ביבליותיקה

ספרות יפה

יעקב יהודה סומך

כל כתבי

מ. ד. ברנדשטטר.

ישנים גם חדשים.

בשלשה חלקים

עם תמונת המחבר.

ותולדתו מאת ד"ר מ. רבינזון.

חלק שני.

הוצאת „תושיה" ורשה.

הממכר בהוצאת „צנטרל" ורשה, נובוליפקי 7.

DRUK. SIKORA i MYLNER WARSZAWA, NOWOLIPKI 6.

תכן:

סיראניע או לב נשבר ונרפא . . . . 1 –51
דר. יוסף אלפסי . . . . . 53 –86
דברים כהויתן. . . . . . 87 –124
הדבוק או שני חתולים בשק אחד . . . 125–166

כל כתבי

מ. ד. ברנדשטטר.

חלק שני.

סידאניע

או

לב נשבר ונרפא.

ב.

א.

הנרות אשר במנורות הכסף ישפכו זהר זהב בחדר מלא חפץ ויקר, אורם יחלק ויכפל אלפי פעמים במראות הבדלח אשר על הקירות ומקרקע החדר ועד הספון יתנוסס הכל בהוד והדר. בפנת החדר עומד עוגב פתוח ועליו גליונות השיר פתוחים אך קולו לא ישמע, כי המון השנותיו הלבנות כשלג תחרשנה יחדו והעלמה היושבת עליו לא תעיר ידה להעירן ולעוררן לתת בשיר קולן, כי עניה ולבה אך אל אגרת קטנה ככף איש ומספקת ויה רודאים, אשר בידיה הרכות. סידאניע יפה כלבנה, אך כעב קל יעיב עתה את זהר פניה וכענן עצב יראה במרום מצחה הצח כחלב. — המבין טורות האגרת אשר בידה יעלה עב הענן הזה? — האנחה החרישית אשר תתגנב מבין פתחי פיה בהתבוננה בה תורנו למדי כי כן הוא, ועיניה היפות אשר תעופנה בכל רגע אל מורה השעות. המה יראונו לדעת כי לבה בקרבה לא ינוח והרדה היא לרגעים הבאים לקראתה. — לא כן הנערה היושבת על שלחן קטן ועיניה על המטפחת אשר היא רוקמת. גם אמנם היא איננה רעת התאר, אך פניה רחוקים מיפי סידאניע כרחוק שמלת צמר גפן אשר עליה מעשר בגדי גברתה ותפארתם, אפס כי יתר שאת לה על סידאניע גברתה בטתת אלהים הנשקפה מעיניה השחורות, הלא היא: לב שמח, אשר תשא גם על שפתותיה הצחקות תמיד, כאלו לא ידעה דאגה, מה היא ועני איזה מקומו. —

„אך מה זה היה לך היום צלה, אמרה סידאניע, מדוע זה תדומי ולא תפתחי פתחי פיך, האם תישני או נאלמת פתאב דומיה?"

„מדוע זה אדום ואחריש? תשאלי, השיבה הנערה בצחוק, אבל הודיעיני נא מלין אבחרה אתך היום יקירתי, נסיתי להשיחך ותענני תהפוכות כבחלום חזיון לילה, שרתי לך שירי ותאטמי אזניך לקולי,

אחריש אתאפק וגם בזה לא תבחרי, אין זאת כי אם תחפצי אשר אאנחה גם אנכי כמוך תמרורים, טוב אפוא, אאנחה: אויה! — ההיטבתי להתאנח סידאניע? — אך עתה הואילי נא ותרשיני גם לצחק ולזמר, הלא? —"

„נערה מאשרה", אמרה סידאניע בצחק חן.

„ואמללה בבנות סידאניע העניה! ענתה צלה בלעג, הנה אוהבה יבא לה בחירה רצתה נפשה בו, ואיכה לא תעצב ותאנח!"

„עוד לא אוהבי הוא, גם נפשי לא רצתה בו עוד", אמרה סידאניע בקול דממה.

„לא? שאלה צלה, האם לא באת אתו בברית התנאים? ואת האם לא שאלו את פיך ותאמרי הן?"

„במו פי אמרתי הן", ענתה סידאניע ותאנח.

„במו פיך, אך לא במו לבך, אשר רק לו הצדקה להשמיע קולו לעת יתנו אהבים. התראי סידאניע כי אבין לרעיך בידעי את הקות האהבה אף כי לא אהבתי ולא אאהוב, אמרה צלה ותאנח שנית בלעג: אויה!"

„לא אהבת ולא תאהבי גם לא תנשאי לאיש כי לבית מקלט לנזירות תלכי ושמה תשבי עד זקנה ושיבה, הן זאת ידעתי מני אז", התלוצצה סידאניע גם היא.

„האח! האח!" צחקה צלה ותשר:

„הֶאָח! אֵין נְזִירוֹת בְּיַעֲקֹב, הֶסֶד אֵל מִמַּעַל!
וּבְכֵן כָּל נַעֲרָה עִבְרִיָּה תִּמְצָא לָהּ בָּעַל.
זוּ — בָּחוּר כָּאֲרָזִים וְזוּ — גִּבֵּן, פִּסֵּחַ,
זוּ — כֶּתֶם פָּז רֹאשׁוֹ וְזוּ — מֻכֵּה שְׁחִין, קֵרֵחַ.
זוּ — אִישׁ לָהּ לְאַהֲבָה וְזוּ — אִישׁ לִדְרוֹךְ בְּנַעַל
וַאֲנִי? — לִי אַחַת הִיא אֹמֶר, בַּעַל הוּא בָּעַל!

„כן הוא, הוסיפה, אחת היא לי מי או מה יהיה האיש אשר יבחר בי אם אך..."

„אם אך?"

„אם אך — אך אל נא תקצופי סידאניע יקירתי, אם אך לא יהיה תרנגול הודי מתנפח כהאדון אדמון אשר יארב לנו על כל מדרך כף רגל להלאותנו בחלקת לשונו ומרמת שפתיו, ואשר למרות רוחי הוא כצלך על יד ימינך זה שבועות אחדים —"

„והאדון אדמון לא ימצא חן בעיניך צלה?"

„חן? האדמוני הזה עם מצחו הצר ופיו הרחב ימצא חן בעיני? האחמר קטן קימתו בלבי, אם בחטמו הארוך ובעיניו הקטנות והאמוצות יקחני? שקץ אשקצנו!" קראה צלה ותתנודד.

דברי צלה אלה והתנודדה המרו את רוח סידאניע ותסב פניה ממנה בשאט בנפש ותאמר: „את תביטי אל מראהו כי אך למראה עיניך תביני לשפוט, אך אנכי אל דעתו הרחבה אתבונן, על חכמתו הרבה אשר לפני גדולים תנחנו להושיבו על." — „הידעת צלה, הוסיפה בגאוה, הידעת כי כבר כלה חק למודיו בהאוניוועזיטעט ובעוד שנה או שנתים יהיה למליץ בבית המשפט ובשם דאקטאר יקרא?"

„את אשר יהיה בעוד שנה או שנתים לא אדע, השיבה צלה, אך את אשר הנהו היום, את זאת ידעתי וגם הגדתי לך גברתי: תרנגול הודי מתנפח בגאוה וגאון, אחת היא על כן אמרתי: אותו לא אוכל —"

סידאניע לא ענתה דבר כי אם העבירה את אצבעותיה היפות ברגש ובחפזון נמרץ על כל כפות העוגב יחד, עד כי המו מיתריו ברעם ורעש וכמעט נתקו מתנופת ידה. — העלמה היפה חפצה להשביח את שאון לבה אשר הכאיבה צלה בזעם לשונה, בשאון בלי השיר והמונו, וצלה אשר התבוננה עתה בשל מה הסער הזה, הביטה בה בעינים מפיקות תמהון והמלה יחדו ושפתותיה נאלמו מפחד פתאם.

ב.

צלה היתה נערה נבונה, נאמנת רוח וישרת לב, ואת סידאניע גברתה ורעותה, אשר גדלה אתה יחד מהיותן שתיהן בנות שתים עשרה שנה, אהבה בכל נפשה ומאדה, ויהי כל חפצה ותקותה לראותה מאשרה בבית איש ישוה בה אשר יאהבנה ואשר תשיב גם היא אהבה אל חיקו, כי יתומה מאם היתה סידאניע, ואף כי אהב

אביה אותה מאד, וגם אשתו, אמה חרגתה, התהלכה אתה בשלום ובמישור וכל אשר שאלו עיניה לא אצלו ממנה, בכל זאת השבה צלה לדעת כי לא לענג הוא לה שבתה יחד עם האשה אשר לתוגת נפשה היתה לאם לה, ואשר ירשה לה את נהלת אמה, היא לב אביה ואהבתו. מה גדלה איפא שמחת הנערה הטובה הזאת בבא סידאניע בברית התנאים עם איש נכבד סוחר צעיר לימים טוב תאר ויפה עין, יוסף כספי מעיר ווראטנא, אשר בכחו ועצם ידו עשה לו חיל וינהה את בית מסחר אביו בתבונות כפיו לשם ולכבוד, ומה נבהלה עתה בהודעה כי אדמון זה אשר תתעבנו נפשה הסב את לב סידאניע אחורנית מחתנה הישר באדם אשר זה עתה יבא לבקר במשכן כלתו, להתיעץ אתה על דבר תכונת ביתם אשר יכינו להם וליעד את יום התונתם, כאשר אמר עם הספר אשר כתב לה, היא האגרת הקטנה אשר ראינו בידה — —

רגעים מספר פרטה סידאניע על פי העוגב כאלו חפצה לנפץ את הכלי לרסיסים, אך לאט לאט שבה סערת רוחה לדממה ותחדלנה גם אצבעותיה רגז, עד כי נדמו רעש ושאון ומנגינה נעימה חרישית לקחה מקומם והנה נפתחה הדלת ויוסף כספי בא החדרה. בזרועות פתוחות מהר החתן אל כלתו היפה אך היא לא קמה לקראתו כי אם הושיטה את ידה לו ותברך את בואו בקול כחולה.

„סידאניע!" קרא יוסף וישק את ידה ויחבקנה בעזוז אהבתו, אך למראה פניה אשר האדימו ויחורו חליפות, ולמבטי עיניה אשר קדרו מכאב ואי־חפץ, נחתו זרעותיו, רפו ידיו, ונשיקותיו כמו קפאו על שפתיו הדולקות. „סידאניע יקרת חיי האם תחלי או לא תכיריני? —"

סידאניע הורידה ראשה ותדום.

„נחשתי, נאנח יוסף בנפש נמוגה, נחשתי וינבא לבי לי כי יום אנוש נגד פני על כן לא שלותי ולא שקטתי ונפשי הנענה לא ידעה מנוח ולילות עמל מנו לי זה כמה! — אבל סידאניע! חנן קולו בהחזיקו בשתי ידיה ובהביטו לעיניה אשר הסבה מנגדו, סידאניע יקרה וטובה, הגידי נא לי כי שלום בעצמיך ועצבי כענן יכלה ולפחדי אצחק, אך השמיעיני את קולך ואל תסבי עיניך מנגדי שהם חיי רוחי סידאניע נעימה, יונתי היפה!"

יונה נעימה ויפה, הה! לוא ידעת יוסף כי יונתך היפה זאת תקנן בעברי פי פחת, לו התבוננת על הרשת המזורה לרגליה ולו ראית את הפרס אשר יארב לה ממעל לראשה! — צלה התבוננה בכל אלה על כן נפשה ירעה לה עד כי לא עצרה כח לשמוע עוד ותאמר להתגנב חרש מחדר גברתה, אך היא קראה לה ותעמוד.

„צלה!"

„מה חפצך גברתי?"

„מעט מים צלה כי עיפה נפשי."

הנערה הושיטה לה מים ותגע אל שפתיה בם ותאמר: „אמנם כי אין שלום בקרבי, ראשי יכבד עלי וריב עצמותי איתן, אך אל תדאג לי ידידי כי אולי זה חלי הוא ואשאנו" — „ואם גם ישבר לבי הנענה מה מני יהלך! הוסיפה בצחוק מר, אבל מה שלומך אתה ומה שלום אביך ואמך הטובה?"

„האח סידאניע! קרא יוסף ועיניו אורו, בשאלך לשלומי ולשלום הורי תרפאי כמעט את אשר מחצת בהגידך כי חלית, ואף אמנם לא תחלי יונתי, וחיית ורבית ופרחת כשושנה באבה, וראי נא חמדת חיי כי הבאתי לך ברכה גם מהורי, מנחה למזכרת אהבתם, כי חמידות את לכלנו" ובדברו הציג לפניה עדי זהב משובץ פנינים ואבני חפץ יקרות, אך סידאניע הביטה בהעדי היקר בלי חמדה ותאנח:

„מה יסכנו לי פנינים
„עם כל אבן יקרה
„הן לא אחפץ התנוסס
„כי אם היות מאשרה"

יאמר שיללער בשירו, ואשר הן מרום מנגדי כגבה שמים על הארץ."

„אל נא תדברי כזאת סידאניע נעימה, התחנן יוסף, אל נא תתני את שפתיך היפות לחטוא בדבר עצב מעלה־אף אלהים אדירים, כי באמנה גם תתנוססי גם תאשרי בארץ, כי גם בעשר גם בחן ויפי דקית מאת אלהיך כפלים ככל בנות גילך. האח! קרא בהתרפקו עליה באהבתו, ואשרך גם אשרי קרוב אלינו מאד, כי הנה זה יום שמחת חיי הלך וקרוב, יום חתונתי הנה..

„היום ההוא ירחק חק!" אמרה סידאניע בהתחמקה מידי יוסף הנבוך.

„האם תשמענה אזני נכוחות?!" קרא האיש משתומם.

פני סידאניע הורו כמות ותקם ממקומה ושפתותיה כמו נפתחו לענות, אך צלה אשר יראה לנפשה פן תשיב גברתה אמריה לו ותעש מדחה בהתגלות לבה, מעות לא יוכל לתקון עוד, נגשה אל יוסף ותאמר: „שא נא אדני כספי והרשני להביא את גברתי לחדר משכבה למען תנוח מעט על מטתה ותרגיע ותשב נפשה למנוחתה. הן תראה אדוני כי חולה היא, על כן גם נפשה תשתוחח ומפתח שפתה אך יגון ועצב. הואילה אפוא לעזוב עתה את כלתך על ידי וקדמה בין כה את פני אבותיה אשר יחכו לך." ובדברה החזיקה בידו ותנהלהו ותפתח לפניו את הדלתות המובילות מחדר סידאניע ליתר חדרי הבית, „ואת גברתי סידאניע, הוסיפה בצחוק חן על שפתיה, אנכי אערבנה מידי תבקשנה, אם לא הביאותיה אליך והצגתיה לפניך כלולה בבריאות גוה ונפשה בעוד שעה או שעתַים, ונואלתי והיה שמי יונה פותה כל הימים —"

„תגרשיני אפוא מנגד עיני כלתי", נאנח יוסף הנבוך, ויסב ויבט עוד רגע בפני סידאניע אשר השחה לארץ ראשה, ויפן ויצא סר וזעף

ג.

עברו שעה ושעתים, חלפו גם יום ויומים וצלה לא מלאה עוד את דברה, כי סידאניע לא עזבה את חדר משכבה, אף לא ירדה מהמטה אשר עלתה עליה, עד כי נסע חתנה וישב לעירו ולמקומו, מבלי אשר יעדו את יום כלולתם ומבלי אשר גם ידע שמץ דבר נמצא בכלתו אשר התחלתה ותמצא תואנה לה להחלץ ממנו בכל עת אשר בקש קרבתה בחליה. — ר' שמואל ברזילי אבי סידאניע, ואשתו אמה חרגתה, המה אמנם קרבוהו כמו נגיד ויעמלו בכל עז להשכיחו את מחלת כלתו, אשר הכירו וידעו כי כמוה כאין ועד מהרה תחלף ותעבר; המה אמנם התאמצו גם לעורר את רוח בתם, לשמחה מעצבה ויגונה, בהללם אליה את יקר ערך חתנה היקר באדם אשר עוד מעט מזער ותבוא אתו בברית עולם

אבל לשוא! כאשר ירבו אבותיה לרומם את שמו תחת לשונם, כן תאנה סידאניע וכן תעצב אל לבה, ואף כי בהעלותם את יום חתונתה על דל שפתם, כי אז קדרו פניה כיום מה, ויוסף האמלל דמה לשמוע את קולה עונה בלי הפוגות: „היום ההוא ירחק חק" מבלי אשר ידע על מה זה ולמה.

ככה התענה יוסף ימים אחדים בבית מחותנו ויהי בעיניו כשנים כבירות, במגנת נפשו ומצוקת רוחו, עד כי כמעט שמח לבו בקרבו בהשיגו מכתב מאביו אשר האיץ בו לשוב לביתו, ובכן לא אחר לעזוב את הבית אשר רק יגון וכעס מצא בו הפעם, ויסע. —

מה שנו רגשות יוסף בנסעו בדרך הזה לראות את פני כלתו מרגשותיו עתה בשובו! לוהט באש אהבה ראשונה הרתנשא אז בדמיונו וירם מעל הארץ ויעף וידא על כנפי רוחו להעלמה משאת נפשו, אשר תלבבנו מרחוק בעיניה הכמהות ולבה ובשרה ירננו לקראת באו; השמים ממעל לראשו האירו פניהם אליו באור שבעתים והארץ מתחת לרגליו תרקד ותגל; גם עגלת הקיטור אשר הובילתהו למחוז תקותו שמחה לאשרו, על כן רעש אופניה אך גילת ורנן ושריקות המכונה קול מנים ועוגב ותרועת בני אלהים, האח! מה נעמת תבל ומה יפית למאשר בארץ, אך הה! מה תמרי מאד לגבר אשר דרכו נסתרה! שחוח ונדכה ישב עתה יוסף בפנת העגלה, תקותיו הנעימות חלפו נגוזו והגיוני עצב וחמה יתרוצצו בקרבו. האמנם יביטו יראו בו הנוסעים כלם וילעגו לאידו? האמנם יגילו שמים ממעל ויצחקו לאסונו, והארץ מתחת מתקוממה לו, על כן הד הרריה יענה לקראתו: „היום ההוא ירחק חק" למען הרעימו?—עודנו תחזינה עיניו את כלתו היפה בחדר משכיתה, בהסבה עיניה מנגדו ובהורידה לארץ ראשה כדברו אליה תחנונים, עודנו תשמענה אזניו מרחוק את מענה פיה אשר כמדקרות חרב ימחץ את לבו הנענה, ועודנו רואה הוא אותה מתהפכת על משכבה בחליה! — „בחליה? — אך האף אמנם חולה הנה; ואם כה אנוש מכאובה עד כי נחלה גם אהבתה?— לא, היא אך תתחלה, אך תבקש לה תואנה להתרחק ממני, ואך להרחיקני חפצה ומגמת פניה, היא תשנאני! ומה זה הסב את לבה לשנוא אותי? האם איש הולך רוח כזב ויבא את דבתי רעה אליה? או אולי הלך לבה שבי לפני זר והיא באהבתו תשגה? — —"

להרעיון הזה התנודד יוסף וישער שער, ולמרות עמלו בכל עז להסירו מלבו, חזקה עליו קנאת חמת גבר ותשם מחנק לנפשו. . . „עכרתיני אפוא משובה סידאניע, שברת אפוא לבי ותרמסי לארץ חיי! . . . ומי הוא האליל הנורא הזה אשר על מזבחו רצחת את נפשי האמללה?‟ עיני יוסף קדרו ועשתנותיו נבוכו ויהי לילה סביבו אמיש שואה ומשואה, „אך מה זה היה לי! או האמנם עור אנכי? האמנם תשמענה אזני ואור עיני גם הם אתי? לא! לא! אזני אך זרות תשמענה, עיני תראינה תהפוכות ולבי יהגה מהתלות, כי רק חלום חזיון לילה יבעתני ורק מקסם כזב יוליך את רוחי שולל! — סורו ממני חלומות שוא חזיונות תהו! סורה ממני מקסם רע, אל תגע באהבתי לחלל יפעתה ולהשביתה מטהרה! סידאניע תתמם עמי בתמתה, סידאניע תאיר פניה לי באהבה, סידאניע תרהיבני בעיניה היפות, אף תקרא לי בנעימות קולה... סידאניע יקרת חיי! הנני בא אליך לחג את יום שמחת גילי, לארשך לי באמונה ולבא אתך בברית עולם, האח! האח! יום חתונתנו — — —‟ „היום ההוא ירחק חק!‟ הרעים קול נורא באזניו, ויתפלץ ויתר ממקומו, „ואיה איפה אני?‟ צעק בחרדה גדולה, והנה קול שריקת המכונה, קול צלצל הפעמונים, קול שאון ממהרים ורצים, קול המולה גדולה מאד ומנהלי המסע יחפזון ויבהילו לפתוח את דלתות העגלות „ווראטנא!‟

ד.

יוסף שב למקומו וסידאניע שבה לאיתנה והקול נשמע בעיר כי הפרה בריתה את יוסף ותתנה אהבים את אחד הסופרים הצעירים בבית המשפט. — אם לא עצרה סידאניע כח לשמור אשרה בלבה ותתהלל בו באזני רעותיה? אם צלה לא שמרה פיה ולשונה ותגלה את סוד גברתה? אם התפאר אדמון בנצחונו למען יקל לו למצוא נתיבות בית ברזילי? — ר׳ ופסי השדכן יאמר כי אין דבר מכל אלה ורק עוף השמים הוליך את הקול ואבן מקיר הגידה דבר, למען ידע ישראל כי דבק אשר לא יאמר לו השדכן ופסי כי טוב לא יקום ולא יהיה! —

והשמועה באה גם אל אבות סידאניע, ויתגעש ר׳ שמואל ברזילי ויתהולל בקצפו על אויביו ומשנאיו הרבים אשר הוציאו דבה

דעה זאת על בתו יחידתו, ואשתו התעצבה ויחר לה מאד, כי לב אם חורגת אשר בקרבה פחד ורהה פן אמת בפי השמועה — — ומועד צאת סידאניע הביתה יאחר. . . „לא הרעותי לאיש ולא הצרותי לבן אדם ומשנאי עצמו משערות ראשי! קרא ר׳ שמואל ברזילי בלכתו אנה ואנה בחדרו נרעש ונפעם מהמון סרעפיו בקרבו, ומי יודע אם לא הבאישו שוררי אלה את ריח סידאניע גם בעיני יוסף חתנה בקנאתם? — הוא הדבר! קרא ויספוק את כפיו, אויבי בנפש הקיפו גם עליו, סבבוהו גם אותו בכחש ועבר עליו רוח קנאה! — האם לא התבוננת גם את מרים, הוסיף בפנותו אל אשתו היושבת עצובה בדמשק ערש, האם לא התבוננת גם את כי סר וזעף היה יוסף כל ימי שבתו אתנו בפעם האחרונה?"

„כדבריך שמואל, ענתה האשה, אך דמיתי כי על דבר מחלת סידאניע התעצב יוסף אל לבו באהבתו אותה."

„הן גם אנכי ככה דמיתי, התאונן ר׳ שמואל, ולולא הראיתי גם עתה לדעת כי שגיתי, אבל לדאבון לבבי אבינה עתה מדוע נאנח העלם לרגעים, ומדוע היה כאיש נדהם ויאלם דומיה עד יום נפעו. לא טוב הדבר מרים, לא, לא! ומה יחשב לבך את?"

„לבי יחשוב כי בחגה והי לא נֻשַּׁע" השיבה מרים.

„זאת ידעתי גם אני, ענה ר׳ שמואל, אך במה אפוא נושע?"

לב מרים הגה לענות ואחרי החרישה רגעים ענתה ותאמר: „אם תוכל להרגיע את רוחך ולהשקיט את לבך כמעט, כי עתה שמעה לי ואחוך דעי אני, ואם תמצא דברי כנים, ונועצה יחדו במה לקדם פני הרעה."

ר׳ שמואל ברזילי ישב לו לצד אשתו וידום.

„על דעתך אישי, אמרה מרים בהניחה את ידה על שכם אישה, על דעתך כי משנאיך קשרו עליך קשר ויחפאו דברים אשר לא כן על בתנו להבזותה בעיני חתנה, אך לא כראותך אתה אראה אנכי הפעם ולו היתה רק יד משנאינו בכל זה, כי עתה גם לא יראתי רעה, כי יפי פני הנערה ואהבת העלם גברו על קנאת אויב ודבתו עלתה בתהו ותאבד — אבל אנכי אחרת אירא, אישי, רואה אנכי את פני סידאניע והנה איננה כתמול שלשום, בוכה היא בכל עת אשר תפגשנה עיני את עיניה, ובדברי ביום חתונתה ואשא את

שם התנה על שפתי, והיתה כלא שומעת ותענני זרות. אין זאת כי אם דבר סתר יצוק בה וסוד כמוס עמדה ומי יודע? מי יודע אם לא באמנה הניא אדמון זה אשר ידברו בו, את ראשה, ואם לא באמנה עשתה אתו חוזה? —"

פני ר' שמואל חורו ותרעדנה כל עצמותיו: „מה זה תבענה שפתותיך מרים?"

„ומה זה יפלא בעיניך אישי? — האם דבר אשר כזה לא היה עוד לעולמים? —"

„תחשבי אפוא כי באמנה גואלה סידאניע לשטות מאחרי חתנה ולכרות את אדמון ברית אהבה? — ומה נעשה לה עתה?" קרא ר' שמואל כמתיאש.

„לא נעשה עמה דבר, השיבה מרים בנחת דבריה, כי אם נתון נתן אותה לאיש אשר לו ארשה ולו גם על אפה ועל חמתה, או לאדמון תהיה לאשה טרם תעשה מדחה. אחת משתי אלה —"

„סידאניע בתי תעשה מדחה! שאג האב האמלל מנהמת לבו, אויה לי! תמיתיני מרים ברוח שפתיך, תהרגיני לא תחמולי! —"

„סידאניע בתך גם בתי היא ואם גם לא בת בטני, השיבה מרים בפנים נזעמים, אך גם מלאכי אלהים נפלו ממרומים כי שגו באהבה, וסידאניע רק נערה היא כשאר הנערות אשר כגילה. —" ר' שמואל ברזילי נשך את שפתיו בשניו וידום במר רוחו ומרים הוסיפה בקול מושל ומצוה: „את אשר אתי לא כחדתי, ואתה אם כבוד ביתך יקר בעיניך, כי עתה הסר כעס מלבך ואל תאנח ואל תתאונן כי אם בין תבין את אשר לפניך ותמהר ותחיש מעשיך לתת את סידאניע לאיש —"

„להתנה או לאוהבה? אויה לי!" נאנח ר' שמואל מרה.

„לחתנה או לאוהבה, כן דברת אישי, לזה או לזה, כי נראה איך יפול דבר", ענתה מרים, ותקם מאצל אישה ותשב לה אל השלחן ותך פעמים בכפתור הפעמון אשר עליו, וכרגע נפתחה הדלת ונערה משרתת שאלה להפיק גברתה. „קראי נא לי את צלה ותבוא הנה!" צותה הגברת, ור' שמואל ברזילי עודנו יושב על מקומו, נבוך ונדהם ממשמע אזניו אשר שמע היום ומִכה ומַענה ממענה פי אשתו ועצתה. —

ה.

„גשי נא צלה ושבי אלי ונשיחה יחדו", אמרה מרים אל הנערה בבאה החדרה.

צלה ישבה אל השלחן ותבט בפני גברתה וגם היא הביטה בפני הנערה כאלו חפצו גם שתיהן לקרוא את הכמוס עמדן וחתום בקרב לבבן, אשה מפני רעותה, ומרים ענתה ותאמר: „הן־נערה נבונה את צלה, טובת שכל וישרת דרך, ופניך צהלו תמיד מטוב לב, ועתה התבוננתי בך והנך עצובת רוח, מיום אשר חלתה סידאניע או מיום אשר נסע חתנה מזה; אשאלך אפוא והשיביני דבר אמת, מה זה המרה את רוחך ומה זה נפלו פניך? הגידי נא לי, אל נא תכחדי ממני בתי."

„באמנה לא אדע גברתי, השיבה צלה בצחוק קל על שפתיה, באמנה לא אדע במה זה מצאתי חן בעיניך להכירני ולהתבונן בי אם צהלו פני או נפלו ויקדרו. אנכי לא הסכנתי להתבונן בפני, אבל אבטיחך גברתי כי לא עת היה לי לפנים לשמוח ולא עת לבכות לי היום, וכפני אז פני עתה."

עפעפי מרים בחנו את הנערה בדברה: „תתחמקי ממני צלה!"

„אבל על דברתי כי לא שקר מלי ושלום בעצמי."

„וגם בנפשך בתי?"

„כדבריך גברתי, כי מה זה יפריע את שלום נפשי ומנוחתי אני?"

„יסידאניע? הגם את שלום נפשה ומנוחתה לא יפריע דבר?"

הנערה השחה ראשה בעבור הושה בה כי פניה יחליפו צבעם, ומרים אשר לא גרעה ממנה עינה החליטה ותאמר: „אל נא תסתירי פניך צלה כי כבר מצאתי חידתך; לסידאניע ידאג לבך ועל כן רוחך עצבה! — השבעתיך אפוא בתי, אם את שלום סידאניע וטובתה תדרשי כי עתה אל תאצלי ממני דבר אמת, אם עוד נאמנה בריתה את יוסף חתנה, או עם קארל אדמון עשתה חוזה כאשר יספרו ממנה בעיר?"

„אבל גברתי, ענתה צלה בחרדה, על השאלה הנמרצה הזאת הן תוכל אך סידאניע לענות, ומדוע לא תשאלי את פיה?"

„לא פללתי צלה, אמרה מרים, לא פללתי כי תשיביני על שאלה זאת בשאלה אחרת, אבל שאלתיני ואנכי אגדך. אם חרגת אנכי וסידאניע תחשבני ללא אמה ולא תפתח לי את סגור לבה, אך אותך תחשוב לאחות לה ולך נגלו כל תעלומותיה. ידעת אפוא מדוע זה שאלתי את פיך ולא את פיה? —"

הנערה החרישה.

„ומה זה תחרישי צלה? הן חשבתי כי ברוח נכון תדברי את הפעם."

„וגם אדברה אתך ברוח נכון גברתי, ענתה צלה ותקם מעל הכסא ותעמד הכן למול פני מרים אשר יהלה למוצא שפתיה, כן הוא גברתי, ברוח נכון אדברה אתך כאשר חשבת למשפט, ובכן אמר לך בלא שפתי מרמה כי לא רגל על לשוני ולא אלך רכיל בביתך לגלות סוד אחר. מי אשר חטא ויאשם, או אשר טפלו עליו, עון אשמה חנם, יודה עלי פשעו או יצדיק את נפשו, ואנכי מה כי אתן לחטוא חכי, להוציא דבה בלשון סתר? — שאלי אך את פי סידאניע, כי לא ילדה קטנה היא עוד, ובעצמה תוכל לתת דין וחשבון על פעלה אם באלה תחפץ, ואם לא תחפץ היא, לא לי לפתוח את פי לה, גם לא ידעתי כל מאומה גברתי."

„ידעת גם ידעת ואולי עוד רב מאשר לך לדעת, יונתי תמתי ענתה מרים בחמה מגלה, אך גם אנכי ידעתי צלה, ואם גם תעמקנה ממני עצה ותעשינה במחשך מעשיכן" — „הלא תראה שמואל, הוסיפה בפנותה אל אישה, הלא תראה כי התיצבה סידאניע על דרך טוב וגם צלה גלותה אתה, כי היא חברתה ורעותה הנאמנה. ומה זה תחשה אישי? או העוד לא תראה כי נהיה כלנו לבוז אם לא תנתן גם יד סידאניע לבחירה רצתה נפשה, אחרי כי לבה כבר נתון לו בעצת יועצתה זאת אשר תשמור את סודה כאישון עינה?" מרים הראתה באצבעה על צלה הרועדת מחרפה וכעס לשמע דבריה אלה, „ואם עוד לא תדע אישי, ואם עוד לא תבין את אשר לפניך, כי עתה בפה מלא אגיד לך הפעם: מהרה והחישה מעשיך לתת את בתך לאשה לאדמון אהובה בעוד ינעם לו לחם סתרים, פן ישבענה זיקאנה טרם תהיה לו, וישבה בביתך עד זקנה ושיבה. —"

„אך זאת אם רחמניה, קראה צלה בשאט בנפש כי נלאתה הכיל את זעם לשון גברתה ומדקרות פיה, אך זאת אם רחמניה הדואגת לבתה הרגתה פן ילבינו מקלעות שערה בבתוליה בית אביה.״ פני מרים חפו וצלה הביטה אליה בעינים מפיקות בוז ותוסף ותאמר: „על האשימך אותי כי יעצתי בשת לסידאניע, לא אריב אתך גברתי ולא אצטדק לפניך, כי באמנם לא עלי העטית בושה בהשיאך עלי עין אשמה אשר רחוקה אנכי ממנו כרחוק ישר מעול וכרחוק אהבה מלב אם חורגת לבת אישה; — אבל זאת אמר לך שרתי, כי רב לי שבת בבית זה אשר הייתי בו לבת בליעל בעיני אדוניו, וחלילה לי מהיות עוד ליועצת רעה לביתכם. חיו בשלום!״

„השמעת שמואל את גדופי המשרתת הזאת, רעית בתך הטובה? קראה מרים בחמת אפה, ומדוע זה לא תעצור לה ללכת אישי? לענה האשה בקצפה וגאונה, הנה היא יוצאת מביתך וסידאניע בתך תשאר בלי משען ומשענה ובלי יועץ בליעל!״

„חרפתך אל חיקך תשוב!״ ענתה צלה גם היא בגאון, ותמהר ותצא את חדר אדוניה, ולא שמעה את מענה ר׳ שמואל והתרגזו וגם לא את קול ענות גברתה אשר קראה אחריה בחמה שפוכה: „אך זאת היא אָמה נצרת לב, פוחזה וריקה!״

ו.

צלה ערכה את מלתחתה ואת יתר חפציה ותתנם על יד העגלון להעמיסם על עגלתו אשר תוחל לה לפני פתח הבית, להובילה אל חצר מסלת הברזל, וסידאניע התבוננה בה בעשותה את מלאכתה בידים ממהרות. „כלה ונחרצה אפוא כי תלכי מאתנו צלה?״

„הלא תראי סידאניע.״

„אנכי לא פללתי כי תעשי לי את הדבר הזה״ התאוננה סידאניע.

„גם אנכי לא פללתי כי תעשי לי את אשר עשית״, השיבה צלה בפנים זועפים.

„כי עתה ריבי ריבך אתי, אמרה סידאניע, ואנכי אנסה להצטדק לפניך, ואולי תראי צדקי בי, אך שבי נא אתנו עוד יום או יומים.״

„לא אוכל סידאניע, ענתה צלה, לא אוכל להתמהמה בביתכם עוד. כי עפר ארצו בוער תחת כפות רגלי כגחלים לוהטות."

„ואמי, אשת אבי, היא הציתה את האש הגדולה הזאת?"

„לא, כי אחרת הציתה את האש, ואשת אביך אך העמיקה הרחיבה מדורתה. — אבל מה יסכן לי כי אדבר ואנכי אך אמהצך באמרי פי ולרפוא לך אזלת ידי, כי אשרך רהקת ממך והנעשה אין להשיב —"

„לרפוא לי אזלת ידך כי לא חליתי, אמרה סידאניע בצחוק אנוס, או האם פני דלים ורעים כפני ידוע חולי? — לא כן צלה יקרתי, כי חיה אנכי, בריאה וטובה וגם אשרי קרוב אלי מאד ועוד תראינה עיניך ושמח לבך בשמחתי."

„לו יהי כדבריך, נאנחה צלה, אך מדוע אפוא תדמע בבת עינך סידאניע?" העגלון פתח את דלת החדר ויאמר: „כלו נא את דבריכן שרותי כי עת לנסוע ולא נוכל להתמהמה", ותשק צלה את ידי סידאניע ותחבקינה בזרועותיה.

„היי שלום גברת יקרה."

„לכי לשלום רעותי הטובה."

קול הגערות נחבא בבכין כי בכו גם שתיהן אשה על צוארי רעותה, עד כי התאוששה צלה ותתחמק מזרועות סידאניע ותמהר לצאת מן הבית ולעלות על העגלה. — הרכב שרק לסוסיו וינף עליהם בשוטו וצלה נסעה מבית אדוניה לבלי שוב אליו עוד. —

„אבל צר לי מאד! דברה סידאניע במר נפשה, בהביטה בעד חלון ביתה אחרי העגלה אשר צלה עליה, צר לי מאד צלה כי תעזביני, תרחיקי ממני, בעת אשר קרבתך יקרה לי, וגלמודה אנכי בלעדך כערער בערבה! — את יוסף שלחתי מעל פני והוא אהבני אהבה נצחת, ומי יודע אם הטיבותי לעשות בשברי את לב העלם הטוב הזה, בהפזי; אבי לא יאבה סלוח לי על עשותי את הדבר הזה, ולא יוכל דברי לשלום; ואמי הן לא טובתי תדריש בהאיצה באבי למהר לתת אותי לאיש, כי רק להוציא צרתה מביתה, להרחיק ממנה את בתה זו לא ילדה, חפצה ורצונה; ואדמון? הוא אמנם כל תקותי, הוא תוחלתי האחת, אבל —" סידאניע הסבה פניה מן החלון,

כי שמעה קול צעדה על הפתח, והנה נפתחה הדלת וקארל אדמון עומד לפניה.

„האח קארל! קראה העלמה בתתה את ידה לו, ארבות השמים נפתחו ומשמים שלחת לעודרני, כי בודדה נשארתי ועלי נפשי תשתוחח. או האם לא תדע קארל כי גם צלה עזבתני ותלך לה?"

„ידעתי ידעתי, ענה אדמון בצחוק, ואף גם באתי לנחמך מיגונך זה, כאשר תראי יקרתי."

סידאניע הגישה לו כסא ואדמון הניח את מגבעתו ואת משענת הקנה אשר בידו על השלחן, וישב למולה ויצחק ויאמר: „כן הוא סידאניע, ידעתי את האסון הזה אשר קרך, אך הרגעי נא והנחמי ואנכי אבטיחך על דברתי, כי תמָצא לך נערה אחרת טובה ממנה לשרתך."

„אל נא קארל, אמרה סידאניע, אל נא תלעג לצלה ואל נא תבוז לה כי באמנה נערה טובה, נבונה ומשכלת היא."

„בלי תפונה, ענה אדמון, נערה נבונה ומשכלת היא צלה, ואף על כן הלכה מביתך, כי ראתה בחכמתה אשר שבתה אתנו לא לרצין לי ולא אוכל נשוא אותה עם תבינתה וחכמתה, וגם אמנם הטיבה לראות, סידאניע —"

סידאניע נאנחה — „ומדוע זה שנאת את הנערה העניה הזאת קארל?"

„ומדוע זה שנאה הנערה העניה הזאת אותי? השיב אדמון בלעג, או האם שכחת כי היתה צלה עוינת אותי ולא נתנה לי חנינה מאז התהלכי אתך? —"

„צר לי כי כן הוא", אמרה סידאניע.

„נעזבה נא אפוא את צלה לנפשה ונדברה על אודותנו אנחנו, ענה אדמון בהקריבו את כסאו אל כסא סידאניע ובהחזיקו בשתי ידיה וישק להן, אַמאַר העברי נקרה עלי היום וגם פה אל פה דבר בי — ומה זה תצחקי סידאניע? האם לא תאמיני?"

„אַמאָר העברי?"

„הוא ולא אחר, אַמאר העברי, קופידא אשר לבני אברהם יצחק ויעקב, ר' ופסי השדכן בכבודו ובעצמו. —"

„הוא אפוא אלהי האהבה אשר נקרה עליך היום? טוב מאד קארל, צחקה סידאניע, ומה זה דבר אתך אלהי האהבה זה?"

„הוא נתן לי את בריתו שלום ויבשרני, כי לא ימנע את ידך ממני ויתן אותך לי לאשה, וגם צוה את הברכה, ארבעים אלף כסף שלוחים לך, ומה יחפץ לבך עוד סידאניע! —"

סידאניע שכחה את צלה ואת אמה חרגתה ואת כל ענידה ומרודיה יחדו, ותצחק מטוב לב ותאמר: „השתחויתי כי מצאתי חן בעיניך אמאר להכירני, ותפתח גם את ידך לי להשביעני רצון! — אך אבי, מה יענה אבי על ברכת אמאר זאת? האם על זה פקחת עיניך קארל?"

„אביך? ענה אדמון, אלהים בשמים ור׳ ופסי השדכן על הארץ, המה גזרו אמר, ואביך מה הוא כי יפר את עצתם? — אין דבר אפוא בתי, ואגודתנו נוסדה לבל תמוט אם אך לא נמאן אנחנו, ואנחנו הן לא נמאן, או האין זאת סידאניע? —"

„מי יודע?"

„תמאני אפוא בי?"

„ולו כדבריך כן הוא?"

„כי עתה איסרך שבע על חטאתך זאת!" קרא אדמון ויחזק בה ויחבקנה וישק לה, וסידאניע לא התחמקה מבין זרעותיו הארכות והרפות, כי אם התרפקה עליו ותעביר את ידיה הרכות על לחייו הדלות והרזות אשר קמטו ולא מזקן, ושפתותיה דבבו בקול ערב ונעים: „אל נא קארל, כי לא טוב הדבר אשר תעשה לנשק אותי באין רואה", ובכל זאת נשקה גם היא אותו מנשיקת פיה.

ויד מי היתה בזה? — יד האהבה? — לא, כי תאות כסף ורכוש מעבר מזה ותאות כבוד מדומה מעבר מזה, נגעי בני אדם אלה התחפשו בבגדי האהבה החמודות, ותדגולנה בשמה להשלות נפשות אמללות בחלקת לשון רמיה. האם תצלח להן? — — —

ז.

ר׳ שמואל ברזילי ישב בראש השלחן ויסלסל את קצות שער שפמו בין אצבעותיו, כאשר הסכין לעשות רק בחרות אפו בו, מרים אשתו ישבה לצדו ותשעשע בהטבעות היקרות אשר על אצבעותיה,

ובקצה השלחן מנגדם ישב ר׳ ופסי השדכן ויהכה להם בדברים. — „על אפי ועל חמתי המה לי שופטיך ושוטריך עם כל היפאיך יחד ר׳ ופסי ידידי, ענה ר׳ שמואל בתלונה מבלי איש נשא את עיניו אל השדכן היושב ממולו, קארל אדמון „השופט״ אשר תאמר, איננו בעל פקודות הממשלה, כי אם סופר בבית המשפט, אביו עושה כובעים ואמו מוכרת בצלים בשוק; שלש מאות כסף שכר „השופט״ הזה לשנה, ולו אתן עשרים אלף כסף ואת בתי היפה לאשה? —״

„שכנך הר הזהב יחפץ לתת לו חמשה ועשרים אלף כסף וגם בתו איננה רעת המראה״, השיב ר׳ ופסי.

„אבל שכני הר הזהב הוא סרסור בן סרסור ואנכי סוחר בן נכבדי ארץ, ענה ר׳ שמואל בגאוה, הידעת ר׳ ופסי משפחת בית ברזילי מה היא בישראל?״

„ואשת ר׳ שמואל ברזילי היא לא שרתה בבית מלון עד יום חתונתה, ולא הסכינה לשפות הסיר אצל האש אשר על האח בנעוריה בית אדוניה, כאשת הר הזהב שכנתי״, ענתה בעלת הבית גם היא בגאוה וגאון.

„ומי כמני יודע כי לא ישוה בית הר הזהב לבית ברזילי, השיב ר׳ ופסי בשפת חלקות, אך הן לא כיתר השדכנים אנכי להצמיד כזב וחכי לא יבין חנף, ובכן אשר אתי לא אכחד. אמת הדבר כי ר׳ שמואל ברזילי גביר נכבד הוא בישראל, אמת הדבר כי ביתכם בית שועים ואצילי ארץ, אמת הדבר כי בתכם המהללה יפה כלבנה וברה כחמה, אבל — — סלח נא לי אדוני אם אגיד לך דבר אמת כאשר עם לבבי: מחיר בעל פקודות, רופא או דאקטאר לדת ודין, הוא היום כפלים מאשר יאמר אדוני לפזר לנדן בתו, ואנכי מה אעשה אפוא? — יתן נא אדוני שלשים אלף כסף — אנחת תמרורים התפרצה מלב ברזילי ואשתו יחדו — או ארבעים אלף כסף יתן אדוני, ויראה אם לא אתן לבתו התן כלבבו. — כן הוא אדוני, הוסיף ר׳ ופסי בהתבוננו כי נכנע גאון ברזילי מפני ארבעים אלף הכסף אשר השמיע באזניו, שדכן אחד אנכי אשר מהלכים לו בבתי הגדולים, ולא אתהלל במתת שקר אם אמר כי לכבוד יחשב לאיש אם על ספרי יכָּתב, כי רק עם גבירים ושרים יד ושם לי, ולפני חשכים לא אתיצב, ובכן יש לי כל, יש לי אדוואקאטען,

דאָקטאָרען, פראָפֿעססאָרען, רופאים בצבא המלך ובאנקיעס מכל פנות העולם אבל — מחירם יקר! — — ובאמנה עשרים אלף כסף מה הוא לאיש אשר נגמר כל צרכו בזמן הזה? — — יש לי דאקטאר אחד ומום בו, כי גבן הוא מפנים ומאחור, וגם הוא לא ימכר בפחות מחמשה ועשרים אלף כסף. התדמה אדוני כי לא ימצא לו קונה? ימצא וימצא, ויען מה? יען כי כחו בשפתיו וסנגור הוא בבית המשפט —"

„ואיש אשר לא יאבה או לא יוכל לפזר כעפר אלפים ורבבות, לאיש כזה אין אפוא כל תקוה להשיא את בתו לאיש נכבד?" שאל ר' שמואל ברזילי בצחוק תמרורים.

לו רק באיש נכבד חפץ אדוני כי עתה „נכבדים" הרבה יש לי „ובזול גמור", ענה ר' ופסי כמנצה, אך לו חפצה גם בתו באיש אשר כזה, כי עתה הלא היתה כבר לאשה ליוסף כספי —"

„ולו חפצה בתי באשר חפצתי אנכי!" נאנח אדון הבית.

„ור' ופסי השדכן יאמר כי בעלמה חכמת לב בחרה סידאניע באשר בחרה, וכראוי ונכון לפני בת האדון ברזילי, ענה השדכן בחלקת שפתיו, כי מדוע זה יגרע גורל בת האדון ברזילי מגורל שאר בנות גבירי העיר? — ומה? האם לא תאר לה ולא הדר? האם לא תשכיל כשאר בנות גילה? או הון ועושר אין בבית אביה? — אם הסרסור הר הזהב יוכל לתת דאקטאר לבתו הירוקה, יוכל גם האדון ברזילי לעשות כמהו לבתו היפה כלבנה. — ובאמנה אדוני, סוחר צעיר לימים מה הוא כי נבטח בו כעת? האם מצבו איתן? לילה יהלום כי עפרות זהב לו, ולבקר כעוף יתעופף עשרו המדומה, וייקץ ותבת הברזל הסגורה על שלש מסגרות, ריקה כאמתחת ופסי השדכן, הלא? — אבל דאקטאר?! בעל פקודות?! — האדון קארל אדמון למשל! — לו יהיה כדבריך אדוני ברזילי, כי סופר בבית המשפט הנהו עוד, אך הן דרכו סלולה ועולה היא למעלה. היום יקח שלש מאות כסף לשנה, בעוד שנה יהיה לשופט ויקח אלף ומאתים, ובעוד שנה או שנתים עוד יהיה ליועץ בית משפט הגליל, ויותר מאלפים כסף יהיה שכרו. ומי זה לידנו יתקע כי לא ירומם וינשא לשר המלך או ליועץ הממשלה הפעם? התדע אדוני שכר יועץ הממשלה כמה הוא לשנה? —"

„ידעתי ידעתי׳ ענה אדון הבית בצחוק מר, וגם לא אכחד כי כה בשפתיך להעלות על׳ ואם על פיך יגביה איש׳ כי עתה לא יבצר מקארל אדמון לשאת גם כתר מלכות בראשו, אך כאשר הוא שם, עודנו סופר בַּשׂכרוס שלש מאות כסף לשנה תמימה, וזולת שכרו זה אין לו כל מאומה כי אם שטרי חובות בידי נושים והפץ נמרץ לעשות עשר בקחתו אשה; טוב אפוא, אתן לו חמשה עשר אלף כסף, אך בתנאי קודם למעשה כי מחובותיו לא אשלם אף גרה אחת.״

„גם אנכי לא אשלם״, ענה ר׳ ופסי במשכו את כתפותיו למעלה.

„והוא גם הוא לא ישלם׳ הוסיף ר׳ שמואל ברזילי, ולמען לא ינקשו נושים לכסף הנדה, לא אתן אותו בידו, כי אם אניחנו באוצר על שם בתי והוא יקבל הפרות מחדש לחדש. אם בזאת יאות לי אדמון, טוב, ואם לא׳ יבקש לו אשה אחרת ולא בתי.״

ר׳ ופסי קם מכסאו ויקח את כבעו ואת משענתו כחפץ ללכת.

„ומה תענה על זה ר׳ ופסי?״ שאל אדון הבית.

„לא אענה דבר, השיב ר׳ ופסי בשפה רפה, אדוני ימצא חתן לבתו גם בלעדי ואדמון גם הוא ימצא לו עזר כנגדו, ואנכי מה אענה ואמר? — היו בשלום! —

„אל נא תחפז לברוח ר׳ ופסי, אמרה בעלת הבית׳ ושבה נא עוד רגע ונשיחה יחדו. — לבך יחשוב אפוא כי נשלם גם את חובותיו ונפדנו מידי נושיו אשר לא נדע גם מספר להם? —״

„סלח נא לי גברתי׳ ענה השדכן ברגז, אנכי לא אחשוב דבר ולמעני לא אחפץ כל מאומה, רק אשר ישימו „הצדדים״ בפי אותו אשמור לדבר׳ ואם רע בעיני גברתי לא אוסיף להזכיר את קארל אדמון לפניה עוד —״

„אך אל נא בקצפך ידידי השדכן׳ אמרה האשה בצחוק׳ וכמה המה חובותיו׳ הידעת?״

„לא ידעתי כמה, השיב ר׳ ופסי׳ אך זאת ידעתי נאמנה כי לא רכבות ישו בו נושים, והאלף או האלפַּים אשר הוא חיב׳ עודנו ישוה הוא גם בחצי הלילה בנפול תרדמה על אנשים.״

„אלפים כסף חיב הוא אפ״א״, החליט ר׳ שמואל ברזילי.

„ולו גם שלשת אלפים? ענה ר׳ ופסי, האיש אשר ידאב לטובת בתו ויחפץ לכונן אשרה בבית איש מוצק, הוא גם חמשת אלפים ישלם בנפש חפצה.״

„אך עמל ואון הוא להולד יהודי! קרא ברזילי בחמת אפו אין שדכנים לכל עמי התבל, ובנותיהם תהיינה לאנשים גם בלעדי ר׳ ופסי ומבלי אשר יפזרו אבותיהן כעפר כסף, ועם בחר ה׳ לנחלה לו, להם שדכנים לאלפים ולרבבות, ובבא עת דודים לבת ישראל לא ימצא לה בעל בעמה אם לא יתנו לה אבותיה שבעתים מאשר לאל ידם. — שכן ביתי הנוצרי כנענאווסקי כמה נתן לבתו? בית ושדה במחיר ארבעת אלפים כסף, וחתנו מי הוא? הד״ר פתלתול לאוויץ הנודע. — ראש האזרחים כמה נתן לבתו אשר היתה לאשה לראש בית המשפט? והחיט מהטאווסקי כמה נתן הוא לחתנו רופא המחוז? אפונה מאד אם גם גרה אחת —, אבל דרכו של נוצרי לחזור אחר אשה, ודרכו של איש ישראל לחזור אחר כסף וזהב והון רב! — אסון נורא ואיום הוא להולד יהודי, לא יועילו לה לבת יעקב, לא דעת וכשרון, לא יפי וחן טוב; אם לא יתנו לה אבותיה רבוא רבבות, לא יתן לה ר׳ ופסי בעל אשר ישוה בה —״

לב ר׳ ופסי צחק בקרבו בשמעו את מהללו מפי ר׳ שמואל ברזילי, כי ידו תמשול בבנות יעקב לתתן לאנשים כחפצו ורצונו, אך העמיד את פניו ויקרא כמתאונן: „אמנם, קשה לבקוע עצים ביער, קשה להיות „מלמד״ בישראל, אך קשה משניהם לשדך בנות הגבירים! — האדון ברזילי יבקש לבתו איש דגול ברבבות עם, ור׳ ופסי השדכן לא יישן ולא ינוח ויעמול בזעת אפים, יעלה שמים ויתתור בקרקע הים עד כי ימצא את האבן היקרה, חתן לבתו כאשר עם לבבו, ומה שכרו מאתו ופעולתו מלפניו? כי יזעף ויתקצף וישפוך עליו לעג כמים! אבל ופסי השדכן מה הוא אם אבני חפץ מחירן יקר?״

„ומחיר האבן היקרה הזאת הוא עשרים אלף כסף? אמרה בעלת הבית, וזה מחירה האחרון?״

„שוא ודבר כזב רחוק ממני, ענה ר׳ ופסי, אנכי הבטחתי להאדון אדמון שלשים אלף, מובן מאליו כי אגרע לו מחקו אלפים

אחרים ורק המשה ועשרים יכתבו בהתנאים, ונתון לא תתנו כי אם את המחצה חמשה עשר אלף, כנהוג בכל תפוצות ישראל. — הלא תראו כי דרך שקר שנאתי ואך אמת יהגה חכי ומוצא שפתי צדק ומישרים. ובאמנה אדוני, הן שנים עשר אלף כסף חפצת לתת גם ליוסף כספי הרוכל מווראטנא, תשית עליהם נוספות ארבעת אלפים או חמשת אלפים, וידעת כי נתת את בתך לאיש כהאדון קארל אדמון."

"ראשי יסוב עלי כגלגל מהמון האלפים אשר תזרה סביבי ברוח שפתיך, אמרה בעלת הבית בצחוק מר, אך לו יהי כדבריך, לו נתנה לו את הכסף אשר תאמר, האם יחפץ לקחת אשה טרם יהי לדאקטאר, לאדוואקאט או לבעל פקודות?"

"סלחי נא גברתי, ענה השדכן בגאוה, אנכי חקרתי, ואם אחפץ אנכי לא ימאן גם אדמון. — או האם לא ר' ופסי השדכן שמי? —" השדכן קם ללכת והנה איש צעיר לימים בא הביתה, האיש הזה הוא ר' ברוך ספיר, אחי אשת ר' שמואל ברזילי הראשונה, דוד סידאניע.

ח.

אדון הבית ואשתו קדמו את פני האורח בכבוד וגם הוא שאל בשלומם וישב לו אל השלחן. "ובמה אתם עסוקים אז?" שאל בצחוק ידידות, בלי תפונה ידבר ר' ופסי נכבדות בסידאניע בת אחותי, הוסיף בהתבוננו רגע בפני השדכן, אך מדוע זה יחרש פתאם ומדוע יברח בבאי? המפני יבהל ר' ופסי?"

השדכן הביט בפני אדון הבית בעינים שואלות כמבקש מענה אם לדבר או לחדול. ור. שמואל ברזילי הבין את מבטי עיניו ויאמר: "דבר נא ידידי, אל תירא, כי אין לי דבר סתר לפני ספיר גיסי אחי אשתי, וגם אמנם נועצה אתו יחדו. כי דוד סידאניע הוא ומבין דבר לאשורו".

"גם אנכי דבר לאט אין עמי, ענה ר' ופסי בשובו לשבת על מקומו, ובלי תפונה ידע גם ר' ברוך את האדון קארל אדמון, ואותו

הוכחתי לבת אחותו, לסידאניע, הלא יודה ר׳ ברוך, כי ידע ר׳ ופסי לבחור בטוב, או האין זאת אדוני?״

„וגם סידאניע תחפץ בהאיש הזה? שאל ר׳ ברוך, לא שקר אפוא השמועה, כי בו בחרה הנערה, תחת יוסף כספי אשר מאסה בו?״

„ואיכה לא תחפץ עלמה משכלת באיש דגול מרבבות בחורי חמד כהאדון קארל אדמון, ענה השדכן, והוא היה יהיה לשר וגדול, וירום ונשא וגבה מאד? —״

„כדבריך ידידי, השיב ר׳ ברוך, היה יהיה לשר וגדול בלי תפונה, אך כהיום הזה מה הוא?״

„כהיום הזה — הוא חיב שנים או שלשת אלפים כסף לנושיו״, ענה ר׳ שמואל ברזילי בצחוק מר.

„ובאלה הן לא יעשה בית ולא יכלכל אשה ובנים? התפלא ר׳ ברוך ספיר, או האם לו תענן סידאניע עד אשר — ירום ונשא ושכרו ירבה מאד? —״

„אל תירא אדוני ספיר, ענה השדכן גם הוא בצחוק, האדון אדמון ישא למזל טוב את סידאניע בת אחותך טרם ירום עוד ויגבה, וטרם יבא עוד על שכרו על פי פעלו הרב.״

„ובכסף חותנו יחיה האדון הזה? ואולי גם על שלחנו יאכל כאחד מבחורי הישיבה כי יקח אשה? —״

„על שלחן חותנו לא יאכל הארון אדמון, ענה השדכן ברגז, אך מה עול מצאת בו אדוני אם שנה או שנתים יחיה בכסף אבות אשתו? האם יחפץ ר׳ ברוך כי יסחור בחטים ושעורים ועורות ושמן טרם יהיה לאדוואקאט? —״

„חלילה לי מעשות כדבר הרע הזה! צעק ר׳ ברוך, הן טוב טוב לו לעשות עשר ולא בעמל, להאשיר את בת ר׳ שמואל ברזילי ולקחת עשרת אלפים או עשרים אלף שקל בשכרו. — אך מה זה ימריצך אותך, הוסיף בפנותו אל ר׳ שמואל גיסו, מה זה ימריצך למהר לתת לו את בתך לאשה ואת כספך להיות בו טרם ימצא חית ידו הוא? הן היה יהיה לשר וגדול בעוד שנה או שנתים, על דברת ר׳ ופסי, תשב נא אפוא הנערה אתכם עד אשר יגדל, הלא ר היא, והיתה לו לאשה אז —״

„סידאניע לא תוכל לשבת אתנו עד העת ההיא", מהרה בעלת הבית לענות.

„לא תוכל? התפלא ר' ברוך ספיר, ומדוע זה לא תוכל?"

„שאל נא ידידי את פיה ותגדך אם חפץ תחפץ לשבת בבית אבותיה שנתים ימים עוד, ענתה מרים בצחוק מכאיב לב, ואף גם זאת, הוסיפה באנחת תמרורים, הן אין זר אתנו פה ומדוע זה נבוש לדבר דבר אמת כאשר הוא? סידאניע בעטה בחתנה הישר באדם אשר היתה בברית אתו שנה תמימה, ומי זה יערבנה כי לא תבעט גם בסמל אהבתה אשר תעגב עליו עתה? — ומה נעשה לה אז אחרי כי נבאשה בכל שומעי שמעה? אין טוב אפוא כי אם למהר לתת לה את שאהבה נפשה, וחדל מהיות חליפות לה."

„והאדון אדמון גם הוא, הוסיף השדכן אשר אורו פניו בדבר בעלת הבית את דבריה אלה, מי יערבנו גם אותו כי יקח את סידאניע לאשה אחרי אשר יגיע למחוז חפצו והיה לאדוואקאט או לבעל פקודות הממשלה? רבות ראינו כאלה, כי יאהב בחור בתולה ויעזבנה בעלותו על."

„אכן יש חכמה בר' ופסי, וגם אשת גיסי כאחת החכמות תדבר וכאם רחמניה הדואגת לאשר בתה וטובתה! ענה ר' ברוך בלעג. כלה אפוא ונחרצה היא מאתכם כי תהיה סידאניע אשה לקארל אדמון ור' שמואל גיסי בעל כרחו יענה אמן, אך הגידה נא לי גיסי מה זה תתן בעד האשר הרב הזה, כי יקרא שם דאקטאר על בתך היחידה? —"

„לא צדקת גיסי כי תלעג לי ותמחצני בשפת לצון לפצעי ולהבורתי אני, ענה ר' שמואל ברוח כהה, האם אנכי מאסתי ביוסף כספי? אם אנכי בחרתי באדמון? ומה אעשה לסידאניע כי תחפץ בהאיש הזה באהבתה אותו? האסע כעץ אהבתה זאת ואהרוס את אשרה ביד חזקה? הלא אב אנכי —"

„אך אם אב אתה איה מוראך? קרא ר' ברוך בשאט בנפש, אם אב אתה מדוע לא פקחת עיניך על בתך יחידתך לבלי תת את המשחית לבוא לחדרי לבבה? אם אב אתה מדוע נתת לבן שחץ כאדמון מהלכים עמה להניא את ראשה בהיותה ארוסת איש? ואם אב אתה מדוע תתן אותה לבן שחץ זה, אשר ככלות שארו ובשרו

יבקש לו אשה, — למען שלם את נושיו בכספה? — סידאניע תחפץ בו באהבתה אותו, תאמר, אך זאת לא זאת! אענך, סידאניע לא עזבה את העלם הנחמד, יוסף כספי חתנה, כי מאסה בו, ולא בחרה באדמון זה בול עץ יבש כי אהבתהו, כי אם בקנאתה בהנערות אשר כגילה, אשר לָקחו לאותם בני העליה החדשים לנשים, התאותה גם היא תאוה להתנוסס בשם דאקטאר כמוהן, ויהי אדמון לה לישועה. — אבל צר לי על הנערה הטובה הזאת כי נתעה לבבה בשוא, וברדפה אחרי מקסם כזב, אחרי הבל נדף, אחרי כבוד מדומה, תשלה את נפשה להאמין כי תאהב ותאָהב ואהבתה תנחנה בשלום אל מחוז תקותה, וצר לי צר עליכם, כי עוד מעט ותפקחנה עיניכם לראות איך נואלתם בקנותכם אדון זה לבתכם בכסף מלא, כי תקנו רעה לנפשכם ונהמתם באחריתכם והועיל לא תועילו עוד —"

„הֵן מודעת זאת כי יחכם ר' ברוך מכל אדם, אמרה מרים בחמה גלויה, גם כל סתום בלב נערה לא עממהו וגם מרחוק יראה לדעת אשר יקרה באחרית הימים, אך יואל נא ויראך אישי גם אותך את הרעה הנוראה הנשקפה לך מבעל סידאניע בתך אם לא יסחור בעורות שפנים ולא ילוה כסף בנשך, כבעל בתו הוא? —"

בעינים מפיקות בוז הביט ר' ברוך ספיר בפני מרים ולא ענה על דבריה, ור' שמואל ברזילי אשר גם הוא לא מצא נחת בדברי אשתו אלה, ענה בצחוק אנוס ויאמר: „באמנה גיסי, לולי הרבה עלי אדמון מֹהר ומתן מאד, כי עתה לא ידעתי גם אני למה זה אמנע ממנו את יד בתי אשר תחפץ בו. הלא סוף סוף ימצא חית ידו בחכמתו, ואם עד העת ההיא חיה יחיה בכספי, והיה בעיני כאלו לקחתי עלוי לחתן לי והאכלתיו על שלחני עד היותו לרב —"

„אבל שגית גיסי ר' שמואל, שגית מאד, ענה ר' ברוך בּמניד ראש. לפנים בישראל כי קנה העשיר עלוי לבתו בכספו וזהבו ויקנה לו גם כבוד ויקר בעולם הזה ופרקליט וסנגור בעולם הבא, להנחילו כסא כבוד בעדן גן אלהים בזכות תורתו וצדקתו; אם היה העלוי הזה לרב או למלמד, לשמש או לקברן, באחרית הימים אם ראה בטובה או היו ימיו מכאובים וכעס, חותנו והותנתו לא לחנם פזרו את מעותם. כי זכותם לעולם הבא היא עומדת בתקפה ולא תאבד לנצח, ויהיו טובים ומאשרים באמונתם ודמיונם. — ואתה

ביפי הנאור, במה תנחם אתה על מכרך בכבוד את בתך, אם חתנך זה אשר תשקול זהב מחירו לא יעלה מעלה ולא יהיה לשר וגדול כאשר תקוה לה סידאניע, כי אם על מעמדו אשר הוא עומד עליו זה שנים שבע, ישאר עד זקנה ושיבה? האם לא ראינו כזאת למדי בימים האלה? — — בן פורת זה יעש לו בית כאחד הגדולים אשר בארץ, יחיה חיי רוזנים ויפזר את כספך אשר עמלת בו אתה בזעת אפך, וככה יעלה הון בתך בתהו ויאבד בטרם יכשר עוד אישה למצוא חית ידו בחכמתו אשר למד, כי רועה יזוללים ורודף קדים הוא האיש הזה מנעוריו, ואם לא תהיה ידך פתוחה להמטיר עליו כעפר זהב בלי חשך, כי אז אוי אוי לבתך, כי יפגיע בה את עונו הוא, והיית גם אתה גם סידאניע חטאים. — הידעת אפוא גברתי, הוסיף ר׳ ברוך בלעג, הידעת אפוא את הרעה הנשקפה לכם מהשדוך הנמהר הזה עם האדון קארל אדמון? —״

ר׳ שמואל ברזילי סלסל את שער שפמו ויחרש ואשתו גם היא החרישה, כי לא מצאו גם שניהם מענה, ורק ר׳ ופסי השדכן לבדו לא נכנע מתוכחות פי ר׳ ברוך ולעגו, ויקם ויאמר: „אכן כי כן ידבר האדון ספיר, יהי כן אלהים עמדי כי במקום תורה שם חכמה! — אך משל הדיוט מה הוא אומר? „לשון ארֻכה לשור ואין יכול לדבר ולאדם לשון קצרה ואינו רשאי״, ואם בשאר כל אדם כך, בשדכן כמוני על אחת כמה וכמה. — כללו של דבר, הנערה תחפץ בדאקטאר ואתה הצדק, המחותנת תחפץ לתת את בתה לאיש ואתה הצדק, ובא דוד וגואל ויגזור אמר כי שקר האהבה והבל שר ושופט, וגם אתו הצדק, אך מכל הצדק הזה לא ימצא ר׳ ופסי לחם לאכול; — חיו בשלום אפוא ועשו הטוב בעיני כלכם, חיו בשלום אדוני.״

השדכן יצא ובסגרו את הדלת אחריו צחק ויאמר: רבות מחשבות בלב המחותנים ועצת ר׳ ופסי היא תקום! —

ט.

וגם קמה עצת ר׳ ופסי ותהי, כי אך יצא מלפני ר׳ שמואל ברזילי, מהר וילך נכוחו לחדר סידאניע, בידעו מראש כי ימצא שם עתה גם את האדון אדמון אשר הוא מבקש.

„גם האדון אדמון בזה? קרא בבאו החדרה, כאיש אשר יתמה על החפץ אשר לא פלל לראותו, — אבל אצבע אלהים היא, הוסיף אחרי התבוננו כמעט רגע, באמונתי נשבעתי כי אצבע אלהים היא! — הנה אנכי בא לבשר את גבירתי העלמה ברזילי כי מצא לה אביה הגביר חתן כלבבה, אדם אחד מאלף, איש גדול ורם, איש נעלה ונשגב בדעתו הרחבה ובמצבו הנכבד מאד, הלא הוא האדון המהלל, דאקטאר קארל אדמון, ואת מי אמצא בזה אתה? — את מי? — את האדון המרומם הזה בכבודו ובעצמו! — אצבע אלהים היא אפוא, כאשר אמרתי, אות הוא כי בחרה גם גברתי באשר בחרו אבותיה הטובים וגם האדון אדמון מצא את שאהבה נפשו, ור׳ ופסי השדכן יבא על שכרו כי רצה אלהים את מעשיו! — ומה זה תתראו בני? קרא בעליצות נפשו, בהתבוננו בפני הנאהבים אשר אורו בדברו, — האם לא טוב השדוך בעיניכם? האח! יפי, חן טוב עם עשר רב מעבר מזה, ודעת ותבונה עם כבוד וגדולה מעבר מזה, גם אלהים בשמים ישמחו לדבק זה כי טוב הוא! — אך אל נא תתמהמהו, כי אבותיכם המאשרים יחכו לכם ויחרדו לקראת בואכם לברך את אגודתכם ולכתוב את דברי התנאים והברית. לכו אפוא בני וגם אנכי אבוא אחריכם, אם חפצים אתם בי —"

„אם חפצים אנחנו בך? — האח, אמאר קדושי, מלאבי הנעים! קרא אדמון ויצחק בכל פה, אכן חפצים אנחנו בך, ובכל לב ובכל נפש! — וראי נא יונתי, הוסיף בהחזיקו בזרוע סידאניע ובהציגו אותה לפני השדכן המאשר, הביטי נא בפני אמאר העברי הזה לא עלם רך ובעל כנפים הוא, כי אם יהודי זקן ובעל פאות ארוכות, גם קשת לא ידרוך ועליו לא תרון אשפה, ובכל זאת יצא כברק חצו ויהם לב אבות ובנים יחדו, מקצה השמים ועד קצה השמים! — כן הוא, סידאניע יקרה, אמאר דבר בקדשו ועלינו לשמוע בקול דברו, כי אלהים אדירים הוא ומי זה ימרה את פיו ונקה! הכוני אפוא גברתי היפה ונבואה יחדו לאבותיך הטובים לקחת ברכתם, ברכת הורים, כאשר צוה ר׳ ופסי —"

„לץ ללצים אתה קארל", אמרה סידאניע בצחוק חן, ותגש אל המראה ותטב את ראשה אף ערכה את שמלתה, ואדמון שאל את השדכן בלט: „ובדבר הכסף, ופסי?"

„הכל נעשה יפה", ענה השדכן גם הוא

„וכמה?"

„שלשים אלפים."

אדמון רעם פניו כמעט: „ולא יותר?"

„גם יותר יתן אם אך..."

„החרש!" צוה אדמון בשפתים נעות מבלי אשר ישמע קולו כי ברגע זה פנתה סידאניע אליו ותעמוד הכן לימינו.

„נלכה אדמון."

„כמצותך סידאניע."

„למזל טוב ולשעה מוצלחת! ענה ר' ופסי וישתחוה אחריהם.

ולמזל טוב ולשעה מוצלחת הלכו הנאהבים מעדנות, ויבאו ויעמדו יחדו לפני ר' שמואל ואשתו אשר נבוכו מעט למראיהם. אדמון שאל את יד סידאניע מאבותיה בשפת חלקות ובענות גאון, כדת וכמשפט לאיש גדול ורם כמהו, ואבות סידאניע נתנו אותה לו בשאלת פי בתם ותאמר הן, כדת וכמשפט לאבות טובים ונאורים כמהם, והנה קול תקיעת כפים, קול משק נשיקות, וקול השדכן ברעו: „למזל טוב ולשעה מוצלחת!" ור' ברוך ספיר התגנב ויצא מחדר המאשרים האלה בבשת פנים, כבשת גנב כי ימצא. —

בערב היום הזה נכתבו התנאים.

ט.

כרופא עקום אשר יראה רעה ויסתר, אשר יעלם ולא יצא החוצה ללות את המת אשר מידו נגזר, כבה נעלם השדכן כאשר הגיע הסופר לכתוב התחייבות הצדדים בהתנאים. — „הראש הגביר המפורסם ר' שמואל ברזילי התחייב את עצמו לפזר לנדן בתו הבתולה המהללה מרת סידאניע סך —" כותב התנאים מבל את עטו בהדיו ויבט בפני ר' שמואל העומד עליו כשואל את פיו: „כמה?" ור' שמואל הביט סביבו ויבקש את השדכן בכל פנות החדר. — „ר' ופסי!" — „איה ר' ופסי?" — „האם לקח אפל את ר' ופסי?" — „יבקשו נא אותו איהו!" — הסופר טבל את עטו גם שנית גם שלישית ור' שמואל עודנו כאיש אובד עצות כי ר' ופסי איננו, והקרואים

הגיהי איש ממקימו ויתלחשו יחדו וישמרו את פיה, לשמוע כמה הוא נותן לבתו, גם אדמון אשר היה כלא שומע, כי התבודד את כלתו המאשרה בירכתי החדר וישיחנה אהבה ונעימות ותענוגות בני אלים, גם הוא התבונן היטב בכל הנהיה, וימהר וירד ממרומי שמי אהבתו החדשה ארצה, ויגש אל ר' שמואל הנדהם וידבר אתו חרש רגעים אחדים, והנה הלבינו פני המחותן כשיד וחטם החתן ארך עד למטה לארץ.

„ופסי !"

„שלשים אלף אמר לי!"

„חי נפשי כי אך חמשה עשר אלף!"

„ואיה הנבל הזה ?"

„איהו ?"

אך ר' ופסי לא יֵרָאה ולא יִמָּצא, כי באחד בתי המשקה הוא יושב חדר בחדר, שמה ישתה וישכח רגז המחותנים ושאונם לא יעלה באזניו. — „כי יובל המת לבית מועד לכל חי שם יקבר, וכי יבא החתן למשתה התנאים לא ישוב עוד אל ביתו בגפו", את הפתגם הזה ישנה וישלש על כל כוס וכוס, והוא ינחמנו מעצבו ועמלו, ונכון לבו בטוח כי סוף סוף ינוחו הצדדים מזעפם, ועוד מעט יעשו שלום להם ושב אפם גם ממנו, ואז יצא אליהם לברך את הזבח ויבא על שכרו ביד רמה. —

„חמשה עשר אלף כסף אקחה אני? דבר אדמון ורתת, וכמה זה יקח אחד ההיטים כיום הזה ? —"

„דבר כזה לא היה עוד לעולמים! ענה ר' גרשון עושה כובעים אבי החתן גם הוא חלקו, חמשה עשר אלף כסף לבני?!" צחק בשאט נפש, אף כי הכרת פניו ענתה בו כי גם חמשה עשר אלף כסף לא ראה בעיניו מעודו. —

אדמון לטש עיניו לאביו ויאלם דומיה, והוא דבר דברים נמרצים באזני ר' שמואל ואשתו, וישב אל סידאניע לשית בחלקות לה כבתחלה.

„ומה תאמרי עתה מרים?" שאל ר' שמואל ברזילי את אשתו אחרי אשר פנה אדמון מאתם.

„לא טוב הדבר שמואל", אמרה מרים,

„רע ומר הדבר מאד! קרא ר' שמואל באנחה שוברת חצי גופו אם לא אכתוב לו בהתנאים שלשים אלף כסף ילך וישוב אל ביתו יאמר, ואנה נוליד את חרפתיו ואת חרפת סידאניע אז? —"

„נאלץ הנך אפוא לכתוב לו בהתנאים בחפצו, אמרה מרים. ולמה זה תתמהמה?"

„אבל שלשים אלף כסף הוא כמעט כל הוני ורכושי, מרים, ענה ר' שמואל בשפתים רועדות מחרפה וכעס. האם את כל הון ביתי אתן לו?"—

„על זה לא יפול לבך אישי, השיבה מרים ברוח קרה, כי לא בדבר המלך יכתבו התנאים ולא בטבעתו יחתמו אשר יבא במשפט אתך על כל האמוד בהם; — כי יעצתי, יכתוב לו כאשר יחפץ הוא ונתן תתן לו כאשר נחפץ אנו. — אך מהרה ועשה פן נהיה לבוז".

„צדקת אשתי כי אין דרך לנטות, ענה ר' שמואל ברזילי כמתיאש, וימהר אל אדמון וידבר אתו באזני בתו כשלי — „או שנית אדמון או השדכן כזב לך ואנכי הלא נשבעתי כי רק חמשה עשר אלף אמרתי לו."

„אבל אנכי לא שגיתי, ואם השדכן כזב הלא — —"

„אל נא בני, ויהי נא עשרים, ויהי נא חמשה ועשרים."

„לא נאוה לאדוני ברזילי לגרוע ולהוסיף כאיש אשר יקנה שור או כשב או עז בשוק הטבחים, ענה אדמון בצחוק דוקר כמדקרות חרב, גם סידאניע יודעת כי שלשים אלף כסף הגיד לי השדכן בשמך, ואותם גם תתן לי כתמם אם חפצה בי סידאניע, וסידאניע הן תחפץ בי, או הגם בזה שגיתי יונתי?"

„רע עלי המעשה קארל, לחשה סידאניע באזני אדמון, כי תקשיח את לבך משאלת אבי ובקשתו ותכאיב לו מאד בעד בצע כסף. — אם יקרה נפשי בעיניך אל נא תמנע מחפץ אבי קארל —"

„יקרת בעיני מאד, לחש גם אדמון באזני אהובתו, אך אחת אשאלה מאתך, אל נא תעצרי לי לעשות את הטוב בעיני בדבר הזה, כי זאת לא אוכל סידאניע."

פני סידאניע אדמו והורו אדמים, ואדמון פנה אל ר' שמואל ויאמר: „כן הוא אדוני ברזילי, מי א שפתי אשמור ומחקי לא אסור,

כי רק במשטר וסדר יכון שלום ושלות בית, יב יסדר הח־ינה מעודי.

„ואם יחסרון שלשים אלף הכסף חמשת אלפים, יפרע סדר ושלות בית תמוט? — שאל ברזילי בצחוק מר, ומה דעתך את סידאניע? הגם את חשבת זאת למשפט בתי?"

סידאניע הסבה עיניה מאביה כי נכלמה מדבריו ולא עצרה כח להביט בפניו, ואדמון החזיק בידו ויאמר: „אל נא אדוני ברזילי תדאיב את לב בתך בדברים אשר לא לרצון המה לה, ואנכי אחת דברתי ולא אשנה עוד, צוה נא להסופר ויכתוב, כי מחכה הוא לנו אדוני."

„וכמה?"

„ידעת גם אתה אדוני כמה."

„שלשים אלף?"

„שלשים אלף כסף במלואם וטובם, כאשר הבטחתני."

„או כאשר הבטיחך ר' ופסי, ענה ר' שמואל ברזילי ויפן אל אל הסופר ויאמר: כתוב."

„— הגביר המפורסם התחייב את עצמו לפזר לנדן בתו הבתולה המהללה מרת סידאניע סך —" שנה הסופר ויטבול את עטו ויעמוד.

„סך ישלשים אלף כסף" — ענה ר' שמואל ברזילי בקול גדול.

„ולסלק קודם החפה ליד החתן במזומנים", הוסיף אדמון. —

פני ר' שמואל ואשתו קדרו והתנאים נכתבו ונחתמו למזל טוב ולשעה מוצלחת, וראה זה פלא ברגע אשר נשברה הקערה הראשונה לאות ברית עולם, ברגע זה נראה ר' ופסי השדכן פתאם בהדר המשתה, פניו צהלו משמחה ועיניו אורו לנוגה ברק הזהב אשר יקח בשכרו, כי האנחות אשר תדבקנה בהזהב הזה לא תגענה בו לרעה ומקללת אלה אשר מידו נגזרו לא יירא לבו. — מזל טוב! —

יא.

„ישמחי סידאניע יקרה, ויעלץ לבך הטובה בגבירות, כי אמתך השיבכה היתה לאשה כבודה, אשת חיל בעלת בית ונכסים, פרות ועזים יתרנגולות וגם איש לה, בעל בעמיו אשר יאהבנה. האח! התאמיני לשמעה סידאניע? בלי תפונה תדמי בנפשך כי חמדה

לצון לי ואך התולים עמדי כאשר הסכנתי בהיותי אתך, אך זאת לא זאת! לא אתלוצץ ולא אהתל, כי אם באמת ובתמים אדברה אתך סידאניע. — שלשים נשאתי לאיש, והאיש הזה הוא סוכן על נכסי אדוניו בכפר שדה־טוב, ושמו הערמאן כרמי. — האח סידאניע נעימה! לוא ראית את אישי רוכב על סוסו ועובר בין העובדים בשדה וביער, לצירת על ימין ועל שמאל בקול מושל, לוא ראית אותו בעזרו על יד החורשים או העובדים בגרנות בזעת אפים, ולא ראית אותו בשוב בערב מעבודתו, בחבקו אותי ובנשקו לי באהבתו, ולוא גם הואלת ותראי את אשר אני עושה אז, כי אז השתוממת ואמרת כי נהפכה צלה בעיד לילה, מעיר פרא ליונה הומיה! — ומה נעים לי קני! שלשה ימים אנכי בזה וכבר הסכנתי עם כל אשר סביבי, וכל אשר יראני יאהבני וישמח לקראתי. — הכלב הנורא באריעז הנפש אשר לא ינקה כל הקרב אליו, הוא כרת בריתו אתי אך ראה את פני, התנפל לפני ויתאבק בעפר רגלי, ויהי לאות כי הכיר בי את אשת אדוניו וגברתו; וההתול הערום אשר ביום בואי נס מפני ויתבונן בי מרחוק בעינים מפיקות ערמה ומזמה, כעיני אמך הרגתך ביום הפרדי ממנה, גם הוא השלים אתי עד מהרה, והנה הוא רובץ עתה לצדי, מתחכך בבגדי ומלקק את כפיו בלשונו ומעבירם על עיניו, כהמבשלת הזקנה בבית אבותיך בלחישה על עין הרע. — אך יותר מן הכלב ומן ההתול, יתרועע לי שיפט העדה, אכר זקן מאד אשר עוד לפני חמשים שנה היה שר עשרה בחיל הרוכבים, ועדי נחשת על חזהו לאות על גבורותיו אשר עשה על שדה קרב. — הזקן הזה כבר גלה את אזני על המון נסתרות שבהכפר אשר הוא כשופט ידע את כלם. על העבדים הנאמנים ועל המתפרצים מפני אדוניהם, על השפחות החרוצות במלאכתן ועל העצלות הרודפות אחרי הנערים, על בעלי בתים נאמני רוח ועל השולחים את בעירם לרעות בשדה אחר, על אנשי בליעל השותים לשכרה ושולחים בעולתה ידיהם ועל מאשקע המוזג ההולך עם הגנב, ועל עוד המון דברים הנחוצים לי לדעת למען אדע במי לבחור וממי להזהר. — תצחקי גברתי ותתניני לפטפטת שפתים, ובכל זאת לא אחדל מספר לך את רב עשרי ומה־איתך את כל כבודי, כי מאשרה אנכי ובאשרי אשיתך גם אתך. — שתי פרות לי ברפת, פרות ברודות בריאות וטובות מראה.

אותן אֵצל אדוננו ממקנהו הרב ויתנן לי ביום חתונתנו. ומה אהבתי פרותי הטובות אלה! — התזכרי עוד סידאניע יקרה איך נטינו מגי ארח ונברח בבא פרה לקראתנו אם הלכנו לשיח בשדה, כי יראנו פן תפגע בנו ותגפנו בקרניה? — לא כן אנכי עתה, בבקר בבקר אתן בליל חמיץ לפני פרותי, ובאכלן על אבוסן את הבריה, אשב לרגלה על הדומי, ואחלוב את חלבן אל ספל העץ אשר אחזיק בין רגלי בטח כאחת השפחות אשר בין המשפחתים. — מזוינו מלאים מכל תבואות הארץ, מפרי האדמה ומפרי העץ, ומכל אשר יאכל לכל נפש לא נקנה פה כל מאומה. כי גם היאור יתן לנו את דגתו, הדבורה את דבשה וההתרנגולת את ביצתה, ובמכלא הן צאן לנו ואוזות רועות באחו וכלוב מלא עוף כנף, וכל אלה נתן ארוני הכפר בידינו ולא ידע אותנו כל מאומה, כי מושבו בעיר רחוקה, ואת לב אישי מצא נאמן לפניו. — כסף אין לנו וזהב לא יבא באוצרנו, כי הלא רק מאשר לארוננו נאכלה ונשבעה ואל כלינו לא נתן אבל מה לנו לכסף ולזהב? אין כסף גם למלאכי מרום במרום, גם גרה אחת אין בצלחתם, והמה ששים ושמחים! —

„ועתה מה שלומך אַת סידאניע יקרה? ומה שלום חתנך ושלום כל בית אביך? — העוד לא הפך נמר את חברברותיו ואמך חרגתך את לבה העקב? — העוד השפנים עם לא עז ואביך עוד לא ימצא און לו להיות שורר בביתו כמשפט? וימי כלולותיך עד מתי ימשכו? מתי תהיי לאשה לבחירך זה רצתה נפשך? — האח סידאניע יקרה, לו יכלתי לחבקך בזרועתי ולנשק לך על מצחך הצח משלג ביום חתונתך וביום שמחת לבך! אבל שאלתי זאת לא תבוא והפצי מרום מנגדי, כי אם גם עוד יכירני מקומי בלבך הטוב כאשר ידעתי, אך רוח כל בית אביך זרה לי, ומה לאשת איש שדה כמוני בחדר משכית אשר לאשת ברזילי, אמך הרגתך הגבירה? — בקרב רוחי אחבקך אפוא ונפשי מרחוק תישק לך ולעת תשמיעיני ששון ושמחה אצהיל קולי תוך יער וכרמל, ותחגורנה גבעותי גיל והררי בשדה ירקדו, ועמהם אצא במחול, כי תצאי מהפתך כלולה ביפיך ובהדרך ובתפארתך, ומתנוססת בתמת נפשך ובאשרך ובכבודך.

צלה.“

יב.

„נפלתי משמים ארץ בקראי את מכתבך אשר יחלתי לו מחריש ועד קציר. קארל בהירך יאמן בך אם יטעיט לו אביך ממכסת הכסף אשר הבטיח לך ואביך קצרה ידו מתת לכם הון רב כזה? — נבלה כזאת יעשה איש המעלה הזה ואת עוד תריבי ריבו ותחפצי צדקו? הה סידאניע איך נואלת! לו הייתי אני תחתיך כי עתה הכיתי לחייו בחרפה, מלאתי פניו קלון ואתן לו מגנת לב תחת דודי ואהבתי, והשלכתיו מפני כנצר נתעב. — ידעתיני סידאניע כי חכי לא יבין חנף ואשר יחשב לבי אותו תדבר לשוני וגם אדע לכנית דבר בשם הנכון לו, ובכן אומר לך סידאניע כי המעשה אשר יאמר אדמון לעשות, להפר בריתו אתך שנתים לימי כלולותיך אם לא יתן לו אביך מלא ביתו כסף וזהב, הוא רצח ונבלה מאין כמוהו. ידעתי את האיש הזה ואת שיהו ומיום ראותי את פניו לא אוכל נשוא אותו, ידעתי כי רק למען בצוע בצע בקש את ידך, ואולי גם יפיך לקח לבו רגע, כי את סגלת נפשך הוא לא יכיר ולנדבת לבך לא יבין, ידעתי כי כגדל גאותו וגאונו כן תקטן נפשו בקרבו, וידעתי כי ריק ופוחז הוא בכל חכמתו אשר יתהלל בה, אך זאת לא ידעתי כי כה משחת מלב אדם לבו עד כי יגוש את אביך וילחצנו למכור את נחלתו ולתת לו רב מאשר תשיג ידו, ולא יבוש ולא יכלם להגיד לך בפיו ובשפתיו אלה אשר נשבע לך בהם אהבת עולמים, כי אם לא ימלא ספקו, יפנה ערף לך ויעזבך, אותך גברת יקרה, אותך תפארת עלמות אשר למענו עשית מדחה ותעזבי חתן דגול מרבבה, אוהבך באמת ובתמים. — הה! תסמר שערת בשרי להשערוריה הזאת, אבל בעצם כעסי והמתי תאיר תקוה טובה פניה לי, ותהי זאת נחמתי כי אולי תפקחנה עיניך בעוד עת, בראותך את אדמון זה אשר התנוסס מרחוק ביפעתו לעיניך, בראותך כי לא זהב טהור הנהו גם נחשת קלל איננו כי אם חרש מחרשי אדמה, ובעטת בו ותנתקי את מוסרותיו, חבלי כבוד שוא אשר אסרת לו בהם, וחלצת נפשך ממוקשי עולם. — תקצפי סידאניע? תאמרי כי יעצתי בשת לנפשך, להפר שנית ברית, לעזוב גם את החתן זה ולהיות לחרפה לשכנותיך מסביב? — אבל הסירי נא יראת הבל מלבך וכלמת שוא

הרחיקי ממך והתבונני בדברי ובדבריך, וידעת אם לא טוב לך לשאת רגע חרפה מבנית גילך השמחות לאידך, מהיותך אמללה כל ימי חייך, — ואמללה באמללורת תהיי אם תתמכרי לבן חשכים זה בעד כבוד שמו, והוא גם בעפר רגלך לא ישוה. — או האמנם אהבת ותאהבי עוד את קארל אדמון ובאהבתך כי עזה תחזיקי בו עד היום הזה? אל נא תחפזי להשיבני הן על שאלתי זאת, כי לא כן הוא סידאניע. ערום לבך נגדי ורגשות נפשך כספר נגלו לעיני, ובכן ידעתי את הגות רוחך, אף כי שמרת לפיך מחסום ותסתירי סודך ממני בעודי עמך. — לא אהבת את אדמון מעודך ואף כי עתה. ורק למען רעיותיך בחרת בו למען תראינה בכבודך, למען תקנאינה בך בקרא לך שם דאקטאר, אשת אדוואקאט או בעל פקודות, אבל סידאניא! יראה אנכי מאד, כי רעיותיך אשר אמרת להכבד על פניהן, רעיותיך אלה תלעגנה על משבתך או תנודנה לך בהיותך לאשה לבן שחץ חסר לב זה, ואת תבושי משברך ונהמת באחריתך.— אם בינתך לא הסתתרה אפוא, אם רוחך נכון בקרבך עוד, ואם חפצה בחיים את, כי עתה אחת דברתי ואותה גם אשנה ואשלש, פתחי אגודת מוטה בטרם נוסדה לעולם, השליכי את אדמון מלפניך וברכי את אלהי הסדך אשר הסב את לבו הנאלח אחורנית למען תמלטי מידו. — ואף אם יראה ורכת הלבב את מנתק את מוסרותיו ביד הזקה, ואב בושה את מהפר את בריתך אתו בעירך ובבית אביך, פן יתלוצצו בנות גילך ותכלמי ימים אחדים, הלא בית צלה אמתך לפניך! — בואי נא אלי ואת תשבי עד אשר ירף אדמון ממך כי ימצא לו אחרת להתעשר בה, והדלו גם בנות עירך מהשיח בך. — האח גברתי הטובה והיקרה! רוח מלאה תקוה יפעמני בכתבי ולבי ינבא לי כי תשמעי לעצתי זאת לטוב לך, ומה יכמה בשרי לך, מה תחרד נפשי לקראתך ומה ישיש עליך הערמאן אישי אשר עינו לא ראתך ולא ידעך, ואזנו לא שמעה את נועם מליך ויכירך ויתן כבוד לישמך, כי ערב ובקר וצהרים אדבר בך נכבדות, ובאשמרות אהגה בך באזניו. האח! ומה תגל נפשך את בראותך את אשר צלה אמתך אשר אהבת! תראי כי לא בצל הזהב אשר ולא כבוד בצל גאוה, ורק בצל שלות בית אשר וכבוד וחיים; תראי ענג ולא בבית מרזח, תראי אהבה ולא במשכנות גאים, תראי כי אהל ישרים יברך,

תראי וגהרת ופחד ורחב לבבך, ושב ורפא לך, כי חולה אַת סידאניע זבביתי תרפאי. אך אל נא תתמהמהי! —

צלה."

יג.

„אמך חרגתך? — ומה לנו ולה? תתגעש ותתקצף לה כנפשה שבעה, כעסה מרום מנגדי ואחת היא לי אם לשבט אם לחסד תישפטני, אם אך אַת את נפשך הצלת. „יד צלה הארורה בזה!" התרגזה אשת אביך בשמעה כי נואשת מחתנך ותגזרי אמר לבקר בביתי עד כי נואש גם הוא ממך, „וימין ה׳ רוממה!" קראתי אנכי בהמון עליצותי בהתבשרי כי הופיע על עצתי זאת ויט אליה לבך. אות הוא לי כי עוד נכונים לך ימי אורה וישע. — מהרי אפוא ובואי סידאניע יקרה, חושי אל תאחרי. אנכי פניתי ביתי, הכינותי לך מבחר חדריו, והטבע גם הוא יעזור על ידי להרהיב נפשך ולהחיות לבך ממראה עיניך אשר תראי בשדה ויער. כי דשאו הר וגבע ועמקים יעטפו ירקרק חרוץ, לבשה אדמה בגדיה החמדות והרש מצל יעדה עדיו וחליתו, מבין עפאים ממעל מנעימי זמירות ירהבו אזן, ונהר פלגיו מתחת, כסף נבחר לשמח עין רואה, פרחי ריח יציצי מסביב, ישאו ראשם בגאוה וגם יקדו ישתחו בענות חן לרוח צח שפים אשר יצחק בהם באהבה ויזיל בשמם להשיב נפש. . . הוא האביב, בהדרו ובתפארתו ובנועמו !. . . והאביב הזה אשר חדש פני האדמה ויעוררה לתחיה, יחדש רוח נכון בקרבך ויעירך ויעוררך גם אותך, והקיצות מחלומך הרע אשר חלמת בהשכבת לילך אשר ארך יותר משנתים ימים, בהזיינות תהו, בנפול תרדמה על רגשות נפשך הטהורה! —

תשאליני מה המה הדברים הנחוצים לך להביא אתך מביתך; אין כל דבר, אענך, כי אם פניך הנעימים ולבך הטוב, וזולת זה רק בגד ללבוש תביא אתך, כי מטה שלחן וכסא כבר מוכנים לך וביתנו מלא ברכת ה׳, עלי אפוא כל מחסירך ומבית אמך חרגתך לא תקחי כל מאומה. גם ספריך לא תעמוסי עליך הפעם, כי ספר גדול מאד אתנו, ספר נעלה ונפלא, ספר עתיק יומין וחדש יחד, ספר אשר לא תכיל הארץ גדלו ומספר עָלָיו רב ממספר עלי עץ כל יער, ספר אשר

שנותיו כשנות עולם ולבקרים יופיע ויצא לאור חדש, ספר כתוב באצבע אלהים ונקרא בשפת כל איש אשר יתבונן בו, ומה לך לספריך הדלים, וספר הספרים, ספר הגדול הזה, ספר הטבע פתוח לפניך בכל הודו והדרו, — תקראי בו וחיתה נפשך, ותאורנה עיניך ולא תראינה תהפוכות עוד! — — וראי נא סידאניע יקרה כי כל דבר אשר תמצאי בו חפץ ימצא לנו גם מבלי אשר נבקשנו. — הבית אשר אנחנו יושבים בו גדול ורחב ידים הוא מאד, לפנים שכן בו אדוני הכפר, אחד מאצילי הארץ, ומעת אשר היה הכפר נחלה לאדוננו היושב בעיר, רב חדרי הבית סגורים על מסגר, כי אין יושב בם. והנה זה לפני ימים אחדים צוה אותנו אדוננו במכתבו לפתוח את דלתות החדרים הסגורים ואת חלונותיהם, ולטהר את הכלים אשר בתוכם למען לא יעבשו כלה תחת מסגרותיהם. עשיתי כמצוה וארא כי עצלות ושפלות ידים שלטו לפנים בבית הזה, כי מצאתי את חדריו מלאים כלים יקרים אבל נשחתים מאד, ובתוך המון הכלים האלה מצאתי גם כלי בתבנית עוגב, כלי שיר ישן נושן מכוסה באבק ועפר, ובין ארבעה וחמשה מיתריו אשר נשארו לו לפלטה, שממית בידיה תתפש ותארוג קוריה באין מעצר. — לולא הוחלתי לבואך סידאניע יקרה, כי אז לא שמתי לבי להעוגב הישן הזה, אבל למענך שמחתי עליו כעל אוצר נחמד כי ימצא, ותהי ראשית מלאכתי לטהרו ולהסיר חלאתו ממנו, ובעצת כהן הכפר מודעתנו היודע ומבין בשיר, קראתי לי חרש אמן ויתקננו ויחדש את פניו ביד חרוצים, ועל דברתו כלי יקר הוא עתה, עד כי גם כלי שיר חדשים לא ישוו בו. גם עוגב ימצא לך אפוא בבית צלה אמתך, ואם דבר כזה עלה על לבך מעודך גברתי הטובה והיקרה? — אפס כי גם מנצחים בנגינות לנו, משוררים נפלאים אשר יחברוך בשירם וזמרם ויענו למנגינותיך בנועם קולם להפליא, — משוררים בעלי כנף ונוצה אשר יזמרו משכיל וירנינו מוצאי ערב ובקר. —

קול צלצל הפעמונים אשר בצוארי הפרים בני בקר, קול הפרות הגועות, קול שריקות עדרים, קול מצהלות הרועים עם קול באֵרי כלבי ברעו עולה עתה באזני. מקננו ישוב מן השדה ועבודת הערב תחל בביתנו, תנעם לך ערשך אפוא, תערב שנתך לך סידאניע יקרה.

ואנכי אחתום מכתבי כעת בנשיקה מרחוק, הן בעוד ימים ארבעה או חמשה אחבקך בזרעותי ואנשקך במו פי.

צלה.*

ד.

גשם נדבות זרזיף ארץ, יהיה אדמה וכל אשר עליה, וצלה וסידאניע רעותה נשקפות בעד החלון ומתבוננות על טוב ה', כי יריק שמים זהב מעליהם לתת אוכל למכביר. — מה שנו פני סידאניע מאז אשר ראינוה ביום שמחתה בית אביה! לחייה המלאות כחשו והלבינו, ועיניה הגדולות והשחורות כאלו הגדילו והשחירו מבתחלה, צחוק שפתיה היפות חלף ואינו ותוגה חרישית לקחה מקומו, ותמונתה כלה כאלו המכה מעט, כאלי עתקה בכל תלאותיה; אך כל אלה יתנו עוד לוית חן ותחנונים לה, ישפכו עליה רוח אהבה וענות צדק והמה יכללו יפיה, עד כי כל עין רואה העידנה כי נעימה היא עתה מאז ותיף עוד מאשר היתה.

„האין זאת סידאניע? אמרה צלה, אך תצמא הארץ למים וגשמי ברכה ישוקקוה, והאדמה אך שתתה ותרוה, ויכל הגשם ומטר לא יהיה עוד. אות שובע וברכה הוא, ועל דברת האכרים היודעים פשר, מאה שערים ימצאו בשנה הזאת. — לוא שאלני אדוני אותי, כי עתה לא יעצתיו למכור את נחלתו כיום".

„אבינה, אמרה סידאניע בצחוק קל, ולוא אותי שאל לא יעצתיו גם אנכי כזאת, כי מי זה יערבני אשר תשארי את על מקומך אם ימכר הכפר לזרים ואני אנה אני באה אז? אך האם כלה ונחרצה היא כי ימכור אדונך את גן עדן זה?"

„אירא פן כדבריך כן הוא, ומי יודע אם כבר לא נמכר לצמיתות, כי גם מביני דבר היו בזה ויתורו את הכפר ויערכו את ערכו במצות הקונה, ובלכתם הגידו לא כחדו כי כגן עדן הארץ לפניהם וקונה מאֻשר —"

„ומי הוא המאשר הזה?" שאלה סידאניע.

„שמו לא ידעתי, ענתה צלה, אך זאת ארע כי בן עיר גדולה הוא, סוחר נכבד ועשיר גדול, וגם על כן נכון לבי בטוח,— כי

איש כזה אשר הסכין בחיי העיר ובשאון המסחר והמינו, הוא לא יקנה לו נחלת שדה לשבת עליה לעבדה ולשמרה, כי אם על יד סוכני יתננה, ואיפה ימצא לו בן משק לנחלתו חרוץ במלאכתו ואיש אמונים כהערמאן בעלי? —"

רוח קדים הרישית יכה גלים בשדי תבואות ועצי הגן ינידה, ינועו ראשם ויזוקו נטפי מים אל החלון אשר צלה וסידאניע עומדות עליו, וסידאניע שאפה רוח ותעצר ברעותה מסגור את החלון הפתוח. „אל נא צלה, אמרה, כי נטפי מים אלה ישיבו את נפשי העיפה ורוח חיים יפח באפי רוח קדים זה, ומה נעים החזון הזה לעיני! — יום סגריר לפנים, בעיר כי ירד גשם, חדר בחדר באתי לחחבא, כי מהתענג ומרך יראתי הצג כף רגלי על ארץ גֻשמה ביום מטר, פן אטנף נעלי ושמלותי תרטבנה; לא כן אנכי עמדי היום, עת יזרמו מים עבות וקול יתנו שחקים, עת ירעם בשמים ה' וחציו יתהלכו ארצה, עת ינהג בעזו קדים ויורקד כמו עגל יער, אז כהולך בחליל אתהלך תחת שמי ה', ולוא גם ארחץ הליכי במי ברכים וכל לבושי אגאלתי, כי ארחץ בנקיון נפשי והזכותי לבי, להביט מעללי אל אדיר ונאור ולהתבונן בנפלאותיו כי רבו. ושכחתי עניי ועמלי, ושכחתי נודי ומרודי, ותלאותי לא אזכור. — האח צלה יקרה! ומה יקנא לבבי באשרך, בחבלך כי נפל לך בנעימים! את אמנם הֻטַּלְתְּ ערומה למשברי מים ובערי עדים עלית מתהומות, ואנכי? — מי זה לידי יתקע כי לא מחר אגרש מנוה שלום זה, כי לא מחר יאלצני אבי לישוב לבית אמי חרגתי, להשתעשע במוסרה הטוב ולהתענג בתוכחתה כי נעימי ומי זה יערבני כי לא עתה יכרו עלי חברים, ר' ופסי השדכן ואשת אבי הטובה למכרני בשלישית? — הה צלה נעימה! חבלי שאול ומכאוביו, חמת מלאכי זעם וישבט אפם ענות הנפש החוטאת בהשפטה, אנכי שבעתי כל אלה בחיים היתי, ומידי אשת אבי היו לי באמור אלי כל היום: את היית בעוכרך ואת הרסת את אשרך בידיך, כי את יוסף גרשת מפניך בגאותך ולאסור את אדמון אליך בעבותות אהבה לא תביני באולתך". — הפכך לא־אם! את יוסף גרשתי מפני באולתי, ואת אדמון שנאתי כי נבונותי, אבל ראיש דברך אמת ומשפטך הקשה נצב לעולם, אנכי הייתי בעכרי ואנכי הרסתי את אשרי בידי, ומה תקותי בחיים עוד? — אויה לי! —"

סידאניע נאנחה ותדום, אך דמעות עיניה ירדו על לחייה באין הפוגות, וצלה התבוננה בה ותחבקנה בזרועותיה ותשק לראשה ותלחצנו אל לבה באהבה. „סידאניע גברתי הטובה, הלא הבטחתיני הלא נשבעת לי כי תנחמי, כי תשכחי ימים עברו ושנות ראית רעה לא תעלי על לבך, ועתה תחללי את שבועתך ומוצא שפתיך לא תשמורי, ותבכי ותתני את יגונך למשול בנפשך? אל נא סידאניע יקרה! —"

„כן הוא צלה יקירתי, ענתה העלמה הבוכיה, אך אם ימלאו העבים מים התצוי עליהם מהמטיר על הארץ מטר? ואיכה אצוה על דמעותי כי לא תזרומנה, ולבי מלא על כל גדותיו, ועיני מקור דמעה? —"

„ומה אחרית כל אלה? קראה צלה מנהמת לבה, אם תגעי בפצעיך לרגעים כי עתה לא ירפאו עד נצח! —"

„וגם אמנם לא ירפאו! נאנחה סידאניע, אך פתאם התעודדה ותתחמק מזרעות צלה ותמחה את דמעותיה מפניה ותאמר: לא, לא נאוה לבת עשרים לבכות כבת שלש, ואנכי בכיתי ואתאונן כמו ילד על כן בושתי וגם נכלמתי! ובאמנה מה זה ימריצני לשוב למקום זה שבעתי רגז, אם לא את תגרשיני מהסתפח בנהלתך? ואת הן לא תשלחיני מפניך, הוסיפה בצחוק חן, אם לא אוסיף להעציבך בתאניה ואניה — או האם שגיתי צלה יקרה? —"

פני צלה הפיקו נחת לדברי סידאניע אלה ותפתח את שפתיה לענותה חן ותהנונים, אך סידאניע שמה ידה על פיה ותשק לה על מצחה, ותמהר אל חדרה, ותשפוך את לבה הנפעם והנענה, בנגינות עלי עוגבה, מנהמה הגאמן בימי עניה ומרודה, ותנשא נפשה בשירה, ותרומם בעפרת תבל ומצוקותיה, ואצבעותיה הקרו נעימות כהקיר ביר מימיה להשיב נפש שוקקה. —

טז.

צלה עודנה יושבת על חלון חדרה ותופרת, ואזנה תתענג על שיר סידאניע ומנגינותיה, והנה מרכבה מרקדה תסיר אל החצר ואנשים שנים ממהרים לרדת ממנה. האנשים האלה היו עטופים באדרתם

עד חצי פניהם, כי הגשם לא חדל ומטר נתך עוד ארצה, ובכל זאת עמדו על מקומם ולא מהרו הביתה, וצלה התבוננה בהם בעד חלונה ותרא כי יתמהו האנשים איש אל רעהו על צלצלי העוגב וקול המשוררת כעל דבר אשר לא פללו לשמוע במקום הזה ותבין כי אדוני הכפר המה, והיא לא ידעה אותם לפנים, ותמהר ותרץ לקראתם, אך היא טרם הקריבה והערמאן אישה נגש אליהם ויקדם פניהם ביראת כבוד.

„ומה זה הערמאן? שאל אחד מהם משתומם, הגם עוגב לך בבית? ומי זאת המשוררת אשר תשמיע בשיר קולה? האם אשתך החדשה היא אשר לקחת לך?"

„העוגב לאדוני הוא, ענה הערמאן וישתחוה, בין המון כלים ...נים מצאנוהו באחד מחדרי החצר הסגורים, והוא הרוס ונשחת מכלי, ותהמול עליו אשתי ותתננו על יד אמן ויתקננו ויקומם הרסותיו, ועתה הוא כלי חמדה, אך הפורטת עליו לא אשתי היא, הוסיף בצחוק על שפתיו, כי אשתי עומדת לפני אדוני בזה —" וצלה נגשה ותשתחוה ותאמר: „נערה צעירה לימים היא אשר משרתת הייתי בבית אבותיה בעיר, ותכבדני להתארח אתנו ימים אחדים, והיא תשיר ותפרוט על פי עוגב, כאשר הסכינה בביתה, כי בת נדיב היא. אבל למה זה תעמדו אדוני בחוץ להרטב ממי גשם? יסור נא האדון אל ביתו אשר פניתי לו, וינפש מעמל דרכו, אשר בלי תפונה לא ערב לו כעת ביום סגריר וגשם מטר".

„כן דברת בתי, ענה אדון הכפר, האדון בן־יעקב, באמנה עיפים ויגעים אנו וגם רטוב אנכי עד שמלתי לעורי, אפס כי גם רעבים וצמאים אנחנו, הואילי אפוא בתי הטובה ומהרי להכין לנו לחם לאכול ותברכך נפשנו."

צלה מהרה אל ביתה כמצות אדונה והוא פנה אל האיש אשר בא בחברתו ויאמר: „וראה נא ידידי כי כמו על יום טוב באנו היום, הערמאן לקח לו אשה יפה וטובה אשר זה עתה ראיתי אותה בפעם הראשונה ועליו להכין לנו משתה שמנים כביום התונתו, ואף גם עלמה משוררת אתנו ויודעת נגן בעוגב, ומה אנחנו חסרים עוד! — אך הגד נא לנו הערמאן, הגם יפה היא העלמה או הנערה המשוררת הזאת?"

„כן הוא אדוני, ענה האיש, יפה היא כלבנה וטובה כמלאך אלהים, אבל עצובת רוח היא ותאנח לרגעים, כי אבד אשרה בענין רע —"

„על כן ננסה לנחמה ככל אשר לאל ידנו, צחק האדון בן־יעקב, ומה שם הנערה כי נדע, הערמאן?"

„סידאניע ברזילי שמה, ענה הערמאן, ובת האדון שמואל ברזילי היא מעיר קקרא".

ברגע הזה באו כלם הביתה, ובן־יעקב אשר אהב מהתלות דבר אל רעהו הצעיר אשר בא אתו בצחוק ובקול דממה: „זכור נא ידידי ואל תשכח את שם הנערה היפה ועצובת הרוח, כי הלא איש צעיר לימים אתה ועליך לנחמה ושמחה מיגונה, ומי יודע..."

ופני האיש הצעיר חורו כמות וקרסליו מעדו ויחשוב לנפול אחורנית, אבל התאמץ ויתחזק על עמדו, ולמען הסתר את פניו מעין רואה, העביר את מטפחתו על מצחו כאלו ימחה את זעת אפיו בה, ויפן ויבקש את הערמאן לתת לו ולהאדון בן־יעקב חדר לבדם למען יחליפו את שמלותיהם הרטובות, ואך באו אל חדר אשר פתח להם הערמאן, וימהר האיש ויסגור חדלת אחריו, ויחזק בידי בן־יעקב ויתנפל לפניו על הכסא וישאף רוח ויקרא: „לא, לא אדע נפשי, לא אדע אם ער אני או חולם חלום אנכי! — האם אינני יוסף כספי מעיר ווראטנא, האם אינך אתה האדון בן־יעקב, ואם הכפר הזה איננו הכפר שדה־טוב אשר קניתי ממך בכסף מלא? לא, לא מקסם כזב הוא, כי עיני יחזו, עפעפי יבחנו, ויהי כל אלה, ובכל זאת התולים עמדי, חזיונות תהו יהתלו בי ובהמרותם יתעה לבבי ורוחי נבוכה! ואיה איפה אנהנו? האם בכפר שדה־טוב, אדוני? —"

„כי הוא, בכפר שדה־טוב, ענה בן־יעקב משתומם, אך מה זה היה לך ידידי? הלא בריא אולם היית בדרך, ועתה חלית פתאם ותדבר תהפוכות, ההסכן הסכנת להתחלות לפתע פתאם?"

„לא כן אדוני, לא פתאם חליתי, ענה יוסף ויאנח במרירות, זה שלש שנים חולה אנכי ודומם אשא ואסבול את מהלתי האנושה כי אין תקוה לי להרפא ממנה; אבל לפתע פתאם נגעה בי עתה יד ה' ותקרע את סגור פצעי, וימקו חבורותי השנות, על כן דברי לעו. — השמעת אדוני את שם הנערה הפורטת על פי העוגב

בבית זה? „סידאניע ברזילי”. הה! הנערה הזאת היתה רוח חיי ונשמת אפי, הנערה הזאת היתה אהבתי הראשונה והאחרונה, הנערה הזאת היתה כלה יעודה לי, ובעודי שואף ריח בגדרה ונושק צל צלמה, נתנה ידה לאחר ואותי מאסה ותשליכני, ותרמוס לארץ נפשי וחיי לעפר השכינה — — התדע אפוא אדוני את חליי? —”

יוסף הסתיר את פניו בכפות שתי ידיו וידום בעצבת כאבו. אך אחרי החרישו רגעים מעטים התנודד ויקפץ ממקומו ויאמר: „וסידאניע ברזילי זאת היא אתי בביתי ובנחלתי, ובנחלתי זאת אשר רק על כן קניתיה ממך אדוני, כי אמרתי אקיצה בה לחיים חדשים, כי בעבודה ועמל כפים אסיע כעץ את עניי ויגוני עם זכר העלמה האהובה והאיומה הזאת יחד מקרב לבבי הנדכה והנענה, ומה אעשה אפוא עתה? — הה, אברח ועין לא תשורני! —”

„אכן יפליא המקרה לצחק בך ידידי, ענה האדון בן־יעקב הנפעם ממשמע אזניו, אבל הלא איש אתה ולא לך ליאש את לבך ולאמר כי רק להתעולל בך מגמת פניו. הן השמעתני כיום כי עוד עזה אהבתך להעלמה הזאת אשר על דברת הערמאן בן משק ביתי „אבד אשרה בענין רע”. ומי יודע אם לא אתה הוא האשר הזה אשר אבד לה, אם לא עליך תאבל נפשה, ואם לא למחיה שלחך אלהים הנה, להטיבכם גם שניכם באחריתכם. — כי יעצתי, זאת עשה — הן לא יכירך פה כל איש, וגם אנכי לא הזכרתי עוד את שמך בזה, השמר אפוא והשקט בחדרך למען לא תראך סידאניע וגם קרבתך לא תדע, ואנכי לשבנה אדרש ובאתי בדברים אתה וכמבלי משים אחקרנה ובחנתי את לבה, ולוא גם דלתות נחשת לו ובריחי ברזל, אנכי אפתח סגורו ואבא אל מקדשו, ובלי תפוגה אבינה אז לאחריתך ותהי לאל ידי להודיעך את משפטך אם לשבט או לחסד —”

„לחסד לא אקוה, ענה יוסף ויאנח מרה, תושיה נדחה ממני ונפשי כבר נואשה מטובה, ובכל זאת אודך אדוני על עצתך, ואם גם לא אראה לצרות לבבי תוצאות. אפס כי תשנה אדוני בהשבך כי אין מכיר אותי במקום הזה, אשת הערמאן דסובן אשר שרתה בבית ברזילי בעיר קקרא תדעני, ורק כי הלטתי פני והסבותים מנגדה

בדברה אתנא על כן לא הכירתני, ואיכה אעשה כי לא תכירני האשה הזאת?

„כי עתה אל תצא מהדרך עד כי קראתיך, ענה בן־יעקב, ואנכי אצא לפעלי ומצאתי לי גם תואנה להרחיק את אשת הערמאן מזה עד עת מצוא, או גם אביאנה בסודי, כאשר אמצא טוב ונכון לפני, אך בטח אלי ואני אעשה, — כי איש תככים אנכי וגם נסיתי בכמו אלה, הוסיף בצחוק, גם אנכי אהבתי בימי חרפי, גם אנכי אהבתי ואתיפח על סמל אהבתי, אפס כי אנכי לא כמוך נואשתי ידידי, כי אם נלחמתי וגם יכלתי. — חיה שלום אפוא עד שובי והנחם ככל אשר תוכל —"

בן־יעקב הושיט את ידו ליוסף הנבוך ויצא, ויוסף סגר הדלת אחריו.

טז.

האדון בן־יעקב יצא את חדר יוסף דעהו אל אחד החדרים הנשענים על ידו. והנה הערמאן מחכה לו שם וצלה עורכת שלחן מלא ברכת ה׳ ותיפהו בטוב טעם בשושני ריח ובפרחים מרהיבי עין, ובעשותה את מלאכתה בחפץ כפיה גם שפתותיה נעות וקולה ישמע, בהבהילה את אמהותיה העוזרות על ידה למהר ולהחיש מעשיהן „כי האורחים הנעלים רעבים וצמאים ועוד מעט יבאו אל הלחם —"

„סלח נא האדון! אמרה במבוכה קלה בראותה את בן־יעקב בא, לא קדמנו פניו כאשר יאתה, כי באמנה לפתע פתאם הואיל אדוני לבקר בהיכלו הפעם על כן אין נכון לנו; אבל יואל נא אדוני לסעד לבו, ותשבע בצחצחות נפשו באכלו רק מאשר לו, לחם שדהו, דגת נהרו, חמאת בקריו עם דבש יערו ופרי עצי גנו, הכל מאשר רק לאדוני ומאשר ברכו ה׳, אין דבר אשר קנינו בכסף —"

„הטיבות אשר דברת בתי, ענה בן־יעקב, וגם אמנם כפלים לי להראות את נפשי טוב בנחלתי היום, כי לא הרבה אתענג עוד על מתת אלהים זאת פה. הן מכרתי את הכפר וכל אשר בו להאיש אשר בא הנה היום אתי —"

פני צלה קדרו כמעט ותבט אל אישה אשר היה כאיש נדהם לשמע הדברים האלה, ובן־יעקב הוסיף בצחוק ידידות: „נחמתי כי עשיתי, ולוא ידעתי כי בעלת בית טובה ומשכלת לי בזה כמוך, כי עתה לא מכרתי את שדה־טוב בעד כל הון. — אך אל נא יפול לבכם עליכם, כי אדונכם החדש הוא איש יקר ונכבד מאד והוא על כפים ישאכם אם תחפצו להשאר אתו ולנהל את ביתו ואת נחלתו זאת, ואם לא תחפצו להשאר אתו, כי עתה על נחלתי החדשה תשבו, כי כפר גדול וטוב מכפר שדה־טוב קניתי לי גם אנכי, אפס כי במכרי את הכפר לו הבטחתיו על דברתי כי לא אוליך אתכם מזה בחזקה, כי בן עיר הוא כמוני אני, וכמוני לא ידע גם הוא בין ימינו לשמאלו בכל עבודה אשר בשדה, על כן איש יודע ומבין דבר, כביר כח ידים ונאמן רוח דרוש לו לחפצו — —"

הערמאן ואשתו הודו לאדונם חסדו ונדבת פיו והוא החל לעשות מלאכתו בסכין ומזלג ובאכלו בתאות נפש שחק מטוב לב ויאמר: „אדונכם החדש רך וענוג הוא ומפונק מנוער, ועתה יישן שנת תמימים, עיף ויגע מעמל דרכו הנה. — יישן לו ולא נעירנו עד אם נשמידה את כל הכבודה הזאת אשר לפנינו, אך שבו נא אלי גם אתם ונאכלה ונשתעה יחדו".

„כמצותך אדוני", השיבה צלה, ותשב את אישה אל השלחן ויאכלו וישיחו את אדונם יחד, וכטוב לב בן־יעקב עליו ויקשב פתאם קשב ויאמר כמתפלא: „המנגנת היפה כבר חדלה מפרוט על פי עוגבה ואנחנו שכחנוה כמת מלב, אך האם לא תוכל לקדם את פני האורחים כמשפט לנערה משכלת כמוה?"

„בא תבא אל נכון, השיבה צלה, ועוד מעט מזער והצגתיה לפני אדוני, כי זה עתה שלחה לראות אם כלינו לאכול".

„אם כלינו לאכול, שנה בן יעקב בלעג, האם יראו היא לנפשה פן נלחצנה לאכול אתנו? — אין זאת כי אם בת מלכי מצרים היא ותועבה לה לאכול את העברים לחם! — אך הלא כבר אכלנו ושבענו, צוי אפוא צלה והסיעו את הכלים הריקים ובת מלך — —"

עוד המלין על שפתי בן־יעקב וסידאניע באה אל החדר, ובעוד רגעים מעטים הראה לדעת, כי אם ליופי ולחן טוב, באמנה בת מלך היא, וגם אמנם לא בת פרעה מלך מצרים — — — — — —

„ובכל זאת, אמר בן־יעקב אחרי אשר נדבר את סידאניע כחצי שעה וגם עלה בידו להשיחה ולדובב את שפתיה היפות כחפצי, ובכל זאת נפלאת היא בעיני גברתי, כי יעזבו בעלי הכסף את בתיהם בערי מושבותם וילכו לנוע בכפרים. — יום או יומים הן ינעם גם לי להתהלך בשדה ויער, לשתות חלב צאן ולראות שור בחרשו, או בדישו, אבל שבוע ושבועים וגם ירח ימים?! — הן ישכח פה האיש את שפתו וגם יאלם דומיה, אם לא ילמוד לדעת שריקות עדרים ולהבין שיחת חיות ועופות, לדבר בם בשבתו וקומו —"

„ולוא באמנה שכחו האנשים את שפתם, שפת מרמה ואון, השיבה סידאניע בצחוק קל על שפתיה היפות, ולוא שאלו בהמות ותורם ועוף השמים ספר להם כי עתה הטיבו דרכם ויאשרו בארץ".

„לא, כי עתה בהמה היו להם! ענה בן־יעקב גם הוא בצחוק, ובמה זה יאלפינו בהמות וחיתו ארץ להיטיב דרכינו? האמנם נלמד תם וישר מחתול, צניעות וענוה מתרנגול ודרך תבונות מחמור על אבוסו? או כמה המרה בתי החולים אשר בנה הנמר לבני מינו, וכמה המה בתי הספר אשר בנה ליש לבני לביא? — לא כן שרתי, „שאל נא בהמות ותורך" הורה גבר מוכה ומעונה בשחין רע מכף רגלו ועד קדקדו, „ואיש רעים להתרועע ואיש יחד פני רעהו" הורה גבר חכם מכל אדם, שלמה בן דוד מלך ישראל, ואני פי מלך שמור."

„אבל פה חנף ופה מרמה, אמרה סידאניע, האם לא ירעו ולא ישחיתו מכל חיתו טרף יחד?"

„סלחי לי שרתי אם אמר לך כי אמרי נואש אלה רק על שפתי תעלולי מליצים יכונו, ענה בן־יעקב, ואולם פה חנף ומרמה יסכרו ביד חרוצים, ותמת גבר ותבונתו תנצרנו ותהי עליו סתרה. — חרדת אדם היא תתן מוקש, ואולתו היא תסלף דרכו, אך מה לנו ולאוילים? אנחנו הן נחכמה ולמה זה נירא רע?"

„אדוני ישען אל בינתו מאד, נאנחה סידאניע, אין זאת כי אם לא נסית ברעה ועמל ואון לא מצאוך מעודך על כן תבטח ולא

תפחד, אך אנכי אחרת ראיתי בחלדי; ראיתי פה חנף יבחית ויתעב עלילה, ראיתי לשון רכה מנפש ועד בשר תכלה, וראיתי כי גם מקרי החיים ופגעיהם ישתרגו יעלו על צואר, ואין חכמה ואין עצה להנצל מפח יוקשים. — על כן לא אפגע אדם —"

בן־יעקב התבונן כי ארבות רגשות העלמה החלו להפתח, ויעמד את פניו ויהי כלא משים, ובהעבירו את אצבעותיו בין תלתלי שערי הנחפה בכסף שיבה, הניע את ראשו ויאמר: „הביטו נא וראו! זקן אין אונים כמוני ישבח את החיים, יאהב בהמון ויאמין בטובה, ועלמה יפה וצעירה כמוך שרתי, אשר עטיניה מלא עוד חלב אמה ושד עלומים כָּלֶהָ, היא תשנא תבל ואדם עליה ותראה אך חתת ותפונה?!— אבל דור תהפוכות דור דעה זה, רבות ילמדו הצעירים עתה מאז, רבות ידעו ורבות יבינו, אך לצאת לקראת נשק במלחמות החיים ברוח נכון ונפש שוקטה, זאת לא ילמדו ולא יבינו היום, ועל כן לצל צרה יברחו, ולשאה מרחוק נראה להם ישליכו נשקם מיד, ומשל בפי עצלים פתגם בפיהם סלה: „אין חכמה ואין עצה להנצל מפח יוקשים" ואולם יש חכמה ויש עצה ורק לב אין, בתי! — לא עליך נשאתי את המשל הזה שרתי, חלילה לי מכסל, מהרשיע עלמה רכה וענוגה כי אזלת ידה להלחם נגד פגעי החיים או נגד רכסי בן עולה אשר יעננה, ואנכי לא אדע שרש דבר נמצא בה — אבל אשר ראיתי אספרה למען תראי ונוכחת כי אמנם משפטי צדק, ותפונה והתיאש חטאת אולת ורעה רבה".

עיני סידאניע קדרו ובן־יעקב נשען על כסאהו בהשקט ובבטחה ויבער אש באחד מגלומי עלי המרורים אשר הציגה עתה צלה לפניו בכלי, ויעל עשנו ויספר:

**

„זה ארבע או חמש שנים היו לי מהלכים בבית סוחר נכבר בעיר ווראצנא, ושלמון כספי שמו — פני סידאניע האדימו כתילע וישובו ויחורו רגע וילבינו כשיד, וצלה ואישה השתוממו ויחרדו תחתם, אך בן־יעקב לא התבונן על כל אלה וידבר דבריו בנהרת ובאין אונס — בביתו ראיתי עלם חמדות, יפה תאר ואיש מראה,

עושה במלאכת אביו בדעת ובכשרון וחרוץ במסחרו כאחד הסוחרים הנבונים אשר ידעתי. התענגתי על העלם הזה ואבקש קרבתו ובא בדברים אתו, וכאשר הוספתי להכירו כן גדלה אהבתי אליו, על ישרת לבו וטוב טעמו, ענות רוחו ותבונת כפיו, ואקנא באביו על בן יקיר זה, אשר אמנם גם הוא ידע את ערכו ויאהבהו כנפשו. — העלמה העניה נסתה לקום, כי חשבה לברוח ולהסתר ממדקרות חרב אלה אשר פגעו בלבה הנענה, אך רגליה בגדו בה ויצוריה יחד היו לאבן ולא יכלה למוש ממקומה, ובן־יעקב הוסיף ויספר: כשבועות שנים ישבתי אז בווראטנא, והאמת אגיד לך שרתי, כי גם כאשר כליתי את מעשי בעיר ההיא אחרתי שם עוד ימים אחדים, כי נעמה לי מאד חברת האנשים היקרים בבית שלמון הנדיב, ואף כי חברת בנו הנחמד, אשר הוספתי אהבתו יום יום עד כי כמעט לא יכלתי להפרד מעמו, — וככל זאת, בשובי אל עירי ואל מלאכתי בביתי ודבר לא היה לי בווראטנא, השכיחו המון עניני וטרדותי לאט לאט את בית שלמון מלבי וגם את עלם החמדות זה לא זכרתי עוד. ככה נפגוש בדרכנו עלי חלד בהמון אישים ומקרים לטובה ולרעה, לענג ולנגע, וגלי החיים ישטפום וימחו גם זכר למו. — אך עתה שמעי נא שרתי וחתפלאי והשתוממי, לפני ימים אחדים הובילונו רגלי שנית לעיר ווראטנא ולבית שלמון ידידי בדבר מקנה וקנין, והנה הכל על מכונו במקום הזה, הבית הומה עוד מהמון אדם ועבודה רבה וכסף תועפות לו מכל עברים, הזקן עובד עבודתו באמונה, ויוסף, — הוא שם עלם החמדות, ילד שעשעי מלפנים — יוסף הוא המוציא והמביא כאז כן עתה, אבל הוא היה לאחר, ומגו ועד נפש יחד! העלם הזקן בלא עתו ויהי לאיש בלא יומו, פניו נפלו וידלו ועיניו העמיקו שבת, צחוק שפתיו חלף הלך ועצב ותמרורים לקחו מקומו, ותחרת ששון עלומים רוח כהה שפוך עליו כלו. האמלל הזה חולה הוא חלי כבד ואנוש, ומחלתו העזה אשר תינק את לשד חיתו זה ימים ושנים, היא אהבתו לעלמה אשר יעדה לו והיא לא אהבתהו ותפר בריתו אתו". „אויה!" צעקה סידאניע מעקת לבה אשר חשב להשבר, אך ברגע זה עצם בן יעקב את עיניו ויעצור ברוחו ויזורר בהזקה פעמים אחדות, ובכן לא התכונן בו איש כי שמע את צעקת העלמה וראה ברעתה, והוא מחה את שער שפמו ויאמר: „התעטשתי על דבר אמת'

כי באמנה חולה האיש הזה מאד ואסונו עוד יגדל שבעתים כי ימאן להרפא, ימאן להלחם נגד אהבתו זאת אשר תצמיתנו, ונפשו מאנה להנחם. ואם לא אפוא הוא הדבר אשר דברתי? — האמלל הזה השליך נשקו מיד ובפתגם על שפתיו: „אין חכמה ואין עצה ואין תחבולה" יכרע תחתיו ולא יעמוד. ואהבת עלמה אשר אולי לא תשוה גם באחת מאנחותיו פעלה כל זאת, ואם לא השחוק הוא שרתי? —"

עתה לא יכלה סידאניע להתאפק עוד, ותספוק כפיה ותפול על הכסא אחרנית ותקרא: „אכן שחוק היא אדוני, אבל שחוק נורא ואיום, שחוק קורע לב ונפש, שחוק אל נקמות על הנפש החוטאת בהאבקה עם כל מצרי שאול יחד. — אויה לי! נחלה מכתי מנשוא!" הוסיפה בקול כחולה כי שם כאבה הנורא מחנק לנפשה, ותדום ותתנפל אל זרועות רעותה הנמינה אשר חבקה ותנשק לה באהבה ותחנונים, אפס כי גם היא החרישה בעצמת מצוקותיה ותאלם דומיה בראותה בצרת נפש גברתה ולא יכלה להושיע לה, וגם הערמאן הנבוך ישב דומם כאבן בהביטו במגינת לבו על המהפכה הנוראה אשר הפך אדוניו היום, ותהי דממת מות בחדר, ותשמע רק אנחת תמרורים חרישית, עד כי גם בן־יעקב התפלץ ממראה עיניו וממשמע אזניו ויירא ויצר לו כי לא ראה תוצאות למבוכה זאת. — והנה סידאניע התאוששה פתאם ותקפץ ממקומה ותקרא: „לא! לא אשתה אותו לנטפיה, אבל אשתה אמצה פעם אחת את כוס התרעלה הזאת ויהי מה, אדברה ואגוע יחד! אנכי הנפש החוטאת הזאת, אנכי חמסתי את נפש יוסף האמלל, אבל גם את נפשי אני חמסתי וגם בעצמותי שלחתי רצח, כי אויה! — פני הנערה נעוו מכאב לבה הסוער להפיצה, שפתותיה רעדו ותדבר רתת: כי... גם אנכי... אהבתי... אהבתי ורגשות לבי זרו לי... אהבתי את יוסף ולא ידעתי נפשי, גרשתיו מפני באולתי ולא ידעתי כי יקר היה לי מחיים... ואחרי הודעי, אויה לי! אחרי הודעי נפקחו עיני ואראה כי רמסתי את אשרי ברגל גאוה, וירמוס לארץ נפשי אליל תהו ואון אשר בחרתי בו לבשתי ולכלמתי... ועתה צחקה נא אדוני אב תוכל! — — — אבל מה זאת עשיתי! קראה פתאם בחרדה גדולה, כי נחמה על אשר נחפשו תעלומותיה ומצפוני לבבה לפני איש זה, ותתהלחל

ותכסה אז פניה בכפות שתי ידיה ותבך ותרד בבכי. אך כאשר נזלו דמעות עיניה ותזרמנה, כן שקעה אש כאבה הקודחת בקרבה וכן הוקל לנפשה מכבד משאה, ורוח לה מעט, ורוחה שבה לאט לאט למנוחתה, ותבט בפני בן־יעקב בעינים מפיקות המלה ותחנונים, ותשאף רוח ותאמר: הן השברתי קדרתי ונפצתי ככלי יוצר מדבריך אדוני אשר השמעתני על דבר יוסף, ובכל זאת תחוש לה נפשי כי רוח לה מעט בתתי תודה ובשפכי את מרי שיחי באזניך, וגם נכון לבי בטוח כי תשמור סוד זה אשר דלית מקרב לב נערה עניה ולא תגלה רעתה ואסונה בקהל, ואם רק למען יוסף רעך אשר אהבת,— כי איש חמדות ישר באדם זה, ישכח באחרונה את הנערה האמללה אשר כדבריך אדוני אמנם לא תשוה גם באחת מאנחותיו, וינחם אחריה בזרועות אשה טובה, מתת אלהים אשר יפיל חבלו בנעימים כביר נפשו לנגד עיניו, ואנכי — אנכי אדענו מאשר בארץ ותהי זאת נחמתי בעניי, בשאתי את גורלי המר בדומיה, ולמה זה ידע יוסף כי אנוע ב[illegible] חטאתי ונפשו הזכה תאבל על מוסר אולתי כי נורא?" —

„אבל מדוע זה תרשיעי את נפשך גברתי היקרה? התחננה צלה בנשקה את ידי סידאניע באהבה, ומדוע זה תטפלי עליך עון אשמה, ואת רק שגית שגגת נעורים כי לא ידעת להזהר עוד, ואלהים העביר גם שגגתך זאת וימנעך מבא בידי איש און אשר התעה את לבך רגע, ועתה הלא כבודך חדש עמך וגם ידיך לא אסורות, ומדוע זה תהמי ותשתוחחי כאלו היית בכל רע?" —

„ואנכי רק אחת אשאלך, ענה עתה בן־יעקב, לוא היה עתה יוסף בזה, וישמע את מדברך הנאוה וידע את הגות רוחך הטובה, לוא ראה את דמעות עיניך הנובעות ממקור טהור כמעין לא אכזב, לוא היתה כזאת?" —

„לוא היתה כזאת, החליטה סידאניע, כי עתה אמרתי לקירות ביתי: נפלו עלי וכסוני; ולאדמה: פתחי פיך ובלעיני כשאול חיים!" —

„טוב דברת שרתי, ענה בן־יעקב, אך לוא לא נפלו קירות ביתך כמצותיך ורק יוסף התפלל לרגליך עתה, ותחת האדמה אשר לא האזינה לך, לוא פתח יוסף את פיו, ואף לא לבלעך כשאול

חיים, כי אם לסלוח לך ולשפוך את נפשו לפניך בשבועי שבועות אהבת עולמים שנית, ולוא זה עתה נפתחו דלתות החדר הזה ויוסף כספי בעינים כלות ובכפים פרושות.—

„רב לך! קראה סידאניע בגאות אשה משכלת ותמימת דרך על גבר לא ישרה נפשו בו, אם נעים לאדוני לענות נפש עלמה בחנפי לעגי מעוג, כי עתה אתפלא על ישר לבו וחכמתו, אך אל נא ישוב יתפלא בי לנסותני בחדות כי לא אדע להשיבו עוד דבר. השתחויתי!" הוסיפה סידאניע ותשתחוה ותקם לצאת; אך בן־יעקב מהר ממקומו ויעמד לפניה ויחזק בשתי ידיה ויאמר: „אל נא שרתי, אל נא תתניני לפני בן בליעל אכזרי ורע הלב; הן כביר אני מאביך ימים וחמדתי לצין לי כאחד הנערים השובבים? — לא כן בתי, אבל באשרך ובאשר יוסף אלוף נעוריך השבעתיך, שמעיני עוד רגע וידעת צדקי בי, כי לא כליתי עוד את דברי על דבר יוסף". סידאניע נסתה להחלץ ולהתחמק ממנו, אך בן־יעקב עצר אותה בחזקה וידבר בקצר רוח ונפש נפעמה מאד: „כמוך שרתי חשב גם יוסף בכעסו והותו, כמוך מאס גם הוא עיר והמונה, כמוך לא חשב רעים וחברת אדם לא בחר, ויבחר להתבודד כמוך שרתי בשדה ויער, והנה הביטו והתמהו תמהו על היד הגדולה והנעלמה אשר תמשול גם במערכי לב איש גם במצעדי רגליו, בנפש ובבשר יחדו! שניכם נפגשתם בהגיוני לבכם להדאיב את נפשכם ביגון ותוגה ומכאובים רבים, שניכם לא האמנתם בטוב עוד ותאמרו נואש לכל תקוה ותוחלת, שניכם שנאתם שאון עלזים, חברת רעים להתרועע, ותבחרו שבת בדד לשכוח ולהשכח, ושניכם אל מקום אחד הובילו רגליכם אתכם היום, למרות חפצכם ומבלי אשר ידעתם כל מאומה. — יוסף כספי, שרתי, הוסיף בהרימו קולו ובהניפו את ידו אל החדר אשר יוסף בו, יוסף חתנך האמלל אתנו הוא היום בזה!"— — —

„הה אלי!" קראה סידאניע בבהלה גדולה וצלה ואישה קפצו ממקומם ויחרדו וינועו וידמו כמו אבן, כי יוסף נדחף עתה מחדרו כחץ מקשת ויעמד לפניהם בפתע פתאם, וברגע זה מעדו קרסלי סידאניע ופעמיה נמוטו ותגוד ותניע ותפול בזרועות מחמל נפשה הפרושות.—„אמותה הפעם!" התיפחה העלמה בלב נשבר לרסיסים.

לא, כי לתחיה תשובי הפעם ותשובי תחייני גם אותי, סידאניע רוח חיי ונשמת נשמתי!" ענה יוסף באמונת אמן ואהבה רבה, ויפול על צוארה ויבך, וגם היא בכתה על צואריו, ומלאכי שלום ואהבה צחקו וירונו מטוב לב.

יח.

סידאניע היתה לאשה ליוסף כספי אדון הכפר שדה־טוב כדת משה וישראל, וכדת הסיפרים הטובים והישרים בלבותם אשר לא ירצחו נפשות יצורי דמיונם ולא יתנו אותם לראות שחת, כי אם יגדלום לתורה ולחפה ולמעשים טובים. הכפר שדה־טוב הוא כגן עדן מקדם לפני הנאהבים והנעימים, כי ינוחו בו מעמלם ורגזם אשר שבעו למדי בשנות ראו רעה, וצלה ואישה המה השליטים בגן עדן זה, המה המושלים בכל אשר בו, ועל פיהם ישק כל בית אדוניהם אשר חוג שמים יתהלכו באהבתם ואשרם.— האדון בן־יעקב נסע וישב אל ביתו שמח וטוב לב על התשועה הגדולה אשר היתה על ידו לנפשות נוגות, ויבטח את יוסף ואת אשתו היפה לשוב אליהם ולשמוח אתם שנית כעת חיה, לעת תחביק סידאניע בן או בת, — ור' שמואל ברזילי יאשר עתה בארץ, כי בחוץ ישבע שמחות מבתו ומחתנו המאשרים, ובבית שלום ושלוה לו גם מאשתו הטובה אשר השלמה היום גם לסידאניע גם לצלה. במלאת ספקה להוציא את בתה חרנתה מביתה ולהשתרר בו לבדה ככל אות נפשה, וגם את ניסו ר' ברוך ספירו, אשר מיום בא סידאניע בברית את אדמון שנוא נפשו, לא הרהיב עז בנפשו לשאת פניו אליו ואף הוא לא יכל דברו לשלום, גם אתו יתרועע עתה כמלפנים, וכמשפט לאנשים אחים כמהם... שלום אפוא לבית ברזילי בעיר קקרע ולבית כספי בכפר שדה־טוב מכל עברים מסביב...

וקארל אדמון?

קארל אדמון איננו עוד את אשר היה יהיה בקרב ימים „בלי ספק" על דברת ר' ופסי השדכן, איננו עוד לא שר ולא [illegible], לא יועץ ולא שופט, אף לא אדוואקאט ולא דאקטאר,

אבל כאז כן עתה הנהו סופר בבית המשפט בשכר שלש מאות כסף לשנה וגאותו וגאונו כמושל שגבורתו עולם, כאז גם עתה הנהו לוה על מנת לשלם בכסף אשתו היהודיה ויתקצף על ישראל כלו כי גוי כילי ונבל הוא, וכאז גם עתה ירדוף אחרי אשה מבנות גוי כילי זה, בעצת „אמאר העברי" ובעזרתו.—

גאות אולת לא תכלה לנצח ואשת כסילות לא תחדל מקרב הארץ, ובכן ימצא לו גם קארל ארמון אשה אשר תשוה בו.— נגע וקלון יפגשו ור' ופסי השדכן ישחק.—

דר. יוסף אַלְפַסִי.

שַבת היום לה' בק"ק זינייקאוויטץ!—אך השמר לך ושמור נפשך מאד, ידידי הקורא, פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר: זינייקאוויטץ עיר קטנה היא, כי אז יעשן אף תושבי העיר ההיא בך כי הוצאת דבה על עיר ואם בישראל. ובאמנה עיר גדולה היא זינייקאוויטץ, בזינייקאוויטץ ישנן כל המעלות שמנו חכמים בכרך גדול וכל אלה האנשים אשר בהם ישראל יתפאר. בזינייקאוויטץ יש רב זקן ורב צעיר, חזן ראשון וחזן שני, אשה משגעה, עלוי, עז פנים, תקיף, מוסר, ששה ראשי הקהל, הולך רכיל, שבעה טובי העיר, חנף, בעל טובה, עסקן במצות, שקרן, בעל מחלוקות, פרוש, בעל עברה, אשה צנועה, שופט שונא ישראל, שוטר המדבר יהודית, אפיקורוס, גביר, יחסן ושכור והמון חברות ושמשים וגבאים ונאמנים ורואי חשבונות ושוחטים ובטלנים וקברנים ושתדלנים ובדחנים ומוהלים ומלמדים ועניים ואביונים עד אין מספר. —

לפנים היתה גם מילדת בזינייקאוויטץ, אך במות האשה הזאת ויתאספו זקני העדה ויתיעצו אם להעמיד מילדת חדשה בעיר או לא, וינזרו אמר כי היות מילדת בעיר רשות היא ומצות שחיטה חובה, ובכן העמידו שוחט שלישי בזינייקאוויטץ ויפקד מקום המילדת עד היום הזה. — בזינייקאוויטץ יש גם מקוה קרה ומקוה חמה, בית הקברות ישן ובית הקברות חדש והמון „מנינים" ו„לשכות חסידים" שונים למיניהם. — בזינייקאוויטץ יש גם „הקדש" ובית ספר הנקרא „תלמוד תורה"; ה„הקדש" הוא בית מקלט לאביוני אדם ידועי חלי ומדוה וה„תלמוד תורה" הוא בית חנוך לילדים אשר יתעתדו להיות תושבי ה„הקדש" ההוא במבחר ימיהם. — בזינייקאוויטץ יש גם „ערובין" בכל פנות העיר ובני ישראל ישאו בה משא ביום השבת, ולהראות לכל באי עולם כי בני עיר ואם בישראל המה,

דם נושאים את מטפחות האף ביד רמה לכבוד ולתפארת. — בזניקאוויטץ יש גם בית אבנים יהבית הזה עליון על כל בתי העץ אשר מסביב לו כי תחתים ושנים הוא נבנה, והוא משכן ר' טוביה הגביר מווראטנא, שוכר את הכנסות העיר ומגרשיה מן השר אשר המה לו לאחזה. — עוד דבר אחד יש בזינייקאוויטץ אשר לא יאמן כי יספר והוא: שר אציל, אדוני העיר אשר לא ישנא את היהודים תכלית שנאה: — האציל הזה הוא בעל אוצרות ובעל נכסים הרבה, לא התמכר מעודו להתערב עם שונים רחוק ממולדתם ועמם בבירות כל ממלכות תבל. — כי אם שכן ארץ ויהי שלאנן ושוקט על שמריו, על כן לא ארח לחברה את פוחזים ורקים ושכורים, ועל כן לא בא בכף מלוים בנשך ובמרבית, ועל כן לא התרושש כאלה מבני עמו הגאיונים, ועל כן לא יצעק כמוהם במכתבי העת ובסוד יועצים כי ינצלו ישראל את ארץ אחזתם ויציגום ככלי ריק, ועל כן לא ישנא את ישראל כי אם יבזם בלבו ויבט אליהם בשאט בנפש, ואם אך יתרפסו וידברו חנף ויבאו וישתחוו לפניו, לא ירע ולא ישחית להם, כי אם יצחק וילעג עליהם, על כן יחשבוהו יהודי זינייקאוויטץ לאחד מ„חסידי אמות העולם". — בזינייקאוויטץ יש גם גן גדול ויפה, אפס כי הגן הזה איננו קנין יהודי העיר כהרב הזקן והצעיר וכבית הקברות הישן והחדש, כהמקוות והערובין וההקדש והתלמוד תורה והעניים והאביונים ויתר תשמישי־קדושה; כי לאדוני העיר הוא ואך באותו להתלוצץ ולהתל ביהודיה, יפתח את שעריו לפניהם משבת לשבת בימי האביב והקיץ לעת ערב, וישראל קדושים אשר בכל ששת ימי המעשה עיניהם ולבם אך על תורתם ובצעם, יצאו ביום קדש את נשיהם וטפם לשוח בגן אדונם ולהשביע את נפשם ממראה הטבע הנדיבה על מצעי דשא ועשב, בצל אלון ולבנה ועץ כל פרי, או אז תצלח רוח נדיבה על כבוד האציל הנעלה ויראה אליהם בהודו והדרו על סוס אביר וירכב ויעף ויחלף פתאם כברק בין ההולכים לשוח בגנו, ויכה בשוטו על ימין ועל שמאל על ראשי הנסים נבהלים ודחופים מדהרות דהרות אביריו, ונפשו תשיש על משבתם; או ישלח בהם את כלביו ויקפצו על ראשי עם קדש לחטוף את מגבעות השבת מראשיהם ולקרוע את הנבית הקדש מעליהם; או ישרוק לרביו ויורו עליהם פתאם באבק

שרפה להמס ולהחרידם מרבצם. — ובכל זאת לא ימנעו יהוד זיניקאוויטץ מבא בגן אדונם, כי ידעו ויבינו אשר לא רעתם ידרוש, כי אם לצחק בם חפצו ומגמתו, וצחקו זה ישלם להם ביד נדיבה, אשרי הגבר בזיניקאוויטץ העיר אשר ישרוט שוט אדוניו בבשרו שרטת, אשר יפצע כל מאומה מאבק השרפה, או אשר יסחבו הכלבים את זנבות כובע שבתו, כי אז יבטח האיש ההוא אשר ישלם אדונו את נזקו לו שבעים ושבעה, כי הלא מהסדי אמות העולם הוא! —

ובזיניקאוויטץ העיר שבת היום לה'! — שבת היום לה', מה רב כח הקסם אשר לשלשת המלין האלה! ישראל גוי אחד אשר לא ישקט ולא ינוח וישים תבל כמרקחה ברוחו הכביר, בעבודתו ומסחרו ובכל משלח ידיו, אשר הררי עד לא יעצרוהו בדרכו וים זועף לא יגביל נתיבתו, אשר יעלה שמים ויוריד אלים מכסאם וירד תהומות לגלות ספוני טמוני חשך; ישראל גוי קדוש, גוי קטן ורפה כח, ונועד מעולם ללחום מלחמות תנופה את המון אויבים גדולים ונוראים ושנות אלף לא ייעף ולא ייגע ממלאות את תעודתו זאת ברוח גבורים; ישראל גוי נפלא, רוח החיים באופני הבריאה, המלא את כל הארץ ככבוד ה' אלהיו; ישראל גוי נאוה ויפה, אשר תעבוהו שמלותיו וישחת מאדם מראהו בארץ נודו; ישראל גוי ממושך וממורט אשר היה לעבד עבדים בחמת עמים לא ידעו אל; ישראל בן מלכים ונסיכי ארץ, אשר מאשריו ומנדיו יחדו הפכוהו בלהטיהם לבן בלי שם ויהי ללא אדם; ישראל כלו אשר מקצה ארץ ועד קצה, אך יחוש את שלשת המלין האלה: „שבת היום לה'" וישפך עליו רוח חדש ממרומי שמי ה', רוח הן ונעם, רוח שלום ושלות נפש, וינוחו העובדים מעבודתם הרבה ואנשי לחם שבו והיו לכהני אלהי השלום, ויסירו העבדים את שמלת שבים מעליהם ולבשו בגדי חפש, ובני בלי שם יתעוררו וינתקו את מוסרותיהם ויתעודדו ממקסם כזב ושבו והיו לבני מלכים ורוזנים כבתחלה! —

ובני מלכים ורוזנים אלה מטיילים עתה בגן העיר זיניקאוויטץ ואדוני הגן בחסדו ומטובו יביט עליהם מהלון היכלו ויתקלס במו כאשר הסכין מאז. —

אך פלאים הנך ישראל! אך חידה לא נפתרה הנך לאוהביך ולמנאציך גם יחד! רגע גדול עד שמים גאונך, תלעג לכל הגוים בגאותך, ומשנהו מעפר תשח אמרתך וככלב תלקק את יד נוגשיך; רגע תצעד בצעדי און ותשא את ראשך בתפארת אדם להתיצב לפני מלכים, ומשנהו על גחונך תזחל ותתרפס לפני כל שר עשרה! — „אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ תפארת גדולה ועטרת ישועה", ענית ואמרת לפני ה' אלהיך זה רגעים אחדים, ועתה אף לא תחוש אף לא תרגש כי יצחק בך אויל אדם וישימך מטרה לחצי לענו! —

שמחים וטובי לב ישוחו יהודי זיניקאוויטש בהגן הגדול והיפה אשר ישתרע לפניהם במצעי כל פרחי ריח ויסתירם בצלו מחמת השמש הבוער כתנור, והנה רוח חרישית ישב מצפון, יעבור בין צמרות האלונים ויתלחשו ענפיהם בקול דממה כמתפללים לאל בוראם, יגע בארץ וינועו ראשיהם כל פרחי הגן ויזילו בשמיהם להחיות כל לב בריח ניחוח. באות נפש ישאפו המטיילים רוח צח ולא יתבוננו בענן ענן על פני רקיע השמים. והרוח יוסיף אמץ מרגע לרגע, יעלה נשיאים מקצה הארץ וינהגם כעדר צפון ותימן. השמים יתכסו בעבי עננים ומלכת היום תסתתר לרגעים תחת שלמה שחורה, והסער יסער ויהמה בקול אדיר וחזק ויחילו עצי הגן הגבוהים והרמים ויחוגו וינועו מידו החזקה. —

מה זאת! חזיז נורא יקרע פתאם את יריעות השמים ורעם בגלגל ירעיש מוסדות תבל! אגלי מים גדולים בודדים במועדם נופלים לארץ לאות כי גשם שוטף הולך וקרב, והמטיילים ירוצו ויחושו אל פתחי הגן כי עת למהר ולשוב הביתה. אך הה! סגור כל פתח על מסגר ודרך אין לנוס. — כאובדי עצות ירוצו הנה והנה אולי ימצאו מקום לברוח או להסתר עד יעבור סער. אך הגן סגור ומסוגר כהגן אשר שכן עליו אלהים את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת וארבות השמים נפתחו להריק את שפעת מימם על ראשי המבוהלים ודחופים מהמת סער מתחולל. עוד מעט והיום חלף וליל חשך יפרוש את כנפיו השחורות ותכסינה את עין הארץ. חשך ואפלה, סיעה וסער, מטרות עז עם רעם וברק וקול יללת תועים בליל אמש שואה ומשואה! האח, מה נעים המראה הזה לאדוני הגן העומד בחלון

היכלו הפתוח! כברוק ברק יאיר ברגע את השכחת הליל, יֵרָאו פני האדון הזה הצוהלים משמחת נפש וטוב לב... „צעזאר! ברוט ס! פוצו כגן!" נשמע עתה קול האדון קורא, וחבל כלבים עזי נפש יקפצו מכל עבר וינבחו בקול נורא לחרדת לב התועים האמללים ותהי חתת אלהים בקרבם ותעל צעקתם השמימה. — פתאם האירו כל חלוני ההיכל בנרות אין מספר והאדון יצא על מעקהו ויקרא: „אך מה הקול הזה אשר אנכי שומע? האם אתם תתהלכו עתה בגני, יהודי? הן אדמה כי כבר עבר השבת וגם גשם ירד מן השמים אי האין זאת? ומדוע זה תתהלכו עוד בחוץ? מדוע לא תשובו איש לאהלו?" — „אבל אדוננו רב החסד! ושערי הגן סגורים!" ענה קול בוכים מתוך הגן. „ויהי מה, שאל האדון, מדוע לא תבואו להיכלי הפתוח?" — היהודים רצו כצביות וכאילות השדה וידחקו איש את רעהו להגיע ראשונה אל פתחי ההיכל, אך הה, בושו כי בטחו! „גם שערי ההיכל סגורים!" קראו בתמתם בנשאם את עינם אל אדונם. „אם כן לא אוכל להושיעכם!" ענה האדון רב החסד [illegible] ויכבו כל הנרות בחלוני ההיכל וצחוק פרוע נשמע בחשך. —

ב.

כמכי סנורים וכהלומי רעם נשארו המטיילים הנדהים בחשכת אפלה ורועדים מקור, כי נרטבו מזרם מטר עד כתנתם אשר על בשרם, והנה מרחוק אור עששית נראה ולאורו הכהה תראה תמונה מעלפת בשמלה לבנה מצוארה ועד כפת רגלה. „הנה יהודים!" קראה התמונה בהפנותה פניה אל היהודים הנבהלים ובהאירה בהעששית אשר בידה על פתח קטן הפתוח בקצה הגן. — „הנה אתם חמורים נדהמים!" קראה ישנית בראותה כי אין לה שומע, ובני יעקב התאוששו עתה בשמעם את מהללם מפי התמונה, כאשר הסכינו מאז לשמוע כפי אדונם, וכרגע וימהרו מכל פנות הגן ויתנגשו וידחקו בעד הפתח הצר. האנשים רבו איש את רעהו בהחפזו, הנשים צעקו ויאנחו על מעיליהן כי נשחתו משפעת גשם ועל פרחי השוא אשר על מגבעותיהן כי קמלו בלא עתם ונקטמו בחמת סער,

הילדים ענו לקולם בזעק וילל, וכלם רצו כעדר חסידים שעלו מן המקוה וינוסו כמנוסת בן אחי אברהם בהמלטו צוערה. — „האין עוד איש בגן?“ קראה התמונה בהסירה את מחלפות ראשה השחורות כעורב מעל פניה ותחליקן על מצחה בידה הקטנה; עתה נראו פני התמונה הזכים משלג לבנון ועיניה אשר העיפה בקראה האירו מסביב את חשכת הלילה. אך כמעט רגע וישב הרוח ויכסה בשבעת מחלפותיה כמו צחק בם באות נפש. „האין פה עוד איש?“ קראה התמונה שנית, ותפן ותסגר את דלת הגן.

„אך הרפי נא עוד רגע, גברת נעלה, ויצא עוד יהודי אחד“, ענה איש צעיר לימים לבוש בגדים קצרים, פולנית.

התמונה הסבה פניה אל הקול הדובר אליה. והנה רוח אדיר וחזק ישב מטולה וישא את מחלפות ראשה ויציגן כמו נד, ויגל הוד פני עלמה פורחת ביפי עלומים מאירה כשמש ברקיע השמים. והעלמה נבהלה ותחגר שארית כחה להחזיק בשולי שמלתה לבל תהיה לשלל לרוח סועה, ובעשותה בבהלה הנה והנה ותפול העששית מידה והנר אשר בתוכה כבה ויהי חשך. — „הה בן עני! קראה העלמה, הנר כבה ואנכי סגרתי כבר את דלת הגן וגם המפתח נפל מידי ואינו, ומה תעשה אפוא עתה, איפה תחבא כעת ממבול מים?“

„אל תדאגי לי, ענה האיש, הן רק יהודי אנכי, אך אַת גברת נעלה החישי מפלט לך, כי בת אצילי ארץ אַת, או האינך בת הגראף, גברתי? — ופן ירע לך הקור וחלית כאחד האדם, כי גם שמלתך לעורך נרטבה. אין זאת כי אם מטר השמים לא יפלה בין אדם לאדם וגם ראש בת רוזנים לא יהדר ברדתו ארצה“.—

„אמנם כי יחרדו כל יצורי גוי מקור, ענתה העלמה לתמה, אך לא אדע גם אני תוצאות למצבי זה, כי דרכי הגן שרוכים וחשכת לילה הכתני בסנורים“.

„הבגן אביה הנעלה לא תמצא גברתי ידה ורגלה הפעם? שאל האיש בצחוק מר, ולפני רגעים אחדים תעו אנשים נכרים בגן זה ויהיו בעיניה המורים נדהמים?“ —

„מי אתה?“ קראה העלמה.

„הטרם תדעי גברתי? ענה האיש, הלא השמעתיך כי רק עברי אנכי, אחד היהודים אשר אביך הנעלה פתח ה״ב לפניהם את שערי גנו ויקדם בו פניהם באהבה רבה, כאשר הראיתי בזה״.

„הביטו נא וראו, ענתה העלמה בלעג, גם לדבר לצון יסכון היהודי, ואנכי דמיתי כי לא נברא עם זה כי אם לסחור ולעשוק ולקחת נשך ותרבית ולהתרפס ולדבר חנף״—

„ולהיות לסדן לכל פטיש אשר יואל להלמנו בחסדו! הוסיף האיש, או האין זאת גברתי? — כזאת חשבת למשפט, אפס כי לבך הרך והענוג לא נתנך לראות בהענות גם בני העם הנבזה הזה באישון חשך, ובכן חמלת על הברואים האמללים האלה, ואף כי תגעל נפשך אותם, בכל זאת לא עצרת סער וסופה וגשם שוטף, ותרדי אליהם ממכון שבתך להוציאם ממאסרם, כי לא תוכל עינך לראות ברעה אשר תמצא גם את תולעת ולא איש כמונו היהודים.— אך הה! גם בצחוק יכאב לבבי, כי הוא הוא אסון ישראל והותו בארץ פולין זארת, והוא אשר יפליא את מכותיו בה יתר הרבה מאד מבכל שאר ארצות מגוריו, כי גם אצילי בני עמך הטובים והישרים באדם, גם אלה אשר הננו בלב מלא חסד וחנינה ובנפש זכה אשר לא הועמה משנאת חנם, כמוך גברתי, גם המה יביטו עלינו בשאט בנפש כאלו לא נבראנו בצלמם ובדמותם.—בכל ארצות תבל ישא ישראל אך שנאת שונא ומשטמת אויב, ואלה אשר לא הכתם שנאה בעורון יכירו את ערכו ויתנו כבוד לשמו, ובארצך גברתי, ישא גם חרפת אנשי חסדו, אשר בחמלתם יבזוהו ובחסדם ישכינו לעפר כבודו, על כן לא ירומם, על כן לא ינשא במעלת שאר אחיו, כי אתם המתם בקרבו כל רגש כבוד אדם בשנאתכם ובחמלתכם גם יחד.—אך מה זה אטיף הפעם למשפט בחשך ואפלה זרם מטר ואנכי טרם אדע אם גם ישמע קולי — העודך לנגדי גברתי?״

„הה אלי!״ נאנחה העלמה בקול דממה.

הואילי נא גברתי ונחליפה את עמדתנו, ענה האיש, כי אנכי מצאתי כמעט מחסה ומסתר בקיר חומת הגן. סלחי נא, הוסיף בשלחו את ידו למולה בחשך ובהחזיקו בה, סלחי נא לאיש עברי כי יהין לנגוע בך גברת נעלה!״ — ומבלי אשר התחמקה העלמה, משכה

אחריו לאטו ויציגה על מקומו והוא יצא ממקום סתרו ויעמוד לעמתה.

והעלמה שאפה רוח, כי באמנה לא היה לה עתה החסות בקיר ההומה לכלמה, ותאמר: „אודך על הטובה אשר עשית עמדי, אך צר לי כי בהלצך אותי משטף מים רבים תבוא אתה תחתי להיות — —

„אל יפול לבך עלי, גברתי, ענה האיש מבלי אשר נתנה לכלות את תודתה, לו רציתי כי עתה הנקל היה לי לדלג שור ולבוא שלם הביתה; אפס כי לא אוכל לעזבך בדד בחשכת לילה ומטר סוחף, אדמה כי עוד מעט יחדל המטר וירח בשמים יגיה אורו, ובשובך בשלום להיכלך אמצא אף אני מקום לשוב לביתי, אך עד אשר יכלא הגשם וסערה תקום לדממה אותר פה על מקומי אם תרשיני גברתי" —

„לא פה המקום, אף לא זאת העת לבקש רשיון, ענתה העלמה, אך מדוע זה לא שבת לביתך בתחלה אם הנקל לך לצאת מן הגן כאשר תאמר?"

„כי נפלאתי מאד על החזיון הנעים אשר התענג בו אביך, ענה האיש, ואמר אראה נא את אחרית החזון הזה, ובאמנה לא אנחם על אשר אחרתי עד עתה, כי ראיתי אשר שלח אלהים את מלאכו הטוב להלצנו ממצר, אפס כי צר לי מאד על מלאך אלהים זה, כי ילין עתה בחוץ ויחרד מקור על עשותו חסד את בני עמי" —

„יהודי זינייקאוויטץ לא הסכינו לראות מלאכי אלהים בגן זה, אמרה העלמה, ואתה המזינייקאוויטץ הנך?"

„לא! ענה האיש, גר אנכי בעיר הזאת ותמול בואי הנה מעיר ם..."

„ומה מסחרך בזינייקאוויטץ?" שאלה העלמה.

„מ ס ח ר י? שנה האיש מתפלא, אך שאי נא, הוסיף בצחוק מר, כמעט שכחתי כי בן העם אנכי אשר לדעתך לא נברא כי אם לסחור ולעשוק ולקחת נשך ותרבית ולהתרפס ולדבר חנף, אבל אנכי לא בעבור כל אלה באתי זינייקאוויטצה" —

„צר לי אם הכאבתי לך בשאלתי, כי באמנה לא אביתי הכלימך, אמרה העלמה, אך על דעתי, הוסיפה גם היא בצחוק, כ

אף לא לטהרת מים ממש. שמי זינייקאוויטץ ולעמיד עד הערב בגן סגור ומסוגר, כמוני עתה, באת הנה"—

האיש החריש רגעים אחדים ויכונן את עיניו אל מול פני העלמה, אבל נוכח עד מהרה לדעת כי לא יחדור מבטו אליה בעד החשך אשר סביבם ויאמר: „הן עיני לא תראך, אך אדמה כי תצחקי גברתי, אות הוא כי לא תקצר נפשך גם במצבך זה ותבליגי על הרעה אשר מצאתך בגללנו, אבליגה איפו גם אנכי על הרעה אשר מצאתני אני, ואספר לך את מלאכתי ומגמת פני בזינייקאוויטץ עירך, ושמעת גברתי ונוכחת כי הסגר בחשך בגן אביך איננו עוד האסון הנורא בתבל, כי יש אשר יתהלך האדם חפשי בחוץ ונפשו אסורת עני וברזל, ובצרה וצלמות יגשש בחשך גם בנכון היום בצהרים"—

„לפני חמש ועשרים שנה, החל האיש ויספר, סרה אשה צעירה לימים ויפת תאר מאד לאחד בתי המלון אשר בעיר פ... ותכרע שם ותלד בן כי נהפכו עליה ציריה, ותקש בלדתה ותחלה מאד עד כי אמרו הרופאים נואש לחייה. ויהי בראותה כי קרוב קצה ותשלח ותקרא אל רב העיר ותדבר אליו לאמר: „עבריה אנכי ומולדתי פאריז בירת צרפת, והנה התעיני אלהים דרך עירכם ויקדמוני מוקשי מות. ועתה אדוני הרב הואל נא וקח מידי את הילד האמלל אשר ילדתי בזה והביאהו במסרת ברית ה'. ראה הנה צרור כסף רב הפקדתי ביד הסופר אשר יביאהו לאוצר המלך, את הכסף הזה הורשתי לבני האמלל, אפס כי פריו, עד היות הילד בן עשרים וארבע שנה, לך יהיה, אדוני הרב, ככל הכתוב על ספר הירושה אשר ביד הסופר, ואתה תגדל את בני בביתך על ברכי דת ישראל והיית לו לאב ולמורה כיד ה' הטובה עליך".—

„והרב הנכבד נחם את האשה האמללה וידבר על לבה, והיא בכתה רב בכי ותוציא תכריך מכתבים מתחת הכר אשר מראשותיה ותאמר: „תכריך מכתבים זה אפקיד בידך אדוני, שמרהו נא עמך ולא יפתח עד כי ימלאו לבני עשרים וארבע שנה; והשבית אתה, או הרב הבא אחריך, את הפקדון אליו צרור והחתום חותם צר, כאשר תקבלהו עתה מידי, ואף אם לא ישיגו ימי בני את שנת העשרים וארבע, כי טוב בעיני ה' לאספהו אליו בלא עתו, כמוני, אז

ושרפת את התכריך הזה בחותמו, לא יפתח ולא יקרא, ואד־
השבעתיך אדוני הרב". — "המכתבים האלה" הוסיפה החולה בבכי,
אחרי כי הבטיחנה הרב למלאות אחריה ככל אשר צותה, המכתבים
האלה יודיעו את בני את מולדתו ואת בית אביו. אקוה כי יזכור
באהבה את שם הוריו האמללים, ואולי גם אלהי מרום יאספני
בחסדו בסתר כנפיו כי לקחתי מידו כפלים בכל משובת נעורי" —
ודם רב פרץ מגרון הגועת ויִשם מחנק לנפשה. רגעים אחדים נאבקה
עוד עם המות האכזרי, וכעת מותה וירוח לה מעט ותשאל ויביאו
לה את הילד ותקח עדי זהב מעל צוארה ותקשרהו על לב הילד
ותשק לו ותאנח עליו את אנחתה האחרונה... עדי זהב זה עודנו
על לבי למשמרת קדש כי סגורים בו תמונת אמי האמללה ותמונת
האיש, אשר לבי [illegible] לי כי אבי הנהו... אך הגם תשמעני
גברתי?" —

אנחה חרישית. זאת תשובת העלמה והאיש הוסיף ויספר:
"והרב אלפסי מלא אחרי מצות אמי ככל אשר היה אך לאל ידו
ויהי לי לאב ולאם יחדו, כי שמר את ילדותי כאישון בת עינו ויאצל
גם מרוחו הטובה עלי בבחרותי וכראותו כי לא אצלח להיות רב
כמוהו, ויביאני לבתי הספר הגבוהים, ובכל אשר הייתי היתה עינו
עלי לטובה ועצתו נחתני עד כי יצאתי שלם מן האוניווערזיטעט
ותעודת דאקטאר בידי. אז הראני הרב את תכריך המכתבים אשר
אתו למשמרת, ומה פחד ורחב לבבי בשמעי כי בעוד ימים אחדים,
במלאות לי עשרים וארבע שנה אדע ברור מי אני ומי המה אבותי
אשר לשוא חקרתי על אודותם עד עתה. בשנים תמימות היו הימים
האלה בעיני, כל העת ההיא לא גרעתי עין מהתמונות הסגורות
במשבצות הזהב אשר על צוארי; רגע דמיתי לשמוע את קול בכים
מעברי פי פחת ומשנהו האירו פניהם לי וינחמוני בדמיוני. —

"אך מה זה לשוא אנסה לתאר את רגשות לבבי אז באמר
דברים? — עוד ימים שלשה אוחיל, — עוד יום אחד, — עוד
לילה אחד יפריד ביני ובין תקות חיי, אך הה! הלילה הזה נצבת
מפני חשך ואשרי ושלות נפשי חלפו לנצח, כי בחצי הלילה ההוא
ואש יצאה מאת ה׳ ותאכל את בית הרב ולהבה להטה את כל
אשר בבית. וכראותי את פני הרב הזקן אשר אך בשכלתי לעזר

נצל מן השרפה אשר שרף ה׳, ותקרע נפשי לקרעים אין מספר, כי הכרת פניו ענתה למדי — כי צרור המכתבים איננו ותקותי בעשן כלתה״. —

„אדדה עתה על שנתים ימי עני ונדודים אשר שבעתי בהתחקותי לשוא על שרשי רגלי הורי בפאריז וביתר ערי צרפת, ואספר לך גברתי את מגמת פני בזינייקאוויטץ עירך. בשובי ממסעי לפני ימים אחדים לביתי, ויגד הרב לי כי יזכור נאמנה אשר על המכתב הראשון אשר בהתכריך מחוץ נחתם בחותם הבי־דאר „זינייקאוויטץ״ ומבלי חקור ודרוש הרבה אמרתי להרכב הפך ידך ואבוא אתמול הנה, אבל הה, כי גם פה אך לשוא כל יגיעי, כמעט הניעותי את כל העיר בכברה אך עקבות הורי לא נודעו בזה ואיש בזינייקאוויטץ לא שמע את שם אסתר אמי״. —

„הלאתיך גברתי בספורי, הוסיף המספר, כי אנכי אחת נשבעתי לשפוך את מר שיחי לפני כל אשר יטה לי אזן שומעת, אולי יקרה לפני הפעם איש אשר תסכון לי דעתו את קורותי, ואף גם זאת, כי אדמה אשר יתאים ספורי למצבנו זה, אפס כי גם עתה בחשכת אפלה נכון לבנו בטוח כי עוד מעט ויגולל חשך מפני אור ונצא לרוחה, אך להאיר אור על נתיב חייתי אין כל תקוה ותוחלת ועדי אגוע אתעה בחשכת תולדותי מבלי דעת מי לי אח ומודע בתבל הגדולה הזאת! — — אך ראי נא גברתי, הן נטפי המטר ימעטו מרגע לרגע, אף כוכבים בודדים יחלו להראות על פני יריעת השמים, גם את היכל אביך תדמה עיני לראות בהפשט מעליו לאט לאט חתולתו השחורה; האהין להושיט את ידי לך להובילך למעונתך, כי אורו מעט פני המסלה, גברתי הנעלה?״ —

„אודך אדוני, ענתה העלמה בצאתה ממחבואה ובהושיטה את זרועה להדובר אליה, אודך כי שמרת עלי בחשך ואפלה ותשיחני עד יעבר סער, אפס כי ספורך באמנה לא היה לי למשיב נפש, כי נגע גורלך עד לבי ונפשי תחוש את כאבך האנוש, כי גם אנכי, הה, רק אנכי ידעתי תוחלת ממושכה במכאוביה ומחלת לב בהותה הנוראה! כי משאת נפשי, סמל אהבתי ונשמת חיי, נראה אלי רגע עת צפו מים זדונים על ראשי, כי נפלתי במצולות נהר שוטף ויצל את חייתי מרדת תהומות, והלך ולא אדע גם מקומו איה, וגם

שמו מזור לי וכל תקוה רחוקה ממני למצוא עוד בתבל הזאת את אשר לשוא תבקשהו נפשי זה ימים ושנים. אויה לי!״ —

העלמה נשאה למרום עיניה כמבקשת את משאת נפשה בין כוכבי שמים והאיש הביט רגע בעיניה היפות המפיקות נעם ואהבה וענות חן, — ויפג לבו ונשמת רוחו חדלה לחרדת פתאם. —

ג.

„לא כן אדוני הדאָקטאָר, אך לשוא תנסה להתחמק ממני, כי לא אעזבך עד אם נריק עוד את הבקבוק הזה; או התדמה בנפשך כי אשלחך מביתי בעצם לילה בעוד בגדיך רטובים ונפשך עיפה? — לא, אתי תלין הלילה הזה ואתי תשתה הפעם, הלא כאיש גבורתך ותירא כוס יין? —״חייך דאָקטאָר שומר לראש בתי בליל סופה וסערה!״ — הגביעים צלצלו והגראַף מחה את שער שפמו אחרי שתותו את כוסו פעם אחת ויוסף ויאמר: „כי איש יפה תאר אתה אראה בעיני, ואזני תבחן מליך ואדע כי הנך גם איש דעת וחכם לב, אך את שמך אדוני לא הגדת לי עוד; שמי הוא: גראַף טהעאָדאָר אישטובסקי, ושמך?... בתי הגידה לי בהציגה אותך לפני כי דאָקטאָר עברי אתה מעיר פ... אך את שמך שכחה מהגיד לי״.

„כן הוא, אדוני הגראַף, ענה הנשאל, מעיר פ... אנכי ושמי יוסף ואַלפסי יקראוני בשם אימני״.

„אַלפסי? שנה הגראַף, אַלפסי? שם נאה מאד, על דברתי.— הידעת ידידי דאָקטאָר אַלפסי כי מרגע אשר ראיתיך מצאת חן בעיני ונפשי תאהבך? אך מדוע זה כה נפלו פניך אף תחשה ודבריך מעטים?״

הגראַף מלא את הגביעים ויקרא: „חייך דאָקטאָר אַלפסי!״ וישתה וישכח את יחוסו הגדול ואת מולדתו הנעלה לא זכר עוד ויקרב את כסאו אל כסא הדאָקטאָר ויאמר: „איש טוב אנכי ידידי, שאל נא את פי יהודי ויגידך כי איש טוב אנכי; אצחק בם לעת מצוא כי הלא יהודי המה, אך לא הרעותי עוד את אחד מהם: הגראַף אישטובסקי לא ירע ליהודיו. — אברם בנה בית ואתן לו

קירות וקרשים; איטציק הקים תנור וכירים ואתן לו לבנים ושיד; מאשעק עשה „חתונה" ואתן לו יין שרף ולהרב הסכל אתן בכל שנה ושנה עגלה מלאה תפוחי אדמה. הא הא הא! צחק הגראף בקול גדול, הידעת אדוני הדאָקטאר את רבני היהודים אשר בעירי? שנים המה, הזקן והצעיר, ושניהם אוילים וסכלים מאין כמוהם אבל אנשים ישרים המה, והכמר אשר לנו בעירי הוא איש מרמה ואון ורועה ז.... יקח את כלם בכור שטן את הרבנים ואת הכמר! הצדקתי אדוני הדאָקטאר?" —

צחוק קל רחף על שפת הד"ר אלפסי בשמעו את קול היין המדבר מתוך גרון הגראף ויאמר: „סלח נא לי אדוני הגראף אם אבקשך כי תשלחני ואשוב למלוני, כי באמנה עיפה נפשי מאד ועיני תמאנה כבר לסור אל משמעתי, ותחלנה להסָגר למרות חפצי ולמרות חק המוסר ודרך הארץ." —

„בוש והכלם! צחק הגראף, בוש והכלם דאָקטאר! גשם שוטף לא יכל לך ושני בקבוקים יין באו אל קרבך וילאוך? — אך מה זה תערג נפשך למלונך? האם אילת אהבים תוחיל לך שמה? — השמר לך דאקטאר צעיר לימים! גם אנכי צעיר לימים הייתי בימי חרפי — ולו ידעתי אנכי להזהר אז... לא כן, לא כן, הגראף אישטובסקי לא יתן את הבא בצל קורתו לשוב בחצי הלילה למלונו; במבחר חדרי תלין ועל מבחר יצועי תשכב ואם תמאן ומרית את פי, אמר לבתי כי הדאָקטאר אשר הציגה לפני הוא איש מר נפש וקשה עורף. — הגם ראית ידידי את פני לודוויקא בתי אשר שמרת עליה בחשך?"

פני אלפסי האדימו ויאמר: „כמעט רגע ראתה עיני אותה פה בארמונך, אך כברק ברוצו חלפה על פני וכחזיון לילה עברה ואינה."

„לכן לינה פה הלילה, ענה הגראף, ומחר וראית כי מלאך אלהים יתהלך פה בארמוני. אמנם כי הפריעה היום את מבחר שעשועי, הוסיף בצחוק גדול, בפתוזה את שערי גני לבני עמך הנבהלים, אך לא אכעס, לא אכעס עליה כי הן אותך אדוני הביאה לי שלומים לשעשועי אשר הפריעה בטוב לבבה. — תערב עליך שנתך אדוני הדאקטאר!" —

אלפסי הודה להגראף בטוב טעם ויפטר מאתו באהבה ומשרתים שנים האירו במנורות ככף לפניו ויובילוהו לחדר גדול ויפה המלא כל שכיות החמדה. ובירכתי החדר תחת יריעות משי ורקמה, מטה כבודה תסתתר בקיר החומה ורקיע כעין התכלת נטוי עליה מלמעלה, משובץ כוכבי כסף ושמשות זהב המאירים כספירים. ויתפשט אלפסי את מעילו ויתנפל על ערש יצועו, אבל שנה נדדה מעיניו ומעפעפיו נסה תנומה. שמה בחוץ קמה סערה לדממה ויחשו איתני ארץ, אך בקרב אלפסי סער מתחולל וסופה נוראה תפריע בו פרעות, תפרק עצמותיו ותשבר את לבו ותסערהו ממטתו בעצם ליל כי רחק ממנו מנוח. —

„אויה לי! יצעק מנהמת לבו בקפצו ממשכבו, אויה לי כי פצעי אשר אמרתי זורו, והבורותי אשר דמיתי כי נחבשו, ימקו עתה לאסוני ולהותי ויחדשו כאבם הנורא כמאז בנחות בי חצי אהבה עזה כמות ויפלחו כליותי ולבי!" — „היא! היא!" קרא ברוצו כמשתגע אנה ואנה בחדרו, ומבלי משים נגש אל שלחן הסופרים אשר בקצהו ותחזק בעט ידו ויכתב:

„פראנץ פראנץ! עלה נא על ראש המצפה אשר בנית לך ושאל נא לי בכוכבים אם באמנה אני אך לצלע נכון ואין עוד כל תקוה לי לראות טוב כל ימי חלדי! אך אם נואלת, נסרחה חכמתך ולא תדע את מכתב אלהים החרות על כוכבי שמיו ושפת מזרות שחקים מוזרה לך, הרף מצחק והשלך תליך וקשתך מידך כי הצי התוליך אשר הסכנת לירות בי יתמוללו כקש יבש. — פראנץ! הן תתפאר עלי כי תבונתך רבה לדעת מרחקי כסיל וכימה ולמודד מרחבי אין קץ, אשאלך נא והודיעני הידעת גם מדה וקצב לצרות לבבי כי הרחיבו, ומה רב המרחק בין איש עברי, בן בלי שם כמוני, ובין בת רוזני ארץ אשר תחפיר שמש ביפיה ותעמם כל כוכביך יחד באור עיניה? — תצחק ידיד נעים? אבל לא עת לצחק לך הפעם, כי אם עת לבכות ולנוד לך לרעך האמלל, אשר פיו ידבר תהפכות וידו תכתב זרות כי הלום יין תרעלה הוא אשר הצית אש בעורקיו ויהם את חושיו בו. — עוד תזכר ידיד נעים כי בעת אשר התארחתי בבית אביך בכפר מגורכם, בקרוא לנו דרור מבית הספר, כי הגיעו ימי הבציר,

הצלתי בחרף נפשי עלמה טובעת בשבולת הנהר העובר לפני בית הנזירות שמה. משיתי את העלמה ממצולות מים ואנכי התעלפתי כי מים עברו גם ראשי וישימו מחנק לנפשי עד כי היה כפשע גם ביני ובין המות, ובפתחי את עיני וארא והנני שוכב על ערש דוי ואתה רעי יושב עלי ומתבונן בי בעינים מפיקות פחד ויגון. „איפה העלמה היפה כלבנה אשר היתה רגע בזה?" היתה ראשית דברי. אז בכית משמחה כי שבתי לראות חיים, ותספר לי כי חליתי ואאנש ואשכב כשבועים על ערש דוי מרחף בין החיים ובין המות, ובדבר העלמה אמרת כי רק בחלומי ובחום הקדחת אשר עברה עלי ראיתיה. „אבל העלמה היפהפיה אשר חרפתי נפשי עליה והצלתיה משבולת מים!" קראתי ובצחוק חמלה על שפתיך נתת ידך למו פי ואמרת כי הרופא צוה לבלתי דבר עמי כל מאומה באמרו כי מנוחת נפש דרושה להתיותי. שבתי לאיתני ודרשתי והקרתי אחרי העלמה אשר הצלתי בהקיץ ואשבע בחלומי תמונתה בחלותי, אך לשוא היה כל עמלי, כי בית הנזירות הקדשות סגור בעד כל גבר בלתי קדוש ודבר אין להם עם איש מעם הארץ כמוני, ובכן הלכתי קודר בכאב לבי ואשגה באהבה לנפש מוזרה לי אשר ראיתיה אך רגע, ואהי לצחוק לך ותתקלס ותהתל בי ותקראני „דון קושאט העברי" ותשבע בכל קדש כי רק נזירה זקנה משיתי ממים רבים ובאהבת בת קדושה בלה מזוקן אשגה בדמיוני הכוזב. — ועתה אתה איש לצון, איש אין אמונה בו, אשר שמת בין כוכבים קנך ותכחש בגאות חכמתך בכל דבר אשר לא תראה בעיניך ותקראהו הגיון שוא ותפל, הבה נא ואראך לדעת כי יד נעלמה, אשר לא תראה גם בהמון כליך החודרים למרחקי אין קץ, יד גדולה ונוראה תמשול בחבל ארצנו, ואם הקשית את לבך מהאמין באלהים אדירים, הן תאלץ להאמין במלך בלהות, אשר יראה לו אמללי ארץ לענותם בלי הרף ולצחק בם ככדור! — בזוקיינאוויטץ, בארמון הגראף אישטובסקי, בחצי הלילה הנני כותב לך את שורותי אלה. להתחקות על שרשי רגלי אבותי האובדים באתי הלום ועמלי עלה גם הפעם בתהו כאשר הסכנתי, אבל תחת אבותי מצאתי אותה, אותה אשר בחבלי הקסם נמשכה נפשי

אחרי תמונתה מיום הצלתיה מנבכי תהום, אותה אשר אמרת בלעגך כי לא תמצא בארץ היים כי אם בדמיוני הכוזב, אותה, פראנץ! מצאתי בזיניקאוויטץ, בליל סועה ומטרות עז מצאתיה תועה לבדה בגן אביה הגראף, ואשמר עליה ואשיחנה בחשך שתי שעות תמימות מבלי אשר ידעתי מי היא, וברגע אשר הכרתיה, ברגע הזה נצמתי מפני תגרת היד הנעלמה אשר תנידני בלי חשך ותהתל בי לבקרים! כי העלמה הנפלאה הזאת, אשר לא תדמה ולא תדע עוד מי אני, הגידה לי בתמת לבה כי תלך תמם באהבתה העזה להאיש אשר הצילה ממעמקי מים ואף אל האיש הזה תערג נפשה החולה באפס תקוה ותוחלת זה ימים ושנים. — פראנץ! והעלמה הזאת בת גראף פולני היא ואנכי— יהודי! — שמעתי את דבריה ולבי סחרחר אף בינתי הסתתרה ועיני חשכו ואחשב להתעלף ולפול אחורנית, ובכל זאת עצרתי כח ואתאפק ואחריש ואנהנה אל ארמון אביה הגראף. והגראף קדם פני באלפי תודות אחרי שמעו מפי בתו כי שומרה וצלה הייתי על יד ימינה בליל חשך זה, ולא נתנני לשוב לבית מלוני ואותר בארמונו ואלין בו. הא הא הא! פראנץ! פראנץ! האם לא תשמע את תרועת שדי לצון וצחקם הנורא?! — מצאתי את משאת נפשי, ובמצאי אותה נוכחתי כי אבדה לי עולמים —, קרוב אני לאור חיי, ואך חשך ישופני —; אך מספר קרשים קלים יבדילו ביני ובינה, וקיר ברזל נורא מפריד בינינו לנצח נצחים. — הה! ארורים בני האיש אשר השחיתו כל חלקה טובה בתבל הגדולה הזאת, בחקות ההבל אשר חקקו להם באולתם ובערמתם ובצדקתם וברשעתם ובגאותם ובענותנותם, וימלאוה עבדים ישרים, רוזנים והשוכים׳ וימלאוה אמונות ודתות אין מספר, וימלאוה צרה וצוקה, עברה וזעם, כעס ומכאובים!—״

„אש! אש! קרא אלפזי בקפצו מכסאו ובהשליכו את העט מידו, אש האהבה היוקדת בקרבו תאכל את תבונתי ותאכל גם את — אמונתי! אויה לי;״ התאנה במרירות ויכרע על ברכיו ויסתיר את ראשו בכר המטה ויבך בכי רב וירוח לו כמעט ויישן וירדם. — —

* *
*

בקצה שמי תכלת יצא השמש בהדר גאונו וישקיף בְעין יפעתו על האדמה, אשר חדשה פניה כי רותה מגשם נדבות, אגלי המטר, אשר לנו בקצירי כל שיח השדה ועל עלי עשב ודשא יזהירו כספירים לאור המאור הגדול בהלו וצפרי שמים ירנינו כל לב בנעם זמרתם לבקרים, אך בני הארמון ינומו עוד שנתם. ובתוכם גם הד״ר אלפסי, כי מלאך השֵנה בחסדו ובחמלתו נסך עליו רוח תנומה ערבה, וינשנו את עניו ואת עמלו בחבקו אותו בזרעותיו הרכות. לא נפריעהו אפוא גם אנחנו ממנוחתו ונבוא העירה זינייקא וויסץ עד אשר ייקץ השבוע —

ד.

זינייקאוויטץ היא עיר גדולה: בזינייקאויטץ יש גם בית תפלה לנוצרים ועל בית התפלה מגדל גבוה, ומגדל פעמונים גדולים, והפעמונים הגדולים האלה ישמיעו עתה כי חלף לילה ואתא בקר. ובלשון ברזל ונחשת יקראו אל בני האדם כי יצאו לפעלם ולעבודתם, ובני האדם יתנו להם אזן קשבת. הנוצרים האזרחים אשר בזינייקאוויטץ, ומהם עושי המלאכה, הנגרים והרצענים והסנדלרים לבושים בגדי תפארתם הלא המה כתנות ומכנסי בד. וברגלים יחפות מטילים בהשוק הגדול ונועצים יחדו אם בבית איטציק ישתו היום יין שרף לרויה, ואם בבית המשקה אשר למאשעק ישתכרו, ובחכמת לבם יגזרו אמר ויחליטו כי המאשעק כאיטציק וכיתר המוזגים, יהודים מונים ואנשי מרמה כמה. אך סבאם טוב וישַׁר כמשפט ובכן יסורו היום לבתי כלם ויקדשו את יום הראשון במשנה שכרון, ואחרי כי היום קצר ובתי המשקה רבים, יחלו מהיות הבקר ויסורו ראשונה לבית מאשעק כי קרוב הוא.

„מאשעק, יין שרף תנה!״ יקראו האזרחים הנכבדים האלה בפתחם את דלת ביתו. והאיש מאשעק חסיד וירא אלהים, יעסוק כל היום בתורה ותפלה ורט מעט בדרך ארץ. אך היום תסובב אשתו אשת החיל בשוק „לעסוק בפרקמטיא״ לקנות ביצים

וחמאה ופרי הארץ מבני הכפרים, ומאשעק נשאר על משקהו ויתפלל ביחידות בביתו אבל בכונה גדולה. טלית טורקי על ראשו יעטה וציצית ארוכים ועבים סרוחים אחריו ויטאטאו את רצפת הבית, תפלין גדולים על ראשו ועל זרועו ובידו סדורו של האר״י ז״ל אשר יתפלל בו ברוצו אנה ואנה, ומבלי אשר יפסיק חלילה מתפלתו ינענע להאורחים בראשו וימזוג להם יין שרף כאשר ישאלו.

„שנה!״ יקראו, וישנה מאשעק, אך לשלש לא יחפץ וכאשר ישאלו בחזקה ימשוך את כתפותיו למעלה וימולל באצבעותיו כמונה כסף, לאמר: לא כן אדוני, שלמו ואחר אתן עוד, ואחד הסובאים אשר יבין היטב את שפת הרמזים האלה יקלל קללה נמרצת ויקרא: „הגד נא לי אתה היהודי האם הרבה חיבתי לך בתמול שלשום?״

שפתי מאשעק נעות גם גוו יתנועע כנוע עצי יער מפני רוח ולא יפסוק רגע מתפלתו כי אם יזקוף ארבע מאצבעות שמאלו הכרוכים ברצועות תפליו, ואת כף ימינו ישלח נגד האיש הדובר אליו כשואל שלומים.

„האם תשתגע יהודי חומס וגוזל? יקרא הנוצרי, בעד ארבעה כוסות יי״ש חיבתי לך? ומתי שתיתי אצלך ולא שלמתי?״

מאשעק יקפץ עתה וידלג פעמים ושלש בהוליכו את יד ימינו על זרוע שמאלו הנה והנה כמנגן בכנור, אף יורה באצבעו על לוח שחור התלוי על הקיר, ועליו ארבעה קוים כתובים בנתר, ועל השפחה הנוצרית העומדת אצל האח. —

„מה? יקרא הנוצרי, אז ביום אשר נגנו המנגנים בביתך וארקד את מארישא שפחתך, אז כתבת על הלוח השחור הזה כי בעד ארבעה כוסות יי״ש חיבתי לך?״

מאשעק ינענע בראשו לאמר: כן, כן. הבינות מה ירמזון תנועותי, והנוצרי יצעק בחמה שפוכה: „גנב נבל ובליעל! הן כל כספי נשאר אז בביתך כי רמיתני ותגנוב כל אשר בצלחתי בשכרותי״. — „בואו אחי! יקרא בקומו מעל השלחן, לבית איטציק נלכה ולהבליעל הזה לא נשלם אף גרה הפעם כי חומס הוא.״

החברים יקשיבו לקולו כרגע ויאמרו לעזוב את הבית אך מאֶשעק יסגור את הדרך לפניהם כי יעמוד הכן לפני פתחו ולא יתן כל איש לצאת, ואף כי ימשכוהו מכל צד בטליתו ובציצותיו וברצועות תפליו, ובכל זאת לא יפסוק הצדיק הזה מתפלתו גם הפעם, וירב את הנוצרים הסובאים אך ברמזים ויקרא אך „ני! אוי! ני!" ב זאבקו עמם, וראה זה פלא! בזכות האר"י ז"ל אשר על פי כ ..תיו הוא מתפלל, לא יכלו הסובאים לו וילאו למצוא הפתח עד כי תשוב אשתו מן השוק ותתפשר עמם, וישלים מאֶשעק את תפלתו בשלום והמה ישתו כנפשם שבעם — יי"ש.—

שמה אשה נוצרית אחת מנשי בני הכפרים תלך שחוח תחת שק מלא תפוחי אדמה אשר עליה. בימינה סל־יד ובזרוע שמאלה תרנגול כָפות אשר יחגור חֵמות ויעמול לשוא לנתק את מוסרותיו.

„בואי נא הנה כפרית, תקרא לה אשה עבריה מפתח החנות אשר היא עומדת בו, מה זה יש לך בשקך?"

„חצי הכור תפוחי אדמה."

„ומחירם?"

„שלשה רבעי כסף."

„ובהסל?"

„ביצים."

העבריה תוציא ביצים אחדים מהסל ותתבונן בהם „הלא קטנים המה מאד."

הניחי לי עבריה", תענה הכפרית קשות, אם קטנים המה בעיניך אַל תקנים, או לכי ואמרי להתרנגלות כי תמלטנה למענך ביצים גדולים כמוך."

„אבל למה זה יחרה לך אשה ישרה?" תשיב העבריה בנחת דבריה, הלא אך להשתכר שתית ושלש קשיטות מגמתי. וכמה מחיר העוף הזה?" תוסיף בקחתה את התרנגול מזרועה ובנפחה בוצות אחוריו לראות אם לבן עורו ושמן חלקו.

„כסף אחד."

„חצי הכסף אתן לך".

„לא"

„אוסיף לך עוד חמש קשיטות".

„לא אחפץ".

„הן אשה ישרה אַתְּ, מכרי לי את התרנגול הרזה הזה ואשתכר בו גם אני קשיטה או שתים ושכרך הרבה מאד מאת אלהיך כי אשה עניה אנכי".

„הרפי ממני עם ברכות פיך וכזביך, תענה הכפרית בתלונה, עניים הנכם כלכם אתם העברים, והכמר דרש באזני כל אנשי הכפר כי היהודים המיתו את אלהינו וגם את כל כספנו לקחו להם במרמה ולנו לא השאירו מאומה". —

„גם צנצנת יי"ש טוב אתן לך".

לזכר השם יי"ש יאירו פני הכפרית הקשה ולבה האבן ישוב ויהי לבשר; תתפשר את העבריה ותמכור לה את תרנגולה כי יכמרו רחמיה עליה ולא תזכור לה את עון אבותיה אשר יטפול הכמר עליהם ותשתה — יי"ש —

בקצה השוק שמה יסבו בעלי בתים עברים על איש כפרי העומד על סוסו ועגלתו הטעונה גזרי עצים.

„בחצי הלילה נסעתי מביתי, יתאונן הכפרי בתתו מעט חציר לבהמתו, במטר סוחף נסעתי ואדפק את סוסי הדל על הדרך הרע עד הבקר ועתה אקח שני כסף בעד כל העץ הזה? ואנכי שלמתי בעדו שני כסף ביער, ואיה שכר הבהמה ושכר האדם איהו"?

„האם תקנה אתה א ת העץ במחיר"? ישאלו העומדים עליו.

„ולא? יענה הכפרי. כי אם תחת מטתי ישגשגו אלונים?"

„הלא הסכנת מאז לגנוב את העץ מיער ארונך?" ישאל אחד הבעלי בתים בצחוק.

„הה העתות אשר חלפו, כבר אינן כי ספו; יתאנח הכפרי מרה. מעת אשר נמכר היער להיהודים לא יגנב גם כפים מעץ עוד, כי שומרים העמידו בכל פנה, ואך במדה ובמספר ימכר לנו. כן הוא אחַי, יוסיף הכפרי, רעה העת הזאת, רעה היא מאד כי בכסף מלא נשלם את כל".—

„אוסיף לך עיר רבע כסף, יאמר אחד הקונים, אך תבקע לי את העץ לגזרים קטנים".

„הלא יום ראשון היום והכמר — —

„לא יראך איש, יבטיחהו היהודי בצחוק, כי בחצרי תבקעהו״.

„אם צנצנת יי״ש תתן לי ואעשה כדבריך״.

היהודי יתקע כפו לו ואחרי כי יעמול הכפרי שעות אחדות, ישכח את רישו ואת עמלו ואת הכמר ואת העת הרעה הזאת, כי ירוה את נפשו — יי״ש. —

בבית מדרש „המתנגדים״ השלימו את תפלת הבקר. בעלי הבתים ימהרו לחניותיהם ולמלאכתם וישארו אך „הבטלנים״, המה היראים והשלמים, תפארת העיר זינייקאוויטץ וגאותה, וגם „התכשיטים״ הלא המה „האברכים״ האוכלים על שלחן חותניהם ומקיימים את העולם בתורתם, ישארו בבית המדרש עוד.

„ספר נא, פינחס, את החדשות אשר קראת ב„המגיד״, יאמר אחד הבטלנים והוא ר׳ פישל הגבן, אשר יקראוהו פישל פילוסוף, לאברך אחד חתן ר׳ טוביה הגביר מווראטנא.

„בארץ שפאניען, יענה האברך, בארץ שפאניען המליכו להם מלך.״

„מזל טוב! יקרא הגבן בלעג, כל אוכל תתעב נפשי ושנתי נדדה מעיני כל הימים אשר לא היה מלך להארץ הזאת, יש אפוא מלך להערלים בשפאניען, אשרנו! — ויותר לא ידעת לספר?״

„בעיר ק... מת הגביר ר׳ ש... וישאיר אחריו מאה רו״כ לקרן קיימת״.

„ברוך דיין אמת! יקרא הגבן בצחוק גדול, מי יתן ויעשו גבירים הרבה כמעשהו, ומה קראת עוד בהמגיד?״

פירוש חדש על הפסוק או נשיש—״

„חלילה! יענה אחד הבטלנים ברגש, בתורתו של המגיד לא נחפץ!״

„יותר לא קראתי בהמגיד משבוע זה, יאמר האברך אחרי התבוננו מעט, זולת כי בעיר מ... פרצה תבערה ובתים שלשה היו בה למאכלת אש, ובעיר וו... ברח איש אחד מאשת חיקו ויעזבנה עגונה.״ —

„המקום ימלא מחסורם! יאנח הגבן באנחת לצין, אך שמע נא, פינחס, יוסיף בנחת, הלא סופר מהיר אתה כי עשיר הנך

ומווראטנא אתה ואת המגיד תקרא בכל שבוע, הואל נא אפוא וכתוב שתים ושלש מלין לר׳ איטציק המוזג, אולי יתעשת לנו למענך וישלח צלוחית „משקה״ לבית המדרש, למען נשתה ונשמחה יחד בשמחת הארץ שפאניען כי מלך המליכו להם ובזכות זה תקום ממלכתו לדור דורים, והגביר ר׳ ש.... מעיר ק... ינוח בשלום על משכבו, והשם ברחמיו יאיר גם את עינינו בפירוש הפסוק „או נשיש —״ והריסות עיר מ.... השרופה יכונן בחסדו וגם את לב הבעל הבוגד מוו.. ישיב לאשת נעוריו אמן!״ —

„צחוק גדול יפרץ בבית המדרש ור׳ פנחס האברך ישלח ביד השמש „שתים ושלש מלין״ לר׳ איטציק המוזג, וכעבור רגעים אחדים ובית המדרש הומה בקול הקוראים „לחיים! לחיים!״ כי האברכים והבטלנים ישתו — יי״ש. —

בהקלויז אשר לחסידי הרבי מז... לא החלו להתפלל עוד. החסידים יעמדו אגֻדות אגֻדות, ישיחו ויעלו עשן, יתגרדו ויכינו את עצמם לנקיות. „הפלא ופלא! יאמר חסיד אחד, ואתה שמעת את הדבר מפי הערל בעצמו?״

כן הוא, מפי הערל בעל המלון בעצמו, אשר בביתו התארח האשכנזי שמעתי את הדבר כהויתו וכצורתו״. ישיבו החסיד הנשאל.

„הפלא ופלא!״ יענה החסיד שנית.

„הפלא ופלא!״ יקראו יתר החסידים ויתנגשו לאגֻדה אחת ויתלחשו בקול דממה.

„אך למה אנחנו מחשים? יענה הסיד נלבב בהתלהבות, הלא עין בעין נראה כי הדבר הזה איננו „ענין פשוט״! איש אשכנזי יבא מקצה תבל לעיר זינייקאוויטץ, ויבקש תואנה לבא בית הרב בחקרו אחרי אשה עבריה ששמה אסתר, אשר לא היתה ולא נבראה בזינייקאוויטץ מיום הוסדה ופתאום יעָלם ואיננו, מבלי אשר ידע איש מאין בא ולאן הלך? — רבותי, הדבר הזה איננו ענין פשוט!״

„איננו ענין פשוט!״ יאנחו יתר החסידים.

„אולי מרגל הוא.״ — יאמר האחד.

„שמעתי, יספר חסיד אחר בקול דממה ובהביטו לכל פנה אם אין איש זר שומע את דבריו, שמעתי כי גזרת המלכות נחרצה על ילדי בני ישראל שלא ילמדו עוד „בחדרים" ומי יודע אם אין איזה שייכות בין האשכנזי הזה ובין הגזרה הרעה רחמנא ליצלן?" —

„לא כן אחי, יענה איש שיבה בסגרו את ספר הזהר אשר לפניו, והוא מנכבדי החסידים כי בקומו מכסאו ויואל לדבר יחרישו יתר המדברים כרגע, לא כן אחי, יקרא הזקן בקול בוכים, אנכי אגיד לכם ענין האשכנזי הזה. גם לפני המגפה הראשונה שהיתה בזינייקאוויטץ ראיתי בעיני אשכנזי כזה, אשר איש לא ידע מי הוא, מטייל בשוק אנה ואנה, וימים אחדים אחרי שהלך האשכנזי מן העיר, החל — הנגף".

„אם כן הלא מהכּת הידועה הוא!" יקראו החסידים בבהלה.

„ואולי הוא אותו הבחור גופא רחמנא ליצלן!" יענה הזקן אשר כל בדי עורו יחרדו מפחד.

„הס"ם בעצמו!" יחליטו החסידים ברעד וחלחלה ויגזרו אמר למהר ולהודיע את „הענין" להצדיק מז.. „אוי נא לנו! יאנח חסיד אחד נשוא פנים במרירות, זינייקאוויטץ זאת מקום מוכן לפורעניות הוא, כי כל נגע וכל פגע וכל תקלה אך בזינייקאוויטץ יקרה!" — „אויה!" יאנח הזקן הנכבד בפתחו את הזהר שנית ו„אויה!" יאנחו גם יתר החסידים בהתגרדם בחורין ובסדקין בכונה גדולה, ואחרי כי נפלו לעצבות ר"ל, נאלצו להשיב להעלות את „המוחין שנפלו לקטנות" כדי להתפלל מתוך שמחה כדין וכמשפט, וישלחו ויביאו להם את המים החיים המשמחים לב ומטיבים נפש, ויסבו וישתו — יי"ש —.

ה.

אם לא שכרת עוד ממראה עיניך אשר ראית בזינייקאוויטץ, ידידי הקורא, אם עוד לא מלאת שכרון גם אתה למראה היי"ש הרב אשר ראית המונים שונים שותים שמה לשכרה, הבה נא

תשובה לארמון הגראף אישטובכקי אשר עזבנו בבקר השכם. הד״ר אלפסי עודנו על מטתו אשר התנפל עליה אמש, עיף ויגע, מסער שרעפיו אשר סערו בקרבו, ונפשו לא תחוש את כל הכבוד הרב, אשר עשו לו החסידים בהקלויז דק״ק זינייקאוויטץ כי נתנוהו למרגל ולגוזר גזרות על תינוקות של בית רבן ויעשוהו „לאותו הבחור גופא ולהס״ם בעצמו ר״ל". היריעות פרושות עוד על חלונות החדר אשר אלפסי שוכב בו, אך קוי השמש אשר יחדרו בעדן יעירו ויעוררו את הישן מתרדמתו והדר החדר ומלואו יזכירוהו כי לא בבית הרב מפ... ולא בעלית קיר למודו בעיר ב... הנהו, ובכן ימהר לעזוב את מטתו, ומבלי משים יכונן את מבטיו על המון כלי היקר ועל כל שכיות החמדה אשר החדר מלא מהמה, ולבבו ישתומם למראה העשר הרב כי לא נסה בו. כמעט ירא מהציג את רגלו על היריעות היקרות מעשה חושב הפרושות על הרצפה ומשבת על כסאות עץ ההבנים הרבודים משי ורקמה. מספון החדר תרד מנורת זהב גדולה משובצה בבדלח הרים הנוצץ כפנינים וכל אבן יקרה לנוגה קוי השמש, ואל הקיר יביט ונפשו תחיל בקרבו. כי את תמונתו יראה בכל עבר ובכל פנה, ובעינים גדולות ומשתוממות תביט תמונתו זאת אליו מן המראות הגדולות במסגרות הזהב אשר מן הקרקע ועד הספון. — אוי לך אמלל כי כה קדרו פניך, ידבר אלפסי לנפשו בהתבוננו בתמונתו, ואסונך עוד חדש עמך כי אך בן ליל אמש הוא, ומה תקותך עוד ותוחלתך לימים הבאים? הסבי עיניך מנגדי תמונתי המבהילה שהן יפחידוני! יוסיף בהסבו את עיניו מן המראה. אך מה זה תרחפנה פתאום כל עצמותיו למראה התמונה המשוחה בששר התלויה על הקיר? — פניו ילבינו כפני מת ורגליו תמוטנה ובידים רועדות יקרע את כתנתו ממול לבו ויוציא משם את עדי הזהב אשר הנחילתהו אמו במותה, רגע יביט בתמונת הגבר הסגורה בעדי זה ורגע יבחנו עפעפיו את התמונה התלויה על הקיר — ועיניו יחלו כהות וילאו לראות נכוחה, לבו הנפעם כהרדת פתאום הכה בתמהון וגם קרסליו יבגדו בו וימעדו — — — והנה קול

דופק נשמע על הדלת מחוץ, ויתאושש אלפסי ויעבר את ידו על עיניו ויקרא: „יבוא!"

ותבוא — לודוויקא בת הגראף אישטובסקי משאת נפש אלפסי וסמל אהבתו מימים ושנים. —

והעלמה לבושה שמלת בקר לבנה כשלג וכל עדי זהב וכל חלי כתם לא שתה זולת עדיה וחליתה אשר לקחה מיד יוצרה בהבראה, הלא המה יפעת יופי וחן טוב הנסוכים על כל תמונתה. עיניה תכלת, שתי שמשות אש קדש אשר לא תאכל ולא תבער, כי אם תפיק אור צח ותחם נפש רואה בזהר קויה, ופניה, חבצלת פורחת ביפי אביבה, יפיקו אך תֻמת עולמים וחמדת נֹעַר. קוצותיה יורדות תלתלים על הוד מצחה ומתגלגלות כגלי זהב על חלקת צוארה וכתפותיה צחים מחלב, ושני העפרים תאמי הצביה יתחבאו בתֻמת קדש בסתר שמלתה, אבל תמונתם אשר תֵּרָאֶה מבעד למחבואם ילבבו כל מליץ להעיר כנורו על עלמות ויפי שיר —. לודוויקא תפתח שפתיה ויאירו פנינים מאלמוג מלוּאותן. „השלום לך אדוני, סתרי ומגני בליל אמש? ענתה בצחוק חן, דמיתי כי תקדם אתה לשאול בשלום המלאך הרטוב מזרם מטר אשר חש אמש לְרַוֹּחַת בני עמך, לא קדמת אתה את פני המלאך ויקדם המלאך את פניך; אבל ראה אדוני והביטה כי באמנה לא מלאך הנני כי אם בשר ודם כמוך, ובדברה הושיטה את ידה לו ונפש אלפסי חרדה בקרבו בנגעו בידה הרכה והיפה, הערבה לך מנוחתך בצל קורתנו?"

שאלת העלמה ומדברה הביאו את אלפסי במבוכה חדשה נוראה. האם כי בוז תבוז לו, ובידעה מה נשגבה היא ממנו, על כן לא תבוש מדבר אליו ידידות, או באמנה יחוש לבבה שמץ מאשר ירחש לבבו לה? — — — הן אמנם השפילה לראות וייטב בעיניה להושיט את ידה לבן עם אשר לא נברא כי אם לסחור ולעשוק ולקחת נשך ותרבית, אבל מי יודע אם לא בגועל נפש השיבה את ידה ממנו, לוּ אך יכלה לדמות ולהעלות על לבה כי יהין יהודי זה לשאת נפשו אליה באהבה יוקדת כמוקדי עולם? — — — את סמל אהבתה תבקש גם נפשה זה ימים ושנים, אבל לוּ מצאה את סמל אהבתה זה, ובעצם שמחתה עליו

נודע לה כי בן יעקב הוא, האם לא התנודדה מפניו ותשקצהו כסמל תועבה? — — — או הבאמנה גם מיחס אבות עזה האהבה, עזה מאמונה מורשה ועזה גם — משנאת חנם? — — —
רעיונות אלה עלו רגע על לבו למראה העלמה חמדת נפשו, אשר החרידה אותו פתאום בהוד יפעתה ובחן שפתותיה, אבל נמוגו ונמסו עד מהרה, כי שבו כל הגיוניו להתמונה המשחה בששר, אשר ירא וחרד מהביט אליה ובכל זאת לא יכל לגרוע ממנה עין וכחולם חלום ענה ויאמר: „שלום, גברתי הנעלה, ומנוחתי אם ערבה לי בצל קורתה, תשאל גברתי, הה! מנוחתי, אבל אנכי לא אמצא מנוח עוד בחיים, כי יום יום תעמס לי תאלת אל נאור אך תלאות ומכאובים חדשים לבקרים ומנוחה רחוקה ממני כרחוק תקות חיי מנפשי האמללה. — אך מה נואלתי, קרא בפגוש עינו את עיני לודוויקא המתבוננת בו, מה נואלתי כי אעיב שנית את אור פני בת רוזנים באנחותי! — שאי נא לי גברת נעלה, הוסיף בצחוק אנוס, שאי נא לסכלות פי אשר התאונן היום ולא רוחי, כי הסכין אך בתאניה ואניה, ואנכי באמנה אין לי היום כל צדקה להתאונן על תומיך גורלי, כי הביאני בית רוזנים ויקרבוני כמו נגיד. וראי נא גברתי כי בהתענגי על המון כלי היקר מעשה חורש וחושב לכסף ולזהב ולבדלח אשר ימלאו את חדר מלוני שכחתי תבל ומלואה ואתהלך בחדרי כבארץ הפלאות ואהיה כחולם חלום, ובחלומי זה דמיתי כי התמונה הזאת התלויה על הקיר, תביט עלי בעינים מפיקות אהבה ועצב, תקוה ויגון יחדו, ותמלא גם רוחי רגשות אהבה ועצבון למראה הנפלא. — תצחקי ותלעגי לי, גברת נעלה, ותתניני לחוזה ואיש דמיונות, אבל הגידי נא לי גברתי, התמונת איש חי, או אך יליד דמיון ציר מפואר התמונה הנפלאה הזאת?“

„תמונת דודי, אחי אבי האמלל היא, ענתה העלמה, אך— —

„תמונת אחי אביך הגראף היא? קרא אלפסי בבהלה גדולה, אך התאפק ויוסיף בנחת: ואמלל תקראיהו גברתי?“

„אמלל האמללים היה דודי היקר באדם זה, ענתה לודוויקא באנחה, כי בלב נשבר ונדכה התהלך כצל בין החיים, מעט

אשר עזב את אשת חיקו, ויבגוד באהובת נפשו וחמדת לבו, עד כי הלך בדמי ימיו עריri למנוחת קבר״.

— אך חידות המה דבריך לי גברתי, ענה אלפסי בלב נרעש ונפעם, היעזוב איש את אשת בריתו בבגדו בה בעוד אשר אהבת נפש יאהבנה ?״

„לכן שמעה ואספר לך את כל הקורות, ענתה לודוויקא. בארץ רחוקה, באתת מארצות מסעו, הכיר דודי זה עלמה מבנות העם רבת חן ורבת יופי, אשר תמת לבה ויקרת נפשה רבו מחנה ויפיה גם יחד וישבע לה אהבת נצת ובאמונת אמן ארשה לאשה לו כי השיבה גם היא אהבה אל חיקו. ירחים אחדים חיו המאשרים האלה כבעדן גן אלהים כי התלכדו נפשותם התמימות ויתרוממו מארץ השפלה ויעלו על באהבה קדושה וטהורה ולא ידעו כי נחשים רעים זוחלים בארץ סביבם. — והנחשים האלה שלחו לשונם ויפרישו את לב אבי דודי הזקן בהביאם אליו את דבת בנו רעה כי נפתה לבו אחרי נערה נצורת לב מקצות העם. ויתקצף הזקן כי לבו מר לו על כבוד משפחתו כי חלל ויעבר את נחלתו ממנו בקצפו. אזי החלו ימי עני לדודי האמלל כי הוסר ממנו פתאום כל משען כסף ההיה לו מבית אביו והוא בארץ רחוקה ונכריה. לשוא הרבה להתרפס לפני אביו במכתבי ההנה ולבקש מלפניו על נפשו ונפש הקשורה בו באהבה נצחת, לשוא נסה לעורר את לבו לחמלה על פרי אהבתו, כי הרתה אשתו לו; על כל מכתביו הרבים ענהו הזקן אך באחת: כי אם לא יפר בריתו את הנערה אשר נלכד ברשתה, אין לו חלק בביתו ונחלה בלבו. — ויהי כראות האשה האמללה את עקת לב אישה, כי נבאש בעיני אביו על אהבתו הנאמנה אליה, ותיעצהו לנסות אליו דבר פה אל פה, אולי ישיב חמתו ממנו, כי ירך לבו לראות בנו ולצרת נפשו, ובכן עזב דודי את אשתו ההרה אשר לא פללה באהבתה ובתמת לבבה כי לא תשוב לראות עוד עד עולם, וילך לבית אביו להתנפל לפני רגליו ולבקש סליחתו על חטא ועון אשר לא חטא לו. וכשוב דודי זיניקאוויצה מחלה אז הזקן בחלי אשר מת בו, ובכל זאת הקשה את לבו ולא נתן את בנו הבוכה לבוא לפניו. „הוא הסב במותי, ענה לאבי

אשר חלה את פניו בעד אחיו הנדח, הוא הסב במותי בחללו את כבודי על כן דמי עליו יטוש ורבצה בו קללת אב גוע״—. לב האמלל נקרע לאלפי קרעים לשמע הזה וברגע זָכְרוֹ לא עצרה אהבתו לאשתו כח: וינָתקו עבותות קדש וימסו באש חמת אב, כי התפרץ לחדר הגֹוע ויפול על צואריו ויקרא: מה אעשה להפר כעסך עמי ולהשיב את חמתך ממני? צַוה ופְקֻדתך תשמור רוחי ואם גם מחנק לנפשי תצוה!״ —

„טוב אפוא, ענה החולה בקר רוח, כתוב כרגע לאשת הזמה אשר חללת כבודי בה כי תקע נפשך ממנה, ועשרים אלף שקל כסף ינתן לה, אפס כי לא תשוב לראותה עד עולם וגם על הילד אשר במעיה לא יקרא שמך ושמי היקר בעמי, וסלחתי לעונך וברכתיך בטרם אמות. — ובמהומת לבו ומבוכת חושיו בו, כי הממוהו חבלי שאול נוראים ואיומים, מלא האמלל אחרי מצות אביו הקשה ויכתוב ספר כריתות לאשתו אשר אהב סלה, וברגעיו האחרונים שלח הזקן הגֹוע את ספר כריתות זה עם עשרים האלף כסף ליד האִשה האמללה וישֶב את נחלת בנו אליו וימת ויגוע בשלום. — מן היום הזה הקדירה תבונת דודי האמלל ויהי כאיש נדהם. שֵנה נדדה מעיניו לילה ומנוחה זרה לנפשו יומם. התרחק ויברח מחברת משפחתו וישב בדד וידום כי קשתה עליו יד אלוה. ככה התהלך תֹמם מספר שנות יגון ומכאוב עד כי עיפה למות נפשו הנענה. ויהי במותו וישב אור תבונתו הנדעך לאור רגע טרם יכבה לנצח, ותהי ראשית דברו: אם נשמע דבר אודות אשתו העזובה והנדחה? ויבך בכי רב ויאמר: „נחשתי ויחוש לבבי כי קדמה העניה הזאת לָלכת לפני לארץ אל מות, כי רצחתי נפשה הטהורה בבגדי בה, אך עוד מעט ואשוב אראנה במקום חדל אבי רֹגז כי נרפא מגאות שוא, והיא תסלח לי כי תדע את תֻמת לבי ותחנני באהבת עולם; אבל על פרי בטנה, יליד אוני, עליו לבי דוי כי לא אדע אם לא מבטן לקבר הובל, ואם בחיים חייתו הנהו, ומה חבלו עלי האדמה—.״ אלה היו דברי דודי האחרונים—אך מה זה אדוני? הוסיפה העלמה משתוממת, הן פניך חורו כרית יתחרד ותלפת כלך״! — ולא יכל אלפסי להתאפק עוד וישאג מנהמת לבו

ויקרא: „אויה לי! חידת חייתי נפתרה, ואני אמרתי כי הפתרון הזה ישפת שלום לי, והוא אך לעפר מות ישפתני, כי לבי בקרבי נשבר על גורל הורי האמללים והבלם הנורא! — לודוויקא! הוסיף אחרי החרישו רגעים אחדים ויתבונן בהעלמה הנבהלה אשר למראֶה שב נוחם לנפשו ורפאות ללבו הנשבר, לודוויקא! הוסיף בשפתי חן ובתתו לה את עדי הזהב אשר בידו, אם לא תדעי עוד מי אני, אם הכרת פני ופני התמונה אשר למולנו לא ענתה בי עוד, התבונני נא בהתמונות הסגורות בעדי זה אשר הנחילתני אמי האמללה במותה, וידעת כי פרי אהבת דודך ובן אונו, מבטן לא לקבר הובל, אבל חי חי הוא וברגע הזה עומד הוא לפני בת אחי־אביו היפה בבנות כל הארץ והיקרה לו מתבל ומלואה! —"

„אל אלהים אדירים! קראה לודוויקא, בן קארל דודי, האובד!"

„ומציל נפשך מרדת תהומות וחיתך מטבוע במצולות נהר שוטף לפני בית הנזירות בכפר!" ענה אלפסי בנפלו על צוארה.

„האח נפשי!" קראה לודוויקא ותפול גם היא על צוארי אלפסי וברית אהבת עולם נכרתה בין שתי נפשות טהורות באין אמר ואין דברים, כי אם בנשיקות קדש ודמעות גיל, — שפת אהבה הראשונה ושבועתה. –

ו

ברגע הזה בא הגראף אישטובסקי החדרה וכמעט יצאה רוחו ואבדו עשתנותיו בראותו את בתו יחידתו חבוקה בזרעות היהודי וגם היא תחבק את היהודי בזרועתיה. „לודוויקא", קרא ולא יכל דבר עוד כי נעתקו ממנו מלין למראה החזיון הזר הזה. והנאהבים התעוררו לקול הקריאה ויקיצו מחלומם הנעים ולודוויקא אשר התחמקה מזרעות אוהבה, הואילה לפול על צוארי אביה, אבל הגראף הדפה בשתי ידיו ויעף בה את

עיניו הנוצצות באש חמה נוראה ותדום משממון ותמהון לבב. גם שפתי אלפסי סגרו ולשונו נאלמה כי נדהם כלו מתגרת כל יד עמל, וגם מאשר לא פלל, אשר נחתו עליו היום לפתע פתאום. רגעים אחדים שררה דממה נוראה בחדר עד כי צחק הגראף בצחוק איום ומבהיל ויקרא: „אכן נבעו מצפוניך, תמימת דרך, אשר בצדקתך הרבה כרת ברית לעיניך מהתבונן על אצילי עמך בבקשם קרבתך ותעגבי על אוהבך מרחוק ותפזרי דרכך ליהודי בזה־נפש!"

„אבל אבי!" קראה לודוויקא הנמוגה.

„דומי! ענה הגראף רתת, כי חמתו התלקחה בקרבו מרגע לרגע ותהי לאש אוכלת, דומי את בת בליעל פן אנפצך באפי, ואת התולעת הנבזה הזה, את היהודי הנתעב אשר חללת כבוד בתוליך בו אשים מרמס כטיט חצות. אתצנו! אדיקנו!" קרא בשצף קצף ויאמר להתנפל עליו ולהודיעו את נחת זרועו, אך אלפסי התעודד ויתיצב הכן ובמבטי עיניו אשר הפיקו עז ואמץ רוח צוה על הגראף במפגיע לאמר: קרב אליך אל תגש בי ובקול מזכיר ענה ויקרא: „אדוני הגראף!" —

והגראף התגעש ויש‌תולל בראותו כי היהודי יפתח עוד את שפתיו אתו, וישלח את אגרופו, כי שכח באפו רחמי אב ויאמר לכלות את חמתו בבתו הרועדת כעלה נדף, והנה אלפסי איש חרמו יעמוד לפניו כחומת ברזל, אבל יחנן קולו ויקרא ביראת כבוד: „הן שגה תשגה הרבה מאד, אדוני הגראף הנעלה כי תחמוס נפש בתך היקרה בהתרגזך ותעכור גם שארך ובשר מבשרך בעברת אפך ובגדופיך דגם־צים, ולו הואלת ומשלת רגע ברוחך ותט אזן —"

„אהי דברך מות! צעק הגראף בחרקו שניו מכעס, לכבוש את בתי עמי בבית וגם לגלות למוסר אזני יעיז היהודי הנתעב והנאלח הזה!" —

ואלפסי הוסיף וידבר בחום לבבו: „לו התנצלת אך רגע את גאות מולדתך ותבליג על שאטך בנפש את כל הנקרא בשם ישראל ותט אזן לדברי היהודי אשר חרפת, כי עתה אולי בזרועותיך הבקת את היהודי הנתעב והנאלח הזה תחת גדפך

אותו בזעם לשונך בחרות אפך! — — — או הגם את פני בן קארל אחיך האמלל תקדם באיבה ותשליכהו בגעל נפש מפניך כי יהין לנשק את ידך ולקרא לך: „גואלי! דודי הנעלה!?“ — אלפסי אחז בידי הגראף וינשקן והגראף הנבהל הביט ויתבונן בו ועז פניו ישנא ויקרא: „מי אתה עלם יהיר? או האמנם — ?“

„אנכי, אנכי בן קארל אחיך, ענה אלפסי בבכי, בן האמלל הנדח אשר הקריב את נפשו ואת נפש יונתו התמה על מזבח גאות אב גוע, ויתהלך תמם שאולה בלחץ לבבו ובמוסר כליותיו כי רצה את נפש אהובתו היקרה לו מחיים בבגדו בה! —“

פלאות תשמענה אזני הפעם! קרא הגראף, ואתה הלא אמרת כי יהודי אתה!“

ויספר אלפסי להגראף את תולדותיו ואת כל הקורות אותו ואת התלאות אשר מצאוהו בהתחקותו לשוא על עקבות הוריו, עד כי הביאתהו היד הנעלמה אשר הסכינה אך להתל בו, להארמון הזה וימצא את חידת מולדתו. „טוב אפוא, ענה הגראף אשר מצחו קמט ופניו קדרו ויפיקו גאוה וגודל לבב מהול בכעס וחרון נסתר, הכרת פניך ופני התמונות אשר אתך יענו בך למדי כי דבריך כנים. — אנכי אמנם לא פללתי כי עוד היורש יבא לרשת את אחזתי, אבל באת וצואת אחי ואביך האמלל קדושה היא לי; ובכן מהר ולך לך אל בית המשפט ועל פי צואת אביך יחליטו לך את זינייקאוויטץ ומגרשיה וכל אשר אתה רואה בזה, כי נחלתך היא, רק מהר ולך“ —

„הלבן אחיך זו לעגך? קרא אלפסי הנבוך.

„לעגי? ענה הגראף, אמנם לא אלעג לך, ידידי היהודי, כי באמנה טוב סחרך אשר סחרת הפעם בקנותך לך אב במרום עם הארץ ואף נחלת שפרה לך —, ומה ישמח ישראל אשר בזינייקאוויטץ, הוסיף בלעגי מעוג, לשמועה כי „אחד מאנשיהם“ יהיה אדונם מעתה!“ —

פני אלפסי האדימו ושפתיו נפתחו לענות להגראף כגאותו, אך עיני לודוויקא הנמוגה אשר הביטו עליו בתחנונים השיבו את חמתו ממנו ויאמר בנחת: אם להכעיסני תמרורים יאמר

דודי הגראף, בהזכירו אותי כי ממעי יהודה יצאתי, אבטיחהו כי ישגה הפעם ויחטא את מטרתו. יהודי אנכי, עברי מלדה ומבטן ומעולם לא בושתי בעמי ויהי לי שם ישראל הנקרא עלי, לכבוד ולתפארת; אך ביתר שאת ויתר עז יקרה וקדושה אמונתי לי מן הרגע אשר נודע לי מולדתי והרעה הנוראה אשר מצאה את הורי האובדים בענים.—עבריה היתה אמי האמללה, באמונת ישראל עמה נפחה את נפשה העיפה ונחמתה האחת ברגעיה האחרונים היתה, כי פרי אהבתה הנאמנה יחיה בדת אבותיה להקים שמם בישראל, ואיך לא תיקר בעיני מצות אמי אשר הנחילתני במותה תורת חסד וחיים? — ממעון קדשה, הוסיף אלפסי וידבר ברגש לב, ממעון קדשה מן השמים תשקיף עלי נפש אמי היקרה ותהי זאת נחמתה כי אמונתה קדש לבנה יחידה. וגם נפש אבי המתלוננת בצל שדי תשקיף עלי באהבה כי מלאתי אחרי מצות נפש אהובה לו באהבת עולמים!״ —

לב הגראף נפעם מדברי בן אחיו אשר דבר באמץ רוח ואלפסי הוסיף ויאמר: גם בדבר הנחלה שגית אדוני הגראף. לא לרשת את אדמת אחזתך באתי הנה, ולו גם הנחילני אבי את זינייקאוויטץ וכל אשר בה כאשר תאמר, חלילה לי מנגוע בנחלתך אשר אחזת בה במשפט שנים רבות. כארח נטיתי ללון בארמונך וכארח אלכה אם לא תצלח לי להוציא מזה את אוצרי הטוב אשר רק הוא כל חמדת חיי!״ „את אוצרך?״ שאל הגראף המתפלא.

„כן הוא, דודי הנעלה! קרא אלפסי ויפול לפני רגליו, אוצר יקר מכל סגלה ומכל חמדת אדמה ספון בארמונך, האוצר הזה לי הוא כי הצלתיו מרדת שחת, האוצר הזה לי הוא כי משיתיהו זה שנים חמש ממים עזים, האוצר הזה לי הוא כי באהבת נצחים קשורה לו נפשי ונשמתי, האח דודי! האוצר הזה הוא... בתך היקרה!״

„מה זאת?״ קרא הגראף הנבעת.

„אבי יקרת חיי! ענתה עתה לודוויקא בנפלה על צוארי אביה, אבי, מגני ומשגבי האחד, אשר בחמתך יסרתני ותבהילני היום בחרונך, רחם נא את נפש בתך היחידה ואל תשחיתנה

באפך הקשה! הן ערום לבבי נגדך מעודי ותאות נפשי ממך לא נסתרה. ידעת כי כל מעיני אך בהאיש מרוממי משערי מות אשר הציל את חייתי מטבוע בנבכי תהום, ואך אליו תערג לבתי האמולה גם בהקיץ גם בחלום הלילה. אבי, אורי וישעי! את האיש הזה אשר אך לשוא בקשתו נפשי זה כמה, את האיש הזה הקרה היום אלהי חסדי לפני והנה — בן דודי הוא, בן אחיך היקר באדם הוא הנופל לרגליך ומבקש את יד בתך מידך; אל נא תמנעה ממנו כי לבי כבר נתון לו ונפשותינו קשורות במוסרות קדש ואם תנתק את המוסרות האלה ביד חזקה, ושכלת גם שנינו יום אחד!" —

לודוויקא ירדה בבכי על צוארי אביה וגם בעיני הגראף נראו אגלי דמעות אשר למרות רוחו לא יכל לעצר בעדם ויזרמו בחפזה על קמטי פניו, כי התבונן בהנפשות הנמסות באש אהבת קדש וימס גם לבו האבן למראה הנאהבים והנעימים ויתעוררו רחמי אב בקרבו, ויקח בידיו את ימין בתו ויניחה בידי אלפסי הכורע לפניו על ברכיו ויאמר: „אמנם אגדתכם בשמים נוסדה ואנכי חלילה לי מהפר ברית קדש! — לפני עשרים וחמש שנה הפריע אבי פרעות בנפשות אהובות ויעכרן באכזריות גאותו, ובנינו ונכדו אתקן היום הזה את אשר עות אז בגאונו וחמתו. — ובכן יכלתם לי בני באהבתכם הטהורה! קרא בנשקו את לודוויקא על מצחה הצח משלג ובחבקו את אלפסי המאשר בזרעותיו. וכעבור ירחים מספר ותהי לודויקא בת הגראף הפולני להיהודי דאקטאר יוסף אלפסי לאשה!

* * *

הפולנים האצילים אשר מסביב לזינייקאוויטץ ירעשו ויתגעשו כי חרה להם על הגראף אישטובסקי כי חלל את כבוד מרום עם הארץ בתתו את בתו ליהודי, ובאפם וחמתם יעצו עצה ויגזרו אמר להדיח את הגראף ואת חתנו מקהלם ולגרשם כלה מאדמת ארץ מולדתם — ואולם בין כה וכה ישב אלפסי שלאנן

בארמונו ואין מכלים דבר, וישמח את אשתו היפה וילעג לכעס הפולנים הגיונים כאשר ילעג לכעס השדכנים בזינייקאוויטץ, כי לקח אשה ואת פיהם לא שאל, ולדבת הרב הזקן והצעיר וההזן הראשון והשני והמון השמשים אשר ירגנו באהליהם כי לא נתן להם רח״ש כמשפט, וכאשר יצחק לפלפול החסידים אשר יפלפלו עוד בלשכת תפלתם אם הוא באמת „אותו הבחור גופא רחמנא ליצלן" או לא. —

ת ם.

דברים כהויתן

א.

איש חסיד היה ר׳ פתחיה חלפן בווראטנא, חסיד מאמין ונלהב, אדוק ודבוק ברבו וצדיקו ועשיר גדול מאד, עשיר כפשוטו וכמשמעו, לא על דעתם של ר׳ מאיר ור׳ עקיבא ור׳ טרפון ואף לא על דעתו של ר׳ יוסי, כי גם נחת רוח לא היה לו מעשרו, גם מאה כרמים ומאה שדות ומאה עבדים לא היה לו, גם אשה יפה לא נפלה בחלקו ובית הכסא לא היה סמוך לשלחנו; אבל הון רב היה לו. כסף וזהב ושטרות; שטרי המלך ושטרי מדינה ושטרי חובות שונים למיניהם, והמה פרו וירבו ויעצמו מיום ליום, ותמלא תבת הברזל אשר לו אותם. — וכל העשר הרב הזה עשתה אשתו בתבונות כפיה ובכהה ועצם ידה. כי ר׳ פתחיה חלפן עסק כמעט כל היום כלו בצרכי נפשו: בנקיות ובמקואות ובסעודות של מצוה, סעודת ראש חדש, סיום מסכתא וימי גנוסיא והלולא של צדיקי דור ודור, בחברת מלחכי פינכא אשר רעה לו ויאכילם מפתו וישתעשע אתם בסתרי תורה, הלא המה ספורי הצדיקים ונפלאותיהם ושיחת חולין שלהם החביבה לפני המקום אלפי אלפים ורבוא רבבות פעמים מתורה ועבודה וגמלות חסדים, כידוע, ובזכות זאת גדלה אשתו אשת חיל והצליחה בכל מעשיה. מבקר ועד ערב ישבה בחנותה ותספור ותמנה ותקח ותתן ותחליף ותלוה ותאצור כסף על כסף בלי הרף ובלי מנוח, עד כי גם פת שחרית גם להם הצהרים אכלה בחנותה לבדה ובחפזון וכמו שכפאה שד, נפשה ולבה באוצר כספה וזהבה ושטרי רוסיא ואשכנז כל חיי רוחה ונשמתה, אם עוד נשמת רוח חיים באפה ואם לבה לא נהפך למטיל כסף בקרבה. — ככה עמלה ותעבוד עבודת עבדים אמללים במכרי הזהב בתחתית ארץ כל היום ובשובה בלילה

עיפה ויגעה למעונתה, גם אז לא שתה לבה לכל אשר בבית. התנפלה על מטתה בלי חמדה ובשפתים נעות מספרים למאות ולאלפים ולרבבות נרדמה ותישן ותחליף כח לשוב בבקר לחנותה ולעבודתה כדת היום. וה׳ ברך את ר׳ פתחיה חלפן ואשתו בכל. אפס כי ברכת פרי בטן לא העתיר להם בידו המלאה הפתוחה והרחבה למרות עמל הצדיק משווינאוויץ ועבודתו הרבה, ולמרות הבטחותיו בכל שנה ושנה, בקרוא פרשת „וה׳ פקד את שרה״ ביום תרועה מקרא קדש, בעלות ר׳ פתחיה לתורה וידור ח״י פעמים ח״י ר״כ נדבה להצדיק, לא לעזור ולא להועיל! — רבים אומרים כי יד הצדיק מכזיב, איש ריבו של הצדיק משווינאוויץ, היתה בזה, ויותר אשר עמל השווינאוויצי לפתוח את רחם שרה בלומה אשת ר׳ פתחיה, הסגור זה שבע עשרה שנה, עמל הכזיבי לסגרו על מסגר שבעתים בחרות אפו בר׳ פתחיה אשר ימלא את בית איש ריבו פדיונות ואותו ישליך אחר גוו. יוכל להיות כי אמת בפי השמועה. ולו לעצתי שאל ר׳ פתחיה כי אז יעצתיו להעניק גם להצדיק מכזיב מכספו, משום „אם לא יועיל לא יזיק״, אך לאסונו ולהותו לא שאל ר׳ פתחיה בעצתו ובכן נשאר השער סגור ואשתו לא נפקדה עוד מיום אשר ילדה את חנה בתו הבכירה וימנע ממנו בן זכר בעבור הזכיר שמו. —

וחנה בת ר׳ פתחיה ושרה בלומה אשתו, נערה יפת תאר ויפת מראה מאד. עד היותה בת ארבע עשרה שנה, בקרה בבתי הספר אשר לעם הארץ ותהי תמיד מן הראשונות במעלה כי טובת שכל ובעלת כשרון היתה מעודה, והוריה שמחו בעלותה ממחלקה למחלקה שנה בשנה כי גם פראי הפראים כחסידי ווראטנא המהבלים, אשר יסגירו את בניהם בהקלויז ויקדשום לאי־דעת ולהסידות, גם המה את בנותיהם לא ימנעו מהגיון, ישלחון אל בתי הספר ללמדן כתב ולשון הגוים אשר בקרבם המה יושבים למען תהיינה לנשי חיל, סוחרות את הארץ או יושבות בחניות ומפרנסות את בעליהן במשלח ידן וחן שפתן, כמשפט הבנות וכנהוג בכל תפוצות ישראל בגליציון. — אך במלאת להילדה ארבע עשרה שנה ותצא מבית הספר לבלי שוב

אליו עוד, כי התחתן ר׳ פתחיה אביה את גביר גדול כגילו, חסיד מובהק ואחד מגדולי היחש בארצו ויעשֶׂהָ לכלת בנן של קדושים דור חמישי להמגיד הקדוש מכלבוניץ זכותו יגן עלינו. אם ידעה חנה את ערך האשר הרב הזה, אם התאמרה בכבוד מחותנה ותפארת אבותיו, אם ערגה נפשה לראות את נכד המגיד אשר לא שמעה את שמעו מעודה, ואם דבק לבבה לאהבה לבנן של קדושים אשר לא ידעה מה הוא? — סתרי לב בתולה מי זה יודע? ואף כי סתרי לב ילדה אשר אתמול עוד לבשה שמלות קצרות ותשב על ספסל בית הספר במחלקה הששית? — אך זאת אדע נאמנה כי מיום בואה בברית התנאים, צוו עליה הוריה במפגיע לבלי היות ילדה עוד, לשכוח צחוק ושעשעים ולזכור את בוראה ולהעלות על לבה בת מי היא ואשת מי היא עתידה להיות, ואף כי לבלי דבר חלילה פולנית או אשכנזית כאשר הסכינה בבית הספר, כי אם יהודית, כאשר ידברו יראי השם איש אל רעהו, כאשר תדבר אמה ואם אמה וכאשר דברו נשי אבות העולם שרה רבקה רחל ולאה בלי ספק. — ומן היום הזה חדלה חנה מהיות ילדה ותהי לנערה, נערה יפה ומעונגה. כלה צנועה וחסידה אשר כל כבודה פנימה. ישבה בחדר המבשלות ותקשב לקח מהאמה העבריה ומהשפחה הנוצרית אשר בבית. שמעה כי נקבה תסובב גבר ועלמים יסובבו ברחובות לראות בבנות הארץ, שמעה כי אנשי החיל אשר בעיר יארבו לאהובותם להשיחן נעימות בשקתות המים, שמעה מתענוגות מחול מצחקים ונשיקות שפתים, שמעה מכל הנעשה בנשף בעריב יום אחרי הדלת והמזוזה בפתחי שערים, שמעה דברים העומדים ברומו של עולם ותתאו תאוה לראותם גם עין בעין, על כן ישבה על החלון ותשקף בעד אשנבה ועינה לא שבעה ממראות נעימים חליפות לרגעים אשר לא ידעה ולא שערה לפנים. — ראתה עלמות נטיות גרון הולכות שלובי זרוע עם בחורי חמד בני שחץ והמה נדברים חרש ומתלחשים לרגעים והאמה המבשלת בארה לה את המראה הזה באור נכון ומספיק: „חתן וכלתו הוא, אוהב ואהובתו, אהבה ותענוגים שיחתם והגיונב׳ עגבים בפיהם תאוה תערב לנפש, על כן יאדמו פני העלמה

ועיני העלם הוצבות להבות אש״ — „והתני איה, איפה הוא ?״ שאלה חנה לנפשה ופניה אדמו גם המה, „האם כלה אינני גם אנכי ומדוע לא ישיחני חתני גם אותי נעימות ?— — —״ ראתה שרי חיל שרי אלפים ושרי מאות ישתקשקון ברחובות ויצהלו כאבירים לבנות יופי משקרות עינים, „ואלה מה המה עושים ?—״ „המה יעשו חוזה להתעלס באהבים מנשף ועד הבקר״, ענתה אותה מארישא השפחה הנוצרית, „הלא זמה היא והוא עון פלילי ?״ התפלאה חנה בתמהה, „מי יתנני תחתן ואשרתי״, צחקה השפחה גם היא לתמה, „כי התענגתי ולא שמתי לבי לעון כזה אשר חטא. —״ ראתה בחורים כארזים הולכים בקומה זקופה תלמידי בתי ספר הגבה. והמה מלאים היים והפץ עלומים, חכמת לבם תאיר פניהם ועיניהם ישיתו לתור אחרי כל יופי וחן טוב, ראתה ותחוש רגשות עלומים גם בקרבה. אבל ראתה גם חסידים ואנשי מעשה עולים מהמקוה ורצים מבהלים ודחופים להקלויז, ראתה בני עליה חרדים מקול עלה נדף וקול כלב נובח, ראתה אברכים הולכים שחח ומביטים לארץ כמבקשים להם קבר, ראתה ותזכור את חתנה וצלם דמות בחור בעל פאות ארוכות בעל חוטם ארוך ובעל פנים ארוכים ולבנים כשיד נצב כמו חיים לנגד עיניה ותתחלחל ותתנודד — — —. ככה חלפו להנערה שנתים ימים ובמשך העת הזאת נודעו לה דברים הרבה, דברים גדולים, דברים אשר לא שערום גם אביה גם אמה וגם חתנה היקר לא ידעם, ועל כלמו נודע לה כי יפה היא מאד, כי תיף מכל בנות גילה ותשכיל מהן שבעתים, כי בשבתה לבדה על חלון חדרה עזובה לנפשה וללקח אמהותיה, ויודע לבחורי חמד בעיר כי בת יפה לר׳ פתחיה חלפן ואננא שמה, והמה בקשו קרבתה וימצאוה, וגם רעותיה מבית הספר לפנים התרועעו לה, ותספרנה אשה לרעותה את הגות רוחן ומסתרי לבותן, ומאז לא חדלה גם להשכיל, לקרוא המון ספורי אהבה המעירים ומעוררים את הלב עד שיחפץ; ובכן נפקחו עיניה לדעת טוב ורע ולדעת כי גם אמללה בבנות היא בהולדה על ברכי חסידים בוערים בעם אשר לא ידעו את הין ערכה ולא יבינו למאויי לבבה

ויםכרוה לאיזה בנן של קדושים, חסיד פרא אדם כמוהם...
„היה לא תהיה!"

ב.

„היה לא תהיה!" קראה חנה ברב שרעפיה בקרבה, והנה נפתחה דלת חדרה ונערה יפת עין נפלה על צוארה ותצחק בקול ערב, כקול פעמון כסף לנעם: „ואת מי זה תריבי אננא יקירתי? זולת הזבוב אשר יהמה שם בקצה החלון, כל אשר רוח חיים באפו אין אתך בזה, ותתעברי על ריב? ותקראי: „היה לא תהיה"? אין זאת כי אם צר ואויב אורב לך בחדר לבבך ואותו תריבי בחרות אפך, תני תודה אננא!"

„החרדתיני משבה רעגינא, ענתה חנה בצחוק גם היא, אבל דברתי בחזון את יתני אהוב נפשי, שעשעתי בחיקו ויאמר לנשק לי מנשיקות פיהו, ואתחמק מבין זרעותיו ואקרא: היה לא תהיה, למען הרעימו."

„הרעות אשר עשית, אננא, דברה רעגינא בלעג, כל ישראל אשר בווראטנא תרע עינם בך כי זכית לגדולה כזאת. להיות כלה לעלוי דגול מרבבות עם. נצר משרש מגיד גדול ונורא ואת גם לנשק לך בחזון לא תתננו? — אך נערה אין תבונה בך את, לו מצאתי אנכי לי מטמון יקר כמהו כי אז על כפים נשאתיו באשרי. אל נא תצחקי אננא, אתמול שחרני אבי מוסר ויוכיחני על אולתי ומשובתי ומני אז נהפכתי לאחרת מכף רגלי ועד קדקדי. „בהמה גסה, הורני אבי ויאמר לי, עגל לא למוד, תקלי את ראשך ותשירי בשירים תחת אשר לך לבכות ולקונן כי הגעת לשנות בוגרת ועודך בבית אביך יושבת בטל ואוכלת שארו מעל עצמותיו, ומה שמחתך כי תרקדי כמו עגל כל היום ותמלאי צחוק פיך ולשונך רנה ולא תביני לאחריתך? התדמי בנפשך כי בת ר' פתחיה הלפן את? לה נאה לרקוד ולשיר, כי חתנה היא נכד המגיד הקדוש מכלבוניץ ולך נאה לבכות בהמה גסה." רקדי אפוא את אננא, שמחי ונילי בנכד המגיד הקדוש

ואנכי אבכה על בתולי כי אשב עד שילבין ראשי ואיש לא יפרוש כנפיו עלי לקחת אותי לאשה לו כי ב ה מ ה נ ס ה אני.״ —

שתי הנערות צחקו צחוק גדול וחנה חבקה את רעותה בזרעותיה ותאמר! „באשרך כי ה ע ר מ א ן לא כראות אביך יראה, הוא לא יחזה בך בהמה גסה.״

כן הוא, השיבה רעגינא בצחקה הנעים, הערמאן לא יחזה בי בהמה גסה, כי אם ב ה מ ה ד ק ה, חית לבנון ועוף שמים; כבשתי הטובה, יקרא לי, עגלתי הקטנה, בכרה קלה, אילת אהבים ויעלת חן ויונה הומיה יפה ונעימה — אבל, הוסיפה ברוח כהה, צדקו גם דברי אבי כי לא אבין לאחריתי,— אאמין להערמאן כי יאהבני. אאמין לשבועי שבועותיו ונשיקות שפתיו, אאמין כי רוח חייו, כי נשמת נשמתו אני, אאמין לו כל אלה, כי אמונתי זאת תערב ללבי ומה לא תאמין נפש אוהבת לסמל הגיונה ותקותה כי ישיחנה אהבה? אך איה אפוא ת ק ו ת י ? ת ו ח ל ת י מי ישורנה? עוד ארבע שנים לו לשבת בהאוניווערזיטעט טרם יבא אל המטרה אשר אליה הוא נושא את נפשו, אומר כי אמונתו לי לא תמוט, כי מספר שנים לא תשטופנה את אהבתו הנאמנה לי וגלי החיים אשר ירומו מרחוק סביבה לא יכבו את אש קדשה, אך אנכי אמללה בבנות, אני אנה אני בא ברב שנים אלה? אבי איש קשה, חסיד לוהט באש קנאתו ואם אין לי לחמלה עלי, האשב בביתו לאכול שארו מעל עצמותיו כאשר יאמר? האעצור כח לשאת את גורלי המר והנורא הזה? ואבי הטוב, איככה יוכל וראה בת ישראל, והיא בתו על אפו ועל חמתו, יושבת בנעוריה בית אביה עד מלאת לה עשרים ושתים שנה ובעל אין לה? ר׳ יוקל השדכן יניע ארץ ככברה ויעבור ארחות ימים עד אשר ימצא גם לו נכד איזה מגיד ואז אבדה רעגינא בעניה ותקותה מפח נפש. לא עת צחוק אפוא אננא.״ —

מה לי ממך רעגינא, השיבה חנה, ידיך לא אסורות עוד והנך צפור דרור הפשית לנפשך ומשתעשעת על כנפי תקותך אשר אולי גם תבאך בקרב שנים; ואנכי בת עני, יום חתונתי הולך וקרוב, ועוד מעט וכשה לטבח אובל לפני נער מוזר לי

אשר צלמו אבזה ולזכרו אתנודד, ואם רוח הצולה לא יעמוד לי ממקרה לא אדע מקומו, כי עתה אין לאסוני תוצאות!—"

„אמנם בי גם חבלך לא נעים הוא, אמרה רעגינא, אך הוריך עשירי ארץ המה, רבבות זהב להם ובת יחידה אחת, ולו הרהבת עז בנפשך להשמיעם דבר אמת, כי עתה אולי בכתה אמך יום או יומים, ואביך אולי רגז והתעבר ויסע להצדיק משווינאוויץ להעביר את הרוח הרע ממך ולגרש את הדבוק מקרבך בתפלתו, אך גם אביך גם אמך, כי יראו כי אזלת ידם מהושיע להם ומשַנות אשר לא ישנה, ונואשו מתת אותך לאליל היחש משא נפשם והשלמו לך, כי בתם יהידתם את ולא יאבו להשחיתך ולכבות את גחלתם הנשארת." —

„שגית, ענתה הנה, אמי, גם כי אזעק ואשוע לא תבין לרֵעי ולא תפן אלי לשוח בי בדבר שדוכי, ואבי, הוא לילדה קטנה יחשבני; כי אדברה לא ישית לב לי ולא יענני, וכי אתקצף ואקלל במחותני והתני יחדו, ושחק להתרגזי ויצחק לי.— בליל שבת העבר הביא אבי אתו אורחים אחדים מהקלויז כמנהגו, אורחי פרחי, המחזירים על הפתחים כל ימי השבוע ובשבת יאכלו לחם על שלחן נדיבי החסידים, ויהי כטוב לב אבי עליו אחרי אכלו ואחרי שתה, וישאל את אורחיו לעירם ולמקומם, ויספר האחד כי מעיר נבזא הנהו וכי יודע הוא גם את מחותני הגביר המרומם ר' שמעלקא וגם את מחותנתי הגבירה ציפא המהללה. „אמת כי קצת כעסנית היא, אמר, תטיל אימה יתרה על בעלה הגביר וגם תריב בו ותכעיסנו לפעמים גם כעס יותר מדי, אבל צדקת גמורה היא, אשה יראת ה' ובת בתו של המגיד הקדוש מכלבוניץ זכותו יגן עלינו." פני הורי נהרו בשמעם את מהללי המחותנים מפי האורח מחזיר על הפתחים מַכָּרם, ואבי הוסיף וישאל: „ואת בנם הבחור, את בעריניא התן דנן, הידעותם גם אותו?" „כמותו ירבו בישראל", ענה האורח ויבט אלי ויאמר: „בתכם זאת היא הכלה בלי ספק ילדה יפה בלי עין הרע, אבל גם חתנה הוא ילד נחמד ונעים אשר לא נסה ללכת ארבע אמות בקומה זקופה, ילד שכלו משי, ילד רך וענוג ומלא תורה ויראת שמים כזקנו המגיד הקדוש אשר גם בשמו יקרא, תכשיט גמור שאין כמוהו."

אנכי הרגשתי בנפשי כי פני יחורו ויאדמו מבשת וכעס יחד ואקום ואצא מחדר־האוכל בחמת רוחי, ואבי צחק ויקרא בעליצת נפשו: „הראיתם? שמעה את שם החתנה נשא על שפתים ותבוש ותכלם כי כבת שלש היא לחטא.״ — „אך זאת היא בת ישראל כשרה,״ ענו האורחים הנכבדים פה אחד וישתו יין ושכר ויזמרו זמירות של שבת שמחים וטובי לב, ואנכי בכיתי לקשי יומי כי הסגירני בידי אוילי אדם והנני ברעתי.״ —

„ואמך? שאלה רעגינא, הגם היא ראתך בוכיה ולא התבוננה בינה?״

„אמי שכבה לישן על מטתה, השיבה חנה בצחוק מר, כי עיפה ויגעה היא מעבודתה כל היום, כדרכה וכמנהגה, ואת מי אדברה אפוא ואשמיעה?״ —

„מה נחנת, אמרה רעגינא בהתרפקה על רעותה באהבה, אך השקטי והנחמי אננא יקרה, אם הוריך לא יכוו בפושרין, בחמי המין יכוו ויכוו. פניך חורו ויאדימו, ויבאר לו אביך את המראה כהעולה על רוחו וכתמתו, כי לא יבין חידות; ואמך היא ראתך בוכיה בלילות ותאמר כי תקראי קריאת שמע שעל המטה בכונה, כראוי וכנכון לכלה צנועה המיועדה לבנן של קדושים. ואולם חי אני כי אם תפצי פיך ותדברי, ושמעו גם אביך גם אמך נכוחה. — דברי אפוא את הוריך, אננא יקרה, הוסיפה רעגינא בשפתי רצון, דברי אתם דבר ברור כאשר עם לבבך ויניח לך מעצבך ומרגזך ורפא לך. וחיתה גם נפשי בגללך, כי תהיי ללעא בהירך רצתה נפשך בו, ואנכי אשב בביתם לשרת את פניכם עד אשר ישלים הערמאן חקו ואושע גם אני.״ —

„לא אדע אם אמצא עז בנפשי לדבר את הורי כאשר יעצת, נאנחה חנה, אף אירא פן ירע לי בהתגלות לבי, כי אז עקבי ישמרו וישימו עלי משמר לבל אראה את אהובי נפשי, נחמתי האחת בעניי. — ובכל זאת, רעגינא, הוסיפה אחרי ההרישה רגעים אחדים, הן לא יאסרונו בעבותים להובילני ביד חזקה אל תחת החפה עם שנוא נפשי, והוא אשר קראתי: היה לא תהיה בבואך. לא אקריב את נפשי על מזבח אולתם ולא

אהיה לאשה לילד מ'שי כאשר יעצו להדיחני, ולו גם ירעישו שמים וארץ, ולו גם אעשה מדחה לחפאות עליהם חרפה, הלא טוב לי כי יבושו הורי רגע ולא אמכר אנכי לצמיתות ממכרת עולמים. הנחמי אפוא גם את רעגינא הטובה, אולי ישועתי קרובה לבא ורפואתי לא תרחק, ובטוב לי והיית אצלי שעשעים, והיית כאחות לי עד אשר ייטב גם לך, כאשר דברת זה עתה.—"

רעגינא נפלה על צוארי חנה רעותה ותשק לה ותלחש באזנה דבר סתר, ופני חנה האדימו ותאמר: „אל תיראי רעגינא יקרה, לא אעשה דבר עד אם גליתי את אזנך, נשבעתי!"

ג.

והנה עשתה דבר וגם גלתה את אזן רעגינא רעותה כאשר נשבעה לה. — שתי הנערות אבדו יחדו ואינן ולא נודע מקומן איה. בליל מוצאי שבת קדש, ליל מסכן מאז ומעולם מפני המזיקין, יצאו הנערות לבדן, נערה נערה יחידה מביתה, ומני אז נעלמו ועקבותן לא נודעו. שרה בלומה הגבירה נפלה אחרנית ותתעלף לשמועה כי אבדה בתה יחידתה, ולולא מפתח אוצר כספה אשר יראה לעזוב בידי אחרים, גועה ותמת בעצם כאבה וצרתה, ור' פתחיה חלפן ור' נטל אבי רעגינא יצאו מבהלים ודהופים ויחרדו וירוצו איש איש לרבו ולקדושו, לאשר בשווינאוויץ ולאשר בכזיב, לדרוש את אלהים להשיב לב בנות אל אבותן ולהשיבן אל נויהם, ובין כך וכך העיר ווראטנא נבוכה והקלויז כלה כמרקחה. אלה לאלה שואלים, אלה יתלחשו ויאנחו בדממה, ואלה יריבו ויצעקו ויקללו בקולי קולות. גם קול מחרף ומגדף ישמע עם קול צוחקים ולועגים לאיד רעיהם ואסונם יחדו, המולה גדולה ונוראה עד לב השמים! —

„בת ר' פתחיה חלפן, נשיא גבירי ישראל בארץ, האם מלתא זוטרתא הוא! קרא ר' זאלקא הארוך, אדם ביקר מזקני הקלויז ונכבדיה, כלת בנן של קדושים, דור חמישי להמגיד הקדוש, בתולה שבודאי לא טעמה טעם חטא, תאבד בפתע

פתאם? ובמוצאי שבת קדש דוקא? הענין הזה איננו ענין פשוט!" —

„איננו ענין פשוט בשום אופן!" החליטה אגֻדת החסידים אשר סביבו פה אחד.

„ובאותה העת והעונה ממש, הוסיף ר' זאלקא להתפלא, באותו הרגע ממש, אבדה גם בת ר' נטל, הדבר הזה יוצא הוא מגדר הטבע לגמרי!" —

„חוץ מדרך הטבע!" הסכימה החבורה.

„דעות שונות בדבר, ענה אברך אחד, ודעה אחת יש, כי השחיתו הנערות דרכן ותברחנה את מאהביהן."

„פלאי פלאים!" קראה החבורה כלה.

„שוטה מאמין לכל דבר! קרא ר' שמעיה פשטן בשאט בנפש, וביותר בדבר היוצא מגדר המציאות, אבל אין כאן לא פלאים ולא כלום, כי אם מעשה שֵדים בעלמא. — כזאת וכזאת כבר היה לעולמים, כי יארבו השדים לבנות האדם ויחטפון להיות עמם, כדאיתא בהדיא בספרי יראים ובפרט בספר קב הישר הקדוש, והעניו פשוט מאד.—"

„פשוט בתכלית הפשטות!" קימו חסידים יודעי ח"נ אחדים.

„כן הוא בודאי ובלי שום ספק, קים גם ר' פישל מלמד, חריף ובקי בכל מקצעות שבתורה, מצדו, וגם אין חשש בדבר לענין דינא כלל, כי כבר היה מעשה באשה אחת שבא עליה שד בתמונת אדם והתירה מהר"ם מלובלין ז"ל לבעלה, והורה להלכה בתשובותיו ס' קט"ו, [כי שֵד מין בהמה הוא ואין ביאתו ביאה."

„לאו דוקא שד הוא מין בהמה, קרא חסיד מופלג אחד, מאירל לץ, בצחוק כעס, ישנם גם בני אדם שהם מין בהמה, והמה חריפים ובקיאים ודולים! — הראיתם כזאת מימיכם? בנות ישראל אבדו בענ ן רע והטפש הזה יפלפל אם יש בזה נפקא מינה לדינא או א. אין שוטה מרגיש! —"

„מרגיש אני בצערן של בנות ישראל ומיצר בצרתן כמוך, קרא ר' פישל מלמד בזומת אפו כמשפט לצורבא מרבנן דאורייתא

קא מרתח ליה, אבל אנכי ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה, ועל פי ההלכה הזאת בית דין כופין את השדים להוציא את הנערות בלי גט, כי מאחר שאין ביאתן ביאה אין קדושין שלהם תופסין, ושדים צייתי דינא נינהו כדמוכח בגמרא חולין גבי ההוא חביתא דחמרא דאותבוה הני שקלאי תותי מרזובא ופקעה. ואם כן אין בדבר חשש סכנה כלל על פי דין תורה, אשר אתה לא ידעת גם לא שמעת כי עם הארץ גמור אתה, לץ בעלמא!" —

„זנב שבזנבות!" קרא מאירל לץ ויצחק.

„וקריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא, ענה חסיד אחר בצחוק גם הוא, ר' פישל שיודע הדין לאמתו ילך אצל השד ויזמינו לדין, הלא מצער הוא."

ר' פישל מלמד הגבור במלחמתה של תורה חרד חרדה גדולה ויאמר: „לאו בעל דברים דידי הוא ומה לי ולצרה זאת!"

„טפשים! קרא חסיד נשוא פנים מגבירי הקלויז, ר' יעקלי הקרן, אברך שנתפס קצת להשכלה ונחשד על קריאת „המגיד" בסתר, טפשים! קרא בגאוה וגאון, למה אתם מטריחים את השדים וחושדים אותם במה שאין בם? אין כאן לא שד ולא גולם, אבל יש כאן בני אדם ממש שרי מאות או שרי אלפים או שטודענטען או שאר בעלי הנאה כפשוטן וכמשמען, והבנות שובבות ופרוצות ותברחנה מבית אבותן לבית נואפיהן ולא קשה מידי!"

„אכן נודע הדבר! קרא ר' מאירל לץ בקול גדול, הנערות הללו קדֵשות הן ואין לנו רשות להשתמש בהן. ואף לא לראותן בלבד, ולנו להודות ולהלל לשמו הגדול והקדוש שיצאנו מדין ערבות שלהן ואין אהריותן עלינו עוד!" —

„רחמנא לשזבינן; דבר ר' פישל מלמד רתת, גמרא מפורשת הוא: ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, וכל ישראל ערבים זה בזה. והלץ הזה יורה שלא כהלכה ויהפוך הקערה על פיה, חס ושלום!"

„פישל: פישל; אי למדנותך? קרא ר' מאירל, ומה עמון ומואב שאיסורן איסור תורה, אמרו חכמים: עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית; כל ישראת ערבים זה בזה, שאינם אלא

דברי אגדה על אחת כמה וכמה שיאמרו חכמים: ישראל ולא ישראלית—. אך מה לו לר׳ פישל מלמד לאשר יאמרו חכמים, הוא כשוטה מופלג יאמר: לא כן, אלא בת הגביר ר׳ פתחיה חלפן עשתה סטים ותתענג בחיק מאהבה, ואני פישל מלמד המתחמם אצל התנור בהקלויז, ערב בדבר ונענש עליה״ —!
המון החסידים צחקו ככל פה, ור׳ פישל התעבר ויקרא בחמה: „כל לצנותא אסורא, אמרו מפורש בגמרא, ואתם תמלאו צחוק פיכם לדברי לעג ולצון של לץ מתלוצץ זה? אוי לאזנים שכך שומעות!״

„כן ר׳ פישל דובר, ענה ר׳ זאלקא הארוך באנחה שוברת חצי גופו, ור׳ פתחיה חלפן ור׳ נטל שלנו שרוים בצער ואתם צוחקים?״ —

„ר׳ פתחיה ור׳ נטל אשמים בעצמם ברעתם! כפעלם ישלם להם והטאתם תצמיתם! צעק ר׳ זאב קרחי, איש ריב ואיש מדון, קנא ונוקם בכל עת מצוא, כן יאבדו כל השולחים את בנותיהם לשקאלעס ללמדן תפלות, ובראשם פני העיר שהקולר תלוי בצוארם!״ —

החסידים הביטו בפני ר׳ יעקלי חקרן, אשר עליו רמז ר׳ זאב קרחי בקנאתו, ור׳ זלקא הארוך נאנח במר רוחו: „אכן כי כן, השקאלעס רחמנא לצלן, השקאלעס המה בעוכרינו ויד השרים והסגנים במעל הזה ראשונה —״

„אי משום הא לא אריא, ענה ר׳ יעקלי בנחת, כבר היה מעשה בריבה אחת, בת קנאי בן קנאי, שלא שלחה אביה לבית הספר מעולם ולא למדה תפלות ולא כלום, ובכל זאת מצאה חן ושכל טוב בעיני אדם רב, עד ששלטה בה עין הרע והוציאה בעלה בלי כתובה על פי בית דין.״ —

עתה הביטו החסידים בפני ר׳ זאב אשר עליו רמז ר׳ יעקלי חקרן בדברי חדודיו, ור׳ פישל מלמד ענה חלקו כמפשר בין שני הצדדים ויאמר: לשלות את התינוקות לשקאלעס בודאי דבר מגונה הוא, אך שקאלעס לחוד ויצרא דעריות לחוד, והא בהא [illegible] תליא, כי רבנן שבקוהו ליצרא דעביראה, כדמפורש בג׳ יומא ד׳ ס״ט, [illegible] הוא מרקד בינינו.״ —

ובפרט בין המלמדים, — ענה ר׳ מאיר׳ הויא, אך בהדי כבשי דרחמנא למה לן? הוסיף בתמימות. ר׳ פתחי. ור׳ נפל כבר הם עומדים לפני הצדיקים בשווינאוויץ ובכזיב, המה יודעים את אשר להם לעשות, ובודאי לא יחרישו עד אשר תשובנה הנערות לביתן והכל על מקומו יבא בשלום. אך ר׳ יעקלי חייב לפייס את ר׳ זאב, ור׳ זאב חייב לרצות את ר׳ יעקלי שבזה איש את רעהו וקנטר כל אחד את חברו בדברי חדודין, ור׳ פישל מלמד שהלבין את פני וקרא לי „עם הארץ״ באזני כל הקהל, בודאי חייב לפייסני עד שאמחול לו ואנכי מצדי בשום אופן לא אמחול על עלבונו עד שישלחו בעלי הריב להביא יין שרף וצפיחית בדבש, כדי שנשתה ונתפייס כלנו יחד ברעוא ובהדותא דלבא כדקא חזי ויתבטלו המחלוקות ויתמתקו הגבורות ויתמעטו הדינים ויתגברו החסדים, וממילא יחלש כח הקליפה וישועה קרובה לבוא!״—

ובעוד רגעים מעטים וקול הקלויז הומה, קול צלצל גביעים קול משק כוסות, קול ידים חוטפות, קול שנים טוחנות, קול חסידים ברעם: לחיים לחיים לחיים! — קמה עצת ר׳ מאירל ושלום על ישראל. —

ד.

ובשעה שהשלימו החסידים והתפייסו על כוס מלא בהקלויז דק״ק ווראטנא ונתמתקו הגבורות כאמור, באותה שעה עשו הצדיקים בשווינאוויץ ומכזיב פדיון נפש להנערות האובדות והפדיון עלה בידם ביתר שאת וביתר עז. הצדיק משווינאוויץ הבטיח לר׳ פתחיה חלפן כי עוד מעט מזער ובתו תשוב לביתו בתמתה ובטהרה ולא יאנה לה כל און, ובעצם ההבטחה הזאת הבטיח גם הצדיק מכזיב את ר׳ נטל חסידו ואיש שלומו. —

שני הצדיקים נבאו אפוא בסגנון אחד. אלא שנחלקו בדבר אחד, בדבר צדדי וקטן בלבד. הצדיק משווינאוויץ אמר, כי יד בת ר׳ נטל חסידו של הרבי השקר מכזיב, היתה במעל הזה.

והוא עם הזונות תפרד ואחריתה להכרית. — והצדיק מכזיב אמר: לא כי אלא בת ר' פתחיה חסידו של הרבי השקר משווינאוויץ אשמה בדבר והיא בקדשות חלקה, על כן משפט נואפות תשפט ולא יועיל לה כל כופר. ובכן נסעו ר' פתחיה ור' נטל, משווינאוויץ ומכזיב איש איש ברכת רבו והבטחתו עמו כמונח בקופסא, וישובו עירה ווראטנא בשלום. בביתם נודע להם כי לעת עתה לא נתקיימה עוד נבואת הצדיקים כלה, ובכל זאת שמחו לשמועה כי על כל פנים נתקיימה לחצאין. — בת ר' פתחיה לא שבה כאשר הבטיח הרבי מכזיב, ובת ר' נטל עוד איננה כאשר הבטיח הרבי משווינאוויץ, ויאמינו אמונת אמן כי גם הבטחתם כתמה תמלא בקרב ימים.—לא כן שרה בלומה אשת ר' פתחיה חלפן האמללה; אם שכולה הזאת מאנה להנחם על בתה יחידתה זאת כי איננה, ומאז הלכה ותאבד, עינה נגרה ולא תפוג, ותהי דמעתה לה לחם יומם גם בשבתה בחנותה לצבור כעפר כסף, כי עשרה יזכירה אך את עניה הנורא, וחיל כי ינוב אך יגדיל אסונה שבעתים, על כן על כל דינר ודינר תאנח במרירות: „למי אני עמלה" ושטרי כספה ירטבו בדמעות כרטוב ספר תחנותיה בשבת שמברכין בו חדש. — ובלילה? הה לילות עמל מנו לה, לילות נדודים ואי־שנה, בדמעתה ערשה תמסה ולא ישא בשיחה משכבה, כי גם בסגור תרדמה רגע שמורות עיניה העיפות מבכי, ויתתוה חלומות רעים, וחזיונות תהו יבעתוה לאדיב את לבה הנשבר ולדכא לעפר נפשה. — רואה היא את חנה יחידתה ביום חתונתה ושמחת לבה, פניה מאירים כשמש ומפיקים תמת לב וגילת נפש, כי את חתנה בנן של קדושים ראו עיניה ותארנה; רואה היא את החתן הדומה למלך וכל קדושיו עמו, אבותיו ואבות אבותיו הקדושים אשר בארץ, ובראשם המגיד הקדוש, לבוש לבנים ועטוף לבנים כמלאך אלהים צבאות; רואה היא את השושבינות מובילות את בתה אל תחת חפתה, ובידיהן הבדלות, אבוקות של שעוה קלועות שמונה, דולקות ומפיצות אש מתלקחת ועשן כבד מאד; רואה היא מנוגה ועשן נגדם יאדימו פני המחתנים רגע כדם ורגע יקדרו פניהם כשולי קדרה, והנה המגיד הקדוש יעוה פניו, יהפך עיניו

ויאריך לשונו ויהי תארו כשד משחת; — ההתן העומד תחת החפה יתפשט את מעילו הלבן, ישליך את השטריימל מעל ראשו והנה הוא איש מלחמה, נורא ואיום מראהו, מסלסל את שער שפמו הארוך בין אצבעותיו ועיניו מזרות אימה על כל סביביו, עליו תרנה אשפה ומקשקש הוא בחרבו הגדולה והקשה לחרדת אזן. — השושבינין והשושבינות, החסידים והחסידות טבעו בארץ ויאבדו מתוך הקהל, ובחורים קצוצי פאה ומגלחי זקן ועלמות פרוצות חשופות זרוע לקחו מקומם ויצחקו על משבתם. אין הבדלות ואין מחתנים ואין חפה כי מרזח סרוחים הוא, בחורים ובתולות יוצאים במחול משחקים, ובתה הכלה — הה, רואה היא את בתה יחידתה שכורה מיין ושכר, תחוג תנוע בפנת הבית לבדה, כי מאסו בה עוגבים בספקה בקיאה. — „חנה!" תקרא האם האמללה ותעט אל בתה לחבקה בזרועותיה אך חנה תצחק צחוק פרוע תבעט בה ברגל מועדת ותכה אל לבה באגרוף רשע מכה נמרצה מאד. —

„אוי לי כי נדמיתי!" תצעק בעצמת חבליה הנוראים ותיקץ ותזעק מרה.

„מה לך כי נזעקת?" קרא ר' פתחיה הנבהל בהקיצו משנתו גם הוא.

„היא רצחתני נפש!" ענתה שרה בלומה העניה, הרועדת כעלה נדף כלה.

„מי?"

„הנה, אויה לי!"

ואיה איפה היא? קרא ר' פתחיה בבהלה גדולה וימהר להעלות נר, ידעתי כי בא תבא כאשר הבטיח הצדיק, איפה היא? איך? חנה!" —

בכתנתה לעורה קפצה שרה בלומה ממטתה, „פתחיה! צעקה בקול פחדים, חמול נא פתחיה! איפה את? חנה איך?!"

אבל בשו כי בטחו, הנה העלה ויאר את אפל החדר וחנה איננה. —

„חלום נורא חלמתי אויה לי!" נאנחה שרה בלומה העניה ותספוק כפיה...

„דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ענה ר' פתחיה, ולמה זה תפחדי ותבכי? שובי שכבי.“

„מי יתן ואשכב ולא אקום ולא אשוב לראות אור עוד“, התאוננה שרה בלומה מרה בשובה אל משכבה, ותכבש פניה בכר המטה ותבך בכי תמרורים.

„מנעי קולך מבכי, דבר ר' פתחיה כמפגיע, הלא בפירוש הבטיח לי הצדיק כי שוב תשיב חנה בתמתה ובטהרה, האם לא תאמיני בהשווינאוויצי חלילה?“

„אאמין, נאנחה האשה ותיבב, אאמין כי אין צרי למכאובי ומכתי לא תרפא, אאמין כי יקוט כסלי ועולמי חשך בעדי, אאמין כי בת עוד אין לי, כי אין שריד במגורי, כי ארד ביגון שאולה ובחשך שמי יכוסה, ואאמין כי טוב מותי מחיי ועוני גדול מנשוא, ואך זאת נחמתי האחת, כי עוד מעט ואכרע תחתי ואגוע וימי לא ימשכו. —“

„כדבר אחת המשגעות תדברי, ענה האיש בגערה, תבכי תיללי אף תהררי אחרי מדותיו של הקב"ה ותתני לאלהים תפלה! — חלום רע חלמת ולא תדעי מה הוא, בבקר אטיבנו בפני שלשה, ומה כל החרדה הגדולה הזאת? — שמעי נא שרה בלומה אשר יעצתי, הוסיף אחרי החרישו רגעים אחדים, התשמעי?“ —

„מה?“

„אם לא תשוב חנה מחר חלילה, כי אז —

„מה תעשה כאז פתחיה?“

„כי אז אסע להצדיק שנית. —“

שרה בלומה החרישה ולא ענתה דבר.

„לא תעני שרה בלומה, לא תסכימי לעצתי אפוא?“

„תסע שנית להצדיק, התאוננה האשה המתיאשת, תתן שנית ח"י פעמים ח"י כסף פדיון ויבטיחך שנית כבראשונה. — הרבה הועילו הפדיונות אשר שלחנו לכל צדיקי הדור למגדול ועד קטן, אויה לי!“ בינת שרה בלומה החסידה הסתתרה מרב שיחה וכעסה ותפון באמונתה, אמונת צדיקים אשר החזיקה בה מצודתה; יסורים מעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו,

אך ר׳ פתחיה החסיד הנלהב לא דן את העלובה הזאת לכף זכות ויתעבר ויקרא: „כמדומה לי באמת שהשטן נזדקר בך היום וגם באמנה תשתגעי רחמנא לצלן! — צדיקי הדור מה המה כי תליני עליהם, שטיה?״

„ומי יתן ואשתגע ויצאתי מדעתי כלה, התיפחה האשה מלב נשבר, מי יתן וצמתתני רעתי ואחדל עמל ורגז, תוחלת ממשכה ותקות שוא, אויה לי ואוי לנפשי האמללה!״

„כמה נאמנים דברי חכמים: אל תרבה שיחה עם אשה, ענה ר׳ פתחיה בשאט בנפש, ויכבה את הנר ויתהפך על צדו ויסב פניו אל הקיר, למה זה אשחית דברי את השטיה הזאת, המדברת דברים שאסור לשמעם!— בשלום יחדו אשכבה ואישן, כי אבטח ולא אפחד. וצדיק באמונתו יחיה!״. —

קול נחרת ר׳ פתחיה חלפן יעיד בו כמאה עדים כשרים ונאמנים, כי ישן הוא שנת תמימים ולא יחוש את מכאובי אשתו האמללה המתמוגגת בדמעות ומעירה שחר באנחות קורעות לב ונפש. אשרהו! —

ה.

עברו שבועות אחדים מעת אשר יצאו חנה בת ר׳ פתחיה ורייצל בת ר׳ נטל במוצאי שבת קדש מבית אביהן ולא שבו. גלי המבוכה אשר נערמו ויתגעשו באבוד הנערות בווראטנא, החשו כמעט וישובו מקרי יום יום ותלאותיהם לאיתנם. ר׳ נטל מצדיק עליו את הדין ולא יזכור את בתו וישכחה, כי לקח אשה חדשה וינחם בה אחרי בתו האובדת; ר׳ פתחיה יושב בשווינאוויין בבית רבו ומצפה לתשועת ה׳, לשמועות טובות ובשורות טובות מביתו מווראטנא, ועין שרה בלומה כבר חרה מני הרב, כי יבש מקור דמעתה ואין מים לכבות את האש היוקדת בלבה הנשבר, גם גרונה כבר יחר מבכי ואנחה, לא תבכה ולא תקונן עוד, תספור ותמנה ותתן ותקח ותלוה כבתחלה, אבל פניה קמטו ולא עת, הזקינה בלא עתה וכצל בנטותו תהלך.—ויהי היום ותביא אשה אחת מנשי הכפרים חמאה וחריצי חלב למכור בעיר,

ותסר גם אל חנות שרה בלומה גברתה מאז לשאול לשלום לה כי בנעוריה היתה האשה הזאת משרתת בבית ר׳ פתחיה, ותהי גם היא אחת מהאומנות את חנה בצאתה מבית הספר כאשר ספרנו, וכאשר נשאה לאיש ותגר באחד הכפרים במסבי העיר ווראטנא, ויהי משלח ידה חמאה וחלב ושפות בקר אשר עשתה בביתה ותביא העירה למכור, פעמים ושלש בכל שבוע ושבוע. והאשה נגשה אל גברתה ותשק את ידיה ביראת חנף, ותעמד פניה ותמח את עיניה ואת אפה יחד בקצה סנירה, ותדבר בקול נחבא מבכי: „שאי נא גברת טובה ויקרה, סלחי נא לאמתך העניה כי תהין ליעצך עצה נבערה ותנסה נא גברתי, הלא מצער הוא.״ —

„ומה תחפצי עכסה כי אנסה, שאלה שרה בלומה, מה תאמרי כי יעצת?״

עכסה נשקה את ידי גברתה שנית ותאמר: „אל נא תצחקי לי גברתי היקרה, הואילי נא ושאלי הפעם את פי אשה חכמה רואה בקלפים.״ —

„מה תושיעני ואת!״ נאנחה שרה בלומה במנוד ראש.

„אל תאמרי כזאת גברתי, ענתה האשה, בכפר הסמוך לכפר מגורי יושבת אשה צוענית זקנה לימים מאד, והיא רבות הושיעה לכל הדורשים לשכנה, כי היא תראה בקלפים ותקרא בשרטוטי היד, ותגיד לאיש איש את חפצו ואת מעשהו וחבלו מיום הולדו ועד זקנה ושיבה. ובואי נא גברתי אל האשה הזקנה הזאת ותברכני נפשך, כי תגיד לך גם את דרכי חנה בתך הנעימה והיקרה ואשר תקרינה, והיא אך טוב תבשר ודבר מדבריה לא יפול ארצה.״

„כל שונאי עם אלהי יעקב ואויביו וכל אשר יסור לבבו מאחרי אלהים לא תהי תקוה כזאת תוחלתו האחת לעת תמוט רגלו, ענתה שרה בלומה באנחת תמרורים, אבל אחזיק גם בתער מלוטש זה, אול אנצל בו משבולת מים תשטפני. מה פני יהלוך? — ואיפה היא הצוענית אשר תאמרי עכסה?״—

„בכפר גורקא, ענתה האשה, מסע שתי שעות בדרך המ תעלה נייצאזנה ועובר גם בכפר גלינא [illegible] מגורי. אם

גברתי עם עלות השחר, ושבה לביתה טרם יפתחי עוד החניות בעיר, ואיש לא ידע בלכתה ובשובה".

„אך הלא תלכי גם את עמי, עכסה, אמרה שרה בלומה, כי איכה אבקש אשה צוענית בכפר אשר לא הייתי שם מעודי?"

„כן הוא, גברתי היקרה, ענתה עכסה, אנכי אוחיל לך על פתח ביתי ובעבדך אשב אתך אל עגלתך ואנהגך ואציגך לפני האשה, נראית פלאות אשר לא פללת ולא עלה על לבך, כי הצוענית העניה הזאת יודעת כל סתום ורואה כל תעלומה, כהרבי משווינאביצא להבדיל באלף אלפי אלפים הבדלות, — תראי ונוכחת, —"

„ויהי מה ואנסה, אמרה שרה בלומה, מחר בבקר השכם, בטרם יכיר איש את רעהו, אסע מזה חרש בעגלת צב ועין לא תראני. ומה התשורה אשר אקח אתי, להביא להאשה מנחה?"

„מה תתני לגויה זקנה, אמרה עכסה, צלוחית יין שרף וככר לחם ומצא לה, ואם גם זוג נעלים ישנים תוסיפי לה, ונשק עפר רגלך גברתי, הן לא הרבי משווינאוויץ או מכזיב היא, כי ח"י פעמים וז"י תקח בשכרה. —"

„היי אפוא נכונה למחר וחכי לי לפני פתח ביתך עד אעבור", אמרה שרה בלומה.

„טוב הדבר, אני אחכה", אמרה עכסה ותשק את ידי גברתה חליפות ותצא ותמהר לעשות דרכה לשוב לביתה. „יכלתי!" קראה בצחוק בעלותה על עגלתה, ותשב לה בין כדים ופחים וקנקנים ריקים המצלצלים ומשמיעים קול כעונים הידד לצחוק לעגה ותניף בשוט ותשרוק לסוסתה ותסע. „יכלתי!"

וגם אמנם יכלה עכסה, כי עשתה שרה בלומה כאשר דברה, ותקם בעוד לילה, ואך עלה השחר להאיר על הארץ, ותצא חרש את העיר בעגלת צב רתומה לסוס אביר, ובעוד שעה עברה את הכפר גלונה, ותעל אליה עכסה אל העגלה, ותסעינה שתיהן יחדו עד לפני המלון בכפר גורקא. שם עצר הנער העגלון בסוסו ותרדנה הנשים מהעלה, ועכסה צותה את הנער להוחיל בזה עד שובן, והנה הלכו ברגל בנתיבות צרות ועקלקלות עד בואן לפני אהל דל שחוח ונוטה לנפול בקצה יער

גדול מאד ותעמודנה שב. „הוא היכל הצוענית אשר אמרתי לך גברתי״ אמרה עכסה בצחוק, אך שרה בלומה לא צחקה, כי כסתה פלצות וירעדו. כל בדי עורה מחרדת פתאם לא ידעת שהרה. —

ו.

בעד פתח פתוח, נמוך וצר כחור ארובה, באו שתי הנשים א אהל חשך משחור. השמש אשר זה עתה יצא על הארץ, ישלח קוים אחדים בעד בדקי חלון קטן, פקוק בבלויי סחבות ואטום בפסות ניר, הדבוק על שברי לוחות הזכוכית, ולנגה קוי השמש המעטים יראה בפנת האהל מצע תבן ועליו כעין אשה, לוטה בשמיכה בלה ומטלאה מכף רגלה ועד ממעל לחטמה, רק שתי עיניה הנוצצות מבעד לצמתה, ושער ראשה לבד יראו החוצה, שער לא נכר מראהו אם לבן או שחור או אמוץ או צהוב הוא, שער לא ידע מסרק מלא חשש וקש, וסבוך ומסובך יחדו. —

„צפרא טבא אמי! קראה עכסה ותניע את הזקנה על יציעה להקיצה, עד מתי תישני אמי, הנה היום גדול, קומי ונשתה.״

שתי את והחנקי, צעקה הזקנה בקול מוזר כקול הכלב בנבחו, יקחך אפל יהודיה ארורה, הרפי ממני ואישנה. —״

„האם עלי תרגזי אמי? על עכסה רעיתך הטובה ואם אותי תקללי? אמרה עכסה בשתי חלקות׳ אל נא אמי, ראי הביא לך האשה הטובה הזאת בקבוק יין שרף וככר לחם לבן, וכל אשר תשאל לך נפש תתן. אך הגידי לה את חפצה. אל תמנעי ממנה״.

„ימאסך אלה פה חנף ומרמה! גערה בה הזקנה בזעף אף — הגישי לי את הקלפים מעל המשקף ואגידה להאשה אשר אראה, ואת לכי לעזאזל והוחלת להאשה בחוץ.

עכסה לקחה מעל המשקוף אגדת קלפים נאלחים מכל צה לגעל נפש ותגישם אל הזקנה על יציעה ותצא. „ואת פה

עמודי, דברה הזקנה אל שרה בלומה הרועדת, אל תיראי ואל תחתי כי לא אכלתי עוד אדם מעודי וגם אותך יהודיה לא אבלע הפעם, אך הסבי עיניך מנגדי והפכי פניך אל הפתה ממולי, אל תביטי אחריך כי בנפשך הוא. —"

ושרה בלומה עשתה כאשר צותה ותעמוד הכן ובלי נוע אף כי נפשה יצאה כמעט מיראה ופחד בשמעה את קול רעש הקלפים בהתערבם, ואת הקולות המוזרים אשר השמיעה הזקנה בהכינה את מלאכתה לקסום קסם, להביט האותיות לאחור, מקרים שכבר היו ואשר יקרו עוד, והנה פתאם צחקה הזקנה צחוק פרוע: הי, הי, הי, הי, הי! פרחה היונה מארֻבתה, פרחה ואינה הי, הי, הי! אל תשתוחחי ואל תהמי יהודיה אין תבונה בה, יונתך לא היתה לטרף, יונתך תקנן במרומי קרת, עם בן זוגה יחדו, הי, הי! — אלף, ועוד אלף, ועוד אלף ואלף ואלפים ועשרת אלפים ועוד ועוד, הי, הי! הון רב לך יהודיה הון ורכוש וכסף וזהב ופנינים, עשר רב מאד, ולי אין כל מאומה, הוסיפה בקול נהי וילל תהו, זולתי כתנתי הקרועה ונעלים בלים לרגלי הבצקות ואנכי אשיב לך גם את בתך היחידה? — את חנה בתך אשר אבדה לך? – ומה תתני לי יהודיה כי אשיבנה לך?—"

כל אשר תאמרי עלי אתן!" ענתה שרה בלומה בחרדה גדולה, כי סמר בשרה מפחד ותמהון בשמעה את דברי הצוענית הנפלאת הרואה כל תעלומה וסוקרת עבר והוה ועתיד בסקירה אחת יחדו. —

„אתן, אתן, שנתה הזקנה בתלונה, במו פיך תתני וידך תטמני בצלחתך, ולמה תשלי אותי יהודיה ארורה, אם אשיב לך את בתך תכחשי בי ותאמרי לא ידעתיך, עתה תני." -

„דברי אשה טובה כמה אתן לך ואתנה, חננה שרה בלי מ־ קולה, אך השיבי את בתי לי כאשר אמרת!"

„במה אתן לך, הי, הי, הי! צחקה הזקנה, אין לי חפץ בכספך ובזהבך הרב, תני כספך בנשך ובמרבית כאשר הסכנת, וזהבך ישא אישך החסיד פדיון להרב. הי, הי, הי! הרבי משווינאוויץ איש שלומי אשר אהבתיו, הוא רמאי ואיש תככים יהוא הבל וריק יעזור, — את טבעתך אשר על ידך אם תתני לי ואאות לך.

שרה בלומה מהרה ותסר טבעתה מעל אצבעה ותושיט להזקנה ופניה אחרניות כאשר צותה והזקנה לקחה את הטבעת מידה הרועדת ותאמר: „הטבעת, הטבעת לא עוד טבעת היא, כי אם חַכה היא בידי, והשלכתיה תוך עיר גדולה והעליתי לי בה משם את בתך היפה, את חנה בתך היחידה, והשיבותיה לך, — הבה ואשמיעך את אשר יקרה אותך בקרב ימים, יהודיה!—

הזקנה ערבה את הקלפים היטב ותניחם צברים צברים ותשב ותערבם ותצברם ערוב וצבור חליפות ואחרי החרישה ותתבונן רגעים מספר, אשר ארכו כשנות נצח בעיני שרה בלומה המחכה בכליון עינים לשמוע את משפטה החרוץ אם לשבט ואם לחסד, לקחה קלפים אחדים מן הבאים בידה ותקרא בהם כאלו קראה בספר פתוח לפניה ותנבא: „שתי הנערות העבריות אשר אבדו בעיר ווראטנא, ברחו לעיר גדולה ושם הנה יושבות. לא השחיתו דרכן והנן בתמתן כיום ברחן מבית אבותן. אחת הנערות האלה כלה יעודה לבן קדושים, אך לא לו תהיה לאשה כי הוא איננו זווגה הנכון לה, על כן תמאן בו ותשנאהו. את זווגה מצאה בהעיר הגדולה, בחור מורם מעם, אשר תאהבנו אהבה עזה כמות והוא גם הוא יאהבנה כנפשו וגם לו תהיה לאשה. לימים עוד שבעה תכתוב הנערה לאבותיה, תגלה להם את כל לבה, תגיד להם חפצה ואשר תשאל נפשה. אם ימנעו אבותיה מחפצה, כי יבערו ויסכלו ללכת עמה קרי ולענות אותה קשות, ורבצה בם קללת עולם, כספם וזהבם יאבד בענין רע והמה מות נבלים ימותו ואחריתם עדי אובד. אך אם יאותו לה זאת חפצה יעשו, ושבה והיתה בת טובה לאבותיה ויהודיה נאמנה לעמה ולמולדתה, וראו הוריה באשרה והיא תשמח בטובם ושלום להם עד עולם — תם, אין עוד דבר! ועתה ברחי לך יהודיה אל מקומך, כי אין עוד דבר בפי להגיד לך, לכי אל תעמודי פן אתקצף ואקללך ומצאך און! —"

בפיק ברכים יצאה שרה בלומה את אהל הצוענית. לבה בקרבה הולם פעם, ראשה יסוב עליה כגלגל, אזניה תצלינה ועיניה תחשכנה ולא תדע נפשה, לא תדע אם ערה היא או ישנה, ואם בהקיץ או בחלום ראתה ותשמע את כל הנוראות

האלה. לא תדע איפה היא ואנה פניה מועדות, לא תכיר את עכסה אמתה ההולכת עמה לשלחה, ולא תדע מה לה פה בהעגלה ואנה היא מובלת הפעם. — מַכה ומְענה בגֵו ונפש שבה העניה הסוערה הזאת לעירה ולמקומה ואך רחוב משכנה וביתה וחנותה הזכירוה לאט לאט את הנהיה עמה, תזכור את עניה ומרודה, תזכור את הצועֲנית הנפלאה ואשר נבאה לה, תזכור כי תקוה נשקפה לה לשוב לראות את בתה משאת נפשה, תזכור... אך הנה העגלון יעצור בסוסו והעגלה תעמוד לא תנוע עוד, ותרד שרה בלומה ותשב אל ביתה. לא הגידה לאיש מכל אשר קרה לה ואשר נגזר עליה, ותשמור את סודה אתה ותצפנהו בלבה.

ז.

שרה בלומה אך שבה למנוחתה כמעט ותכתוב לאישה היושב בשווינאוויץ אצל רבו, ותאמץ בו לשוב לביתו כי נחוץ הוא לה, וימהר ר׳ פתחיה לעשות כאשר צותה עליו אשתו, ויפטר מרבו ברב חבה ובלב מלא תקוה טובה, כי שמחו הצדיק בתורה חדשה, תורת אמת המשחקת נפש ומאירת עינים לראות כי ישועת ה׳ קרובה לבא ועזרתו להגלות.

„זכאין אינון צדיקיא דלביהון לא אטימון ועיניהון לא סתימין וקב״ה אוליף לון רזין עמיקין לעילא ותתא, פתח הצדיק בנעימה קדושה, אימא קמייכו מלה חד דאשתדלנא ביה האי יומא בפרשתא דשבועתא דא פרשתא ויהי חיי שרה. „והנערה טובת תאר מאד בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדה ותעל.״ והנערה טובת תאר מאד בתולה, אורייתא אסהידת בהדא עולמתא שפירתא רחימתא כי בתולתא בלא פגימו איהי, דקב״ה נטר לה מכל סטרין ולא יהיב רשו לס״א למקרב גבה ובכל דא ואיש לא ידעה, הצדיק הנקרא איש לא ידע מקומה איה, לא חמי האי אתר דאיהי אתכסית תמן, בגין מה? ותרד העינה בגין דשלטה בה עינא בישא ותרד ממדרגתה ואחתית למיזל לבר מאתרהא ומה תקנתה? ותמלא כדה אם

ממלאים חפצו ורצונו של צדיק הדור שהוא בחינת כד, מפני ששואב את השפע העליונה ומורידה ככד זה השואב מים ומוריקם, אז ותעל, יש לבתולתא דא עליה ממש לעילא לעילא, ואיהי אתפרקת פורקנא שלימתא ואתהדרת לאתרהא כדקא יאות ודא רזא דפורקנא דאמר קרא: ותמלא כדה ותעל.״

ר׳ פתחיה ידע מאז ומקדם כי „ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא״ ובכל זאת בשמעו כי כל אשר עבר על בתו יחידתו וכל אשר יקרה אותה מפורשים באר היטב בכתוב מפורש בפרשת השבוע, ותחי רוחו כי עין בעין ראה כי עתה הפעם כבר נושע הוא תשועת עולמים — הן מי כמהו ממלא חפצו ורצונו של צדיק הדור, ומי צדיק הדור אם לא הרבי משווינאוויץ בעצמו? ובכן נסע ר׳ פתחיה שמח וטוב לב לביתו בכחו של רבו, ויאצל מרוחו הטובה ואמונתו הגדולה גם על אשתו אשר לא הגידה לו דבר מכל אשר קרה לה עם הצוענית מכפר גורקא עד אשר החלה נבואתה להתקיים, כי בא המכתב אשר חכתה לו, כאשר הגידה הצוענית מראש. — ואלה דברי המכתב:

„שבע שבתות תמימות הנה מעת רחקתי מביתכם, הורי הנעימים והיקרים לי מחיים, שבע שבתות אלה שבע שנים הנה, שנות עמל ורעה, שנות יגון ועצב, שנות נדודים ותמהון לבב. — חרפה תשבר לבי ומוסר כליות יקרע את נפשי לקרעים רבים, כי ידעתי עותתי ואשר עוללתי לכם מני לא נסתרה, על כן לא אצדיק פעלי, ואף כי לא אריב ולא אדבר משפטים אתכם; אבל אתרפס אתנפל לרגלי אם רחמניה ואתאבק בעפר רגלי אבי מקור חיי, ובבכי ותחנונים אקרא: חנוני חנוני! חמלו על בתכם האמללה והשיבו את נדחה טרם יחשך שמשה אשר עלה רגע להאיר את האפל אשר סביבה, חנוני חנוני ואל תתמהמהו פן יבא שמשי ומאורי יאסף ורגלי יתנגפו בחשך, בדרך מלא חתחתים ומעקשים ואפול ולא אקום! — דברי לעו, ומלין אבהרה עמכם אך חידות המה באזניכם. לא תבינו לרעי ותאמרו כי אבדה בינתי במצור ובמצוק אשר יצוק עניי לי, וגם אמנם צדקתם הורי היקרים, ובכל זאת! — ידעתי את עז אהבתכם לי, ידעתי כי כאישון עיניכם יקרה לכם בתכם היחידה, ידעתי כ[illegible]

אשרי משאת נפשכם וכבודי חיי רוחכם, ידעתי את נפשכם המרה באבדי מכם, כי שמעתי אנחותיכם מרחוק, ודמעות עיניכם אשר בכיתם לי, כאש נוזלת קדחו בעצמותי, ידעתי כל אלה, וגם ידעתי כי זרועותיכם פתוחות לקבלני באהבה ועוד תשישו לרחמני כי אשוב עליכם, ובכל זאת — אויה לי כי קשי יומי יאלצני להכאיב לב הורי הטובים גם למרות הפצי ועמלי לדבר אליהם רכות — בכל זאת רק אתם גרשתם את בתכם יחידתכם אשר אהבתם, ובאהבתכם הגדולה גרשתם אותה מנגד עיניכם, ברצותכם לגדלה ולנשאה ולהאשירה על פי דעתכם אתם, רמסתם לארץ חיתה, השפלתם עד שאול נפשה ותעכרו אותה כהיום הזה. — חלילה לי אם ארשיע אתכם ואתם חשבתם לטובה, וחלילה לי אם אצדיק את נפשי ומכשול עוני נגד עיני תמיד. אבל אוכיחה ואערכה לעיניכם, למען תדעון את מחלתי האנושה, וידעתם כי אך בידכם צרי ומרפא לרפוא לי ולהיטיב אחריתי...

„בשובי לפני שלש שנים מבית הספר הביתה מצאתי השלחנות ערוכים וקראים וקראות מסבים עליהם, ויגלו את אזני כי יום שמחתי הוא, והיום הזה נעשיתי כלה. אנכי אז כבת ארבע עשרה שנה ועוד לא כלו לי שנות למודי, קראתם עלי מועד לקצר ימי עלומי, צויתם עלי במפגיע להנזר משעשעי ילדותי, ותורוני לשבת בטל בחבוק ידים ולהתעתד להיות לאשה לבן יקיר נכד המגיד מכלבוניץ ואנכי לא מריתי את פיכם, כאשר ידעתם. עיני לא ראו את הבן־יקיר הזה אשר בחרתם לי, אבל את מהלליו שמעתי מפי המון אורחי פרחי האוכלים על שלחנכם במועד ושבת, המה העידו בו כי ילד של משי הוא, ילד שעשעים, ילד דל כח ורפה אונים, אשר אם יפוח בו איש והיה כמסוס נוסס, אך לבו אמיץ בגבורים לתורה וליראת שמים כאחד הגדולים אשר בארץ. שמעתם **אתם** ושמח לבכם ותגלנה עצמותיכם כי זכיתם לחתן כזה, **בריאה שכלה רוחנית**, כאשר קרא לו אבי בעליצת נפשו, אך **אנכי** שמעתי ותרגז בטני, שמעתי ואתנודד ליום חתונתי ההולך וקרב, כי יראתי את חתני ואשנאהו תכלית שנאה, ואבך לילה ויומם לאסוני ולהות נפשי,

ואתם הורי היקרים לא התבוננתם, ולא ידעתם מה אמללה בבנות בתכם היחידה אשר שמחתם לאשרה.—

„ככה עברו עלי שנות כלולותי ויכלו ביגון ובתוחלת ממשכה לתשועה ממרחק תבא, והנה הגיעה עתי עת דודים, קרוב קצי וכבר החלה התכונה בביתכם ועוד מעט והנני אשה לילד של משי ולתורה ולזכות אבות. — ואנכי בשר ודם ונשמת חיים בקרבי וגם אינני עוד ילדה קטנה. — — — ראיתי כי אבדה כל תקוה אם לא תושיע ידי לי, ואתאושש ואנתקה את מוסרותי אשר אסרתי בהן פעם אחת, ואברח מביתכם... נשבעתי לכם הורי היקרים, נשבעתי באשרי ובכבודי ובאהבתי אתכם, כי לו פצתה האדמה את פיה לבלעני, כי אז באות נפשי בחרתי לרדת שאולה מהכאיב את לבכם בנוסי מפני אסוני הנורא, אך האדמה לא פצתה את פיה לבלעני, ואבחר לנוד ולנוע כצפור בודדת על גג מהאדיב את נפשכם בעודי לנגד עיניכם, ובכן נחבאתי לברות ואעשה דרכי לבובה.— הה! כל יד עמל באתני ותלאות אין ספורות סערו עלי להפיצני, עד אשר מצאתי מקום לי ואהי אָמה משרתת, עובדת עבודה בבית אדונים קשה, אשר אמנם נעמה לי מהיות גבירה שוררת בבית בעל אשר צלמו אבזה. אמרתי עתה אבלינה כמעט, כי שניתי שמי ושם מולדתי ואמר איש לא יכירני בהעיר הגדולה וההומיה הזאת, ואדם אין אשר ישום לבו לדעת מה אתי והונח לי; אך לא כאשר דמיתי כן היה, נמצא מי מכיר ומודע בלבוב העיר הגדולה , ובידכם הורי לחרוץ משפטי , אם לרוחתי ולישועתי נמצא לי, או להגדיל אסוני והות נפשי שבעתים, בידכם לחרוץ משפטי לחיים או למות! — מכירי זה בן עירכם הוא, לעאן בן האלמנה התופרת אשר גרה בחצר בית מגורכם, אחרי השלימו חוק למודיו בהגימנאזיום בווראטנא, למד חכמת המשפטים בהאוניווערזיטעט ודנהו עתה סופר ומזכיר בבית אחד האדוואקטים בלבוב. — לעאן פיפיות ידע לכתי קודר בבית הורי, כי התבונן בי בהיותי עוד בבית אמי בווראטנא, וגם אנכי התבוננתי בו אז וכראותו אותי בלבוב ויכירני ואתודע גם אנכי אליו והנה יד נעלמה נגעה בנו ותפקחנה עיני שנינו לראות ולדעת כי נפשותינו

נקשרו מאז בעבותות לא תנתקנה, ואהבתנו עזה כמות... ערום אפוא לבבי נגדכם הורי היקרים, ועתה אם תשאו לחטאתי ונתתם אותי לבחירי, ואם אין ואבדה בתכם יחידתכם, והשמדתם אותה מארץ החיים ולא תוסיפון לראותה עוד עד עולם. — — גם לעאן בחירי יכתוב לכם היום על אודותי ואודותיו, ענו נא אותו דברים טובים, דברים נחומים, ענו נא אותו כי רחמתם אותו ותרצונו, הבו לנו את ברכתכם, ברכת הורים, והיה לכם בחירי לבן נאמן ואנכי המאשרה בבנות, תחת היותי האמללה באמללות.

חנה."

ח.

„מה זה עשה אלהים לנו? צעקה שרה בלומה מנהמת לבה, אחרי שמעה את כל דברי האגרת הזאת אשר קרא אישה באזניה, לאדוואקאט תהיה חנה לאשה? אוי לי על שברי! אמותה הפעם ואל אראה ברעתי זאת!"

„חס ושלום! קרא ר׳ פתחיה, לא תהיה כזאת בביתי, המכתב הזה שקר הוא מעיקרא ואין בו ממש. הן הראני הצדיק מפורש בפרשת ויהיו חיי שרה כי עלה תעלה חנה למעלה למעלה, והיא לאדוואקאט תנשא? לפושע באלהי ישראל? וכי עליה היא זאת? הלא ירידה היא עד הדיוטא התחתונה שבתחתוניות רחמנא לצלן! — תיכף ומיד אסע לשווינאוויץ. —

„כבר נגזרה גזרה וגם השווינאוויצי לא יועיל להותנו. התאוננה שרה בלומה במנוד ראש, והצוענית ראתה הרעה מראש, אויה לי!"

„מה תדברי שרה בלומה, איזה גזרה? איזה צוענית? האם היית אצל צוע... ? קרא ר׳ פתחיה בבהלה. שרה בלומה ספרה עתה לאישה המשתומם את כל דבריה עם האשה הצוענית, „ואף אמנם לא נפל דבר מכל אשר נבאה הזקנה ארצה, הוסיפה באנחת תמרורים, והיא גם הג...ה מראש כי רעה נוראה נגד

פניני, אם לא נאות לחנה ולא נשלים חפצה, ומה נעשה אפוא עתה פתחיה? אוי נא לנו, ועוננו גדול מנשוא!"

„הסכלת עשו, דבר ר' פתחיה רתת, הלא דרש בקלפים עון פלילי הוא, ומי יודע אם לא נתקלקל הענין כלו, ואם לא לאין ולאפס יהיה כל עמל הצדיק הלילה, אחרי שנתערבו כשפים בדבר. -- עולם מלא החרבת באולתך, שטיה!"—

„אכן כי שטיה אנכי, דברה שרה בלומה כמתיאשת, הסתתרה בינתי ואשתטה מעצם צרותי, אך הצדיק מה פעל? גם לא ראה גם לא ידע כל מאומה, והצוענית להבדיל, כל צפון תראה וככל אשר דברה כן היה, וגם היא הגידה כי השווינאוויצי אך הבל וריק יעזור, אויה לי!"

„אויה! צעק ר' פתחיה בחרדה גדולה, השומע כזאת חייב לקרוע קריעה שאינו מתאחת לעולם! רבינו הצדיק לא ראה ולא ידע כל מאומה וצוענית טמאה ונתעבה ראתה ותדע כל תעלומה?! הלא גרועה את אלפי אלפים פעמים מהמכשפה בעצמה, שרה בלומה!"

„אלו היתה הזקנה מכשפה לא היו דבריה מתקימים," השיבה שרה בלומה.

„משום שהיא מכשפה דבריה מתקימים! קרא ר' פתחיה, הלא דבר ידוע הוא שהקליפה גוברת על הקדושה, ובשביל כך נקראו כשפים, מפני שמכחישים פמליא שלמעלה."

„סוף סוף השווינאוויצי לא הועיל ולא ידע ולא כלום, והצוענית כאשר פתרה כן היה, אמרה שרה בלומה, כי יעצתי נשאלה את פיה מה לעשות עתה ונדע." —

ר' פתחיה לא האמין למשמע אזניו ויעמד דומם כמו אבן, כי נעתקו ממנו מלין ולא יכל לענות, ושרה בלומה התבוננה בו ותנע במו ראשה ותאנח ותאמר: „אכן גם זאת עצה נבערה, הן מלתה כבר אמורה ודברה נצב לעולם, כי אבדה כל תקוה לנו אם לא נתנה את חנה לבחירה רצתה נפשה בו. אוי נא לי, כי אפנה על ימין ורע לי, ואפנה על שמאל ומר לי מאד."

וגם ימר לך עוד שבעתים! קרא ר׳ פתחיה בכעס ורגז, לא בטחת בהצדיק ותדרשי בכשפים ויטב לך? אהבת רע מטוב ורע ירדפך סלה!״

„גזלן! צעקה שרה בלומה ותמרר בבכי, לרצחני נפש אתה אומר? ולמה תמחצני בחרבות פיך ותענה את דיני באכזריות חמה, הרגני נא הרג פעם אחת ומצא לי, רוצה אין לב!״ —

ר׳ פתחיה ראה בצרת לב אשתו האמללה ויצר לו וינחם על הרעה אשר דבר לה, ויבך גם הוא ויפיסנה וידבר אליה רכות: „הלא מר לי ממך שרה בלומה, ואין אדם נתפס על צערו, על כן סלחי לי אם מרב שיחי וכעסי באתי לכלל טעות ואבטא בשפתי דברים קשין כגידין ולא רוחי. — אנכי אסע לשווינאוויץ והצדיק... עוד לא כלה את דברו, ונושא המכתבים בא הביתה ויתן מכתב על ידו, ויפתחהו ר׳ פתחיה ויקרא:

„הורי אננא יקירתי, שלום לכם עד עולם!

שפת יתר שנאתי, על כן לא ארב אמרים ואדברה באזניכם דבר ברור כאשר הסכנתי. אהבתי את אננא בתכם אהבה נצחת, ובאשרי כי גם היא לא תשנאני ותמצאני נכון לפניה; ובכן באנו בברית אהבת עולם, ואם תתנו את ברכתכם לנו, וארשתיה לי באמונה, והייתי לכם לבן נאמן

ד״ר לעא פיפיות״.

„היליכה! קראה שרה בלומה ותספוק כפיה, אגדתם כבר נוסדה ועוד להם אך ברכת הורים, ומי יודע מה עשו עוד, ואנה נוליך חרפתנו? — אין עצה ואין תבונה כי אם לתת אותה לאשה לבן פריץ זה בעוד עת, פן נהיה לבוז. —״

שרה בלומה, שרה בלומה! אל תפתחי פה לשטן ואל תתן להטוא חכך שרה בלומה! הן כבר שמעת כי הראני הצדיק מפורש בתורה באר היטב כי עלה תעלה חנה לעילא לעילא, בטחי בהצדיק ולא יאנה לה כל און.״

„לא יאנה לה כל און, שנתה שרה בלומה בצחוק מכאיב לב ונפש, מה יאנה לה ולא אנה לה עוד? — היא תשכב בחיק

מאהבה בעיר נכריה ואתה תבטח ברבך כי צדקתה עומדת לעד, האף אין בינת אדם לך, פתחיה?״ —

„ובכן תאמרי כי נרפא את שברנו בשבר גדול ממנו ונתנה אותה לאדוואקאט לאשה?״ שאל ר׳ פתחיה בשפה רפה, נבוך מדברי אשתו אשר לא מצא להם מענה.

„מה אמר ומה אדבר, בצרה גדולה אנחנו ולא אדע לרעתנו תוצאות, נאנחה שרה בלומה, ומה תדע אשה אמללה כמוני? אך אתה הלא איש אתה, הלא אב הנך, עוץ נא אתה עצה ואשמעה.״

„הלא בשביל כך אני נוסע לשווינאוויץ, ענה ר׳ פתחיה ויתאושש ויקרא: גם חנה ריק תהגה, גם לעאן הנבל הבל יפצה פיהו, הצדיק לא ישקר ובו בטח לבי ונעזרתי! אל תיראי!״

אבל יראה היא! — למרות אמונת אישה והבטחת הצדיק, ולמרות מקרא מפורש בפרשת ויהיו חיי שרה, תראה האמללה עין בעין כי נבואת הצועַנית כתֻמה תבא עליה, ותירא יראה גדולה, אף כי נסע ר׳ פתחיה תיכף ומיד לשווינאוויץ ויקח אתו הפעם גם את ר׳ קלמן שתדלן, איש תככים וערום בנחש, וחסיד גדול לעת מצוא. —

ט.

בחדר מלון אורחים גדול בעיר לבוב, במעלה החדרים יושבות שתי הרעיות אננא בת ר׳ פתחיה ורעגינא בת ר׳ נטל והנה משיחות אשה את רעותה. „המכתב אשר כתבת להורי בשמי מעשה חשב הוא, אמרה אננא, ראהו לעא ויהללהו, אף נשקני מנשיקות פיהו על נעם ניבי, טוב טעמי וחכמתי אני; הנשיקות האלה שלך הנה, רעגינא, הבה אפוא ואשיבן לך בנשך ובמרבית.״

רעגינא התחמקה מזרעות רעותה אשר גלתה לה עתרת נשיקות פיה ותאמר: „במכתבי לא הפלאתי לעשות; אגרת שלומים כזאת יכתוב לך כל מושך בשבט סופר בעד אגורות

כסף שתים, אבל לראות בקלפים לנבאות עתידות ולהגיד מראשית אחרית, לא כל איש יצלח כמוני. צר לי כי לא ראיתני ולא שמעת קולי בהנבאי לאמך בכפר גורקא, כי באמנה כצוענית מבטן ומלדה הייתי, מכשפה מכף רגלי ועד קדקדי. שפתי נטפו אָלה וכחש, תוך ומרמה וקללות נמרצות יחדו, ואמך העניה לבשה חרדות כמדה וכמעט יצאה נפשה מזעם לשוני וחזון לבי אשר חזיתי לה בעשותי המזמתה בהקלפים אשר לפני, שאלי נא את פיה ותגדך. —"

אננא צחקה ותאמר: ולמה אשאל את פי אמי, וגם בלעדה ידעתי כי תשתני ותתחפשי לכל אשר תחפוצי, גם לעא אמר כי כשרון רב לך."

„להשתנות ולהתחפש?"

„כן הוא, רעגינא, וגם לצחק בבמה כאחת המצחקות הגדולות בהטהעאטער."

„גם כל מכירי יאמרו כזאת, אמרה רעגינא בכובד ראש, ומי יודע אם לא לכך נוצרתי!"

„אך הערמאן מה הוא אומר?"

„הערמאן איננו אומר דבר, השיבה רעגינא ותאנח, חמשים מיל מקראקוי ללבוב ואהבתו לא תעצור כח לעשות דרך רחוקה כזאת מבלי התקרר, על כן תחלש מיום ליום ועוד מעט ותגוע ותמת כלה."

„תשגי במשפטך רעגינא, אמרה אננא, הערמאן יאהבך כמאז גם עתה, והוא עלם חמודות הוא ובגד לא יבגוד."

„צר לי כי לא אשגה, ענתה רעגינא, וגם אמנם עלם המודות הוא על כן יחמדוהו בנות עשירי עם אשר כסף רב להן, והוא ידע לבחור בטוב ולמאוס באשר לא יסכון לו, ומה תסכון נערה עניה ובת חשכים כמוני? לא על האהבה לבד חיה גבר כמהו היום, וזולת אהבה אין לי כל מאומה, כי כסף אין לי."

„אבל חן ויפה ושכל טוב".

„מתנות אלהים אלה מהבל הנה יהדו בעיני הדאקטארן החכמים בבני ישראל, אם לא נחפו בכסף ובזהב, השיבה רעגינא, אך אלהי כסף ואלהי זהב המה האלהים האדירים בהעת הנאורה הזאת. ובני העליה החדשים אשר בקרבנו, עת יצחקו בנו כצפור ושפתותיהם תטופנה אהבה ותענוגים לשית בחלקות לנו, עיניהם נשואות אל האלהים האדירים האלה ואף אליהם ישאו נפשם."

„נפלאת הנך בעיני, רעגינא, אמרה אננא הנבוכה ממשמע אזנה, רוח כהה תלבשך היום, ותדברי דברים אשר לא הסכנתי לשמוע מפיך מאז ידעתיך. או הבאמנה תפוני באהבת בחירך ותיראי כי בגד יבגוד בך ויעזבך? דברי נא רעגינא, מה זה היה לך פתאם? מה עשה לך הערמאן?"

„דבר לא היה לי, ענתה רעגינא בצחוק מר, גם הערמאן לא עשה לי כל מאומה רעה, כי אם מכתב כתב לי, מכתב מלא ידידות ועצת שלום עם מוסר השכל. אך המכתב הזה השליך קרחו כפתים ללבי, עד כי קפאו דמי עורקי בקראי ויהיו לקרח בקרבי. — כי טרדותיו ודאגותיו רבו למעלה ראש, יכתוב הערמאן, כי המון למודיו הרבים לא יתנוהו לבלוע רקו ואף כי לשגות בחזיונות נעורים אשר ינוסו כצללים וכענן יכלו ולא יסכון עלימו איש משכיל על דבר אמת וקים, וכי נפשו יודעת מאד כי גם חזיונות לבבי, חלומות נעורי אני, יגוזו חיש ויעופו, כי הלא שעשעי ילדות ושחרות אך הבל נדף המה — — — לא לו המשפט לפקוד על דרכי, יכתוב, אך יקרתי בעיניו אף נכבדת, על כן ייעצני לטוב לי, לבל אלך בגדולות ובנפלאות ממני, לבל אשגה בדמיונות שוא ולבל אשלה את נפשי בתוחלת ותקוה, אשר כרבן כן תכזבנה ותמסנה כמו מים, ובמוסרו יחתם כי עלי לדעת אשר ההכרת מושל בגבירתו עולם וההכרח יאלצני גם אותי להבליג על חפצי ומאויי לבבי ולמלאות תעודתי בתבל— על פי חפץ ר' נטל אבי. — צדקת הערמאן ידידי, הוסיפה רעגינא בלזות שפתים ופניה קדרו מחמה מסתרת, צדקת מאד ידידי החכם, אבל **עצתך** הטובה אחרה לבא ותוכחה מוסרך לא בעתה היא! —"

לא אאמין למשמע אזני, קראה אננא, הערמאן נשבע לך אהבת עולם, ועשה את הרעה הגדולה הזאת להפר בריתו אתך ולעזבך? ואת תחרישי לו? —״

„הן לא תחפצי אננא כי אתקצף ואזעק חמס ואהיה לבוז, אמרה רעגינא בצחוק נואש, — ומה אעשה לו והוא בחבלי אדם לא ימשך, בעבותות אהבה, כי רק בכבלי כסף וזהב יאסר, ואלה לא לי המה, כאשר ידעת, אננא.״

„ואת שדודה מה תעשי?״. חננה אננא קולה.

„אם לא אחפץ לשוב לבית אבי ולהתענות תחת יד אשתו החדשה, כי עתה אין דרך אחרת לפני כי אם לבקש נתיבות בית המשחק ונתיבות אלה גם אמצא בעזרת אחד ממכירי אשר יד ושם לו בפקדת הבית הזה, רֵע הדירעקטאר ואיש שלומו.״

„קול דודי דופק! קראה אננא פתאם, יבא!״, והד״ר לעא פיפיות בא החדרה, והוא איש כבן שלשים, גדל קומה ודק בשר פניו שחרחורים ורזים ורשמי אבעבעות בהם, ועיניו הקטנות והאמוצות מפיקות מזמת ערומים עם גאוה וגאון ורוע לב. „מה שלומך ידידת נפשי? קרא בנשקו על יד אננא כמשפט, ושלומך את יפתי מה הוא! הוסיף בפנותו גם אל רעגינא ובתתו את ידו גם לה, מה יכתוב הערמאן? כי צולל הוא בים אהבה עד ממעל לאזניו, הלא?״ — ובדברו הסיר את נעלי ידיו ויעבר את עשר אצבעותיו בין גלי שער ראשו השחור, ויקח לו כסא וישב לו ממול כלתו. „הבה ואשמיעך חדשות אננא אהובתי״, אמר בפנים צוחקות, ויוצא מכתב מצלחתו ויקראהו:

„אדוני הד״ר לעא פיפיות!

את מכתבך קבלתי, והנני נוסע מחר מעיר שווינאוויץ אשר אנכי בה היום, ואבוא בלילה לבובה ואסור אל בית המלון בריטאניא לגור בו. היה נכון אפוא ליום השלישי, ועלית בבקר בשעה העשירית למעוני, שם אדבר אתך אדות שאלתך אשר שאלת מאתי ונשתעה ונועצה יחדו, ונראה איך יפול דבר.—

ידידך פתחיה חלפן.״

„אבי! קראה אננא בקפצה מכסאה בבהלה, אבי ילין בבית אחד אתי הלילה, אנה אני באה לעא!״

„הרגעי והשקטי, אננא, הרגיעה לעא בצחוק גאון, אנכי מגן לך יקירתי ואנכי גם אערבך כי לא תאנה אליך רעה. בכל חסידותו הגדולה, לא עורה עוד עין אביך לבלי ראות נכוחה ולבלי דעת כי לא חרפה היא גם לאיש כר׳ פתחיה חלפן לתת את בתו להד״ר לעא פיפיות לאשה, ובכן שלום יעשה לנו, הלא על כן הוא בא לבובה. — או דברי את רעגינא, האף אין זאת?״

„אזן שמעה ותעידך כי ענותך רבה ומשפטך צדק, אמרה רעגינא בצחוק קל, אך בכל זאת אדמה כי תיטיב אננא לעשות לבלי תצא מפתח חדרה ולבלי הֵראות בחוץ עד אשר תדע דבר ברור, פן ימצאנה אביה וישיבנה בחזקה אל ביתו, ופן יקשה אז את לבו ולא יתננה גם להד״ר לעא פיפיות לאשה. — מי יודע!״

„אין זאת, ענה הד״ר בגאוה, אך אם תיראי פן תתפשי בכף, כי עתה מה ימריצך לצאת החוצה? שבי פה בחדרך והחבאי עד יעבור זעם ונצלת.״

„אל נא באפך אדוני הד״ר, צחקה רעגינא, וגם אנכי לנפשי לא אירא פן אתפש, כי לי אין דורש ואין מבקש, ולו ימצאני אבי בחוץ, וכחש בי ויאמר לא לי את.״—

„אבל עלי נפשי תשתוחח, אמרה אננא ברוח נכאה, לבי בקרבי הולם פעם, ומצוקה לא אדע אכנה ארגיש בכל בתי נפשי, — ואם יענך אבי קשה וימנע מהפצך לעא?״ —

„גם שניכן קשרתן עלי היום לענותני בתאניה ואניה, ובאלה לא אחפץ. — ענה לעא בלי חמדה. היו איפוא בשלום ועשו את הטוב בעיניכן, ומחר לעת כזאת אשיב אליכן וצחקתי על מורך לבבכן ורפיון רוחכן ואתן תבושנה, היו בשלום!״

לעא נשק את ידי כלתו ויצא, והנערות נשארו בחדרן נוגות ודוממות, כי לבן נבא רעה להן ותיראנה ותפחדנה מאד.

ז.

וגם אמש [illegible] לא מגורת שוא היתה. אחרי ליל עמל אשר עבר עליהן לנדודים ואי־שֵנה, ואשר אָרך כארך הנצח

בעיני אננא החרדה, אתא בקר, ויאתה גם צהרים, וינטו צללי ערב ועיני אננא כלות לראות את בחירה ולשמוע מפיו את הבשורה הטובה אשר אליה תשא נפשה, והוא לא יבא. — מעט מעט יפרוש הלילה את כנפיו השחורות על פני הקריה ההומיה, אור הגאז העלה כבר בשוקים וברחובות ויאר את אפל הלילה, המונים המונים הולכים ובאים ועיני אננא הנבוכה חודרות בעד הלון חדרה לבקש את שאהבה נפשה בתוכם, והוא לא יבא — ההמון נמוג וילך הלוך וקטן, ברהובות השלך הס, חחניות נסגרו ומחלונות לא יהל עוד אור, כלתה רגל מן השיק ולעא לא יבא. — „וגם לא יבא עוד! צעקה אננא מנהמת לבה ותמרר בבכי כי לא יכלה להתאפק עוד, בגד בוגדים בגד בי לעא, ואך אבי היה בעוכרי כי הכלימו וידבר משפטים אתו, ויתקצף ויעזבני והנני ברעתי, אויה לי!” —

„וכל אהבתו הגדולה והעזה כמות וכל שבועיתיו יחדו כמוץ עברו מריב לשון אביך ורוח שפתיו? דברה רעגינא גם היא במר נפשה, לא כן אננא, כי אך הכסף יענה את הכל. — המשרתת ספרה לתמה כי מאלפים ומרבבות דבר לעא בריבו את אביך ובהתלחשו אתו בחדרו היום, ואלה האלפים והרבבות המה בעוכריך אננא, כי אהבת לעא בחירך כמוה כאהבת הערמאן יועצי הטוב, אך בכסף ובזהב תכון. — מי יתן ושגיתי!” —

„אבדתיו!” התיפחה אננא ולא יספה, כי עקת לבבה שמה מחנק לצוארה ותאלם דומיה, וברגע הזה נשמע קול צעדים בביאה וקול דופק בדלת, ותפתח רעגינא והנה ר׳ פתחיה חלפן ואיש זר עמו עומדים בפתח. —

„חנה! קרא ר׳ פתחיה, לבשי בגדיך, חנה, וקחי לך אשר לך, ובאי אתי ונסעה ונשובה ווראטנאה, מהרי אל העמודי.” —

הנערה הרועדת כעלה נדף חשבה לנפול אחורנית מפחד פתאם, אך רעגינא רעותה החזיקה בה ותעמוד ותהי כנציב אבן. ור׳ פתחיה הוסיף ויאמר: „ומה תפחדי, חנה, ומה תחרדי? הלא אביך אני, ולקחתיך אתי והשיבותיך אל בית אמך, כי מה לך פה ומי לך פה בשוי [illegible] ובאי ונלכה ונסעה.”

אננא העניה אשר לא האמינה למראה עיניה ולמשמע אזניה, הביטה סביבה כמבקשת מפלט לה ועזרת מצר, ואביה התבונן בה בחמה גלויה ויאמר: „ואת מי תבקשי בת לא רוחמה? את הד״ר לעא פיפיות? אך שוא לך תת את נפשך לאיש חמודות זה. חלץ ממך. — תנה לה את מכתבו, קלמן. אמר בפנותו אל האיש אשר בא עמו, והאיש הוציא מכתב חתום מכיס בגדו ויואל לתתו לה, אך היא לא עצרה כח לקחתו מידו. התמאני לקרוא את מכתב הד״ר מחמד נפשך אשר אהבת? טוב אפוא, הוסיף ר׳ פתחיה, ר׳ קלמן השתדלן יקראהו באזניך. תשמעי ונהרת ופחד ורחב לבבך, קראהו נא ר׳ קלמן״, ור׳ קלמן השתדלן פתח את המכתב ויקראהו בנחת ובנעימה מלה במלה:

„אננא יקרה!״

„אננא יקרה! שנה ר׳ פתחיה בלעג אף, אכן יקרת בעיניו מאד, על כן לא מכרך בלא הון כי אם הרבה הרבה במחירך מאד. — צער רפוי שבת ובשת שלמתי להנבל הזה שבעתים בערכך.— „אך אננא לא יקרא עוד שמך כי אם חנה כבתחלה״ קרא ר׳ קלמן. —

ר׳ קלמן פתח שנית ויקרא:

„אננא יקרה! כדברי את אביך ובריבי אתו, נוכחתי לדעת, כי לא לנו לשגות באהבה והיא לא תצלח. הוריך ימאנו לתתך לאיש כמוני; ואם אמר לקחתך למרות חפצם, ויקפצו את ידם ממך ולא יתנו לך כל מאומה, ואת ידעת כי גם לי אני עבדך אין הון ורכוש רב—ואחרי כי אזלת יד ואפסה כל תקוה לבנות לנו בית נאמן ולכונן אשרנו יחדו וידינו ריקות, על כן אסיע כעץ אהבתי מלבי ואעזבה את עירי ואת ארצי עם חמדת נפשי יחד, ואת חיי בשלום ואשרת בארץ בלעדי ידידך הנענה לעא.״

פני אננא הלבינו כמות ותפול בזרועות רעגינא ותבכינה גם שתיהן אשה על צוארי רעותה:

„חלום אחד חלמנו, אננא, וגם פתרון חלומנו אחד הוא — אך לא הרבה אבדנו גם שנינו, אננא, — שובי בשלום לבית הוריך וראי בטוב, אננא!״

„חיי בטוב ובנעימים, רעגינא יקרה!״

„הלא רייצל היא! קרא ר׳ קלמן השתדלן בצחוק תמהון, רייצל בת ר׳ נטל שלנו.—האפרום בשלום אביך בשמך רייצל? חיי בשלום רייצל!״

רעגינא נשקה לרעותה ותצא, ואננא הלכה את אביה ואת ר׳ קלמן שתדלן ויסעו וילכו ווראטנאה — ברית התנאים עם בן הגביר ר׳ שמעלקא הופרה, אך בהשתדלות הצדיק משווינאוויץ לעילא ולתתא, היתה חו״ז עד מהרה לאשה לבן גביר אחר, למיוחס גדול שבעתים מ״התנה הראשון, לנכד הרבי ר׳ למך בעצמו — והנה היא אשר צנועה וכשרה כשֵרה בלומה אמה אשר תראה עתה עין בעין כמה גדול כח הצדיק משווינאוויץ, וכאם אמה הצדקת, וכאחת הנשים הבונות את בית ישראל. —

ולעא?

והערמאן?

ורעגינא?

לעא לקח בת עשיר גדול מלוה ברבית, עם חמשים אלף כסף לאשה, והיה יהיה לאדוואקאט בקרב ימים.

הערמאן היה לרופא בחיל הצבא ויקח לו לאשה בת סוחר בסוסים עם חמשה ועשרים אלף כסף נדה.

רעגינא נעלמה ולא נודע מקומה איה, אך יודעי נסתרות לחשו כי המצחקת המהללה בבמת ישחק בעיר ווארשוי בשם זא נאטאלאוויטש, היא היא רייצל בת ר׳ נטל בעיר ווראטנא. —

* * *

„ומה הפצך ומגמת פניך? אשמע את קול הקורא שואל לתמוה עיניך לא לאמונה ולחסידות ולא לדעת ולהשכלה, לצדיקים וחסידים ולרופאים ובקיאים זו לעגך יחדו, גם רופא גם אדוואקאט לא זכו בעיניך ובבנות משכילות תתן דופי; כעני ועשיר, כשפחה כגברתה, כהשכים כאנשי המעלה בכלם תשים תהלה, ומה חפצך אפוא, ומה הוא הלקח הטוב אשר תתן לנו בספורך זה?״

צדקת קורא נחמד ונעים! אבל סלך נא לי בטובך ובגדל חסדך, וכאשר נשאת לעבדך מקיזאוויץ ועד הנה, כי אמנם לא מגיד מישרים אנכי, לא מטיף מוסר ולא מוכיח בשער, ואף לא להשכילך או להצדיקך ולהטיב אחריתך מגמתי, לדברים כאלה וכאלה הרבה שליחים למקום, הרבה מוכיחים קנאים נחשים ועקרבים, מחזיקי הדת ומצדיקי הרבים; הרבה מטיפים מתוקנים חרבות פיפיות, מתבוללים מתנכרים וכל מיני פורעניות; הרבה יראים ומשכילים יארבו בכל פנה, אלה להצדיקך ואלה להשכילך בינה, — ואנכי איש תם הנני, רק סופר פשוט, מספר ספורים בעלמא, ורק מעשה שהיה ספרתי לך הפעם, דברים כהוית

הדבוק

או

שני חתולים בשק אחד.

א.

הצדיק מרַקְשָׁוא.

ראתה שפחה על הים מה שלא ראה כל נביא וחוזה, ומה שלא ראה דוד מלך ישראל במלכותו ראיתי אנכי בימי חיי הבלי; ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם.

גדול היה כבוד הצדיק מרַקְשָׁוא ותפארתו רבה מאד, אך רב מכבודו ותפארתו גם יחד, היה הונו ורכושו וקנינו. ביתו היה כהיכל שרים בנוי לתלפיות ומלא כל שכיות החמדה, צביו וכרכרותיו כמרכבות רוזנים, וסוסיו יכלו להתחרות את אבירי ערב אשר בארות מלך, ואת כל החיל הגדול הזה עשה לו הצדיק — בתפלתו. —

והצדיק לא התפלל מעודו לא בעדו ולא בעד ביתו, חלילה לו מעשות כדבר הזה. זו כחו הקדיש רק לאלהו ולישראל בחירו אשר באהבתם ישגה תמיד. בצרתם לו צר ובאהבתו וחמלתו ירבה תחנה ותפלה להלצם ממצר, ובשמחתם יגדל ששונו ויעתר אל אלהים ויענהו וטובם יהיל לעולם. — כי יקח איש אשה ויברך הצדיק את אגודתם ונתן גם הריון להאשה וילדו בנים ובנות, בכל אשר תשאל לה נפשם; וכי ישלח איש את אשתו, ויברך הצדיק את ספר כריתותיה, ולבה נכון בטוח כי אחר כבוד תלקח אחר גרושיה. כי ימוך אחד מאנשיו ומטה ידו, כי לא יחדל אביון גם מקרב חסידיו, ופנה האיש הזה אל צדיקו, והצדיק יפנה למעלה. והנה שפעת ברכה והצלחה יורדת מגבוהים ולעני ומחסור אין זכר עוד. — כי יהלה איש ונפל למשכב או

אשה כי תחלש ותאנש, ויתפלל הצדיק ויפדה את נפשם מרדת שחת וחיתם באור תראה. איש או אשה כי תהי עליהם רוח רעה וישתגעו, נרפא הצדיק את הנפש החוטאת אשר דבקה בה ויתקננה וגרש את הדבוק אשר בא בקרבם ושבו וחיו כבתחלה. — רעב כי יהיה, חרב כי תעבור בארץ, דבר באפל כי יהלך, והצדיק יתן אמר והנה שובע גדול בכל ארץ ממשלתו, החרב תשוב לנדנה, מלאך המשחית יאסוף ידו, והמגפה נעצרה. — וישראל גוי נכסף יכיר וידע את כל הטובה הגדולה אשר יעשה אתם מרחמם זה, ואת אשר ימסור נפשו ומאדו עליהם בכל עת ובכל שעה, ויביאו לו בני ישראל מנחה, איש איש כאשר תשיג ידו, מן הגרה האחרונה אשר בכיסם עד הנזמים אשר באזני נשיהם, וצדיק יקח ולא יחשוך, יקבל ברחמים וברצון קרבן עשיר ועני יחדו, לא יבקר ולא יבדל, כי צדיק וקדוש הוא. ככה חי הצדיק על תפלתו ועל עבודתו שקט ושאנן ברקשוא עיר מלכותו ויזכה לשני שלחנות הוא וביתו ובניו אתו. לא הכלימו אדם מעולם וגם הוא לא הכלים אדם בארץ, אין שטן ואין פגע רע ואין פוצה פה ומצפצף, כי גם את האפיקורסים האחדים אשר נמצאו בעיר, גם אתם התהלך הצדיק בשלום ובמישור. הדאקטאר יאקוב חלקלק היה רופא ביתו והצדיק קרא לו בלשון חבה „ר' יעקלי שלי" וישלח לו את החולים והחולות אשר ירפא בתפלתו, למען יחזקם הוא ברפואותיו; — סופר הקהל יוסלי בריהק, היה ה„כל וכל" בחצר הצדיק, איש עצתם של בניו וחתניו ואיש סודן של בנותיו וכלותיו; והאיש מרדכי בעל השבון המלמד בבית הגביר, אשר רננו עליו כי טינא בלבו ומהלכים לו הרבה בחדר המבשלות אשר לאדוניו ועם סופר הקהל יעשה חוזה, גם אותו לא יריב הצדיק וגם יקרבהו בימין צדקו בכל עת מצוא. ואף כי בני עולה אלה ילעגו להצדיק בפניו, יהתלו בחסידיו ויבוזו להם וגם ינבלו לפעמים את פיהם שלא כהוגן באזני הצדיק, אך הצדיק בענותנותו הגדולה לא יכעס עליהם ולא יכהה בהם ויאמר כי נשמותיהם של אלה הנה מעולם הלצון על כן התוליהם ישעשעו נפשו, כי סוף סוף הלא

גם המה ממקדש המה יוצאים, מאחד העולמות העליונים, מעולם הלצון, כאמור. —

ובכן שלום היה להצדיק מכל עברים מסביב,
עד שקפץ עליו רגזו של דודו אחי אביו.

ב.
צדיק מהבליהב.

דודו זה גם הוא היה צדיק מושל ביראת אלהים ובירת מלכותו היתה העיר הבליהב, קרן בן שמן בקצה ארץ גאליציען המזרחית. מלכות הצדיק הזה לא נגעה במלכות צדיקנו מרקשוא אפילו כחוט השערה ודבר לא היה להצדיק ר׳ בערינא עם בן אחיו, כי גם אותו ברך אלהים בעשר וברכוש ובצאן אדם אשר פרו וישרצו וירבו ויעצמו מיום ליום, על כן לא רעה עינו בשאר בשרו היושב על כסא אבותיו בעיר מכורתו לבטח. — ויהי היום ויסת השטן את שרי המדינה ויבנו את מסלת הברזל עד גבול ארץ רוסיא ותעבור המסלה גם בעיר הבליהב. אז הגיעו ימים אשר אין חפץ בהם להצדיק. כי טכונת הקיטור, בת הסטרא אחרא והקליפה, גברה בעונותינו הרבים על הקדושה, כמשפטה, ותביא אתה לבקרים אשכנזים, צרפתים ואנגלים, אנשים רעים והטאים מכל ארצות הגוים אשר מעבר לים ומתחת להרי החשך, והמה מדי עברם בעיר הבליהב, נטעו שמה זמורות זר, דעות נפסדות ומחשבות זרות והרהורים רעים ותתרבה האפיקורסית והחסידות נתמעטה, ותמעט גם הכנסת הצדיק ותלך הלך וחסור מיום ליום, עד כי חדלה כמעט, ארבות השמים נסגרו וצנורות השפע נתקלקלו, וההוצאה מרובה, כי אביוני החסידים, המה „היושבים", מלחכי פינכי ומיחמי תנורי, המה דבקו בהצדיק כבתחלה ויאכלוהו בכל פה כבראשונה בהיות לכסף מוצא. וידל הצדיק מאד וירא כי ברע הוא. —

ומה אנחנו יושבים פה עד מתנו? דבר הגבאי ר׳ בירך אל צדיקו לאמר, בעלי הכסף נמוגו ואינם, פדיון ומנחה לא

ראינו בעינינו זה כמה, המן הנבלית רברוהות האלה, החסידים הבאים בשביל יראת שמים נחיה? ומדוע לא יעשה הצדיק דבר לקדם פני הרעה?"

„לסרס פני הרעה כבר עברה העת, כי עד צואר הגיעה ואין מעבר, ענה הצדיק ויאנה מרה, כיסי ריק ואין בו וגם כלי כבפי וזהבי כבר נתנו בעבוט, ואם לא ירחמו עלי משמים, כי עתה גם הנזמים אשר באזני הרבנית יסבו חלילה בית נושה, והרבנית היום קוראת הב! הב! בלי חשך, העלובה הזאת תדמה [illegible] כסף תועפות לי כמאז ומקדם. הה, מר לי ממך

אבל מאנחותיך רבי לא אפרנס אנכי את אשתי ואת בני, דבר הגבאי רתת, ואם תוחיל עד אשר ירחמו מן השמים, וגועת גם אתה גם אשתך ברעב. ואך אם צר כחך ותשועה רחקה ממך, הרף ממני ואלכה לנפשי, כי למה זה אשמור מזוזות ביתך ואין שוקד עליהם עוד. —"

„אדרבה, עוץ נא אתה ר' בירך עצה, ענה הצדיק תחנונים, הן נבון וחכם אתה, אולי חכמתך תעמוד לנו ונושעה."

„מכונת הקיטור, ימח שמה וזכרה, אך היא היתה בעוכרינו ונגדה אין חכמה ואין עצה ואין תבונה! ענה הגבאי, אך מי אשם בדבר אם לא אתם הצדיקים בעצמכם? לו הייתם צדיקים אמתים כדבעי, כי אז לא הפיקו הרשעים את זממם זה לסול מסלות של ברזל ולהוביל אפיקורסות וכפירה מקצות ארץ במרכבות קיטור ורוח סערה. מדוע לא הצליח מעשה שטן כזה בימי הבעש"ט ז"ל? האם לא היה אז ברזל בעולם? אם פחם ועצים לא היה בימיו? אבל הצדיקים הראשונים עשו מה שעשו לבלי תת את הקליפה לגבר חילים, ובכן נסעו המה ע"י קפיצות הדרך מקצה תבל ועד קצה ברגע אחד והאפיקורסים ראו ותכסם בושה, ועתה בעונותיכם הרבים יסעו האפיקורסים ע"י קפיצות הדרך ואתם תשכבו בבשתכם ולא תזוזו ממקומכם. אתם בעצמכם אשמים בדבר, ואנכי אחת דברתי: בעיר אשר מכונת הקיטור עוברת בה לא תכון אתה וממשלתך עוד. —"

„ואנה מפניה נברח? נאנח הצדיק, כי אמרתי אשיב למולדתי ולעיר מגורי אבותי ואבות אבותי, הקדושים, והנה בן אחי, הצדיק ר׳ יקטן, יגור שמה זה כמה —״

„ומה בכך? החליט הגבאי ממנו, העיר רקשוא נשכחה היא מני רגל האפיקורסים, לא יעבור בה טמא ומסלת הברזל לא תבוא בגבולה, המלט נא שמה ונושענו.״

„ובן אחי הצדיק מה יענה ויאמר? או האם לא תדע ר׳ בירך גורל שני חתולים בשק אחד מה הוא?״ שאל הצדיק בצחוק מר.

„גורל שני חתולים בשק אחד מה הוא? שנה הגבאי, שמעה רבי ואגדך, החתול הזקן והרגיל ילחם בהצעיר והחלש ממנו ויגרשנו מגבולו והוא יקח עמדתו וישאר על מקומו לבדו — וגם אתה רבי זקן ורגיל, ואם לא תטמון יד בצלחת, והאכלתיך את נחלת אביך בעיר רקשוא, ובן אחיך הצעיר יבקש לו מנוח אשר ייטב לו.״

„יעצת בשת לנפשי ר׳ בירך, נאנח הצדיק, אתה אומר אלי לצאת למלחמה על בן אחי ולקפח את פרנסתו ביד חזקה, ומה יאמרו הבריות? —״

„אל תצדק הרבה ואל תהיה סכל, קרא הגבאי בלעג, וגם לאשר יאמרו הבריות אל תשים את לבך. אם חפץ חיים אתה כי עתה לכה אחרי ובטח בי ואנכי אעשה, ואם לא, השען אל בינתך אתה, השתקע פה במקומך ומכור את שמלתך הלבנה ואת כסא קדשך תנה בלחם למען לא תגוע גם אתה גם כל אשר לך ברעב — בחר לך רבי!״

והצדיק נאנח במרירות וישא למרום עינים,
וילך אחרי הגבאי כי בחר בחיים.

ג.

ויסעו מהבליהב ויחנו ברקשוא.

ויסע הצדיק וילך. הנסיעה הזאת היתה ברב עם ובהדרת מלך. עם כל בניו ובני בניו ועם כל בני ביתו הזכרים נסע הצדיק וגם כל חסידיו „היושבים" הלכו אתו ומקצותם בחר לו ר' בירך הגבאי ששה אנשים גבורי כח, גדולי קומה ועזי נפש וישימם גבאי משנה, לעמוד לפני הצדיק ולשרת את פניו כאשר יצום. והקול נשמע בית הצדיק מרקשוא כי דודו הרב הקדוש מק"ק הבליהב בא לראות את פניו ולהשתטח על קברי אבותיו הקדושים, וימהר ויצא לקראתו בסוסיו ומרכבותיו ובהמון חסידיו ובכל כבודו ותפארתו, ויבא את האורח הקדוש ואת האורחה הבאה לרגלו אל ביתו, וישמח בו שמחה גדולה מאד. גם על ר' בירך הגבאי שמח הצדיק, על פרקו הנאה וזקנו המגודל, על מדברו הנאוה ועל טוב טעמו וחכמתו, ויכר בו כרגע „נצוץ נשמתו של יהושע בן נון משרת משה איש אלהים" ואת הכרתו זאת גלה גם לדודו הצדיק ונענע לו הרב הקדוש בראשו, ויודהו בקהל רב כי רואה הוא באספקלריא המאירה ומבטו גדול מאד. ההה, לו באמנה ראה הצדיק האמלל הזה באספקלריא מאירה, כי אז הכיר וידע, כי נכון בידו יום חשך מידי דודו הרב הקדוש, ואף כי מידי ר' בירך הגבאי איש סודו המושל גם בנפשו ורוחו, ואשר איננו נצוץ נשמתו של יהושע בן נון, כאשר חשב באולתו, כי אם גלגול נשמתו של אחיתופל הגלוני יועץ רע ובליעל. — אבל גזרה היתה מלפני אבינו שבשמים, והצדיק הֻכה בסנורים, לא ראה רעה ולא נשמר, לא התבונן על און ולא נזהר ולא ידע כי נחש כרוך בעקבו, ועוד מעט וישתרג עד צוארו וישם מחנק לנפשו. — והרב הקדוש נועץ את ר' בירך פקידו ואלוף לראשו ויסתר בתחלה מעין רואים ויבא חדר בחדר להתבודד, למען ישמע העם וייראו ויבקשוהו בטרם ימצא להם, ור' בירך ואנשיו שומרים על הפתח, לבל יהרסו לגשת אל הקדש פנימה עד שיחפץ, וכאשר יעצרו בעד הבאים, כן ירבו וכן יפרצו וההמון הולך ורב עד כי גדול מאד, כי חסידי הרב הקדוש אשר באו

עמו, סבבו בעיר ויעשוה כמרקחה, בשרו מעשה נפלאותיו בקהל ויעידו ויספרו כי רבבות עם שוקדים על דלתות היכלו בעיר הבליהב תמיד ויחלו ליום שובו, ובכן „מי אשר לו דבר אל הצדיק ימהר ויחיש מעשהו, כי עוד מעט יסע ואיננו.״ — ומי אפוא האיש ברקשוא אשר אין „לו זוגו״ צדיק כביר כזה הבא מקצות ארץ? — אמת כי גם צדיקם אשר בעירם הוא איש מופת רב להושיע וגם הוא מכל צרתם יצילם, אבל הרב הקדוש מק״ק הבליהב הוא „ענין אחר לגמרי״, הוא כל יוכל ומאתו יָושעו תשועת עולמים בלי שום ספק עוד, ואם לא עכשיו אימתי? —

„דם ישפך היום! צעקה אשה גדולה ועבה ברעש ורֹגז, בהדפה בצד ובכתף לסול לה מסלה בין ההמונים המתרוצצים על חדר הצדיק המסתתר, דם ישפך היום במקום הזה, אם לא יתנוני לבוא לפני הרב הקדוש, כי בעלי חולה נוטה למות ואנכי אשה קשת רוח.״ ובדברה חתרה לאחוז בכפות המנעול, והנה זה אחד הגבאים התיצב בינה ובין הדלת וילחם בה וימנענה מעשות חפצה.

„אם יקר שער ראשך וזקנך בעיניך, כי עתה הרף ממני ואבוא לפני הצדיק, כי נפשי מרה לי ולא אפגע אדם!״ צעקה האשה בלטשה עיני חמה לזקַן הגבאי ובשלחה את ידה למלא אחרי דבריה. —

„אך לא כן בתי, ענת עתה ר׳ בירך גם הוא חלקו, לא נאוה לאשה כבודה כמוך לשאת דברים כאלה על דל שפתיה ואף כי להרים יד בגבר בתוך קהל ועדה. — ודעי נא וראי, הוסיף בנחת ובצחוק על שפתיו, כי אם לכח, אמיץ הנני גם אני כמוך בתי,״ בפיו דבר ובידו מלא ויאחז בערף האשה המתאמצת ויטלטלנה טלטלה וישערנה ממקומה עד כי כמעט נפזרו כל עצמיה יחד לפי שאול, „הן תביני עתה אשה כבודה, כי לא יעשה כזאת לקרוא למהלמות על פתח חדר הצדיק? הוסרי אפוא ואל תצאי לריב מהר. —״

מתגרת זרוע ר׳ בירך החזקה ומלעג שפתיו, נחתה אשת החיל ותשב אחור, עז פניה שֻנה, ידיה רפו ולא יספה זכור מלחמה עוד. אבל בלי אמר ודברים הרבתה תאניה ואניה ותבך

בכי גדול, והנה פתאם נפתחה הדלת מבית, והרב הקדוש לבוש לבנים מכף רגלו ועד קדקדו עמד בפתח. —

ההמון נבהל ויחרד ויעמוד תחתיו, גם הצדיק החריש רגעים אחדים, עיניו הביטו נכחו ועפעפיו בחנו את המיחלים לחסדו ברחמים גדולים. אחרי כן השח את ראשו בהכנעה וענוה גדולה ויאנח ויתנן קולו ויאמר: „רבונו של עולם אב הרחמים והסליחות, עמך ישראל משכימים לפתחי ומצפים לך לישועה על ידי בריה קלה כמוני, אדרבה, אם יש לי איזה זכות בשמים, כי עתה הראה נסיך עושה גדולות, ואם חס ושלום קלקלתי את מעשי וקפחתי את זכותי, עשה נא בשביל אבותי הקדושים שוכני עפר העיר הזאת ובזכות בן אחי הקדוש, הצדיק ר׳ יקטן, החי אתנו כהיום הזה. —"

הצדיק ר׳ יקטן שמע ויגל ברעדה ועיניו זלגו דמעות שמחה ותודה רבה, והצדיק הוסיף בנעימה קדושה: „תן להם רבונו של עולם, תן להם מורא וייראו את שמך וישובו אליך בלב שלם!"

„אמן!" קראו הנצבים כלם פה אחד ברגש קדש וקול ענות גדול מאד.

„תן להם בנים עוסקים בתורה ובמצות!"

„אמן!"

„תן להם עשר וכבוד וחיים!"

„אמן!"

„תן להם כל משאלות לבם לטובה!"

„אמן!"

„ותן בי כח לעמוד ולהתפלל לפניך בעד כל איש או אשה מעמך ישראל אשר ארע את נגעי לבבו ואת מכאובו ואשר יחסר לו!"

אמות הספים נעו מקול העונים „אמן" בכל כחם ואונם וידים אין מספר תתרו למצוא את ימין הצדיק, לגעת באצבעותיו ולתת שלום לו. אך הצדיק טמן ידו בצלחתו ורק בפיו ובשפתיו ענה את שלום המברכים, אשר פערו את פיהם לכל הגה מפי קדשו. —

והצדיק עצם את עיניו ויורד את ראשו ואת גַוו הִשְׁחַ וישען על מטהו, ואחרי עמדו רגעים אחדים תפיש ברב סרעפיו בקרבו, ויתאנח מרה וידבר בענוה והכנעה גדולה ויאמר: „שלום לרחוק ולקרוב אמר ה׳ ורפאתיו, יש צדיק הנקרא רחוק, רחוק מעברה ומכל תאוה רעה ר״ל, בחינת סור מרע, ויש צדיק הנקרא קרוב, שהתקרב לעבודתו יתברך בסוד בקרובי אקדש, בחינת ועשה טוב, אוי נא לי! אבל יש גם צדיק כלול משתי הבחינות יחד, סור מרע ועשה טוב, צדיק כזה נקרא שלום, שמו כשם רבו, ובהפך אתוין נקרא מושל, צדיק מושל ביראת אלהים, כביכול כביכול ממשלה ממש, שהרי הקב״ה גוזר והצדיק מבטל, אוי נא לִי! והנה הצדיק הדור כזה בודאי מרבה שלום ומשפיע טובה וברכה וישועה לכל באי עולם, אבל הדיוט כמוני, אוי נא לי, לא רחוק ולא קרוב, כי אם איש פשוט, יהודי נדכה ונשבר, מה כחי כי אושיע לנתונים בצרה ומצפים לישועה? — על זה צות סיפא דקרא: אמר ה׳ ורפאתיו, איש פשוט כמוני מתחטא לפני המקום כבן המתחטא לפני אביו ומתחנן ואומר: אמר ה׳, שפות אתה רבש״ע שלום וברכה לעמך ישראל ורפא את שבריהם כי מטו, והקב״ה בחסדו ובחמלתו שומע ועונה: ורפאתיו, רפואת עולם, רפואה שלמה בנפש ובגוף ובממון, וזה: שלום לרחוק ולקרוב אמר ה׳ ורפאתיו אָמן!״

הרב הקדוש שב ויסגר בחדרו והשומעים כמעט נמוגו ויבטלו ממציאותם לנופת תטופנה שפתיו ולאמרות קדשו החוצבים להבות אש.

„אין זה יליד אשה, איש אל רעהו קורא,
רק מלאך ירד מגבוהים וזה שר התורה!״

ד.

בין הקברים.

לא חדש ולא שבת היום, לא מועד וחג, ובכל זאת שבת שבתון בעיר רקשוא ודומיה שוררת בכל פנותיה. שבתה עבודה

בבית ומקנה וקנין בהוץ, החניות כורות על מסגר ורגל כָּלה מן השוק בעצם היום, ואיש או אשה לא יראה ולא ימצא בעיר כלה— ואיה איפה ישראל כלו אשר בעיר? מהרב המו״צ שותפו של הקב״ה היושב על מדין, עד הטבח שותפו של עמלק היושב באיטלז; מהגביר העוסק רק בצרכי הצבור ומתעשר מפסולתן של קהלו בכל יום תמיד, עד המתפרנס מיגיע כפיו העוסק רק בצרכי עצמו ומתרושש מרגע לרגע; מהתינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם חטא, עד התינוקות הגדולים, זקני תלמידי חכמים תושבי בית המדרש, שלא טעמו טעם חיים; מהצנועה הכשרה היושבת שחוה על תחנותיה וסנורה כבר נתון נדבה פרוכת להקלויז, עד החצופה הפורצת גדר ויוצאת בפאה נכרית בשוק; בחור ובתולה, זקן וזקנה, טף ונשים, הרה ויולדת, גם עור ופסח יחדו, כל אשר אך ישא את רגליו ללכת בהן על הארץ, כלם קדמו היום אשמורת, עזבו טרם היות הבקר את העיר. והנם נחתים עתה בחצר מות, בית מועד לכל חי, ועיניהם כלות לראות בבוא הצדיק מהבליהב להשתטח על קברי אבותיו הקדושים כי בוא יבא היום אל נכון. —

„קרא נא יוסלי, קרא איש צעיר לימים מעל מצבת האבן אשר הוא עומד עליה, לרעהו העומד גם הוא על מצבת אבן ממולו, קרא נא את ההרות על האבן אשר לימינך:

„רכב ישראל ופרשיו, אבי, אבי!
לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך בלבבי,
ויהי בנסוע — אשאג כאריה ולביא
לא קם בישראל כמשה עוד נביא.״

„הלא מצבת משה ליב בעל העגלה היא והכתֹבת מעשה ידי להתפאר, ענה יוסלי סופר הקהל בצחוק, אבל קרא נא מרדכי את החרות על הציון הלז אשר לצדך, קבר ר׳ דודל בן הצדיק הוא, וגם אותו לכבודו יצרתיו אף עשיתיו:

„למנצח מזמור לדוד בברחו,
על כרחנו היה חי וימת על כרחו,
ועל כרחו ליתן דין והשבון הוא עתיד
ר ׳וה׳ במורנו ר׳ יקטן צדיק וחסיד.״

„כפתור ופרח! קרא מרדכי המלמד, פזמון ממש להבדיל! אך עליך להקים גם לך מצבת קבר ולעשות לך שם עולם לכבוד ולתפארת ועוד בהיים חיתך, כי מי כמוך מליץ ומשורר לספר שבחיך אחריך במותך. — או האין זאת יוסלי יקירי?״

„אנכי קטנתי מכבוד אשר כזה, ענה סופר הקהל בנחת, אך את אשר אחרות על מצבת קבורתך אי״ה שמעה ידידי ואגדך:

„איש יהודי היה ברקשוא הבירה
ושמו מרדכי — לך ענו שירה:
הי צדיק! הי חסיד! הי עניו!
מלמד שהשדוהו — לעריות זנב.״

מרדכי צחק בכל פה לשמע תהלתו מפי רעהו וגם יתר העומדים על הקברים והמצבות מסביב שכחו רבצם ויצחקו בקול גדול, אך אשה אחת צעירה לימים חגרה חמות ותקרא: „בושו והכלמו במהתלותיכם הגל! האם מושב לצים הוא המקום הקדוש הזה או אין אלהים כל מזמותיכם, כי תצהלו קולכם ותצחקו ותתהוללו בין הקברים הקדושים? — רגזו ואל תתהוללו, אמרו בלבבכם כי עוד מעט ותישנו גם אתם במקום הזה ולא תחמדו עוד לצון לכם!״

„גם את פה צלבה יקירתי?! ענה סופר הקהל בלעג, ראות [illegible] פללתי בזה ועתה השמעתיני גם את חכמת פיך; אך [illegible]כמה את ולך לדעת כי גם המתים ישנאו כזב סלה כ[illegible] מקום שם קבר. — הטיבי פניך אפוא אשה [illegible], אחר מאה ועשרים שנה אי״ה אכתוב על מצבתך הגדולה:

„האשה הצנועה מרת צלבה
בערב היא באה ובבקר היא שבה.

השומעים רעמו פנים כמכירים אזנם משמוע תועבה ואחד מהם ענה ויאמר: אחר מאה ועשרים שנה כבר יעלו עשבים בלחיך, יוסלי. והיית סופר הקהל לקהל עדת הרפאים בשאול מתחת.״

„ואם אזכה להגדולה הזאת, ענה סופר הקהל, וזכרתיך גם אותך אתי ומניתיך שר המשקים למלך בלהות, למען תשתה בנפשך שבעך, וידעת הפעם כי רחמתיך ר׳ נח ידידי.—״

„הצדיק! קראו הצופים מעל גג בית הקברן, הצדיק הנה הוא בא!" וכרגשת התרים, אנשי אנית קאלאמבוס בלב ים, בשמעם בפעם הראשונה „ארץ" מפי הצופים בראש חבל, גדלה הפעם רגשת הנועדים בחצר מות לשמע שם הצדיק. קפצו, דלגו, רצו, גם נוקשו ונפלו ואיש את רעהו ואשה את רעותה הדפו ויתנגשו. אם היו קברים למרמס ומצבות אבן נהרסו ונשברו לרסיסים; אם מראש זאת נקרע צעיפה באחד הנעצוצים ואם עין ימין זה נקרה באחד הנהלולים אשר שדה הקברות מלא מהמה; אם פסעו על ראשי זקנים וזקנות הצועקים מכאבם ואין עוזר ואם יתיפחו ילדים מתגרת רגל תדרכם כדורכת בגת; מי ישים לב לקטנות כאלה? — המתים ינוחו על משכבותם גם ברמוס כל רגל את קבריהם, ומצבות האבן הן לא לנצח הנה וברבות הימים גם בלא זה תשברנה; צעיפים ורדידים אחרים בבית אשה אשה למדי, ואם גם רק עין אחת לאיש עוד יראה זרע ויאריך ימים; זקנים וזקנות לא יחדלו מקרב הארץ וילדים למכביר יולדו חדשים לבקרים, אך הצדיק מהבליהב לא בכל יום יבא להשתטח על קברי אבותיו, ולא בכל שעה יזכו לראותו פנים אל פנים ולשמוע את נעם קולו, לאו בכל יומא מתרחש ניסא, ואם לא היום יושעו תשועת עולמים, מי יודע עד מתי עוד — ; לא יחשבו אפוא אנוש ולא יפגעו אדם במסירת נפשם ידחקון האנשים על הנשים, ויהי קולות וצעקות, קול ענות גבורה וחלושה, קול ששון ושמחה עם קול תאניה ואניה וקללות נמרצות יחדו, עד אשר בא הצדיק על מקומו ויחרד כל העם אשר במחנה, וידמו כמו אבן ויעמדו מרחוק ויצבו כמו נד.

יחדל כל שאון, יקום סערה לדממה,
להצדיק יש עתה „עלית נשמה".

ה.

עלית נשמה.

כן הוא, עלית נשמה יש עתה להצדיק, הצדיק עומד פה בארץ מתחת, אך בסוד אתדבקות רוחא ברוחא, מתדבקת

נשמתו הקדושה והטהורה, והיא עולה עמה מרקיע לרקיע עד סוף כל הרקיעים, ומשם למעלה ולמעלה „עד מקום בו יושב עוטה אורה, חוצב מ"יו תלמוד תורה" כאשר יסד הקליר בפיוטו של יום ראשון דראש השנה. — עלית נשמה הוא אפוא ענין פשוט בתכלית הפשיטות ודבר קל מאד לאיש היודע לכוון את תכונות הצרוכות, ואף כי לצדיקנו הגדול והקדוש בשמים ובארץ. שהוא בלי ספק מבני היכלא, נכנס לפני ולפנים ועושה בשמים ושמי השמים כאדם העושה בתוך שלו ובחדר משכבו, ובכל זאת — הה, מה זה היה להצדיק פתאם! פניו אשר יניקו תמיד נחת ורצון קודרים עתה כיום מר, עיניו הצופות מסוף העולם ועד סופו תחשכנה בארבותיהן, ידיו הפותחות שערי רחמים ורצון בכל עת ובכל שעה רפו עתה ותרעדנה, ארכבותיו דא לדא נקשן והוא נמוג ונבוך כלו, ישען על הגבאי ר' בירך למען יעמוד ולא יפול ויכרע תחתיו — אויה! מי יודע אם לא גזרות רעות ושאר מיני פורענות מתרגשות לבוא בעולם; אם לא שמעה נשמת הצדיק מאהורי הפרגוד כי נגזרה גזרה לכונן בתי ספר ובתי מלאכה לפני ישראל בארצו חלילה; כי כלה ונחרצה מאת היושבי בשמים לבטל את הקריפקא*) מישראל, אל תפתח פה לשטן; כי יצא דבר המלכות, מלכו של עולם, להגביר את קליפת נוגה, בחינת „נוגה כאור תהיה", שהיא קליפת הקיטור מרכבת השטן, ולסול מסלות של ברזל גם דרך העיר דקשוא כאשר עשו לעירו רחמנא לצלן; ואם לא מפני רעות כאלה וכאלה ירעד הצדיק ויחרד! — אל נא ירך לבך, קורא אהוב, אל תירא ואל תחת, כי אין דבר מכל אלה, אבל הט אזנך לאמרי פי הצדיק וידעת שרש ומוצא דבר יגונו והותו.

„בירך, חנן הצדיק קולו, קול דממה דקה מאד, ירא את ה' בירך והניחה לי!"

„אבל זכור נא קדושי כי אשה ובנים לך בביתך" — לחש הגבאי באזני הצדיק.

הצדיק הוריד לארץ ראשו: „בירך!"

„מה בקשתך, צדיקי?"

---

*) מס כשר הכשר, נקרא בפי יהודי רוסיא ופולין טאקסא ועניננו ידוע.—

„חמול נא בידך והוליכני מזה". —

„חמול ע"ה על נפשך, רבי מורי וקדושי, ואם לא, ואלכה ועינך לא תשורני".

„בירד יקירי, התחנן הצדיק, צרות לבבי הרחיבו ואיכה אשא..." אך הגבאי לא נתן את צדיקו לכלות את דברו ויתן עינו בו ויאמר: „עיני כל ישראל עליך, רבי מורי וקדושי, והשעה הזאת שעת רחמים ועת רצון היא ואם לא עכשיו אימתי!"

„אוי נא לי!" נאנח הצדיק במרירות ויתיפח וישען את ראשו על מצבת קבורת אביו הקדוש, ואחרי עמדו דומם כשעה חרא, התעודד ויספוק את כפיו ויקרא: „גזרה היא מלפני אבי שבשמים ואותה אין להשיב! — הנני מבטל אפוא רצוני מלפני רצון אבותי הקדושים שבגן עדן ומפני רצונו של ממה"מ הקב"ה בעצמו, והרני מקבל עלי עול גלות ועול גרות, לגלות מעירי וממקומי ולגור פה בעיר הזאת, בחינת גר ממש, „גר אנכי עמך תושב ככל אבותי". אוי נא לי! גר אנכי עמך, הצדיק האמתי שהוא מנהיג הדור, נקרא אנכי, בחינת ואנכי עפר ואפר, וכשנגזר גרות על הצדיק הזה הנקרא אנכי, היינו גר אנכי, אז עמך, עמך דייקא, עמך רבונא דעל"א כלא, כשגלה הצדיק כביכול השכינה גולה עמו, אוי נא לי! — אבל תינח צדיק אמתי מנהיג הדור, אבל איש פחות ונבזה כמוני אם נגזר עליו גלות מה תקנתיה? — תושב ככל אבותי, יתישב במקום מגורי אבותיו הקדושים, יכלול עצמו עמם יתחזק בם והשי"ת יעזור לו בזכותם, והיינו גר אנכי עמך תושב ככל אבותי!— ועתה מורי ורבותי, אבי הקדוש גוזר עלי לגור במקום הזה אתכם, המסכימים אתם לרצונו של אבי הקדוש זכר צדיק לברכה, שהוא בוראי רצונו של הבורא ברוך הוא וברוך שמו?"

„מסכימים אנחנו!" קראה העדה כלה פה אחד, אנשים ונשים יחדו בשמחה רבה.

„ואני מוסר מודעה, הוסיף הצדיק ויאמר, אני מוסר מודעה המגיד מראש באזני כלכם מורי ורבותי, אינני לא צדיק ולא קדוש, לא נביא ולא איש מופת, אין בי לא תורה ולא מעשים טובים, לא עבודה ולא תפלה ולא כלום, אלא קורטוב של אהבת

ישראל וזכות אבות בלבד; אבל בן אחי הצדיק מרא דאתרא, הוא איש צדיק תמים, הוא מורכם והוא צדיקכם ורבכם והוא גם רבי ומורי מהיום הזה והלאה, וחלילה לי מהסג את גבולו ומנגוע במלכותו אפילו במלא נימא חלילה וחלילה, עדים אתם כלכם היום !״

פני הצדיק מרא דאתרא קדרו ויחרד תחתיו לההבטחה הטובה הזאת. אך פני הגבאי ר׳ בירך אורו מטוב לב, „אודך כי יכלת !״ לחש באזני הצדיק, ויצאו שניהם את שדה הקברות בשלום ותלך אחריהם כל העדה הקדושה, ששים ושמחים על כל הגדולות והנוראות אשר ראו בעיניהם ועל כל הישועות והנחמות אשר שמעו אזניהם היום, אך יוסלי סופר הקהל ומרדכי בעל חשבון המלמד שמחים וצהלים בראש כלם.—

„החל הנגף! אמר מרדכי לרעהו, וגורל שני הצדיקים גם יחד כגורל שני הזאבים שנלחמו זה בזה ואכל האחד את האחד עד כי לא נשאר גם משניהם רק זנבותיהם בלבד, אשרינו מה טוב חלקנו !״ —

„אבל בין הזאבים הנלחמים ירמס הצאן ושיות נדחות ירטשו ויאבדו, והצאן צאני והאוילים אוילי, ואנה אני בא עם קהלי הקדוש !״ — נאנח סופר הקהל באנחת לצון.

„אל תירא ואל תחת, ענה המלמד בצחוק, האולת לא תמות לשחת וקהלך לא יאבד מן הארץ גם אם צדיקים כאלה וכאלה תאכל החרב. יקומו הנערים ויצחקו לפנינו ואתה אם בינה שמע לי ושים עינך על רבקהלי בת צדיקנו היפה, כי מי מה ילד יום״.

אלה צדיקיך עמי, מרמת אוילים,
אלה משכיליך, לצון והתולים,
אלה מאשריך — אלה מהרסיך,
שחתך ישראל, כי מי בעוזריך!

ו.

אויל במכתשת.

לא עברו ימים מעטים ותעלה שפעת מרכבות ועגלות, נושאות את כל הכבודה אשר להצדיק מהבליהב, אשתו ובניו ונשי בניו ובנותיו וחתניו ונינו ונכדיו, עם המון משרתים ומשרתות ומינקות, עבדים ושפחות מקנהו וקנינו, פרושים, יושבים ובטלנים, וכל הנפש אשר עשו, ויבאו עירה רקשוא אשר הגלו שמה, ויתנו את משכנם בתוכה כאשר נגזר עליהם מן השמים בעוה"ר, ועיני הצדיק מרא דאתרא רואות ולבבו בקרבו ימס כמו מים, וידו תקצר מהושיע לו. —

„ומה תאמר אתה להרעה הזאת אשר באתנו? דבר האמלל הזה לר' נתן פקידו, הוא הגבאי אשר לו, איש סודו ונאמן ביתו בלכתו הנה והנה בחדרו, סופק את כפיו ונאנח בשברון מתנים, לבי יאמר לי כי דודי הרב יקפה את פרנסתי וירד לחיי חליל׳ ואני אנה אני בא!" —

„מה אמר ומה אדבר, ענה ר' נתן בתלונה, אולת רב תסלף דרכו ואחר ישאל בעצתי — לולא חרד רבי על ד׳ את כל החרדה הזאת, לולא התרפס ויכנע לפניו, ולולא הע׳ עליו עדות שקר לפני קהל ועדה כי קדש קדשים הוא וכ׳ צדיקי הדור כקליפת השום המה כנגדו, כי אז בהבל בא ובח׳ הלך ואיש לא ידע בשכבו ובקומו ולא חשק את עירך ל׳ בה. אך עתה אתה רבי עשית את דודך לאלהים ולמ׳ יחרה לך אם יקריבו לו קרבן ונסך ואותך ישליכו את׳ ככלי אין חפץ בו? —"

„אל תדבר כאלה, דבר הצדיק תחנונים, הנה זה דודי להשתטח על קברי אבותיו ואבותי הקדושים, ואמר אך כ׳ יכבדנו ובכבודו אכבד גם אני, הידוע אדע כי ערום יערים ויתנכל לי להדיחני לקחת עמדתי ולרשת את נחלתי? — אם גם צדיק לרעהו יכרה שחת, גם לנפש אחיו יצפון להור חיים שאולה כמוני היום, הן אמת עד לעפר הרד, צדק ברג׳ ירמס ויראת אלהים תתם ותאבד מן הארץ! —"

„לאמת וצדק ויראת אלהים אל תדאג אתה רבי, ענה הגבאי בצחוק מר, אבל לנפשך תדאג, לביתך ולבניך הקטנים עם הגדולים, כי דודך זה אשר תכבד בו ילחך את כל אשר סביבותיך כלחוך החסיד את קערת השירים, לא יחמול ולא ישאיר לכם מחיה, כי צדיק הוא צדקות אהב, כאשר הראית לדעת. —"

„אל תתן לחטוא חכך", נאנח הצדיק מרה.

„כי אמר דודך הוא צדיק צדקות אהב ואחטא ואאשם? קרא ר' נתן הגבאי, טוב אפוא רבי, אשוב בתשובה שלמה, אספוק כף על ירך, אודה עלי פשעי ואתודה ואמר בפה מלא כי אמנם חונף ומרע הוא דודך הטוב והנעים, בוצע בצע רב מעשקות, ור' בירך פקידו הוא איש מרמה ואון חומס ושודד, לא קם בין כל צדיקי הדור איש נבל ובליעל, מעַול והומץ כמוהם עוד. —"

„חלילה לך מדבר כאלה, נתן, דבר הצדיק רתת, אמנם כי הרע דודי לי מאד, אך שאר הצדיקים מה המה כי תלין עליהם? האם בשביל צדיק זה שעשה שלא כהוגן, כל צדיקי הדור יאשמו חלילה? —"

„בשביל צדיק זה שעשה שלא כהוגן, שנה הגבאי בהניעו את ראשו ובהביטו בעינים מפיקות בוז וקלסה בפני רבו האמלל, יפה אמר שלמה: אם תכתוש את האויל במכתשת בתוך הרפות בעלי לא תסיר אולתו ממנו, — אך לא עת לך עתה להתוכח רבי, הוסיף בשאט בנפש, צדיק זה שעשה שלא כהוגן, יגרש גם אותך גם כל אשר לך מביתך ומעירך וממקומך אם לא תקדם את פני הרעה ותכריעהו בטרם יכריעך." —

„ובמה כחי גדול?" נאנח הצדיק.

„ובמה כח דודך הצדיק גדול? ענה הגבאי, בתורתו אשר הוא בודה מלבו ובזכות אבותיו הקדושים, אבל גם תורתך רבי איננה סובין וזכות אבות גם לך כמיהו; אם אביו הקדוש גזר עליו לגלות מעירו ולגור במקומך, יגזור עליו אביך הקדוש לגלות מעירך ולגור במקומו, או במקום מדבר וציה ובתהו ילל ישימון, רק לא במקומנו — אם נהבב רבי וטוב לנו". —

„צדקת, ר' נתן, נאנח הצדיק, ראשית חכמה יראת ה'. נבקש רחמים מלפני המקום, נרבה תחנה ותפלה, אולי יתעשת ה' לנו ולא נאבד, אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים."

„ואפילו חרב חדה מונחת על צוארו של שוטה, אין שוטה מרגיש ואין אויל נכוה בפושרין ואפילו בחמי המין לא". דבר הגבאי לנפשו בקול נמוך, ואחרי החרישו רגעים מעטים נגש אל צדיקו וידבר בדברים נמרצים ויאמר: „אמנם כי עז וגבורה בתפלותיך והנה בוקעות ועולות עד שמי רום וכוכביהם, כאשר ידע ישראל וגם נפשי יודעת מאד, אבל תפלותיך אלה תועילנה רק לאשר יאמינו בם וישלמו בכסף מלא מחירן, אך לנפשך אתה לא יושיעו הפעם כל מאומה, כי מצח אשה זונה לדודך הצדיק והוא יודע בנפשו תפלת צדיק כמה היא מועילה, ובכן יחשוב לקש נדף תפלותיך וכעץ רקבון כל תחנותיך יחדו. — בתפלה ובתחנונים לא תקדם את פני הרעה רבי." —

„ומה יעצת אתה ונעשה?" שאל הצדיק בשפה רפה, כי נכלם מדברי ר' נתן הגבאי וזעם לשונו.

„עשה לא תעשה אתה כל מאומה, ענה הגבאי, צדיקים מלאכתם נעשית על ידי אחרים, ואתה רק תדבר את הדברים אשר אשים בפיך לעת מצוא. יזוד לא אראה גם אנכי תוצאות למדת הדין הקשה אשר פגעה בנו, ולא אדע עוד במה נוכל לדודך הצדיק ולאיש בריתו בירך הרע הזה. אבל תקותי תאמצני בי בזכותך רבי ובזכות אבותיך הקדושים, אמצא עצה להנצל ספי יד טמנו לנו. ואם תסכים עמי בכל אשר אעשה, ושלמנו לדם כפעלם וכרוע מעלליהם, משניהם נשליך טרף ולא יחרוך רמיה צידו." — הצדיק לא מצא מענה ויחרש והגבאי הוסיף ויאמר: „אל תירא רבי וקדושי, אם לערמה ומרמה, לא נופל גם אנכי מר' בירך אשר אמרת כי נצוץ נשמתו של יהושע בן נון נוצץ בו — רק חזק ואמץ!" —

והצדיק שתק, האם שתיקה כהודאה,
כי על דודו הצדיק גם הוא חורש רעה?

או יחרש כי את הגבאי הוא ירא בלבו
המוליכו בחבל בהצועני את דבו?
סתרי לב צדיקי מי זה יודע,
שוגה ומשגה תועה ומתעתע! –

ז.

בית הצדיק ר׳ יקטן מתמוטט.

ובית הצדיק מדגל הב מלא אנשים ונשים מקרוב ומרחוק, מביאים מנחה ופדיון מן הבקר ועד הערב, אך הצדיק שונא בצע, הון ורכוש נגד בעיניו נמאס ומתנות תגעל נפשו, על כן חלילה לו בקשת מן העניים והאביונים. גם מחוט ועד שרוך נעל כי ישלח דברו וירפאם, ורק מנטילי הכסף, מעשירי העם וגביריו, כי יהיה לדם דבר נחוץ מאד ויפצרו בו עד בוש, מה יקח לפעמים איזה פדיון הגון בלי חמדה וכמי שכפאו שד, כי כסף לא יחשוב וזהב כקוץ מונד הוא בעיניו. אבל לעשירי ישראל דברים הרבה נחוצים מאד, כידוע, כי צרכיהן מרובין ועניניהם מסובכים וסבוכים תמיד במשוכת חדק בעיה״ר, ע״כ יעבוד הצדיק האמלל עבודת פרך ויאלץ לקחת את פדיונותיהם על אפו ועל חמתו.— לא כן ר׳ בירך הגבאי, ר׳ בירך ידע כי אם אמרו חסידים ראשונים: אין כפרה בלא דם, חזרו חסידים אחרונים ואמרו: אין פדיון בלא כסף, ובכן חשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח ויעמד שלחן גדול על פתח חדר הצדיק ועל השלחן קערת כסף גדולה, והיה כל הבא אל הבית, טרם יכנס אל הקדש פנימה, ויזר את צרור כספו ויריק את כיסו אל הקערה הזאת, אחד המרבה ואחד הממעיט, בלבד שיתן ולא יקח.— מאליו מובן כי מן הכסף הזה, אשר הצטרף לחשבון גדול, לא נהנו לא הגבאי ר׳ בירך ולא הצדיק וביתו אפילו באצבע קטנה חלילה, כי ליושבים לפני ה׳ הוא למסתופפים בחצרות בית אלהינו בארץ הקדושה, שמה ישלח הצדיק את

הכסף הזה בסוד סודות ובסתרי סתרים, למען לא יודע לאיש ולא יגלה לאדם ח"ו, כי מתן בסתר הוא, טמיר ונעלם מעין רואה ואזן שומעת... העבודה רבה אפוא בבית הצדיק מהבליהב אבל בבית הצדיק דמתא השלך הס, הוא עומד בזוית זו ומתפלל תפלת חנם, כי אין דורש ואין מבקש לה ואין משלם בעדה אפילו שוה פרוטה. ואשתו הצדקת עומדת בזוית זו ומתיפחת ובוכה על תחנותיה, כי המר שדי לה מאד בשברו להם כל מטה לחם, ועוד מעט ויאלצו חלילה לנגוע באוצר המניצר ולאכול מן המוכן; — הבנים והבנות כאבל אם קודר יהלוכו הנה והנה, אין פוצה פה ואין דובר דבר כי גדול הכאב מאד. ורבקהלי הנערה היפה בת בן הצדיק, כלה צנועה וחסידה האמונה עלי תולע, נוגה ושוממה נשקפה היא עתה בעד החלון ותצפה דרך אם לא יבא הדאקטאר חלקלק לבקר בביתם ולשמחם מיגונם, ואם לא יוסלי סופר הקהל יבא, לגרש את ענני העצב או להפיצם כמעט ברוח שפתיו, במשחקיו ומהתלותיו ובספוריו השנונים, כדרכו וכמשפטו בבית אבותיה ואף כי בהיות היא לנגד עיניו—; אבל גם הדאקטר חלקלק שכח את נתיבות ביתם, יעבור עליו בחפזה שבעתים ביום ולא יסור אליהם לראותם רגע וסופר הקהל גם הוא נעלם ואיננו ולא יראה ולא ימצא גם בחוץ גם ברהובות, ומה הדבר הזה אשר ה' אלהים עושה? האם כלה הוא עושה את בית הצדיק ר' יקכן חלילה? האם תם צדק משמים ואמת ומשפט עוד אינם כי גם רבקהלי היפה תאנח בדד ואיש אין בארץ להשיחנה נעימות? ור' נתן הגבאי איה איפה הוא? הנם הוא עזב את אדוניו כי חשבה אניתו להשבר ויסר ממנו כסר צלו? — הגבאי נשאול נשאל מאז צדיקו עד גריליב עיר מולדתו, כי קרוא הוא לנשואי אחותו כאשר אמר, אך הישוב עוד עירה רקשוא? מה לו פה ומי לו פה כי ישוב לשבת בטל בבית רבו? לראות את צאנו ובקרו נהוגים לצדיק אחר ואין מושיע? — כי כספו וזהבו תועפות לר' בירך איש חרמו ואין אומר השב? — כי בית הצדיק מהבליהב חוסן רב ובית צדיקו הוא שומם וגלמוד? — ואם גם ר' נתן הגבאי אשר בו בטח לבם כמעט, אם גם שבטם ומשענתם האחד בימי ענים

מרודים, גם הוא סר מהם ויעזבם חלילה, ורעה להם זאת מכל הרעה אשר מצאתם מיום בוא דודם בגבולם עד היום הזה. — היפלא אפוא כי כל בני בית הצדיק יהלכו אט בחמת רוחם ונפשם עליהם תשוה מאין יבא עזרם? — „אך הנה זה ר׳ נתן!“ צעקו כלם פה אחד פתאם, כי נפתחה הדלת והגבאי לבוש בבגדי דרך בא הביתה, „ברוך הבא ר׳ נתן!“ — „שלום עליך ר׳ נתן!“ — „ואי״ה בשמחת בתך ביום חתונתה כעת חיה ונשיש אתך משוש ונשמחה כלנו יחד“. אמרה הרבנית בשפתי רצון ופנים צוחקות, ורבקהלי היפה גם היא שכחה כרגע עצבה ורגזה ותצחק ותאמר: „ואיה איפה הצפיחית והמגדנות אשר אמרת להביא אתך? או את הכל אכלת לברך ולנו לא השארת כל מאומה? — כן הוא, קראה בצחוק גדול במששה את כל כיסי הגבאי הריקים. הזולל הזה הביא אתו מגדנות וממתקים כאשר דבר. אך לא בכיסי ובצלחתו כי אם בבטנו המלאה והקדושה והרחבה. האף אין זאת, ר׳ נתן יקירי?“ - גם פני הצדיק בעצמו הפיקו נחת כשב איש סודו אשר בטח בו על משמרתו, ויתן גם הוא שלום לו ויברכהו בברכת „מזל טוב“, „ומה אתך חדשות ר׳ נתן?“ שאל בסבר פנים יפות.

„יש, ענה הגבאי, גם אשר אני לא אכזב והוא למועד שמור לכם. אך אתכם מה? מה שלומכם ומעשיכם בזה? ומה שלום דודכם הצדיק בגלותו?“

לדברי ר׳ נתן אלה נתכרכמו ככרום פני כל בני בית הצדיק אשר אורו כמעט בראותם את פניו כראות פני אלהים, ואנחה שוברת חצי גופו של אדם היתה התשובה על השאלה הנמרצה אשר שאל בגאוה ובוז. אך הוא לא שת לבו לעצבם ואנחתם ויפן אל הצדיק ויאמר: „שמעתי אומרים, רבי, כי טוב לו בזה עמך ולא יחסר לו דבר, כי פועל ישועות הוא בקרב הארץ ומתפרנס הוא ממלאכתו בנחת ולא בצער ובצמצום חלילה. וכי גם ר׳ בירך נאמנו, איש ישר ותמים דרך זה, נצוץ נשמתו של יהושע בן נון, גם הוא לא ירעב ללחם ורואה ברכה במעשה ידיו, כי עמד טעמו בו וריחו לא נמר, אף כי גר הוא בארץ נכריה וגם הוא בגולה הלך את דודך הצדיק יחדיו, — האמנם

בן הוא רבי? אך לאט נא לי ר׳ בירך, הוסיף בצחוק אף החזה
מכתרת בנופפו ידו דרך הרחוב אשר הצדיק מהבליהב יגור בו,
אנכי אירכם לדעת במי התגריתם מלחמה וזכרתם כי גרים
דייתם בעיר רקשוא!״ — ובני הבית שמעו ותחי נפשם וילבשו
גם דמה נקם תלבושת „ואנחנו האם נחרש? קרא חתן הצדיק
אברך קטן כזנב הלטאה ודק כשחיף עץ, בודאי נצא בחרב
וכידונית ונרעיש שמים וארץ על העול אשר הוא עושה לנו!״

„ואני אגיד בפה מלא כי הוא עון פלילי, התעבר בן הצדיק,
באזני קהל ועדה אגיד לדודי פשעו ולא אפגע אדם!״

„ומי יודע אם לא יד הס״מ באמצע? ענה אברך אחר, גץ
ועב ועיני עגל לו וגם הוא חתן הצדיק, בודאי יד הסטרא אחרא
בכל אלה, החליט, פדיון לא יקח משום אדם ואפילו צורת מטבע
לא יביט ובכל זאת כסף כעפר לו, הלא „מעשה בעל דבר״ הוא!״

„טפש!״ גער בו הגבאי וידום, והרבנית הניחה את ספר
התהנותיה מיד ותכה אל לבה ותאמר: „חטאתי עויתי פשעתי!
אך ה׳ לא יחשב עון לי. רבש״ע! האמנם יש דין ויש דַיָן בשמים
ממעל?—גם מרכבה קנו להרב מהבליהב, גם סוסים לו כסוסינו
ואשתו תלבש משי ורקמה ותקנה פנינים ועדי עדיים חדשים
לבקרים ועינינו רואות וכלות ואלהי המשפט יחרש וידום?! —״

„קנצי למלין! דבר הגבאי במפגיע, גם נח ידכם, גם ריבות
שפתיכם אך הבל וריק יעזורו. אשר היה לי לעשות עשיתי אנכי
בלעדיכם וגם סמוך לבי בטוח כי קרוב לבוא עתם וימיהם לא
ימשכו אם אך ישמע רבי בקולי לכל אשר אצונו.״

„כל אשר לאיש יתן בעד נפשו ואף כי בנפש אשתו ובניו!
ענה הצדיק בנשאו את עיניו למעלה, רכב וצלח, ר׳ נתן, ואלהים
את פועל ידך ירצה וכל אשר תעשה יצליח!״ —

„אמן!״ ענה כל בית הצדיק במועל כפים,
„אמן!״ ענה גם ר׳ נתן בלזות שפתים.
„אמן!״ אענה גם אני, יאמנו דבריך,
קום והצלח, ר׳ נתן, וינוסו משנאיך!

ח.

המטבת חלום.

היום יום ראשון בשבוע, שעה החמישית אחר הצהרים. רב בתי המסחר סגורים והסוחרים ועושי כל מלאכה בטלים ממלאכתם ומטילים בשוקים וברחובות, על פי ההלכה שנתחדשה בדור דעה זה בארצנו, להיות גם היהודים שובתים את שבתם של בני עם הארץ מחצות היום ועד הערב, באהבתם ובחמלתם אל בני שם בכור נח איש צדיק תמים, כי רכים ועגוגים המה ולא יספוק להם יום אחד למנוחתם, ורק על דברים של אוכל נפש לבד לא גזרו חכמים, כי אכילה ושתיה היא מצות עשה הדוחה אפילו מצות ואהבת לרעך כמוך – ובכן גם הכיפה של בשמים אשר להאשה מרת בשמת הזקנה פתוחה ביום טוב שני של גלות, הוא יום הראשון בשבוע, ופנות העם, הנגידים והנגידות שחנויותיהם סגורות, נוהגים להתאסף אליה ולקדש את היום בשיחות נאות, בדברי תורה ובדברי מלכים ובלשון הרע וברכילות ובמילי דבדיחותא ובכל חדש תחת השמש. – מובן מאליו, כי היום לא ישיחו בכל אלה ורק הצדיק החדש הוא כל שיחתם והגיונם, ומובן יותר מאליו כי יוסלי בריהק סופר הקהל גם הוא בין הבאים והוא ראש המדברים.

...„אם לא תאמינו כי לא תאמנו, אך הלא ספרי הילודים פתוחים עמדי, בואו וקראו בספר יותדעו אם לא יכתבו בחדש הזה כפלים מאשר נכתבו מדי חדש בחדשו לפנים – הוא אשר דברתי, הבטיח יוסלי על דברתו, הלידות מתרבות בכל יום ויום מאז בואו הנה, כן ירבו וכן יפרצו, לאו מלתא זוטרתא הוא הצדיק מהבליהב! –"

„מי יאמין לדברי תפל כאלה, גערה בו בשמת בעלת הבית, שנים או שלשה ירחים יגור הצדיק מהבליהב בקרבנו וכבר עקרה ילדה שבעה, ומתי נעשה האות הזה?" –

„מה זה תדברי, בשמת יקרה? התפלא סופר הקהל, היפלא מצדיק דבר? הצדיק הוא למעלה מן הטבע, ואשר יבכר הטבע בעזרת איש ואשה יחדו לירחים תשעה, יעשה הצדיק לבדו

ברגע אחד. — התערבי אתי, בשמת, בואי כיום להצדיק אם לא מחר את תובקת בן. —"

השומעים צחקו מאד וגם בשמת הזקנה צחקה ותאמר: „לשונך לחכך תדבק, פה דובר נבלה!"

„אך אם כך גדול כח הצדיק ונפשך יודעת, מדוע לא תבוא אליו ויושיעך גם אותך! שאל אחד המסבין למען תפוש את סופר הקהל בלבו, האם נאוה לתלמיד חכם כמותך לשבת בלי אשה? בוא אל הצדיק וימצא את זוגך לך, הלא לזה אתה צריך." —

„אמנם כי כן, ענה יוסלי רכות, אך האם בדבר זוגו של אדם, דבר קטן כזה שהוא רק כקריעת ים סוף אטריח את הצדיק הגדול מהבליהב? חלילה לי מעשות כזאת —, וזאת שנית, לו באשה חפצתי כי אז לא גרשתי את הראשונה, או כבר נשאתי גם את השלישית, כמוך, ר' יודל, יועצי הטוב." —

„אי משום הא לא אריא, ענה איש אחר מבני החבורה, כי כמדומה לי שלא אתה יוסלי גרשת את אשתך הראשונה, כי אם היא גרשה אותך משום מעשה שהיה —"

„סלח נא לי, אברם פישל ידידי, ענה יוסלי לתמו, את הדבר הזה לא תוכל אתה לדעת אל נכון, כי כמדומה לי שאז באת גרושי אשתי לא היית בביתך כלל, כי נתפשת אז למלכות, לא עלינו, גם כן משום מעשה שהיה". —

„לא על דבר אשמה ופשע נתפשתי חלילה", אמר האיש בפנים שיחקות.

„חס ושלום! ענה סופר הקהל בפנים שוחקות גם הוא כי רק על דבר אמת וצדק, על מצות עשה לנכרי תשיך, ועל מצות בשמו תשבע — אך בהדי כבשי דרחמנא למה לן? אני תהלת הצדיק ידבר פי ואתם לריב ומצה תקראו, היתכן דרככם זה?"

„מה לנו ולהבל הבלים אלה? ענה איש נכבד, אחד מבני החבורה, ר' צמח ספאדיק שמי, על שם מגבעתו השעורה החבושה לראשו בקיץ ובחרף והוא איש סוחר נודע ומפורסם לחסיד גמור ושוטה מופלג, — הלא עין בעין תראו כי התל יהתל בנו יוסל,

בנו ובהצדיק גם יהד, ולמה זה תצחקו עמו עוד? – או הגד נא לי, יוסלי, קרא בפנותו אל סופר הקהל, השבע לי באמונתך אם לא התולים עמך ובאמנה תאמין נפשך בהצדיק ובנפלאיתיו כאשר אמרת, השבע לי."

„כן ר׳ צמח דובר", קראו השומעים בצחוק, ור׳ צמח הוסיף במנצח: „המצאתיך יוסלי? נאלמת ולא תפתח פה, כי חכמתי ממך, בנתי לרעך ואותי לא תונה." –

„עדים אתם רבותי! קרא סופר הקהל בקפצו ממקומו כנרעש ונפגע מזעם לשון ר׳ צמח ותוכחתו, אתם עדי כי הכלם הכלימני ר׳ צמח ספאדיק על לא חמס עשיתי, על כן הנני נשבע לפניכם בזה כי רבה אמונתי בהצדיק מהבליהב, וכי גדול וקדיש הוא בעיני כהצדיקים הראשונים וראשוני הראשונים, זכרם לברכה, כהצדיק מחינדיקובקי, כהזיידע הקדוש מסמאלא, כהרבי ר׳ למך וכהמגיד הקדוש מכלבוניץ, עד לטעלה למעלה בקדש הקדשים הצדיקים הקדושים הנזכרים בהס׳ הקדוש מגלה טמירין זכותם יגן עלינו, ור׳ צמח שהלבין את פני ברבים אין לו חלק לעולם הבא!" –

ר׳ צמח נבהל מהמון השמות הקדושים האלה אשר נשא יוסלי על שפתיו ומשבועתו אשר נשבע באזני קהל ועדה, וימהר לבקש את סליחתו ויאמר: „נעניתי לך, מחול לי, ר׳ יוסלי, כי לא להכלימך חפצתי חלילה, אך כי שמעתי דבת רבים מוציאים עליך שם רע כי מינות נזרקה בך ר"ל, ויחר אפי בך מאד, כי אביך היה אדם כשר והוא היה בנעזרותו ריש דוכנא בבית מלמדי ר׳ חיים בער ז"ל, ולא אחת הכני מכות רצח בלמדו אתי את פרשת השבוע, כי קשה הבנה הייתי בילדותי מאד." –

„בעזרת אבי ז"ל היית אפוא בור דאוריתא, ר׳ צמח, ועל כן הכלמתני ותלבין את פני ברבים כאלו אפיקורס הייתי חלילה?" התאונן יוסלי בפנים זועפים.

„חס ושלום, ענה ר׳ צמח, לא אמרתי כי אפיקורס אתה, לא אחשוב כזאת על שום איש מזרעו של אברהם אבינו חלילה, ולולא ראיתי אפיקורס אחד בעיני, כי עתה גם לא האמנתי כי

נמצא בריה משונה ומכוערה כזאת בעילם. הלא ידעתם גם אתם אשר קרה לי עם אותו האפיקורס בעיר ברין?״ —

את המעשה הזה כבר ספר ר׳ צמח ספאדיק אלפי פעמים באזני כל באי שער עירו, אך המסבין ענו כלם פה אחד בצחוק עצור: „איזה אפיקורס? — ומה הדבר הזה אשר קרך בעיר ברין? — אנחנו לא שמענו מזה דבר בלתי היום. —״ וסופר הקהל קרא כמתפלא ומשתומם: „האם שותה שכור אתה? או בחלום תדבר היום, ר׳ צמח? —״

„כמדומה לי שכבר ספרתי לכם המעשה הזה, ענה ר׳ צמח לתמי, מעשה שהיה כך היה: פעם אחת נסעתי לעיר ברין לקנות סחורה לחנותי, והימים ימי השוק אשר אז בתי המלון מלאים אורחים מכל קצוי תבל, ויתן לי בעל האכסניה שלי עלית קיר קטנה ככף איש תחת גג ביתו, לי ולאורח אחר יהודי אשכנזי יחד. שאלתי את פי בעל האכסניה אם יודע הוא את האיש הזה ויאמר כי כן וכי מלמד תינוקות הוא בעיר קטנה בקרבת העיר ברין. ואמר בלבי מכיון שהוא מלמד, בודאי אדם כשר הוא אף על פי שהוא אשכנזי ואות לו, בלילה לא ראיתי את אשר האיש בן לויתי עושה, כי עיף ויגע הייתי ואף עליתי על מטתי ואקרא ק״ש ואישן וארדם, אך בבקר הקיצותי וארא כי הוא ישן בלי ציצת ובלי מצנפת על ראשו ואבהל ואשתומם ואמר: אראה נא התנהגות המלמד היפה הזה בקומו ממטתו ואתכסה בשמיכה עד למעלה מראשי למען לא יראני ואנכי הבטתי היטב בעד הסדק אשר ממול פני ולא גרעתי ממנו עין. כשעה חדא שכבתי כן בלי נוע והנה הקיץ האיש, — אולי תדמו בנפשכם כי אמר „מודה אני״ ויטול את ידיו בהקיצו משנתו? הס מלהזכיר! — התמודד לארכו ולרחבו ויפהק ואחרי כן העביר את ידיו המזוהמות על פניו ועיניו ויקח לו ספר, בודאי „טרפה ופסול״ היה, ויקרא בו. — מלמד טוב ויפה, אמרתי בלבי אראה מה אחריתך. אחרי רגעים אחדים הניח את „הטרפה פסול״ מיד, ובחשבו כי ישן אנכי, קם ממשכבו בלט וילך על בהונות רגליו אל סיר הרחצה, וישפוך כד מלא מים לתוכו, ויקח לו בורית וישפשף בו את ידיו ואת פניו ואת אזניו ואת צוארו

ואת חזהו, ויתרחץ במי הבורית ראשו ורבו, ובעלותו מן הרחצה בשער פרוע ומלא מים כלו, ויהי תארו כשטן המשחית ר״ל, עד כי כמעט נקטתי בפני להמראה הנתעב והנאלח הזה. — עתה לקח האיש את האלונטית ויניחנה כטלית על שכמו ויגנב בה, מבלי אשר אמר לא ברכת „אשר יצר״ ולא „ברכות התורה״ ולא כל דבר שבקדושה, אבל סלסל בשערו וישרוק בשפתיו בעמדו לפני המראה אשר על הקיר ממול מטתי, ובראותי את פניו מן המראה ממולי, לא יכלתי התאפק עוד ואקרא: צפרא טבא, ר׳ קרוב! בעל האכסניה אמר לי כי יהודי אתה ומלמד דרדקי. האף אמנם כן הוא?״

„מלמד אינני כי אם מורה, ענני האיש בצחוק, אבל יהודי אנכי מכף רגלי ועד קדקדי״.

„יהודי טוב ויפה אתה, אמרתי לו, יהודי הישן בלי ציצית ובראש מגולה, יהודי המקיץ משנתו ואיננו אומר „מודה אני״, יהודי הקם ממטתו ואיננו נוטל את ידיו לסרוגין. יהודי הרוחץ ראשו ורבו בבורית, יהודי המניח את האלונטית כטלית ומנגב את ידיו ופניו לפני המראה ושורק בשפתו תחת „אשר יצר״ וברכות התורה, יהודים כמוך אל ירבו בישראל! —״

„הכל לפי מנהג המדינה, אמר האיש בשפתי חלקות, בדברים קלים כאלה אנו נוהגים כאן להקל, ואך את הברכות אשר אמרת, אנו מברכין בשעת התפלה״.

„בשעת התפלה? אמרתי לו, האם אתה מתפלל? הגד נא לי על דברתך אם אתה מתפלל, השבע לי!״

„בודאי ובודאי, ענה האיש בצחוק, הלא בעל כרחי אני מתפלל, או האם לא ידע כי אסור לו לאדם לטעום קודם שיתפלל? ואיכה אכל ולא התפללתי? האם אתענה כל היום? —״

„נוקשת באמרי פיך, נלכדת באמרי פיך! קראתי, פיך ענה בך כי תתפלל רק למען תוכל למלאות כרסך ואלמלי רשאי היית לאכול קודם התפלה לא התפללת כלל, זולל וסובא בעלמא אפוא אתה ותו לא!״ — פני האיש חפו ולהפיג את צערו קפץ וירקוד כמשגע בחדר וישנה וישלש את הדברים אשר דברתי לו במחאו כף ובצחקו צחוק פרוע מאד ואנכי לא דברתי

עמו עוד דבר. — אחרי כן שמעתי כי האיש הזה אפיקורוס היה ושמחתי מאד כי באה לידי מצות „ודע מה שתשיב" ואקימנה. — זה הדבר אשר קרה לי בעיר ברין. —"

„פלאי פלאים! קרא סופר הקהל, אך הגם הלכת לשלשה ויטיבו לך את חלומך כדין?"

„איזה חלום?" שאל ר' צמח.

„הלא בחלום ראית את האפיקורסים אשר אמרת, דבר יוסלי לתמו, והרואה חלום רע ישבים ויטיבנו בפני שלשה האוהבים אותו".

„פנים אל פנים ראיתיו ופה אל פה דברתי בהאיש ובהקיץ ולא בחלום", הבטיח ר' צמח.

„לא כי חלום חלמת, ר' צמח, קימו המסבין כלם, במו פיך אמרת מפורש כי בעלית קיר קטנה ככף איש בבית המלון בעיר ברין על משכבך בלילה חלמת את כל הדברים האלה".

ר' צמח השתומם למשמע אזניו ויחרש במבוכתו, ובני החבורה קראו פה אחד: „חלמא טבא חזית, חלמא טבא חזית, רחמנא לשויה לטב!" ור' צמח ענה אחריהם: „חלמא טבא חזאי, חלמא טבא חזאי!"

אך לבו יכנו שמא לא עשו כדין,
ואפיקורוס בהקיץ ראו עיניו בברין. —

ט.

אורחים באים רקשואה.

המסבין מטיבים את לבם בכוס יין דגן אשר הציגה לפניהם בעלת הבית, לכבוד הטבת חלומו של ר' צמח, והנה עגלת צב רתומה לשנים סוסים אבירים עולה ובאה בדרך המלך ועוברת ברחוב העיר. ובהגיעה לפני חנות בשמת הזקנה ויעצור הרכב רגע בסוסיו ויפן כה וכה וישאל: „הגם תגידו לי אדויי איה בית הצדיק?"

הבטלנים המטילים ברחוב העיר נבהלו וישתוממו למראה עיניהם ולמשמע אזנם. נוהג בסוסי מרכבה מרקדה, רכב ממש, לבוש בגדי חפש כאחד מרכבי השרים, ידבר יהודית בפה מלא וישאל לבית הצדיק איהו — „הענין הזה איננו פשוט!"

„והמרכבה מרכבת רוזנים!"

„ומי יודע מי המה אלה הנוסעים בה!"

„שרים וסגנים!"

„אחשדרפנים ופחות!"

פרתמים ושרי המלך!"

„ואם לא מהיהודים האדומים המה, מנסיכי ארץ אשר מעבר לנהר סמבטיון?"

„והמה בית הצדיק ישאלו ודרך שמה פניהם?"

„אין זה ענין פשוט!"

„האם תגידו לי אחי איפא משכן הרב?" שאל האיש ממרום שבתו שנית.

„שני צדיקים בקרבנו כיום, ענה יוסלי בריהקי אשר יצא זה עתה מפתח החנות ויעמוד לפני המרכבה, ולאיזה מהם ישאל אדוני? להרב ר' יקטן הצדיק דמתא או להצדיק הגולה, ר' בערינא ההבליהבי?" הרכב הסב את פניו לאדוניו אשר במרכבה ואחרי דברו אתם רגע, פנה אל הדובר בו ויאמר: „להצדיק הגדול משניהם, להעושה נפלאות גדולות לבדו."

„שניהם כאחד גדולים וטובים, ענה יוסלי, ומי זה ירהיב עז בנפשו להכריע ביניהם איזה מהם יכשר יותר? — אך הנה זה הגבאי לפניך, הוסיף בצחוק קל על שפתיו כראותו את ר' נתן עובר לפני המרכבה לתמו, משרת הצדיק דפה הוא, לכה נא אחריו אדוני הלא תראה כי נוכח ה' דרכך."

ור' נתן הגבאי שנס את מתניו לרוץ לפני המרכבה, אך הרכב התמהמה ויבט סביבו ויעמד את פניו כפוסח על שתי הסעפים מבלי דעת אם ללכת אחרי האיש או לחדול, ובין כה וכה שלח יוסלי הרש להודיע גם בית הצדיק מהבליהב מכל הנהיה וישמע ר' בירך הגבאי ויבהל, כי הריח מרחוק זהב ויגזור אמר להשליך טרף משני איש חרמו ויהי מה, וימהר

וירץ החוצה, וכראותו את המרכבה מרחוק וינופף ידו ויקרא: „בית הצדיק הקדוש מק״ק הבליהב פה בקצה הרחוב אם לשכנו תדרשו כי עתה נהגו ולכו אחרי, כי משרת את פני קדשו אנכי״. — והרכב התאושש וינף בשוטו וירוצו הסוסים כחץ מקשת וכרגע עמדה המרכבה לפני פתח הצדיק ההבליהבי ופני ר׳ נתן הגבאי חפו. —

„אבל הכל תלוי במזל! קרא יוסלי בריהק, עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממני ונקרא קדוש וטהור; הם רשאין ולא אנו. —״

„חס ושלום, ענה ר׳ צמח ספאדיק, בודאי הודיעו את הצדיק מהבליהב מן השמים כי אליו נוסעים השרים וישלח את ר׳ בירך לקראתם כדי לחלוק להם כבוד, ואדרבה מכאן ראיה שאין דבר נסתר מעיני הצדיק וצופה ומביט הוא מסוף העולם ועד סופו״. —

„ומכאן ראיה, ענה יוסלי גם הוא חלקו בלעגי מעוג, מכאן ראיה שבצדקת הצדיק מהבליהב ובזכותו הגדולה נגזר חסר לחם ונקיון שנים על הצדיק דפה ק״ק והיה כערער בערבה באין דורש ואין מבקש לו במצור ובמצוק אשר יצוק לו דודו אחי אביו בעיר גלותו, האף אין זאת ר׳ צמח? — גזרה היא מלפני אבינו שבשמים ורבנו הצדיק ישב בדד וידום כי נטל עליו, אך לו לעצתי שמע כי עתה יעצתיו לטוב לו. —״

„ומה הדבר אשר יעצת?״ שאלו המסבין.

„כי יבטל את הגזרה הרעה הזאת, ענה יוסלי לתמו, הלא הקב״ה גוזר והצדיק מבטל, האם יבצר מצדיקנו דבר קטן כזה חלילה?״

„כדבר עם הארץ בעלמא תדבר הפעם, יוסלי, הלא מקרא מלא הוא: אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים!״ קרא ר׳ אברם פישל בגאוה.

„צדקת בדבריך, ידידי, ענה יוסלי בנחת, אך חלילה לכם רבותי, הוסיף בפנותו אל המסבין, חלילה לכם להשוד את ר׳ אברם פישל שלנו במה שאין בו, בלמוד מקרא יותר כדי חיו, לא כן, כי רק כבשרו חזה את הפסוק הזה המפורש במבכת

ברכות פרק ה׳ בהתבודדו הפעם מספר ירחים בבית כזה אשר חבוש לא יתיר עצמו ממנו, ראה מעשה ונזכר גירסא דינקותא ומאז שגור המקרא על שפתיו כאשר שמעתם.— כמה נאמנים דברי חכמים: „אין חכם כבעל נסיון!״—

תאלמנה שפתיך איש לצון, יוסלי, קללה בשמת בצחוק כי אך ריב ומצה תבענה ולא תשא פני כל. — אך להצדיק שלנו באמנה תדאב נפשי, הוסיפה הזקנה ותאנח, הרב והרבנית שפכו לפני מר שיחם ואבך אתם מכאב לב, כי ילכו הלוך ודל מיום בא הצדיק מהבליהב בגבולם וישבר מטה לחמם, ה׳ לא יחשוב עון לי אם אמר, כי לא יתכן דרך הצדיק הזה בעשותו כאלה להסיג גבול רעהו ולרשת את נחלתו.—״

„אבל בשמת! קרא ר׳ יודל משתומם, הלא אשה כשרה את, האם לא היית גם את ביום הקהל בבית מועד לכל חי, ואם לא שמעת כמוני מצות הצדיק הזקן עליו השלום את בנו הצדיק בפרוש, כי יגור פה במקומנו? ומה הוא אפוא כי תליני עליו בשמת?—״

„מפי הצדיק הזקן בעצמו, אמרה בשמת בשפה רפה, מפיו ממש לא שמעתי פקידתו זאת, כי אם מפי בנו הצדיק מהבליהב בשם אביו זכרונו לברכה.—״

„כן, הלא אחת הוא״, ענה ר׳ יודל בדבר המובן מאליו.

„פשיטא!״ קרא יוסלי בצחוק.

„ופשיטא!״ החליטו השומעים גם המה בצחוק גדול.

ומה צחוק זה? האם צחוק תפונה?
כי מינות נכנסה בם ובלבם טינא?
היות יוכל, כי בעונותינו הרבים
הדור פרוץ והאפיקורסים מתרבים
וכבר גם ברקשוא הקליפה גוברת
ולמינות תהפך הפליטה הנשארת.—

י.

הדבוק בבית הבל הב.

המרכבה עומדת לפני פתח הצדיק הגולה ואברכי העיר עם בחורי בית המדרש והמון תינוקות של בית רבן יסבו עליה מקצה, ימששו את כל כליה מבית ומחוץ בהתבוננם בה בינה, ובני החיל אמיצי הלב אשר בקרבם, יהרסו גם לגשת ולנגוע בקצה אצבעותם בהסוסים עצמם העומדים ביראת כבוד ובענוה יתרה, בידעם לפני מי המה עומדים, לפני אברכים מופלגים ובחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, על כן יתנו את גום לממשים ואת זנבם למורטים, ולא יבעטו בם להרע להם חלילה,

„אבל הרפו! גער בם הרכב, אל תתחרו בסוסי פן ישתובבו והייתם להם למרמם!„

„אין אנו יראים את הסוסים כלל", ענו אברכים אחדים בטח וינסו להעביר את ידם על טוב צוארם, אך פתאם צהלו הסוסים ויניעו את זנבותיהם ויטפחו בם את פני אחד הבחורים, ותחרד כל המחנה כלה וינועו ויסוגו אחור.

,,המה באים לכלל כעס, וסוסים כאלה לאו מלתא זוטרתא הוא, קרא אברך נשוא פנים אחד, הבה ונלכה מזה בעוד שלום בעצמותינו כי אין עומדים במקום סכנה,. וברגע הזה נשמע קול ענות מבית הצדיק, קול רעש גדול צעקה נוראה, ויסבו כל המחנה את פניהם ויגשו ויבואו גם המה אל הבית המלא מפה לפה אנשים ונשים אשר באו לרגלי האורחים, באות נפשם לדעת מי המה ומה אתם, והנה אחד האורחים האלה עומד בביאה אשר בין הדר הצדיק להחצר החצון ויתקצף ויתמרמר מאד ובהתעותו כאיש אשר יאחזנו השבץ, ויקרע ברגליו ויהרוק את שניו ויך באגרופיו סביבו, ויצעק בזעף אף ושצף קצף: ,,הוי נבל ובליעל, איש דמים ומרמה! האתה זה איש המופת צדיק כביר וקדוש אלהים עליון? — לא, לא אותי תשלה רשע עוכר ישראל, הה! לא אפגע בן ממר זה, לא אפגע גם זכות אבות: ובידי אלה אקרע את האפר מעל עיניו ואקרע גם את סגור לבו האבן. — הניחו לי, הניחו לי וארוצץ קדקד רשע מתהלך

באשמיו מהבליהב ועד הנה וארטום לעפר נפשו הנתעבה! —"

אבל אחי, אח יקיר מכה אלהים ומעונה, חנן האורח האחר קולו בחבקו את המשתגע האמלל בזרועותיו, הלא מקצוי ארץ וים רחוקים נשאת את נפשך להצדיק הזה ועתה כי זכית ותעמוד לפניו, תסתער להרע לו ולהשחיתו? הה מה אמולה לבתך, אחי מחמל נפשי!"

האמלל שאף רוח וישקוט וינפש רגעים אחדים בזרועות אחיו אשר הסב את פניו אל קהל העומדים סביבו ויאמר: „הלא תראו כי רוח אלהים רעה תבעת את אחי האמלל והיא תענה את נפשו ותדבר מתוך גרונו, ואנחנו מארץ רחוקה מאד באנו לשם הצדיק ברקשיא, כי נלאו כל צדיקי הדור מגרש את הדבוק הרע מקרבו, וכנוח הרוח ורוח לו כמעט, בקש הדבוק בעצמו ויתחנן במו פיו, כי יביאיהו לפני הצדיק הזה וממנו יושע, ועתה כי עינינו ־ךָ כהנו ונבוא עד הלום והנה רוח אחרת אתו פתאם, ומה אעשה לו עתה? אויה לי!"

האמלל התחמק פתאם בחזקה מזרועות אחיו, ובלטשו עינים מזרות זיקות סביבו ויהמה ויצעק בקול פחדים, ויאמר להתנפל על הצדיק החרד כעלה נדף ונשען על ר' בירך הגבאי אשר גם פניו חורו כמות, „אחנקך! צעק, אדיקך ארקיעך עם יועצך הרע. גחזי הבליעל הזה יחדו! — או התדמה בנפשך כי לא ידעתיך נבל זעום ה' רב מק"ק הבליהב? — גם את אביך הצדיק ידעתי, הנה הוא יושב בדד בפנת גן העדן, בוכה ומתאכל כי הניח בן רשע ומרמה את הבריות כמוך, בן נעות המרדות, בן מנבל אב בכחש ובכזב אשר ישים בפיך בידך זה אשר לא קם כמוהו חומס ושודד מימות קין הורג אחיו עד היום הזה,— תן תודה איש כבד עון, הוסיף הדבוק בקול יליל נורא, חזור בך איש און ומרמה, כי פן תקשה את ערפך ומתָּ ברעתך מות נבלים, ושדי שאול יקלעו את נפשך תוך כף הקלע ומנו לגו יצנפוה צנפה, כאשר יעוללו גם לי על רב חטאי ולא יתנו לי חנינה, הוי, הוי ואבוי לי!"

והאורח התפלץ ויכרע תחתיו ויפול לארץ, שערו סמר, עיניו קמו בחוריהן, פניו אדמו כדם ויז קצפו על שפתיו ויהי

לזעוה ולבלהה לכל סביביו, ולא יכל גם הצדיק להתאפק עוד, כי אימה גדולה נפלה עליו ותאחזהו פלצות, ויספוק את כפיו וידבר בקול נחבא מחרדת פתאם אשר באתהו ויאמר: „עתה ראה דרכך בירך ואשר עוללת לי, אויה! — הביטה וראה כי יש אלהים שופטים בארץ, ואתה פתיתני ואפת להסיג גבול אחר ולרשת נחלה לא לי במרמה וחמס והנני ברעתי. אויה לי! ומה אעשה כעת בירך?״ — אך גם הנחש הערום הזה, גם בירך הגבאי אשר לא ידע הכלם, גם הוא נבהל ונבעת הפעם וילבש חרדות כלו וידם כ״״ ארי, וכל בני בית הצדיק וחסידיו כלם מקרוב ומרחוק עם כל המון השומעים מגדול ועד קטן חלו ורגזו ויתמהו איש אל רעהו:

„מה זאת?״

„מה זה עשה אלהים לנו?״

„והצדיק איננו צדיק כלל?״

„ור׳ בירך?״

והנה פתאם השמיע הדבוק קול שריקה נוראה ויקפוץ ממקומו ויתנפל על הצדיק האמלל ויטלטלנו טלטלה אל ר׳ בירך פקידו הנמוג מפחד, ויבשלו איש באחיו ויפלו שניהם תחתם; והדבוק השתובב משובה נצחת, ויהמה כדוב, וישאג בנמר, וינעה כבן בקר ויצהל כסוס, ויצרח כעורב ויליל כינשוף, וישמיע קול כל חיתו יער יחדו, ותהי חרדת אלהים במחנה.—

ומה אחרית אלה? — בפרקים הבאים תשמע וידעת, קוראי הנעים — !

יא.

הדבוק בבית הצדיק דמתא.

עיף וינע שב האורח האמלל מעט מעט למנוחתו ויעמד את פניו ויבט סביבו בעינים מפיקות תמהון: „ואיה איפה אנכי?״

שאל בקול כחולה ויפול שנית בזרועות אחיו ויבך בכי גדול ויבך גם הצדיק גם הגבאי, ויבכו אתם גם כל הנצבים עליהם, עד כי החל הדבוק לשוב ולהתרוצץ בקרב האמלל ולדבר מתוך גרונו ויצפצף כאוב מארץ קולו: „לרקשוא, לרקשוא, הוליכוני לרקשוא ואִוָּשעַ! — שם צדיק ישכון, צדיק מציל ומושיע, שם יקרא דרור לי, שם אצא למרחב, שמה, שמה, לרקשוא הוליכוני, לרקשוא, לרקשוא! אויה לי!״ —

„הלא ברקשוא אנחנו, נסה אחיו להרגיעו, הלא לפני הצדיק אתה עומד, הביטה וראה בעיניך. —״

„לא, לא, לא, לא, לא!״ צעק האמלל ויפרפר בידיו וברגליו, והנה זה מרדכי המלמד אשר היה גם הוא בבית, הרהיב עז בנפשו ויגש אל האורח המתיאש כאיש אבד עצות ויאמר: „שא נא לי אדוני, עוד צדיק אחר ברקשוא, הוא הרב דמתא, ונסה נא אדוני והביאה את אחיך אליו, אולי בו בחר ה׳ להושיעכם.״—

„עוד צדיק אחר במקום הזה? החייתני! קרא האורח משתומם, הוליכוני ונבוא לפניו, הראוני את ביתו איפה הוא ואיה מקום כבודו. —״

„לא רחוק מזה, בקצה הרחוב השני, בואו!״ קרא ההמו פה אחד, וכרגע והמרכבה נוסעת מלפני בית ההבליהבי הנכלם ועליה חסידים מטפסים מפנים ומאחור כבעל מרכבת צדיק הדור בנסעה, והמון אדם רב אחריה, אנשים ונשים וטף, ויבאו עד בית הצדיק דמתא......

והדבוק אך עמד רגע לפני הצדיק ר׳ יקטן ותפול עליו אימתה ופחד ויסתר את פניו כי ירא מהביט בפני קדשו, אבל גם הצדיק ירא יראה גדולה, כי שמע את כל הנהיה בבית דודו וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן, ולולא ר׳ נתן הגבאי אשר עמד בפרץ ויצו עליו במפגיע כי יקדם את פני אורחיו, כי עתה גם הצדיק מפני הדבוק כנס איש מפני הדוב בפגעו בו, אך הגבאי צוה והצדיק לא עצר כח ולא העיז את פניו למרות את דברו....

„שלום עליכם!״ ענה הצדיק בחרדה גלויה ובהושיטו להאורחים את ימינו הרועדת, אך הדבוק כמעט נגע בקצה

אצבעותיו, ויתר ממקומו ויצעק: „אוי לי כי נדמיתי, כי מלאך אלהים צבאות נגע בי ודברו שמעתי מתוך האש ואנכי טמא נפש, הה, אל ידבר עמי הצדיק כי אשו הגדולה תאכלני!“

„כי עתה אנכי אדבר בך בשם הצדיק, ענה הגבאי, מי אתה?“

„נפש חוטאת, נרדפת ממלאכי עברה וזעם ומתגלגלת מדח אל דחי ימים ושנים אויה לי!“ ענה הדבוק בקול בוכים.

„ומה שמך ואי מזה תבוא?“

„בושתי גם נכלמתי, ענה הדבוק ויורד לארץ ראשו, שמי זנביאל בן יואליק, ובשם הרב מטפושאני נודעתי בהתהלכי באשמותי בארץ רומעניען בימי חיי הבלי, חטאתי, עויתי, פשעתי! הוסיף בבכי תמרורים, תמים דרך וירא שמים הייתי בגלוי, ובסתר עשיתי כל תועבה ואלעג לכל קדש ואבוז תורה ואפר חוק, ואגוע בעוני ואמות בלי תשובה, ומאז יטלטלוני שדי שחת, יצירי חטאותי הרבות, ממקום למקום ומגו לגו בלי מנוח אויה לי!“ —

„ומה חפצך בזה?“ —

„חפצי להוָשע, דבר הדבוק תחנונים ויפול על פניו לרגלי הצדיק, להנצל מכף מעַני אשר ירדפוני בלי חשך ויסרוני באכזריות חמה, חמול נא צדיק כביר ונאור, רחם נא נפש נדחה, חנני והצילני, כי אך בידך ישועתי ואין זולתך לגאול, אויה!“

ר׳ נתן הגבאי התלחש רגע את הצדיק הנבהל ונמוג מפחד, ויפן אל הדבוק ויאמר: „ואיכה ידעת כי ביד הצדיק להושיעך מרעתך ולתקנך? הצדיק גוזר עליך כי אך אמת תדבר ולא תכחד דבר.“

„לא אכזב, התיפח הדבוק, לא אכזב אחרי מותי לטפול עוד עון כזב על חטאת נפשי בחיים חיתי, אבל שם הצדיק מרקשוא נורא על כל סביביו, וגם בשמים ממעל וגם בשאול מתחת, ומעני הרעים גם המה לא יהינו לענותני בעמדי לפניו כי ייראו מגשת אל גבול קדושתו, ואחי נא גם אנכי כאחת מאלפי אלפים הנפשות הנדחות אשר יתקן הצדיק בתפלתו יום יום ולא

אבד לנצח, בזכותו ובזכות כל העדה הקדושה הזאת, אויה בקשו עלי רחמים, רחמים. רחמים!

והעדה הקדושה בקשה עליו רחמים בתפלה ובתחנונים ובדמעות שליש, כי נכמרו נחומיהם ולבם נמס ויהי למים, ויפצרו גם בהצדיק להעתר להנפש האמללה הזאת, אשר אך בידו להושיעה מרעתה ולתקנה, כאשר ישמעו ויראו עין בעין כהיום הזה, גם ר׳ נתן הגבאי נפעם עד מאד מדברי הדבוק ובכיו, ויפצר בהצדיק וירב בו חרש וידבר אתו רכות וקשות, עד כי לא יכל הצדיק האמלל גם הוא נשוא עוד ויתאושש ויפן על הדבוק וידבר בחרדה גדולה ויאנח ויאמר: „אם אך הוא רצונו של הקב״ה, ואם באמת יש לי איזה זכות למעלה „וקצת דעה״ בשמים כאשר את אומרת, כי עתה הנני מוסר נפשי ורוחי ונשמתי על קדושת שמו יתברך ובצרוף כל העדה הקדושה הזאת הנני גוזר עליך נפש זנביאל בן יואליק רב מק״ק טפושאני, שתצאי כרגע מגוף האיש הזה, דרך אצבעו הקטנה דוקא, ולא תזיקי חלילה לא לאיש ולא לאשה ולא לשום בריה שבעולם, ראי השבעתיך מהרי וצאי!״

„אבל רבי מורי וקדושי, צעק הדבוק בספקו את כפיו, איכה אצא ומלאכי החבלה יחכו לי בחוץ לשוב ולגורני בחרמם ולהכניסני בחרבי השקר היושב ממולך, ורע לי עתה מאז, אוי לי על שברי!״ —

נפש הצדיק כמעט יצאה מפחד בשמעו את הדברים הנוראים האלה יוצאים מפי הדבוק ובראותו את הסכנה הגדולה המרחפת על ראש דודו אחי אביו, והגבאי ענה תחתיו ויאמר:

„ומה יעשה לך אפוא הצדיק? דברי ונשמעה״.

„יחביאני צדיק חסד, התחנן הדבוק בקול קורע לב, יחביאני בצל ידו עד ימצא מקום לי, ואם גם בירכתי שאול מטה, אך בידי רודפי אל יסגירני לשוב לטלטלני טלטלה, ואצא כרגע מגו האיש הזה לבלי שוב אליו עוד״. —

„טוב אפוא, ענה הגבאי אחרי התלחשו גם עתה רגעים אחדים את צדיקו, הצדיק קובע לך מקום בקרן דרומית מזרחית

מִפִּתחו של גן העדן מחוץ, והנה הוא קורא לך דרור מִכל מעניך וכל שטן ומשחית לא יוכלו לנגוע בך לרעה מעתה ועד עולם, אך מהרי וצאי אל תתמהמהי עוד!״ — — — וברגע הזה התפוצץ אחד מחלונות החדר לרסיסים והאורח בעל הדבוק שאף רוח ויזורר בקול גדול. וישלח את אצבעו למעלה, והנה טִפַּת דם עליו לעיני כל ישראל....

הדבוק יצא — התשועה גדולה,
בבושת פנים שבו המחבלים שאולה,
נפש זנביאל בן יואליק מצאה מנוח,
והצדיק את אורחיו ישמח שמוח.
גם העיר רקשוא כלה צהלה ושמחה,
אבל בלב הצדיק מהבליהב אימה חשכה.

יב.

שדוך הגון.

הצדיק מהבליהב ברח בהחבא מרקשוא עיר גלותו, הוא ור׳ בירך הגבאי ואשתו ובניו ובני ביתו, והנם נעים ונדים ומענים בדרך כחם. הה, צדיק נעזב וזרעו וכל אשר לו מבקשים לחם במקום שאין מכירים אותם ולא שמעו את שמעם ואשר קרה להם עם הדבוק לבשתם ולחרפתם. והצדיק מרקשוא הושב על כנו ויגדל שבעתים מבתחלה, כי יצא לו שם בארץ בנפלאותיו אשר עשה וישמעו רחיקים ויבאו ותהי רקשוא למעין ישועה לכל מִכה אלהים ומעונה, ואף כי להצדיק בעצמו ולביתו ולר׳ נתן הגבאי אשר היה גם הוא למופת מיום דברו פה אל פה את הדבוק באזני כל בני עירו, ויהיו טובים כלם ויתענגו על רב שלום ועל ככף תועפות להם מכל עברים מסביב. — גם מידעי בית הצדיק אשר בקרו בהיכלו בימי שלותו, ואשר חלצו ממנו ביום שבות זרים חילו — הדאקטאר חלקלק הרופא, מרדכי בעל חשבון המלמד בבית הגביר, ויוסלי בריהק סופר הקהל,

גם המה שבו אחד אחד וידרשו לשכנו כמאז ומקדם ורבקהלי היפה בת בן הצדיק תשתעשע בחברתם ותשיש לספורי יוסלי הנמרצים ולמהתלותיו ודברי חדודיו יתר הרבה מאד מאשר הסכינה לפנים, כי אף הוא הרבה לבקש קרבתה מיום ליום ויטיב את דרכו גם לבקש אהבתה וימצאנה. — הך צעיר לימים הוא, איש יפה, בעל פאות קצרות ונעלים מגהצים, לב שמח תמיד ושפתים מפיקות צחוק ושעשעים אהבה וחן, היעמוד לב נערה רכה וענוגה כרבקהלי היפה לכל הסגלות האלה והיא בת חמש עשרה שנה, יושבת בטל ומתעדנת כל היום? — — כלה יעודה היא אמנם לבנן של קדושים אחד מאז היותה בת שלש, כנהוג אצל כל צדיקי הדור, אך הלא את חתנה לא תדע ואת פניו לא ראתה וגם לא תראם עד צאתה מחפתה אי״ה, כחוק וכמשפט לבת הצדיקים כשרה כמוה, ואת יוסלי תראה עין בעין בכל עת ובכל שעה. העין רואה והלב חומד, ור׳ נתן יעיר ויעורר את האהבה עד שתחפץ ותאמר בפה מלא: רוצה אני —, כי כרת הגבאי ברית את סופר הקהל ויעש חוזה אתו, לתת את בת בן רבו לאשה לו, למען יחרש ולא יגלה את סיד הדבוק, אשר לא נגלה כי אם לצנועים שבצנועים, לו ולו ולמרדכי המלמד ולרפאל וגבריאל, שני הבדחנים המופלגים מעיר ווראטנא אשר עשו מעשיהם באמונה והשכל ביום הפלאות. — לעת עתה לא יראי עוד הצדיק והצדקת ולא יתבוננו על השדוך הנהיה בביתם, ויוכל גם היות כי בהודעם לא יסכימו עליו בראשונה ויתקצפו כמעט, אך היפלא מר׳ נתן הגבאי דבר? והוא מושל בהצדיק ובכל אשר לו, ובאותו ולעת מצוא, יראה הצדיק ויוכח כי השדוך הזה גזרה מן השמים היא וגם באמת שדוך הגון הוא מאד, זווג מששת ימי בראשית ובודאי כך צריך להיות ובין כה ובין כה.

יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם,
והנאהבים יעלזו חרש באין רואה אותם. —

יג.

קץ הפלאות

הכל נעשה יפה אפוא, כוכב הצדיק מרקשוא הולך ואור ומקנהו וקנינו וכל אשר לו ירבה מיום ליום, אשתו הצדקת כגפן פוריה בירכתי ביתו תחדש עדיה וחליתה לבקרים, ובניו ובנותיו אוכלים ושותים ושמחים, שלום בחילו שלוה בארמונו ובשמחה ובטוב לבב יעבד עבודתו מרב כל ויעשה מעשהו באמונה, יקח כסף ויבטח ישועות ונחמות ועשר וכבוד וחיים וכל אשר תשאל לה נפש חסידיו, לא יקפוץ ידו ולא תרע עינו בהבטיחו, כי צדיק טוב לב הוא, חונן ונותן בפיו ובשפתיו, ויתן ולא יחשוך, ועוד מעט מזער וישראל נושע בהצדיק תשועת עולמים, והנה אהה! בא שטן וערבב את העולם! — מארבע רוחות השמים יצא הקול ואיש לרעהו יספר פתאם דבר אשר כל השומע תצלינה שתי אזניו: כי הדבוק לא היה דבוק כלל, כי זנביאל בן יואליק לא היה ולא נברא. כי נפלאות בל נעשו וכי רק קנוניא היה בכל אלה, מעשה תעתעים בעלמא. — ומי גלה סוד זה ליצורים? אם מרדכי המלמד לא עצר ברוחו ויבטא בשפתיו דבר אשר כדת? אם יוסלי בריהק לא שמר פיו ולשונו? — אם רפאל וגבריאל הבדחנים הלכו רכיל וינבלו את שם הצדיק? — אם ר' נתן הגבאי בעצמו בגובה אפו חטא בשפתיו ויתן מוקש לנפשו? — ואם רק יד ר' בירך הגבאי היתה בזה, בנקמו את נקמתו באיש חרמו וימוט עליו און להאבידו גם אותו? — יהיה איך שיהיה הקול קלא דלא פסיק הוא. ועוף השמים יוליכהו מעיר לעיר וממקום למקום, להבאיש את רוח הצדיק ולעטות עליו בושה כי נלכד גם הוא בפח זה טמנו לדודו הצדיק השקר מהבליהב אשר כמוהו כמוהו, ובעונותינו הרבים הצליח מעשה שטן, והפתאים המאמינים לכל דבר שוא ותפל ובכל תושיה יכחשו ויאמרו לא הוא, יצאו הפעם חוץ למחיצתם ויאמינו גם לדבר אמת, ויהיו מלעיבים בהצדיק אשר זה עתה נתנו כבוד אלהים לו, וימאסוהו מצדיק ויעזבוהו, וישום נוהו פתאם ודרכי ביתו אבלו שנית מבלי באי מועד. ומה

אָנוש הָיה כאב הצדיק הנכלם, ומה נחלה מכתו בהִוָדעו את האסון הנורא אשר קרהו והוא לא עול עשה ולא פעל כל רע! הידוע ידע חלילה כי סבבו בכחש את דודו והדבוק ערום הערים? הלא האמין אמונת אומן כי דבוק ממש הוא ורק אמת יהגה הכו, וגם הוא רק את אשר ישים ר׳ נתן בפיו אותו דבר אל הדבוק הזה, כי הכביד עליו אכפו ויאלצנו לדבר בו כדברים אשר צוהו, בתום לבבו ובנקיון כפיו ומבלי דעת כי יחטא ואשם. — — —

„נתן, נתן, למה עכרתני נתן! למה הבאת עלינו את הרעה הגדולה הזאת! — אנה אני בא? אנה אני פונה? ואשתי ובני לאלה מה אעשה היום? הוי נתן, נתן, חטאתך תגע עד שמים יעונך גדול מנשוא! —"

„ואולתך וסכלותך תרב ותגדל שבעים ושבעה מעוני וחטאתי יחד, ענה הגבאי בצחוק כעס וחמה, המעט ממך כי אלפת את דודך היקר ואת בירך פקידו, „נצוץ נשמתו של יהושע בן נון" אלופים לראשך להכרית אוכל מפינו ולהאבידנו, ותפקוד עלי עון הדבוק היום? ואם לא למענך סבבתים בערמה, להצילך מן הרעה אשר הדיחו עליך, לשלם להם כפעלם ולהרחיקם מעל גבולך, ותשלם רעה תחת טובה, ותתנני לפני בן בליעל, ותטפול על עוני להאשימני? — עתה ראה ביתך צדיק כביר, היה רבי בלעדי אם תוכל, או פשוט לבנים והלבש שחורים ועשה מה שלבך חפץ, ואני לעצמי אשוב למלאכתי ומשלח ידי לפנים ואהיה סרסור ופונדקי כבתחלה, כי סוף סוף יחכם פתי וחסידים עוד אינם, וסחר הסגלות והפתקאות והשירַים יתום מן הארץ,— או האם לא שמעת כי כבר יעברו התרים בארץ לארכה ולרחבה ולא ירבו הימים ויסולו גם דרך עירנו את מסלת הברזל ואז..."

„מסלת הברזל?! —" צעק הצדיק הנבהל בחרדה גדולה ויפול לארץ ויתעלף...

* * *

מגורת הצ״יק זאת אמנם לא באה, מסלת הברזל לא תעבור ברקשוא ושריקת הקיטור לא תשמע בבל גבולה והנה

היא שוקטת על שמריה כמאז ומקדם, אפס כי בכל זאת קללת ר׳ נתן הגבאי כתמה באה ונהיתה.— הפתאים חכמו והפדיונות הדלו, והצדיק חיי צער יחיה ואין דורש ואין מבקש לו. יד הדבוק היתה בכל אלה! —

ורבקהלי בת בן הצדיק? — רבקהלי אוהבת את יוסלי סופר הקדל ותהי לאשה — — — לחתנה בנן של קדושים כדת משה וישראל.

„אך היתכן הדבר?״— לא, ידידי הקורא,
רבקהלי שלנו לא עשתה בשורה,
אבל כאלה וכאלה מעשים בכל יום
ואם חכם אתה ונבון, ראה ושמע ודם!—

ה. ב.

כל כתבי

מ. ד. ברנדשטטר

ישנים גם חדשים.

בשלשה חלקים.

עם תמונת המחבר

ותולדתו מאת ד״ר מ. רבינזון.

חלק שלישי.

הוצאת „תושיה", ורשה.

תרכ״ה ..... תר״ס

דפוס האחים לוין אפשטיין פב׳ה 38 №

Drukarnia Lewin-Epstein Pawia 38.

תכן:

כפר מזגגים 29–7
„זלמן גוי" 53–30
חבר טוב 91–54
באנק למסחר ולהרשת המעשה 101–92
ר' אהר'לי 111–102
דוקטור פיאָטר ברדלם 120–112
בית ר' גומפל גלוסקא הקבלן 139–121
הבי־בור 147–140
ר' לעמל תרוהד 162–148
ר' אברם בן נחום מכפר מכאיביץ 171–163
ר' יוסקא היגדה'ס וחלומו 176–172
ר' חיימ'ל ואשתו בקלקלתם ותקנתם 185–177
מקריניצא 194–186
אספת הקהל בק"ק אבדורא הקטנה 213–195
תלמוד תורה 228–204
על יד חלון ביתי 261–229

ספירים בחרוזים:

מעשה נורא 973–265
תחית המתים 280–274
קדושי טצו:ת 296–281

כפר מזוגגים.

א.

לפני המראה הגדול בחדר משכיתה, לבשה אדעלע שחורים ותתעטף שחורים, ותחבש גם מגבעת שחורה עם גוצת בת־היענה שחורה לראשה, גם עדי שחור שתה עליה, צמידים על ידיה שחורים, ונזמים שחורים באזניה. ואחרי זרותה פיה לבן־אדמדם כמראה השושן על מצחה ועל לחייה ועל חלקת צוארה, הביאה גם את ידיה בנעלי יד שחורים, והעמד פניה להפיק תוגה חרישית וצחוק תמת נפש יחדו, ותרא כי טוב – ותטיף עוד טפות אחדות מצלוחית של פלייטון על מטפחתה ועל בגדי אלמנותה, ותורד צעיפה השקוף על פניה ותצא לשוח. --

„אָדל קלמן שמעון'ס“ שם אדעלע לפנים, על שם אישה ר' קלמן שמעון חַפָּ, אדם ביקר, סוחר בעורות חיות מעֻבדים המובאים מליפסיא אשר בזכסן המדינה, סוחר תם וישר אשר בעודו בחיים חיתו הלך בדרך כל הארץ, כלומר, אשר הבריח נכסיו בעת ובעונה הראויה, ופשט רגל לנושיו בעודו בעצם תמו. על כן עמד טעמו בו וכספו לא ירד לטמיון גם בהשיבו ממסחר ידו ויהי איש חונן ומלוה, לנכרי בנשך ובמרבית כפשוטו וכמשמעו, ולישראל אחיו על צד התר־עסקא כדת וכתורה. ויצלח ויגדל ויניח ברכה לביתו במותו מות תמימים בעשר ובכבוד, אך לא בשיבה טובה, כי רק כבן ארבעים היה ר' קלמן־שמעון בצאתו מעמק עכור זה, עולם שאכל בו רק כרי מעשיו הטובים, לשבוע נעימות

מהקרן הקימת לו בעולם הבא בגן־עדן, ולא זכה גם להוביל את בתו הבכירה אל תחת החפה. — לו חי ר׳ קלמן־שמעון, כי אז בלי ספק נתן את פסיה בתו רק לבחור רך וטוב, בן נגידים ושועים כמוהו, אבל במותו נשבה רוח אחרת בביתו, רוח חדשה אשר צררה את בתו בכנפיה ותשא גם את אשתו אִתה. פסיה נתנה לבחורי הישיבה מהלכים בביתה, לא לאותם הבחורים היושבים לפני ה׳ ב„הקלוז" והוגים בתורה, כי אם לאותם הבחורים היושבים בטל, אחרי השלימם את חק למודם בהגימנזיום והמה בכתובים בין השומעים לקח בהאוניברסיתה, ולעת עתה ירדפו קדים מספר שנים כנהוג. ותהי פסיה לעלמה משכלת ותקרא שמה פ ו י ל י נ א, ותאהב ותְאֻהַב, וככלות ימי אבל אביה, ותהי לאשה לאחד מבני העליה אשר היה יהיה לדוקטור בקרב ימים. — מובן מאליו, כי אֵם פוילינא לא שמה עוד אֶדל קלמן־שמעון׳ס, כי אם אדעלע חאַפּ ומובן יותר מאליו, כי אדעלע חאַפּ לובשת בגדי אלמנות שחורים על פי המדה החדשה שבחדשות לכל פרטיהם ודקדוקיהם. שנת אבלה לאישה אמנם כבר עברה עליה בשלום, אך היא אומרת כי תתאבל עתה על מות אחד מקרוביה האהוב לה כנפשה, על כן לא תסיר את בגדי אבלה עוד; לא כן לצני הדור, המה אומרים, כי בגדיה השחורים האלה בעין מודעה רבה ותביעה בפה המה, לאמר: הדא אתתא ארמלתא היא והרי היא מותרת להנשא לכל אדם. —

יהיה איך שיהיה, ארעלע יצאה לשוח, כי הימים ימי האביב בכל הדרם ותפארתם, והיום יום ראשון בשבת אחרי הצהרים, שבו כל אשה יודעת טוב טעם בעיר ברטנה בביתה לא ישכנו רגליה — והנה היא מטיילת עתה מעדנות בין שדרות האלונים בגן הרובים, ועל ידה איש כבן חמשים שנה ומעלה אשר רֵעה לה בגן, גבה־קומה ורחב כתף, בעל בטן ובעל חוטם, לחייו מלאות, אדומות ומתלעות תכלת וסנטרו מגולח חלק כלו, שערות ראשו וצדעיו רובן לבנות ורק שער שפמו שחור — צ ב ו ע.

„כן הוא כאשר דברתי״ — דבר האיש בקול עב וחזק המתאים לעבי גבו וחזק גוו וכל בדי עורו, — „ככל אשר אמרתי לך גברתי הטובה: ר ק פ ע ם א ח ת נ ח י ה פ ה ע ל י א ד מ ו ת, זה פתגמי האחד בכל ימי חלדי ובו תבואתי טובה. — הן תראי גברתי כי לא תמול אנכי גם אני, הרבה ראיתי בימי חיי וגם פגעים רעים ואנושים לא פסחו על ביתי תמיד, אך בזאת אתפאר והיא גאותי וגאוני, כי גם ביום רע לא אבדו עשתנותי. „רק פעם אחת נחיה עלי אדמות״ קראתי ואעמוד חי בלב כל מקרה ופגע כסלע מוצק בלב ים. — מתה עלי אשתי אהובתי, ולפתע פתאום באתני המכה הגדולה הזאת, ואנכי אמרתי נגזרתי לא אשוב לראות טוב, כי כאבי ויגוני המה יצמיתוני, אך פתגמי הטוב היא עודדני וישיבני לתחיה. הן רק פעם אחת נחיה עלי אדמות, ולמה זה אהבל ואחשבה במתים בעודני חי ובעצם תמי? נתקתי אפוא את מוסרות יגוני ואסיע את כאבי מלבי, ואהי טוב לב ובריא אולם כהיום הזה. — ובאמנה מה יסכון לאהובי נפשנו שמה, אם אנחנו נרד אליהם ביגון שאולה? גם אַת גברתי תיטיבי לעשות לו תסירי יגונך ממך ותשובי לראות חיים, למה תהיי לשלל לעצב וכאב לב, לא לעזר ולא להועיל? — הן רק פעם אחת נחיה עלי אדמות.״ —

אדעלע לא הסכינה לשמוע דברים „עמוקים ומחוכמים״ כאלה, גם לא בבית אביה, גם לא בבית רבי קלמן־שמעון אישה עליו השלום, ואף כי השכילה ותבא לבב חכמה בזכות בתה המשכלת ובזכות חתנה העתיד להיות דוקטור בישראל אם ירצה השם, בכל זאת לא הרהיבה עוז בנפשה לענות את האדון נ ת ן ס ל מ נ ד ר, הדובר בה אשכנזית, כחכמתו, ותורד ראשה מעט ותאנח. והאדון נתן סלמנדר הוסיף ויאמר: „אבינה ליגונך גברתי הטובה וגם אכבדה את כאבך מאד, אבל עת לכל חפץ, יקירתי. — מאֻשרה היית בבית אישך הטוב אשר אהבת, כי ידע ערכך ויוקירך ויאהבך בכל נפשו ומאדו, הן הדבר הזה לא יפלא כל מאומה! אך האם חפץ אישך הטוב כי אהבתך תרד אחריו קבר ואתה גם כל

משוש חייך במבחר שנות חלדך? — ואם המשפט היה לאיש לחפוץ כזאת? משפט המתים הוא לנוח בשלום על משכבם ולשבוע נעימות נצח בצל שדי ומשפט החיים לחיות ולהחיות, לשמוח ולשמח, ולשבוע נעימות העולם הזה בכל אשר תמצא ידם, בזכרם כי אך פעם אחת נחיה עלי אדמות. האם לא צדקתי בדברי, גברתי? —

מבלי מצא מענה נכון כרגע, קפלה אדעלע את „המחסה משמש" אשר בידה, ותתוה בקצהו קוים עקלקלים בהחול אשר לרגליה, ואחרי החרישה מעט, נאנחה ותאמר: „לא כל הלבבות שוים בדבר הזה, אדוני, הלב האחד יכול לשכוח והאחד איננו יכול, לבבי — לבבי —".

העניה לא ידעה להגיד יותר ותנבך, אך סלמנדר החליט ויאמר לה: „לבבך לב רגש, רך וענוג עשוי לבלי שכוח, לא אפונה כלל כי כן הוא, גברתי. אפס כי גם אנכי לא אומר לך שכחי את אהובי נפשך נוחי נפש ולא תעלים על לבך, כי אם כה אומר לך: אל תתאבלי יותר מדי, אל תתני את יגונך לשלוט בכל בתי נפשך באין מעצור, אבל התעודדי בעוז וחיל, התעוררי לחיים חדשים, לחיים מאושרים, כראוי וכנכון לאשת תבונות, אשה חכמת לב כמוך גברתי.— וראי נא גברתי, אנכי כמו בגפי הנני כעת, זולת לורא בתי הצעירה אין מכל בני אתי בביתי, אחותיה הבכירות היו לאנשים, והנה מאשרות אשה בית אישה, ובני יחידי הרוקח, עובד עבודתו בבית מרקחת אדוניו, והוא כבר ברשות עצמו הוא, ויבקר בביתי אך לפעמים, לאכול אתנו בערב. רחוק מכל אהובי נפשי הנני אפוא כמו בגפי, כאשר אמרתי, ובכל זאת ראי אם דרך עוצב בי. לא! רעה כזאת לא תמצאי בי מימי, גברתי, לבי טוב עלי תמיד ולא אחסר דבר. — אך, סלחי נא הפעם, כי באמנה יחסר לי דבר, דבר גדול מאד, וגם אותו אבקש ואולי עוד אמצאנו..."

„ומה הדבר הגדול הזה אשר תחסר גם תבקש אדוני?" שאלה אדעלע.

„הדבר הזה הוא, ענה סלמנדר בנחת, הדבר הגדו?

הזה... באמת ואמונה, גברתי הטובה, לא אבחר כי עקרת בית, רעיה טובה ונאמנה, עזר כנגדי, נפש אהובה ואוהבת, אל האושר הזה תערג נפשי ואותו אבקש. —"

„אדוני יאמר אפוא לישא אשה שנית.—" אמרה אדעלע בפרשה את „המחסה משמש" בחפזה, כאלו חפצה להסתיר פניה אשר אולי גם התאדמו תחת צעיפה השחור.

„אם אמצא אשה כלבבי, כן הוא גברתי, ענה האיש. ואם האשה הזאת אשר כלבבי, הוסיף בענות גאון, אם האשה הזאת תחפץ באיש עני, זקן אין־אונים כמוני." —

„בזאת לא אפונה אדוני." אמרה אדעלע בלב נרעש ונפעם.

„לא, לא תפוני בזאת גברתי? ובכן התני גם אני תקוה בלבי כי עוד אמצא את שבקשה נפשה, ועל זאת אודך מקרב ולב עמוק, גברתי היקרה!" קרא סלמנדר ויקוד וישתחוה בטוב טעם, שמח ומאשר עד שמי רום וכוכביהם.— ואדעלע שמעה את דבריו המתלהמים ואת מהללה אשר הביע לה בשפתים חלקות ואת מהלליו אשר פזר לנפשו ברוח נדיבה, ותאמן אמונת אומן לכל מוצא שפתיו, וימצא חן בעיניה מאד, ותוכח, כי אמנם לא כזבו השדכנים אשר ספרו לה אודותיו, לא הפריזו על המדה כלל, אדרבה, עוד הקטינו את האיפה. — איש יפה במבחר שנותיו, איש עשיר בריא ושמן, איש חי וקים בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ומדברו מה נאוה, וכל הליכותיו מה נעמו ונשגבו יחדו. — ר' קלמן־שמעון אישה הקטן עליו השלום, במה נחשב הוא נגד האיש הגדול והנעלה הזה? והאיש הגדול והנעלה הזה, הלא תראה בעליל כי יתעדן ויתענג בחברתה וכמו בעיניו יקחנה, כמו יבלע כל הגה שפתיה בתאות נפש וכמו במו פיהו יגיד לה כי היא היא אשר קותה לו נפשו זה כמה. — רבי קלמן־שמעון אישה הקטן עליו השלום, הדבר לא יהיה לו לגנאי חלילה, הוא לא התפלא מעולם על נועם ניבה, לא רומם חנה תחת לשונו, לא שמע ולא ראה ולא ידע, מהשעה הראשונה, לא הכיר אפוא את ערכה הרב. — ובאמנה גם

מן השמים הוא כי לכל הפחות השכיל להשאיר ברכה אחריו, הון ועושר, שלמים לכל הימים אשר חלפו לה עמו מבלי ראות בטובה. —

לאט לאט הרהיבה אדעלע גם עוז בנפשה לפתוח שפתיה אתו. והיא אך החלה לדבר, ותהי כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, וכאשר הסכינה מאז ומקדם, ותספר לו את כל עניני ביתה, את רב עשרה וקנינה, את דבריה עם בתה והתנה, את משוגת בנה יחידה, אשר לא יחפץ באשר תחפץ אמו, את טרחה וריבה באמהותיה, אשר לא תדענה הכלם בגנבן תמיד כל היום, את רעת רעיותיה וקרובותיה הטובות, אשר בקנאתן בה תוציאנה דבתה רעה בכל עת מצוא, וגם את כבוד תחלואיה ספרה לו ואת דבריה עם רופאיה השונים ואת כל מקומות הרחצה אשר נסעה שמה להרפא, ואשר בדעתה לנסוע שמה אם ירצה השם לימי הקיץ הבא. וככל אשר הרבתה לדבר כן הוסיפה למצוא חן ושכל טוב בעיני כלמנדר, אשר שתה בצמא את כל דבריה, ויקוד וישתחוה על כל דבור ודבור שיצא מפיה וינעם כנופת לחכו. ובשובם מגן הרובים, כי עבר יום וינטו צללי ערב, וילוה האדון נתן סלמנדר השלחני מלבוב את אדעלע האפ עד מפתן ביתה בהדרת כבוד, ובלחצו את ידה באהבה והיא לחצה את ידו, ותוכח גם היא לדעת כי באמנה רק פעם אחת נחיה עלי אדמות, ויהיו שניהם מאושרים, האלמן והאלמנה, ולא יתבוששו.

ב.

בלילה ההוא — לא נדדה לא שנת נתן סלמנדר ולא שנת אדעלע האפ, שניהם נחו בשלום על משכבם ויישנו שנת תמימים. סלמנדר לא ראה את אשתו אהובתו עליה השלום בחלומו, ורבי קלמן־שמעון זכרונו לברכה, גם הוא לא עזב את גן עדנו לעלות את יצועי אשתו ולפקוד עליה כל עון

אשר חטא בקנאתו. — ויהי בבקר וסלמנדר נסע וישב לבובה בלב מלא תקוה טובה, כי מצא אשה אשר שכלה ובינתה כמעט, והונה ורכושה רב כדבעי למהוי, ואדעלע קמה ממטתה ותבט במראה, ותמצא כי צעירה היא היום שָׁנים עשרת מאשר היתה אתמול לעת כזאת, וכי ראויה היא להיות אשה לאיש אשר אך ידו חוללה את הפלא הגדול הזה. —

אָמור עשה אפוא את מעשהו באמונה ועל ידו החזיקו אנשי מעשהו, השדכנים אשר בברטנה ואשר בלבוב, ולא עברו ירחים מעטים ותהי אלמנת ר׳ קלמן־שמעון להגבירה סלמנדר, ותלך אחרי אישה לבובה, על אף בתה וחתנה, כי למורת רוח היו להם נשואי אמם, כמובן מאליו; על אף היהודים הכשרים והיהודיות הצנועות בברטנה, אשר לא אבו סלוח לאשת אנוש כערכם, נגיד בר אורין ובר אבהן הולך בדרך תמים, כי תהיה לאשה לאשכנזי מגולח, מגושם פשוט, אשר כבר גם צלם אלהים אין לו; ועל אף קרובותיה ורעיותיה הטובות, כי רעה עינן באָדל קלמן־שמעון׳ס כי היא תהיה לאשה ל„בנקיר״ בלבוב. רק בנה הבחור לא התנגד הפעם לחפצה. הוא — למורת רוח היתה לו שבתו בבית הוריו בברטנה, וישש למצוא מקום בבית־מסחר בעיר גדולה, על כן הלך בנפש חפצה אחרי אמו לבית אישה אבי־חורגו.

אלישע הוא בחור יפה עינים, טוב מראה ותאר, בן שבע־עשרה שנה. יודע הוא קצת תורה, כיתר הבחורים בני גילו חניכי המלמדים וגם קצת עברית ושפת עם הארץ, אשר למד מפי מורהו שעה ליום ומפי ספרים בגלוי ובסתר, כנהוג בין רוב בני הנגידים בכל תפוצות ישראל בגליציה. במות עליו אביו ויהי עזוב לנפשו, ויחדל לבקר בבית מלמדו, ויעזוב את תורת החדר מכל וכל, ויקרא ספרים הרבה, ועל כלם ספרי עבר החדשים אשר אהב מאד, ערב רב מכל אשר בא בידו, טובים ורעים יחדו. וילך אחרי עיניו, ויעש מה שלבו חפץ, ויהי דברו גם עם המשכילים המתבוללים, המתהוללים ההולכים „קדימה קדימה עד מקום משם לא ישובו״, גם עם המשכילים הלאומים, ההוזים היושבים

באן על סיר הבשר ורואים חלום בארץ סיחון ועוג ובעבר הירדן והגליל מבלי עשות כל מאומה, כי יוצאים הם ידי חובת לאומיותם בקריאת „המגיד" ו„המליץ" לשם מצות ישוב הארץ בהתלהבות — ויהי גם הוא למשכיל, משכיל בלי מדע, בלי תושיה ובלי כל מטרה ותכלית, כי לא בחן לבו, לא צרף כליותיו, ולא ידע בעצמו מה הוא ומה חפצו. — ובית אמו החל להיות בית ועד לבני שַחַץ, בחורי הישיבה, אשר נקבצו ובאו בשביל אחותו. ויתודע אִתם אלישע, ויקנא בם על רוחב דעתם וחכמתם הרבה, אך את ניסו, אותו אשר זכה באחותו ויקדנה, אותו לא יכל שאת מיום ראותו אותו בפעם הראשונה, ויבז לו וישנאהו על גאותו וגאונו ורום עיניו, ויתקוטט גם באחותו בגללו, ויבאש גם באמו בגלל שניהם, ויקץ מפניהם מאד. -רבות מחשבות חשב אז אלישע בלבו: לבוא אל אחת מלשכות הגימנזיום; לבקר בבית־ספר למסחר ולחרושת המעשה; לעזוב את ארצו ואת מולדתו וללכת ארצה אשכנז, לאמיריקה, לארגנטינה, וגם לעלות ארצה ישראל אמר רגע בחפזו, וכאלה מעלות לב אשר לא נתנו דמי לו, אך הוא את כל אלה לא עשה. להאחת כבר עברה לו העת, לזאת לא הסכימה אמו, ולהשלישית חסר לו אמץ לב ורוח נכון, ובכן ישב בטל ויהי למשא על נפשו, בלכתו אט בחמת רוחו כל היום. בנפש חפצה הלך אפוא אחרי אמו ביתה סלמנדר אבי חורגו לבובה, בתקותו להתרגל שם בעבודה בבית מסחרו. תקותו זאת אמנם לא באה לעת עתה, כי מֵאן אבי חורגו לתת מהלכים לו בבית מסחרו עד אשר... בדבר הזה יש מחלוקת בין רבי נתן וחכמים, רבי נתן, הוא האדון נתן סלמנדר בכבודו ובעצמו, יאמר: עד אשר יבחין וידע אם ראוי הוא לאותו אצטלא על פי פעלו ואמונתו; והחכמים אומרים: לא כי, אלא שמוטי קא משמט עד דהוי ליה זוזי, עד אשר יבנה הריסות בית מסחרו הריק וימלא חרבנו מכסף אשתו, אם לא תקפיץ ידה והענק תעניק לו די מחסורו. — אך אם לא מצא אלישע את אשר קוה ואשר בקש בבית אבי חורגו, את אשר לא קוה ולא

עלה על לבו אותו מצא בבית הזה מבלי בקש. — מצא כנף רננים בקן עורב, מצא מלאך אלהים במעון תפתה, מצא את לוירא בבית אביה נתן סלמנדר.

ג.

ואדעלע אשרה בבית אישה אשר הוסיף אהבתו אליה מיום ליום ויגדלה וינשאה וכל אשר לו נתן בידה, ותתן גם היא לו את כל אשר לה, נתנה לו את אהבתה הנאמנה, ותתן לו את כל לבה ואת כל נפשה, ורק דבר אחד לבד לא נתנה לו, דבר קטן מאד אשר לא ישוה גם לדבר בו, את כספה לא נתנה לו, בו החזיקה, מאנה לתת. -- לשוא נסה ללות ממנה ארבעים אלף כסף הנחוצים לו ברגע זה, רק לימים אחדים, ויהי נא עשרים ויהי נא חמשת אלפים כסף, אדעלע באחת כי כסף לא תתן. „אבל האם בה תקטן אמונתך בי עד כי גם שקל כסף אחד לא תתני על ידי, יקירתי?‟ — קרא סלמנדר בצחוק, בהחזיקו באשתו ובנשקו את מצחה באהבה רבה.

„כי לא תקטן אמונתי בך, יקירי, הראתיך לדעת זה כמה, ענתה אדעלע בהתרפקה עליו גם היא באהבה, ואם לא טובים דודי לך מחמשת אלפים כסף ומכל כסף וזהב שבעולם?... אבל אנכי אחת נשבעתי ואקימה, כי חלילה לי מנגוע בכספי השמור בבית־האוצר בעירי, וגם אתה אמרת וגם אנכי ידעתי, כי לא להוני אתה צריך, וכי שבעתים לך מאשר לי‟.

מצח סלמנדר התקמט וחטמו התארך בתנות אדעלע אהבה וידיה סגורות ומסגרות, אך הבליג על חפצו וכעסו ויצחק ויאמר: „כן, כן יקירתי, יהי לך אשר לך, אך אהבי נא אותי ורב לי‟. וישק לידה ויצא בפנים צוחקות וידים ריקניות, ויחכה לשעת רצון, לעת יותר ראויה ונכונה. אבל גם בעת יותר ראויה ונכונה הָראה לדעת כי האשה הקטנה הזאת, הרכה כקנה ונמסה כמו חמאת בקר באהבתה. אגוז

קשה היא בנוגע לכספה, וכי לא יקל לו לפרוך את האגוז הקשה הזה גם בשניו הגדולות והחזקות, והדבר הזה אמנם לא היה לו לענג נפש, כלל וכלל לא. — „מה זה תחשוב האשה הזאת בלבה? האמנם תדמה בנפשה כי רק למען תשתעשע עמי, למען תצחק בי כצפור, לקחתי אותה לי, ולמען תענני באהבתה חנם אין כסף?... הכל יודעים כלה כזאת למה היא נכנסה לחפה, ואשת כסילות זאת גואלה להאמין כי לפני יפי פניה הלך לבי שבי, לפני עיניה היפות וקולה הנעים!... לא טוב הדבר הזה, ענין רע הוא, עסק ביש מאד!... אך הנה האשה הזאת לא תדע שפתי רצון, לא תבין לרעי בדברי אליה חלקות, טוב אפוא, הבה ואדבר אתה דבר ברור כאשר עם לבבי, כדאמרי אינשי: „בקצה העב שבמקל — — —”, אפס כי פה מצא מין את מינו, כי אך דִבר הוא אִתה דבר ברור אחד כאשר עם לבבו, ותענהו גם היא דברים ברורים ונמרצים כאשר עם לבבה היא על אחת שבע, כי בין כה וכה כבר עברו לה מספר ירחים בביתו, והיא כבר הסכינה עמו, ותכיר ותדע כי לא יחסר לו דבר להדמות לרבי קלמן־שמעון אישה הראשון כי אם פאות וזקן לבד, וכי לא נעלה הוא עליו כי אם בעבי גבו וכרסו, על כן לא שמה מחסום לפיה עוד, ותספר עמו בשפתה, שפת אָדל קלמן־שמעון׳ם מאז, ותדבר ולא יספה.— לשוא התעבר ויתקצף, לשוא הכה באגרופיו החזקים על השלחן עד כי רעשו אמות הספים, לשוא חרק שניו ויצעק בזעם אפו כי רק פעם אחת נחיה עלי אדמות, — גם מפני פתגמו זה הבדוק והמנוסה לא נחתה אדעלע ולא הוציאה את ידה מחיקה לתת לו את האלפים אשר קוה להם. ואם נתון נתנה הפעם מאה או מאתים כסף, ויהי הדבר הזה בקולות וצעקות ומכאובים נוראים עד כי צללו אזניו ותחשכו עיניו, וידע כי אשת חיל לו, אשר גם ביד חזקה לא יוכל לה, ובכן שחק ורגז וירב וַיְשַׁלֵם ואין נחַת. — אבל בעוד אשר מלחמת איבה ושלום שוא, דברי ריבות ושפתי חלקות, שנאת מות ואהבת חונף שלטו בבית האיש ואשתו חליפות.

סרה גם אהבה טהורה ונאמנה אל הבית הזה, אל לבות לוירא ואלישע את־חורגה. —

לוירא עלמה בת שבע־עשרה שנה, איננה יפת מראה ויפת תאר, אבל נערה נעימה רבת חן, וחכמת לבה תאיר פניה המפיקים ענות תום ונדבת רוח. במה זכה סלמנדר לבת כזאת אשר לא תדמה לו בכל מאומה, אשר ההפך ממנו היא, גם בתארה וקומתה, גם ברוחה וכל תהלוכותיה? — אמה היתה אשה חכמה, יקרת רוח ונפש מאצילי משפחות ישראל בברודי, ואחרי אשר הולידה לאישה בנות שתים ובן אחד בדמותו ובצלמו ובתכונתו, הולידה את בת זקוניה זאת בדמותה ובצלמה היא, ותאצל מרוחה הטובה עליה בחייה, ותהי לוירא כאמה, חבצלת פורחת בסתר גַנָה, בין חרולים וקמשונים ולא־עשב סביבה, נושאת וסובלת בשקט ודומיה את פגעי החיים ואת תעלולי שארי בשרה אשר לא כרוחה.—

ואלישע בא בית אביה, ותרא לוירא כי קורא הוא הרבה בספרים עברים, ותשמע כי יודע הוא את הספרות העברית הישנה והחדשה היטב, ותשמח מאד על ידיעתו זאת, כי בימים האלה החלה התנועה מולדת רוסיא, התנועה הלאומית בישראל, לחדור גם ללבות אחדות מבנות יעקב המשכילות על דבר אמת בהערים הגדולות בגליציה, ובראשן לבוב בירת המדינה, וימצא רגש קדש זה מסלות גם ללבב לוירא, הפתוח תמיד לכל דבר טוב ונשגב כפתחו של אולם, ונפשה אותה זה כמה לדעת את שפת בני עליון, נביאי אל, המחדשת כיום נעוריה אחרי בלותה, לשוב להיות שפה חיה ומדוברת בפי בניה, כורמים ויוגבים על אדמת קדש כהיום הזה, ותקוה אפוא עתה להשיג את מאויי לבה על ידי אחיה, אם ישר דרך הוא ויאות לה. — ותקותה זאת כתמה באה ונהיתה, וגם הרבה יתר מאד מאשר קותה לה נפשה. אלישע לא רק מורה משכיל היה לה, מלמד להועיל, כי גם תלמיד מקשיב, שותה בצמא את דבריה ומתאבק בעפר רגליה. הוא לִמְדָהּ קרוא והבן שפת קדש, והיא למדתהו דַבר בן וחשוב נכונה, דעת ותושיה, כאשר לִמדה מפי סופרים,

כאהת התלמידות הטובות בהגימנזיום אשר השלימה בו חקה, ותיצרהו איש גלוי עינים, יודע לבחר בטוב ולמאוס ברע, תחת היותו משכיל כרא למוד חדר, מעורב בדעת וממשש בעור באורח חיים. — כשתי שנים ישב אלישע לרגלי לוירא וילמוד וילַמֵד, וישתלם בידיעת שפת אשכנז וספרות עם הארץ, וישתלם ויעש חיל גם ביסודי למודים נחוצים אחרים, ולוירא קראה ספרי קדש בשום שכל ותאות נפש, ויראו שניהם כי ברכה בם ויגל לבם בקרבם, אבל לאט לאט התפתחו גם רגשות אחרים בלבות צעירי ימים אלה, רגשות חדשים אשר לא ידעו גם שניהם לפנים, רגשות כאב נעים ועונג ידמע דמוע, רגשות אנחות תמרורים ותרועת שמחה נצחת, רגשות קדש אשר לא עברו על דל שפתם וימלאו את כל בתי נפשם, והנה נפתחו להם השמים ויראו מראות אלהים, האהבה הראשונה בכל טהרתה ועזוזה ויפעת קדשה! — ובעת אשר שָׁחו הבנים בים אשר אין קין, רָבו האבות וילחמו וישלמו וישובו ויריבו וישלמו, מלחמה ושלום, מצה ומדנים והתרצה רִצוי ופיוס בכל יום תמיד חליפות.

ד.

ויהי היום ויבא אלישע שמח וטוב לב אל ביתו, ויספר ללוירא כי בקש וימצא מקום לו בבית מלאכת זכוכית, הנוסד זה עתה במגרש העיר, רחוק מזה כחצי פרסה; בו יהיה סופר ומנצח על ספרי המסחר בשכר ארבע מאות כסף לשנה. „שכרי אמנם מצער הוא, אמר, על פי ידיעתי, כי גם היא לא רבה, וזה החלי לשלות ידי במלאכת עבודה כזאת, אבל שש אנכי כי מצאתי עבודת מעשה ולא אצפה עוד לשלחן אחרים. — האם לא בצדק אשמח על הדבר הזה אשר הביא המקרה לידי הפעם, לוירא יקרה?"

„בצדק!— קראה לוירא שמחה, וגם לא יד המקרה כאשר תאמר, כי יד ה ה ש ג ח ה היתה בזה, ידידי, כי הוא הצעד

הראשון למעמדך ומצבך בחיים, ואם צעד אשר כזה לא יד ההשגחה תכונן ? — ומתי תחל העבודה בבית המלאכה?״

„כבר החלה, ענה אלישע בהחזיקו בשתי ידי לוירא באהבה, וזה בואי להפרד ממך ידידת לבי. ימים מספר לא אראה פניך, לוירא, כי רבה העבודה בהחל ימי המעשה בבית מלאכה חדש, ועלי לעשות את מלאכתי באמונה, לשעבד את כל כחי ואוני ואת כל רגעי זמני לפקדתי זאת אשר נתנה לי, ואחרי כי מעוני שם בבית המלאכה, לא אבוא העירה כי אם משבת לשבת, כי אדוני בית המלאכה יהודים המה וישמרו את השבת כדת מחללו. אבל על כן גם משנה קדש יהיה לי יום קדוש זה מעתה, כי בו אשבע בהקיץ תמונתך ופי עם פיך ידבר, תחת אשר בששת ימי המעשה רק בחזון אחזה פניך ובחזון תשיח בך נפשי, לוירא משוש רוחי ונשמת חיי!״ —

„ועל הפרדך ממני ברוח נכון ולב שמח, השיבה לוירא ותדבר ברגש, על צאתך לפעלך ולעבודתך בנפש חפצה, על כן יקרת נכבדת גם בעיני שבעתים! — הן זאת תעודת גבר והיא תפארתו וגאותו. לכה אפוא, ידיד יקיר לי, לך לבטח דרכך והיית אך שמח. — אך מה זה יהגה לבך, כי תחריש ועפעפיך יישירו נגדך? — הוסיפה בשפתי רצון, מה זה יהגה לבך הפעם אהוב לבבי ? —״

„אכן רבות יהגה לבי, ענה אלישע בהביטו בפני לוירא בעינים מפיקות רשפי אהבה נצחת, לבי יהגה כבוד ויקר לך, לוירא נעלה בבנות, לבי יהגה תודות אי ספורות כי תאצלי מרוחך הטובה עלי מיום אשר אשרתי לקרוא אחות לך, ולבי יהגה לך אהבה עזה כמות ויקרה לי מחיים; אבל לבי יהגה גם תקוה טובה כי הדבר אשר דברת לאמר: הצעד הזה הוא צעדי הראשון למעמדי ומצבי בחיים, הדבר הזה בא יבא! — כן הוא, לבי יחוש וכל קרבי יאמרו כי דבר יצא מפיך יקום לעולם, יד ההשגחה התותה לפני את דרכי זה אלך בו, וזאת ידה תנחני עד אבוא אל מחוז חפצי, עד אאשר בארץ ואבנה לי בית נאמן, לי ולך לוירא

יקרה ונעימה, מלאך מושיעי, אשרי וכל תקותי! —״ ובדבר אלישע בהמון רגשותיו, ויפרוש זרועי ידיו בלי משים והנה לוירא נופלת על צואריו, ויחבקנה ויאלצנה אל לבו הנפעם, ותנשקנה נשיקות נועם, ותזלנה דמעות גיל חרישית, ותתאחדנה נפשות טהורות שתים ותהיין לנפש אחת, וַתִּכָּרֵת ברית קדש לבל תופר נצח. אין אמר ואין דברים — ואלהים שומע.

עברו הימים הראשונים בבית המלאכה, ימי הבחינה והנסיון, כאשר לכל מלאכה חדשה בראשיתה, ותחל מלאכת הזכוכית ותלך הלוך ורב, ויגדל הבית הלוך וגדול ועמו עלה גם אלישע מעלה מעלה בעיני אדוניו, אשר ראו כי ברכה בו, עושה מלאכתו בהשכל ודעת וכל מעשהו אמונה. ולא רבו הימים ויתנו את הנהגת בית מלאכתם בידו, ויהי הוא המוציא והמביא, הוא הקונה והמוכר והוא המנצח על העושים במלאכה ועל העובדים עבודה, ויכבדוהו אדוניו מאד ויחשבוהו כבן להם ויתנו את שכרו כפי פעלו ומעשהו, כי כל אשר הוא עושה מצליח בידו, ועיני לוירא רואות ושמחתה עד שמים תגדל ואשרה עד שחקים... והנה חרשה נהיתה פתאום בבית אבות הנאהבים. שוד משדי בא על אֵם אלישע ויאחז בערפה ויפצפצנה וישפתנה לעפר ארץ. ראש בית האוצר אשר כספה שמור בו, שלח יד בנפשו, אחרי אשר שלח יד בפקדונות אשר הָפקדו אתו, וינצל את האוצר ויהי מעי מפלה והבוטחים בו יצאו וידם על ראשם, ובתוכם גם אדעלע, אשר אבדה בו את כל הונה לפתע פתאום. כמעט השתגעה האשה לשמועה כי באה ותרץ במצוקת לבבה לעיר מולדתה, לראות בעיניה את הרעה הנוראה אשר מצאתה ולנסות אולי תצלח לה להציל דבר מכספה האבוד, אך בשובה בית אישה בבושת פנים וידים ריקות ותהי תבוסתה שלמה, כי אישה הניח את שתי ידיו על בטנו הרחבה, כאשר הסכין לעשות בדברו רתת בגובה אפו, ויבינה בינה כי רק פעם אחת נחיה עלי אדמות, ואחרי כי לא האמינה בו, באישה הגדול, בסלמנדר השלחני בלבוב, עליה ללכת עתה אל ראש בית האוצרות אשר בטחה בו. ואשר גם הוא אמנם

הראה לדעת כי רק פעם אחת נחיה עלי אדמות, ופה בביתו לא יכירנה מקומה עוד.—אדעלע נסתה לענות לאישה כתמול שלשום, אפס כי בפעם הזאת לא הצליחו דבריה עוד לאשר שלחו, כי הוא ברוח אחרת דבר עתה אתה, ברוח נקם וברוח בער. — אָפס כסף אדעלע ואפסה סבלנות סלמנדר זיאסוף שלומו מאתה, את החנף ואת החלקות, — ובלכתה מביתו בחרי אף, סגר הדלת אחריה בשמחה רבה — —

— — — — — — — — — — — — —

בלב מלא כעס ומכאובים שבה עתה אדעלע מבית אישה מלבוב ותבוא בית בתה וחתנה, והמה קבלו פניה בפנים נזעמים וימררו חייה בדברים בוטים כמדקרות חרב ושופכים דם התמצית.

— לוּ לא עבר עליך הרוח הרע להנשא לאיש שנית, כי אז לא יראת לכספך, ולא נתת אותו אל בית הבאנק, ולא גזלת את בניך ולא עשקתם, ולא דלות ורוששת כהיום הזה.— אבל ב ע ל חפצת, ס ל מ נ ד ר אוֹתה נפשך, הֵא לך אפוא סלמנדר, את אשר בשלת לך אותו גם תאכלי. או הנשמע כזאת? בָנוּ, בבניך, בעצמך ובשרך, בנו לא האמנת ותקחי את כספנו ואת הון אבינו אשר עשה בזעת אפיו ותתני אותו בידי זרים ויאכלוהו ועתה הנך ברעתך. והבושת! גם ה פ ר ו ת ה ז ק נ ו ת ת ל ח כ נ ה מ ל ח—אמרת בלכתך אחרי סלמנדר למרות רוח בניך וכל קרוביך יחד, הידעת מה המה אומרים עתה? „אין עוד מלח ללחוך והפרה הזקנה עומֶדת ולשונה נשתה”. —”. כאלה וכאלה דברים טובים ונחומים דברו אליה בתה וחתנה בשפה ברורה ונעימה בכל עת מצוא והיא יראה גם לפצות פה, פן יבער כמעט אף חתנה ואז גם מקום ללון לא יהיה לה עוד, ותשא בשרה בשניה ותטמון צרות לבבה בחבה עד אשר גדלה הרעה ותכבד מנשוא עוד, כי ריב ומדון פרצו בין בתה וחתנה בגללה, אשר כקוץ מכאיב היתה גם בעיני שניהם, ותקצר גם נפשה הקטנה ברשעת דעתם, ותצא מביתם שוממה וכואבה שבעתים מאשר באה.—

ה.

בברטנה העיר אשר ידעה את הנגידה אֶדל קלמן שמעון׳ם בנגידותה, אשר ראתה את אַדעלע חאַפּ בגאותה, ואשר שמעה את שמע שם הגבירה אַדעלע סלמנדר וכבודה; בברטנה העיר, באחת ממבואותיה הצדדיות, תגור עתה אשה קשת רוח ונכאת לבב, אֶדל, בלי שם לְוַי כלל, והיא תחיה נפשה בכסף אשר ישלח לה אלישע בנה מעת לעת. — סלמנדר אישה החי רק פעם אחת עלי אדמות בלבוב, לא ידאג לה, לא ישאל לשלומה, וכמעט שכח כי אשה לו בברטנה ברחוב הזבלוטשה. אך גם היא יודעת כי גם הוא לא על שושנים ירפד יצועו, כי בית סחרו כבר סגור ומסוגר, וכי גם הוא יחיה נפשו בכסף אחרים, בכסף לוירא בתו, אשר תורה לנערות דעת וננגן על הפסנתר. — אין אפוא עתה כל יתרון לאישה עליה, וגם לה אין עוד, אמנם, כל יתרון עליו, ולולא הִתְעַבְּרָה בחפזה, ולולא הוציאה סלמנדר מביתו בהתעברה, כי עתה הפעם עלה זוגם יפה בלי שום ספק, בהיותם שוים עתה גם בתכונת נפשם גם במעמדם ומצבם גם בענים ודלותם, ויוכלו לשלוט בנכסיהם, אשר אין להם, שוה בשוה, כאורח כל ארעא, באין שטן ובאין פגע רע עוד. אבל מי יאמר לדבק טוב וה׳ לא רצה? — שלש שנים תמימות ישבה אדעלע בדד ברחוב זבלוטשה, זוכרת בימי עניה ומרודיה את כל מחמדיה בבית רבי קלמן־שמעון אישה הראשון, ושוכחת לאט לאט את חלום גדלה וכבודה בבית סלמנדר אשר כלא היה; ואותן שלש השנים חי האדון סלמנדר רק פעם אחת עלי אדמות, על צחוק קלפים וקוביא בבתי משקה הקהוה בלבוב, לועג לאֵד אשתו האמללה, לאולתה ולמפלתה, וכבר לא פללו גם שניהם כי ישובו להראות פנים אל פנים, ואף כי לא עלה על לבם כי יד המקרה תאחז בם לקרבם אחד אל אחד שנית; והנה יד המקרה אמנם עשתה את הפלא הגדול הזה. הבעל ואשתו

המרוחקים נעשו מ ח ו ת נ י ם קרובים, בעל כרחם ושלא מרצונם וידיעתם כלל.

אלישע אשר כבר עזב את משמרתו בבית אדוניו בלכתו למסעיו אל ארצות שונות להשתלם במלאכת הזכוכית משלה ידו וכל מעינו, שב עתה לארץ מולדתו ויבא לבובה, ויגד לסלמנדר, ולאמו הודיע במכתב, לאמר, כי לוקח הוא את אחות חורגתו לאשה לו, וכי עולים המה לארץ חמדה, לארץ אבותינו, א ר ץ י ש ר א ל. שם בונה הוא בית חרושת המעשה למלאכת זכוכית על פי ידיעותיו החדשות אשר רכש לו במסעיו, באחוזת נחלתו אשר קנה לו שמה בקרבת חוף ים, בקרן בן שמן.

בתחלה שהק סלמנדר ורגז לשמועה. „מי שמע כזאת ומי ראה?... האם נואלו וישתגעו צעירי ימים אלה? — כי זקנים וזקנות, חסידים וחסידות, עורים ופסחים, עניים מרודים יעלו להר הקדש לאכול לחם עצלות לפני ה׳, זאת יבין סלמנדו בדעתו ושכלו, אבל צעירים לימים, נאורים ומשכילים, אשר כחם במתנם?! — בית מלאכת זכוכית בארץ ישראל! האם באירופה אין חפץ בזכוכית? ואם מקום אין בה לבית מלאכה אשר כזה? — ומה חפץ לוירא בארץ שוממה והרבה, בין יהודים חשוכים אביוני אדם? האם לערוך שם חצות לפני מערת המכפלה, או לתנות ולבכות על גלות השכינה לפני כותל המערבי, מגמתה? — אך אלישע הבינהו בינה ויראהו לדעת כי ארץ ישראל איננה מעותדת רק לגלים, לחסידים בטלנים החיים על החלוקה ולזקנים ולזקנות השמחים למצוא קבר בהר הזיתים; כי אמנם ארץ טובה היא גם בחרבנה, ארץ אשר לא יחסר כל בה כי אם ידים חרוצות וחפץ נמרץ לעשותה לארץ חמדה כבימי קדם, ואותה הלא יבקשו האוהבים שערי ציון, שוחרי ישוב הארץ באמת ובתמים אשר עליהם יחשב גם הוא. ואחרי דברו אתו פעמים ושלש יתאר לפניו את מראות הארץ בצבעים בהירים ונאמנים, הסכין גם הוא את רעיון הישוב וישלם אתו לאט לאט, עד כי בשמעו את המשא אשר נשא אלישע באזני בני האגדה

„חובבי ציון״, בדבר עתידות ישראל ותקותו, על הארץ ועל פרי הארץ, על המחיה ועל הכלכלה ועל חיי אנשי המושבות ביהודה וגליל, היה הוא הראשון אשר גמר אמר לחיות פעם אחת עלי אדמות, על אחוזת בן חורגו בעל בתו בארץ חמדה זאת, מקום הגפן יתן פריו, כי — את פרי הגפן בתתו בכוס עינו לא שנא סלמנדר מעודו.

„כן הוא אפוא! - קרא אלישע אחרי כלותו את המשא הזה בדברים חוצבים להבות אש מרהיבים אזן ולוקחים נפשות, כן הוא אחי ורעי! טל של תחיה הוריד אלהים על עצמות יבשות בית ישראל, למען דעת כי עוד לא אבדה תקותנו, ועוד לנו שארית בארץ בה שכנו אבותינו בטח בימי קדם! — זה העם אשר אמרו בגוים כי לא נברא אלא למזוג יי״ש, ללות ולהלות, לתת ולקחת כסף בנשך ותרבית, להיות סרסור ועוסק במשא ומתן שלא באמונה וצדק; זה העם אשר מנדיו חשבוהו לנגע וקלון לכל באי עולם, ומרחמיו השפילוהו עד עפר בהטותם חסד לו כמתנת חנם אשר לא ישוה בה, זה העם אשר כל אויב ומתנקם וכל אוהב שוא בדאו על אודותיו טענות ומענות, ויבראו להם „שאלות היהודים״ למען מצוא להם פתרונים כאות נפשם ולמען עשות ביהודים כרצונם; זה העם אשר כל רופאי אליל עסקו ברפואתו, אלה דנו דינו לתתבושת ותחולים עד מחנק נפש ואלה לחתוך אברים עד כדי נטילת נשמה! עד אשר חשב גם בנפשו כי חולה הוא לאין מרפא וכח אין בו לחיות עוד; זה העם בני רוסיא ופולין, תופשי התורה בארצות הגולה המצוינים בהורת פנים ורפיון כח, ברוח נמוכה ונפש נכאה; רכי לבב אלה החרדים מקול צלצול חרב ויראים לגשת לחנית וכידון,— המה אך באו לארץ אבותם ויואילו לעבוד את אדמתה ולשאוף ריח שדה אשר ברכו ה׳, וירפאו רפואת הנפש ורפואת הגוף ויחלמו ויבריאו ופניהם הלבנים לא היו להם עוד, ותזקף קומתם הכפופה, ותתעודד נפשם הנכאה, ויתחדש רוח נכון בקרבם, והיו לבני חיל, אנשים חיים כאבות אבותם בני יהודה וישראל בארץ מכורתם זאת לפנים. — מה

נאוו על ההרים רגלי הרוכבים מזוינים בכלי רובה, בחורי ישראל מרעישים את סוסיהם כארבה בין הכרמים ואיש אל רעהו יענה הידד בשמחה וגיל! מה נאוו בעמקים פני האכרים השזופים מחום שמש, פולחים ובוקעים בארץ ועובדים בלב שמח את האדמה אשר נתן אלהים לאבותם לאברהם ליצחק ויעקב! ומה יפו פעמי בנות יעקב בעבדן עבודה בשדה וגן, קוצרות או מאלמות אלמות, מנכשות או משקות ערוגות מטען בידים חרוצות! — אכן חיי נשמות אויר ארצך ישראל! קראתי עם המשורר האלהי בראותי את החזון הזה ביהודה, תחית עם נגש ונענה אשר כמעט מת בעפר ארצות גלותו גזעו ועתה ישוב יך שרשיו ויציץ ופרח בארץ אבותיו לכבוד ולתפארת.—אך בראותי ילדים וילדות מצחקים בחוצות וצחקם ושיחתם שפת קדש, שפת ע מ ם ו א מ ם, ותחי רוחי בקרבי ונפשי נמלאה חדות ה׳, ואכרע על ברכי ואודה לאל חסדו שהחיני וקימני וזכני לשמוע שפת עבר מדוברת בפי עוללים ויונקים בארצם הקדושה, ואז אחת נשבעתי לאמר: פה אשב בי אויתיה, פה בקרב אחי האכרים ההולכים אחרי המחרשה ומהמרים אחרי חמורם, פה בקרב הכורמים והיוגבים והגננים, פה אבנה לי ביתי, בית נאמן לארצי ולמולדתי ולישראל עמי. ושבועתי זאת החלה אמנם להתקים חיש מאשר גם חשבתי בלבי, כי הקרה ה׳ לפני כברת ארץ רבה אשר מכרו לי הערבים תושבי הארץ בנפש חפצה, בה שדה וכרם וגן ירק בבקעה ובהר, ובה גם מ כ ר ה ח ו ל דרוש למלאכתי, כי בית מלאכת זכוכית הכינותי לי באחוזת נחלתי ביהודה באשר שמעתם. — אם תקותי כתֻמה תבוא, אם פועל ידי יבורך ודרכי יצלח, דבר זה כמוס בעצת שמים והאותיות לאחור מי יגיד ונדעה? — אבל אנכי רב לי אם רק ערמת עפר אחת אפנה מחרבות ערי יהודה, אם אך אבן נגף אחת, צור מכשול אחד אסקל מדרכי ציון האבלות, אם עץ מאכל, אילן סרק אחד אטע בהרי ישראל, ואם אך חלקת שדה קטנה תתן כחה לי באדמת קדש אשר זרים אכלו אותה ויבוססוה! — ואם גם עוד מופת לבני גילי אהיה, לבני גילי

אלה החפשים לנפשם ולב ישראל בקרבם, וראו ועשו כמוני, לתת ידם להבונים הריסות ציון לא באמר ודברים ובהבל פיהם בלבד, כי אם בפועל כפים ועבודת מעשה, וידעתי כי ישלים אלהים חפצי, את הרעיון הקדוש אשר אליו אנחנו נושאים את נפשנו: עם ישראל, תורת ישראל ושפת ישראל על אדמת ישראל! —״

הנאספים מחאו כף ויריעו תרועת שמחה ותקוה טובה, כי שפך אלישע רוחו עליהם ויחזו גם המה חזות הכל בציון ומקראיה. וסלמנדר קפץ בראש ויקרא בפה מלא כי הוא הראשון אשר ילוה אל אלישע ובתו בעלותם יהודה. — „הן ספר אלישע באזנינו כי שם שועלים מחבלים כרמים וישחיתו בגפנים, הבה אפוא, אנכי אראה את המחבלים האלה לדעת כי חבר אני לחברת הרובים בלבוב ולא אחטיא המטרה ברובי. עברית לא אדבר באזניהם, כי לבשתי ולחרפתי שפת לא ידעתי היא, אך שועלי ארץ ישראל כשועלינו אנו, שפת קני הרובים יבינו היטב, ובשפה זאת אדבר דבר אתם עד כי לא ישאר להם שריד בהרי ישראל. — תצחקו לי אדוני? קרא סלמנדר בצחוק גם הוא, צחקו נא כאות נפשכם! — יהודים דלים ורזים, חורי פנים, מוגי לב וכפופי קומה, יהודים אשר בחייהם קרואים מתים, אותם לא אוכל; אבל יהודים חיים כמוני היום, יהודים אוכלים ושותים ועובדים כבני אדם, יהודים רוכבים בסוסים וחמושים בכלי קרב, יהודים אלה בני חיל, ידברו עברית או ערבית, פולנית, רוסית או תוגרמית, אחי ורעי, עצמי ובשרי המה, בקרבם אחיה ועמם אעבוד בחפץ נפש, עמם גם אשא ואחבול ועמם אכבדה! — כן הוא אחי ורעי, אך פעם אחת נחיה פה עלי אדמות, יחי אפוא כל החפץ חיים! הבה נלכה! — ״.

ונתן סלמנדר עזב את ארצו ואת מולדתו, את צחוק הקלפים והקוביא ואת בתי משקה הקהוה בלבוב עירו ויעל ארצה יהודה עם חתנו ובתו, עם אלישע ולוירא אשתו לעבוד את הארץ ולשבוע מטובה.

ו.

ארץ פרי אשר היתה למלחה מרעת עריצי גוים, אשר גלו בנים מעל שלחן אביהם וישברו גם את השלחן באף ובחמה וברשע כסל, הארץ הנרעשה והנפצמה, העזובה והשוממה זה אלף שנים פעמים, אך שבו שרידי בניה לגבולה, ויתנדבו לעבדה ולשמרה, וירפאו שבריה, ותשב תת כחה להם, ותענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר, ותהי כגן אלהים בימים מקדם, כתקות אלישע וסיעתו, אשר בנו בתים ויזרעו שדות ויטעו כרמים סביב בית מלאכת הזכוכית הבנוי לתלפיות. ויכוננו כפר מושב חדש ויקראו את שמו כ פ ר מ ז ג ג י ם, כי מלבד עבודתם בשדה וכרם ימצאו מרביתם חית ידם במעשה הזכוכית, ממוגגים, נפחים, מחוגגים ולוטשים, וגם את בניהם ילמדון לאחוז גם בשתיהן, בעבודת מעשה ועבודת אדמה לטוב להם. ועל ידם גם בית אלישע הולך הלוך וגדול, סחורת בית מלאכתו יוצאת לכל מרחבי ארץ ישראל ונודעת גם לשם חוצה לארץ, עד כי הרבה קופצים לה גם בארם ומצרים וגבוליהם. וברבות טובו והצלחתו, כן תגדל אהבתו לארצו ולעמו ואף כי דאגתו ועמלו לאחיו העובדים אתו בעבודתו על אחוזת נחלתו. — בית־ספר בנה להם בכספו, ולמרות עבודתו הרבה בביתו, יבקר בו יום יום והוא בעצמו ילמד את הילדים ואת הילדות לדבר כן בשפת קדש משאת נפשו; חדר למקרא ספרים ועתונים פנה להם בביתו ואת ספריו הרבים הקדיש לשעשע נפשם ולהשכילם בינה; גם רופא חולים הושיב בכפר וגם לצרכיהם הדתיים דאג עד דבר לא נעדר. ולוירא עֵזֶר כנגדו לשים את כפר מוגגים לתהלה בארץ, בהיותה למופת לנשי המושבה ולבנותיהן בהצנע לכת וטוב טעם, בתם ויושר ועשות טוב ובאהבת עבודה ויגיע כפים, ותלמדנה אל דרכיה הטובות ותהיינה לנשי חיל הבונות בית ישראל לכבוד ולתפארת. — אפס כי גם נתן כלמנדר, אילן סרק זה, מריח מי יהודה

שב ויפרח ויעש קציר על אדמת עמו. — מיום עלותו לארץ נהפך לאחר כלו, ידע כי לישראל הוא ובמולדתו יתימר, התהלכו עם אחיו הפועלים והעובדים בבית ובשדה הוא כבודו ותהלתו, ותחית ארצו ותחית עמו החומרית היא גאותו וגאונו וכל תאות לבו. — מבקר עד ערב בביתו לא ישכנו רגליו, פעם בשדה פעם בכרם, בבקעה ובהר ירעיש סוסו בערבי מבטן ומלדה. אין שיח שדה בכל כפר מזגגים נעלם ממנו ואין רגב אדמה נסתר מנגד עיניו, ואף כי הגפנים משאת נפשו אשר ישמור מכל משמר, עד כי גם בלילה לא ישקוט ולא ינוח, ילין בכרמים ויאורב במסתרים לירות שועלים מחבלים אשכלות במו אפל, להשמידם ולכלותם ולבלתי השאיר להם שריד כאשר דבר.

וה' ברך את אלישע בכל, ותלד לו לוירא בן מקץ שלש שנים לשבתו בארץ יהודה. ותהי השמחה גדולה מאד, וכטוב לבם באשרם גמרו אמר להביא אליהם גם את אמו ארצה ישראל, ואביהם הסכים לעצתם זאת בכל לבו. כי אף בהיותו לאחר גם בתוכו גם בברו, רגשותיו בקרבו התיהדו והמה לישראל כלם, מעורב הוא בדעת עם אחיו בני עמו, וגם זקנו הלבן מגודל ויורד על פי מדותיו, וגם שם חדש קורא לו, רבי נתן הלבובי, תחת נתן סלמנדר לפנים, אך פתגמו הישן עודנו חדש עמו: רק פעם אחת נחיה עלי אדמות, ולמה זה ישב בגפו ויש לאל ידו למיתב טן־דו, עם אם חתנו ובתו אהובי נפשו. — מאליו מובן, כי אדל העלובה, השוממה מבלי בניה, הנשכחה בפנת מעון צר בזבלוטשה, רחוב אביוני אדם בעיר ברטנה, כי עניה סוערה זאת בנפש חפצה מלאה אחרי חפץ בנה הקורא לה מרחוק לעזוב עמק עכור ולבוא אליו אל ארץ חמדה, לשבוע מטובו בנחלת שפרה לו. — אם גם התערב איזה הרהור אחר בשמחתה על בנה, אם גם איזו מחשבה זרה התגנבה לבתי נפשה, אם עלה סלמנדר על לבה ותקו לעדנה אחרי בלותה, סתרי לב אלמנה חיה כמוה מי זה יודע? — ויהי מה! עליזה ושמחה עזבה אדל את ארצה ואת מולדתה, מבלי

שים לב לתלונת בתה וקצף חתנה הנאור בריבם בה על עשותה את הדבר הזר והמוזר הזה, מעשה אחת הנשים הצדקניות שבדור, לבשתה ולחרפתה, ולמען עטות עליהם ועל זרעם כלמת עולם לא תשכח, — ותבא שלום אל אחוזת אלישע בנה ימים אחדים לפני חג המצות, ותמצא הכל מוכן ומזומן לפניה בעין יפה וביד רחבה ומלאה. אלישע ולווירא שמחו לקראתה מאד ויקבלו פניה באהבה וחמלה רבה ונכדה היונק התרפק עליה ויחבקנה בזרועותיו הקטנות, ותבך אֶדל בפעם הראשונה בימי חייה דמעות שמחה טהורה באמת ובתמים.

— ואישה? —

ליל התקדש חג. אורה שמחה וששון ויקר בחדרים מלאים כל טוב בבית אלישע והוא וכל בני ביתו והנלוים אתו מסבין על שלחן מלא ברכת ה׳ ועורכים את הסדר כדת וכמשפט. כל המסבין יחד יגביהו את קערת הסדר בקראם: כ ה א ל ח מ א ע נ י א, ברגש קדש מאד נעלה, וגם „מ ל כ ו ת״ שתים בין המגביהים, לווירא היפת בנשים מלכת אלישע, ואֶדל חמותה מלכת רבי נתן הלבובי, בורם ויוגב ב כ פ ר מ ז ג נ י ם.

„זלמן גוי".

חס ושלום! ר' זלמן פעשעס לא היה גוי, אדרבא, ישראל כשר היה, משכים ומעריב לבית הכנסת בכל יום, נהנה מיגיע כפיו ומהנה תלמידי חכמים מנכסיו, גם ידע פרק במשנה ואגדה, וגם פאות ארוכות ועבות היו לו, וגם בעל חוטם ארוך ועקום היה—יהודי גמור אפוא לכל משפטיו וחקותיו. ולמה קראו לו אנשי מקומו גוי? מפני הרבה דברים: משום שלא לבש בגדי משי בשבת ויו"ט, ולאשתו לא היו לא נזמי זהב באזניה ולא אבנים טובות ומרגליות על ראשה ועל צוארה, אף על פי שאיש אמוד היה; משום ששדך את בתו לבעל מלאכה, אף־על־פי שהיה ספק בידו להשיאה לבחור תופש תורה, כדבעי למהוי; ומשום שלא לוה מעולם ברבית ואת כספו לא נתן בנשך, אפילו על צד היתר עסקא כתקון מור"ם ז"ל, וכנהוג בכל תפוצות ישראל — והאיש, הן לא רות תזזית נכנסה בו ודעתו לא נטרפה, אדרבא, דבריו בנחת ומשאו ומתנו בישוב הדעת, זאת ראו בני נבזא עירו עין בעין, ובכן נמנו עליו ויגזרו אמר כי אך „בן נח" בעלמא הוא, נהרג על פחות משוה פרוטה — „זלמן גוי" ותו לא מידי.

אבל בשם זה קראו לו רק שלא בפניו, כי בפניו קראוהו: ר' ז ל מ ן פ ע ש ע ס, על שם חותנתו, אשה צנועה וכשרה, עליה השלום, כי למרות המגרעות והחסרונות אשר טפלו עליו בני עירו, היה ר' זלמן בר אורין וישר דרך, כאמור. לא התערב אמנם בעניני הצבור, לא התחבר

לאלה הקופצים בראש להמנות בין בעלי הטובות, פועלי ישועות בקהל, ויברח מכל משרת כבוד בעדתו כבורח מפני לסטים מזוין; אך גם לא פרש עצמו מן הצבור, וישא עמו בעול ככל אשר שתו עליו. להחברות הרבות והמתרבות בעירו חדשות לבקרים — לכלם שלם דמי שבוע בשבוע, מבלי אשר ידע ומבלי אשר גם חפץ לדעת, למי ולמה המה ומי אלה הדואגים לטובת הכלל אשר ייסדום, וגם מאותם גבאי הצדקה, המחזרים בעיר לגבות נדבות בכל יום תמיד, לא קפץ את ידו, ויתן ולא חשך גם לתובעים למשכן גם לתובעים לעגל, כחק לישראל קדושים מימי עולם ושנים קדמוניות. — רבי זלמן דנן נהג אפוא כשורה וכאחד מבעלי הבתים החשובים בעירו, ומה ראה לשטות זו להבדל מבני גילו בהליכות ביתו ועסקי ממונו? שאלה זו שאל הרב הגאון מארי דאתריה את ר׳ זלמן בעצמו, כי נכבד היה האיש בעיני הרב ויביע מוסרו לו בדברים רכים משמן והמה חודרים כליות ולב: „היתכן, ר׳ זלמן? כבוד מעלתו הוא איש עשיר, בלי עין־הרע, ואדם של צורה, ולמה זה יעשה שבתו חול לענין מלבוש, בלבשו בגד של צמר כאחד מבני הכפרים? — אלמלי היה כבוד מעלתו עם הארץ חס ושלום, כי אז יכלנו לדונו לכף זכות, אבל קצת ת״ח הוא ב״ה, ויש לו לדון קל וחומר בעצמו: ומה הטמנת חמין, שיוכל אדם לומר: אסטנים אני או חושש אני במעי ואיני רשאי לאכול חמין הטמונים מערב שבת, משום חשש סכנת השחתת האצטומכא, אפילו הכי אמרו: כל שאינו טומן חמין חוששין לו שמא מין הוא, — המסרב ללבוש בגדי משי בשבת, שאין בהם חשש סכנה כלל וכלל, על אחת כמה וכמה שחוששין וחוששין לו ר״ל. הא חדא, ואידך, שמעתי דבת רבים, תלונת אנשים יראי השם, כי כבוד מעלתו פרץ גדר וישדך את בתו לאדם פשוט מאד, לאיזה בעל־מלאכה, והוא באמת דבר מגונה: המבלי אין בחורים לומדי תורה בישראל, כי יתן את בתו לע״ה כאלו כפתה לפני הארי, כידוע? — לא זה הדרך לאדם שכמותו! ואיידי דאתינא להכי, אומר לכבוד מעלתו בלחישה,

כי גם אשתי הרבנית תחיה יש לה עליו קצת תרעומות מצדה. הלא מעלתו משופע בעסקים, בלי עין הרע, ובודאי נצרך הוא לפעמים לזוזי, והרבנית שלי עוסקת קצת בהלואה, כידוע, ולמה זה לא ילוה מעלתו מאתה איזו מאות רו״כ לעת מצוא? הלא טוב ותתו את הרֶוח לאשתי הרבנית תחיה מתתו לאיזה מלוה ע״ה בעיר? — היתכן?...״ אך ר׳ זלמן ענה את הרב הגאון בנחת ובמתינות, כדרכו, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. בדבר בגדי המשי הוכיח להרב הגאון, כי הקו״ח שלו קו״ח של שטות הוא, במחילת כבודו, כי הטמנת חמין הוא ענין אחר לגמרי, והוא בודאי דבר גדול, כי על כן מובא הוא בכל ספרי הפוסקים הראשונים והאחרונים ומובא גם בה„חיי אדם״ עצמו, ועל כן גם כ ל ה ע ו ל ם כ ל ו טומנין חמין מע״ש לשבת; לא כן בגדי משי, שלא נזכרו בשום מקום לא לחובה ולא למצוה, ואפילו הכהן הגדול ביום הכפורים לא לבש בגדי משי, כידוע. ועל אדות האיש שבחר לבתו, ענה ר׳ זלמן, כי אמנם לא למדן הוא, אך האם כל אדם זוכה להיות תורתו אומנותו, ואם כל ישראל חייבים להיות למדנים? ע״ה ובור, כאשר יאמר הרב, איננו ח״ו, ואם בעל מלאכה הוא, הדבר הזה זכות הוא לו ולא חובה, כי הרבה מחכמינו הקדמונים ז״ל היו בעלי מלאכה, זה סנדלר וזה נפח וזה נגר וזה בנאי וכו׳, כדאיתא ב„עין יעקב״ בכמה וכמה מקומות, ובפירוש אמרו באבות: אהוב את המלאכה. — הרב הגאון אמנם התאמץ להראות לר׳ זלמן ולהבינו בינה, כי המאמר באבות בודאי יש בו סוד ולא יפורש כפשוטו, וכי ר׳ יוחנן לא היה ח״ו סנדלר פשוט, וכי ר׳ יצחק לא היה ח״ו נפחא פשוט, ור׳ אבא לא היה בורסקי פשוט חלילה וחלילה. אפס כי הפעם לא הועיל הרב הגאון בחריפותו הגדולה ולא כלום. ר׳ זלמן עמד על דעתו ולא זז ממנה אפילו כמלא נימא: הסודות והרמזים בודאי גופי תורה המה לחכמים יודעי ח״ן, פרנסי הדור ופרנסי הצבור, שמלאכתם נעשית על ידי אחרים, אך הנגלות לאדם פשוט כמוהו, כי גדולה מלאכה שמכבדת ומחממת את בעליה,

וגדול הנהנה מיגיע כפיו, ואין הדברים יוצאים גם מידי פשוטן ומשמען. והרב, אם גם בו לו בלבו על רפיון מוחו וחולשת השגתו, הוכרח באחרונה להסביר לו פנים, כי ראה כי לא יוכל לו, ולמה זה יתעבר על ריב חנם, וסוף סוף הלא בעל בית הגון הוא ר׳ זלמן, שולח דמי חנוכה ודמי פורים ודמי רגל ברגל, כמשפט, וגם הבטיח במו פיו, כי בנוגע לתרעומת הרבנית תחיה, אם אך יצטרך למלוה, בודאי לא ילוה מאחרים, כי אם מאתה.

ולר׳ זלמן בת מאורשה לבעל מלאכה, כאמור, ולא לבעל מלאכה קלה ונקיה, לחיט, גלב, עושה כובעים או כורך ספרים, וכדומה לאלה, שכבר קנו זכות אזרח בישראל, אף על פי שנקלים המה בעיניהם, — כי אם לבעל מלאכה כבדה וגסה, שמשחרת פני בעליה כשולי קדרה: לחרש ברזל חגור סינר של עור, נופח בפחם ומכה בקורנס את הברזל הלוהט על הסדן, עד שזקוקין דינור נפקין ומנתרין ועופפים כברקים סביבו, ופניו המזיעים בוערים כגחלי אש. אלמלי היתה הנערה גידמת, חיגרת, אלמית או בעלת חטוטרה; אלמלי כבר באה בשנים ותירא פן ילבין ראשה בבתוליה בית אביה; אלמלי נפגמה בכבודה או בגופה פגם כל שהוא, מקרים שכבר קרו ר״ל, כדאיתא בהדיא בגמרא: נערה שנתפתתה או שנאנסה, ואפילו רק מוכת עץ ה״ו — אלמלי היה הדבר כמו, כי אז בלי ספק נדו יהודי נבזא הטובים לר׳ זלמן ויחרישו לו; אבל הנערה יפה כלבנה במלואה, וזה בגרה כמעט, והיא פורחת כתמר באביב נעוריה, וכרוחה ונפשה ברה היא כחמה לטוהר, וחמדת עלמות זאת יתן אביה לחרש גרידא, עושה נעלי ברזל לסוסים, השוקי ברזל לאופן עגלה, ודרבון וקלשון ומחרשה, כגוי גמור מבטן ומלדה! ואם לזאת יסלחו לו?

— הוא הדבר — השמיע בעל בית חשוב את דעתו בקהל מסבין על צנצנת מי דבש, בבית־המשקה אשר לחנה׳לי המוזגת — זלמן גוי נותן את בתו לחרש ברזל שכמוהו כגוי, מצא מין את מינו והזווג עולה יפה.

— ובעיני אך יפלא – אמר בעל בית אחר מן המסבה – כי חפצה הנערה במין עשו כזה, פליאה נשגבה לא אוכל לה.

— לא יפלא כל מאומה — ענה אחר מבני החבורה, איש בא בימים, בעל פנים צוחקים ועינים מפיקות תבונה, ר' חיים'ל לץ שמו — האם גבן או דק הוא או חרום או שרוע, כי לא ירצה לה? הלא כאיש גבורתו והנערה הן גם היא בריאה וטובה, ויודעת למה היא נכנסה לחפה. לפום גמלא שיחנא.

— כמדומה לי שאינך יודע מה אתה שח, ר' חיים'ל — ענה איש צעיר לימים, קטן ורזה, בעל פנים לבנים וארוכים — וכי מה ענין גמלא ושיחנא אצל זווג איש ואשה? אדרבא, אנשי ירושלים היו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שירבו בנים, ובפירוש אמרו: גבוה לא ישא גבוהית וננס לא ישא ננסית, כדאיתא בסנהדרין ובבכורות.

— ר' יהודה'לי הקטן שלנו — ענה ר' חיים'ל בצחוק ובנחת — ר' יהודה'לי הקטן לכבוד עצמו הוא דורש, כי רוק הוא באותה שעה ועומד על הפרק לישא אשה. אך הדרשה תדרש ועולם כמנהגו נוהג, ובנות ישראל בזמן הזה תבחרנה באשר תבחרנה, מבלי פנות אל אנשי ירושלים ומנהגם הטוב ומבלי שאול גם את פי הגמרא המפורשת במס' בכורות, ור' יהודה'לי הקטן אין לו אלא להשען על אבינו שבשמים, שיזמין גם לו את זווגו בשעה מוצלחת, תהי האשה גוצא או אריכא, ובלבד שתהא טובה ונאה. לחיים, ר' יהודה'לי!

ר' חיים'ל שתה את כוסו בנחת ובמתינות, והמסבין שתו גם המה לחיי הרוק המחזר אחר אשה גדולה ויצחקו מטוב לב. אך פני ר' יהודה'לי אדמו מכעס, ויקרא בחמתו: „כל ליצנותא אסירא, ואף כי נבול פה, ור' חיים'ל לץ מנבל את פיו, ואתם תצחקו?! בושו והכלמו"!

— כל כי האי ריתחא למה, ר' יהודה'לי חביבי — ענה ר' חיים'ל בכובד ראש מדומה — אינני מנבל את פי ח"ו, כי אין כונתי על אשה טובה לבריות ונאה ויפה ממש חלילה, כונתי רק על אשה טובה לשמים ונאה במצות

ובמעשים טובים, כמובן מאליו. — אבל כמדומה לי שפתחנו בכד וסיימנו בחבית. נחזור לענינגו, לר׳ זלמן פעשעס.

— לזלמן גוי ולעשו חתנו — קראו המסבין.

— לו יהי כדבריכם — ענה ר׳ חיים׳ל — אך השמעתם מה הוא עושה עוד? עוקר הוא את דירתו מן הק״ק שלנו לגמרי, כי מוכר הוא את ביתו ואת חנותו אשר לו בזה ואומר לקנות לו נחלת שדה ובית לשבת באחד הכפרים. ככה הוא עושה לכם!

— ומשום מה? – שאלה ההסבה כלה פה אחד בתמהון.

ר׳ חיים׳ל משך את שתי כתפותיו למעלה ויגמא מלא לוגמא מי דבש, מבלי ענות מאומה, ותחתיו ענה הגדול שבחבורה חלקו: „משום מה? משום לא כלום, משום שהוא זלמן גוי ותו לא. זלמן גוי ילך להשתקע בין הגוים, פשוט בתכלית הפשטות״.

— אין הדבר כמו – ענה ר׳ חיים׳ל במתינות, כדרכו – הדבר איננו פשוט בתכלית הפשטות, כאשר תאמר, ר׳ שמואלקא; ר׳ זלמן איננו הולך אל הגוים כל עיקר, אדרבא, עוזב הוא את הגוים ואת ארצות הגוים מכל וכל: לארץ ישראל הוא נוסע.

צחוק גדול פרץ בין בני המסבה: „זלמן גוי מה חפצו בארץ ישראל?״

— הלא אמרת בראשונה, כי לאחד הכפרים הוא הולך?

— וכי קונה הוא לו נחלת שדה ובית לשבת?

— מה תשאלו לשוא? הלא תראו, כי משטה בנו ר׳ חיים׳ל, הלא תראו!

— האמנם כן ר׳ חיים׳ל? — שאל היושב בראש — האמנם אך התולים עמך?

— חס ושלום! — ענה ר׳ חיים׳ל — ר׳ זלמן הגיד לי במו פיו, כי חפצו ומגמת פניו לנכ.ע לארץ ישראל, ור׳ זלמן לא ישקר, אף־על־פי שגוי הוא על דבריכם.

— ושם בארץ ישראל יקנה לו שדות? מה לו לשדות בארץ ישראל?

— לעבדם ולשמרם ולשבוע מטובם — ענה ר' חיים'ל,
— האם נשתגע האיש פתאום ?
— על דברתי, כי את הדברים האלה ממש שאלתיו גם אנכי — ספר ר' חיים'ל בצחוק: האם תשתגע פתאום ר' זלמן? אך הוא: לא כן, ענני, לא אשתגע חלילה, כי בדעה מיושבת אני עושה את אשר אני עושה תה"ל, ויספר לי מעשים זרים ומפליאים, כי רבים מבני ישראל בכל ארצות גלותם, אשר ימצאו את לבבם נכון ואשר ידעו כי חילם וכח ידם ימצא להם, יעזבו כיום את מרכלתם ואת משלח ידם ויעלו לארץ יהודה, לא רק למען הנצל מגלגול מחילות וחבוט הקבר במותם, כי אם גם להנצל מחיים של נוול בחייהם, חיים של בושה וכלמה, חיים של רוכלים ושל מוזגים ושל מלוים ולוים ברבית, חיים של ערמה ומרמה, הונאת רעים וגזל הבריות, ולחיות חיים חדשים על המלאכה ועל העבודה, עבודת האדמה אשר ברכה ה', בהיתר ולא באיסור, בכבוד ולא בבזיון, — וכאלה רבות, דברים אשר לא אבין להם וגם לא אדע איזה דרך מצאו מסלות בלב ר' זלמן, אשר לא דרש מעולם במופלא ממנו ובמכוסה ממנו לא חקר... אך הנה זה בא ר' זלמן בעצמו, שאלו את פיו ויגדכם.

המסבין הסבו פניהם אל מול הפתח, והנה ר' זלמן בא.

— ברוך הבא ר' זלמן - פנה אליו ר' שמואלקא במאור פנים — שבה נא אלינו ונשתה צנצנת אחת יחדו לחיים.

— לא אוכל להתמהמה — ענה ר' זלמן — כי אין אנכי לביתי, ואת מנת מדתי, כוס אחת בכל ערב, הנני נוהג לשתות ביחוד ובעמידה, כשתית עראי ולא שתית קבע.

— במחילת בבודך, ר' זלמן - ענה ר' יהודה'לי הקטן — מנהגך זה מנהג לא טוב הוא, שתיה ביחוד שתיה בעלמא היא, אבל שתיה במסבת רעים היא שתיה כדת, כדבעי למהוי, ובפירוש אמר צדיק מפורסם אחד בספרו, כי שנים שיושבים ושותים כוס של משקה יחד שכינה שרויה ביניהם, ור"ת של הכו"ס עולה להם: "ויאמר "ה' "סלחתי "כדברך.

— מאמר בעין זה יש באבות, אבל באופן אחר קצת —

ענה ר׳ זלמן לתמו – שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם. אך אין לי עסק בנסתרות, ואם קבלה היא, אקבל ולא אכרב, והמסבין התכנסו וישימו לו מקום, וישב אל השלחן, וחנה׳לי המוזגת הציגה את כוסו לפניו.

ר׳ זלמן זה הוא כבן חמשים, קומתו נמוכה, אבל מבנה גוו איתן ויצוריו גסים ומוצקים.

הדרת פנים אין לו, זקנו קצר, מלא וסבוך ושחור משחור, ורק בפאות ראשו העבות זרקה שיבה פה ושם; גם קולו איננו נאה, כי עב הוא וחזק, אף כי דבורו בנחת ובענוה וכמעט בלאט ובלחישה; אבל עיניו יפות וטהורות, מביטות נכחן ומפיקות תומת ישרים וטוב לב, וכלו אומר בריאות גו ושלות רוח ונפש.

ר׳ זלמן ברך ברכת שהכל נהיה בדברו בכונת הלב וישתה.

— לחיים, ר׳ שמואל׳קא! — לחיים, ר׳ חיים׳ל! — לחיים ר׳ יהודה׳לי! — לחיים, לחיים!

— לחיים טובים ולשלום!

— זה ספרי ר׳ זלמן — פתח ר׳ חיים׳ל ויאמר — זה ספרי פה, כי מוכר הנך את ביתך ואת חנותך והלכת מעירך וממולדתך, ויצחקו לי, כי לא יאמינו.

ר׳ זלמן שתק.

— הגדתי להם כי הנך אומר לעלות לארץ הקדושה — הוסיף ר׳ חיים׳ל — ויאמרו כי משטה אני בם בכזב.

ר׳ זלמן שתק.

— אבל בהגידי להם, כי בדעתך לקנות נחלת שדה בארץ ישראל — הוסיף ר׳ חיים׳ל עוד — בספרי, כי תאמר לעבוד שם את האדמה, לחרוש, לזרוע, לקצור ולדוש, לזרות ולהבר, ויאמרו לרגום אותי בהכוסות אשר בידיהם, לולא חסה עינם על אשר בתוכם. האין זאת ר׳ שמואל׳קא?

— לא האמנתי חלילה — ענה ר׳ שמואל׳קא — הכל יודעים, כי תהמוד לצון לך לעת מצוא, אבל להוציא דבה

אשר כזאת על בן ישראל הוא עון פלילי, ר׳ חיים׳ל, בודאי עון פלילי.

— בודאי עון פלילי — שנה ר׳ חיים׳ל — בלי שום ספק, שנאמר מוציא דבה הוא כסיל, ואין לך עון גדול יותר מלהיות שוטה, מצות לא תעשה גמורה, שנאמר ואל תהי סכל. אבל באמת חף אני מפשע מוציא דבה, ור׳ זלמן בעצמו יענה בי צדקתי.

— ר׳ חיים׳ל לא לעדותי הוא צריך — ענה עתה ר׳ זלמן לאנסו — אך רצונו של אדם הוא כבודו ואת חפצו אשלים. מה שספר על אודותי שמע מפי, כדבריו כן הוא.

— ואמת נכון הדבר? — התפלאה המסבה כלה.

— אם יהיה אלהים עמדי, ועליתי לארץ הקדושה אחרי נשואי בתי אי״ה בשבוע הבע״ל.

— ואף גם זאת, כי תקנה שם שדות והיית לאיש אדמה?

— כן, בלי נדר, בשביל כך אני נוסע.

— לא אאמין למשמע אזני, ר׳ זלמן — קרא ר׳ שמואל׳קא משתומם — בשביל כך אתה נוסע? ישראל כשר עולה לארץ הקדושה לגור בירושלים, בצפת או בחברון, להתענות ולסגף את עצמו ולהתאבל על גלות השכינה, לבכות ולספוד לפני הכותל המערבי, להשתטח על קברי צדיקים ולהקבר בתוכם אחר מאה ועשרים שנה; אבל לעבוד עבודה בשדה כאחד הגוים הערלים להבדיל? — השם ישמרנו ויצילנו!

— לא כן ר׳ שמואל׳קא — ענה ר׳ זלמן בתמימות — עבודת האדמה איננה בזויה לפני המקום ח״ו, אדרבא, רוב מצות התורה הקדושה וברכותיה וקללותיה תלויות בארץ, ב ע ב ו ד ת ה א ר ץ, ביבולה, בפרי אדמתה. — אין לך גדולה בתורה מפרשת שמע והיה אם שמוע, שישראל מיחדים בהן שמו של מלך מלכי המלכים הקב״ה בכל יום תמיד, וכתוב בהן: ואהבת את ה׳ אלהיך — ונתתי מטר ארצכם בעתו — ואספת דגנך — ונתתי עשב בשדך — פן יפתה

לבבכם וסרתם — וחרה אף ה׳ — והאדמה לא תתן את יבולה. הרי ...

— איפכא מסתברא! — קפץ ר׳ יהודה׳לי הקטן וענה — ואף אני אביא ראיה מפרשת והיה אם שמוע: וחרשת וזרעת וקצרת לא כתיב כאן, ואפילו וטחנת ואפית לא נאמר, אלא: ונתתי מטר ארצכם — ואספת דגנך — ואכלת ושבעת, הרי שארץ ישראל אינה צריכה לעבודה כלל, אלא כשישראל זוכין, הקב״ה מצמיח להם בה חטה ככליות, שאינה טעונה לא טחינה ולא אפיה ולא בשול, והיא נתלשת ונאספת ונאכלת כמו שהיא, כדאיתא בהדיא בגמרא: עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות.

— דברים אלה של טעם הם, ר׳ יהודה׳לי — אמר ר׳ חיים׳ל בצחוק נחת — וכמדומה לי שמקורם באיזה מדרש אגדה, אף־על־פי שמקראות הרבה בתורה מטפחים על פניהם, כמו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, שדך לא תזרע כלאים, כי תקצר קצירך בשדך וכו׳ וכו׳. אך המקראות האלה בודאי יש להם סוד על פי גמטריא ור״ת, הידועים ליודעי ח״ן כמוך, ר׳ יהודה׳לי, האף אין זאת? —

— בודאי ובודאי יש להם סוד — ענה הנשאל בגאוה — והסוד הוא העיקר, כידוע.

— ומה תאמר אתה? — פנה ר׳ חיים׳ל אל ר׳ זלמן, אשר כבר שתה את כוסו ויקם לצאת וללכת לו.

— אנכי לא אומר כלום — ענה ר׳ זלמן — אם אזכה שתוציא לי הארץ גלוסקאות, בודאי לא אסרב, ואקבלם באהבה; אך הנפלאות טרם יהיו בארץ, מה אכפת לכם, כי אעבוד את האדמה ובזעת אפי אוכל לחם? — ערבא טבא, רבותי!

— שבה נא עוד רגע, ר׳ זלמן — אמר אליו ר׳ שמואל׳קא בידידות מגולה וגערה מסתרת — הן תאבה לשוחח אתנו עוד שעה קלה טרם תעזבנו לאורך ימים.

ר׳ זלמן שב וישב על מקומו.

— הגד נא לי באמת ובתמים, ר׳ זלמן — הוסיף ר׳

שמואל'קא בפנים צוחקות — מה ראית על ככה ומה הגיע לך, כי תעזוב את עירך ואת מקומך ואת מסחרך הטוב, בהיותך קרוב לימי הזקנה, והלכת אל ארץ רחוקה לבקש לך משלח יד חדש, עבודת כורם ויוגב, אשר לא ידעת אתה ואבותיך? מה זה ימריצך כי תעשה את הדבר הזר והמוזר הזה פתאום?

— פשוט מאד — ענה ר' זלמן — לא ימריצני לזה דבר בלתי אם חפצי ורצוני לבד, וגם לא בפתע פתאם גמרתי בלבי לעשות את אשר אני אומר לעשות אי"ה. משלח ידי ומסחרי הטוב, אשר תאמר ר' שמואל'קא, נבזה עלי נמאס זה כמה, ה' לא יחשוב מוצא שפתי לעון לי. בכל פנות שאני פונה אך בוז ושפלות תחזה עיני, אך איבה ומשטמה, קנאה ותחרות, מרמה ואונאה, ולחמי לנפשי הוא נהמא דכסיפא, אשר ישליכו לי אויבי בעין צרה ובידים שלוחות תמיד למרוט בחרפה לחיי. משלח ידי ומסחרי הטוב! ומה אלה המה? לעמוד כפוף ונכנע בפרוזדור חצרו של איזה „פריץ", עד אשר יצא אלי וימכור לי מתבואת שדהו בקולות וצעקות, בזיון וקצף, אם לא ימצא טוב לפניו לשסה בי את כלביו ולגרשני; או לעמוד בחנות כל היום, אנכי ואשתי ובתי, מצפים בכליון עינים, עד אשר יבואו עם הארץ לקנות סחורת מאומה, ועל כל פרוטה ופרוטה יחרפוני ויבזוני וינאצו את שמי ואת שם עמי ואלהי — ואם בחיים כאלה לא תגעל נפשי?!

— אי משום הא לא אריא — אמר ר' שמואל'קא בצחוק לעג — אנחנו כלנו בכל תפוצות ישראל חיים אנחנו על המקנה והקנין ועל המשא ומתן עם גויי הארץ זה כמה מאות בשנים, ואם יגער בנו איזה פריץ או יחרפנו איזה אכר, מה מנו יהלך? כי על כן בגלות אנחנו.

— אבל חיים כאלה חיי נוול הם, חיים של בושת וכלמה, ונוול וצער ובזיון וגלות אינם מדאורייתא, מצות אשר צוה ה'! — קרא עתה ר' זלמן ברגש ובקול מורה לשונים מוטם, כאשר לא נסה וכאשר לא הסכינו לשמע

מדבר מעודו – והקנאה והשנאה והערמה וההתחרות מבית?! האם לא יכרו הסוחרים איש לעמיתו שחת, להפיל האחד את האחד למשואות? האם לא יארבו החנונים איש לאחיו לבלעו חיים? האם לא יחטפו הרוכלים איש מפי רעהו את פתותי לחמו? ואם לא יפשיטו המלוים את עור הלוים מעל עצמותם על חשבונו של מורם ז״ל ותקונו? – – חלילה לי מללמד חובה – הוסיף באנחה יוצאת מקירות לבו פנימה – חלילה לי מלקטרג על ישראל קדושים. ידעתי את מכאובם, ידעתי כי בעל כרחם ובחטאת אחרים יאשמו עניי עמי, כי אויבינו ומנדינו מהוין גדרו ויגדרו את דרכנו בגזית, כי פלשתים אשר מסביב סתמו ויסתמו מעינות כל פרנסה בכבוד לנו, וקיבתנו, כקיבת כל חי על פני האדמה, תובעת את תפקידה, ואך אל המשא ומתן עינינו תלויות. על כן נשפל, על כן לא נרומם, ועל כן החרשתי ואתאפק גם אנכי, בדעתי כי קצרה ידי מהושיע לי. רגע אמרתי אמנם בחפזי להשליך משכנותי בעיר ולקנות לי פה בארצנו נחלת שדה לעבדה, ואולי כבר גם בצעתי את אשר יזמתי לעשות. אך היכול אוכל לשבת לבדי בין המון עם הארץ ולחסר את נפשי מכל דבר הנחוץ לאיש יהודי באשר הוא יהודי? – ובכן סחרתי כמאז בחצרות הפריצים, ואשב בחנותי ואדום ואשא בשרי בשני. והנה את אשר לא פללתי ולא עלה על לבי זכיתי לשמוע: חדשות נהיו בעולם, רבותי! כי פקד ה׳ את עמו, לתת בלב רבים מבחורי ישראל לעלות ולהתנחל בארצנו הקדושה, לזרוע שדות ולנטוע כרמים ולחיות חיים חדשים על האדמה אשר נשבע ה׳ לאבותינו לתת לנו, – ותחי רוחי ואומר: באה העת, הגיעה השעה, ותקותי אשר אליה נשאתי את נפשי נתן אלהים; הנני עולה גם אנכי להיות אכר בין שאר אכרי ישראל בארץ אשר נתן ה׳ לאבותינו בימי קדם. הוא הדבר כלו, מורי ורבותי!

— ואם לא הצחוק הוא? – קרא ר׳ שמואל׳קא בשאט נפש – אכר בין שאר אכרי ישראל! נמצא, כי ר׳ משה׳לי ור׳ איצקל ור׳ לעזרל יעבדו עבודת עבדים כפיאָטר,

כשטעפאן וכפאוול ? ! — היש חלול השם גדול מזה ?

— וכמדומה לי שגם מצד אחר אין הדבר כשורה — ענה ר׳ יהודה׳לי בכובד ראש, כדיין הפוסק להלכה בדין איסור והיתר או שאלת נשים — כי אפילו אם נאמר, שעבודת השדה היתה נהוגה בישראל כשהיו שרוין על אדמתם, כדמוכח באמת מכמה מקראות בתורה נביאים וכתובים ע ל פ י פ ש ו ט ם, עכשיו שהחזיקו בה עממין, יש בה חשש „בחקותיהם״, כמו שאמרו בבמה: „אע״פ שהיתה חביבה בימי אבות, כיון שנעשית לעבודה זרה שנאה הקב״ה״.

— במחילת כבודך, ר׳ יהודה׳לי — ענה ר׳ חיים׳ל גם הוא בנגונו ובסגנונו של ר׳ יהודה׳לי בעצמו — ראיתך זאת אינה מחוורת לי עד שתביא לכל הפחות גמטריא או ר״ת לחזקה ולסעדה; שהרי לפי דבריך, לא יהיו ישראל רשאין לשאת מכנסים על בשרם משום חשש „בחקותיהם״, אחרי שאומות העולם לובשים מכנסים, כידוע.

— אין הנדון דומה לראיה — מהר ר׳ יהודה׳לי לענות בקול ענות נצחון — מכנסים נזכרים בכמה ספרי יראים ראשונים ואחרונים; לא כן עבודת אדמה. גם לא מצאנו בשום צדיק הדור שעסק בה, אף־על־פי שכלם לובשים מכנסים, כדמוכח מס׳ לקוטי מהר״ן הקדוש שכתוב בו בפירוש: מכנסים של הצדיק מכפרים על גלוי עריות.

— נעניתי לך, מחול לי — ענה ר׳ חיים׳ל בענות לצון — אבל גם ר׳ זלמן שלנו אדם כשר הוא, ואני ערב בו שלא יעשה דבר שלא כתורה, ואם אנשי ארץ ישראל עוסקים בעבודת השדה, בודאי יש להם על מה שיסמכו, ואין אנחנו נזהראין לדבר. אפס כי אחת אשאלך ר׳ זלמן: אתה ואשתך לארץ ישראל אתם הולכים, ואת בתכם היחידה אתה משיא לבעל מלאכה פה בחוץ לארץ. האם לא היטבת לעשות, להשיאה ש מ ה לאיש אשר כגילך, והיתה עמך, ולא תשב גלמוד ועריריי על אדמתך בארץ רחוקה?

— בתי הולכת עמנו, כמובן מאליו – השיב ר׳ זלמן – ובשביל כך אני ממהר להשיאה.

— אבל כמדומה לי, שבשביל כך היה לך להשיאה לבן כפר יודע בטיב חרישה וזריעה, ולא לחרש ברזל — הוסיף ר׳ חיים׳ל – ארץ ישראל ארץ הרים וגבעות היא, שם מעטים הסוסים ומעטות העגלות. חרש ברזל מה יעשה בארץ ישראל?

— ירבו חרשי ברזל, וירבו הסוסים וירבו העגלות — ענה ר׳ זלמן -- ירבו העובדים והעושים במלאכה, והיו הרכסים לבקעה והגבעות למישור. אבל...

— מקרא זה לעתיד לבא הוא נאמר – נכנס ר׳ יהודה׳לי הקטן לתוך דבריו.

— אבל הרשוני ואמר לפניכם דבר אחד, מורי ורבותי – הוסיף ר׳ זלמן, בהפשילו את כובעו אל מול גבחתו ובהחליקו את זקנו הקצר פעמים ושלש בשתי ידיו, כמתעתד לדבר דברים כבושים בקהל — אף־על־פי שלא אמצא בנפשי דבר אשר יחייבני לתת דין וחשבון על המעשה אשר אני עושה ועל הגות רוחי ודעותי, ומכל שכן שלא עלי החובה ולא לי המשפט להורות לאחרים דרך ילכו בו; אבל אחרי כי אתם בעצמכם, וכמעט למרות רצוני, הבאתם אותי לידי כך, כי פתחתי שפתי אתכם על אודות לכתי לארץ והפצי ומגמת פני שמה, הבה אשמיעכם דבר גם על אדות התנועה החדשה הזאת בקרב ישראל בכלל, על דבר ישוב הארץ בזמן הזה. סוף סוף הלא צדקו דברי ר׳ שמואל׳קא, כי עלי להשתעשע עמכם לכל הפחות שעה קלה טרם הפרדי מכם לארך ימים; והיתה זאת לכם תחת דבר הלכה, שאולי גם מתוך כך תזכרוני. התנועה הזאת נודעה לי בראשונה ממכתבי העת לבני ישראל, אשר ישלח לי בן אחי אבי מווראטנא מעת לעת למקרא, ועל פיהם נודעו לי כמה וכמה ספרים קטנים מחברות וגליונות, המדברים על ענין זה בפנים מפנים שונים.

אשר הגיתי בם בשים לב. אודה ולא אבוש, כי הרבה מדבריהם נשגבו מבינתי ויש אשר גם לא מצאו חן בעיני, אם מפאת קוצר תבונתי ואם משגגת הסופרים והמחברים, אבל הענין בעצמו נכנס אל לבי וימלא כל בתי נפשי ויחיני ויעודדני ויעוררני להוציא את מחשבתי אל הפועל כהיום הזה. וראו נא, רבותי! הטא ישראל, ובניו הגלו מעל אדמתם הגלת שלומים ונתפזרו בין האומות מקצה תבל ועד קצהו; אבל גם בקצוי ארץ, גם באחרית ים, לא פסקו גם רגע מלכון את לבם כלפי מזרח, לא הסבו עינם מהרי ישראל, לא שכחו רגע את שלחן אביהם, אשר גלו מעליו בחטאותם, ולא נואשו משאת את נפשם הנענה אל ארץ אבותם, השוממה מבלי בניה והחרבה מעצלות יושבי בה. ירושלים עיר הקדש, ציון משכן כבוד ה׳ והארץ הטובה שהנחיל לאבותינו, לא ימושו מפינו כל הימים, וגם בימי שמחתנו, מועדים וזמנים לששון, תשתפך נפשנו ותשתוחח, כי מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, ונשא לבנו אל כפים אל אלהים זה חטאנו לו, כי יחננו וישוב יטענו בגבולנו, על האדמה אשר נתן לאבותינו בימי קדם. ובכל זאת, אנחנו מצדנו נשב שנות מאות על שנות מאות בחבוק ידים, מבלי עשות בעצמנו דבר לרוחתנו ולשועתנו!? – ומה הדבר הזה? אדם מישראל יתפלל אל אלהים שיכין לו פרנסתו בידו המלאה והקדושה, אך בין כך לא ישב הוא בטל ומצפה כי ישליכו לו מן השמים יונות צלויות לתוך פיו, אלא משכים ויוצא לשוק, נושא ונותן, קונה ומוכר, והקב״ה מזמין לו רוח, ומתפרנס, ואנחנו נתפלל ונבכה לפני ה׳ תמיד, כי ישבור עול גלות מעל צוארנו ויקבץ נדחינו מארבע כנפות כל הארץ, ונדחינו בארבע כנפות כל הארץ ישבו בבטלה, לא יניעו יד ולא ישאו רגל לשוב אל הארץ הזאת משאת נפשם, ויוצאים ידי חובתם בקינות ובעריכת חצות ובקריאת: „לשנה הבאה בארעא דישראל, לשנה הבאה בני חורין״, פעמים בשנה, ואם לא על כזה נאמר: לא תנסון את ה׳?

— מה אתה מדבר, ר׳ זלמן? – קפץ ר׳ יהודה׳לי הקטן ויקו״א משתומם — הלהביא את המשיח אתה אומר? והלא השבע השביע הקב״ה את ישראל שלא ידחקו את הקץ? והרבי ר׳ איציקל מלאנצוט זי״ע, שהתקשה להביא את המשיח בלא עתו, מה עלתה לו? והמעשה מר׳ יוסף דילה ריינה והכלב השחור ר״ל? דבריך, ר׳ זלמן, דברים שאסור לשמעם הם.

— לא כן, ר׳ יהודה׳לי — הרגיעו ר׳ חיים׳ל בשפתי רצון — דברים של טעם המה למי שדעתו יפה, ומי שלבו נוקפו נותן אצבעו לתוך אזנו ודיו. – אך הן עוד בפיך מלין – הוסיף בפנותו אל ר׳ זלמן – דבר נא, ר׳ זלמן, כי שומעים אנחנו.

— כן — ענה ר׳ זלמן, — עוד לאלוה מלין, וגם אתה, ר׳ יהודה׳לי, אל תירא ואל תחת ואל האטם אזנך, כי אף אני לא לדחוק את הקץ אני אומר חלילה, להביא משיח בן דוד בעל כרחו. אני מאמין באמונה שלמה בביאת משיח בעת שיעלה רצון מלפני הבורא יתברך שמו, אבל הן לא מצאנו בתורה ולא שמענו מעולם, כי עד העת הזאת צונו השם יתברך לישב ולחכות לו דוקא בגריידינג, בשיפי־טובקא ובבובריק, ולעסוק בין כך דוקא במשא ומתן ובמזיגה ובהלואה, עד שיבא ויגאלנו. וכי מה איכפת ליה להקב״ה, אם אנחנו אלה, אשר יש לאל ידנו, נעלה לארץ לעבוד שם את האדמה ולרפאות את שבריה באשר נוכל? אדרבא, אם ישלח ה׳ את משיחו ויבא וימצא ערי ישראל נושבות ואדמת יהודה פוריה, בודאי לא יתקצף ויכעס עלינו חלילה, ואם ח״ו יגרום החטא ועוד יתמהמה משיחנו לבוא, כלום הפסדנו, אם החלפנו חיים של בזיון וצער בחיים של כבוד ושלוה, חיים של הגונים דויים וסחופים בחוץ לארץ בחיים של אנשים בריאים, חורשים וזורעים וקוצרים בארץ ישראל? ומלבד כל זאת, הלא „וברכתיך בכל אשר תעשה״ כתיב, עלינו לעשות למען נבורך, עלינו לתת יד למען נושע, עלינו לשוב למען נושב... אבל אשמים אנחנו, וחטאינו מנעו הטוב מטנו, עד כי גם הדעת הברורה והפשוטה הזאת

לא יכלה למצוא מסלות בלבבנו, ורבצה בנו קללת הנביא: „השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע, פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו". והנה זה שנות מספר פקד ה' את עמו, אשר שכבו בבשתם ותכסם כלמתם בחסד לאומים, ויקם להם מושיעים, צרים ואויבים מסביב, להעירם ולעוררם ולהשיבם לתחיה.

— פיך הכשילך, ר' זלמן — קרא ר' יהודה'לי — שרים ואוהבים חפצת לומר.

— ימחול נא ר"ר יהודה'לי לעיין באבות פרק ה' משנה י"ז — אמר ר' חיים'ל בנחת.

— פרקי אבות שגורים על פי ושם לא נאמר דבר בנוגע לענינינו, — ענה הקטן בגאוה.

— אבל שם נאמר, כי שבעה דברים בגולם, ואחד מהם הוא הנכנס לתוך דברי חברו, — לחש לו ר' חיים'ל באזנו ור' זלמן הוסיף וידבר:

— הגראים כאוהבים לנו בשעת הנאתן. בשנים קדמוניות הושיבונו במבואות אפלות ומטונפות הנקראות „גהעטאָס" בלעז, שם ישבנו במחשכים כמתי עולם ונסחר בבגדים ישנים והלוינו כסף בנשך ובמרבית, גם בכינו בזכרנו את ציון, ולא חסרנו דבר, אם אך מצאנו לחם לאכול ובגד ללבוש ודי כסף לתת כפר נפשנו לנחרים בנו בכל עת מצוא, כי הגלות המיתה כל חושינו בנו ותשבת כל רגש כבוד אדם מקרבנו ונהי טובים. ואוהבינו אלה, בימי האור וההשכלה בזמן הזה, הרסו את חומות הגהעטאָס ויאמרו לישראל: קום צא אלינו וראה חיים אתנו, כי אחינו אתה, אדם אתה במונו. והמה הרעו לנו מאבותם רבי־רבבות מונים, כי בצאת ישראל פתאום מקרן חשכה לקרן אורה, ועיני רבים, אשר לא נסו באור השמש, הכו בסנורים, ויחדלו לראות נכוחה ויאמינו, כי אמנם באה העת אשר יגור זאב עם כבש ונמר עם גדי יחדו ירבצו, ולא עוד אלא ששכחו בחפזם, כי המה הגדיים והכבשים, ויתברכו בלבבם, כי זאבים ונמרים גם המה להם, ויחקו את מעשה שכניהם ויתגנבו

את בניהם בדרכיהם, ויכשירום להתערב בגוים, לבוא בסוד חכמי עמים ושריהם ולהתהלך בקרב מרום עם הארץ, יתנצלו את עדים מהר חורב בעוה"ר; ואלמלי נשארו על מעמדם זה, כי עתה לא נותר לישראל שריד ופליט ברוב ארצות גלותנו, כי נבלעו בגוים ולא נדע כי באו אל קרבם. אך עוד הם מתעתדים לקבל את רוב הטובה מידי אחיהם החדשים, ומאויי לבם טרם נתנו להם עוד כאשר קוו למו; עוד הם עומדים ומצפים, כי השרים והגדולים ישלחו ידם להעלותם אליהם אל מרום שבתם, והנה ידם שלוחה לדחפם ולדחותם אחורנית, וקול ממרום נשמע, קול אדיר וחזק: קרבו אליכם יהודים, אל תגעו באשר לנו, שובו לכם לחנותכם ולמסחרכם ולבתי המזיגה ולבית הבאֶרזע אשר כוננה ידכם, כי לרכוש הון ולצבור כסף הוא חלקכם מכל חקי החיים והחפש אשר נתנו לכם בכתב, ואשר במעשה ובפועל אין לכם חלק בם לעולם ועד. ועתה היתה מבוכתם ותבוסתם שלמה! קרח מכאן וקרח מכאן וקרח באמצע נשארו האמללים הנתעים בשוא. רוחם זרה לעמם, ועם הארץ יבעט בם; צעיריהם משכילים בכל חכמה, והיא רק לאסונם ולהותם, להשניאם על מנדיהם בקנאתם בם, ועל מסחר ומשלח יד לא נתחנכו מנעוריהם. עקב חכמה – עשר וכבוד וחיים לכל אדם, ורק לישרא לבד עקב חכמה — משטמה ואי־כבוד ומכות לחי לעת מצוא. ומה יעשו אפוא בהשכלתם וחכמתם? רבים מהם נואשו ופנו ערף לעמם; רבים היו לעורכים מכתבי־עת, ללחום בצורריהם בעטם אשר בידם; רבים התמכרו להבאֶרזע והיו כהנים לאלהי הכסף והזהב, ורובם שבו בבושת פנים לחנות ולקופת הרוכלים, להין ולאיפה ולאמה, ואולי ברבות הימים היה הכל נשכח, וגלי החיים היו שוטפים את השכלתם היתרה של ישראל, ההיתה ללא הועיל, ושבו וחיו כבתחלה; אפס כי לעת עתה ימי הבינים לא יכלו לשוב עוד, וחומות הגהעטאס, אשר נהרסו, לא יכלו עוד להבנות שנית, ואחרי אשר לרגלי התמורות במדינות, לרגלי ההמצאות הגדולות, לרגלי המסלות

הרבית בכל ארצות תבל ולרגלי הנתיבות החדשות במים עזים ובלב ימים כלם, נתרבו ונתרחבו כל אופני המשא ומתן במדה אשר לא שערוה בני אדם לפנים — בני ישראל אשר בהערים הגדולות עשו חיל במסחרם מאד, כי הקדישו לו את כל כשרונותיהם אשר לא הסכינו להם לכל דבר זולתו, ורבים מהם הצליחו ויגדלו ויעשירו ויחיו חיי שרים ורוזנים, ויתגאו בכספם ובזהבם הרב לעיני העמים, כי עשרם לבד שלומים היה להם על העשק והמרוצה ועל גזל המשפט אשר חלו בם. וגם אלה הסוחרים אשר לא הצליחו ולא העשירו, נאלצו לחקות בכסף אחרים את מעשי הגדולים, למען יחשבו אנשי מעשיהם לעשירי ארץ גם המה ויכבדום ויאמינו בם; ויאכל ישראל וישמן ויבעט, וישכח איפה ומה הוא, ויבן בתים גדולים לשבת, ויבן היכלות להתנוסס, ויסע בכרים ובכרכרות לנקר את עיני הרואים, וימלא את כל בתי המרזח ואת כל בתי המשחק ואת כל בתי המשוש, להעיר קנאה ולהעלות אף, קנאת בעלי הבתים והסוחרים זולתם, קנאת בעלי הפקידות ויושבי על מדין, קנאת מורים בבתי הספר ובבתי חרושת המעשה, קנאתם ואפם של כל אזרח בעם הארץ, אשר אזלת ידם לעשות כמעשיהם. והקנאה והשנאה הזאת היא...

— היא האנטיסמיטיסמוס — החליט ר׳ שמואל׳קא ממנו — אך מאי קמשמע לן? אטו לא ידענא כי האנטיסמיטיסמוס נוהג היום בעולם? אך מה לנו אם פושעי ישראל בבירות המדינות ובכרכי הים יאהבו או ישנאו? מה לנו ולהם?

— לא איכפת לנו באמת — ענה ר׳ חיים׳ל גם הוא בפנים צוחקות ובלשון רכה — לא איכפת לנו כלל, אם איזו בעלי רבבות בווין, ברלין או פאריז, יש להם עגמת נפש וחולשת דעת לפעמים; אם יעיזו אויביהם להזכיר להם בפימבי, כי יהודים המה; אם יבוזו להם אצילי ארץ לבלתי הלחם עמהם מלחמת־שנים, ואם תמאנה המהוללות להיות להם או לבניהם לפילגשים; אדרבה, יטעמו גם המה טעם גלות כמעט, ויבינו וידעו, כי גם הימם בהיותם כל שאי

בני ישראל הוא, ואם לא צדקתי, ר׳ זלמן!

המסבה צחקה, ור׳ זלמן ענה במנוד ראש: תצחקו ולא עת, רבותי! נטילי הכסף בהערים הגדולות ידם חוללה אמנם את הנחש הבריח, את האנטיסמיטיסמוס הזה, אך המה לקנאתו יצחקו ואת אפו ואת חמת לשונו לא ייראו, כי צנה וסוחרה כספם וזהבם, ומיליוניהם מגן בעדם. והשנאה והמשטמה, אשר לא תוכל לגדולים אלה, תתלקח ותגדל שבעתים ותתנפל על הקטנים, להשחיתם מנפש ועד בשר, בשבור להם כל מטה לחם, אחרי כי אזלת ידם להשמידם בחרב ובאש, ממוראה של מלכות. מבירות המדינות נפתחה הרעה ובערה כאש רשעה עד ערי השדה ועד הכפרים סביבותיהן, כל המקומות אשר יהודים נחתים שמה, אין נקי. „סורו! סורו! — קול קורא מסביב — סורו כל גויי הארץ מעל אהלי היהודים הארורים האלה, האוכלים את יגיע כפינו, הבוזים את מקדשי אלהינו, המשחיתים ארץ ומלואה ברשעתם; סורו מעל עם חרמנו זה ואל תתנו לו חנינה, אל תשאו ואל תתנו עמו, אל תקנו ממנו מכל אשר לו ואל תמכרו לו דבר להרוית בו, יכרת אכל מפיהו ועלה ואבד מן הארץ!״ — והקול הזה, ההולך מסוף העולם ועד סופו, קול ההמון הוא, קול העם, קול העמים כלם, ומידם אין מציל ואין מושיע! אם חלה ישראל בימי הבינים ממשא מלך ושרים, ויתן זהב כפרו ונצל, ולא, והיו מכאוביו כימי מלך אחד, ויקם תחתיו מלך אחר ויושיעהו, אך מי יטה בשחד לב עם כלו? וימי עם כימי עולם, וטרם יהפך לו לב אחר לאהוב את אשר שנא, ונמצא זרעו של אברהם כלה ואבד. — — — והיא הרעה הגדולה מכל הרעות אשר מצאו את ישראל מיום לכתו בגולה עד היום הזה, ולאשרו ולטובתו, בחמלת ה׳ עליו, למען יכירו וידעו כל בניו, כי שוא להם להבהיד עצמם ולהתבולל בגוים, כי הגוים יזורום הלאה וידחום למדחפות; וגם שוא להם לשבת בדד ולדום, לחבוק את ידם ולאכול את בשרם ולהוחיל; כי מבשרם לא ישבעו ותוחלתם מפח נפש, כי יגועו בחסר כל ויתמו בחמת אויב. וגם אמנם הכירו

ז י ד ע ו, פקחו עינם ויראו את חלים ואת מזורם, כי כשלו בעינם ואין מעמד. ובצרתם כי צר להם מאד, ופנו למעלה, והנה רוח ה׳ החלה לפעם את השרידים אשר הוא קורא וקול בלבבם נשמע: „בית יעקב לכו ונלכה!״ — וילכו... הלכו לבקש להם מנוס ומחסה למלט נפשם בעוד עת, הלכו לבקש את מקדשי אלהיהם ועמם לפנים, ה ל כ ו א ל א ר ץ א ב ו ת י נ ו, ל ר צ ו ת א ב נ י ה, ל ח ו נ ן ע פ ר ה, ל ע ב ו ד א ד מ ת ה ו ל ר פ א ו ת ש ב ר י ה ב כ ח י ד ם ו ב ת ב ו נ ו ת כ פ י ה ם, וזה החלם לעשות: בנו בתים, זרעו שדות, נטעו כרמים וזיתים, שקדים ותותים, עצי מאכל ואילני סרק, הכינו גם בתי ספר ובתי תפלה ושאר צרכי עדה, ויכוננו כן „מ ו ש ב ו ת ב נ י י ש ר א ל״, כפרים יפים וטובים מכפרינו פה בארץ, כי יש בהם גם רופאים גם רוקחים גם בתי מרחץ וגם בתים להשכיל ולהיטיב. והארץ, בשובה לתחיה, החלה לרצות גם את בניה הנאמנים בבריתה, ותענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר. האדמה תתן את יבולה, הגפן תתן פריה, הזית יתן שמנו והתות יחיה תולעת משי, להניב חיל העובדים ולשלם נחומים להם על כל הרעה אשר מצאתם בימים עברו. ולאחד המושבות האלה הנני הולך גם אני וביתי, בלי נדר, אנכי אעמוד על הקרקע, באמור, וחתני יחיה על מלאכתו, מלאכה דרושה מאד לחפץ כורמים ויוגבים, בונים וגודרים וסוללים מסלות בארץ עזובה וחרבה. ובכן השמעתיכם, רבותי, את אשר ידעתי על דבר ישוב הארץ ואת חפצי ומגמת פני, ואדמה, כי לא תצחקו לי עוד וגם לא תנודו לי, לוא גם לא כמחשבותי מחשבותיכם, וידעתם כי לא דבר ריק הוא.

השומעים הביטו איש בפני רעהו ויתמהו תמוה: אמנם לא דבר ריק הוא. אף־על־פי שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב״ה מצילנו מידם, עכשו ששנאת אומות העולם ומשטמתם לישראל שונה מאשר היתה בכל דור ודור, אפשר שגם הצלתן של ישראל תהיה באופן אחר מאשר היתה מאז; אפשר שרצונו של מקום הוא, שבציון יושע עמו ובירושלים

ינחמו הפעם. אבל זלמן, ז ל מ ן ג ו י, זו מנין לו? מי השמיעו בל אלה ומי למדו לדבר כן, והמה חשבוהו למגושם, לאדם המוני פשוט, לא ידע כי אם את התהלים אשר הוא קורא ואת ה„עין יעקב" אשר הוא לומד. אך האם לא אמר כי בכתבי־עת הכתובים עברית הוא קורא? כן הוא, במו פיו הגיד, כי בכתבי־עת ומחברות שינות המדברים על הענין הזה קרא ולמד, – הוא הדבר! כתבי עת וספרים קטנים חשודים שמא מינות נזרקה בם, ועליהם נאמר: נפת תטופנה שפתי זרה וחלק משמן חכה. נחוץ אפוא לנקש על קנקנו, לדעת שרש דבר נמצא בו, על כן פנה אליו ר' שמואל'קא ויאמר: יישר כחך, ר' זלמן! דברים ראוים לשים אליהם לב השמעתנו הפעם; אפס, אם כדברך כן הוא, מדוע יחרישו צדיקי הדור ולא ירעישו עולמות? הן עליהם הדבר מוטל. וזאת שנית, ר' זלמן: בידוע שבעלי כתבי־העת רובם בני אדם שאינם מהוגנים, עד שאפילו סופרי „מחזיקי הדת" יש שמרננים אחריהם... וכותבי ספרים קטנים בזמן הזה הלא כמעט כלם מאותם הנקראים מ ש כ י ל י ם, ש ש להוש להם שמא טינא יש בלבם ורוצים המה בקלקולם של ישראל ולא בתקנתם, הגם אל זה שמת לבך, ר' זלמן?

— היטיב ר' שמואל'קא את אשר דבר — ענה ר' יהודה'לי הקטן — ואני אביא ראיה לדבריו ממעשה שהיה: מעשה שעלה הרבי ר' מענדעלי מרימאנוב למרום ומצא מלאך גדול ונורא עומד לפני מתיבתא דרקיעא, טוען וצועק: „ישראל גוי אחד בארץ עובד את ה' מתוך דלות ועניות ואביונות, ינתן להם הון ועשר וכבוד, אם לא יעבדו את ה' שבעתים בבתחלה. ותשאל הפמליא של מעלה את פי הרבי ר' מענדלי, מה משפטו הוא. ויען הצדיק ויאמר: „העצה טובה ונכוחה, אך מה שם היועץ כי אדע?" ויאמרו: „שם היועץ הוא ס מ א ל". „אם כן לא בעינא — צעק הצדיק צעקה גדולה ומרה — יאי עניותא לישראל!" — ויברח הרבי, וישראל נשאר כשהיה. הרי שאין שומעין לרשעים אפילו בשעצתן טובה.

— המעשה היפה הזה איננו מובן לי כל צרכו – אמר

ר׳ חיים׳ל כלאחר יד – למשל, לא אבין, למה צעק הצדיק צעקה גדולה ומרה ולא דבר דבריו בנחת ובמתינות ובדרך ארץ? ולמה נס ויברח? האם ירא הרבי ר׳ מענדעלי, כי יגרשוהו בחרפה וישליכוהו משמים ארץ על משפטו אשר חרץ? – אך כיון שצעק צעק וכיון שברח ברח, ואין מקשין על מעשה שהיה, ובודאי כך צריך להיות.

ור׳ זלמן קם ממקומו ויאמר: „על שאלתך, ר׳ שמואל׳קא, מדוע יחרישו צדיקי ארצנו ולא ירעישו עולמות, לא לי לענותכם. שאלו את פי הצדיקים, ואם יחפצו, יענוכם המה. אבל בעיקר הענין אומר לכם, רבותי, כי אמנם רבנים וגאונים הרבה עוסקים עתה בדבר זה בכל נפשם ומאדם, וכמה מגדוליהם, וכן כמה חכמים גדולים, כבר עלו לארץ, לפקח על אנשי המושבות ולהיות לעינים להם בעניני אמונה ודת, עניני החנוך ועניני העבודה ומכשיריה. ואם גם הכותבים המשכילים אשר אמרתם יתנו את לבבם לעבוד את אחיהם יחדו בכרם ה׳ בית ישראל בדעת ובתבונה ובידים חרוצות, הן נשמחה ונגילה, כי זה היום עשה ה׳ לשובב יעקב אליו ולהטות גם לב הנדחים האלה לשוב אל מקור מחצבתם באהבה ואחוה. וגם אמנם בא האות והמופת, כי תנועת ישוב הארץ היתה לרות חיים חדשים אשר נפח ה׳ גם בהעצמות היבשות, בהאברים המדולדלים של גוית כנסת ישראל, תקרבנה העצמות אחת אל אחת, והאברים המדולדלים ירפאו וישובו לתחיה, לחבר את הגוף להיות אחד, חזק ושלם בבתחלה... ואם לא אצבע אלהים היא, כי יופיע על עצת העומדים בראש התנועה הלאומית הזאת ומעשה ידיהם יכונן?! אך עתה, רבותי, אין עוד דבר בפי וגם אין אנכי למלאכתי, כי היום קצר והמלאכה מרובה, נשואי בתי תחיה וההכנה לנסיעתי אי״ה. אם אזכה לבוא למחוז חפצי ולמצוא מנוח לי ולביתי, כאשר אקוה מאלהי ישעי, אראה ראשית לי, בלי נדר, לכתוב לר׳ חיים׳ל את סדר נסיעתי ואת אשר יקרה ה׳ לפני בארצנו הקדושה, ור׳ חיים׳ל יקרא דברי באזניכם וידעתם. — ערבא טבא, רבותי!״

ר׳ זלמן שלם בעד כוסו ויצא, ור׳ חיים׳ל הביט אחריו בעינים מפיקות אהבה וידידות ויאמר: „יהי חלקי עמו, כי אמנם ישראל כשר וחכם לבב הוא ר׳ זלמן שלנו, הרבה יותר מאד מאשר דמיתי״.

— אי כשרותו ואי חכמתו? — ענה ר׳ שמואל׳קא, בקומו גם הוא לצאת ובעטפו את מעילו בתלונה — בנוהג שבעולם, אדם יוצא לדרך רחוקה, נפטר מחבריו על כוס יין, שהוא קונה להם מכיסו בעין יפה, וגוי זה ישב ושתה ושלם בעד כוסו לבדו ויצא לו! — מגושם בעלמא הוא, בן בת מתחלתו ועד סופו, זלמן גוי.

חבר טוב.

מעשה שהיה והוה ועתיד להיות עוד.

א.

שעה הרביעית בערב יום חרף. הרופא קארל בלינד, רופא מומחה ומצליח דרכו, יושב על שלחנו בחדר־עבודתו, מהפך בעלי ספר פתוח אשר לפניו, מבלי קרוא בו ומביט לרגעים אל השעון אשר על הקיר ממולו. הוא רַוק כבן שלשים ושתים, איש יפה, בעל קומה ממוצעת ובעל פנים לבנים וצחים במסגרת זקן צהוב־כהה עשוי בטוב טעם, ובעל עינים כעין התכלת, מפיקות אהבת חיים, טוב לב וקלות דעת, בעד משקפי הזהב אשר עליהן.

עוד טרם באו — אמר, בהעבירו את כל חמש אצבעות ימינו בין שער ראשו המלא, ממול מצחו לעמת ערפו אחורנית, — ואנכי טרם אדע אם אשמח או אתעצב על הדבר הזה, כי אמנם לא אדע אם אָשרי או אסוני הוא, דעתי את האשה היפה הזאת. — יפה? — הגם אמנם יפה היא? — גם זאת לא אדע נאמנה. יש אשר תלבבני בעיניה הגדולות הקודחות באש שחורה, בפיה חצר ובשפתותיה שושנים, ואחזה בה חמדת כל יופי בתבל ארצה; ויש אשר אראה בה רק בת חַוה פשוטה, אשה שחרחרת קטנה ורזה ככלות ימי אביבה. והיא תאהבני! — היא תדע לאהוב! — תשאף ריח שפתי, תשתה נשמת אפי, תשק אותי בשפתים דולקות ותלהט לבי ובשרי בשלהבת־יה, אבל מה אחרית כל אלה? — אשת־איש היא, אשת רֵעי ואֵם ילד שעשועיו,

הנגזול אשה מבעלה ואם מבר בטנה ? — מה שלא יעלה על לבי גם בחלומי ! — לו גזלתי את כל אותן אשר אהבתי ואהבוני מידי בעליהן, כי עתה כבר היה לי הארם כעבד־אל־עזיז או כשלמה המלך בשעתו.

הדוקטור צחק צחוק נחת ויגע בכפתור החשמלי אשר בשלחן וישמע צלצול קל, ומשרת נכנס ויעל אור בעששית ויורד את יריעות החלונות, ויעמד הכן למצות אדונו.

— המחכה מי בחדר־האיתון ? — שאל הדוקטור.

— לא, ענה המשרת, אין איש הפעם כי אם עניים אחדים ושתים נשים עניות עם ילדיהן.

— ואלה אך אין ואפס המה בעיניך, חמור, — גער בו הדוקטור בצחוק.

— לא אדוני — הצטדק המשרת, בהתגרדו בפדחתו ואחורי אזנו — חפצתי רק להגיד כי שתי הגבירות, הזקנה והצעירה, עוד לא באו.

— טוב הדבר, אמר הדוקטור, פתח את הדלת ויכנסו אלה אשר באיתון, ואם תבואנה הגבירות ותחכינה. לך!

דומה, כי הריקא הזה יתבונן יותר מאשר דמיתי — צחק הדוקטור בצאת המשרת מן החדר — אך אין בכך כלום, הלא על כן נער משרת הוא ובבית רוק.

החולים העניים נכנסו עתה אחד אחד באימה וביראה, אך הרופא קבלם בסבר פנים יפות ויחזקם ויעודדם בדברים טובים ונחמים, ובתתו להעלובים את פת־אותיו חנם, העניק לאיזה מהם גם מטבע בסתר לבלי הכלימו.

— כן הוא בתי — דבר נחמים לאשה צעירה עצובה ונוגה, העומדת כפופה לפניו ומתרפקת על ילד רזה ותור־פנים אש־ בחיקה — בנך ירפא, אבל הילד חלש ורפה כח ובביתך יחסרו לו דברים הרבה הנחוצים לו מאד. יעצתיך אפוא, כי תביאנו אל בית־החולים וטוב לו.

— לבית־החולים, אוי ואבוי לי, אמרה האשה בחרדה, לעזוב את כבשתי החולה בידי זרים, לא אוכל אדון הגון, לא אוכל.

— מה זה לא אוכל? — גער בה הרופא בשפתי רצון — מוכרחת את לחפוץ בזה; בבית החולים ימצא הילד חדר מרוח וחם, משכב רך ונקי, מאכל בריא ורופא מבין דבר אשר יטפל בו, ובעוד שבועים או שלשה יחלם ויבריא ותשיבנו אל ביתך דשן ורענן ובריא אולם.

— לא, אדון חנון, — התחננה האשה, בנשקה את ידי הרופא — אדוני הרופא איש מצליח וחכם כמלאך אלהים, יכתב נא אדוני הרופא דבר־מה להילד ויבריא גם בביתי. אשה עניה וכואבה אנכי אבל אמו אני, ואם גם רק אֵם עזובה ואמללה.

קול האשה נחבא בבכי ותחבק את הילד החולה ותבך על צוארו חרש, והדוקטור התבונן אליה ויאמר: אם אינך חפצה לשמוע לעצתי הן לא אכריחך, הרגעי אפוא ואכתוב לך שקוי ותחבושת ויבריא בנך גם בביתך כדברך. אבל במה את עסוקה ובמה את מתפרנסת ואישך מה הוא, בתי?

— אישי, מת — אין לי — גמגמה האשה במבוכה גלויה ופניה הדלים האדימו כמעט ושבו וחורו כסיד רגע — ואני מתפרנסת בצער ובדוחק מגיע כפי כאשר אוכל. אלמלא הילד האמלל הזה אולי מצאתי חית ידי בעבודתי, כי בעבודה הסכנתי מנעורי; אבל עם ילד חולה בזרועי ידי אסורות ועניי ומחסורי גדול מנשוא. ישלם ה׳ לעוכר נפשי ונפש עוללי כפעלו — הוסיפה האשה ותתיפח ולא יכלה להתאפק ותבך בכי גדול.

בין כה וכה כתב הרופא את הפתקא להילד החולה, ובתתו אותו להאשה הבוכיה הניח ידו על שכמה ויאמר: הרגעי עתה בתי ושמעי; את התרופות האלה אשר כתבתי לך בזה תקבל מבית־המרקחת חנם. ומרחת את השמן על צואר הילד פעמים ביום ואת השקוי תתני לו כף אחת שעה בשעה עד אשר תתם הצלוחית ובאת אלי שנית. אבל גם די חלב ומרק־בשר דרוש להילד וגם שמירה יתרה, ולמען תמצא ידך לעשות לו כל אלה תקבל ממני שקל כסף יום יום, עד אשר ירפא לבנך ונראה איך יפול דבר. קחי ולכי לך

והאשה העניה לקחה ותצא והיא נרעשה ונפעמה ולא מצאה גם מלין בפיה גם און בנפשה להודות להרופא חסדו, בבשתה ומבוכתה.

ב.

אמללה בנשים, נאנח הדוקטור בצאתה, — אחת מאלה חללי רכסי איש חנף ומרע, חללי שקל כסף, קלות דעת ומשפטים לא טובים, — אבל מה נעשה, עוד כל ימי השמים לא יחדלו עושקים ועשוקים, מדיחים ונדחים, ואף כי נדחות ואובדות מקרב הארץ. אך מה הקול הזה באזני? — הוסיף — קול בכיה חרישית מחדר האיתון? — קול האשה ההיתה בזה הוא, ומה לה פה עוד? האם —? — הרופא לא הספיק להשמיע לאזניו את העולה על רוחו, והקול נדמה והדלת נפתחה ונשים שתים נכנסו אל החדר. האחת, קצרת קומה דשנה ורעננה ובריאה, כבת ארבעים וחמש שמתעמלת להתיפות ולהתראות כבת שלשים, בידעה בנפשה כי תוי יפי נעוריה לא נמחו עוד כלה מפניה הצהלים, היא האלמנה יעטטי פלעק, והשנית — עין בעין נראה כי בת הראשונה היא — גם היא אשה קטנה, צלם דמות אמה ותבניתה, אבל רכה וענוגה ודקת בשר, כי על כן רק כבת עשרים היא ולא הספיקה עוד לעשות פימה עלי כסל כאמה, היא האשה קלארא פראש. הרופא קדם פני הבאות בכבוד כדרכו, נשק לידן כנהוג ויגש להן כסא ותשבנה. אך אחרתן היום לבוא גבירותי, ואנכי מן הצהרים חכיתי לבואכן, אמר בפנים צוחקות, — נראה כי שלום בעצמיכן, מצב בריאותכן איתן ואינכן צריכות לרופא מאד ועל זה אמנם ישמח לבי גם אני, — ואולם אם לא אשגה הנכן נפעמות מעט, וביותר הגבירה קלארא, האין זאת? — אכן כרופא מובהק היטבת לראות אדוני, השיבה קלארא בשפתי חן ובפנים מפיקים חמלה ותודה יחדו, למראה האשה העניה אשר יצאה מזה לפני רגעים אחדים נפעמנו ככה הפעם, לאסונה והותה, ולהטוב והחסד אשר עשית עמדה אתה.

— אכן פושקת שפתים היא האשה הטובה הזאת, צחק הדוקטור, טרם יצאה עוד את הבית וכבר ספרה תהלתי בקהל. מחר וידע כל ישראל כלו כי טוב ומטיב אני וצדיק כביר. אבל מה בכך, אולי תהי לה תהלתי אשר בפיה מוצא לכסף נדבה והיה גם זה שכרי. הן גם באזניכן גבירותי ספרה את דבר אסונה ואת החסד הגדול הזה אשר עשה הרופא עמה, רק למען עורר גם את לבכן לחמלה עליה, לתמכה במשען מאומה, תבין אפוא את משלח ידה לטוב לה.

— סלח נא כי לא צדקת הפעם, אענך, ותשגה במשפטך כאשר לא הסכנת אתה אדוני הדוקטור לעשות, השיבה קלארא חלקות, בת עוני זאת לא שאלה נדבה ממנו כאשר חשבת, היא היתה לפנים מבשלת בבית אמי שנים אחדות ונאהב אותה כלנו על ישרה ותם דרכה —

 וביותר על המטעמים אשר הבינה להכין, הלא? — הפסיקה הדוקטור בצחוק.

— גם על אלה, אמרה האם, היא באמנה היתה מבשלת טובה מאד ומאז צאתה מאתי היו לי אמהות לעשרות ומבשלת אחת טובה בכל אלה לא מצאתי.

— כן, קיימה קלארא בהרכינה ראשה לאמה בצחוק נעים, אבל פתאם היה עם לבב הנערה דבר־מה, הוסיפה בכובד ראש, בלי כל סבה מצדנו יצאה מביתנו וזה שלש שנים אשר לא ידענו מה היה לה, – ועתה שוה נא לנגדך אדוני מה נבהלנו כאשר ראינו אותה פתאם יוצאת מחדרך, והיא אביונה מדוכאה וילד חולה בזרועה. אננא! – קראתי ואספוק את כפי, והעניה העלובה שפכה כל לבה לפני גברתה במעט מלין ובבכי רב ובברכות עולם לראשך, כי מלאך אלהים אתה בעיניה, אך לקחת מידנו כל מאומה מאנה האמללה הזאת, למרות הפצירי בה בכל עוז. היא אומרת כי אישה עזבה, אותה ואת העולל אשר בחיקה, הוי, מה נורא!

— נורא, נורא, שנה הדוקטור כבלי משים, אבל כזאת

זכזאת קרה ויקר, אישה עזבה ואיש אחר יאספנה, ואולי יעזבנה גם הוא.

— ומי יודע מה קרה לה באמת, אמרה האשה יעטטי באנחה, — בהיותה משרתת בביתי היתה נערה תמימת דרך מאד, אך אחרי כן, — כי אדוני, נערה יפה משרתת בבית זרים בעיר נכריה, מי יערבנה כיום הזה?

— תהי מה שתהי, ענה הרופא באי־רצון מגולה, אמללה היא בלי כל תפונה, ואם לא אחת היא מי הטים עליה רעה, אישה או אהובה או היא בעצמה? — בן־אדם עבר נפשה ועל בני אדם להושיע לה אם יוכלו. אך מה שלומכן אתן? — ספרנה נא גבירותי עתה.

— כאב ראשי הוקל מעט, אמרה האשה יעטטי, ואם לא אתרגש וארעיש את מיתרי לבי גם אישן שעות אחדות בלילה וטוב לי.

— כי עתה השמרי ואל תתרגזי גברתי, הזהיר הדוקטור בצחוק קל בהחזיקו בשמאלה ובהביטו בהשעון אשר בידו, — טוב מאד, הוסיף אחרי מנותו את מהלמות דופקה חרש, הנני שבע רצון ממך גברתי היום, השקוי אשר כתבתי לך מועיל הוא מאד, רק חזקי ואמצי לבלתי אכול מיני בצק הרבה ולבלתי שתות מים יותר מן הראוי, ואכלת בשר ושתית יין כאשר צויתיך ורפואה שלמה לא תאחר מבוא.

— אך בשר ואך יין, נאנחה האשה יעטטי, כבר שבעתי מאכל תאוה זה עד כי יצא מאפי, ומה קנאתי באלה המאשרים אשר לא ישמנו ולא יעבתו ולא על בשר ויין יחיו.

— אבל גם אלה לא יאשרו בארץ, גברתי, נחמה הדוקטור באנחת לצון, — ידעתי רבות רזות וכחושות ודקות כשהיף עץ, ובשר ויין לא יבא אל פיהן גם כל השנה כלה והנה בכל זאת אמללות באמללות. כן גברתי, אין אשר שלם עלי אדמות והעיקר הוא לשמוח בחלקו ולבלי התרגש.

הנשים שחקו והדוקטור פנה אל קלארא ויאמר: ועתה הראיני את מראיך גם את, גברתי היפה, פתחי את רכסי עמ׳תך ונבינה את לבתך הטובה ונראה ונדעה מה שלומה

היא כיום. קלארא התאדמה מעט ותתמהמה עד כי עוד הדוקטור על ידה בטוב טעם וידים חרוצות. „אל התבוששׁ גברתי, אמר בתפשו את כתנתה מול לבה ובהניחו את אזנו על הזה ימין ושמאל, רק אל התבוששׁ, כך, העמק נשים,— עוד הפעם, — כך, — שֵׁבת שקט עתה גברתי.״ הדוקטור הניח ראשו על לבה ויאמצנו אליו ויקשב קשב רק קשב, וישמע את שיחתו והגיונו, ויחש רחשי תקותה ואשרה ופידה ועניה והותה, רחשי אהבה בתענוגיה ובמכאוביה העזים ממות, — והיא שאפה ריח שער ראשו היפה אשר נגע עד צוארה, ותשת ראשה כבלי משים ונגע אל פיה ונפשה להטה גחלי אש.

— כך גברתי, אמר הדוקטור ככלותו את בקרתו אחרי רגעים אחדים, רק התרגשות מיתרים וזולת זאת אין דבר — ואולם גם זה חלי, גברתי, הוסיף בצחוק, ועליך לשמוע בקול רופאך לכל אשר יצוך.

— וגם להתענות תחת ידי איש אשר רוחי זרה לו ואותו לא אוכל? -- אמרה קלארא בקול רועד ותסב עיניה מנגדו כנכלמה מאמרי פיה.

— וגם להדבר הזה, גברתי היפה, ענה הדוקטור בשפתי רצון ולשון רכה, ויחזק בידה וישק לה באהבה גלויה ותשב רוחה למנוחתה כמעט, ואמה רואה ושבעה נחת.

ג.

האשה יעטטי היא אלמנה מאישה ר׳ לייזר־טוביה פלעק והיא כעין חציה שפחה וחציה בת־חורין; להנשא למשכיל ונאור מן החדשים לא תוכל, כי בעלה ר׳ לייזר־טוביה ע״ה אף־על־פי שבביתו היה נאור גמור, נהנתן ומקיל גדול במידי דאסורי, בחוץ היה חסיד מופלג, מקורב גדול להרבי מכלבוניטץ ואחד מחשובי הקלויז הגדול, והיא בעצמה עודנה מתפללת במזרחה של אותו הקלויז, כראוי וכיאות לאשת ר׳ לייזר־טוביה ז״ל; ולהנשא לאיזה בעל־בית או חסיד פשוט

בודאי אינה יכולה, הן לא יהודיה פשוטה גם היא עוד, כבר מתקרבת היא אל נאורים ונאורות ומדברת פולנית בשוק, כבר מסירה היא הפאה הנכרית ומגלה שער עצמה מעט מעט, וכבר היא יוצאת בוילון על פניה ומתירה לעצמה גם מחסה משמש בשבת אחרי הצהרים בפרהסיא — ובצנעא בן לא היתה מדקדקת במצות מעודה. — והיא תהי לאשה לאחד החשוכים? — לו הקרה ה׳ לפניה איש כאישה המנוה, כדאמרי אינשי: „לשמים ולבריות", כי אז... אך לעת עתה לא נזדמן לה עוד מין כלי אשר כזה ובכן היא יושבת בדד ומחכה, — ואולם את קלארא בתה השיאה לאיש כלבבה, לאדם של מעלה, מבני הרוקחים. קלארא היתה מאורשה לפנים לבחור מופלג בן גביר עצום שהיה גם הוא מחסידי כלבוניץ כר׳ לי זר־טוביה ז״ל, אך במות עליה אביה מאנה בחתן מחובשי בית־מדרש ותתן יד ולב להצעיר יאנאס פראש פרוביזור בבית־המרקחת, אשר מצא חן בעיניה זה כבר ותהי לו לאשה. מתחלה רננו חסידי הקלויז אחרי אשת ר׳ לייזר־טוביה שלהם מאד כי עשתה שלא כשורה ותבייש את פני אישה בקבר, אך סוף סוף נשתקע הדבר ולא דברו בו, כי משנתרבו היהירים והיהירות, הפוקרים והפוקרות גם בקרבם, הסכימו שלא לפקוד עוד עון בנים על אבותם ובפרט עון בנות על אמותן, כדי שלא להחריב את כל הקלויז כלו ח״ו. קלארא נשאה אפוא לאחד מבני עליה, לפרוביזור, רוקח לעתיד לבא, ותאשר גם היא גם אמה מאד—כל ירחי הדבש... אך אחרי כלות הימים הטובים האלה נוכחו גם שתיהן עד מהרה לדעת כי האיש משא נפשם לפנים, למרות אומנותו היפה, למרות שפמו העשוי תמיד על פי המדה החדשה שבחדשות, ולמרות חלקת שפתיו וטוב טעמו בעוד אחרים לנגדו, למרות כל מעלותיו אלה אך אדם גס והמוני הוא בביתו לפניהן, וינחמו כי נואלו לבחור בו בפחזותן, אבל מה שעשוי עשוי ומוסר כליות לא יועיל ולא יציל ובין כה וכה ילדה קלארא בן.

בו בזמן בא הדוקטור קארל בלינד עירה ב... לגור בה.

זמובן מאליו, כי התודע אל בני־גילו אנשי מעשהו הרופאים והרוקחים ועוזריהם ובתוכם גם הפרוביזור פראש, ולא עברו ימים מעטים ויתודע גם אל קלארא ויהי מבאי ביתה, כי מצאה האשה הקטנה חן בעיניו ועצבה נתן לו ענין לשיח בה, לדבר על לבה ולשמחה מיגונה, ואף היא הכירה וידעה מה בינו לבין אישה וכבדה אותו בלבה מאד.

אשה צעירה ויפה העינית את אישה הכוחז מצד אחד, ורוק צעיר לימים, רופא נדיב לב ויפה עינים מרחמה ומנחמה לרגעים מצד אחד, ומה יעשה קופידא מצדו הוא שלא יתערב בינותם? וקופידא עשה אמנם את שלו והאשה יעטטי אֵם קלארא עורה על ידו בכל אשר אך היה לאל ידה, כי נבאש חתנה גם בה ותבז לו ואת הדוקטור בלינד כבדה כבן עליון, עד כי התימרה גם בכבוד בתה אשר ינחילנה בהתהלכו אתה בחבת ידידות, באהבה שאינה תלויה בדבר ל ע ת ע ת ה — כי את הצפון בחיק העתיד מי יגידנו? — הכל יכול להיות והכל כבר היה לעולמים, כבר יצאה האשה בגט מבעלה הראשון וכבר נשאה גרושה לדוקטור, הכל כבר קרה וישוב ויקרה, ואם תזכה גם קלארא לכך, וזכתה גם היא, אמה, לזווג הגון כאשר עם לבבה ברצותה, וגם אישה המנוח וגם מקומה במזרח הקלויז לא יעכבנה עוד.

והעיר ב... עיר לא גדולה היא ויושביה יודעים זה את זה ועוסקים זה עם זה ודואגים זה לזה, ובפרט היהודים שבה, ועל אחת כמה וכמה היהודיות שבה. אשה אשה יודעת את כל הנעשה בבית הברתה, בחנותה ובחדר משכבה ותחת התנור והכירים, ואפילו שיחה קלה שבין בעל הבית ואמתו ואחרי כן בינם ובין בעלת הבית כנהוג. ולא עוד אלא שרואים בעיר ב... גם מה שלא נעשה עוד כלל ומה שלא נברא לעת עתה אלא שעתיד להיות וסופו להברא, כי שופטים הם על פי אומדנא ושקול הדעת, מדיינים איש את רעהו ואשה את רעותה על שם סופם, וכך היו אומרים בנידון דידן: הדוקטור בלינד איננו רופא בעלמא, אחד הגדולים הוא וחכם בכל מדע, וקלארא פראש בתו של ר׳

לייזר־טוביה פלעק, הלא רק יהודיה פשוטה היא כידוע לכלנו, ובמה הדוקטור עוסק עמה בשבתו בביתה ובלכתו אתה לשוח כל יום תמיד ובמה הם נדברים? בדברי סחורה לא, בדברי מלכים לא, במילי דשמיא בודאי לא, בעניני ספרות, — אמת הדבר כי ספרי פריזיבישעווסקי ושטרינדבערג, השאולים בידי אישה מבית הקלוב, נושרים מחיקה בכל עת מצוא, אך הלא הכל יודעים שהיא נושאת את הספרים האלה אתה רק לשם נוי ואינה קוראת בהם אפילו אות אחת, במה אפוא? — אלא ודאי וד"ל. ובכן נמנו וגמרו כי הכל נעשה יפה ולא ירבו הימים ואשר רקם בסתר יגלה בקהל, ויערך לפניהם מחזה יקר ונכבד, לשחוק או לתוגה, לשעשע נפשם ולזעזע לבתם הטובה. ואולם המשחקים בהמחזה הזה עצמם, הדוקטור קארל בלינד, מר יאנאס פראש ומרת קלארא ואמה, המה טרם התבוננו כי עינים הרבה צופות על כל תהלוכותיהם והאורב יושב להם בחדרם, כמנהגו של עולם בענינים כאלה, וכך היה הדבר נוהג בשעה שהחל בה ספורנו זה.

ד.

והאורב אשר ישב להם בחדרם ואשר צדה להם ביחוד היה הדוקטור פוכס, חברו ורעו של הדוקטור בלינד, רופא צעיר לימים ורוק כמוהו וגם הוא מבאי בית יאנאס פראש וממחליקי לשון לקלארא אשתו כנהוג, הדוקטור הזה צרה עינו ברעהו אשר בא אל עירו וירד לאומנותו, ויחרש עליו רעה להבאיש ריחו ולהרחיקנו מגבולו לעת מצוא, ובכן התרועע לו בידידות גלויה ויארב לו בסתר להכשילו, ובלינד לא נשמר מפניו בקלות דעתו ותם לבו. ויהי היום ושני הדוקטורים הרוקים אחרו על שחוק ושתי בחברת רעים ורעיות עליזים ושמחים, בבית יאנאס בראש רעיהם, ובשובם יחד בראש האשמורה השניה, מבושמים קצת וטובי לב, ויסורו אל בית־משקה הפתוח למאחרים בנשף להפיג יינם

בספל קאפע או טהעע ולשוחח עוד מעט בעניני דיומא ודלילא טרם יעלו על משכבם הבודד.

— אמנם כן, אמר הדוקטור פוכס, אתה קארל אמנם איש מאשר הנך, כלם יאהבוך, כלם יתימרו בכבודך וכלם כמעט ישאוך על כפים וביותר הנשים.

— כלומר הזקנות, — הניה בלינד ויפהק, — האשה פלעק, למשל.

— ובנותיהן של הזקנות, צחק פוכס, — האשה קלארא למשל, — ואולם גם האשה כלעק לא על הזקנות תחשב גם היא, כי אמנם אשה יפה עודנה ואיש לא יבוז לה, על דברתי.

— ידעתי, ענה בלינד בצחוק גם הוא, אבל הן חפשי אתה לנפשך וידיך לא אסורות, קחנה ותהי לך.

— אל נא תלעג לי חביבי, השיב פוכס, אלמלי בי לבדי היה הדבר תלוי מי יודע, — אך דא עקא, היא אותי לא תוכל כאשר לא תוכל גם קלארא שאתי. הוא אשר דברתי, איש מאשר הנך אך אתה, אהוב ונחמד ונעים ומשאת נפש כל המין היפה יחדו. קלארא זאת לו יכלה ותאכלך בכל פה, ולא משנאתך אותך.— באמת ובתמים, האשה הקטנה הזאת יפה היא מאד.

צחוק נחת רחף על שפתי הדוקטור בלינד לדברי רעו אשר עפעפיו בחנוהו בדברו ופוכס הוסיף באנחה:

„צר לי אמנם על העניה הזאת, אנוד לה מאד".

— ומדוע זה? — התפלא בלינד.

— מדוע זה, שנה פוכס במשכו את שתי כתפותיו למעלה, — האם לא ידעת את פראש כמוני ואם לא תנוד גם עתה לרכה וענגה זאת כי היתה לאשה להדיוט זה אשר לא ישוה בה, והיא כבר גם חלתה מעקת לב.

— אשר לא עלה על לבה! — צחק בלינד, — בריאה אולם היא על דברתי, או מה יחסר לה אם ידעת פוכס.

— אשר יחסר לקלארא ידעת גם אתה כמוני, למרות התחפשך חביבי, ענה פוכס באי־רצון מעושה, — בריאה

אולם היא תאמר, בנוה, כן; בריאה וטובה וחיה היא כדגה במים, אבל בנפשה? — בנפשה פנימה תולעת אשר לא תמות מנקרת ומנסרת, ואם לא ירפא לה בעוד עת והיתה במסוס נוסס ואבדה ואין מציל.

— כי עתה רפא נא לה אתה אם שפכה לפניך לבה וידעת את מכאובה, חנן בלינד בלעג קולו, — לי לא הגידה קלארא כי נפשה עליה תאבל, וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום. רפא נא לה פוכס.

— האיש אשר יאשם בחליה עליו גם לרפאותה, ענה פוכס בעקימת שפתיו, — אנכי אינני אשם במחלת קלארא.

— כי אם אנכי, קרא בלינד בצחוק, — אבל למה תדבר בחידות ותבחר לשון ערומים, הגד את אשר בפיך למה תתבושש? מה פשעי והטאתי אני, הגידה.

— אל נא בלענך, ידיד נעים, המסתתר מפני כמפני אויבך בנפש, ענה פוכס בתלונה. ואולם סוף סוף אינני אפוטרופסה של קלארא, הוסיף בצחוק יאוש, וגם אחריותך אתה איננה עלי ולא לי לשהרך מוסר למרות חפצך. קומה בלינד ונלכה הביתה.

— אנכי אמנם לא אדע מה היה לך היום פוכס, אמר בלינד בפנים נזעמים, דומה כי במלאכות קלארא אתה בא ואת ריבה אתה תריב, אבל דבר דבר ברור והודיעני על מה תריבני.

— במלאכות קלארא? — שנה פוכס ויבט בפני רעהו במשתאה ומשתומם — מה זה יעלה על לבך פתאם, דברים שבינה ובין האיש משאת נפשה תספר קלארא לאיש זר? — אלמלי שערה בנפשה רגע כי נדברנו בה אני ואתה כדברינו הפעם, כי עתה נקטז הרכה והענגה הזאת בפניה ותגוע מבושת וחרפה.

— ואיכה ידעת אפוא כי...

בלינד הפסיק את קריאתו אשר התמלטה מפיו מבלי משים ופוכס התליט ממנו ויאמר: „כי אהבת את קלארא

ותאהבך ? — אבל שאל נא ויגידוך כי סודך זה אשר תטמין בחבך גלוי הוא כבר לילדים וילדות משחקים ברחובות. יש אמנם אחד בעיר אשר לא יראה לעת עתה ולא יתבונן, והוא בעל הדבר בעצמו, יאנאס פראש ידידך, אבל סוף סוף תפקחנה גם עיניו לראות אשר לפניו, ו א ז ? — השמת את לבך ידידי לאשר יהיה אז ? — אם לא תקדם פני הרעה, ונפלת עליכם פתאם ופיד שניכם מי יודע, והוא אמנם הדבר אשר תירא קלארא ועל כן תחרד לרגעים ולא תדע שלו בנפשה החולה, ואתה תשלה את נפשך כי אך חלי קל הוא, זעזוע עצבים ותו לא, ותתברך בלבבך לאמר שלום שלום, אבל א י ן ש ל ו ם, ידידי, ומרה תהי באחרונה. — חפצת לשמוע דבר ברור והשמעתיך הפעם ואתך הסליחה כי לא ידעתי חנף. — אבל חצות ליל, ידידי, הוסיף בהוציאו את שעונו מחיקו, בואה עתה ונלכה, ולמצער אלכה אנכי כי כבר אחרתי יותר מדי, ואך זאת נחמתי כי גלותי אבן מעמסה מעל לבי בהגידי לרעי כאח לי על פניו דרכו והזהרתיו, ואם ישמע או יחדל אנכי את נפשי הצלתי. ערבא טבא.

— דבריך טובים ונכוחים רעי כאח לי, אמר בלינד במהירות, אך מדוע התמהמהת ואחרת עד הנה במוסרך הטוב, ומה יעצת עתה ואעשה?

עתה לא עת להתיעץ היא, ידידי, -- ענה פוכס בפה חלק, — לא, עת לישון היא וגם נרעש אתה ונפעם ורוחך תקצר כמעט, אבל עוד נשוב נדבר על אדות הדבר הזה ואם לא תוסיף להסתר מפני ולהתחפש כאשר עד עתה והכל על מקומו עוד יבא בשלום, ובין כה וכה תנחמך ערשך ידידי, ערבא טבא, ושכבת וערבה שנתך!

ד.

ואולם בלילה ההוא לא ערבה שנת הדוקטור קארל בלינד כלל וכלל, כי יסורי הגיהנם אשר באו עליו לרגלי

דבריו של רעו פוכס היום, מכשול לב, מוסר כליות, בשת וכלמה, ועל כל אלה פחד העתיד, קנאה חמת גבר, שערוריה ושואה — חבלי שאול אלה לא נתנו דמי לו, נקרו במוחו ולא הניחו לו לישון כל עיקר.

— לא טוב הדבר, רע הוא, אכן רע הוא מאד, הרחיק ללכת הפעם, הרחיק מאד בפחזותו ואין דרך לנטות. ישוב וימוט על קלארא און לא ידע שחרו אם יעשה דרכו הלאה, ויפלו שניהם ברעה, במהמורות בל יקומו. כי יקדם פני הרעה, יאמר פוכס, ובמה יקדם? — היעזוב את קלארא ויברח לנפשו? יעזבנה אחרי כי העטה עליה בושה ויכסה פניה קלון, וירצחנה נפש גמול אהבתה? — היגזול אותה מאישה ויבריתנה עמו ויוסיף על קלות דעתו עול ורשע ונבלה גדולה מנשוא? — — ואת הרעה הגדולה הזאת יגמול לרעהו אשר רעה לו, לאיש בריתו אשר כאח מבטן התהלך בקרב ביתו עד כי נפתה לבו על אשתו ויספר את לבה מאחריו בבגד בוגדים? – והבעל העשוק והגזול ההוא יחריש ביום שמעו? — לא, הוא לא יחריש, לא. ריב ומשטמה, נקם ושלם, דין וקלון, אבדון ומות! — — והבשת! — מחר ויאספו עליו נכים, ילדים וילדות מצחקות ברחובות, יאמר פוכס, ישלחו לשון למולו ויצחקו על משבתיו. נורא, נורא הדבר, העמיק נפל הפעם ולא יוסיף קום עוד! — פוכס יאמר כי הכל על מקומו עוד יבא בשלום, ואיככה? — צחוק יעשה לו מרחמו זה, יצחק ילעג לאידו ואסונו, אין עצה ואין תקוה ואין לפידו תוצאות. אבד! — וקלארא? — גם היא, גם אישה, גם ילד שעשועם, כלה ונחרצה! הכל אובד ואין מציל!

בהגיונות מכאיבים לב ומדאיבים נפש אלה וכאלה התענה הדוקטור בלינד על משכבו, התהפך מצד אל צד ולא ראה שנה בעיניו, עד כי אתה בוקר והוא עיף ויגע בגו ונפש ויקם בלי חמדה ויצא לפעלו סר וזעף, נכלם וחרד לקול עלה נדף.

שקוע במחשבות נוגות כאשר לא נסה, עבר ברחובות עיר לבקר את חוליו כיום ביום, אבל הפנים אשר יפגוש

בדרכו הנם כתמול שלשום אתו. אין איש אשר יבחנו בעפעפיו, אין מורה עליו באצבעו ואין שולח לשון למולו. מכריו ישאלו לשלומו בלב מתנה ויודעיו כלם יקדמו פניו בכבוד כאשר הסכינו מאז, – ויתנער בלינד ויתחזק ורוחו שבה לאיתנה כמעט. אך הפריז פוכס על המדה אמש ויגזם; ענין אחר לבני אדם לענות בו ולא הוא ומעשיו שיתתם כל היום. לעת עתה אין מגיד ואין משמיע ואין גולה את אזנו גם לא ברמז קל, בקריצת עין, ובכל אופן הגדיל פוכס את הרעה ואת הסכנה הקרובה שבעתים מאשר הנם. לא, לא עברה העת עוד, לא מעות לא יוכל לתקון הוא, אך חפץ נמרץ וינתק את מוסרותיו ויבליג על משוגת נפשו זאת ויסע את קלארא מלבו וישב גם לבבה על אלוף נעוריה ורעה לאיש לא תאונה. אין דבר. פניו אשר קדרו מאמש שבו ואורו מצחוק נחת ועיניו הקודרות שבו והפיקו קורת רוח להגיוני השקט ובטחה אלה, – והנה יאנאס פראש בא לקראתו. „טוב כי מצאתיך, אמר בגשתו אליו ובהושיטו את ידו לו, קלארא תבקשך כי תואל לסור אלינו לרגעים אחדים, הילד מתגעגע ומתעקש ומתעוה ואיננו מצחק כדרכו, תאמר, והיא חוששת שמא אינו כתקונו, תאמר, לכה אפוא אדוני הדוקטור וראית מה שרש דבר נמצא בו. קלארא יראה וחרדה ותחכה לבואך בכליון עינים; הילד יחלה, תאמר״.

— הלא בריא אולם היזה טאדוש בלכתי מכם אמש, התפלא הדוקטור, ומה זה קרה פתאם? — ואתה ההתבוננת אם לא יחם ראשו ואם איננו חש בגרונו?

— לא התבוננתי, ענה פראש, כי אך קמתי ממטתי ותאץ בי קלארא לרוץ ולבקשך. הלא ידעת את קלארא ואת שיחה, הוסיף כמתאונן, פחז כמים היא בחפצה ובכל אשר היא עושה. לא אפונה כי לא קרה להילד דבר, אך הוא גם לשום עיני בו לא נתנה אותי בפחזותה „חישה, ריצה ועופה!״– ו.ובהל וארוץ וגם ארוחת הבוקר לא אכלתי עוד. לך נא בלינד ואנכי אך אברה לחם ואבא אחריך.

פראש מהר ללכת אל בית־קאפע הקרוב ובלינד הגיע

אחריו ראש בצחוק בוז: „אך זה אב לבן יקיר לו ואיש נחמד לאשת חיקו — ריקא!" — קרא בשאט נפש ובקול גמוך כמדבר אל לבו וימהר אל בית מגורי קלארא.

הוא נכנס וקלארא באה לקראתו לבושה שמלת בוקר אדומה, קלה וארוכה, חשופת שער ראשה הפרוע בטוב טעם, צועדת בלאט על בהונות רגליה וידה שתה שמרה לפיה כאלו יראה היתה להשמיע מוצא שפתיה לאזני קירות ביתה.

הססס, אמרה בקול דממה דקה ובעינים מפיקות דאגה ועצב ותט ראשה בחן טוב לאות קבלת פנים חרישית, הילד לא נח בלילה ושנתו נהיתה עליו ומן הבוקר בכה ויתלבט וינענע בלי הפוגות -וזה רק רגעים אחדים אשר ינות מעט ויישן ואנכי יראה מאד פן אפריענו ואעירו.

הרגעי, אמר הדוקטור, לא אעירנו משנתו, אך אשימה עיני בו באשר הוא, ואיה איפה הוא האדון הקטן מר טאדוש זה?

על מטתי בחדרי, אמרה קלארא בהשפילה קולה עוד ובפתחה את דלת חדר משכבה בלאט, — פה אדוני הדוקטור.

רגש אי־רצון הניע את לב הדוקטור בלינד וענן קודר עבר על מצחו בדרכו על סף החדר הזה, אשר זרם חום טורד מקטר מור ואהלים זרם מתוכו ויאפפהו, ואשר אופל בין השמשות שרר בו בנכון היום כצהרים, כי יריעות עבות חתמו בעד קרני אור יומם לבל תחדרנה בחלונותיו.

הדוקטור פלג בידו את יריעות אחד החלונות ויפשלן לצדדין. כן, אמר, מעט אור שמש לא ירע לנו ולא ישחית. ויגש אל הילד הישן ויסתכל בו רגעים מספר בשים לב, ויט אזנו אל חזהו ויתבונן לנשימתו ודפיקת לבתו בכובד ראש: „אכן נרעש הוא מעט ונפעם".

— „כבשתי הטובה!" — נאנחה קלארא.

— אך קור או חום הן לא התבוננתם בו?

— אנכי נבהלתי ולא ידעתי נפשי, התאוננה קלארא, אבדה עצה ממני ולא יכלתי להתבונן על דבר במבוכתי, ויאנאס..

— ויאנאס?

— יאנאס מה לו ולילד, אמרה במרירות, בלילה ישן לו ובבוקר התעבר בי כי לא הנחנו לו לישון ויתקצף וירץ לדרכו ועודנו לא שב.

האוהב הואיל וינסה להצדיק את בעל אהובתו ואוהבתו בעיניה, אבל לשוא. לא לדרכו רץ יאנאס כי אם לבקשי, ואף גם מצאני ועל פי דברו באתי הפעם ועוד רגע וגם הוא אחרי — אמר הדוקטור.

— אבל להותי! — נאנחה קלארא במנוד ראש, וברגע זה התחלחל הילד בשנתו וייקץ בבהלה ובבכי רב.

אכן חולה טאדוש, הצטנן ויאָנש.

ה.

הילד חלה חלי כבד ולמרות עמל שני הרופאים, בלינד ופוכס יחד, ארכה מחלתו ותמאן הרפא זה שבועים ושלשה וקלארא כבר עיפה ויגעה מעבודתה יומם ומנדודים ואי שנה לילה ורק בשארית כחה הכלה תתאמץ להחזיק מעמד על רגליה עוד. — לא גברתי, דבר אליה בלינד והיא עומדת נוגה ועצבה על מטת הילד החולה והופכת משכבו באין אונים, נבול תבולי גם את והרעות גם להילד אם לא תקחי לך עזר כנגדו, לשמור עליו ולסעדו על ערש דוי עמך, וגם אמנם ידעתי אשה כזאת אשר תכשר להדבר הזה מאד, אמתך לפנים, האשה העניה אשר ראית אז בביתי עם עולה החולה; כרפאי לילדה ראיתי מהלכה עמו בהשכל וכשרון ובלב מתנה ותיטב בעיני, ואם אך תאות לך אין טוב ממנה, קחנה.

— את אננא? — אמרה קלארא בקול עצב, שלחתי לקרוא לה ותמאן לבא, לא תוכל, תאמר.

— כי עתה אצונה אנכי ותוכל, אמר הדוקטור, בנה כבר בריא אולם והוא ילד שקט וטוב ולא יפריעכם אם יהיה גם הוא בזת עמה.

— לו אך תחפץ אנגא לבא ואודך אדוני בכל לבי — אמרה קלארא.

ואנגא אמנם לא חפצה ותתאמץ בכל עוז למנוע מחפץ הדוקטור זה בתתה אמתלאות שונות למאונה, אך סוף סוף לא יכלה למרות את פי מטיבה ואיש חסדה ותאלץ לקחת את ילדה אתה ולבא ביתה קלארא כאשר שאל מאתה הדוקטור במפגיע, וקלארא לא מצאה די מלין בפיה להביע לידידה תודתה על הטובה אשר עשה עתה בהביאו את אנגא לביתה. עתה יודעת היא את הילד החולה בידים אמונות ותוכל לנוח מעט מעת לעת ולהחליף כח לטוב לו, ותרגיע במעט ותקוה. גם בלינד שמח לראות כי תעשה האשה העניה את מעשיה במנוחת לב ותכלכל את מחלת הילד באמונת אמן ויד חרוצים; גם פוכס מלא פיו תהלת אנגא ויגד שבחה בפניה בכל עת מצוא למרות רוחה הנכאה, והגבירה פלעק כמעט נמוגה כחמאה בחום רגשות נפשה להדוקטור חכם הלבב, על החסד הגדול הזה אשר עשה את בתה הטובה ואת טאדוש זה יקיר לה בעצתו ובחכמתו הגדולה. רק פני יאנאס לבדו לא הפיקו תודה ורצון, כי רעמו וקדרו מיום בוא אנגא, ובלינד ראה ויתבונן כי לא לנחת לו שבת האשה הנוגה הזאת עם בנה בביתו ויחשב לו זאת לצרת עין ורוע לב.

בין כה וכה עברה גם סכנת המחלה, ובהחל הילד לשוב לאט לאט לאיתנו נעצר בלינד ימים אחדים ולא יכל לבקר בבית פראש ויבא פוכס לבדו פעמים ושלש ביום וגם בלילה לא הוקיר רגלו, ויעש את מעשהו באמונה וישוחח גם את קלארא וידבר על לבה לנחמה ולעודדה.

— אך עתה אין לך כל צדקה להעצב עוד גברתי, דבר אליה הפעם בשבתו אתה לבדו טרם שוב אישה מבית המרקחת בלילה, — טאדוש הולך וטוב, הולך ושב לאיתנו משעה לשעה ולימים עוד שבעה או שמונה והוא בריא אולם כאשר היה, ועליך אך לשמוח כי עבר חילד בלי פגע את הסכנה אשר רחפה על ראשו, כי באמנה — הן עתה אוכל

להגיד לך דבר אמת גברתי — אנחנו דאגנו להילד מאד.

— ידעתי אדוני הדוקטור, אמרה קלארא באמצה את ידי פוכס בתודה רבה, אך זאת לא אדע, במה אכף ואשלם לכם על כל תגמולכם עלי בימי עצבי ורגזי ועוד גם היום.— רבות עשיתם אתם אדוני.

— לא אנכי, גברתי, ענה פוכס בענוה ובכובד ראש במרבר ומצטדק; בלינד, הוא בזעת אפו שרה את החלי ויוכל לו ויצל את בנך מידו, ואנכי מה כי תאצלי עלי מכבודו ותהלתו? — בלינד הפליא לעשות ואנכי אך עמדתי על ידו ואתפלא על חכמתו ורוחב לבו, ועל כל אלה על אהבתו הרבה את טאדוש בכל נפשו ומאדו. אכן נפלאתה אהבתו את הילד הזה מאהבת אב את בן זקוניו, הוסיף בשפתים דולקים ובמבט חודר, כבלי משים. או, בליל ההכרעה, בו עמד הילד על הפרק להיות או לחדל, כי הגיעה המחלה עד מרום קצה, אז ראיתי ונוכחתי מה יקרתם בעיני בלינד ומה רבה אהבתו לכם. חצות לילה היה, את השברת כֻּלך תחת משא יגונך ותשכבי נדהמה בפאת מטה, האשה אננא הסבה פניה אל הקיר ותבך חרש, יאנאס נרדם על כסאו אצל התנור ואנכי ובלינד עמדנו דומם על ערש החולה ועינינו נטויות על הפנים החורים והרזים המשתנים מרגע לרגע לרוע, והנה פתאם פתח הילד את עיניו ויבט נכחו כמתחנן ומבקש על נפשו, ובלינד לא יכול להתאפק ולעצור ברוחו ויעירני ויאמר: „פוכס, התראה את העינים הגדולות האלה? — עיני קלארא אלה אשר ילבבוני ואשר תחדרנה אל נפשי ורוחי להעירן לחמלה, להציל ולהושיע, אבל איך אושיעכן מחמדי לבבי?״ — ובדברו השח את ראשו וישק להילד באנחת תמרורים על שתי עיניו ועל שפתותיו הלבנות כסיד, ומן הרגע הזה רפתה יד המחלה ותלך הלוך וחסר וטאדוש שב ויחיה כהיום הזה. הגם זאת ידעת גברתי?

קלארא שמעה ותגל ברעדה; „בלינד לא דבר באזני דבר מכל אלה״ — אמרה בהורידה עיניה ובהתאדמה כמעט.

— כן גברתי, ענה פוכס בצחוק תום על שפתיו, לא דבר באזניך; בלינד יטמין את הגות רוחו ואת רחשי לבבו בחֻבו וגם עָניו והֻותו לו לבדו ואין לזרים אתו. לו ידע כי דברתי בו אתך הפעם כי עתה התאנף בי ולא דבר אתי לשלום עוד. בלינד יתריש באהבתו.

— באהבתו? — אמרה קלארא נכלמה ואצבעותיה הרועדות סלסלו ומרטו את ציציות רדידה אשר עליה בלי הפוגות בהמון רגשותיה בקרבה — באהבתו!

— למה אכחד, ענה פוכס אחרי התבוננו רגעים אחדים בפני קלארא הנפעמה, למה אכחד עוד אחרי כי נואלתי ואדבר למרות חפצי הפעם? — בלינד אלופי ורעי איננו מאשר בארץ כאשר אולי תדמי בנפשך גברתי, האיש הנעלה הזה העשוי אך לחבוש ולרפא ולהושיע. לנפשו הוא אך ירע וישחית, יכאיב וימחץ ומכתו אנושה מאד. בלינד רעי אוהב אשה הוא, אוהב אהבה רבה ונצחת, אהבה עזה ממות, ואהבתו זאת היא אסונו והותו, כי יסגרנה בקרב לבו פנימה ושם תלהט ותאכל ותכלה מנפש ועד בשר ואחריתו מי ישורנה. דומה כי אל זאת לא שמת לבך גברתי.

— אנכי — איכה — מה אוכל — — איכָ-כה, — גמגמה קלא־רא ברתת ורטט ולא הספיקה לכלות את דברה כי נעתקו מפיה מלין ופוכס החליט ממנה ויאמר: „אכן תוכלי גברתי, את הכל נוכל אם אך נבליג על פחד שוא, על בושת הבל, אם אך לא נשא פני כל משפט תפל ולא נשים לב לאשר יאמרו האוילים והאוילות בישראל. אך תאבי גברתי, ושברת מוטות עולך פעם אחת וקראת דרור לנפשך, ובא אשר לו המשפט והיית לו, ואֻשרתם גם שניכם לעיני השמש, תחת היותכם אמללים, נרעשים ונפעמים באהבת מכתרת".

עיני קלארא הנבהלה נטעו כמסמרות בפני הדובר בה ושפתותיה הרועדות הביעו תמהון וחרדת נפש בלי אמר ודברים, ופוכס הוסיף בקרת רוח ובנחת: „תשתוממי גברתי

כי נבעו צפונותיכם, אבל דברים כאלה לא לימים רבים יוכלו להסתר מעיני רואים ואף כי בקהלתנו הטובה. אהבתכם חרש סוד גלוי הוא בעיר וכבר ישיחו בה בחוצות ורחובות וגם יאנאס —

— „הוא יודע כי..." קראה קלארא בבהלה וקול מליח נחבא וכאלו קפא בין פתחי פיה מפחד פתאם, כי קול צלצול הפעמון וקול מצעדי יאנאס נשמע בפתח, אך טרם הספיקה השפחה לפתות הדלת לו ופוכס הרגיע את רוחה כמעט: „לא, לעת עתה לא ידע יאנאס עוד, ואולם אם תתמהמהי, ולא תקדמי פני הרעה בעוד עת... אך הרגעי עתה גברתי, מחר נשוב נִוָעץ ונשתעה עוד" — יאנאס נכנס.

ו.

פוכס לא נח ולא שקט ויחדר בכל עוז להגיע אל מחוז חפצו, לבצע מעשהו אשר זמם לעשות לרעהו, וערמתו גם עמדה לו, למרות ההלטת בלינד הנמרצה אשר גמר אמר להשיב רגלו ממוקשי מות ולמלט נפשו ונפש קלארא בעוד עת, כי יד המקרה עזרה לרעה ועצת יועץ בליעל קמה ונהיתה. על פי עצת פוכס החליטה קלארא כי אך ישוב הילד לאיתנו כלו, תעזב את ביתה ותשוב בית אמה כנעוריה, להראות לעיני השמש כי נבאש אישה בעיניה, וראה בלינד אשר עשתה למענו באהבתו, וחזקו ידיו ויעשה גם הוא את המוטל עליו ולא ישא פני כל, — ואת החלטתה זאת חפצה לגלות ברמז גם לבלינד, אפס כי לא מצאה און בנפשה לנסות דבר זה אליו, כי ככל אשר הוסיף הילד לשוב לאיתנו ככה הוסיף בלינד להוקיר רגלו מביתו, ובהסירו אליה ובהשיחו עמה הפעם, ויהי דברו לא חלקות ואהבה כאשר הסכינה, כי אם ידידות קרה בכובד ראש, לקח טוב ומוסר השכל על דבר חובות האדם לנפשו ולאחרים, חובות האיש והאשה ביחוסם איש לרעהו, ובפרט על דבר חובות האם

לפרי בטנה, להחברה ולהאנושית כלה, מוסרים אשר תשמעם ולא תבינם ואשר אך מחשבות נוגות יעירו בקרבה, מחשבות מרגיזות ומיראות: או שֻׁנה קארל, אין זה קארל זה אשר היה, או שֻׁנתה היא בעמלה ורגזה ותקע נפשו ממנה ולא יאהבנה עוד, — ועל כן לא מצאה מענה בעודו לנגדה, ותרב להתבונן בהמראות אשר על הקירות בהיותה לבדה, לבקש את סבת תנואתו בתאר פניה, בקוצות ראשה וגם בקצב בגדה וצבע שמלתה, ולבבה בקרבה פחד ורגז מבלי מצוא פשר, ותתמהמה ממלאות אחרי עצת פוכס למרות האיצו והפצירו בה, במצוקת נפשה בקוצר רוחה ותפונתה, והנה קרה מקרה קל, דבר קטן בפני עצמו אבל גדול מאד וכבד בתוצאותיו, גם לקלארא ולביתה וגם להדוקטור בלינד, לעתידות שניהם יחדו:

באחד הערבים ישב פוכס בחדר רעהו פראש וישוחחו יחדו, והילדים בני קלארא ואננא צחקו בפנת החדר וישתובבו ויתהוללו, ומתוך צחקם באו עד מהרה לידי קטטה והכאה כנהוג ויפול האחד על רעהו ויתגוששו ויתרוצצו ויצעקו, עד כי חרדו האנשים אשר בחדר וימהרו להפרידם זה מזה ולהרגיעם. פוכס תפש את טאדוש ויושיבנו בחיקו וישקיטנו בפתויי רצוי ופיוס, ופראש החזיק בבן אננא ויאחז בו בחוזק יד למרות צעקו והתרגזו, אך ברגע זה פרצה אם הילד אל החדר, ובראותה את בנה מפרפר בזרועות פראש, מתאמץ להתחמק ולהחלץ ממנו בכל כחו ואונו והוא מתענה תחת ידו החזקה ולא יוכל לו, ותצלח עליה רוח קנאה ותתך כאש חמת אפה, ותתמרמר אל פראש ותגזול את הילד מבין זרועותיו, ועיניה הפיצו אש פלדות ותרובנה זיקות אל מול פני האיש, כמו תחפץ לחדור אל לבו פנימה ולשרוף את נפשו בקרבו, לכלותו ולאבדו, וגם הוא נחת מפני מבטי זעפה אלה ופניו חפו ויחורו כמו סיד.

— „אננא!“ — קרא פוכס משתומם, אך אננא לא שמעה ולא פנתה אליו ולא ענתה ותחפז לנוס מן החדר כנס מן המהפכה, ופוכס קמט את מצחו ועפעפיו בחנו את פראש

תנבוך: „מה הדבר הזה? — מה מעשיך עם האשה הזאת כי ככה הרגזת אותה יאנאס״.

— „משגעה היא״ — ענה פראש וינסה להעמיד פניו כמצחק, אבל עזותו לא עמדה לו הפעם, כי למרות התאמצו רעדו שפתותיו בדברו ומבוכתו לא יכלה התעלם.

— „דומה כי טינא בלבה עליך״ — אמר פוכס כבלי משים ויסב את שיחתו אל מול אחר, אבל שמר את הדבר בלבו ויחש כי דברים בגו.

ממחרת הערב ההוא עזבה אננא ובנה את בית פראש, אבל פוכס בקש את קרבת האשה וימצאה, וימצא גם תואנה לבא בדברים אתה למען דובב שפתיה ולמען דעת שרש דבר נמצא בה ובעצבה ורגזה והתמרמרה אל בעל קלארא על אדות בנה.

— כן בתי, דבר בתלקות לה אחרי אשר עלה בידו להטות את לבה לבטוח בישרו ותמתו, אנכי ובלינד דברנו על אדותיך עם ראש בית החולים אשר לנו בזה, וגם הוא נכון להפקידך בסוכנת על המבשלה והמלתחה שמה על פי דברתי, אבל ירא אנכי כי דבר אחד יעמוד לשטן לך, בנך זה אשר עמך.

האשה הורידה ראשה ותדם ופוכס הוסיף בלשון רכה: אך הרע הרעות גם לך גם להילד, בתי, אם לא תושיע ידך לך בעוד עת, בעוד אשר יוכלו גם אנשי הסדך להועילך. כי יעצתיך, אננא, הביאי את הילד לבית אחת מכירותיך, ובהיותך חפשי לנפשך ומצאת מקום אשר ייטב לך, וטוב גם להילד עמך כי יהי שכר לפעלתך.

— הילד חלש ורפה, לא אוכל לעזבו בידי זרים — אמרה האשה באנחה.

— אך האין גואל לו וקרוב ממשפחתך או ממשפחת אישך אביו כי תתננו על ידם בתי? — שאל פוכס בהתבוננו בפניה אשר האדימו ויהורו לשאלתו זאת, ומבלי הוחיל למענה פיה הוסיף פתאם בקול נמוך והודר ובמבט עין בוחן ובולה כליות ולב: „ומי אישך וזה איפה הוא?—

אבי הילד הזה מי הוא, אננא? —"
האשה העלובה התחלחלה ותחבק בחרדה את בנה; כיראה פן יגזול איש אותו מידה ותבט ברעדה בפני הדובר בה, נדהמה ונאלמה מבשת פנים ועקת לב, ופוכס הוסיף עוד בחננו קולו: „אם המיט עליך איש און ויעזבך, אל תבושי ואל תכחדי דברך מאתי, אולי אוכל להועילך, אולי אוכל לכוף את האיש כי יתקן את המעות, את הרעה אשר הסב עליך בבגדו בך". אננא הסתירה פניה בכפות שתי ידיה ותתיפח ותבך חרש, ופוכס, אחרי החרישו לה רגעים אחדים, הניח ידו על שכמה ויאמר: „אך אל בכה ואל התיאש, את תמצאי לך מנוח ומשכורת בבית זה אשר אמרתי לך ואנכי ובלינד נתחקה על שרשי האיש אשר עבר אותך, ובין כה וכה ישב בנך בבית פראש והיה עם טאדוש וטוב לו מאשר עמך, הלא?"
— „לא, לא! — קראה אנא ותתנודד, — דודה לי בגריליב..." התרגשות נפש האשה העלובה שמה מחנק לצוארה ולא יכלה דבר עוד, ופוכס, כלא מתבונן, אמר בנחת ובקרת רוח: „דודה לך בגריליב ועל ידה תתני את בנך זה? — הלא טוב הדבר מאד, ואולם טרם תעניני על שאלתי בדבר אבי בנך, בתי. פראש יחשוב כי נוקשת ברשת אשר פרש איזה אדם בליעל, איש און, לרגליך והילד יליד אהבה נמהרה היא, היצדק פראש במשפטו זה, בתי?"
„המרצח!" — צעקה אננא בקול נחר ותך על מצחה באגרופה ותכרע תחתיה ותבך מרה בלי הפוגות מכאב לב ונפש נענה.
פוכס ידע עתה דיו ויכון להשתמש בהחדשות אשר נודעו לו להנאתו ולטובתו, להגיע אל המטרה אשר הציב לו ברוע לבו, ואננא האמללה עזבה את העיר ב... עיר חרפתה ואסונה, ותצא עם בנה מבלי דעת גם בעצמה אנה.

ח.

העיר ב... כמרקחה. ישראל כלו, אשר בבית ואשר

בחוץ, בהקלויז, בהקלוב, בחנות ובאיטליז ובבית המרחץ, בשוקים וברחובות, אלה את אלה מתלחשים, אלה את אלה ממללים, מתוכחים ומפלפלים, מחדדים ומתלוצצים, מדיינים ומריבים ומבריעים את הכף לזכות ולחובה, מהם נאנחים על התועבה הנעשתה בישראל ומהם מתענגים על הענין שנתן להם לענות בו, וכלם פה אחד כי לא נהיה כדבר הזה בעיר מיום ברוא אלהים אדם עלי ארץ.

בין הילד של אותה האשה שהיתה משרתת לפנים בבית יעטטי פלעק ובין מר יאנאס פראש יש יחס וקרבה משפחה בעוה״ר, אבל האשה קלארא שמחה על הקורבה הזאת שמחה גדולה, כי מצאה תואנה לברוח מבית בעלה ולבקש ולמצוא מנוס לה בבית מאהבה, בבית הדוקטור קארל בלינד אשר יקחנה לאשה לו.

מי גלה סוד זה ליצורים ומי הוליך את הקול ויגד דבר? — אם עוף השמים כמקרא שכתוב, אם הדוקטור פוכס בישרו ואמונתו, אם האם המאשרה האשה מרת יעטטי פלעק בשמחתה הגדולה ואם שלשה אלה יחד כלם? — מי יחקור לדעת מוצא לשמועה טובה כזאת כי נפוצה בעיר, הקול קלא דלא פסיק הוא והדבר נחמד ונעים וחביב ובכן גם אמת ויציב וקים!

בהקלוב העברי בטל היום צחוק הקלפים והקוביא בצבור ונאורי ישראל עוסקים שם בעניני דיומא ומפלפלים בהלכות אישות על פי שנוי הערכין והמהלך החדש.

— אולת נושנת היא האישות כלה, אמר אדבוקט צעיר לימים, ירושת פליטה משנות קדם, עת חשך כסה תבל ועושק ומרוצה משלו בגוי ואדם יחד. אם יכול האב למכור את בנו ואת בתו, אם יכלו האיש והאשה למכור את עצמם לעבד ולשפחה, מובן מאליו כי יכלו למכור גם את חפשתם זה לזה למספר ימי חייהם ואשה כי תלקח לאיש ותהי קנין עולם לאישה ואדונה כשורו וחמורו ושאר קניני ורכושו, לא יקרא לה דרור ולא תצא לחפשי כי אם במות אדונה או במותה היא. אך האם גם אנו בני המאה העשרים

משועבדים אנחנו למשפטים מעקלים ומעופשים מימי חשך ואפלה? — כיתר האדם אשר לא יִמָּכר היום לצמיתות, לא תוכל גם האשה לְהִמָּכר לבעל למשול בנפשה ובגופה, לענותה בכל עת ובכל שעה למרות געלה אותו. פראש אדם הגון הוא, תאמרו, אף־על־פי שעם המבשלת לא נהג כשורה,— טוב, לו יהי כדבריכם, אך אם קלארא לא תוכל נשוא את האדם ההגון הזה ותתעבהו, האם לא גזל משפט ועון פלילי הוא להכריחה כי תשכב בחיקו עד זקנה ושיבה? — ומשום מה? משום שנתן טב״ת שוה פרוטה באצבעה ושבר צנצנת ריקה לרגלה ואיזה יהודי מכה שחין דבר בשפת עלגים איזו מלין לא יבינם איש? — אולת היא ורעה רבה וקלארא אך הטיבה לעשות כי קראה דרור לנפשה ולמשפטי הבל לא תשים לב.

— בראוווא, דוקטור! — קרא אחד השומעים בצחוק, סנגרותך עלתה הפעם יפה, כאשר לא הסכנת בעוד מגיד פשע לנגדך. ואולם אם נסלח לקלארא עון ברחה מבית פראש, כי בְכרה את בלינד על פני כלנו לא אובה סלות לה. אחד בא לגור ובו תבטח ותבקש בביתו מפלט לה, ואיה אפוא אנחנו? — כלנו גומלי חסדים, כלנו רוקים ואברכים טובי לב ואיש ממנו לא ימנע מרחמה ומנחמה, והיא בהגר אשר בקרבנו תאמין ותבייש פני בני עירה ומקומה וכן לא יֵעָשה.

— חכה מעט ותבטח גם בך, אמר צעיר אחר מן המסבה בלעג, -- תשבע את בלינד ותקיאנו כאשר קאה את פראש ותִמָּצא לך כי תבקשנה. הלא תחכה הערמאן?

— אחכה, ענה הנשאל, — ואם לא תזקין ותבול קלארא בין כה וכה ואמלא אחרי עצתך הטובה.

— כלומר, אם לא תבול אתה בין כה עד מאד, הגיה האדבוקאט. אך אחת היא, הוסיף, לעת עתה אוהבת קלא־רא את בלינד והוא יאהבנה גם אותה; אם תגָרש מאישה ותנשא לבלינד כדבר פוכס ידידו, ואם תשבענו ותקיאנו או יקיא בלינד אותה כאשר תאמרו אתם, אחת היא לי.

האהבה חפשית היא, גברת לנפשה, ולה המשפט לבחר גם ברע ולמאס גם בטוב, ואם לימים רבים אם לשעה קלה, ובאותה וחפצה לא יתערב זר.

— בראווא עוד הפעם! — קרא שנית הצעיר שנטפל ראשונה להסנגור בצחקו, -- ואולם הגד נא דוקטור, לו קרה אותך כאלה, לו היית בעל אשה ותעש אשת חיקך לך כדבר אשר עשתה קלארא לאישה, הגם אז הטפת למשפט וצדקה אשר לאהבה חפשית ונתת לפעלה צדק כמשפטך לאשת רעך?

— בלי כל תפונה! — קרא האדבוקאט. כי אקח לי אשה ואהבנה ודרשתי גם אהבתה לי לבדי, עלי להזהר לנצור לבה מכל משמר, לבל תסור מאחרי ללכת אחרי ארים האורבים כמוכם על כל שעל. ואך אם אול טעמי וצר כחי ממצוא חפצי, ותלך ותתנה אהבים את אחד מכם, כי עתה על נפשי תלונתי והאשה ועוגבה מה הם כי אפגיע בם אי־יכלתי וחסרוני אני?

— כי עתה מהרה וקח אשה ואם לא למענך למעננו עשה כי נדיב לב אתה — אמר אברך אחד שקפצה עליו זקנה וגם שיבה זרקה בו בלא עת, — אך פראש לא כן יחשוב, הוסיף בלעג, הריקא הזה את עלילותיו הוא אמנם לא יחשוב לעון לו, כדעתו של הדוקטור הנכבד, אך על עלילות אשתו ובלינד ידידה בתם לבבם ובנקיון כפם על פי משפט האהבה החפשית לדברי הדוקטור, על אלה יחרה אפו וחמתו כאש תבער. הריקא הזה! — פוכם גלה לי בלחישה כי מרה תהי באחרונה, כי פראש לא ישקוט ולא ינוח, ולא יחמול ביום נקם.

— ויהי מה, הלא טוב הדבר מאד, צחק האדבוקאט, בי יכה פראש את אשתו או את אהובה בגלוי או בסתר, או כי יעיד את בלינד למלחמת־שנים וימית האחד את האחד לעיני השמש; איש מהם כי יובא בפלילים אנכי אגיד ישרו מול מגיד פשע ואוכיח צדקתו באזני השופטים, ואנכי אע־בנו מידי תבקשוהו אם לא אוציא כנוגה צדקו ויצא כלו זכאי,

יהי הנשפט פראש או בלינד או קלארא או גם ישפטו כלם יחד, אחת היא לי, כי אמנם את כלם הצדק, על דברתי אדוני, את כלם, וביותר אם ישלמו את סנגרותי בכסף מלא כראוי.

— ואם למרות עמלך והבטחתך גם יצאו חייבים ויענשו בדין, הלא הסכנת בכמו אלה ואין בכך כלום, — אמר אותו איש מצותו של הסניגור בלעגו השנון, — אבל בין כה וכה, הוסיף באנחת לצון, קלארא ובלינד מתענגים ושמחים ופראש ידידנו העלוב אבל ועצב, אשתו יצאתהו ואינה וגם המבשלת איננה.

ט.

ובהקלויז — גם שמה עוסקים באותו ענין גופא, אבל בפנים של יראת שמים ובכבוד ראש ולא בצהוק וקלות ראש כאשר בהקלוב, ורק ר' אברם פישל הגבן יתבל את שיחתם באיזה מלה דבדיחותא לפעמים.

— רחמנא יצילנו, אמר חסיד נשוא פנים באנחה, כמעט שאי אפשר להאמין, אותם האפיקורסים ונשיהם ובנותיהם ימ"ש, שפיר, לא אפקוד על בנותיכם וכו' כתיב, אך החצופה הזאת, הלא אף־על־פי כן בתו של ר' לייזר־טוביה ע"ה היא, ובהעזת פנים כזאת, בתו של חסיד אדוק ומקורב להצדיק הזקן זי"ע? — כמעט שלא יאמן כי יספר.

— בתו של ר' לייזר־טוביה, אמר חסיד אחר, ימחול לי ר' לייזר־טוביה אם יחפץ ואם לא יחפץ גם כן איני חושש לו, הוא גופא לא היה מפונק גדול באותו דבר, והזקן זי"ע שהיה מקרבו בודאי היה לו טעם בדבר.

— ור' לייזר שלנו שלא היה מפונק בודאי היה לו גם כן טעם בדבר, ומי יודע אם לא אותו הטעם שניטל משחרב בית המקדש וניתן למי שניתן — ולא בטעם בשר שניתן לעצמות אני מדבר — אמר ר' אברם פישל הגבן.

— מוטב שתאלמנה שפתותיך ולא תדבר כל עיקר. עגבים בפיו שאסור לשמעם — כעס חסיד צעיר לימים, והחסיד המלמד קטיגוריא הוסיף ויאמר: ואפילו על פי טבע גרידא יכולים להסביר הענין היטב. הזקן זי"ע בידוע שהיה משרש נשמתו של רבנו הקדוש, הוא רבי, שהיה מכבד עשירים, ואם כן מוכרח היה על פי טבע פשוט לקרב את ר' לייזר־טוביה כל זמן שסברו שהוא עשיר, אבל כיון שנודע שלא היה עשיר מעיקרא, ממילא היתה קרבת הצדיק בטעות ובודאי בטלה למפרע ולא הגינה על הבת שלא תצא לתרבות רעה והדבר פשוט בתכלית הפשטות. הגעו בעצמכם, אלמלי הגינה זכות הצדיק ע"ה האם נשאה החצופה מעיקרא לאותו העברין הרוקח ימ"ש? — אומרים שאמה אשמה בדבר, שהיא היתה השדכנית בין בתה ובין הרוקח ואחרי כן היתה הסרסורית בינה ובין הרוכא, מעשה ידה להתפאר מתחלה ועד סוף, והצדיקת הזאת מתפללת דוקא בהקלויז שלנו, אוי לאותה בושה.

— הרבה נשים צדקניות כמוה בקרבנו, אמר ר' אברם פישל, בנות ישראל קופצות היום להנשא או להשיא את בנותיהן ליהירים, בעוה"ר, ואם באנו להרחיקן בזרוע לא הנחנו כמעט בת לאברהם אבינו מתפללת בעזרת נשים שלנו כל עיקר. אך אל תכעס שנית חביבי, הוסיף בפנותו אל הצעיר איש ריבו, — החגרות והפסחות אינן במשמע ובכן אין לך לחוש לאשתך כלום — וגם אמנם אשה כשרה היא אף־על־פי שאינה עושה רצון בעלה.

— כבר אינך יודע מה אתה שח, גבן, אמר הצעיר, זוגתי עושה רצוני תמיד תה"ל.

— משום ששמעתי אומרים כי רצונך להפטר ממנה והיא אינה רוצה להשמע לך ולהתירך, אמר ר' אברם פישל בנחת, אך אם לא כן הדבר, נעניתי לך מחול לי ויהי רצון שתראה עמה חיים ארוכים עד שיבלו שפתי שניכם מלומר די.

החברה צחקה וראש המדברים נאנח מעמקא דלבה ויאמר: אסור לאדם למלאות שחוק פיו ובפרט בדבר שיש

בו חלול השם כזה ר״ל. אסור אשת איש אסור חמור הוא אפילו ביניהם להבדיל ומכש״כ שהמאורע המגונה הזה חרפה ובושה גדולה לכלל ישראל בעוה״ר. אבל הלא נראה בהוש כי הענין כלו מעשה בעל־דבר הוא ר״ל, שאלמלא כן, הדוקטור שפקח הוא ורופא מפורסם בעולם ויכול היה בודאי לישא פנויה בהית׳ ועם נדוניא גדולה מאד והלך ולקח לו נשואה באיסור, מופקרת שברחה מבית בעלה, ובלא ממון ובלא כלום, מעשה בע״ד וסמוית עינים ממש ר״ל.

האם כבר לקחה הדוקטור בחופה וקדושין ע״פ שלא יוכל לישא עליה אחרת? — נענה חסיד של צורה, קנאי וקפדן ואיש ערום, — חס ושלום! אם יזדמן לו שדוך הגון, כלומר, נדוניא גדולה ואשה בצדה, אשת הרוקח לא תעכב כלל, ושדוך כזה בודאי יזדמן לו, כי עריות לדידהו לא הוה מומא כל עיקר. אדרבה, פוק חזי מנהגן של אותן הבריות, רובם שרוים רוקים עד ארבעים שנה ומעלה, וכיון שזקנה קופצת עליהם ונמלכים לישא אשה, עשירי ישראל נותנים להם את בנותיהם מעולפות באלפים ורבבות ואינם בודקים למעשיהם הראשונים ואינם חוששים למעשיהם האחרונים, כי כלל גדול הוא בידם: כיון שאדם דוקטור, אדם גדול הוא ואשרי האשה שיקרא שמו עליה. אבל הלואי שלא יתמהמה הרוקח וישלח את הבורחת בדין, והדוקטור ימהר ויחטוף לו את המציאה הכשרה הזאת וישאנה לאשה בדין, וישמח לבי גם אני.

— ועל שום מה? — קראו בני החבורה מתפלאים.

— על שום, פשוט, ענה הנשאל בלעג ושאט נפש, — על שום שאז ימררו המים הגנובים והיו לרוש ולענה בקרבו, ולחם סתרים יהפך והיה למרורת פתנים במעיו, ואז יטעם טעם אשה רעה מה היא והיה זה שכרו, למען ידע.

— להבדיל באלף אלפי אלפים הבדלות כאותו מעשה שהיה בהלולקע של המגיד הקדוש מהבלישוא זי״ע, — כן הוא, קים ר׳ אברם־פישל, כשנפטר הצדיק והלך לעולמו, התאוה חסיד אחד עשיר גדול מאד להלולקע שהיה הוא ז״ל

מעשן בה ומתקן בה את הנשמות הנודדות להעלותן לשרשן כידוע, וכיון שנסה אותו העשיר ועשן בהלולקע ומסתמא נתעלה עמה למעלה וראה מה שראה, עמד וקנאה מן היורשים בדמים יקרים. אבל לאחר שקנאה וחזר ועשן בה, לא התעלה עוד כלל ולא ראה ולא הרגיש כי אם עשן גרידא וריח רע של מיץ שבלולקא ישנה. תמה אותו העלוב תמיה גדולה וסבר שהטעוהו במקחו חס ושלום, אבל פקח אחד שהיה שם צחק עליו ואמר לו: אי שוטה שבעולם מה אתה תמה? כל זמן שהיתה הלולקע של המגיד הקדוש ז"ל, היתה מה שהיתה וראית והרגשת בה מה שראית והרגשת, עכשו שקנית אותה והיא שלך, בודאי בטל יחוסה ופסק כחה והרי היא לולקע פשוטה, ומכיון שסוף סוף ישנה היא, היא מלוכלכת וריחה רע, ומה בעית עוד? — והנמשל, להבדיל בין טמאה לטהרה, מובן מאליו. אותה האשה כל זמן שאשת חברו היא, יצרא בישא משיאו ומסייעו, את הדוקטור הבעל הנאה הזה, ורואה בה מה שלבו מתאוה, עד שישאנה ותהי כלה שלו, ויחשך עולמו במתנת חלקו אשר זכה לו, לולקא ישנה ותו לא.

ראש דברך ליצנות כדרכך והמשל אינו דומה לנמשל כל כך, אמר החסיד הקפדן ברוגז מהול בצחוק עצור, אבל סוף דברך אמת והוא אמנם אשר אמרתי: אך ישא אותו „השקץ" את אותה „השקצה" וסוף סוף יפקדו עונם איש על רעיהם ופיד שניהם לא יאחר.

— „אמן"! — קראו השומעים בכונה עצוטה וראש המדברים נאנח במרירות על חלול השם.

י.

מובן מאליו, כי גם „המין היפה" לא יחריש וישם יד לפה, אדרבה, כצניעות כחסידות, כנאורות ומשכילות וכסתם יהודיות פשוטות, תגרניות ויושבי חנויות כלן „מרעישות

עולמות" כמעט לשמועה שפללו וקוו לשמוע זה כבר, ונושאות ונותננות ודנות לשבט ולחסד, אשה אשה מנקודת מבטה ומצבה באשר היא.

שרה׳לי: חברתי הרבנית הזקנה ע"ה אמרה לי הפעם, האמיני שרה׳לי, אמרה לי, משיח בן דוד מתגעגע עלינו יותר ממה שאנחנו מתגעגעים עליו ואלמלי הקב"ה היה מניחו בודאי היה בא אלינו בטיסה אחת, ומי מעכב? — אנחנו בעצמנו. עכשו רואה אנכי ורואה כמה חכמה היתה היא עליה השלום, היכול משיח לבא אם מעשים רעים כאלה נעשים ביד רמה לעינינו ואנחנו לא נכבש פנינו בקרקע? — אנחנו בעצמנו מעכבים. הוי ואבוי על כל שונאי ישראל.

רבקה׳לי: יעטטי ובתה תכבשנה פניהן בקרקע ולא אנו. אישי יאמר, כי בזמן הזה בטל דין ערבות לשמים, כי הלואי שנפרע להש"י חובותינו אנו ולא חובותיהם של אחרים. אבל יעטטי זאת ראויה היתה שלא תבא לעולם כי רעה היא מבתה אלף פעמים ככה, ואלמלי מצאה היא איזה דוקטור אחר אשר יאספנה בטוח אני בה, כי מהרה אליו כעל כנפי נשרים.

רחל׳י: ואולי כבר גם מצאה. הלא בוחלת היא ופוקחת זמעת שנתאלמנה מצעירה היא משנה לשנה. ובשנית, הלא דוקטורים ישנים ישנם גם כן בעולם.

שרה׳לי: לא יתכן לספר בגנותם של אחרים ובשר ודם אינו רשאי לדין כל אדם לכף חובה ובפרט בת ישראל כשר. שמא אין הדבר כמו שאומרים, שמא עזבה את בעלה משום שבאמת בעל עברה הוא ר"ל והיא לא נתנה עיניה באחר כלל.

רבקה׳לי: ומה שהיא יושבת בביתו של הדוקטור בלינר בלי שומר אין בכך כלום, — בודאי סגורה היא שם חדר בחדר לבדה, קוראת ב„שבט מוסר" ואומרת תהלים ומעמדות כל היום. הלא? במחילת כבודך שרה׳לי, אם רצונך לדעת את אשר היא עושה שמה, שאלי את הדוקטור פוכס ויגדך.

פוכס בקר היום בבית חותני ויספר שם בסוד, כי כבר היא בעלת־בית ממש בביתו של בלינד ואין בינם ולבין בעל ואשתו כי אם השם בלבד ולא יתבוששו.

שרה׳לי: בתו של ר׳ לייזר־טוביה, ני, וי, היפלא כי פורעניות באות לעולם וצרות מתחדשות בכל יום, הש״י הוא בודאי אל רחום וחנון, כמו שכתוב בסליחות, אבל חטאים כמו אלה?! אוי לאזנים שכך שומעות.

רבקה׳לי: וכי חדשה היא כי נתאונן עליה היום? — מחלה ישנה היא מאז בא בלינד הנה. הדוקטור היפה הזה חסר היה בעירנו עוד. פוכס יאמר כי קלארא איננה האחת אשר נפלה ברשת אדם רע ובליעל זה.

לאה׳לי: פוכס גם הוא איננו ירא חטא ביותר והלואי שלא יעשה הוא מחר מה שעשה בלינד היום, אך מה ספר פוכס עוד, רבקה׳לי, האמנם יאמר בלינד לישא את קלארא ל א ש ה, או רק כך — לפי שעה.

רבקה׳לי: זאת לא ידעתי, אבל פוכס יאמר כי נבאש בלינד ביודעיו ומכיריו כלם וקרוב לודאי כי יסע מזה לבלי שוב עוד.

שרה׳לי: הלואי! — ויהי למצער פושע ישראל אחד פחות בעירנו. אומרים כי איש טוב הוא ונוח לבריות ומטיב הרבה לחולים עניים, אבל מה יועילנו זה אם חוטא הוא לפני המקום, חוטא ומחטיא בנות טובים רחמנא לצלן.

רחל׳י: לא, שרה׳לי, „בנות הטובים" הנה החטיאו הפעם את ה„פושע ישראל" — הזקנה והבחורה פרשו רשת לרגלי הדוקטור והוא קל הדעת ולא נזהר וילכד בה. אך תאבה אנכי לדעת מה יאמר הרוקח עתה ומה יעשה הוא.

רבקה׳לי: יעשה מה שעשה עד עתה ולא יאמר כלום. איש כמוהו ינחם בנקל אחרי אשתו, אם לא תהי זאת תהי אחרת. פוכס יאמר כי אותה המשרתת תביאנו בפלילים על דבר בנה.

לאה׳לי: פוכס, פוכס, פוכס זה יודע כל, בודאי גם הוא באותה עצה, חכו ותראו ותדעו כי כן. כנופיא יפה

יחד כלם, ואלה הם הנאורים והנאורות בני העליה, ואנחנו יהודיות סכלות. בריות שפלות וחשכות, — אוי להם לנאורים ונאורות השחצנים האלה ולכל הנלוים עמם!

* *
*

פוילינא: ולו יפה היתה, טובת תאר יעלת חן או משכלת, לפחות, החרשתי, — לא זאת ולא זאת ולא כלום כי אם יהודיה בלה ופשוטה אשר ריח הקוגעל של בית אביה החסיד נודף ממנה מרחוק עוד, ואיש כבלינד אשר בתים גדולים וטובים פתוחים לפניו בכל עת, ישכח כבודו ומצבו וילך אחריה כנער פותה אין לב — לא יאמינו כי יספר.

יוליא: ואת ה„מציאה" הזאת גנב וגזל מבית רעו ועמיתו אשר בטח בו ואתה רכש לו גם בן אשר לא הרה ולא הוליד וחותנת מנשי הקלויז, את יעטטי פלעק הנעימה אשר ידענו. אך לשמה, למשל ולשנינה גבר לא יצלח זה!

פוילינא: או בסנורים הכה ולא יראה נכוחה או נואל האיש וישתגע כלה, ואלמלי היה הדבר תלוי בי לא נתתי רשות לרופא כזה לרפא. צוחקות אתן? — ומדוע? הן עין בעין נראה כי הסתתרה בינתו — האין זאת?

בירטה: וגם אמנם פוכס התאונן בסתר באזני אישי כי בלינד אינו בתקונו וחושש הוא לו משום שעמום.

מארינא: ואנכי אגדכן כי פוכס אינו כתקונו וכי גם לא אבין מדוע תרגזו ככה ותקצפו כלכן יחדו. בלינד וקלא־רא גם שניהם לא חטאו ולא פשעו ולא עשו מאומה רעה, אם לא כי האהבה עון אשר חטא היא אם תעבר גבול צר זה גבלו ראשונים לה, והוא אמנם משפט מעקל. קלארא איננה יפה, איננה טובה בעיניכן תאמרו, אינה כך ואיננה כך ולא תשוה באהבת בלינד אותה; אבל אהבה לא „משא ומתן" היא, ואוהב אשה בן תרבות לא יבקר את אהובת נפשו כסוחר את סחורתו ולא יערוך שויה עד פרוטה ואגורה. חפץ הוא באשה זאת והיא חפצה בו, חפצם זה עוז לו כאלהים לעשות את שניהם נפש אחת, ולהם

המשפט להיות גם לבשר אחד; אזל חפצם ואבדה אהבתם, נפלגה הנפש לשתים והתפרדו שני אלה ברוח, — ולהם המשפט ועליהם החובה להתפרד גם בבשר. חק עולם הוא לא יעברנהו כי אם נבל ואיש אין דעת בו. פראש, עליו החובה לתת חפשה לאשתו אשר לא תחפץ בו, ובלינד, לו המשפט לראות חיים עמה באהבתם זה את זה.

בירטה: כך כתוב בספרים וכך משחקים בבמה, הן קראתי גם אנכי כאלה וגם ראיתי בחזון, אך בעולם המעשה לא כך הדבר נוהג.

מארינא: בעולמם של חנונים שפלי רוח וקטני נפש, אך בעולמם של אנשי מעלה נוהג הוא ונוהג. לכו חזו מעשים בכל יום בין סופרים וסופרות מליצים ומשוררים וציירים ומנגנים, שרים ושרות גדולי הדור, ושפטתם צדק.

בירטה: וזאת חשבת למשפט? – וגם אישך יחשב כזאת?

מארינא: ודאי כי כן, ומאשרים אנחנו גם שנינו.

בירטה: עד אשר יחפץ הוא באחרת או את תחפצי באחר, הלא?

מארינא: יוכל היות, אך מה בכך? הלא גם למות יוכל אחד משנינו ואם על כן לא נאֻשר בעודנו חיים?

יוליא: ובכן הטיב בלינד אשר עשה, ופוכס הלא גם הוא מאנשי המעלה והוא חברו ורעו, ויאמר כי עשק וגזל עשה, נבלה לא נוכל כפרה?

פוילינא: כן, וכי גם אין שלום בנפשו ודעתו מתטפשת, משפטו זה חרץ דוקטור רעהו כדבר בירטה, והוא גם דברי אשר דברתי אני.

מארינא: ודברי אני כי פוכס בזדון ידבר להבאיש ריח רעהו אשר יתחרה בו בקנאתו, ואולי גם את קלארא תשפוטנה משפט קשה רק אלה אשר תקנאינה בה ותו לא.

*

* *

ציפה: מסחר טוב סחרה בת יענטיל על כל פנים.

עוזר בבית־מרקחת כמה שכרו? חמשה עשר כסף לשבוע או שמונה־עשר לכל היותר והדוקטור בלינד משתכר לכל הפחות שבעתים. אלא מה, אינה רשאית? — גן עדן בין כך ובין כך לא יהיה לה וגיהנם פחות מעט או יותר לא איכפת לה.

טשארנע: ויענטיל זו, יענטיל אשת לייזר פלעק, יהיה לה התן רופא כהדוקטור בלינד ובלא כאב בטן ובלא כלום?! הכל תלוי במזל ואשרי מי שמצליח לעת זקנה. עתה תשב לה יענטיל על כסאה בבית בתה הדוקטורית שלוה ושאננה, תחת אשר עמדה לפנים בחנות כל היום כמונו שם בקצה רחוב היהודים, אשר כזה אמנם לא פללה יענטיל בחיי לייזר־טוביה בעלה.

בריינדל: אצל אנשים כאלה הכל אפשר, העין רואה והלב חומד ואין שואלים הרבה ליחוס ולנֵדה ונושאים זה את זה אפילו בלא שדכנים. אצל יהודים פשוטים כמונו אין הדבר כן בעוה״ר, רק הב הב, כסף וכסף וכסף, אויה!

טשארנע: אל תדברי אולת בריינדל, וכי יש לך יהודיות פשוטות והדיוטות יותר מיענטיל ובתה? אבל הוא אשר אמרתי הכל תלוי במזל.

הינדה: כן, במזל תלוי הדבר ואולי גם בשגעון, אחותי פייגא שמעה היום מספרים באיטליז כי חושד פוכס את בלינד בטרוף הדעת.

טשארנע: ואולי מעשה כשפים הוא, — בודאי מעשה כשפים, כי הלא דוקטור משוגע ומטורף לא ישא אשה בלי נדה גדולה כיום.

צי־ה: אם דושד פוכס את בלינד בטרוף הדעת לא א־נא עוד ביענטיל ובבתה כלל. פוכס בודאי יודע את אשר ידבר.

יז.

כן, פוכס ידע את אשר דבר וגם ידע למה דבר, אפס כי עם פראש ועם בלינד דבר אחרת מאשר דבר עם

שאר בני ב... ובנותיה מכל המינים שהם, בגלוי ובסתר ובסוד כודות, כפי הצורך והנאות וכיד חכמתו הטובה עליו, ולא עברו ימים מעטים ודבריו הצליחו לאשר שלחו ועשו את הפרי המקוה. פראש ארב לרעהו כנכון היום בצהרים ויתנפל עליו ויכהו בפניו כדי רשעתו הכה ופצוע בשוט הכלבים אשר בידו ובלינד השיב אמרים לו במקלו ובאגרופו הקשה, וילחמו שניהם בכל עז ויפל האחד את האחד ויתגלגלו ויתאבקו יחד בעפר ארץ, מכים וחובטים איש את רעהו בועף אף לעיני השמש ברחוב העיר וגם לעיני קלארא הנשקפה בעד חלון בית אהובה סופקת כפיה וצועקת מרה לחמול, להושיע, — לשוא! — אין מציל ואין מושיע, אין חומל ואין עוזר. שני הגבורים המגוחכים מתגוששים ומתנגחים באכזריות חמה וקול ענות מסביב, קול המון ברעו, קול צחוק פרוע, קול נערים שובבים קוראים: „הידד", „הכו אל תחמולו!" — — —

פוכס לא ידע דבר מכל הנהיה, כמובן מאליו, וכשמעו נעצב אל לבו מאד, גם כן כמובן מאליו, — ובלילה ההוא עזב בלינד את העיר ב... חרש, הלך למסעיו לארץ אחרת, למקום שאין מכירין אותו, לצני הדור אומרים כדי להוסיף דעת ולהשתלם בלמודים, ואנשי אמנה אומרים פשוט, כדי לפכת צערו ועמלו ולהתרפא מן המכות אשר הכה בגו ובנפש, ופוכס רעו ומנחמו שלחו עד חצר המסלה ויברכהו וישק לו ויבך על צואריו — — —

וקלארא? — קלארא שבה לעת עתה בגפה אל בית אמה, אבל לא תבוש ולא תנחם ולא תעצב ולא תתיאש, אדרבה, תתגאה בכבודה ובנצחונה כי לחמה את משפטים ישנים ותפלים ותוכל להם, כאשר יעידו דורשי קרבתה וקרבת אמה וידידיהן כלם פה אחד. ואולם גם יאנאס פראש מצדו הוא, לא יבוש ולא ינחם ולא יתעצב, אדרבה לבו טוב עליו מאד, כבודו חדש עמו בעיני בני העליה, רעיו וידידיו וידידותיו כלפנים, אין נגרע מערכו ואין מחסור דבר. ועל אשתו וחותנתו לא יתגעגע לעת עתה הרבה, וגם

העיר ב... מצדה היא, צהלה ושמחה. תאות לבם נִתן לבניה ובגותיה יחד כלם, מחזה שעשועים יפה ומלבב כאשר קותה לה נפשם, והמחזה הן עוד לא תם כלו ועוד ישובו לראות בו, להשתעשע ולהתענג עליו בימים יבאו על דברת רופאם ואיש סודם, יועץ טוב וחבר טוב הדוקטור פוכס.

באנק למסחר ולהרשת המעשה.

ר׳ לייבעלי נשך, איש קטן ודק, בעל זקן קצר אשר גם שיבה זרקה בו פה ושם, יהלך אט בחמת רוחו אנה ואנה בחדרו, לפני תבת הברזל אשר זוגתו מרת רייצעלי תחיה, אשה כמושה וירוקה, עומדת אצלה, עורכת שטרות וסופרת מעות וצוברת כסף צברים אברים בכבד ראש ובכונה גדולה.

„כמעט סדום היינו, לעמורה דמתה הק״ק שלנו רחמנא ליצלן! נאם ר׳ לייבעלי באנחה שוברת חצי גופו הנשמע כזאת בכל תפוצות ישראל כי יהותתו על אנשים ישרים נדיבי עם, לגזול הונם ורכושם ולחמום משפטם לעיני השמש, כאשר המה עושים בווראטנא, היום הזה? — ח מ ש ה פ ר ו צ נ ט ל ש נ ה?! אבותינו, זכותם יגן עלינו, לקחו חמשה לחדש, נעשה הדור פרוץ ונתרבו המלוים בלי היתר עסקא, והלוו בשנים עשר, והלוו בעשרה פרוצנט לשנה, ועכשו באים אלה השקצים ימח שמם וזכרם וייסדו להם באנקים, ויעמידו את הפ״צ על ש ש ה, ויעמידו על ח מ ש ה; רבונו של עולם, אם כך יהי הדבר נוהג, ונתנו את הכסף כאבני גיר בחוצותינו וזהב כעפר לכל יהיה, ומה תעשה לתורתך שכתבת בה: לא יחדל אביון מקרב הארץ? — ולא עוד, אלא שהמה חוטאים ומחטיאים כלוה וכמלוה יחד בעון ובית דאורייתא, ואתה רואה ושותק?!״

— נא, נא, ני״ — אמרה זוגתו תחיה, ותנופף בידה

תגע באצבעה למו שפתיה להבינו ברמז כי יש בפיה מלין להשיבו אך אסור לה להפסיק בעבודת הקדש שהיא עוסקת בה, ור׳ לייבעלי הוסיף ויאמר: „מה נא ומה ני? — האם לא יצליחו העבריינים האלה במעשיהם, ואם לא יגזלו את הפרוסה האחרונה מבין שנינו אנחנו הנוהגים על פי תקון מור״ם ז״ל כמצות הש״י?״

— נא, נא, ני!״, רמזה רייצעלי שנית, כי אסור לה להפסיק עוד.

— נא, נא, ני, שנה ר׳ לייבעלי במרי שיחו, הבאנקען הללו יעלו מעלה מעלה ו:מהם הקבצנים עזי הפנים החצופים ומחוצפים, ואנחנו נרד מטה מטה, ומה נעשה? במה נחיה כבלות כחנו לעת זקנה?

— אל נא תטיח דברים כלפי מעלה, אמרה עתה רייצעלי בסגרה את תבת הברזל באנחה הרישית, הש״י מנהג עולמו בחסד, זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים, ולא יעזבנו ולא יטשנו גם אותנו ברחמיו המרבים. — מקום שהנחלים הלכו שם גם ילכו ולא יחדלו, כדאמרי אינשי, ועזי הפנים החצופים ישארו קבצנים כשהיו; כלום העולם הפקר חלילה?!

— אַת כדבר אשה כשרה תדברי, ענה ר׳ לייבעלי כמתיאש, אבל לעת עתה כל יום קללתו מרובה משל חברו, ומה תחפצי יותר? שכנא פרחי, מכה שחין זה אשר מעודו לא פרע עוד חובו בזמנו, שלם לי אתמול חמש מאות כסף שבוע תמים קודם זמן הפרעון, ובשאלי אותו מה היום מיומים, נתן אצבעו על הגלוסקמא שבחיקו בגאוה ובגודל לבב ויצחק ויאמר: רב לי בוזה מאשר לך, ר׳ לייבעלי נשך חביבי, ואם תצטרך לזוזי ואלוך אני בפחות מאשר הלויתני אתה; אין בכך כלום, ר׳ לייבעלי, אם יש לך חפץ בהלואה אמור ולא תבוש. גלוי וידוע לפני בורא כל העולמים כי אלמלי היו דוקרים בי בחרבות לא היה דמי שותת, כי קפא נקרש בקרבי אל הלעג אשר לעג לי בן חשכים זה. גזלן ומרצח! צעק לבי בקרבי ובודאי היה קולי נשמע בכל שבעת

הרקיעים, אבל שפתי נאלמו מחרפה וכעס ולא יכלתי דבר דבר, ובכן נשאתי בשרי בשני ואמסור דיני לשמים ואדום.

— והש"י בודאי לא יחריש לו! נחמתהו רייצעלי אשתו בדברים רכים משמן, „הנה לא ינום ולא יישן" יראנו נקמות גם בשונאנו חנם זה. „יבא יונה", אמרי אינשי". „יבא יומו — שנה ר' לייבעלי בתקנו כלאחר יד את הגירסא המוטעת אשר בפי אשתו — אך עד אשר יבא יומו ויומם של יתר השקצים אשר כמוהו, מי יודע אם לא נבא אנחנו עד ככר לחם חלילה".

— לייבעלי איש חביבי, קראה האשה בחמלה רבה, למען השם לייבעלי, הלא יהודי תלמיד חכם וירא חטא אתה, ותפתח פה לשטן לדבר דברים כאלה? וכי בשביל איזה קבצן שהעיז פנים נגדנו, תאבד מדת הבטחון ותכָרת מלבנו חלילה? — למען השם לייבעלי, זכור את בוראך ואל תחטא ותאשם!

— אבל אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד הרעה הנשקפת לנו מן הבאנקים הרעים והמרים האלה, קרא ר' לייבעלי אשר מאן להתנחם, ויתנפל על הכסא וישען בזרעותיו על השלחן ויתמוך את ראשו בשתי כפות ידיו ויאנח אנחה כבדה ומרה ויאמר: „אנכי לא אראה לצרה זאת תוצאות; אדרבא, דברי את רייצעל, עוצי אַת אם ידעת".

— מה אדבר ומה איעץ אנכי? השיבה אשת החיל באמץ רוח ובצחוק אמן, בטח בה' והוא יעשה. אמנם כן, הוסיפה בשפתי רצון, נתקלקל עסק ההלואה וכסף רב מונח בתבנו כאבן שאין לה הופכין בעו"ה. אך הן אין מעצור לה' להמציא רוח והצלה ממקום אחר, והוא יתברך מקדים רפואה למכה, כדאמרי אינשי, — קודם כל דבר, הלא בתי דירה לנו ברוך השם, נעלה אי"ה שכר הדירות עשרה למאה והיה לנו שלומים מעט על העשק והמרוצה אשר מצאונו על לא חמס בכפינו. צר לי אמנם מאד ומעי המו לשכנינו הדרים בבתינו, כי רבם עניים מרודים ואין ידם משגת בעו"ה, אך ה' לא יחשוב לנו עון חלילה, ונתנו

על ראשי האפיקורסים בעלי הבאנקים והמסייעים ידי עוברי עברה, אשר הסבו ברעת העניים האלה, ואנחנו נקיים. — וזאת שנית, הן לא כל עם ה׳ עברינים וחמסנים המה ח״ו, עוד לא אלמן ישראל מתמימים וישרים בלבותם הלוים בעבוט ועל מנת לשלם לאחדים, לימים ולשבועות ולירחים, והמה הן לא ילוו בהבאנק, והיו לנו כאז גם עתה גם עד מאה ועשרים שנה. — אל תירא אפוא ואל תחת אישי חביבי, נגיד היית ונגיד גם תהיה, מאן דאית ליה יהבין ליה, כך מקובלני מבית אבא ע״ה, רק חזק ואמץ, כי העיקר הוא: בטחון.

ור׳ לייבעלי שמע וישת בצמא את דברי זוגתו תחיה ותשב רוחו למנוחתה כמעט, וגם מדת הבטחון אשר עזבתהו שבה ותתחדש בקרבו, וישאף רוח ויאמר: באמת אמרו בינה יתרה נתן הקב״ה באשה יותר מבאיש, כי אמנם בצדק כל אמרי פיך רייצעלי, ישראל כשר מחויב להשליך על ה׳ יהבו והקב״ה עוזר לו וממלא את חסרונו מכל מקום שהוא ותו לא מידי. אדרבא, אם כך הוא רצונו של מקום יהי כך; גרחיב אי״ה את עסק ההלואה על המשכון ועל מנת לשלם לאחדים, גם את שכר הדירות נעלה עשרה או חמש עשרה למאה לשנה כאשר אמרת. אנחנו נעשה את שלנו והש״י גם הוא בודאי יעשה את שלו ולא יעזבנו הלילה. הוא, ברוך הוא וברוך שמו, רואה ללבב, ולפניו גלוי וידוע גודל הרחמנות שיש לי על שכנינו העניים והאביונים, אבל מה נעשה אם מיסדי הבאנקים ימח שמם קפחו את פרנסתנו? אותם הרשעים שקלקלו בודאי עתידים ליתן את הדין ואנחנו מה?

-- הלא הוא אשר דברתי! קראה רייצעלי בשמחה, ואף גם זאת, הוסיפה, הן הגיד לך ר׳ וועלוועלי כי דבר סתר לו אליך וכי יבא אלינו להועץ אתך, — השמעת אישי? „הלב הוא חצי נביא״. אמרי אינשי, ולבי אומר לי עתה כי גם הוא על אודות הענין הזה הוא בא, ור׳ וועלוועלי הלא למדן מופלג בתורה ויהודי כשר הוא, בודאי עצה טובה

אתו ואותה יגיד לך. — אך כמדומה לי, — כן הוא, כדאמרי אינשי: משיחין על דבר המלאך, ויבא הגלח, להבדיל באלף אלפי אלפים הבדלות, הנה ר׳ וועלוועלי בעצמו!

ור׳ וועלוועלי בעצמו הוא יהודי ארוך ורזה. שער ראשו וזקנו הארוך וחד וכן גם שער שתי פאותיו הדקות ומסלסלות — צהוב־כהה, ופניו המפיקים אותה השמינית שבשמינית שתלמיד חכם מותר בה, מראיהם כעין הגויל וכאלו טפת דם אין בקרבם, בגדיו בגדי משי טובים, משמלתו ועד מעטהו ועד חגורתו אשר במתניו, קאפעלוש חדש בראשו, וברגליו נעלים מגוהצים למשעי. כלי מקטרת יפים בפיו ובידו משענת עץ הבנים עם בית יד של שן בראשה, וכלו אומר: תורה וגדולה במקום אחד. — „צפרא טבא!" קרא ר׳ וועלוועלי בכבד ראש, בעמדו רגע בפתח ובתתו את אצבעו על המזוזה לנשק לה מנשיקות פיהו.

צפרא טבא! ברוך הבא ר׳ וועלוועלי! ענו ר׳ לייבעלי ורייצעלי אשתו אשר חרדו לקראת אורחם הנעלה, ברגשי כבוד ויקר יחדו, ור׳ וועלוועלי נגש וישב על הכסא אשר שמו לו, וישען על מטהו וישאף וינשם יחד ויאמר: רפה כח אני, לא אליכם, ההליכה קשה עלי ורק מעט אשר אצא מפתח ביתי החוצה, כאשר ידעתם; אבל בדברים הנוגעים לנפש, אמרתי, אין אדם רשאי לחוש לעצמו ולחוס על בריאותו, ובפרט בענין גדול הנוגע כמעט לכלל ישראל, ו:בליג על חלשת גופי ואבא אליכם ר׳ לייבעלי לטכס עצה יחדו. — „אלמלי חפצתם, אמר ר׳ לייבעלי בהכנעת כבוד, אלמלי הפצתם לא היה מן הצורך כלל להטריח את כבודכם. בנפש חפצה הייתי בא אל ביתכם אם אך שלחתם לקרוא לי". „ביתי בית רשות הרבים הוא כמעט, נאנח ר׳ וועל־וועלי, אנשים שונים יטרידוני בעסקי קדש ובעסקי חול, להבדיל, מבקר ועד ערב, ואנכי לא אוכל להתעלם מהם; — ואולם הדבר אשר אתי הפעם צריך שמירה יתרה לעת עתה ולא נתן להגלות בקהל בלא עתו. אך אין בכך כלום,

אשת ר׳ לייבעלי, הוסיף בראותו כי רייצעלי תפנה לצאת מן החדר בענותה וטוב טעמה, אין בכך כלום, אומרים עליה כי אשה כשרה היא ויודעת בטיב משא ומתן ועסקי הלואה, אדרבא, תשאר אשת ר׳ לייבעלי בזה ותשמע גם היא את הדבר שאנו דנים בו עתה״.

רייצעלי שמעה את מהללה מפי יהודי כשר, למדן, מופלג וגביר גדול ונכבד, ותתן ידה על סנטרה בענוה וצניעות, ותורד עיניה אל סינורה ותדום, ור׳ וועלוועלי גם הוא השפיל ראשו וימולל את פאת זקנו בין אצבע לאגודל, כאשר הסכין לעשות ברב שרעפיו בקרבו, ואחרי החרישו רגעים אחדים ענה ואמר:

„בהודע לי שפקרו השקצים ואנשים בני בליעל יצאו ויסדו להם באנק בקהלתנו, בו ברגע עלה במחשבה לפני כי באנק כזה אסור איסור גמור משום ריבית דאורייתא״.

— „רייצעל: השמעת? — ברוך שכוַנתי! קפץ ר׳ לייבעלי גשך ויקרא בשמחה רבה, ר י ב י ת ד א ו ר י י ת א, אותם הדברים ממש שאמרתי אנכי!״

— משום ריבית דאורייתא, שנה ר׳ וועלוועלי, אחרי שכמעט כל בעלי הבאנק ישראלים המה אף־על־פי שחטאו, אף־על־פי שרבם פקרו ולובשים מלבוש נכרי ומגלחים זקנם ויושבים בגלוי ראש; שהרי לדעת המחמירים אפילו מומר אסור להלותו ברבית, וללות ממנו לדברי הכל אסור ומכ״ש אפיקורסים בעלמא, — אבל לא חפצתי לדבר מזה דבַר עד אשר אשאל את פי גדולי הדור, ואמהר ואכתוב להגאון דק״ק ל... ולהגאון דק״ק פ... ולהגאונים דק״ק ר... ודק״ק צ... ואטייל בשאלתי ארוכות וקצרות בפלפול וסברא והעליתי לאיסור, ותה״ל כי הגאונים כלם השיבוני תשובות ארוכות בק״ן טעמים לאיסור וק״ן טעמים להיתר והניחו הדבר בצריך עיון כנהוג, אך כלם פה אחד הסכימו כי כל בעל נפש ירחק מן הכעור ומן הדומה לו ולא יהיה לו עסק באותן הבאנקים שנתיסדו שלא מדעת חכמי תורה יראי ה׳. ועל פי הדברים האלה, הוסיף ר׳ וועלוועלי ברגש נמרץ ובחבה

יתרה, על פי הדברים האלה, כמדומה לי, ר׳ לייבעלי חביבי, כי מקום הניחו לנו מן השמים להתגדר בו ולתקן תקון גדול, למנוע את אנשי קהלתנו מעון רבית החמור ולהיות למופת גם לשאר קהלות ישראל, וגם לקומם את עסקנו ההרוס על ידי מיסדי הבאנקים החטאים בנפשותם. וזה הדבר אשר נעשה, אם תסכימו לעצתי, אתם ר׳ לייבעלי ור׳ בערעלי ור׳ עבעריל ויתר הגבירים היראים והשלמים: גם אנחנו נעשה לנו באנק, אבל באנק שדעת החכמים ודעת המקום נוחה הימנה, באנק על צד היתר עסקא כתקון מור״ם ז״ל בכל תקף ועז, בהכשר הרב הגאון והבד״צ דפה ק״ק ובהשגחת איש נאמן ירא ה׳ מרבים. להרב והבי״ד כבר גליתי את הדבר בסוד גדול והמה מוכנים ומזומנים לאסור את כל הבאנקים שבעולם משום חשש ששה לאוין דאורייתא ולהכשיר רק את הבאנקים שלנו אפילו למהדרין מן המהדרין; וישראל קדושים הנזהרים משתית ציקאריע בלי הכשר משום חשש רחוק של יין נסך, ואפילו מהלבשת טלית של מצוה בלי הכשר משום שעטנז, על אחת כמה וכמה שלא יכניסו עצמם בסכנה ללות או להלות או לעשות כל עסק בבאנק של אסור בשעה שיש לפניהם באנק כשר בתכלית ההכשר כהבאנק שלנו, ולו גם תיקר בשנים או שלשה פ״צ לשנה, הלא ציקאריע וחומץ וטלתים ויתר המון דברים הנעשים על טהרת ההכשר יקרים לפעמים על חד תלת, והחרדים על דב.י ה׳ משלמים במיטב כספם ואין פוצה פה ומצפצף. — ומה תאמרו ר׳ לייבעלי לעצתי זאת? — האַ? — ר׳ לייבעלי הניע במו ראשו ויבט בפני אשתו, כמתפלא אמנם על חכמת ר׳ וועלוועלי אבל לבו נקפו להשמיע דעתו בטרם שמע את דעת זוגתו, ורייצעלי החכמה הבינה לרעו, ותען תחתיו ותאמר: „האשה, במחילה, שערה רב ודעתה קצרה״ אמרי אינשי, ואשה פשוטה כמוני בודאי לא תדע כל מאומה, אבל אישי יחיה, הוא בודאי מסכים לעצת ר׳ וועלוועלי הטובה, בלי שום ספק״. — „בודאי ובודאי״, קים ר׳ לייבעלי, „אך משל הדיוט מה הוא אומר?

הוסיפה רייצעלי בצחוק עצב, „לשונו של שור ארוכה ואינו יכול לדבר, ואדם לשונו קצרה ואינו רשאי. — הרב שלנו, למשל, הרב יחיה... הבד״צ שלנו... ה׳ לא יחשוב עון לי״... רייצעלי עצרה במלין כיראה להשמיע את הגות לבה על דל שפתיה, ור׳ וועלוועלי זקף את שתי עיניו מבלי אשר הביט בפני הדוברת ויאמר: „אדרבא, תדבר נא אשת ר׳ לייבעלי, כפי הנראה יש בלבכן דבר מה נגד הרב והבד״צ חלילה?״

—חטאתי, עויתי, פשעתי! אמרה רייצעלי בהכותה באגרופה על לבה, הרב והבד״צ שלנו בודאי יהודים כשרים המה, הלואי יהיו בני ובני בני יהודים כשרים כמוהם, רבונו של עולם! אבל צרכי הרבנית תחיה מרובין מאד, והדיינים עניים ואביונים גדולים המה בעוה״ר, יראה אנכי שמא יפסקו להם שונאינו ממון הרבה ויכשירו גם את הבאנק שלהם, כדאמרי אינשי, כסף וזהב מטהר ממזרים, ובין בה וכה נניח אנחנו מעותינו, כדאמרי אינשי, על קרן של ר׳ צבי, חלילה.

— זוגתי תחיה תירא פן נניח אנחנו מעותינו על קרן הצבי, הגיה ר׳ לייבעלי גם הפעם את הנירסא המוטעת אשר בפי אשתו, אם יתן הבד״צ הכשר גם להצד שכנגדו״.

— הבינותי, ענה ר׳ וועלוועלי בצחוק קל, אבל משום הא לא איריא; להצד שכנגדו לא יתן הבד״צ הכשר, כי המה חטאו ויחטיאו באותו דבר ושוב אינם נאמנים עליו, ואף גם יבושו להכשיר את הבאנק שלהם על צד היתר עיסקא על פי בית דין, כי רובם אפיקורסים גמורים, מלעיגים בתורת ה׳ וכל קדש משחק למו. האַ, ר׳ לייבעלי?

—כן הוא בלי שום ספק, ענה ר׳ לייבעלי בהניעו במו ראשו ובהביטו בפני אשתו תחיה כמנהגו.

—ואם כן, הוסיף ר׳ וועלפעלי, אין לנו אלא להשען על אבינו שבשמים ולהחל ולעשות מעשינו בזריזות כראוי לענין גדול ונחוץ כזה. מעט כסף הנצרך הלא יש לכם ולי הה״ל. — ר׳ לייבעלי ואשתו תחיה הניעו במו ראשם בצחוק ענות צדק — ובכן אני הולך עתה גם לר׳ בערעלי ולר׳

עבעריל חברינו, וגם את הדוקטור ברדלס אדבר מזה לעת עתה ומובטחני בו שישתתף גם הוא אתנו בשמחה רבה, כי אף על פי שרשע בפני עצמו הוא, מומר לתאבון לכל עברות שבתורה ר״ל, בנוגע לאחרים הוא מתנהג בחסידות ומסכים תמיד לדעת היראים. הדוקטור ברדלס יהיה כלי חפץ למעשנו אי ה, ואנכי מבטיחכם כי בעוד שבוע או שבועים והיה לנו באנק כשר לכבוד ולתפארת, ושונאינו יראו ויבושו.

— אמן, ענה ר׳ לייבעלי בנשאו את עיניו למעלה.

— אמן! ענתה גם רייצעלי במועל כפיה, כדאמרי אינשי, „במקום תורה שם חכמה״. ור׳ וועלוועלי ברך את ר׳ לייבעלי נשך ואת אשתו רייצעלי תחיה בשלום וישק למזוזה ויצא בפנים צוחקים ולב שמח.

— ואם לא אמרתי לך אישי, קראה רייצעלי כמנצחת, העיקר הוא בטחון. עתה גם לנו באנק בעזרת הש״י, ושכנא פרחי לא יוסיף עוד ללעוג לך, כי אם יראה וכעס ועפר רגליך ילחך כמלפנים, והקבצנים כלם יכירו וידעו כי יש אלהים שופטים בארץ!

והקבצנים הכירו וידעו. לא עברו ימים מעטים ונוסד הבאנק הכשר, „באנק למסחר ולחרשת המעשה בהכשר הרב והבד״צ דפה ק״ק ווראמט־נא״ ובראשה עמדו ר׳ וועלוועלי ור׳ לייבעלי ור׳ בערעלי ור׳ עבעריל והדוקטור ברדלס ויתר חיות הקדש, הגבירים היראים והשלמים, כל „דגל הזהב״ כדבעי למהוי.

* *
*

העסק הולך הלך וגדול מיום ליום, ספר ר׳ לייבעלי נשך לבני ביתו בבואו פעם אחת מבית הבאנק שמח וטוב לב, עצת ר׳ וועלוועלי עצה טובה היתה מאד. הבאנק של האפיקורסים ימח שמם שעמדו עלינו לכלותנו נותנת כסף בחמשה פ״צ לשנה, והבאנק שלנו לוקחת שמונה פ״צ, מ.:ד פשיטי דספרא ושכר דיינים ונאמנים ושאר צרכי שמים,

וישראל קדושים באים ונותנים ולא שבקו היתרא ועברו איסורא תה״ל.

—וגם עצתי בדבר העלאת שכר הדירות לא עצה רעה היתה תה״ל, אמרה רייצעלי גם היא בצחוק צנוע ונחת רוח, שבנינו הטובים מתרעמים ומלינים ומונים ומשלמים ואין בכך כלום. היינו דאמרי אינשי: „ישראל קדושים שקים של קמח המה, כל זמן שאתה חובטם המה מוציאים לך את קמחם״.

— ואם לא הוא הדבר אשר דברתי, לייבעלי: אין מעצור לה׳ להושיע והעיקר הוא בטחון!

ר׳ אהרילי.

עשרים ושתים שנה בצמצום, כמספר השנים שהיה המן בן המדתא סַפר בכפר קרצום, כדאיתא בהדיא במס׳ מגילה, היה ר׳ אַ ר ו ן פ י א ו ו ק ע ספר וגלב בעיר ר ב ה שָׁ ו א, וכשם שעלה המן בן המדתא לגדולה ברצון מ ל ך טפש ונעשה ראש ומיצר לישראל, עלה ר׳ אַרון פיאווקע לגדולה על ידי „פְּ ר י ץ״ טפש ונעשה מה שנעשה, ומעשה שהיה כך היה:

ר ב ה שׁ ו א היא עיר שכלה ישראל כמעט, יש בה אמנם גם מבני עם הארץ, אך המה יושבים בפרבריה ובמגרשיה, וברבהשוא עצמה רק בני ישראל נחתים ואלה אשר על ישראל יחשבו, כמו גוי בית המרחץ, גויה של שבת וכדומה. ממילא מובן, כי זולת פרנסה לא יחסר כל טוב ברבהשוא עירנו תה״ל, יש בה כל, ובפרט כל אותן הבריות שעיר ואם בישראל מצוינת בהן לכבוד ולתפארת, בעלי טובות, בעלי יושר, בעלי תשובה וכו׳ וכו׳, ואפילו בעלי תאוה ובעלי עברה, משום חלבנה שבקטורת ומשום הפוש עזונות בעתות המגפה ועפוש רח״ל, ואפילו מילדת יש בה, משום גזרת הרשות, ורופא היה בה מאז ומקדם, מיום הוסדה, משום „אסור לדור בעיר שאין בה רופא״. ואולם לא רופא מוכתר בכתר הרפואה באחת האוניברסיתות אשר יאמר לו היום ד ו ק ט ו ר, לא, דוקטור לא היה ברבהשוא, כי אם מין בן אדם משונה משאר אחינו בני ישראל, יהודי בעל פאות קצרות ומסורקות ובעל בלורית, בעל יארמולקי

שקועה מלמעלה ויושבת לה בגאוה בצד ראשו מימין ובעל בתי רגלים גבוהים ומגוהצים תמיד למשעי, ואשר שתי קערות של נחשת קלל תלויות לו על פתח ביתו מבחוץ, לאות על מלאכתו ומשלח ידו. כללו של דבר: אשר יאמר לו היום ספר וגלב הוא הרופא אשר לפנים בישראל, עושה מלאכתו באמונה בתער ומספרים, בצבת ובקרנא דאומנא, לגלח שער, לעקור שן רעוע ולהקיז דם, ובשעת הדחק נותן לחוליו גם סמי מרפא ושקויים בדוקים ומנוסים להמית או להחיות, כפי גזרת רצונו של הבורא יתברך שמו. ורופא כזה היה ר' אָרון פיאווקע דנן עשרים ושתים שנה ברבהשוא עירנו כאמור.

ויהי היום ואחד הפריצים מהיחסנים הקטנים, בעל האחוזות הקטנות אשר בסביבות רבהשוא, אמר לעשות משתה לאוהביו ורעיו, שכניו בני חיל. לחם ופרי אדמה היה לו בשעת הדחק משלו, שפן וארנבת ישלחו לו קרואיו מצידם כנהוג, דגים ינסה לצוד בנהר העובר באחוזתו, אבל העיקר חסר בעוה"ר: יין ושכר ומיני מתיקה; אותם הדברים צריכים לקנות מן החנונים בעיר והיהודים הארורים לא יחפצו לתת עוד בהקפה, כי אין כסף לאדון זה ולא שלם עוד חוב מעודו, כראוי וכיאות לאדון כמוהו. והעת קצרה, יום המשתה ממשמש ובא והאדון הנכבד מסלסל את שפמו הארוך, מגביהו למעלה ומשרבבו למטה ומסלקו לצדדין ברוב שרעפיו בקרבו וביגעו את מוח אצילותו באין הפוגות, לא לעזר ולא להועיל, מוצא לכסף אין ועצה טובה מי ימצאנה. בצר לו הלך האדון הנה והנה בהדרו, מתקצף קצף אין אונים על כל העולם כלו ובפרט על היהודים הארורים שנואי נפשו, ומבלי משים עמדו רגליו על אחת המראות הכהות התלויות על הקיר, והנה מחשבת תקוה טובה נוצצה פתאם בלבו. את פניו ראה במראה ויתבונן כי לספר הוא צריך, ובכן זכר את פיאווקע איש סודו ורופא סתרים בנעוריו, הוא יושיענו, קרא לבבו בקרבו, הנבל הזה ולא אחר, ובעו־ שעה עמדה מרכבת האדון דלפונסקי הישנה ברחוב העיר

רבהשוא והאדון קפץ ממנה ויכנס לחדר הרופא.

„ברוך הבא אדון רב החסד!" — קרא פיאווקא בקידה והשתחויה ובשפתי חלקות, וימהר ויושב את האורח רב החסד על הכסא ויכסהו בשמלה לבנה וירטב את לחייו ואת פנטרו בטי בורית, ובהעבירו את תערו על משחזת העור ועד כלותו את מלאכתו על לסתות האדון ועל ראשו בתער ובמספרים ובמסרק ובמנקיות שונות, לא פסק פומיה מספר לו חדשות ונצורות, כראוי לגלב זקן ורגיל ומומחה לאותו דבר כמוהו.

„ובכן הכל נעשה יפה, קרא בהסירו את השמלה מעל שכם האדון ובהעמידו אותו לפני המראה הגדולה ממולו, אך כנסיך חזותך וכבן שלשים למראה ותאר, חי נפשי אדון רב החסד, חי נפשי כי כן".

— עוד לא שכחת להצמיד חנף אָרון, ענה האדון, אבל יהודי ערום וכוסה סוד אתה; הגד נא לי ארון, הן אהבתני ואוכל לגלות לך את כל לבי.

— האם שבת ותחלה חלילה אדון יקר? — קרא פיאווקע ועיניו בחנו את האדון מכף רגלו עד למטה מטבורו, הנני מוכן ומזומן...

— לא נבל, לא בדברים הנוגעים לגוף אנכי מדבר, הפסיקו האדון, כי אם בדבר הנוגע לממון. לכסף אני צריך, הלוני מאה זוזים וידעתי כי נסיך אני בעיניך, וידעתי כי אמנם אהבתני.

— מאה זוזים? — אך משטה אתה בי אדון יקר, קרא פיאווקע משתומם, הון רב כזה לא ראיתי גם בעיני מעודי.

— אל תכזב בי ארון, הזהירו האדון, מעולם לא ראיתי יהודי אשר כסף אין לו; כלכם עשירים ובעלי הון ואף כי אתה אשר ביתך מלא כל טוב, כאשר אני רואה בעיני.

כל טוב, ענה פיאווקע בצחוק לעג, עלוקות ואספלניות וסמים ושקויים יש לי רב, אם אותם תקח קח לך אדוני, הוא כל עשרי, אדוני רב החסד.

— כל אלה יהיו לך למלא בטנך, חזיר, קרא האדון, אך

אם תלוני מאה זוזים אכתוב לך שטר־חוב על מאתים, במדומה לי כי עתה כסף ימצא לך, נבל.

— רֶוח יפה, ענה פיאווקע, אבל בדליכא? — אדוני רב החסד.

— כי עתה שלש מאות אכתוב לך, דבר האדון, הכסף נחוץ לי ואתה הלא תמצא עוד יהודי ארור אחד מאחיך ללות ממנו מאה זוזים.

— הוא הדבר, נאנח פיאווקע, רבית אסורה היום מדינא דמלכותא בעוה״ר, הרבה מבעלי בתים שלנו נתפסו עליה לבית האסורים והרבה ברחו למדינת הים מאימת הדין והנשארים יראים וחרדים ואינם מלוים אפילו פרוטה אחת בפרהסיא, אדוני היקר.

— ויהי אפוא בחשאי, קרא האדון, הלא חכם גדול אתה ארון, עוץ עצה והושיע.

— לא, ענה פיאווקע אחרי חשבו מחשבות רגעים אחדים, ללות מאה זוזים ברבית אי אפשר בעירנו בשום אופן שבעולם; אבל באהבתי אותך, אדון יקר ונעלה, אמציא לך רוח והצלה ממקום אחר. יש לי מכיר ומודע, יהודי זקן נאמן רוח ומטיב לכל, הוא יקיף לך כלי בית, מטה, שלחן, כסא, ספה, תבה וערש וכאלה...

— יקחך אפל, כלב רע ובליעל! — צעק דלפונסקי בהתאדמו כדם ובהתנפחו כאותו העוף ההודי בחרות אפו בו, אנכי לכסף צריך ואתה אומר לחבוש לראשי מטות ישנות של איזה שד זקן מאחיך עם פרעושיהם ופשפשיהם ואלפי שאר מיני רמש הרומש בם. את כל שניך אפיל כי תהתל בי נבל שבנבלים אָרון!

— את הדבר הרע הזה לא תוכל עשה, צחק פיאווקע וירחב את פיו להראות את נקיון השנים אשר בו, — אך אל נא באפך, הוסיף בחנגנו קולו, הלילה לי מהתל באדוני רב החסד וההנינה, אבל מכירי ויודעי לא כלים ישנים לו כי אם חדשים, חבושים עוד בחתלתם, והמה עומדים בחנותו להמכר כי סוחר הוא בכלים אלה. הוא יקיף לך אפוא כלי

בית ככל אשר תבחר ואותם תמכור בזה למכיר ומודע אחר אשר לי בכסף מזומן, והיה הזאב שבע והכבשה תמה, כדאמרי אינשי, כי גם מאת הזוזים ויותר יהיו לך וגם רבית לא תשלם, ואם עוד תקצוף אדון יקר ונעלה?

עיני דלפונסקי אורו ויחבק כמעט את פיאווקע בזרועותיו ויקרא: „התראה נבל, יכול אתה לכשתחפץ. אבל, הוסיף בקול נמוך ובענות חסד, האמנם יקיף לי היהודי מכירך, הזקן הטוב והמטיב אשר תאמר, וכל סוחרי רבהשוא היהודים השוטים האלה קשרו עלי קשר לבלי הקיף לי אפילו בשוה פרוטה״.

— מובן מאליו כי אנכי אערבך, אדון רב החסד, ענה פיאווקע בענות גאון, הון ורכוש אין לעבדך, אבל נאמנות די והותר תהלה לאל, ואם אָרון פיאווקע ערב בדבר יקיפו לך ארץ ומלואה. — שבה אפוא והוחל לי בזה ואנכי אלך לנסות דבר אל מכירי אשר אמרתי לך.

פיאווקע נגע למזוזה וישק ידו למו פיו שלש פעמים רצופות, „סגולה היא להצלחה בדרך זה שאני הולך למענך, אדון יקר״, אמר בלכתו, ודלפונסקי הניע אחריו בראשו: „אכן עם ערום כנחש הגוי הנבל הזה, אמר בשבתו אל השלחן להוחיל עד שוב פיאווקע בבשורה טובה, — אבל יהי איך שיהי, עזר בצרה נמצא אך בו, ומה איכפת לי למי אני חייב ולמי לא אשלם״.

בעוד שעה קלה שב פיאווקע בפנים צוחקות, „התפאר עלי אדון יקר, אם עצל ורפה ידים הוא אָרון שלך, ואם חָרש חכם הוא כדבעי למהוי, קרא בגאוה, בואה ולקחת לך כלים מכלים שונים ככל אות נפשך והבא אותם אל חצר ביתי הנה, וגם את האיש הקונה אותם ממך כבר יעדתי להביא צרור כספו בידו והכל על מקומו יבא בשלום״.

ודלפונסק הלך בשמחה רבה את ארון אוהבו ואהובו ויגמר את המקח בלי טענות ומענות הרבה, וישלם את מחיר הכלים בשטר חובו על חמש מאות זוזים, ואך הובאו הכלים ביתה פיאווקע והנה גם הקונה בא לקנותם כדברו.

והקונה אברך קצר הראות בדק כל כלי וכלי בעין בוחנת ויעקם את חוטמו בשאט בנפש. „אך גלמי כלי עץ, אמר כמדבר לנפשו, מעשה ידי איזה חרש עצים מבני הכפרים. מי יקנה כיום כלי בית כאלה?"

— „וכמה אתה נותן בהם יהודי?" – שאל האדון בגאוה, בהביטו בעינים כלות ליד הקונה.

— כמה? — שנה האברך במושכו את שתי כתפותיו למעלה, אינני יודע בעצמי כמה, שוְים מעט הוא מאד.

— מעט מאד? והלא אנכי ש ש מ א ו ת זוזים שלמתי בעדם? קרא האדון בכעס מדומה. דלפונסק הערום זכר היטב כי אך ח מ ש מ א ו ת שלם להמוכר ויאמר להונות את היהודי השוטה במאה זו, והיהודי השוטה התמים הודה כי ל ה פ ר י ץ שוים המה בודאי לכל הפחות שש מאות, אך הוא, הסוחר לא יוכל לקנותם במחיר כזה.

— אך כמה אתה נותן? דבר ונשמעה – קרא דלפונסקי בקוצר רוח.

— אנכי, ענה הקונה בנחת ובמתינות יתרה אחרי החליקו את זקנו הקצר פעמים ושלש ואחרי הניעו את אצבעות שתי ידיו אחת אחת למצוא חשבון, — אנכי על היותר — האם אדע? — על היותר אוכל לשלם בעד כל המלאכה הנמבזה הזאת יחד... אך יאמר נא הפריץ ה ו א בכמה הוא חפץ למכרם, הן על הסוחר לקצוב מחיר סחורתו.

— האם לאדם כמוך שיחך? קנה ושלם ולך לעזאזל, יהודי נבל ומגאל — קרא האדון דלפונסקי בחמה עזה, אבל הקונה קצר הראות היה ארך אפים קר רוח ואיש מתון מאד, על כן לא נחפז לענות כי אם שנה וישלש לבדוק את הכלים בשבע בדיקות מכל צד, ואחרי האדיבו למדי את נפש האדון אשר עמד כבעל מסמרות נטועים וכבעל גחלי אש בוערות, פנה אל פיאווקע ויאמר: „כמדומה לי כי הפריץ הזה הוא כעסן קצת ומה לי לצרה זאת? ימכור לו לאחר את סחורתו. צר לי רק כי בטלתי מעסקי ואבדתי זמן לבטלה, הוסיף בפנותו ללכת. היה שלום ר' אַרון".

— אך אל נא תחפז לברוח, ענה עתה פיאווקע אשר התענג על מבוכת האדון ועל רמיזותיו אשר רמז לו בעיניו הכלות לראות את המזומן, האדון דלפונסקי אף־על־פי שבועס, איש טוב וחפץ חסד הוא, אטור מלה והמקח נגמר.

— המעשה הוא כך, ר' אָרון, ענה הקונה בנחת, ר' יודלי אשר מאתם קניתם כלי בית אלה, איש אמונים הוא בלי שום ספק ולא הונה חלילה את הפריץ במסחרו, אבל ר' יודלי זה בעצמו אינו קונה את סחורתו במקורה כי אם מסוחרים שניים ושלישיים ובהקפה וישלם מחירה פי שנים משויה. אני הערכתי אמנם את ערך הכלים מאתים זוז, אבל בשעה זו שאין הפרוטה מצויה ואני משלם במזומן, לא אוכל לתת יותר ממאה ותמשים. כמדומה לי כי צדקתי ר' ארון, הלא?

— „כמדומה לי כי כן" — ענה פיאווקע בהביטו כמנצח בפני דלפונסקי, והאדון דלפונסקי אחרי סלסלו רגע את שפמו בחזקה כנמלך בו בחפזה אם לגמור את העסק הזה או לחדול, קרא בצחוק כעס: „אכן כי כן ארון, אין העורב מנקר עיני עורב רעהו. אבל תנה כסף יהודי וחלק שלך את אָרון זה אוהבי ואת איש בריתו השד הזקן הזה אשר רמני בערמתו, ואולם עוד יבא יומכם יהודים ארורים. הבה נא את כספי".

האברך שלם להפריץ את כסף מקנתו וגם הוא גם פיאווקא סלחו לו את גדופותיו ואת אלות פיו בלי הפוגות, כי הלא איש טוב וחפץ חסד הוא אף־על־פי שכועס, כאמור. „וכמה אתן לך בשכרך ארון? — שאל האדון בצחוק לצון ולעג מר, שכר סרסרותך כמה הוא עולה אָרון?"

— חלילה לי מקחת מידך אף פרוטה אחת אדון יקר, ענה פיאווקע רכות, — הן לא סרסור אנכי חלילה כי אקח כסף בשברי. אם דברים של אכל נפש תשלח לי משלך,

אז ענלת עצים להסקה, ולקחתי ל כ ב ו ד ך, אדון רב החסד והחנינה, אך כסף...

— עצים להעלותך עליהם על המוקד, אותך ואת כל אחיך היהודים הנוכלים, אותם אשלח לך בכל אַות נפשי, ענה האדון רב החסד והחנינה בקפצו על מרכבתו בגאוה ובוז, — „וויאָ, ווישטהא!" קרא שמח, וישרוק לסוסיו הדלים ויכופו כאגמון גום ויסיעו את העגלה הכבדה ובעוד רגעים אחדים ותעמד על חנויות העיר רבהשוא, ובעוד שעה שב האדון דלפונסקי בפנים מאירות והוטם מאודם, מבושם וטוב לב לחצרו ומרכבתו עמוסה יין ומגדנות וכל טוב חניות של אוכל נפש אשר בע״ר, וברבהשוא פרצה השמועה כי ירש הפריץ את דודו ואת דודתו ויעשר עשר רב, כי על כן קנה הפעם וישלם בכסף מלא, דבר אשר לא הסכין לעשות מעודו, ואיש אין בארץ אשר האמין כי יעשנו.

והמשתה אשר הכין דלפונסקי הפעם לאוהביו היה כיד המלך, וכטוב לב בעל הבית ביין, קשקש בזוזים ויגלה לקרואיו את סוד עשרו ואת משאו ומתנו עם היהודים הארורים בעיר, ואשר רמוהו בנכליהם ובערמתם, ויקצפו כלם קצף גדול וישבעו פה אחד להנקם מגוי לא נכסף זה, חומס ושודד לעיני השמש, אבל בלבם גמרו אמר לנסות גם המה דבר אל ארון פיאווקע לעת מצוא — — — ומן העת הזאת נתעלה רבהשוא ותהי לעיר רוכלת אותם העניים המתעשרים בעלי האחוזות הקטנות מסיבותיה, לקנות בה כל מיני כלי בית מחנותו של ר׳ יודלי הזקן, על ערָבתו של אָרון פיאווקע ולשוב למכרם להאברך קצר הרעות בהשתדלותו של ארון פיאווקע זה בעצמו.

חנותו של הזקן המוכר לא נתרוקנה ואותה של האברך הקונה לא נתמלאה, כי ממקום שהכלים באו שם גם שבו ללכת, אבל כיסו של פיאווקע דנן נתמלא שטרי חובות אנשי מעשהו על כל גדותיו, ועלה האיש מימים ימימה עירת צ... מקום בית משפט המחוזי, בשילהי דקייטא, בהאסף תבואות השדה אל הגרנות, וימסר את שטרותיו לאדבוקט

איש בריתו והוא מסרם לבית דין כדת וכהלכה, וינקשו לכל אשר לבעלי חובותיו, וידלו המה מיום ליום ויורשו מאשר היו כמובן, ופיאוזקע ראה ברכה במעשה ידיו ויעשר מיום ליום גם כן כמובן. אמת הדבר כי בעוה״ר לא נגד בעלי דבריו כלם הועילה חריצותו וחריצות האדבוקט אשר לו יחדו, יש אשר היו האדונים דלים ואביונים, ובדליכא אבדה גם זכותה של מלכות כידוע. אבל פיאוזקע לא התרעם ולא התאונן, ידע כי כשחוטבים עצים אי אפשר שלא יתפזרו ויאבדו כפים וקיסם ומה שחסר כאן ימלא לו ה׳ ממקום אחר שבעתים, ובאמנה נראה עין בעין, כי הש״י שלח לו רפואה קודמת למכה, כי בעצם העת הזאת התישב רופא חדש בעיר רבהשוא, רופא ממש, ד ו ק ט ו ר בכל פרטיו ודקדוקיו, והוא התחרה בפיאוזקע ויקפח פרנסתו מעט מעט. וירא ר׳ ארון כי סוף סוף יהי מוכרח לעזוב את אומנותו באונס, ויבחר לעזבה ברצון, ויסר את קערות הנחשת מעל פתח ביתו, ויארך את פאותיו ויגלח את בלוריתו, ויחלף את הירמולקי המשוקעה בירמולקי משופעה למעלה כירמולקותיהם של שלומי אמוני ישראל, ואת בתי רגליו המגוהצים החליף בנעלים ופוזמקאות כאורח כל ארעא, ויחלף גם את הזופיצא של צמר בשל משי לכבוד שבת, ויתחכך אצל נגידי העיר ובעלי טובותיה, ולאט לאט החל גם לעסוק במצות ובצרכי צבור, כי הצדיק דמתא הכיר בו מדת נדיבות וישרנות, ובכן היה הרופא והסרסור לבעל־בית הגון, לאחד מן הנגידים, ולא עוד, אלא שאיתרחש ניסא ונעשה בין לילה גם ידען ובר־אוריין, וכשנפטר ר׳ יודלי איש בריתו בשיבה טובה, נבחר הוא התחיו לאחד הגבאים בחברה תלמוד־תורה, ויהי לנשוא פנים ולאדם של צורה, ומאז הולך הוא מחיל אל חיל למעלה למעלה, ובפרט מיום שמתה עליו אשתו הראשונה השוכת בנים ר״ל, וישא בתולה בת טובים במצות הצדיק ונעשה גם יחסן ובר־אבהן.

שם אָרון פיאוזקע הרופא לא יזכר עוד ולא יפקד, חס ושלום! הן לא יעקור עוד שנים בצבת, לא יקיז

דם בקרנא דאומנא ולא יושיב עלוקות עוד, אף־על־פי שבהלכות עקירה והקזה ומציצה באמצעים אחרים הוא עוסק עוד בחשק נמרץ בעזרת ה׳... אבל ר א ש ה ק ה ל הוא. עשיר הוא, נכבד הוא ונורא על כל סביביו, ובכן ר׳ אָ ה ר י ל׳ שמו. אשריו ואשרי חלקו!

דוקטור פיאטר בדרלס.

הנני מתכבד בזה להציג לפניך קוראי היקר את הדוק־טור ברדלס, אשר מקצת שבחו אולי שמעת גם אתה מפי ר׳ וועלוועלי בבית ה׳ לייבעלי נשך מכרנו. הדוקטור ברדלס הוא אדבוקט בעיר ווראטנא, איש כבן ארבעים שנה, בעל קומה בינונית וכתפות רחבות, בעל פנים עגולים וצוהלים, בעל מצח גבוה וחלק, בעל שער שחור עם זהר כמעט, ובעל עינים רמות, מבריקות והודרות, וכולו איש יפה ונגאה מאד.

ובצדק יתגאה הדוקטור ברדלס ולבבו ירום, כי באמנה כחו ועוצם ידו עשה אותו את אשר הוא ועשה לו גם את כל אשר יש לו. את אמו לא ידע, היא מתה עליו בלדתה אותו, ואחרי המולו את בשר ערלתו ואחרי הקרא שמו בישראל פ ר ץ, נתן אותו אביו, סנדלר עני ומטופל בילדים קטנים, על יד אשה נוצרית, אלמנה עניה באחד הכפרים להיניקו ולגדלו, ויהי מספר שנים את בני מיניקתו, וירעה את פרתה ואת חזירה באחו, והיא אהבה אותו אהבת אם ולא עלה על לבה להשיבו אל אביו אשר לא דרש אחריו, כי בין כה וכה נשא אשה חדשה ויחי חיי צער ועני, ולא זכר את בנו זה וישכחהו.

ויהי במלאות לפרץ, אשר קראו לו עתה פ י א ט ר, שבע שנים בכפר, מבלי אשר ידע את עמו ואת מולדתו, ותחלה מיניקתו ותפול למשכב, ותדע כי המטה אשר עלתה

עליה לא תרד ממנה עוד, ותקרא לכהן ולהשופט ותגלה את אזנם על דבר הנער כי יהודי הוא, בן ליב הסנדלר מעיר נ ב ז א, ותצוה עליהם להשיבו אל אביו, ותמת. הכהן אמנם חשב מחשבות לחלץ את הנפש החוטאת משחת בלי, להביאה במסרת ברית עמו, לטוב לה בעולם הזה ובעולם הבא, אך השופט עמד על דעתו, כי דינא דמלכותא דינא, לבלי עשות לילד שלא הגיע לפרקו שלא מדעת הוריו, וכי מצוה לקים את דברי המת להשיב את הנער אל אביו היהודי, ובכן הושב פיאטר, הוא פרץ, לעיר מולדתו אשר לא היה בה מאז היותו בן ימים שמונה. — כמעט פרחה נשמתו של הסנדלר העני בראותו את „השקץ" אשר הביא לו השופט הביתה וכשמעו את אלות פי אשתו והתקצפה למראהו; הוי ואבוי! נער יחף וגלוי ראש ושמלתו לעורו רק כתנת בד עבה ואזור עור עליה והוא לא ידע דבר וגם לא יבין לשמוע אף מלה אחת יהודית ושמו פ י א ט ר! — ובצרתו כי צר לו מאד, ויתנכר האמלל ויקשה את לבו הנענה ויתכחש לו ויאמר לא בני הוא, לא ידעתיו. — אך השופט הזא ידע דרך יבחר, הוא הביא את פיאטר אל הרב דמתא ויראהו כי מילדי העברים הנער. ויספר לו את כל הקורות אותו, וכי ליב הסנדלר אביו יכחש בו ויתעלם ממנו, והיה אם יקח הרב את הנער, טוב, יקחנו לו, ואם לא יקחנו הרב הוא, וישיבנו אל הכפר ונתנו על יד הכהן, ויטבלנו הכהן וטוב לו אז מעתה; והרב חרד חרדה גדולה, ויחזק בהנער ויודה להשופט על צדקתו ויושר לבו, ואשתו הרבנית מהרה ותשם מצנפת ישנה בראש הנער ותלבישהו „ארבע כנפות", והנה שב הפיאטר ויהי ל פ ר ץ, כי שב צלם האלהים אל פניו כיום הכנסו בבריתו של אברהם אבינו. —

כמספר שבועות היה פרץ בבית הרב וכבר למדוהו דבר יהודית, וילמדוהו לברך על הלחם, לקרות את הפסוק הראשון של שמע ולומר „תורה צוה לנו משה" על פה, וישלחוהו גם אל החדר ללמדו קרא עברית ולהתפלל, והנער לב מבין לו ולומד בחפץ נמרץ ויעש חיל בלמודו, לשמחת לב הרב

והרבנית ולשמחת לב כל אנשי חחסד בנבזא, אשר החזיקו בו ויאכילוהו איש יומו וינעילוהו וילבישוהו בחמלתם עליו, וגם לשמחת לב ליב הסנדלר אביו, אשר אמנם נפשו ירעה לו מאז אל הילד האמלל, ורק מיראתו את אשתו, אם חורגת, התאכזר ויתנכר לו ולא רוחו.

בהיות פרץ בן שמונה שנים החל ללמוד חומש למזל, ובהיותו בן עשר כבר למד גמרא, דף לשבוע עם תוספת ומהרש״א ודף ליום גמרא פשוטה, כאחד הנערים הטובים מהכת הראשונה בחדר המלמד ר׳ נחום השחור,— אבל כאחד הנערים הטובים היה גם הוא נער שובב, עז פנים וחומד לצון ולועג לכל אדם; והדבר הזה, אשר לבני „הנגידים״ נערים כגילו, יחשב לחכמה ומעלה יתרה, נחשב לו, לנער עני בן חשכים, לחטאת מרי ומום רע וקשה, כמובן מאליו; ואחרי אשר שחרוהו מטיביו מוסר פעם אחר פעם לא לעזור ולא להועיל, נלאו לשום לב לו ויחדלו גם לדאוג לו ולתמכו, ויעזבוהו לנפשו. אז לקחו אביו אל ביתו ויהי פרץ אוכל לחם צר, כאשר לא נסה בבית מטיביו, על שלחן אם חורגת אשר שנאה אותו תכלית שנאה ואשר גם הוא שנא אותה כמות, ויצר לו מאד. ויהי היום ואביו לא היה בבית, ואמו בשלה מקפה של גריסין ותצק לילדיה ולו השליכה פרוסת פת חרבה בחרפה ובוז, וכאשר התאוה תאוה וינסה לחטוף מלא כף גריסין גם הוא, ותתמרמר האשה אליו ותכהו הכה ופצוע, ואחרי עשותה בו שפטים בחמת אפה, ותצנפהו צנפה ותשליכהו מפניה כנצר נתעב, ויפול מלא קומתו על השלחן הנמוך אשר כלי מלאכת אביו עליו. רגע נדהם המכה מעצמת מכאוביו, אך ברגע השני החזיק בהקורנס אשר על השלחן וישליכנו בכח אל ראש אמו חורגתו, והנה זוב דם רב וצעקה גדולה ונוראה, והנער נס וימלט ויעלם ואיננו.

ובהשלך פרץ את קורנס אביו אל ראש אמו חורגתו, הפיל פור הוא הגורל לכל ימי חייו, ואולם טרם נודע אם עלה לו הגורל לה׳ או לעזאזל.—

כבן עשתי עשרה שנה פרץ בברחו מבית אביו, וירץ הלוך ורץ אל הכפר אשר גדל בו, אפס כי לא הלך אל הבית אשר בו חנך, גם לא אל הכהן או אל השופט, כי אם אל היהודי האחד אשר בכפר, אל איציק המוזג מכרו מלפנים, איש אמיד ותם דרך, מחזיק בית המשקים אשר במקום הזה, ולו ילדים וילדות, וריש דוכנא דרוש להם ללמדם ספר, תחת הריש דוכנא אשר הלך זה עתה מאתו, ויתן את פקדתו זאת לפרץ, אשר ידע את מולדתו ואת הקורות אותו, ואשר שמע גם את שמעו הטוב בעיר, ויהי פרץ לריש דוכנא בו בכפר אשר היה בו לפני ארבע שנים פיאטר רועה פרה וחזיר. — בימים ההם כבר היו בתי ספר לעם הארץ גם בכפרים וגם ר׳ איצק המוזג שלח את ילדיו לבית ספר כזה אשר בכפר, ולמען יוכל לשנן להם את שעורם, כי קטני שכל היו מאד, הוכרח לשלוח גם את הריש דוכנא אתם, ובבן בקר גם פרץ בבית הספר ויעש חיל בלמודו עד כי העביר את התלמידים כלם כיד כשרונו הטוב עליו, ודבר לא היה לו ללמוד בבית הספר הזה. — אז לא חפץ עוד פרץ לשבת עם ר׳ איצק המוזג בבית המשקה ולחרש בבקריו להביאם לב חכמה, ויבעט באדוניו ובכל אשר לו וילך אל עיר ווראטנא, חמוש בחכמתו אשר בתוך מעיו, חכמת שלש מדרגות בית ספר כפרי, ובעשרים כסף מזומן בכיס בגדו החדש, אשר רכש לו בבית ר׳ איצק בעשותו עמו שנים שתים. בווראטנא כלה חק למודו בבית הספר לעם ויבא אל הגימנאזיום בתעודה טובה מאד ויוסף על שקידתו עוד, אף כי חי חיי צער ויאבק עם העני והמחסור, ופעמים לא מעט גם עם שנאת החברים ואיבתם. כל ימי שבת פרץ בהגימנאזיום היה מר נפש ולא התהלך עם איש באחוה ורעות; עם התלמידים העברים התרועע בלי חפץ וכאלו כפאו שד, כי את בני העשירים ואת בעלי הכשרון שנא בקנאתו בם, ועל בני העניים ועל הנהלאים הביט בשאט נפש ויבוז בלבו בגאותו; ובה במדה שהתנהג הוא עם התלמידים העברים, בה במדה התנהגו התלמידים אשר לא מבני ישראל

עמו, קנאו בו וישטמוהו על כשרונו והצטיינותו, ויציק ויבוז לו על עמו ועל מולדתו. — בלב מלא מררות התהלך אפוא בדד בלי אוהב ורע, שנוא ושונא לכל אשר סביבו, ואך מטרה אחת, אך מגמה אחת נגד פניו, למד ושנה ואסוף דעת אשר תהיה לו קרדום לחפור בו וסלם לעלות עליו על, לעשות שם ולעשות חיל, למצוא עשר וכבוד וחפש וענג ושרירות לב, שלומים לימי נזרו, לימי נעוריו אשר יבלה בעמל וכעס וענות נפש, מתאוה ואין בתוחלת ממשכה.— גם בצאתו את הגימנאזיום ויבא אל האוניברסיטיט, לא משה המטרה הזאת מנגד עיניו רגע, על כן הוקיר עתו מפז ולא אחר גם משא מורה אחד, ויעבר בלי מעצור מבחינה לבחינה, ובקבלו את התאר „דוקטור לתורת המשפטים״, ויפליאו מוריו תעודתם לו לטובה, ויהי לשם.

בימים ההם והדוקטור ברדלס הוסיף לקח בהאוני־ברסיטיט ויעבוד עבודת סופרים גם בבית אדבוקאט להתרגל במלאכתו ומשלח ידו כמשפט, וייטב גם מצבו החמרי כי השתכר בבית אדוניו די צרכו בריוח ולא בצמצום, ורבים ממתעשרי בני ישראל הנאורים אשר בנות שהגיעו לפרקן בביתם, בקשו קרבתו ויהיו מאשרים אם כבדם לאכול על שלחנם, לחתרועע עם יפיפיותיהם ולשיח אתן נעימות לעת מצוא. „שלח לחמך על פני המים״, אמרו הנכבדים האלה בלבם, „שלח לחמך על פני המים, אולי ילכד בו דג, יאחז בו חתן לבתך ונושעה״. אבל הדג שלנו אכל ושתה והשתעשע וצחק וישמע וידבר חלקות ולא נלכד ולא נאחז במצודה, כי „הון ועשר ותענוגות החיים״, הפתגם הזה שמר מכל משמר את לבו לבל ילך שבי אחרי עינים יפות, אם בעלת עינים אלה לא תהי גם בעלת חמשים אלף כסף על המעט.

נערה אחת בת טובים הביאתהו אמנם במבוכה ימים מספר, עד כי כמעט אבד דרך ויט מן המטרה אשר הציב לו, באהבתו אשר אהבה, אך סוף סוף עמד בנסיון ויסע כעץ אהבתה מלבו ולא נודע כי באה אל קרבו. יתומה מאביה,

רופא נכבד ואיש מורם מעם, ויחידה לאמה האלמנה, אשת חשובה, משכלת וטובת טעם, היתה לוירא, נערה כלילת כל המעלות הטובות שנפשו של איש המעלה צעיר לימים חולמת למצוא לה בסמל אהבתו, והוא טרם ידע מקומה איה בארץ חיים; יופי וחן טוב, דעה והשכל, ענוה ותום ונפש שמחה, ועל כל אלה לב טהור כעצם זהב מופז, לא הועם גם מהבל פה, משמץ מחשבה אשר לא כדת, את לוירא זאת בלוית אמה הטובה, ראה הדוקטור ברדלס הפעם בבית אחד ממוקיריו, וירא ויוכח כי אמנם הוסיפו עוד הנשים הנעלות האלה על השמועה אשר שמע אודותן מפי מודעיהן, כלם מהללים ומשבחים פה אחד, ובשמעו כי לוירא גם בת יורשת נחלה היא וכי יד אמה תמצא לה לעשות בית כאחת הגבירות, ותיף הנערה בעיניו ותחכם ותשכיל שבעתים גם מאשר היתה באמת, ויתפעם לבבו ורוחו התרגשה ונפשו להטה גחלים ויאהבנה. — כי יבקיע גם לבבה אליו לאהבה אותו ולהיות לו, הדבר הזה נעלה היה בעיניו מכל ספק ותפונה; הוא, הדוקטור פיאטר ברדלס, איש המעלה, איש הכבוד ואיש שכלו מעשה ידי עצמו הוא מימי ילדותו ועד היום הזה, הוא, האיש היפה והאהוב והחביב והנחמד והנעים, תקות המון אבות ואמהות ומשא נפש עלמות אין מספר, הוא יפלה נערה יתומה לאהבה אותה, והנערה הלא עינים רואות לה ולב מבין לדעת את ערך האשר הזה, ואם לא גם נפשה ומאדה עם דודיה יחדו תתן לו באהבתו זאת? — וגם אמנם לא שגה במשפטו; לוירא שמעה את נעימות שפתיו בדברו בה, ולבבה הטהור פחד ורחב, הביטה רגע בעיניו אשר אורו מנוגה נגדה, ותאורנה גם עיניה, והנה שמים חדשים וארץ חדשה, ומלא תבל כלה אשר ועדן ונועם וענג אשר לא חשה אף לא שערה נפשה מעודה, והיא תרם תדע מקור רגשותיה, טרם תדע לכנות רחשי לבה אלה, טרם תדע בתמתה כי תאהב ותאָהב וסמל אהבתה לנגדה.

ואולם לא כן אמה, היא ידעה כי יד האהבה בכל אלה, אפס כי ידעה גם את תולדות האיש הזה ואת מוצאו,

והדעת הזאת הפריעה כמעט את נחת רוחה על דבר האהבה המסתתרת הזאת. הן לא בו האשם כי בן הורים חשכים הוא, בן סנדלר הדיוט, לא בו האשם כי שנות ילדותו בלה בבית כפרית וירעה פרתה באחו, כי אכל לחם חסד על שלחן בעלי בתים קטנים בעיר נכחדת, כי היה ריש דוכנא בבית מוזג בכפר; לא בו האשם כי מררוהו ורבו וישטמוהו מוריו ורעיו בבתי הספר, — אך סוף סוף, אהבת אם לא הכיר ורחמי אב לא ידע, לא נפל חבלו בנעימים להתחנך חנוך הגון בבית הורים ישרים, ויתגלגל בין אנשים זרים מעודו ועד היום הזה, האף יסכון איש כזה לבתה, האמונה על ברכי אם אוהבת בבית אב חכם לבב ובעל נפש יקרה כאביה הנעלה? — אמנם יוכל היות כי נהפוך הוא, כי בהצרפו בכור עני ויצא כזהב כלו; אך מתינות יתרה דרושה בלי ספק בהענין הגדול הזה; ועל כן נשמרה לנפשה ותשמר על בתה התמה לבל תאבד דרך באהבה נמהרה לאיש אשר אם גם נחמד מראהו וגם חכו ממתקים, אבל היא טרם בחנה לבו, טרם תדע נפשו ותכונתו באשר הוא אדם; ואך עד מהרה הראתה לדעת כי לאשרה ולאשר בתה היטיבה לראות מאד, כי אמנם לא כביר הלך הגבר הנעלה הזה באור אשו, בזיקות אהבתו ללוירא, כפי הנראה לא היתה אשה אש קדש, שלהבתה לא שלהבת יה, כי על בן כבתה בּרוּח מצויה תרם התלקחה עוד להבעיר סביבה, להיות לבבות שללה באין מציל.

בהיות להדוקטור ברדלם מהלכים בבית לוירא ראה ויוכח כי אבן הנחילוה הוריה שאר רוח, טוב טעם ואצילות נפש ביד נדיבה, אך לא הון וחיל כאשר דמה וכאשר קותה לו נפשו מאז, והסוד הכמוס הזה נגלה לו עם סוד אחר יחדו. נגלה לו כי השלחני פייטשעלעם הלבובי, גביר עצום ומלוה ברבית נורא על כל סביביו, נתן עיניו בו ורוצה הוא לתת לו חמשים אלף כסף במזומנים בצרוף בתו הבתולה לאשה, והאיש זקן ורק בן ובת לו. הוא הדבר! שאלתו הנה באה, תוהלתו ותקותו מעודו: הון רב מאד, ומה לו

עוד? – אומרים אמור כי הבת כעורה וסרת טעם וכבירה ממנו לימים, אך מה בכך? שקר החן והבל היופי, וכלה שנדוניא שלה גדולה ואביה עשיר וזקן, אין מקפידים בחנוכה וטעמה ואין מדקדקים עמה בשנותיה ואין כל גופה צריך בדיקה, ואותה הוכיח לו ה׳. — באשרו כי לא גלה את לבו באר היטב ללוירא, כי מתון היה באהבתו המדומה, כי לא נלכד בפח זה ממנו לו, וכי יוכל ללכת עתה לבובה לראות ולֵראות ולנצח מבלי אשר יחטא ויאשם לכל אדם חלילה. — ובאמנה אדם ביקר ובעל טעם הוא ויודע להלך נגד החיים; הכרטיסים הראשונים שבם הודיע את בואו בברית הארוסין עם הבתולה טהעאופיליע פייטשעלעס שלח ללוירא ולאמה לאות אחוה ורעות וידידות נאמנה, כראוי וכנכון לאיש גדול ונכבד כמוהו, והאם ובתה בקבלן את הכרטיסים היפים האלה, הביטו רגע מבלי משים אשה בפני רעותה, ותראינה גם שתיהן כי חורו פניהן ויאדימו חליפות. — „באשרי כי לא שגיתי במשפטי על האיש חטוב הזה״—אמרה האם בצחוק קל על שפתיה, ולוירא התרישה ולא אמרה דבר. — אין בכך כלום.

והדוקטור פיאטר ברדלס נשא למזל טוב ולשעה מוצלחת את החמשים אלף כסף כדת היום ואת הבתולה טהאועפיליע פייטשעלעס כדת משה וישראל, והנה הוא כיום אדבוקאט נכבד ונשוא פנים ועשיר גדול, יועץ בבית מועצת העיר ואחד מראשי הקהל ומראשי הבאנק על צד היתר עסקא בהכשר הבד״צ דק״ק ווראטנא, אהוב וחביב ורצוי לאחינו בני ישראל „היראים והשלמים״, איש עצתם ופרקליטם של כל אחד ואחד בכל תקלה וכל קטטה ובכל צרה שלא תבא, אך אם ישלמו לו במיטב כספם ביד רחבה כדבעי למהוי. — בעל עברה הוא, בעל תאוה גדול רחמנא לצלן, יאמרו „היראים והשלמים״, הוא ובניו וביתו גוים נמורים המה כמעט, אמת הדבר, אך הלא על כן דוקטור ואדבוקאט הוא — לו לעצמו אין אנו אחראים עוד, ובעניני אמונה ודת הנוגעים לאחרים ולא לו, משלנו הוא, מחזיק תמיד עם „מחזיקי הדת״ נגד המחדשים,

ומסכים שיהרגו כל ישראל זולתו אפילו אערקתא דמסאנא„ גם שונא הוא להלאומים והציונים וגם מתנגד גדול לבתי הספר אשר להבארון הירש, כאחד הקדושים אשר בארץ, כהרבי משווינאוויץ בעצמו להבדיל — כן „היראים והשלמים״ דוברים! משלהם הוא, ועל כן גם ישימו לו כבוד ויתפארו ויתהללו בו, ויתרפסו וילמדו אותו אלוף לראשם בעסקי יחיד ועסקי צבור בכל עת מצוא, והוא יעשה מה שלבו חכין ורואה עולמו בחייו ושוחק.— תקותו ותוחלתו וכל משאלות לבבו כתמם באו לו אפוא, והוא תפארתו וגאותו וגאונו ולכל בהן חיי רוחו.—טהעאופיליע אשתו אמנם כעורה ביותר, ולווירא יפה היתה מאד, אבל עלמות יפות ונשים יפות הרבה יש בעולם גם זולתה, ואין בכך כלום.

בית ר׳ גומפל גלוסקא הקבלן.

ר׳ גומפל גלוסקא הוא איש בריא ושמן, שפל קומה, רב כרס ורחב כתפים, בעל פנים אדומים ומתלעים, עינים קטנים ואמוצות מעמיקות שבת, מצח צר מאד, חוטם קטן וחד, שפתים דקות וזקן קצר ממורט ומעורב שחור ולבן יחדו. ר׳ גומפל גלוסקא עוסק בקבלנות של הרשות, ממציא שבולת ותבן ושחת לכלכלת סוסי הצבא אשר בווראטנא, ואחרי כי מהלכים לו עם שרי עשרה ושרי חמשים, ולפעמים יזכה גם לעמוד שהוה ונכנע לפני שרי מאות ושרי אלפים ולדבר אתם פה אל פה באימה וביראה, ברתת ובמורא, על כן ילבש גאוה כמדו, יביט על בני גילו מגבוה, ויענה עזות כעשיר ואיש אוצרות, אעפ״י שהכל יודעים שעשרו קטן מעשרו של קרח וגם אמור אומרים שאפילו הגלוסקמא העבה שהוא נושא תמיד בחיקו, אינה רק לסמא את עיני המלוים, כי מלאה היא אך ניירות ששוים רק לצור על פי צלוחית. גם ביחוסו, בלמדנותו ובצדקת פזרונו יתגאה ר׳ גומפל לא מעט; על דברת רבים מבני עירו, היה אביו סרסור בחצר אדוני העיר, לפעמים גם סרסור לדבר עברה, וגם קצת דלטור ומוסר לעת מצוא, אך לדברי ר׳ גומפל, היה אביו זכרונו לברכה שתדלן ותקיף בבית אדוניו, מלמד סנגוריא ופטרון לעדתו ולכל קהל ישראל. על דברת רבים מבני עירו היה ר׳ גומפל בנעוריו משרת בבית הרב דמתא, משיק תנורו, מנקה כלי מקטרתו ומוביל מאניה אבתריה לבי מסותא, אך לדבריו הוא, היה בן ביתו של הרב הגאון ז״ל ותלמידו המובהק. על דברת רבים מבני עירו, לא נתן ר׳ גומפל עוד

פרוטה לעני מימיו משלו, אך על דברתו הוא, אין עושה צדקה בגלוי ובסתר, וביותר בסתר בלשכות חשאין, כמהו, כר׳ גומפל גלוסקא הקבלן. מובן מאליו כי ר׳ גומפל הוא גם רחים ומוקיר רבנן, ובכן גם חתניו לוקחי בנותיו רבנן בני עליה כדבע למהוי. על דברת רבים מבני עירו הונה את חתניו אלה מכף רגלם ועד קדקדם, הן בדברים הנוגעים לממון והן בדברים הנוגעים לגוף והן בדברים הנוגעים אל הנשמה; אך על דברתו הוא, הדבה הרעה הזאת שקר וכזב היא, כי כסף הנדוניא שלהם מונח בהגלוסקמא העבה שלו, צרור וחתום כמונח בקופסא, ובנותיו, נשי שני חתניו, הן צנועות וכשרות וטובות ויפות, כאשר יעיד עליהן הוא בעצמו וכאשר יעידו גם כל שרי החמשים ושרי העשרות מצבא הרוכבים אשר מהלכים להם בביתו.

כי אשה אשר בעל לה כר׳ גומפל, אשר בנות חיל לה בבנותיה, ואשר חתנים מופלגים בתורה כחתניה אוכלים על שלחנה, כי אשה אשר כזאת יודעת מי ומה היא - זאת יבין כל איש; והאשה טשאַרנה היא באמת אשת ר׳ גומפל גלוסקא הקבלן לכל פרטיה ודקדוקיה בנפשה וברוחה, אלא שבחמרה היא ההפך מאישה היקר מכל וכל. — טשאַרנה היא אשה ארוכה ורזה, בעלת פנים שקערורים וירקרקים, מצח מקוּמט לארכו ולרחבו מעשה רשת, עינים כהות ורטובות, חוטם גדול שלא נכר אם הוא ממראה תכלת או כרתי.

ור׳ גומפל ואשתו יושבים על השלחן בחדר נמוך ורחב ידים. המנורה התלויה מן התקרה ממעל להשלחן, מפיצה אור כהה על כלי בית ישנים ופשוטים העומדים סביב להקירות, ועל שני פתחים פתוחים לחדרים שנים, אשר מן האחד נשמע קול נחרת ישנים, ומן השני קול ערש מתנועע וקול נגינה חרישית עם קול ילד בוכה יחדו. — ר׳ גומפל מהפך ומחפש בניירות, מחשב חשבונות, כותב ומוחק בעט עופרת, ועושה ציונים בפנקס קטן אשר לפניו ושותה חמין בינתים, וטשאַרנה נגדו אורגת פוזמק של צמר תכלת, ובמנותה מספר העניבות

שהיא עושה במהירות נמרצה כאשר הסכינה, רק שפתיה נעות בלי משים וקולה לא ישמע.

— הטפש לא בא עודנו — אמר ר׳ גומפל בהעיפו עין על השעון אשר על הקיר ממולו.

— איזה טפש? שאלה טשארנה.

— צדקת — ענה האיש בלעג — כמעט שכחתי כי שני חתנים לנו ממין אחד ולי לפרש באיזה מהם הכתוב מדבר; אבל מענדעלי בעל מרעסה התקצף ויסע לבית אבותיו, היטיב לעשות מאד, ומי יתן וישב שם עולם על שלחן אביו, לי בודאי לא איכפת, אדרבא, וכמדומה לי שגם מרעסה אין לה לעת עתה געגועים כל כך עליו, ובהשמיעה עתה מחדרה קול נחרה בשנתה, לא הוא יעלה על לבה, ואם תתגעגע עליו לאחר זמן ונפשה תערוג אליו מאד, תלך היא אצלו לטוב לנו ולהם. לא כן שאוליק בעל ציפה, כתרנגולת על ביציה הוא דוגר על ספריו זה תשע שנים, לא לעזר ולא להועיל כי אם לאכול את שארנו מעל עצמותינו, לומד ולומד ויותר שהוא לומד מתטפש הוא יותר ונעשה בטלן יותר. בשעה העשירית בלילה הוא עודנו יושב אחורי התנור בבית המדרש, מרבה שיחה טפלה עם רעיו הבטלנים תושבי הקלויז, בשעה שאשתו השוממה יושבת בחשך, מנענעת את קדישו וממתנת לו להאכילו את ארוחת הערב. ומה יהיה בסופו של הטפש הזה? אנכי אמנם לא אדע.

— אל נא תרם קולך — אמרה האשה בתלונה וקול נמוך — למה תעיר את מרעסה ואת ילדה משנתם, ולמה תשמע ציפה ותתקצף ותריב באישה בבואו. ואם לא אתה בעצמך גומפל הנך אשם בדבר? אלמלי הפצת אתה, כבר היה שאוליק רב, או דיין לכל הפחות. או האם ר׳ יעקל בן הרצען למדן גדול הוא מר׳ שאוליק, כי מניתם אותו לדיין ומו״צ? אך אתה תשתדל תמיד בשביל אחרים ולבנינו אנו לא תשים לב.

— בזה לא צדקת טשארנה, — ענה ר׳ גומפל גם הוא בלהש - ומי יתן ויברך חילי ורכושי בה במדה שתורתו של

ר׳ יעקל רבה מתורתו של שאוליק שלנו, ובה במדה שטפשותו של שאוליק רבה מטפשותו של ר׳ יעקל. הא חדא, ואף גם זאת, בהשתדלי בשביל ר׳ יעקל, האם לכבוד תורתו ולכבוד הקורנוס והמרצע של אביו השתדלתי? שטר בן מאה לאו מלתא זוטרתא היא, ולא לי בלבד כי אם לכל שבעה טובי העיר נתן כזאת. כן הוא טשארנה – הוסיף בלעגי מעוג – במיטב כספו שלם ר׳ יעקב בעד האשר הרב הזה, בעד זכות ויפוי כח לגוע ברעב אי״ה כדיין ובמו״צ ולא כעני ואביון פשוט בישראל.

— אין הדבר כך – החליטה טשארנה — דיין הוא, דיין וטוב לו ממנו; ר׳ יוחטשה דודי, למשל, האם אין לו בית חומה בדורניק, והאם לא יתן שלוחים לבנותיו יותר מאשר נתן אנחנו? מה חסר לו לר׳ יוחטשה דודי למשל?

— לר׳ יוחטשה דודך, למשל? — שנה ר׳ גומפל בצחוק– לר׳ יוחטשה דודך למשל, באמנה לא יחסר כל, אבל ר׳ יוחטשה דודך למשל הוא ענין אחר לגמרי, ר׳ יוחטשה דודך למשל הוא בעל מלאכה מהלל בתשבחות וסחורת בית מלאכתו מתבקשת בכל תפוצות ישראל בגלילותנו, או האם לא תדעי כי כל עסקו הוא גטי נשים, והוא מומחה לאותו דבר, עד שכל המואס באשתו ורוצה להפטר ממנה, הולך הוא לק״ק דורניק, פוסק מעות לר׳ יוחטשה, והוא ובית דינו הצדק עושים מה שעושים ואשתו מתגרשת מדעתה ושלא מדעתה בלי שום טענה ומענה כלל. ר׳ יוחטשה בודאי אדם גדול הוא, שכר הרבה הוא נוטל ובית לו והון לו, אך לאו כל אדם זוכה, דייני‌נו אנו אין להם בתים ואין להם הון, וכרבם גם לחמם לנפשם יחסר להם.

— אלמלי היה שאוליק שלנו דיין, והיתה גם פרנסתו מצויה – עמדה טשארנה על דעתה כמשפט אשת היל שוררת בביתה כמוה – אלמלי היה דיין, אפשר והיה גם הוא בר מזל כר׳ יוחטשה דודי.

— אלמלי ואפשר – לעג לה ר׳ גומפל – אלמלי היתה אמך זקנתך איש מלחמה, אפשר שגרם מזלה והיתה גם

למלך במצרים. אבל הטי נא אזנך ואלחש לך דבר: אמך זקנתך מוכשרת יותר להיות איש מלחמה ומלך בארץ חם, מהיות ר׳ שאוליק מוכשר להיות דיין ומו״צ בעירנו.

— ומה אפוא יהיה בסופו? — נאנחה טשארנה בדממה.

— הוא הדבר — ענה ר׳ גומפל גם הוא באנחה חרישית — מה יהיה בסופו אשאל גם אנכי, אך הנה הוא בא.

הדלת נפתחה והאברך ר׳ שאוליק בא הביתה: איש מדה, טוב תאר ובעל פנים צהלים, אבל קומתו כפופה מעט והוא נחפז ומבוהל, חסיד גמור לכל פרטיו ודקדוקיו.

— ערבא טבא! ואיה ציפה? ציפה בודאי שכבה לישן. הפלא ופלא! אנכי לא אכלתי עוד ארוחת הערב וכבר היא ישנה? פלא והפלא! — קרא ר׳ שאוליק בנשימה אחת וברחצו את ראשי אצבעותיו במים על רצפת החדר ויגגבן בכנף בגדו כנהוג בנטילת ידים ארעי שלא לשם סעודה — ציפה!

— המשגע הנה הנו? — נשמע קול תלונה מן האחד משני החדרים האפלים, ואשה צעירה מנוולת, בעלת פנים זועפים וקודרים מאי־רצון ושנה, יצאה מן החדר ותכסה את קצה השלחן אשר ר׳ גומפל ואשתו יושבים עליו במטפחת אשר לא נכר מראה אם לבנה היא או שחורה, אמוצה או ירוקה, ותערוך עליה ארוחת ערב לר׳ שאוליק, ארוחה קטנה ודלה הרבה מסעודת שלמה בשעתו, אעפ״י שהיו בה מאותם הדברים הטובים שנשתבח בהם שלחנם של אנטונינוס ורבי, — ור׳ שאוליק נטל את ידיו ואכל בתאות נפש, אלא שלא מצא נחת הרבה במבטי עיני אשתו, בתלונותיה ובגדופי פיה, ובהשקיעו ראשו ורבו בקערתו, אמר כמדבר לנפשו בין לגימא ולגימא ובין כף לכף: היכי דמי אשה רעה? אביי אמר מקשטא ליה תכא — ומקשטא ליה פומא —; רבא אמר — ומהדרא ליה גבא. אשה רעה אליבא דאביי ואליבא דרבא — אליבא דתרויהו — הפלא ופלא!

אבל ציפה לא נכנעה מפני משפטם של אביי ורבא, ותפן עורף לאישה בשאט נפש ותשב אל חדרה סרה וזעפה.

— ציפה! ציפה! קרא אחריה ר׳ שאוליק שנית ושלישית.

— אכול והחנק והניחה לי לחיות! —ענתה ציפה בחמה אפה מן החדר.

— קליפה! -קרא ר' שאוליק בצחוק רצון ולשון רכה– בשורה טובה בפי והיא תכעס ותקלל. פלא והפלא!

ר' גומפל ואשתו בחנו את פני חתנם בתמהון.

— בשורה טובה בפי שאוליק? האם נשתנו סדרי בראשית מבוקר עד ערב? האם בפתע פתאם עלה טפש זה לגדולה? האם זכה בגורל ונתעשר? ואם אלפים ורבבות ירש והם לא ידעו?

גם ציפה יצאה נצבת פתח חדרה ותבט בפני אישה ובפני אביה ואמה חליפות, אך ר' שאוליק החריש ויאכל את ארוחתו בלב מתנה, ואחרי כן נטל את ידיו אל תחת השלחן ויברך ויקח לו ספר לעיין בו.

— הגד נא אתה – דברה טשארנה במפגיע– מה הבשורה הזאת בפיך אשר אמרת?

ר' שאוליק משך את שתי כתפותיו למעלה ויניע במו ראשו מימין לשמאל ומשמאל לימין לאמר:

— הרפי ממני ואל תפריעיני כי אין לי עסק עמך.—

ור' גומפל העמיד פנים של צחוק ויאמר: למה תפריעו אותו מלמודו? הלא תראו כי עוד לא כלה חקו ועוד לו להשלים שעורו. ואמנם הבשורה אשר בפיו, אתערב עמכם כי ידעתיה, בלי ספק הצדיק משווינאוויטץ בא.

— השווינאוויטצי!? — קפץ ר' שאוליק ויקרא בקול ענות שמחה ובהלה יחדו, איה? איהו?

— לא בא אפוא השווינאוויטצי? צחק ר' גומפל, כי עתה הבשורה אשר בפיך היא בלי תפונה: כי נולד בן למזל טוב לאחד מחבריך הבטלנים, הלא?

— כמדומה לי שחותני יהתל בי — דבר ר' שאוליק בגאות איש יודע ערכו — אין בכך כלום. יהתל בי כנפשו שבעו, אך הצדיק מה הוא כי ישא את שמו על שפתיו בלעגו? אין זה דרך ארץ להזכיר את שם השווינאוויטצי לשוא, הוסיף בקומו ממקומו בחמה גדולה, בודאי אין זה

דרך ארץ! ובדברו לקח את ספרו ויעבר את אשתו העומדת בפתח מבלי פנות אליה, ויבא אל חדרו האפל ויהלך בו הנה והנה בחרי אף, בריתחא דצורבא מרבנן דאורייתא קא מרתחא ליה.

— טפש! קרא אחריו ר׳ גומפל, וישב לעיין בחשבנותיו, לרשום ולמחוק בפנקסו ולשתות חמין שנצטננו בין כך והיו לפושרין. לא כן טשארנה אשת החיל, היא הניחה את הפוזמק מידה ותבא אחרי חתנה החדרה, ובקחתה את הילד הבוכה מערשו ותשעשעהו בחיקה דברה ותאמר: הביטו נא וראו כמה הוא מתקצף, להשמיד ולהרוג ולאבד, מה אתה בועט כל כך שאוליק, מה עשה לך חותנך? אלמלא ראיתי ושמעתי, אמרתי כי את גדישך הדליק או את כספך אכל או את כבודך מעליך הפשיט, כי כה חרה לך והנך מלא כעס וחמה.

חמת ר׳ שאוליק עלתה עוד יותר לדברי חותנתו, אך לא ענה אותה דבר כי אם העלה נר קטן במנורה, ויסר בחפזה את כסוי הבד אשר על כר המטה, ויתן לתוכו את שמלת שבתו ואת מצנפתו המזנבה ואת טליתו ותפיליו, ויבחר לו ספרים אחדים מבין ספריו אשר על השלחן ויתן גם אותם תוך כסוי הכר, וינסה גם לפתוח את המלתחה להוציא לו דבר מה, אך בראותו כי סגורה היא על מסגר, קרא בקול שורר בביתו, מושל ומצוה: ציפה! לחלוק מכובס אני צריך וזוג פוזמקאות!

— תנו לו, ענה ר׳ גומפל ממקומו, הלא תראו כי לדרך רחוקה הוא מצטיד. — אך להיכן אתה נוסע שאוליק? בודאי לשוק לייפציג או לשוק לאשקאוויץ לעשות סחורה, הלא?

— הולך אני למקום שאני חפץ! ענה ר׳ שאוליק בגאוה גאון כאשר לא נסה, ואם לא תתנו לי חלוק ופוזמקאות, כי אז—כי אז תראו—כי אז בלי חלק ובלי פוזמקאות אסע.

— השם ישמרנו ויצילנו! — ענה ר׳ גומפל בלעג — אם ככה הוא עושה חלילה, הרי העולם כלו חוזר לתהו ובהו! —

ור׳ שאוליק התקצף ללענו ויחתוף בחמתו מכל הבא בידו וישם בתוך כסוי הכר ככל אשר הכיל, ויתעתד לעמוס את כל הכבודה על שכמו ולצאת, אך חותנתו נצבה לשטן לו ותצעק ותקרא בחרדה: — גומפל! לברות הוא אומר, הגזלן הזה, לאמריקה הוא בורח!..

— לאמריקה, בלי שום ספק — צחק ר׳ גומפל — כי הלא על כן לשטריימל ולפוזמקאות ולאנפלאות הוא צריך. — ובכל זאת קם ממקומו ויבא לחדר חתנו ויעמוד הכן לפניו ויתן עיניו בו ויאמר: הרגיעה שאוליק ואל תפרש אולת, ת״ח שכמותך לא יצא יחידי בלילה לדרך, שבה פה עד הבוקר והשכמת והלכת, השמעת?

ר׳ שאוליק נחת מפני מבטי עיני חותנו וינח את חפציו מידו ויאמר: — אטו בשופטני עסקינן? אדרבא, אם כך אתם חפצים, יהי כך. אם לא תתנו לי לנסוע, לא אסע. כלום אני בורח? אדרבא!

— ולהיכן אתה אומר לנסוע? — שאלה ציפה בנחת, בשימה מעצור לאָלות שפתיה כאשר לא הסכינה בדברה את אישה מעודה — להיכן אתה אומר לנסוע בפתע פתאם מבלי אשר הגדת לאיש דבר?

— ולמי אגיד? — ענה ר׳ שאוליק בו׳עמו פנים — כי אשב אל השלחן רגע תקללי אַתּ ותחרפי, וכי אדבר דבר תבזני חותנתי וחותני לועג, לי סהדי בשחק — הוסיף בהוציאו גליון נייר כפול שמונה מצלחתו ויתננו על יד ר׳ גומפל — סהדי בשחק כי אלמלא היה אדם חייב בכבוד חותנו מדין תורה, כי עתה גם לא הראיתי לכם את המכתב הזה, אחרי כל הכעס שאתם מכעיסים אותי, ואחרי כל הצער שאתם מצערים אותי כל יום תמיד.

— יקרא נא חותני את האגרת הזאת וידע.

ור׳ גומפל נתן את המשקפים על עיניו הקטנות ויקח את המכתב הכתוב במשל וחידה ובחרוזים וראשי תיבות הרבה, בעמל ובזיעת אפים, וזה לשון המכתב:

„שלום וכט״ס להאי גברא רבה ויקירה,

המאוה״ג המדליק את הבירה,
מדליק ומאיר לארץ ולדרים,
סיני ועוקר גבעות והרים,
גברא דכולא ביה, חריפות ובקיאות,
חד ושנון כחרב פיפיות,
עליו לית מאן דפליג, לית מאן דחולק,
הוא חסיד, הוא עניו, הוא הרב ר׳ שאוליק!

הנה הלוך הלכו היועצים למשוך עליהם מלאך, רב הדומה למלאך ה׳ וד״ל, אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם להראותם הדרך העולה למעלה בקדש, ויתנו עיניהם בכבוד תורתו הרמה, לאמר לזית רענן יפה פרי תאר מלכה עלינו והיית לנו לרב ולאב״ד נרצה בק״קנו החדשה, קרקע בתולה טובת מרעה לצאן קדשים קלים מנשרים לעשות רצון קונם, אשר חפץ צורם בידם הצליח ליסד עדה קדושה ולהכין מקדש מעט לתורה ולתפלה, ולמקוה מים קראו נדבות השמיעו, ויכוננו בית טבילה יקרה לכל הימים, לרבות הלילות וד״ל. וכבר יש לנו כל טוב תה״ל, שו״ב ומוהל וקורא ובעל תפלה, אין מחסור דבר כי אם רב ורבנית בקהלה״.

ר׳ שאוליק הפסיק עתה את חותנו ויאמר: השמעת ציפה? בפירוש נאמר כי גם לרבנית המה צריכים, אבל מובן מאליו כי רבנית אסור לה לקלל ולחרף את בעלה הרב — התוכלי לעצור ברוחך ציפה, בהיותך רבנית אי״ה? — ור גומפל הוסיף לקרוא:

„ועתה ר׳ שאוליק גברא רבה יקירה, שלחנו במלאכות סגל־החבורה, לבקש מלפניו על עם סגלה, עמוד, עמוד, עמוד! והיית לנו לרב לתפארת ולתהלה, גודר פרץ ומשובב נתיבות, לבלאטשוב ק״קנו עם כל הסביבות, ואנחנו נוקיר וניזן ונפרנס את כ״ת כהלכות בעלי בתין יהודאין דמוקירין ומפרנסין את רבניהון בריות ולא בצמצום, בהכנסות קבועות והכנסות לשעתן, כגון מכירת שמרים לשבת ויו״ט, מצה שמורה לפסח, צמוקים ליין קדוש והבדלה וארבע כוסות,

ודמי חנוכה ומשלוח מנות, ודמי תנאים וחתונה וברית מִילָה ואגרא דהספידא בהל״נ, ועל כל אלה כסף מזומן חמשה רו״כ לשבוע ודירה נאה סמוכה לביהמ״ד ולבית המרחץ, למען יוכל כ״ת לעבוד את הש״י מרב כל, בשבת ויו״ט וחול, ללמוד תורה בטהרה, ולהשיב מלחמה שערה. ואך אם חפץ כ״ת בנו ויתן לבקשתנו אזן קשבת, נא ונא לבל יתמהמה, כי אם יבא למחנתנו הוא עם זוגתו הצנועה ועכב״ב היקרים״ — התשמעי ציפה? בך הכתוב מדבר — קרא ר׳ שאוליק בגאוה — „ואנחנו נצא לקראתכם זקנים ונערים, בתפים ובמחולות, וכל העם רואים את הקולות, קול ענות גבורה, בבוא המלך אל הבירה, לקבוע בה דירה. ובעזה״י יזכה פה לשני שלחנות, שלחן גבוה לתורה ולתעודה, ושלחן מלא כל טוב מוכן לסעודה, ובכן ישבע נעימות ונחת, ממעל ומתחת, אך ימהר נא כ״ת ולא יאחר, שלא יקדמנו ח״ו אחר, כי יש דברים בגו וד״ל, אלה דברי ראשי קהל עדת בלאטשוב

הקטן... הקטן,.. הקטן... וכו׳... וכו׳... וכו׳... וכו׳...״

— היא אפוא הבשורה הטובה! — קרא ר׳ גומפל בהניחו את המכתב על השלחן ובמחותו את זעת מצחו במטפחתו, הן תבינו בודאי כי תוכן הפזמון הזה הוא כי עדת בלאטשוב בחרה בר׳ שאוליק לרב לה ושכרו הרבה מאד, חמשה רו״כ לשבוע.

— חוץ משאר הכנסות — הגיה ר׳ שאוליק.

— כן הוא, חוץ משאר הכנסות — קים ר׳ גומפל — אנכי אמנם ידעתי את בלאטשוב ואת כבודה, אם ירחיב ילד בן שנה את פיו בפהקו, וירדה בו הקהלה הקדושה הזאת עם כל שאונה והמונה ולא נודע כי באו אל קרבו, אבל גם זה לטובה, עכ״פ טובה היא הרבנות בק״ק בלאטשוב מהבטלנות בהקלויז דק״ק ווראטנא, אך מה דעתך אתה שאוליק?

— למימרא בעי? — התפלא ר׳ שאוליק — בודאי אני חפץ.

— ומה תאמר לעשות ? – שאל ר׳ גומפל.

— הלא בפירוש נאמר כי עלי למהר לבא בלאטשובה – ענה ר׳ שאוליק– תיכף ומיד אני נוסע.

— עוד הם מדברים והוא רץ! – צחק ר׳ גומפל – אין זה מן הנמוס, חתני חביבי, עליך לענותם בראשונה במכתב כי באמת קשה עליך פרידתך מעיר מושבך, וכי חותנך וב״ב לא יתנוך ללכת מאתם, אך בכל זאת אתה מרוצה להם, אבל בתנאי כך וכך — איזה דברים צדדים שאינם מעכבים כל עיקר, והמה רק כעין אמתלא לאיים עליהם קצת, למען יראו כי לא ראית את המציאה ונפלת עליה, ויכירו וידעו כי לא זכו בך מן ההפקר. התבין לו׳עי שאוליק? ואם לא צדקתי טשארנה?

בשמחתה ששמחה כי עלה ביתה פתאם לגדולה כזאת, ובאותה להקרא עד מהרה חותנת הרב דק״ק בלאטשוב, הרהיבה טשארנה עוז בנפשה להגיד לאישה בפה מלא כי יסכיל לדבר ועצתו נבערה. — או דעתך נטרפה הפעם או שותה שכור אתה גומפל, קראה בזעף, דבר זה בא לידנו ונחמצנו? הראיתם משגע ומטורף אשר כזה? ב מ כ ת ב י ם הוא אומר למשוך את הדבר מי יודע עד מתי! לא כן שאוליק, כעלות הבוקר תסע מזה, טרם יכיר איש את רעהו, חותנך ילך אתך בלאטשובה וציפה תבא אחריך בעוד שבוע או שבועים כנהוג; ואך אם לא יסכים חותנך, ישב לו בביתו ואנכי אלך אתך ואשלחך.

— ציפה – קרא ר׳ גומפל בלעגו – אמך הולכת את אישך להיות לעת עתה רבנית תחתיך בק״ק בלאטשוב, ותיכף ומיד מחר כעלות הבוקר, ואת, מה את אומרת ציפה?

— ובמה יסע? -- השיבה ציפה בתלונה ובשאט נפש— בהזופיצא המגאלה, בהתאלאט הקרוע ובאנפלאותיו המטלאות? שאוליק טפש רץ ואינו יודע מה הוא רץ ואמי המחכמה מסכמת עמו. -- והילדים? — ואנכי בעצמי? — היש לנו בגד ללבוש? — האף גם כרבנית אצא לבשת ולכלמה בכסות בלה וישנה מימות מתושלח?

— לא מצינו בכל התורה כלה שהרב חייב בבגדים חדשים דוקא וכי חובת הרבנית לצאת בבגדי חופש ומחלצות באחת הפריצות –ענה ר׳ שאוליק בגאוה – לא בשביל חאלאט חדש נתן לי הצדיק בשווינאוויץ התרת הוראה, ולא בשביל אנפילאות חדשות בחרו בי לרב, כי אם בשביל תורתי תה״ל.

— כי עתה לך לך עם תורתך בגפך ולי הניחה! — התעברה ציפה.

— שטיה! –הרגיעה ר׳ שאוליק בצחוק חן– אין ממנים פלג גופא לרב, ובפירוש נאמר: „עם זוגתו הצנועה תחיה״, ואף גם זאת, בהמה, הוסיף בחבה יתרה ובלישנא דחכימא, לשמטיתיה לכרבלתיה דההוא גברא אי אית ליה ולא זביננא ליך זיגא דמטי ליך עד כרעיך. אבל בגוף הענין אינני עומד על דעתי דוקא, אדרבא, יהי כדברי חותני, אכתוב מהר לק״ק בלאטשוב, אתנה עמהם איזה תנאים מצדי, ואשכיל לקבוע להם זמן בואי לשבת פרשת יתרו אי״ה, ובין כך תכיני גם אַת את הנחוץ לנו. אך העיקר הוא שלא תקללי עוד ולא תחרפי, רבנית אינה רשאית להיות קליפה.

— בלום פיך בדבר אחר ובי אל תחצוץ שניך, שאוליק טפש! –קראה ציפה בחמת אפה– „שטיה״, „קליפה״, ו„בהמה״ –לדבר אחרת לא ידע, והטפש הזה ילמד אותי טוב טעם, משגע ומטורף ותו לא.

בנוגע לאשתו היה ר׳ שאוליק קשה לכעוס תמיד, על כן לא התפעל מחרפות פיה ויענה רבות ע״פ דרכו ויאמר: בהמה, כלום להרעימך כונתי ח״ו? אדרבא, מובטח אני בך שתהי רבנית כדבעי למהוי וכדאמרי אינשי: ורב כמה שנאמר רבבה; הלא יהודית חכמה אַת לכשתחפצי.

— עתה גם בחלקות ישית לי המבוהל הזה – אמרה ציפה ברגז – אך משארנה מצאה עתה את לבבה לעמוד לימין חתנה ולהגיד לאישה ולבתה פשעם בלי שפתי חנף, ותצעק מנהמת לבה:

— גזלן ומרצח, גומפל! הנך הורג את בניך בידים; זאת קליפה ארורה, ציפה המרשעת, הנך עוזרת על יד אביך הרוצה להרגנו כלנו פעם אחת! הוי ואבוי! רוח עועים נסך ה׳ על המשגעים האלה היום, תשע שנים תמימות נצפה לשעה מצלחת כזאת, ובהגיעה, יתמהמו ויתיעצו עד יעבור זמן ועל כסא הרבנות ישב אחר.— אל תאבה ואל תשמע להם כסיל אדם שאוליק, לאו בכל יומא מתרחש נס כזה, ובהתרחשו אין מחמיצים אותו אפילו רגע כמימרא.— אני טשארנה, אני אומרת לכם רוצחים, אם לא יסע שאוליק בלילה הזה, לכל הפחות הוא בעצמו, וישב פה אתנו עד יום מותו. קום שאוליק — הוסיפה במפגיע — שא את חפציך ולכה אחרי, אנכי אשכור לך עגלה תיכף ומיד ואראה מי יעצור אותך מנסוע.

— אלמלא דברי חכמים: לעולם יצא אדם בכי טוב, הייתי אומר שיש רגלים לדברי חותנתי והלכה כמותה בנידן דידן — אמר ר׳ שאוליק בכבד ראש וכרב ממש זקן ורגיל המצדד לזכות את שני הצדדים יחדו בסברה לכאן וסברה לכאן — חדא: פשוט, משום זריזות, כאמור, ואידך: משום עינא בישא, והדבר צריך עיון.

— עיין אפוא שאוליק —ענה ר׳ גומפל בלזות שפה— עיין היטב עד הבוקר ובין כך נשכבה אנחנו לישן, בואי טשארנה.

— בואה שאוליק! – קראה טשארנה מבלי פנות אל מצות אישה, אך עתה זקף ר׳ גומפל את שתי עיניו ויתנן באשתו ויקרא: „ט ש א ר ר נ ה!״ בשפה ברורה ובנעימה משונה, וכפי הנראה הבינה טשארנה מה ירמזון מבטי אישה אלה, ותדע ג״כ כי בהאריכו ברי״ש אשר בשמה בנגון אשר בזה, אין עת לשחוק ולסרב עוד, כי פניה נפלו ועז רוחה חלף ועבר, ותשב אל חדרה רועדת כלה מקצף אין אונים ומפני פחד אישה כי יבער כמעט אפו.

מאליו מובן כי עצת ר׳ גומפל קמה ונהיתה. על פיו כתב ר׳ שאוליק מכתב ארוך לראשי ק״ק בלאמשוב; בו

הודיעם, כי אעפ״י שחותנו הגביר החסיד המופלג והחכם השלם מפציר בו להשאר בעירו ואינו מסכים בשום אופן לקבל עליו עול רבנות ק״ק קטנה כק״קם; שאעפ״י שגם זוגתו היקרה תהיה ממאנת עוד לעת עתה לעזוב את אביה ואת אמה ואת כל כבודה בעיר מולדתה וללכת בלאטשובה; ואעפ״י שכמה וכמה ערים גדולות ובצורות בשמים שולחות ציריהן ואליו יום יום ידרושון להיות להן לרב ומו״צ בשכר הרבה מאד; — בכל זאת בוחר הוא להעתר לנכבדי ק״קם החדשה, אם יאבו להוסיף על הכנסותיו הנקובות בכתב ההתמנות: א) ליטרא בשר, או לכה״פ חצי הליטרא, מכל גסה אשר תשחט ותכשר בבית המטבחים. ב) את הנוצות הגדולות שבכנפות האווזות הנשחטות. ג) אותן הנוצות בעלות הצבעים שבזנבות התרנגולים. ד) יתר ההכנסות הקטנות שאין מתנים עליהן בפירוש והן נוהגות בכל תפוצות ישראל. — תקותי תשעשני — כה סיים ר׳ שאוליק את מכתבו — תקותי תשעשעני כי תאותו לי בואת, ואם תודיעוני במוקדם כי כתקותי כן הוא, הנני מוכן ומזומן לבוא אליכם אי״ה ביום ג׳ לסדר: „אבא אליכם וברכתיכם״. אך טהרו נא להשיבני תשובה ברורה, כראוי לגבירים כמוכם, אנשים של צורה, למען אדע איך להתנהג וד״ל. דברי הקטן שאולק סג״ל״.

ובעוד אשר מנה הוא ויספור את הרגעים עד אשר יקבל מענה על מכתבו זה, עמלה ציפה אשתו בכל כחה ואונה להכין לה ולו ולהילדים את כל הנחוץ להם, וטשארנה אשר ראתה כי לא נעשתה עצתה, חרקה שניה מכעס ותמס בעניה, כי נבא לבבה לה אשר תוחלת כלם נכזבה ורעה נגד פניהם.

ובין כה וכה חלף יום אחר יום. על פי חשבונה של טשארנה היראה, כבר יכלה תשובתם של בני בלאטשוב להגיע לווראטנא ולא הגיעה.

— סימן רע הוא, נחשה אשת החיל, לא יחפצו עוד בשאוליק ולא יענוהו. האם לא הגדתי מראש, גומפל, כי תרצחנו נפש בהתמהמך?

— אדרבא, סימן טוב הוא - נחש ר׳ גומפל מצדו הוא – ממכתבו שכתב להם שאוליק שלנו על פי, הכירו וידעו, כי לא מאלה הוא שנקנים שנים בפרוטה, כדאמרי אינשי, ובכן לא ימהרו גם המה לענותו פן ירום לבבו ותזוח דעתו עליו. היום או מחר תגיע תשובתם בלי ספק, תראי טשארנה ותדעי.

אבל גם היום גם מחר לא הגיעה התשובה אשר קוה, ויהי ערב ויהי בקר גם יום ג׳ לסדר „אבא אליך וברכתיך" ואין קול ואין קשב ממנה עוד. אז לא עצר עוד חוטמו של ר׳ גומפל כח ויתארך מרגע לרגע, ובה במדה שהתארך חוטמו של ר׳ גומפל, בה במדה קצרה רוחה של טשארנה אשתו ותתקצף ותקלל באישה ובבנותיה ובשאוליק חתנה האמלל.

— הלמדן המבוהל הזה! קפץ ורץ וכתב מכתב לבלא־טאשוב ומי יודע מה כתב. מזמנים את המנוול למשתה והוא מתחכך ואומר לא בעינא! האם לא צעקתי והזהרתי מראש כי אם לא תשמעו לעצתי, מרה תהיה באחרונה, כי אם לא יסע שאוליק תיכף ומיד, וישב עולם בווראטנא וירעה בה עד שיסתאב. עתה ראה דרכך ועצתך גומפל החכם מכל אדם, גם אותי גם אותך וגם את שאוליק הטפש ואת ציפה המרשעת, את כלנו הרגת בחכמתך הגדולה.

אלמלא יסרוהו כליותיו את ר׳ גומפל על עצתו כי לא טובה היתה הפעם, כי אז ידע לענות את אשתו דבר ליסרה שבע על הטאת שפתיה, אך בהיות מכשול שגגתו נגד עיניו נסתתמו טענותיו וידום ולא ענה.

— והקבצנים האלה, הוסיפה טשארנה להתקצף, בעלי הבתים הדלפנים שבבלאטשוב, תפח רוחם ונשמתם רבונו של עולם! לרב נצרכו פתאם, קדחת רביעית האם לא תמצא לקבצנים כאלה, כי התאוו פתאם תאוה לרב ורבנית, לאסוננו ולהותנו, וימוטו עלינו חרפת עולם לא תשכח.

— חרפת עולם זאת לא אדע מה היא – ענה ר׳ גומפל

בשפה רפה– גם אם לא יהיה שאוליק לרב, גם אז לא יגדל האסון מנשוא עוד.

— אבל הבשת! – צעקה משארנה מעקת לבה – אתם הרעשתם את העיר כלה בהנס הגדול הזה שנתמנה שאוליק לרב בבלאטשוב, ובהשמע כי לא היו דברים מעולם והיינו ללעג ולקלס, והורו עלינו באצבעותיהם כל יושבי קרנות בחוצות וברחובות.

— ומי יאמר שלא היו דברים מעולם, –ענה ר' גומפל– משום שלא באה תשובתם של בני בלאטשוב עוד? כבר היה מעשה ואבדו מכתבים מבי־דואר, ומי יודע אם לא אבד מכתבם מהתם להכא, ואולי מכתבו של שאוליק לא הגיע להתם כלל, כזאת וכזאת קרה ויקרה, ואולם עוד מעט ותפתר החידה והכל על מקומו יבוא עוד בשלום.

ידע ר' גומפל בנפשו כי תקותו זאת היא כעין ספוגין של צמר שנתנו עריצי גויי קדם על לבות היוצאים להשרף כדי שלא ימותו מהרה, ובכל זאת החזיק בה בכל עז, ובכל יום ויום בשעה שמשרתי הבי־דואר יוצאים להביא את המכתבים לבעליהם, עמד על המשמר בפתח ביתו, מצפה ומיחל בכליון עינים לרגלי מבשר טוב משמיע ישועה מק"ק בלאטאשב כי יקראו לשאוליק לבא, אבל אך לשוא שמר העלוב הזה מזוזות פתחו יום אחר יום, נושא המכתבים עבר עליו כפעם בפעם ולא שעה ולא פנה אליו לפקדו אפילו בתמונת אות.

ויהי היום, יום סגריר ומעונן, ור' גומפל אשר כבר נואש מקוות טוב, יושב בחדרו שמם ואבל ומקלל בקצפו ורגזו את כל העולם כלו וביותר את ראשי ק"ק בלאטאשוב כמובן, והנה הדלת נפתחה כמעט ויד שלוחה בעד הפתח והיד יד נושא המכתבים היא ובה מכתב.

— הוא, הוא הנהו! – קרא ר' גומפל ויקפוץ ויחתוף את המכתב ויעיף עין בחותם הבי־דואר ובהכתובת אשר על המעטפה, והנה אמת נכון הדבר: מכתב מבלאטאשוב הוא אל ר' שאוליק סג"ל בווראטנא.

— טשארנה, מרעסה! ציפה, שאוליק!
הנקראים בשם אשר להצלחתם היו כלם בבית תה"ל, נאספו כרגע בחרדה גדולה לקולו, ור' גומפל הוסיף בגאות נצחון ובשאט נפש:
— מזל טוב לכם חכמים מחכמים! לא לקח אפוא אופל את ק"ק בלאטאשוב המפוארה ואת רבנותו של שאוליק כאשר נבאת את טשארנה. המכתב הזה מק"ק בלאטאשוב הוא וערוך לר' שאוליק בכבודו ובעצמו. ומה תדברי ותאמרי כעת טשארנה?
— אדבר ואומר כי נטרפה דעתך ותשתגע – השיבה טשארנה בקצר רוחה– המכתב אשר בידך סגור וחתום ומדוע לא תפתחהו ותקרא את הכתוב בו טרם תרעיש עולמות בשמחתך?
— כן אמי דוברת, קימה ציפה גם היא בתלונה, לשמחה מה זו עושה טרם קראת את המכתב וידעתם אם לא שפכו בו קתון של צונן על פניכם והוציאו את שאוליק בפחי נפש?
— בהמה גסה — ענה ר' שאוליק בשפתי רצון כדרכו ובנגון משא ומתן בפלפול של הלכה – אלמלי היה הדבר כך, כי אז מעיקרא דדינא פרכא, בני בלאטאשוב שפקחים הם מתחלה מה קא סברו ולבסוף מה קא סברו? הא חדא, ואידך: הפוכי מטרתא למה להו? ממה נפשך...
אך טרם כלה עוד ר' שאוליק את הממה נפשך, ומכת לחי עפה מידי ר' גומפל התנו ותשב לה על פניו ברעם ורעש, עד כי צללו שתי אזניו ושפתיו נאלמו מפחד פתאם... כי בעוד אשר הביעה טשארנה רוחה לו במדברה הנאוה, בעוד אשר עזרה ציפה על יד אמה בחלק שפתיה, ובעוד אשר פלפל ר' שאוליק בחכמה להוכיח להבהמה הגסה משוגתה על פי ממה נפשך, בין כה וכה פתח ר' גומפל את המכתב, ובהעיפו עיניו בו, ותצת כאש חמתו על הלול כבודו וכבוד ביתו, ובו ברגע נחתה ידו על לחיי ר' שאוליק הנבהל כאמור, ואלה דברי המכתב:

„לכבוד הרב החריף וכו׳, וכו׳ וכו׳ מהר״ש סג״ל נ״י,

„את מכתב הדרת כבוד תורתו קבלנו בעתו, ושם נאמר כי כבוד חותנו וב״ג ימאנו לתתו להלוך אלינו, אלא שכ״ת לא ישגח בם, כן גזר אומר, אם נוסיף על משברתו ליטרא בשר וגומר. והנה מהרנו תיכף ומיד ונקרא עצרה ואספה גדולה, ובאותה אספה גמרנו להאסף שנית כנהוג בכל תפוצות הגולה, וגם בהאספה השנית וגם בהשלישית לא באנו לכלל מסקנא, ג״כ כנהוג בכל דבר גדול הצריך מתינות הרבה והכנה. ואך בהתאסף כל הקהל בפעם הרביעית נמנינו כלנו וגמרנו שאין אנו רשאים להטיל שנאה בין חתן לחותנו ובין איש לאשתו, ובכן אין אנו כדאים להשתמש לאורו של כבוד תורתו, אחרי שחותנו הגביר וזוגתו היקרה אינם מסכימים בשום אופן לעצתו, ובפרט אחרי שעל פי מקרה איקלע לאתרן גיסו החסיד ר׳ מענדעלי בנסעו להצדיק משווי׳ נאוויין דרך עירנו, והוא ספר לנו לפי תומו שחותנו הגביר באמת גבר אלם הוא, במחילת כבודו, מטיל בתוך ביתו אימה יתרה, וגם זוגתו של כ״ת תחי׳ רגזנית וקפדנית ורצונה גזרה, ואם המה יעצרו לכ״ת ללכת ותהי קהלתנו ח״ו בסכנה, להשאר בלי רב מי יודע עד אנה.

„והנה ההכרה לא יגונה — על כרחנו פנינו למקום אחר, אל הרב המאוה״ג הדין ר׳ יוחטשה מדורניק הנודע בשערים והוא נעתר לנו תה״ל ויבא לשבון כבוד בתוכנו, ואנהנו ששים ושמחים במתנת חלקנו, כי בהיות הרב נודע למומחה בעניני גטין כידוע, דורשים לשכנו אותם הצריכים לדבר מכל קצוי ארץ, ועירנו תה״ל מתא דיתבא על נהרא, ובכן קלענו בעזה״י אל השערה, כי לרגלי האורחים הבאים חדשים לבקרים, המשא ומתן מתרבה ובעלי הבתים נשכרים, והפרוטה מצויה והקהלה פורחת, כן יברך ה׳ את כ״ת ברב עונג ונחת, ויזכה לעלות לגדולה, בק״ק גדולה, לשם ולתהלה, ולכבוד ולתפארת, כעתרת

הראשים המנהיגים והפרנסים דק״ק בלאטאשוב,

מתא דיתבה על נהר וויכלא יע״א.״

— אבל רוצח! צעקה משארנה — למה הכית את שאוליק לחי והטפש הזה רק על פיך כתב לבלאטאשוב אשר כתב? — אלמלא אתה ... אתה אשמת בכל אלה!

— בלמי פיך, מרשעת! — קרא ר׳ גומפל — דודך ר׳ יוחטשה מדורניק ימח שמו וזכרו, אלמלא הוא... הוא אשם בכל אלה!

— בעלך מרעסה, קראה ציפה, מענדעלי בעלך ינגפהו ה׳ וימת מות נבלים, פושק שפתים זה נשאהו רוח רעה להרבי משווינגאוויץ דרך עיר בלאטאשוב, והוא הרג את שאוליק הטפש ברוח שפתיו, אלמלא הוא... הוא אשם בכל אלה!

— קליפה ארורה — קראה מרעסה — רשעתה וגאותה סלפו דרכה ועל אחרים יזעף לבה. הלא בגדים חדשים אותה נפשך, שמלות משי ורקמה כאחת השרות, לבשי עתה בגדי תפארתך רבנית, אלמלא את... את לבדך אשמת בכל אלה!

— אבל פלא והפלא! קרא עתה ר׳ שאוליק בצחוק מר, כלם אשמים אפוא, ואנכי לבדי אליבא דכולי עלמא לא חטאתי ולא עויתי, ובכל זאת רק אנכי נתכבדתי במכת לחי מידי חותני, ולא עוד אלא שאנכי הוא הטפש והמה חכמים כלם — משפט צדק כזה בודאי לא היה עוד לעולמים! אך אין בכך כלום, בלאטאשוב מתא דיתבה על נהרא היא ור׳ יוחטשה ובית דינו מומחים הם לדבר גדול, טוב אפוא, אדע עתה איך להתנהג בעוה״י, אין אדם דר עם נחש בכפיפה ועם נחשים הרבה על אחת במה וכמה. — טוב הדבר מאד מאד!

* * *

לעת עתה לא יוריד עוד מזבח אלהים דמעות על ר׳ שאוליק וציפה זוגתו תחיה, כי אין לו עוד כסף די הוצאת הדרך למתא דיתבה על נהר ויכלא, ובין כה וכה עולמו עודנו נוהג כמנהגו, דר הוא עם נחשיו כמקדם ועוסק בתורה ובקיום המין בכפיפתו בבית חותנו וחותנתו, בית ר׳ גומפל גלוסקא הקמלן.

הברבור.

ברחוב העיר הולכת עיפה ויגעה אשה גבוהת קומה ודלת בשר, גבה כפוף כאגמון, מרעות רבות וצרות, ופניה קמטו וישחרו כשולי קדרה מיגון ועצב. היא זוחלת לאט לאט, בגדיה רטובים ממי שלג היורד בעצלתים ביום סגריר באחד מימי הסתיו האחרונים, וכמעט תכרע תחת כובד משאה, כי עמוסה היא סל גדול מלא צנון וחזרת, שום ובצלים, כרוב ולפתן, וכאלה ירקי גנה ופרי אדמה על זרועה, ויונק צועק ובוכה בחיקה. „הא לך, נאנחה האשה מרה בחלצה שדיה לבר בטנה, שדים צומקים וכל לח אין בהם, הא לך וינקת דמי ומות עצמותי, כי אין חלב בעטיני וכל עוד נשמה בקרבי”.

הילד החריש רגע בקחתו את דד אמו לפיו, אך עד מהרה נוכח כי נאד בלה זה לא ישקיט רעבונו, ויתמרמר ויצעק ולא חדל.

– הזולל הזה! – התקצף איש קטן צולע על ירכו, נושא שק על שכמו וברבור כפות בזרועו אחורי האשה והוא הולך בכבדות, הזולל הזה יונק ויונק כל היום וכל הלילה וככלב עז נפש יצעק ויליל ולא ידע שבעה.

– יונק ויונק, נאנחה האשה, רבונו של עולם, יהי למלא בטנם של כל שונאי ישראל אשר ימצא העולל בבלואי מחבות אלה, בשתי השדים יחד. ומאין? האם מן המעדנים אשר האכלתנו היום בצהרים יבא חלבי?

– כי מעדנים אאכילה תאמר, קרא האיש בצחוק לעג, בבית אמה הנגידה הסכינה בכמו אלה; אולי גם תחפצי כי מינקת אקח לך לבן זקונך זה?!

– די והותר לך למרר את חיי בבית, אך פה ברחוב העיר אל תריב אתי, השיבה האשה הנכלמה, הילדים רעבים ורועדים מקור, הוסיפה במדי שיחה, הביאה את העוף אחרי אל הבית הזה אשר לפנינו. אולי תקנהו הגבירה מאתנו והלכת אתה באשר תלך, וה׳ יקרה לפניך דבר מה להרויח בו, כי אנכי גם עשר קשיטות לא הרוחתי עוד היום, אויה!

– אנה אלך ובמה אשתכר? התאונן האיש, מאז הבוקר אסובב בעיר, בשוקים וברחובות, ושקי על שכמו ריק ואין בו כל, כי גם סמרטוט אחד, גם עור ארנבת או עור שפן אחד, גם עצם או נוצה או מעט שברי זכוכית לא מצאתי לקנות, ותחפצי כי איגע גם בערב את רגלי החולה? – עלי את ורדי במעלות כל היום וכל הלילה, כי את אשת החיל ואנכי בעל מום חולה, לא אוכל להשתכר, ולגנוב — גם כן לא אוכל.–

– חס ושלום, השיבה האשה רכות, אנחנו לא נגנוב חלילה, ואם לא הרוחנו היום ונרויח למחר, זה כמה אנחנו חיים בנס והש״י לא יעזבנו. אם אך נמכור את הברבור ושבת אתה אל הילדים הביתה, את ציפה החייטית בקשתי לקלוף לנו מעט תפוחי אדמה, להשיק את התנור ולשפות את הסיר, ובשובי נאכל ארוחת הערב, כי עוד לי לבא אל בעלות בתים אחרות ולא אוכל לשוב הביתה עוד. בואה.— והאשה פתחה את הדלת הפונה אל הרחוב ותבוא עם סלה ועם עולה ועם אישה החגר ועם הברבור המתקצף אל בית השולחני הגדול בעיר, בית מסחר השטרות של הגביר ר׳ שמריה למשפחת הבָבְקִי, כלומר של אשתו מרת צרטלי הבבקית, כי היא החבושה את הספאדיק והיא הלבושה את המכנסים, כדאמרי אינשי. היא היושבת מן הבוקר ועד חצות הלילה על הכסף ועל הזהב ועל שטרי החוב לאלפים ולרבבות, בעוד אשר אישה ר׳ שמריה הגביר, גבר חלש וְקצר הראות, יושב לכסאו על שלחן הסופרים, קורא את ה„מחזיקי הדת״ בכונה ומתנה בפירוש את הבאים ללות: „על צד היתר עיסקא בתקון מור״ם ז״ל״, כי איש חסיד הוא.

מאה ועשרים שנה תחיי צרטלי יקרה, אמרה האשה

בבואה. צרטלי, צויתיני אתמול לקנות למענך ברבור דשן ושמן, וראי זה מצאתי, עוף שאין דוגמתו בכל העולם כלו, רך וטוב ושמן וגדול כשור הבר, בלי עין הרע. מולך גרם, צרטלי יקרה, כי אנכי מעודי לא ראיתי עוד בחור כזה,– תנה נא פייבל את העוף על ידי בעלת הבית היקרה ותראה אם לא כדברי כן הוא. החגר נתן את התרנגול על ידי השולחנית מרת צרטלי הבבקית והיא הרימה אותו פעמים ושלש למען שער את משקלו ותאמר: „אך קל הוא כבן עורב, השור הבר הזה אשר תאמרי, הכזה יהיה תרנגול הודי?״ ההודי התמרמר ויתנודד בזעם אפו לזו לעגה, וצרטלי הניפה אותו תנופה ותלחץ את ראשו ואת רובו בארועה השמאלית ואת זנבו הסבה אל עבר פניה, ותפח במו פיה בין הנוצות לחשוף את עורו ולראות אם בשרו לבן ושמן חלקו, אך את החרפה הנוראה הזאת לא יכל ההודי הגאיוני לנשוא עוד, ובהיותו חדל אונים ללחום פנים בפנים את המחללת כבודו בשאט בנפש ולעשות אתה כלה בחמתו, וינקם את נקמתו בחללו גם הוא את כבודה, כי שלח את הזמורה אל אפה ויכסה פניה קיקלון.

— „אויה! צעקה השולחנית בהשליכה את העוף אל הארץ ובהסתירה פניה בכפות ידיה המגואלות גם הנה, יהי לכם אלף—אלף—אלפים—״ צרטלי הפצה לבטא בשפתיה המון קללות נמרצות ונוראות, אך ל״ג יכלה להוציא חפצה אל הפועל כי נעתקו ממנה מלין בהמתה וכעסה ותאלם, ור׳ שמריה קצר הראות והתפוש במקרא „מהזיקי הדת״ בשמעו את האלפים יוצאים מפי אשתו, ויחשוב כי מרצה היא מעות ללוים כמשפטה, ויקרא: „על צד היתר עיסקא כתקון מור״ם ז״ל״, כאשר הסכין מעודו לעשות.

– רעם פוצצני! צעקה האשה בעלת הסל, פייבל שא את העוף הנתעב והנאלח מזה; האם לא תראה את אשר עשה לבעלת הבית היקרה, מזלה יהל כשמש וכירח, והיה הפרפור הזה כפרתה ותמורתה, רבונו של עולם! – ומה אתה עומד עוד כ ל ב חגר? שאהו ולך. – והחגר ענה גם הוא חלקו

בלא שפתי חנף וילך, אפס כי את הברבור לא נשא אתו כאשר צותה עליו אשתו, ותשאר האשה עם כל הכבודה אשר לרגלה בבית השולחנית המקנחת פניה בסינורה ואלה פיה מלא להשמיד ולהרוג ולאבד.

— ומה החרי הגדול הזה פתיה? — הרגיעה ר׳ שמריה אישה בפנים שוחקות אחרי הודעו מכל הנהיה, וכי משום ברבור שוטה זה שעשה שלא כהוגן את כועסת כל כך? הלא אשה יראת אלהים את וידעת כי כל הכועס כל מיני גיהנם שולטים בו והרי הוא כאלו עובד עבודה זרה רח״ל, ואף גם זאת, הן לא דבר האסור הוא, טרפה או דבר טמא ח״ו, רחצי ידיך ותו לא מידי, ואך אם רך העוף וטוב קני אותו לכבוד שבת.

— מה רבו מעשיך ה׳ כי בראת צדיק כזה בעולמך! קראה האשה העניה ועיניה זלגו דמעות, והתרנגול ההודי הזה ימח שמו וזכרו, אף על פי שסרחת עוף שכלו שומן הוא, הוסיפה באומץ רוח, כי דברי ר׳ שמריה הרהיבו בנפשה עז, ואישי החגר רוח רעה נשאתהו ואיננו, ואיכה אשא לבדי את הסל ואת הילד הבוכה ואת העוף הכבד הזה, ואנכי עניה סוערה וחולה ואם לארבעה ילדים רעבים וצמאים ויחפים, ואשה לבעל מום, לא יצלח לכל מלאכה. קני לך את העוף וקנית לך חיי העולם הבא, צרטלי נעימה יקרה וטובה, הן לא הרוחתי היום כל מאומה עוד, וכה אזכה להוביל את היונק הזה אשר בחיקי אל החדר ללמוד תורה, כי גם מלא כף חמין לא בא עוד היום אל פי! ועלי לפדות עוד את ארבעת כפות הכסף ואת נזמי הזהב אשר אעבוט מדי שבוע בשבוע, וגם חצי כסף הפדיון אין בידי — היש שעור וערך להמצוה הגדולה אשר תקני לך בקנותך את הברבור מידי היום לכבוד שבת, כדבר ר׳ שמריה אישך היהודי הכשר והנעים? תזקיני עמו בעשר וכבוד ושמחות וגיל, אמן רבונו של עולם! ובדברה תנסה להגביה את העוף מן הארץ ותהי כלא יכולה ותאמר: אויה לי, האנכי אגביה את הענק הזה והילד בזרועי? — עשרים ליטרא משקלו,

לכל הפחות עשרים ליטרא, כה אזכה עוד לעשרים שקל כסף מזומן בחיים חייתי, ובחצי שויו קניתיו, האם לא ישוה „בין אחים" שמונה כסף על המעט? ואנכי לקחתיו בששה ואתננו לך בעלת בית יקרה באשר תתני, לא אשאל גם כמה, רב לי אם אך אזכה שצרטלי ואישה הנעים והנלוים עליכם לחיים תאכלו את העוף הרך והטוב הזה בשבת קדש אי"ה, ועולם הבא תקנו לכם, עולם הבא ממש, כה אזכה אנכי לחיי העולם הבא, אנכי עם אישי החגר ועם ילדי הרעבים — ארוצה לקרוא להמבשלת ותשא את העוף אל השוחט.

— אך אל נא תמהרי לרוץ, אמרה צרטלי אשר בין כך נטלה את ידיה כדבר אישה וחמתה שככה כמעט, עולם הבא כבר קניתי לי די והותר, הסחורה הזאת נמכרת בזה מבוקר ועד ערב ואותה לא מידך אקח, ו„המציאה הכשרה" אשר תאמרי כי שלמת ששה כסף מחירה, לא תשוה גם חמשה; — אך מה זה דבר העבוט אשר לך לפדות? כפות כסף ונזמי זהב מאין לך אלה?

— מאה ועשרים שנות עשר וכבוד תחיי צרטלי נעימה, דברה האשה תחנונים, האם שלי המה? ומה היה העור חסר לו עינים רואות היו לו בראשו? — לו היו לי כלי כסף ועדי זהב, כי עתה היו לי גם נעלים לרגלי ועצים להסיק וגם די חלב היה בשדי להניק את הפרחח הרעב הזה אשר בזרועי. — אבל כפות הכסף לא לי המה כי אם לנחום זרזיר, צרטלי הנעימה בודאי לא תכירי אותו, קצת סרסור הוא וקצת משרת בבתי המלון, עור באחת מעיניו ומגלח זקן, אך איש טוב הוא ואשתו טובה עוד ממנו, נשמה כשרה וצנועה, רק שאינה מגלחת שערה כראוי, חטאתי עויתי פשעתי! האם זה עסק שלי? אם הקב"ה נותן להם טובה בודאי ראוים המה לה, יחיו ויחלמו, אל מלך נאמן, כי בחסדם אני חי זה שתים עשרה שנה. בכל יום ראשון מימי השבוע ישאילוני את כפות הכסף לתתן בערבון ואנשים טובים ילווני עליהם שמונה ועשרה כסף, בהם אקנה סחורת ידי ואתפרנס, וגם בת שכנתי החייטית תשאיל לי מעט אל עת את נזמי הזהב

אשר נתן לה החתן מתנה, ללות עליהם ארבעה או חמשה כסף להרויח בהם רֶוח מאומה. אך עלי לפדות את העבוט ולהשיבו בכל ערב שבת לידי בעליו. ואם לא אמכור את העוף ח״ו ואת הסחורה אשר בסל... לא אפתח פה לשטן, הוסיפה בחרדה גלויה, ביראה לבטא בשפתיה את הרעה אשר נגד פניה אם לא יצלח לה לשלם את נשיה כאשר בכל שבוע ושבוע ותורד את ראשה ותבט על ההודי הכפות, השוכב לארץ ומתנמנם ולא ידע כי בשלו כל החרדה הזאת.

– חמשה כסף אתן לך מחירו, אמרה צרטלי במנותה מעות קטנות על שלחנה דינר דינר לבדו, הא לך הכסף ולכי קראי להמבשלת.

– עולמי חשך בעדי! קראה האשה בקול ענות שמחה וחרדה יחדו, ויהי נא שבעה כסף, בעלת בית יקרה, ויהי נא ששה וחצי, והיה שכרי חצי הכסף, כי אנכי שלמתי מחירו ששה, כה אזכה להרויח ששה דינרי זהב במהרה בקרוב, אך מה אדבר ומה אצטדק? ככל אשר תתני אקח ואת צרטלי נעימה וכשרה הן לא החפצי כי אפסיד מכיסי חלילה.

– מתשעה קבין שיחה שנטלו להם הנשים נטלה לה הדברנית הזאת שמונה וחצי, אמרה צרטלי בתלונה, תמיד היא בוכיה ותמיד היא מפסדת, על כן אירא מבוא בדברים אתה ואשמר מקנות מאתה כל מאומה.

– אל נא תקצפי בעלת בית נעימה, התחננה האשה בקחתה את הכסף המתכן, אל נא יחר אפך באשה עניה החפצה להרויח קשיטות אחדות לתת לילדיה לחם. הן אודה לה׳ חסדו כי אוכל לפדות את העבוט ולהשיבו בעתו וכל אשר תתני אקח, אך הוסיפי נא לי עוד דבר מה והש״י יוסיף לך ולר׳ שמריה אישך הצדיק ולבניכם ובנותיכם הנאהבים והנעימים אורך ימים ושנות חיים וברכה והצלחה ועשר וכבוד וכל טוב סלה, אמן רבונו של עולם! וצרטלי אשר קצרה רוחה בהמון דברי הפושקת שפתים זאת ועתרת ברכותיה, הוסיפה לה מספר אגורות, והאשה לקחה ותשק

את ידי השולחנית ותפן לצאת, וכעין שביב נחת האיר את קמטי פניה הדלים.

— אבל שמעי נא אשה, קרא עתה איש צעיר לימים לבוש קצרים אשר ישב על פנקסו אל שלחן הסופרים לצד ר׳ שמריה, וגם ראה בקלקלתו של ההודי, וגם שמע את שיחת צרטלי והתגרנית על דבר „המשא ומתן" אשר ביניהן מבלי אשר דבר עד עתה דבר, שמעי נא אשה, אמר, יש לי חפץ בבצלים ושומים, היש לך אלה בסלך?

— יש ויש אדוני, מהרה האשה לענות, גם שומים גם בצלים, גם צנון שאין כמהו בכל העולם כלו, גם חזרת העולה על שלחן מלכים, האשאם לבית אדוני? — יודעת אנכי איפה אדוני גר וגם את אשת אדוני הטובה והנעימה ידעתי, מאה ועשרים שנה תהיה! — מאירה היא כשמש, בלי עין הרע, וטובה היא כמלאך אלהים להבדיל. בשבוע העבר קנתה מאתי כמהין ופטריות ותתן לי גם נעלים ופוזמקאות מתנה לבתי הקטנה מלבד הרֶוח אשר נתנה לי בעין יפה. כן היא, היא על דברתי, אדוני, כמהין ופטריות קנתה מאתי אשתך הנעימה בשבוע העבר ותתן...

— כי על כן אקנה אנכי ממך שומים ובצלים בשבוע זה, שסע אותה האיש בדבריו, בהוציאו כים כספו מאמתחתו.

— אך מה לך ולאלה? שאליהו ר׳ שמריה בצחוק, מה לך חננאל לשומים ובצלים פתאום?

— מה לי לשומים ובצלים? — כל ישראל יש להם חלק בשומים ובצלים, שאל את אחינו בני עשו ויגידוך, ענה הצעיר בצחוק גם הוא ויתן דינר כסף ליד האשה ויאמר: „הא לך אשה ונתת לי בזה מסחורת סלך ונשאת אותה לביתי כאשר אמרת, אך אחת אשאלך והגידי נא לי, האם גם קרה הפעם כי לא מכרת את סחורתך בעתה ולא יכלת לפדות את העבוט ולהשיבו לידי בעליו כאשר הסכנת, ומה עשית אז?"

— קרה, השיבה האשה בפנים שוחקות, כי הכסף אע־

בא באמתחתה כאשר לא פללה חדש רוח נכון בקרבה, ויעודדה וישמחה ויבדה את דעתה כמעט — קרה אדוני, וזה לא כבר, אמרה בהראותה באצבעה על הילד אשר בזרועה, בהולד לי בני זה חליתי מאד ומעט כספי עלה בתהו, ואז לא יכלתי לפדות עבוטי ולהשיבו. „ומה עשו אנשי הסרך אז, נחום זרזיר ובת החייטית?״ שאל הצעיר. „ומה יכלו עשות? צחקה האשה, נחום ואשתו אכלו את הטשולנט בכפות עץ, ובת שכנתי שמחה בשבת ההוא את חתנה בלי נזמי והב באזניה —, ובשובי לאיתני עזרני הש״י והשיבותי להם את שלהם והמה שבו וישאילוני כבתחלה. כן הוא אדוני, הוסיפה בצאתה, אנחנו בני דלת העם תומכים אלה בידי אלה כאשר לאל ידינו וישראל קדושים שיש להם ורוצים גם המה לא יקפצו ידם, ובכן חיים העניים והאביונים, פרים ורבים ומביאים עניים חדשים בעולם, אם יש להם לחם אוכלים, ואם אין להם המה מסתפקים בלא כלום, חיו מאה ועשרים שנים! הנני הולכת״.

שמחה וטובת לב יצאה האשה, ור׳ שמריה פנה אל הצעיר ויאמר: „אכן ישראל קדושים הם וכמה נאמנים דברי חכמים: כפלח הרמון רקתך, אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון; אין לך קל שבקלים מסרסור ומשרת בבתי המלון והוא עושה צדקה וחסד אפילו בכלי ביתו, ישראל קדושים הם, אין לך... אין לך...״ ר׳ שמריה גמגם בלשונו והצעיר שחק ויאמר: „כלה דבריך אדוני כאשר עם לבבך; ישראל קדושים הם, אין לם קל שבקלים מלובש קצרים, מגלח זקנו ויושב על פנקסו גלוי ראש כל היום - והוא קונה שומים ובצלים לשם מצוה״, „ובין כך ובין כך, אמרה צרטלי הבבקית בבקרה שנית את הברבור מראשו ועד רגליו בעין בוחנת, בין כך ובין כך הונתה אותי הרמאית הזאת בדבריה ובשבועותיה ובברכותיה ובמעשיותיה. בן עורב זה גם כסף שלשה לא ישוה ואנכי נתתי לה מחירו חמשה וחצי.- ישראל קדושים הם וכמה נאמנים דברי חכמים: האויל ישאר באולתו והמקח קים״.

ר' לעמל תרווד.

מספר זכרונותי.

בהגדה לליל שמורים שהיתה לאמי ע"ה, היו מצוירים ארבעה הבנים שכנגדם דברה תורה: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול, ציורים נחמדים ונפלאים, מעשה ידי אמן גדול, כאשר העיד עליהם מלמדי ר' איצק שמייסר שהיה בודאי מומחה לאותו דבר וכאשר גם עיני ראתה, ארבעה הבנים בקומתם ובצביונם בכל רמ"ח אבריהם ושס"ה גידיהם ובכל הודם ותפארתם. — החכם טורבאן ישמעאלי חבוש לראשו, זקנו הלבן יורד על פי מדותיו ושתי ידיו תחובות בחגרתו הרחבה אשר במתניו, עיניו מפיקות טוב טעם ודעת וכלו אומר כבוד וצחוק צדיק תמים. — הרשע תבניתו תבנית איש מגושם בעל אברים מוצקים ובעל זקן קצר ועב ושחור משחור, עומד הכן בקומה זקופה, מגבעתו על ראשו מפושלת לה על אזנו הימנית והוא מביט נכחו בחמה וכעס וידו פשוטה למרט לחיי כל רואה בו. — התם תוארו כאברך בן טובים, איש דק ורזה בלי קורט דם בפניו שהולך לו זה עתה לבית מדרשו. — וזהשאינו יודע לשאול—מין חרש שוטה וקטן, בר־נש יחף, לבוש רק כתנתו לעורו ומצנפת משופעה בראשו הקרח, חודר באצבעו תוך נחירי חוטמו ומוציא את קצה לשונו מבין שפתיו העבות, מעוה פניו כמתנענע וצוחק ובוכה יחדו. —

ואנכי בנעזרי בית אבותי, צעיר ורך לפני אמי וארבע

התמונות האלה הרווני עונג רב, ועיני לא שבעה מהתבונן בם כל יום „שבת הגדול" שאומרים בו „עבדים היינו" מן ההגדה, ואף כי בלילות הסדר ובכל ימי חג המצות הנאהבים והנעימים, ותורני אמי ותאמר לי: למד בני וחכם, ועסוק בתורה והיית גם אתה כאחד חכם זה אשר בהגדה הקדושה זו, שחכמתו תאיר פניו; כמה הוא יפה, כמה הוא גבור וכמה הוא עשיר, הלא? חזק בני ואמץ, עסוק בתורה הקדושה והיית גם אתה חכם גבור ועשיר וראוי שתשרה עליך שכינה. ואנכי אמנם לא מריתי, אחור לא נסגותי ואתחזק ואתאמץ ואעסוק בתורה ואמי רואה ושמחה. אבל אחרי כי הייתי לאיש ואחקור ואשאל את אמי גם אנכי מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ד' אלהינו — ויספחו על פני ויקחו את שני, כהמענה אשר יענו את הרשע ולא את החכם. — אך אין זה עתה מעניני, כי לא עלי אני דן, עסקי בזה אך בהרשע, כלומר, באותו איש בן עירי שגם קלסתר פניו גם כל תוארו ותמונתו היה אחד רשע זה שבהגדה הישנה של אמי ע"ה ואשר מדי אחשוב בו יתעוררו בלי משים זכרונות ילדותי, יקיצו ויתיצבו כמו חיים לפני ואשיחה בם גם למרות חפצי. —

ר' לעמל תרווד היה שם מכרי זה — ר' לעמל היה בר אוריין ואיש לא סכל, אבל החזיק את עצמו ללמדן גדול, לבעל מעלה, לחכם מכל אדם, ובכלל הצטין בגאוה יתרה ובחוצפה נמרצה השקולה כנגד כל המעלות שבעולם. — כאותו הבן השני בארבעת הבנים שבהגדת אמי ע"ה הלך גם הוא בקומה זקופה, מגבעתו גם היא יושבת לצד ראשו, גם עיניו הפיקו נאוה ונאון וגם ידו היתה נטויה תמיד ושפתותיו כאלו דובבות: „מי פתי יסור הנה, יתחרה עמי וידע כי שמי לעמל". — עיקר משלח ידו של ר' לעמל לא נודע בברור. הוא התערב בעסקים הרבה, בעסקי קבלנות, חכירת נחלאות, סרסרות וכדומה, אך לא לשם משא ומתן ממש כי אם בשביל „דמי לא יחרץ". אשתו ובני ביתו, היינו, שתי בנותיו הגדולות עסקו אמנם במזיגת י"ש ושכר ותצאו חית

ידן ברוח ולא בצמצום ובכן פרנסתו היתה מצויה כדאמרי אינשי „אחרי הדלת והמזוזה" ואכל ושמן ודשן, אך הוא לא השתתף במשלח ידן אפילו באצבע קטנה, כי חשב לו זאת לפחיתות הכבוד לו, לר' לעמל תרווד הקבלן, המתקרב לרשות ומהלכים לו עם הגדולים — למרות חפצם ולמורת רוחם. — מלבד בנותיו שעזרו ע"י אמן במשלח ידה היה לר' לעמל דנן גם בן יחיד, ובהחזיקו את עצמו ללמדן גדול, הקדיש גם את בנו לתורה לעת עתה, עד אשר יגדל ויהי לאיש כאביו, וישלחהו החדרה את בני הנגידים אנשי מעשהו ובכן היה שפסיל חברי ורעי בבית רבי, מלמד „גמרא תוספות", ר' איצק שמייסר ע"ה.

שפסיל היה מתחלה נער טוב ותמים אבל עצל וקשה־הבנה מטבעו ולא ראה ברכה בלמודו, ואחרי כי מצות אביו חזקה על מלמדי להלעיטו תורה ביד חזקה ולו גם במקל חובלים ובמכות מרדות, לא חשך אמנם ר' איצק שמייסר שבטו והפגיע בשפסיל האמלל מלבד עונו הוא גם את עון חבריו בכל עת מצא, ויש אשר התקשה רבי באיזה „כלומר" או „ויש לישב" ולא יכל להם, ויפגיע בשפסיל המוכן להתענות גם את עון אי־יכלתו הוא בעצמו — וכך היה אומר: גוי, מאטשיק, לא די שמוחך מות חתול, אלא שאתה מטמטם גם את מוחי ועושה אותי לעם הארץ, כ מ ה ש נ א מ ר — מרגלא בפומיה דר' איצק שמייסר לסיים תוכחתו ומוסר שפתיו תמיד בדבור זה: „כמה שנאמר", אף על פי שלא ציין מעולם את הפסוק המכוון במוסרו, משום שלא היה בעל מקרא בעוה"ר — אך מה בכך, ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא ובודאי נמצא באיזה מקום בתוה"ק פסוק נאות לענינו, ובין כה וכה הרצועה והמקל עושים את שלהם על אסמכתא בעלמא זאת. —

שפסיל לא מצא כל זרות בהליכות רבו עמו ולא התאונן כל מאומה, אדרבה, שמע חרפתו ויתן למחרפו צדק, הרכין ראשו לכל מכה ומכה שנחתה עליו ויצדק עליו את הדין, כי כמעט נקבע בלבו שבאמנה גוי הוא, מאטשיק הוא

ומוחו מות חתול באמת, ואת מי יחרפו ויכו אם לא אותו, את המוכן לפורענות בכל עת ובכל שעה.—

ולא רבו בלבד, כי גם אביו הראהו את נחת זרועו מעת לעת, באהבתו אותו, בחפצו לעשות אותו ללמדן בעל כרחו ולמרות אי־כשרונו ללמודים.— היה מעשה ויבא אורח לבית ר׳ לעמל, קרוב רחוק מעיר קטנה, חריף ובקי וטפש גדול מאד, ויבחן האיש את הבחור שפסיל בן קרובו ויצעק צעקה גדולה ומרה: „הוי ואבוי! לא ידע הנער מה דקאמרי רבנן אפילו כבר בי רב דחד יומא רחמנא לצלן!..״ והוא עוד טרם כלה את הקריאה הגדולה הזאת, ור׳ לעמל קפץ על בן יחידו ויאמר להשמידו בחמת אפו, אלא שנעשה נס ושפסיל החזיק בסינור אמו וינצל, כי לא יכל אביו לנגוע בו הפעם מטעם כמוס, ויכלה את חמתו בר׳ איצק שמייסר אשר היה גם הוא באותו מעמד, ולולא החריף הטפש שעמד בפרץ לפניו ויתן ידים להמלמד לנוס, מי יודע מה עלתה לו ח״ו. מובן מאליו כי המקרה הרע הזה לא פעל לטובה על רבי וביותר בנוגע לשפסיל המוכן לפורענות, עליו שפך עתה את כל מררתו בכל רגע ורגע ולא עוד אלא שמכאן ואילך כָלל גם את אבי האמלל, את „לעמל עב הכרם״, בקללות פיו ובחרפותיו...

„היפלא כי גוי אתה, ערל־מוח ומאטשיק גדול? בן אביך אתה, עב הכרם הרוצה הזה, אשר אמר להרגני, תהרגו גם שניכם ביום אחד יחדו „כמה שנאמר״— צעק ויקלל פעם אחת בחרות אפו בו למעלה למעלה וימלא אחרי קללתו הנמרצה במקל יד ובמכות לחי כמנהגו, ושפסיל הבליג על כאבו וימחול על כבודו גם הוא כמנהגו, אך על כבוד אביו לא מחל הפעם ויתקצף ויתמרמר כאשר לא נסה, פניו התעותו, עיניו הפיצו אש זרה וידו שלחה לזקן רבו וכמעט עשה אתו כלה בלי כל טענה ומענה.— בשעת קלקלתו זאת הבטתי בפני חברי ואכיר בם את דמות דיוקנו של אביו לכל פרטיו ודקדוקיו, ומאותה שעה ואילך יראתי אותו בלבי וגם רבינו הקפדן ירא מפניו ולא הוסיף עוד להכלימו ולהכותו

על לא דבר, ואף כי לחרף אז שם אביו באזני. —

יש רגלים לדבר כי שפסיל גלה סוד „החדר" זה להוריו, כי בערב „יום לא עבות אחד" הלך הרבי אל ר' לעמל לתבוע שכר למוד ובשובו מביתו בידים ריקניות היתה לחיו השמאלית נפוחה ושתי אזניו אדומות כדם ומעת הזאת חדל שפסיל מבוא אל החדר עוד — ואולם לא חדל מעסוק בתורה כל עיקר ח"ו, אדרבה, בו ביום שיצא מרשות מלמדנו ר' איציק, בו ביום נכנס תיכף לרשות קרובו החריף אשר לקחהו אביו אל ביתו ויקבע ישיבתו בו למענו ללמדו תורה כדבעי למהוי להביאו לבב חכמה כיד חכמתו הוא הטובה עליו. —

כבן ארבע עשרה שנה היה שפסיל אז ואנכי אמנם צעיר ממנו כשנתים, אבל גדול ממנו בכל ידיעות בית מלמדנו, ובהיותנו חברים לפנים, באתי אנכי אליו וגם הוא בא אלי בעתות הפנאי ונדברה ונשתעה יחדו על דברים העומדים ברומו של עולם תלמידי החדר וביותר על הלמודים שעסקנו בהם איש איש. ומה קנאתי בשפסיל אז! — הוא עלה פתאם למעלה וילמד סוגיות גדולות ונוראות, „סמפונות" ו„הזמנה מלתא" ו„פשעטליך" למכביר, ואנכי נותרתי בשפל המדרגה על גמרא ותוספות יבשים וצנומים: „אלו מציאות" ו„נערה שנתפתתה" ואפילו ל„נדרים" עם הר"ן לא זכיתי עוד בעניי, ואמי אומרת כי אשקוד על למודי ואהיה חכם וגבור ועשיר, ומתי ואיכה יהיה האות הזה? — לרגלי ר' איציק שמייסר הדרדקי? — שפסיל הוא ימנה לכל אלה, ואנכי כבר ראיתיו בדמיוני במגבעתו המקולעה, באצטליתו הארוכה, באזורו הרחב ובזקנו המגדל, כאשר הראיתי בהגדתי לכבוד ולתפארת, למרות היות קלסתר פניו וכל עצמו דומה בעיני לאותו של אביו, מאז התמרמרו על רבו וימרט זקנו בשצף קצף. — קנאתי בו אפוא קנאה גדולה כאמור, וביותר על ה„פשעטליך" שהוא לומד. שמעתי אמנם כי יש מין תורה בזה בעולם, אך לא ידעתי מה הוא ומאין ימצא ועתה שפסיל יודע כל ויאשר בארץ, שפסיל זה בעצמו שהיה גוי ומאטשיק ומוכן לפורענות בעיני רבי ר' איציק שמייסר ובעיני תלמידיו

כלנו — אין זאת כי אם שנה רבי במשפטו מכל וכל לכתחלה: או כי שפך החריף ר׳ זו על הנער ויהפוך לו לב חדש בחריפותו.

ואולם לא עבר „זמן״ שלם, והחריף נעלם מבית ר׳ לעמיל ואיננו. — יש מחלוקת בדבר, יש אומרים דהוה מסתפינא מיצרא בישא ולא רצה לדור בכפיפה אחת עם שתי הבוגרות קרובותיו וינס — ויש אומרים, אדרבה, הסכין את קרובותיו הרבה וישלם ולא ירא את היצר הרע כלל ובשביל כך נבאש בעיני ר׳ לעמל ויבריחנו — אבל בין כך ובין כך, שפסיל נשאר בלי רבי, ובאן ברירה רצה אביו להתפיס עם ר׳ איציק, אך ר׳ איציק זכר את לחיו הנפוחה ואת יתר המתנות הטובות שקבל מידי ר׳ לעמל אז ביום המעשה, ולא שמע ולא אבה לו, ובפרט אחרי שבין כה וכה נכנס „מוכן לפורענות״ אחר לחדרנו ולא היה צורך לו בשפסיל עוד. —

ר׳ לעמל נסה דברו גם אל שאר המלמדים בעיר אך לא אסתייע מלתא, כי יראו האנשים לחייהם בזכרם אחריתם כי יגיעו ימי השלום ויקבלו שכרם כר׳ איציק דעם בשעתו — ובכן התקצף ר׳ לעמל, חרק שניו ויקלל באשתו ובבנותיו ואף כי בשפסיל יחידו, אשר גם שבטו לא חשך ממנו כמובן, וישלחהו אל הקלויז ללמוד בפני עצמו או לקחת תורה מפי האברכים הלומדים ומלמדים שם שלא על מנת לקבל פרס. — בהקלויז הרוית שפסיל הרבה מאד. תורה לא הרבה אמנם, מוחו לא היה מסוגל ללמודים ולבו לא הלך אחריהם כל עיקר למרות הסוגיות ו„הפשעטליך״, נחלת רבו החריף שנשא על שפתיו תמיד, אבל מעלות טובות ומדות טובות רכש לו בבית מדרשו אשר התאבק בעפרו מספר שנים: דבה ורכיל וכחש וכזב, ועל כל אלה עזות מצח והוצפת הגונה, המעלות הטובות שהיה מוכשר להם מטבעו על פי משפט הירושה והתפתחו והשתלמו והשתכללו בהקלויז על צד היותר טוב. — מוכן לפורענות היה שפסיל גם בהקלויז כאשר היה לפנים בחדר מלמדו, אך באופן אחר קצת; בהקלויז לא היה רק עלוב ומוכה ויד כל בו, אבל גם עולב ומכה וידו

בכל, בכל עת מצוא, כי היה שליח לכל דבר און ועול שנוהגים בו בהקלויז ונעשה להם כהתר ויחשבו להם גם לצדקה.— גזרו תושבי החסידים־שטיבל לבייש את פני הרב דמתא, כדי לעשות נחת רוח לצדיקם או לבנו או לנכדו, מי ילך ויטנף את מושבו בבית הכנסת, בזפת ובעטרן למען הכלימו *)? — שפסיל; — נמנו וגמרו לקחת נקמתם מחוכר מכס המשקים, משום שלא יותר על מס היי״ש הנמזג בהקלויז, מי ידבק במחשך חרמות ואסורים על החוכר ועל המשקאות שלו בפתחי בתי הכסיות ובית המרחץ? *) — שפסיל; — ישבו כסאות למשפט ודנו את חתן השוחט למלקות, משום שילדה אשתו נקבה שלא ברצון חברים, מי ימתחהו על העמוד לעשות בו שפטים? *) — שפסיל; — יעצו להדיח רעה על פלוני המלמד, משום שהטיח דברים כלפי פלוני הפרוש על דבר מעשה שהיה, מי יכה את המלמד בסתר, מי יכתוב לאבות תלמידיו חרש כי נעשה מין, אפיקורוס ונתפס בעברה, כדי לקפח פרנסתו? *) — שפסיל; — נהוץ להבאיש ריח אחד האברכים שאינו מרוצה להם מפני שמסלסל פאותיו וקפיד אנקיותא, נחוץ לביישו ברבים, להכריז עליו בפומבי כי לפלוני בן פלוני אבד לו הצלם אלהים והמוצאו חייב להחזירו, מי יקפץ ויכריז את הכרוז הזה בין גאולה לתפלה? *) — שפסיל —; כללו של דבר שפסיל היה „הכל וכל" בהקלויז, רצוי לשומרי נשף אנשי בריתו וגורא על כל סביביו, כאביו ר׳ לעמל תרווד על כל סביביו הוא.—

ככה חלפו לו להבחור הזה שנה אחרי שנה בהקלויז, וככה עברו עליו שמונה עשרה, וכבר יש לו גם חתימת זקן ראויה להתכבד, וכבר ראוי הוא גם לנשואין אליבא דכולי עלמא, ועודנו שוהה בגפו, רוק שרוי בלא טובה ואפילו חתן איננו עוד.— ואולם לא חטאו ולא פשעו הוא—אדרבה, הכל יודעים כי רוצה הוא מאד לומר גירא בעיני דשיטנא, רוצה הוא בכל לבו זה כבר, והכל יודעים ג״כ כי גם בהקלויז גם

*) מנהג ות״ק בק״ק מולדתי.

מחוצה לה יש מבינים על „הסחורה" הזאת והרבה קופצים על פרי חמד זה לקחתו לתתן להם כמובן מאליו ומי מעכב?— לצני הדור אומרים: נפשו חשקה בתורה ולא ישא אשה כבן עזאי,— עפרא לפומיהון! — אביו ר' לעמל אומר: גזרת המלכות מעכבת, כי דינא דמלכותא דינא שלא ישא אדם אשה קודם שנפטר מעבודת הצבא,— אמתלא בעלמא שאין בה ממש, וכי אין אנו יודעים שבכגון דא הכשרים מערימים והדין לא יקוב את ההר וד"ל.— הוא, שפסיל בעצמו, אומר: אינשי דלא מעלי כותבים עליו פלסתר ומקלקלים לו כל שדוך טוב,— דברי הבאי, אלמלא נתנה רשות לכותבי פלסתר לקלקל בשדוכין לא נזדוגה נקבה לזכר בישראל בארצנו,— אלא ודאי כדברי חכמים, חכמים אומרים: פשוט, אחיותיו גורמות בדבר, שתי אחיות בוגרות לו, גדולות ממנו בקומה ובשנים, בנעוריהן בית אביהן, ואידך זיל גמור.— והנה חדשה נהיתה בעיר אשר כל השומע ואמר לא נשמע כזאת בגריליב מיום אשר היתה לק"ק בישראל.— הללו קוראים: „רחמנא לצלן, חתונה חטופה כזאת!"— והללו קוראים: „אשר כזה".— „רבונא דעלמא כולא, אין כאן לא יחס ולא מזומן ולא כלום והא לך חתנים מיליונרים מקצה תבל.—! מזל, העיקר הוא קורטוב של מזל, יש לו לאדם אך אותו הקורטוב, וההצלחה רודפת אחריו אפילו מאחרית ים, מתחת להרי חשך!"— ומעשה שהיה כך היה:

זקן נכבד אחד בא עירה גריליב ועמו שני בניו, אנשים צעירים לימים, כבני שלשים שנה ושמונה ועשרים שנה, והאנשים יהודים המה ויסורו אל בית המלון הגדול בעיר, בית אשר רק אדונים ושרים סרים אליו.— והזקן התודע עד מהרה אל הרב מרא דאתרא ויגלה את אזניו בסתר כי יליד עיר ג ר י ל י ב הוא, אלא שאין מכירין אותו בזה מפני שאביו ר' מנדלי ע"ה, חייט פשוט, ועני גדול, מת עליו בילדותו זה יותר מששים שנה ואותו התעו האלהים מעירו וממולדתו בעודנו ילד ויהי נודד מארץ אל ארץ וממלכה לממלכה, עד בואו לעיר שיקאגא אשר באמריקא ויעש לו

בית ויאחר שם עד עתה. ומה מעשהו עתה בזה? — חדא, פשוט: קבר אבות, ואידך: — בסוד סודות — אלו הבנים, באשר כי ברכו ה׳ בהון ועושר ורכוש רב והוא זקן ושב והאדם לא ידע את עתו בעוה״ר, ולמי כל חמדת עשרו וכל טובו, הלא לבניו השנים אשר נתן לו ה׳ בארץ מגוריו. אבל בנות אמריקא רובן חצופות ר״ל כידוע, על כן הוא אומר לקחת להם נשים מארצו וממולדתו—אם יקרה ה׳ לפניו שדוכים הגונים. בממון לא יתנו בניו יחיו עיניהם כלל וכלל, יש להם בעצמם די והותר בעוה״י, העיקר הוא חן ושכל טוב, הצנע לכת ומשפחה הגונה ותו לא. — מובן מאליו כי הרב לא גלה הסוד הזה לשום אדם חוץ מאשתו הרבנית תחיה, והרבנית מצדה היא בודאי לא גלתה רז זה כי אם לשתים או שלש נשים צדקניות נאמנות רוח ומכסות דבר, ומובן גם כן מאליו כי לא עברו שעות אחדות, ועוף השמים הוליך את הקול, וישראל כלו אשר בגריליב ידע כי בנו של איזה מנדלי חייט בן עירם שב מכרכי הים להשתטח על קבר אבות והאיש אוצרות של קרח בידו ועמו שני בנים רוקים צנועים וטובים המבקשים להם בזה נשים, והנה הקברנים מזה והשדכנים מזה יוצאים מבהלים ודחופים, אלה לבקש מקום מנוחתו כבוד של ר׳ מנדלי החייט בבית עלמין הישן, ואלה מזה לבקש נערות בתולות וטובות מראה, כלות להרוקים האדירים, וגם אמנם חפשו ומצאו. — הגבאי דחברא קדישא התיעץ והתלחש עם עושי דברו ויגע ועמל עד כי נזכר „המתעסק״ הזקן כי ר׳ מנחם מנדיל החייט ע״ה, אדם כשר וירא שמים, נפטר בשם טוב ובשנה פלונית ונקבר במקום פלוני בין פלוני ופלוני זצ״ל, בדיוק גדול ובבירור גמור, והאמריקני ובניו השתטחו על קבר אביהם וישלמו ביד נדיבה; — והשוחט דקות, ששחט לפעמים גם גסות, כלומר, שהיה גם שדכן לפרקים, ראה את המציאה ונפל עליה קודם שקדמוהו אחר: הציע את שתי בנות ר׳ לעמל לשני הרוקים הקצינים, והצדדים ראו כי מה׳ יצא הדבר ויאמרו לדבק טוב, ואחרי כי לא יכלו להתמהמה, כתבו תנאים והעמידו

חופה בלי הפסק בינתים והאנשים לקחו את נשיהם וילכו.—

לא עברו ימים אחדים ועיר גריליב כמרקחה והמרקחה העלתה אבעבועות קצף שעלו ופקעו לרגעים, דעות וסברות והשערות של דורשים לשבח ולגנאי, שמועות משמועות שונות שעלו בתהו כאד כלן עד שבאחרונה נתגשמה אחת מהנה ונקלטה כקלא דלא פסיק: מרמה ואשמה ורשע וחטאה! — האמריקאנים האדירים נבלה עשו בישראל, יחשם ומולדתם ועשרם בדותא היא מעיקרא, מנדיל החייט שהשתטחו על קברו לא היה ולא נברא ואת בנות ר׳ לעמל לקחו רק לשם עסק, למכרם בכסף במדינת הים, כי אנשי בליעל המה, סוחרים בנפש אדם ותו לא.—

טובן מאליו כי איש לא הרהיב עז בנפשו להעלות שמועה זאת על דל שפתיו בהיות ר׳ לעמל לנגדו, אבל את פני שפסיל לא נשאו, וכאשר התהלל הפעם הרבה והגים לבו יותר מדאי ביחס אחותיו ורב עשרו באזני חבריו, הגידו לו המה את כל כבודן והתיוו לו את הזין של שם התאר שלהן בכל דקדוקה באר היטב, למרות רוח ר׳ חיימטשי הפרוש שגער בם בנזיפה מפני שמנבלים את פיהם בדבר המביא לידי הרהור עברה ר״ל, ובכן נגלה הדבר לבית ר׳ לעמל וסוף סוף הגיע גם לאזני ר׳ לעמל בעצמו, ואעפ״י שבתחלה התעבר והתקצף ויאמר להשמיד, להרוג ולאבד את מוציאי הדבה המחללים כבודו בקנאתו, לאט לאט שככה חמתו, אהל פניו נשתנו ככרום, עיניו קדרו, קומתו שחה, ידיו רפו וטענותיו נסתתמו וכל הרואה אותו ואמר הזה ר׳ לעמל תרווד התקיף וגבר־אלם אשר ידענו מתמול שלשום.— נראה כי נוכח ר׳ לעמל שיש רגלים לדבר השמועה, על כן שחה לעפר נפשו וגאותו נשבתה. גורל בנותיו שאולי נשבו לקלון בפחזותו, נגע עד לבו ויפרפרהו והאיש הקשה הזה נשבר בחרש כלו.—

גם שפסיל נהפך לאיש אחר כמעט, עזות פניו והוצפתו המכו ויחדל להיות למפגע לכל אדם, מעט מעט התרחק גם מחבריו ורעיו ובאחרונה חדל מבוא להקלויז מכל וכל. דומה

כי עזר על יד אמו בעסק המזיגה וילמד ידו גם למסחר אביו מעת לעת.—

ואנכי עזבתי אז את בית אבותי בגריליק ואבא עירה ווראטנה, מקום מגורי אבות אשתי, לגור בה, ואשכח את לעמל וגם את שפסיל לא זכרתי ולא העליתיו עוד על לבי. אבל המה לא שכחו אותי, כשנתים אחרי צאתי מעיר מולדתי בקרו שניהם בביתי.

את האב כמעט לא הכרתי כלל. איש זקן נדכה ונשבר עמד שחות ונכנע לפני. חפשתי בפניו ובכל תוארו ועצמו את הבן השני בהגדת אמי, את הרשע מכרי לפנים, אבל אין קו ואין שרטוט ואין רמז ורושם, כי גם עז פניו, גם קומתו וצביונו לפנים שנו, ואפילו מגבעתו על ראשו לא נטתה עוד לצדדין כמאז, ותשפל רדת על עיניו אשר בושו להביט נכחן עוד.

— ר׳ לעמל!? — קראתי משתומם.

— הכרתני, ענה ר׳ לעמל באנחה, אעפ״י ששערי הלבין וזקנה קפצה עלי פתאם. יד ה׳ הויה בי ותשפתני לעפר ארץ; אנשי בליעל גזלו את בנותי ויוליכון לארץ לא ידעתי, ועתה לקח ה׳ גם את מחמל עיני, זו אשת נעורי, ממני, היפלא אפוא כי זקנתי ושבתי בלא עתי?

— אמי ירדה אבל שאולה כי מאנה להנחם על הרעה הגדולה אשר באתנו, נענה שפסיל גם הוא באנחת תמרורים,— ועתה אנחנו הולכים לבקש את אחיותי האובדות. לאמריקא אנחנו יורדים.

— יהי אלהים עמכם, אמרתי,— אבל אמריקא גדולה ורחבה היא מאד ואנה אתם פונים בארץ נכריה זאת אשר לא תשמעו גם את לשונה, וכבר חלפו גם שנים מיום... בהביטי בפני המפיקים יגון וכאב נפש, לא יכלתי לכלות את דברי, להעלות את דבר האסון על דל שפתי, והזקן האמלל עוה את יצורי פניו כמתחזק לבלוע את דמעותיו, ויאמר בקול נחר ונפסק לרגעים:

— כן, אויה, ידעתי — מה אדבר ומה אעשה. בתחלת

לא האמנתי, לא יכלתי להאמין, כי רצחו את שתי בנותי יחד ולא אתבונן, ובהודעי את אדי הנורא נשברתי משנה שברון, אשתי חלתה מעקת לב ותתענה על ערש דוי שנה תמימה. לשוא היה כל עמלי, מחלתה אכלה את מעט כספי ותבלה את מסחרי ומשלח ידי. גזרה היתה מלפני המקום, ה׳ נתן וה׳ לקח, אבל בצאת נפשה כי מתה בעניה, ואנחמנה ואתקע כפי לה כי אלך לבקש את בנותינו האובדות, ואם גם עד קצה תבל ואחרית ים, אולי יתעשת אלהים לי ואמצאן ואציל את נפשן מני שחת. אויה!

ר׳ לעמל החריש כי נעתקו מפיו מלין ושפסיל הוסיף תחתיו: „וזה הדבר אשר באנו אליך, אנחנו הולכים עתה נויארקה, כי משמה באו שני הנוכלים בני בליעל אלה אשר הדמונו, כאשר ידענו על נכון.— והנה נועצנו את הרב דקהלתנו ויאמר, כי כפי שהוא יודע בברור יש גם בנויארק מין „מגיד" ושאר מיני צייטונג כאשר בארצנו ונחוץ לכתוב ולהדפים מודעות באותו המגיד ובאותן הצייטונגים בנויארק, ומפני שאתה בקי בעניני צייטונג נתן לנו את המכתב הזה אליך."

שפסיל הוציא מכתב מחיקו ויתן לי ואקרא, וזה לשונו מלה במלה:

„לכבוד האברך המושלם והמופלא והמופלג, ספרא רבה וכו׳ מו״ה... נר״ו.

היות שבלי״ם ידוע למע״כ המקרה לא טהור שקרה בקהלתנו הקדושה איע״א להרבני המופלג מו״ה לעמל תרווד נר״ו, כי באו לכאן אנשים מארץ רחוקה ויקחו להם את שתי בנותיו הבתולות לנשים כדת משה וישראל, ועתה קלא דלא פסיק מעבירים עם ה׳ ונכרים, דברי אמת שנתנו לכתוב, כי האנשים האלה אנשי סדום רעים וחטאים לה׳ עשו במרמה ויקחו את נשיהן ויוליכון כשביות חרב למכרן לקבה של — — — וד״ל, ר״ל.— והנה הרבני מו״ה לעמל הנ״ל ובנו הבחור שפסיל מוכ״ז, מכתתים רגליהם למרחקים ופורשין לים הגדול בהפסד ממון רב ובמס״נ ממש, לרדוף אחרי הרשעים ימ״ש,

להציל את הנפשות העלובות מיד עושקיהן כח, שלא ישתקעו בטמאתן ויאבדו מקרב ישראל ח״ו וד״ל.— אין מן הצורך להאריך לפני מע״כ בגודל מצות ענין פדיון שבויים והצלת נפשות, כי כ״מ למד ושנה ובקי בהלכה והגדה תה״ל. ע״כ אבוא בקצירת האומר לחלותו ולשחרו ולבקשו בכל לשון בקשה, נא ונא אהובי חביבי וי״נ, שלא יפרוש א״ע מהיות מסייע ידי הני הדויים והסחופים מו״ה לעמל ובנו הנ״ל בכל מה דאפשר, הן בעצה טובה והן במכתבים למכיריו שיש למע״כ בלי״ם באותן המקומות שהם הולכים לשם, להמליץ בעדם במקום שאין מכירים אותם וד״ל. ובפרט נחוץ מאד לכתוב להגאַזטין, ומפני שמע״כ יודע בודאי כל הגאזטין שבאמריקא לכן ימחול לכתוב להם כל דבר שרש, כדי לעשות פרסום ופומבי לדבר ובודאי ירעישו צולמות, כי הענין המגונה הזה ר״ל עון חמור הוא אפילו אצלם להבדיל כידוע וד״ל. ועי״ז יתפסו אותם הרשעים ימ״ש למלכות ויענשו כדי רשעתם עד שישיבו את אשר גזלו ויפטרו את העלובות בגט כדת משה וישראל, יאין להאריך יותר כי אין זמני פנוי מטרדא דצבורא וד״ל, רק נא ונא עוה״פ שאל יתרשל מע״כ בדבר כי מצוה רבה היא ובזכות זו יזכה מע״כ לזכות את הרבים וכל המזכה את הרבים שכרו בצדו כמו ששנינו באבות וד״ל. אלה דברי ידידו וי״נ, השפל והנבזה רמה ותולעה הקטן .... בן הרב הגאון הגדול...... חופ״ק גריליב והגליל.״

לא ידעתי אמנם את כל הגאזטין שבכל ארצות אמריקא, כאשר חשב הרב התמים החופ״ק גריליב והגליל בתמתו, אבל שתים מהן ידעתי, אחת עברית בנויארק ואחת וארגאנית בשיקאגא, כתבתי להמולי״ם מכירי את דבר הנבלה הגדולה אשר עשו בני ארצם בעירי, תארתי להם את פני בעלי הדבר לכל פרטיהם, למען יכירם כל הפוגע בהם: אחד זקן בעל קומה ממוצעת, פנים עגולים וחוטם אדום וכרם רחבה; השני איש קרח כבן שלשים, קומה גבוהה ופנים נקודים ועינים טרוטות, והשלישי צעיר מן השני כשנתים,

איש קטן ורזה וחוטמו שקוע קצת וכו׳ וכו׳ וכו׳ כנהוג, וגם את מכתבו של הרב אלי שלחתי להם, להמו״ל העברי במקורו, ולהזארגאני בהעתקה מאשרה כדת וכדין, ואשביעם בה׳ ובכבוד האומה ובפרט בכבוד המולי״ם בעצמם הגדול והנורא, שלא ישקוטו ולא יניחו עד אשר יוציאו לאור משפט, למען דעת כל הארץ וכו׳ וכו׳ הכל כנהוג במכה״ע לאחינו בני ישראל בחלק תקנת עגונות כידוע. וליתר תוקף ועוז אשרתי את הדברים גם בחותם קהל עדת ווראטנא, ובכן עשיתי כל המוטל עלי על צד היותר טוב ור׳ לעמל ובנו שפסיל לקחו את כלי זיינם בידם, את המכתבים ואת המודעות, ויברכוני וילכו.—

אם הועילו המכתבים, אם הרעישו המולי״ם שמים וארץ, אם השיג ר׳ לעמל את חתניו ואם מצא את בנותיו ואיפה ואיך, ומה הגיע אליהן ומה עלתה לו אתן, בכל אלה יש חלוקי דעות, אבל בהא כולי עלמא לא פליגי, כי שב ר׳ לעמל בגפו, ערום כמעט ויחף, אבל וקודר ומעונה בגו ובנפש,— וכאשר נזדמן הרב החופ״ק נריליב והגליל לביתי, בלכתו למסעיו ע״ד הכנסת כלה בהגיע תור נשואי בתו הבתולה, ספר לי על אודותיו כהאי לישנא: „ר׳ לעמל ובנו שבו מאמריקא זה כבר, אבל שפסיל הלך למקום שאין מכירין אותו, בודאי מחמת בושה, וכפי הנשמע הוא מלמד באיזה כפר רחוק, ור׳ לעמל מתפרנס בצער ובדוחק מאמירת תהלים לחולה ולינה אצל בר־מינן ר״ל וכדומה. שמעתי אומרים כי כמה פעמים נשלח לו ממון ממדינת הים ע״י הפאסט והוא אינו מקבלו בשום אופן, בלי ספק משום שאינו רוצה ליהנות מממון שבא בעברה וד״ל, וזהו בודאי נסיון גדול.— האמת נתנה להאמר כי לעמל לא היה לפנים אינש דמעלי ביותר, התערב בעסקי אחרים ובעניני הקהל והעיז פנים נגד נגידים וגבירים, גם שפסיל היה עז פנים גדול בבחרותו ולי בעצמי היה כמה וכמה פעמים עגמת נפש ממנו, שרי להו מרי, אבל גדולה תורה!— ר׳ לעמל ובניו, יהיו מה שיהיו, סוף סוף בני תורה הם, וכיון שנתנסו ביסורים

זכות התורה הגינה עליהם ונכנסה מרדות בלבם וזכו ועמדו בנסיון ונעשו יהודים כשרים.— גדולה תורה שהיא מגינת ומצילה אפילו בעידנא דלא עסיק בה ודו״ל – והמאור שבה מחזיר את האדם למוטב.״ —

וגם אמנם כן הוא..!

ר׳ אברם בן נחום מכפר מכאוביץ.

ציור.

בחדר נמוך וצר, לפנים מחדר מלמדי ר׳ איציק ע״ה, גר יהודי זקן, ר׳ הירש איש שמיחוב.

בכתבי את הדברים האלה הנני רואה בזכרוני לפני את הזקן הזה בקומתו ובצביונו, בגופו הארוך והרזה, באבריו הגדולים והמוצקים, בזקנו הקצר והמסובך, בפאותיו העבות והלבנות, בבתי רגליו הגסים והמטלאים, בכובע השועלים הגדול והמכומש אשר בראשו, בהזופיצא הקצרה ובאזורו הקרוע והמדולדל אשר עליה,— והנני רואה אותו לפני גם בתכריכיו, בשמלות מות אשר הכין לו בעצמו.

ר׳ הירש זה בא מכפר מגורו שמיחוב, אשר לא ידע איש מקימו, אל גריליב עירי לשבת בה, ותהי ראשית מעשהו לקנות לו קרקע בבית הקברות ולהכין לו תכריכים, בגדי עולם להולך בדרך לא ישוב, ואת הבגדים האלה לבש בכל ערב ראש חודש בשובו מתפלות „יו״כ קטן״, וישב לארץ כל היום בהדרו הצר אשר בבית מגורי מלמדי ויקרא תהלים בדמעות שליש. אנכי יראתי את הבגדים האלה יראה גדולה ובשרי סמר מפחד בראותי אותם, ובכל זאת לא יכלתי להסב עיני מן הזקן בהיותו לבוש בהם, ואתגנב בכל רגע אל הדלת ואביט בעד חור המנעול אל חדרו, למרות גערת רבי בי הנני פוסק ממשנתי ומפנה לבי לבטלה.

ר׳ הירש השמיחובי היה איש פשוט מאד, בן כפר.

שעלה זה עתה מן המקוה ופאותיו נוטפות וריחו נודף, בודאי לארץ ישראל ברח; מקנא אני בו, יאכל חרובין ותאנים וצמוקים וישתטח על קברי צדיקים בכפר מירון ועל מערת המכפלה...

— למען ישלמו ר' שמעון בן יוחאי ואברהם יצחק ויעקב את הקפותיו בחוץ לארץ ויפדו את שטרותיו המזויפים מידי נושיו בכל פנות העולם, צחק חסיד בעל חטוטרה ובעל עינים קטנות ואמוצות המפיקות ערמה ורוע לב, ר' חיימיל ישתטח על קברי צדיקים ומאטילי מצדה גם היא תשתטח — — בעל החטוטרה זרר עתה ולא כלה את דברו, וחסיד צעיר לימים טפחו על מגבעתו השעירה ויקרא: אל תנבל את פיך גבן, בוש והכלם!

— דום שקץ! נתן עליו הגבן בקולו וישוה את מגבעתו הכמושה על ראשו, אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו, והאַוז רואה רק שבולת בחלומי. אמרתי כי חיימיל ישתטח על קברי צדיקים ומאטילי זוגתו תשתטח על קברי צדקניות, ומה אתה חפץ שקץ? — אבל בעיקר הענין, הוסיף בגאות איש יודע דבר לאשורו, בעיקר הענין אומר לכם, כי כלכם טועים אתם כמקל של סומא, לא ברח ר' חיימיל למדינת הים כלל, לא לאמריקא ולא לארץ ישראל, להבדיל, כי אם נחבא הוא לברוח לאיזו עיר קרובה או רחוקה בארצנו, שם יחבא עד יעבור זעם, וכשוב חמת הלוים, יגיח ממחבואו וישוב לחדות בשמחה את פנינו כליל אמש, תראו וידעתם כי חכמתי.

— פישל, פישל, מה אתה שח, ענה הארוך בעל הפאות הנוטפות בגרדו את ראשו בימינו ממול ערפו ובשמאלו את חזהו מבעד לכתנתו, אלמלי ברח ר' חיימיל על מנת לחזור, מאטילי זוגתו למה ברחה עמו? — הצדיקת הזאת..!

— וי וי! נשמע פתאם קול צוחה! ואיש קטן פסח את רגלו האחת ועור באחת מעיניו, נדחף אל הקלויז בבהלה, פנקס גדול קרוע בזרועו, הקב שלו תחת אצילי ידיו, וקופסת פח ברזל ריקה בשמאלו, וי, צעק הקטע מרה, ר' חיימיל

איננו והכסף איננו, לא נשאר ל ה י ו ל ד ו ת כי אם פנקס החברה וקופסא ריקה זאת, הביטו וראו — האיש הקיש בקב שלו על שולי הקופסא ההפוכה ותקרא: קיש קיש, לחרדת אזן, — ריקה ואין בה, ואנכי זה עשרים שנה שמש ומזכיר אנכי בחברת יולדות זאת ותקראנה אותי כאלה היום, ואנה אני בא לעת זקנה והגבאית ברחה וכסף החברה...

גם הוא ברח, נכנס ר' פישל הגבן לתוך דברי השמש החגר בקול בוכים ולעג לצון, גם מאטילי ברחה וגם כסף החברה ברח ואיננו, אוי נא לנו כי חטאנו! — אבל חלילה לך מהתיאש, מאיריל חביבי, החברה לא ברחה חס ושלום, גם הפנקס קים והקופסא קימת, ומשום צדיקת זאת שפשטה את הרגל וברחה לה, לא תחדלנה העניות והאביונות ללדת בנים ובנות חס וחלילה. הרבה נשים צדקניות למקום גם בלעדי מאטילי, ועוד מעט מזער ולקחה גבאית אחרת פקודתה והחברה תשאר כשהיתה, ומאיריל שמש נוהג בה כמאז ומקדם. — הנחם אפוא מאיריל והתחזק ואל תתיאש.

— מזל טוב! — קרא איש צעיר לימים לבוש קרעים ועל ראשו ספאדיק מכומש וממורט, בהתפרצו אל הבית בחרדה גלויה, מזל טוב! קרא בצחוק יאוש, עצי החיים והיד והציץ והכתר, כל כלי הקדש...

מלין נעתקו מפי האיש ולא יכל לכלות את דברו מקצר רוח, ובעל החטוטרה ענה משתומם:

— ומה? — עצי החיים והיד והציץ והכתר נשאו אלה את אלה, נזדוגו אלו באלו ויפרו וירבו בדמותם ובצלמם כלי קדש חדשים למינם, כי תברכנו בברכת מזל טוב, יוסקא? — הפלא ופלא!

השומעים צחקו בכל פה ויוסקא שמש הקלויז ספק את כפיו ויקרא:

— לא היה ולא נברא. אדרבה, כלי הקדש אבדו וכלו מן העולם, עצי החיים והציץ והיד והכתר, וגם מנורות הכסף, מנורות השבת, אבדו ואינם. — את הכל הבריחו עמם ר' חיימיל ומאטילי בברחם, לא השאירו שריד.

— פלא והפלא! קרא חסיד נוץ ועב, קצר צואר ובעל פנים מלאים ומזוהמים, פלא והפלא, קרא בגרדו את סנטרו תחת זקנו הקצר והמסובך בכל עשר אצבעותיו יחד, ר׳ חיימיל שפקת הוא, מטלטלים הללו למה הם לו? הלא של הקדש הם ואסור למכרם או ליהנות מהם ולמה זה הבריחם עמו? —הפלא ופלא!

— אי משום הא לא אריא, ענה בעל ההטוטרה, בודאי כדי לשמרם מפני הגנבים לקחם עמו, ועתיד הוא להחזירם לעתיד לבוא, לכשישוב אלינו אי״ה במהרה – אלא אי קשיא הא קשיא, מאטילי שגם היא פקחית, למה השאירה בזה את הקופסא ואת הפנקס, ולא הבריחה עמה גם את ר׳ מאיריל שלה בעצמו עם הקב שלו, כמו שהוא לפנינו בזה? — אם לאמריקא או לארץ ישראל, ואם לאיזו עיר קרובה או רחוקה בארצנו נשאוה רגליה, בין כך ובין כך הצדיקת הזאת בודאי תהי לגבאית צדקה בכל מקום שהיא, ואם לא טוב לה כי יהיו לה כל אלה מן המוכן ומשלה, ולא תצטרך לחדשים ולשל אחרים?

— הודאי שלך, ר׳ פישל, מוטל בספק גדול בעוה״ר, נענה ר׳ יודילי, חסיד מתון, יהודי חשוב ונשוא פנים בהקלויז, גבר חלש ורזה מאד, באנחה כבדה – הדרך ממעט את השם, והרבה עשו כר׳ חיימיל ולא עלתה בידם בעוה״ר.

— אבל הרבה והרבה עשו ועלתה בידם בכל תוקף, ענה הגבן. הבוחר בירושלים ובורח לארץ ישראל, למשל, אי חבים הוא נעשה שד״ר או גבאי כולל וממונה על החלוקה ווזכה למה שזוכה כידוע – והבורח לאמריקא או לשאר מדינות הים, אע״פ שסרחת כאן והעלה סרחון גדול, כיון שבא לשם שוב אין מהרהרין אחריו, ואם אומר ירא חטא אנא ומדקדק במצות הרבה, מאמינים לו וממנים אותו למו״צ ושו״ב ורב ונאמן, ושכרו הרבה מאד בזה ובבא, ולא עוד אלא שמצילנו גם אותנו פה מן החטא, מאכילת איסור ממש רחמנא ליצלן. — אותו הותיק החותם עצמו בשם „ר ב ד ק ״ק ד ו ק ל ע ר מ נ ן א ב ר ה ם״, למשל, כיון שבא לק״ק נויארק

נעשה למדן וירא שמים וזכה שנתגלו לו הני אַוזי דרבה בר בר חנה דשמטי גדפייהו משמנייהו וקא נגדי נחלי דמשחא מתתייהו ומיד קנא לה׳ ולתורתו קִנאה גדולה ואסר לנו שמן קיק, קאטאנאֶל בלע״ז, לאכילה, משום חשש תערובת אותו השומן של הני העופות, האסור לעת עתה משום אבר מן החי ונמכר שם באמריקא בזולי זול כמובן, „א׳ צענט כל פונט״, כמו שכתוב באר היטב מלה במלה בכתבי העת להיראים משנת תרנ״ט, ע״פ הודעות הגאונים הגדולים יצ״ו — ואותו הותיק בעצמו, „הרב דק״ק דוקלער מגן אברהם״, בזכות שהציל את אחינו בני ישראל מאכילת איסור חמור כזה, זכה ונעשה לו גם ונתיקר השער של אותו השומן בעצמו שהיה נמכר בתחלה על דברתו „א׳ צענט כל פונט״ ועמד פתאם בכפלי כפלים משער שמן זרעונים, והוא, „הרב דק״ק דוקלער מגן אברהם״ בעצמו, נעשה עד וסופר וחותם ונאמן ומשגיח בפאבריק של שמן, ומאז הותר שמן קיק אפילו להמהדרין מן המהדרין, ג״כ ע״פ הודעות הגאונים הגדולים יצ״ו, כמו שכתוב ג״כ באר היטב בכתבי העת להיראים דאשתקד — הלא תראו רבותי עין בעין כי הבורח מהכא להתם עולה ומתעלה למעלה למעלה, ולמה אפוא לא תהי מאטילי שלנו לכל הפחות לגבאית צדקה באשר היא שם.

— הגבן הזה כבר אינו יודע מה הוא שח, ענה חד מחבריא בגאוה ובוז, חדא, מה ענין „הרב דק״ק דוקלער מגן אברהם״ לכאן, ואידך, שפיל שטיא לסיפא דקרא: באותם כתבי העת להיראים כתוב בפירוש כי כבר הזרו בהו הגאונים הגדולים יצ״ו מהאי, וחזרו ואסרו גם שמנו של „הרב דק״ק דוקלער מגן אברהם״ בעצמו, וגם כל השמנים שבכל העולם כלו, הוץ משמנם של הגבירים הנדיבים של גאון גאון בק״ק שלו דוקא, משום...

— משום לא כלום, נכנס הגבן לתוך דברי איש ריבו בצחוק לצון כמנהגו — משום אדם קרוב אצל עצמו ותו לא מידי. אבל נחזור לעניננו, ואנא בדידי, כי ר׳ חיימי,

ומאטילי שלנו לא לאמריקא ירדו, כי אין זה לפי כבודם ויחוסם כלל, ולא לארץ ישראל עלו, משום מראית עין שלא יאמרו הבריות חובבי ציון המה, חס ושלום, ועלו לארץ לעמוד שם על הקרקע חלילה, אלא ודאי...

— אלא ודאי גבן בעלמא אתה, עקש ופתלתול וכל מום רע, שסעהו אברך לבוש מחלצות כאחד מבני העשירים. בשאט בנפש, מבלי נתן אותו לכלות את דברו, — חבת הארץ בעצמה מי אסרה? והלא נתן הצדיק מרקשוא הכשרו עליה והתירה.

— עם הארץ! קפץ וקרא חסיד קפדן ומבוהל בחמה עזה, לעמי הארץ וקלי דעת ועבריינים שכמותך התירה הרב מרקשוא, משום מוטב שיעשו בהיתר ולא יעשו באיסור, ואעפ״כ מליזין עליו כל צדיקי הדור כי נתן יד לפושעים ועשה שותפות עם מגולחי זקן וקצוצי פאה, והלואי שלא יתחרט.

— יישר כחך ר׳ איציק כי היטבת לראות, ענה בעל החטוטרה, בעיקר הענין בודאי הלכתא כוותך, אלא שיש גם דברים בגו, וכך הוה מעשה, לנו ולכיוצא בנו לא הכשיר הרקשואי יחיה חבת הארץ כל עיקר, אבל הסכים שילכו לשם אותם האפיקורסים והמינים שבנו לע״ע וכשיעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו, נשליך אותם משם ונבער אחריהם עד תומם, ואנחנו נשב תחתם בארצנו הקדושה איש תחת גפנו ותחת תאנתו על התורה ועל העבודה, עטרותינו בראשינו ונהנים מזיו השכינה כדבעי למהוי.

— דבר גדול דבר הרקשואי יחיה, דברי נבואה ורוח הקדש ממש, קיים ר׳ יודילי המתון בהניעו את ראשו הנה והנה ובשרקו בשפתיו: פיש — פישש — פישששש! — דבר גדול וקדוש ונורא, הפלא ופלא! — ואולם, הוסיף באנחה, אנחנו לא שמענו את דברי הצדיק האלה בלתי היום, ופן לא שמעם גם ר׳ חיימיל כמוני ועלה לארץ בשוגג חלילה?

— ומי חשיד קוב״ה להביא תקלה על ידי אדם שכמותו, על ידי איש כר׳ חיימיל שלנו? התקצף הקפדן, ר׳ חיימיל

אע״פ שברח, יהודי כשר וירא שמים הוא ואין הקב״ה מביא תקלה על ידו.

— בודאי ובודאי לא, קיים בעל החטוטרה, אלא שרוז.ה אנכי שם את ר׳ קאפיל חברנו, הוסיף בלעג לשונו ובהראותו באצבעו על אחד החסידים העומד בפה פתוח ומביט בעיני עגל אל פני הדוברים, רואה אנכי את ר׳ קאפיל שלנו עומד הכן להקשות קושיא עצומה: „אטו זיוף שטרות, הברחת נכסים ומעילה בקדשים לאו תקלה נינהו?״ — אבל שוטה שבעולם! מה ענין דברים הנוגעים לממון לדברים הנוגעים אל הנשמה? — בדברים שבממון אפילו המהדרין מן המהדרין מקילין לעצמן, וצדיקי הדור לא יגערו בהם ח״ו, אדרבה וד״ל... ענין אחר לגמרי הוא דבר שאיסורו פשט בכל תפוצות ישראל, תבת הארץ בזמן הזה כיון שהחזיקו בה האפקורסים אסרוה כל צדיקי הדור איסור גמור, וח״ו שיתקל בה יהודי כשר כר׳ היימיל שלנו, והדבר פשוט.

— פשוט בתכלית הפשטות! — הסכימה החבורה כלה.

— וכיון שנתבררו ונתלבנו הדברים, הוסיף בעל החטוטרה בצחוק נצחון, כיון שזכינו לדין שלא ברחו ר׳ היימיל ומאטילי זוגתו תחיה, לא לאמריקא ולא לארץ ישראל להבדיל, מצינו למדין כי נחבאים המה בודאי באיזו עיר ואם בישראל, והמה מתגוררים לעת עתה בבית איזה מצדיקי הדור עד שתעמוד להם תפלתו ויעבור זעם וישובו אל ביתם ואל מנוחתם, וגם כסף החברה והמנורות וכלי הקדש הכל על מקומו יבא בשלום — תראו וידעתם כי חכם עדיף מנביא.

* *

*

ברי ר׳ פישל הגבן, החכם העדיף מנביא, נתאמתו אמנם לכל פרטיהם ודקדוקיהם.

לא עברו שנתים ור׳ היימיל ומאטילי אשתו שבו תה״ל בשלום, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשותם — לא כי

מתו באמת ונפטרו מן העולם ממש, חס ושלום! הרבי לא צוה – וקרא אסמכתא בעלמא הוא – אבל גרמה זכות רבו וצדיקו של ר׳ חיימיל דנן ונתמתקו הדינין ונתיאשו ונתרככו עשוקיו, ונתפשר עמם ונפטר מנושיו במשהו דמשהו בעזרת השם יתברך, ובכן שב אל עירו ואל מקומו כאמור וכבודו חדש עמו כבתחלה.

פני הקלויז שנו אמנם כמעט מאז לכת ר׳ חיימיל בגולה עד יום שובו בשלום, גדיים שהניח נעשו תישים מנגחים, ותישים שהניח נעשו צאן אובדות. דגל הזהב העומד במזרח נקרע ונעשה טלאים טלאים, כפירים רשו וידלו וירדו למערב, והשכים יושבי קצות נתעלו וירשו מקומם, כי עשו מה שעשו ויכלו ויתעשרו. — גם השמש ר׳ מאיריל מכרנו מיום המעשה, גם הוא עוד אינו, כי הגבאי החדש הסירהו ממקומו בתתו פקודתו לקרוב אליו ממשפחת אשתו כנהוג. — אך העולם בכלל כמנהגו נוהג כמאז גם היום. גם בהקלויז דק״ק תהובהניץ תהלה לאל. — חוצפא מהני, וחוצפא ועזות דקדושה יש לו לר׳ חיימיל שלנו במדה הגונה בעזה״י, ומאטילי אשתו מסיעתו מצדה גם היא בצדקתה ובנדבת לבה ובהבארשט הנפלא שהיא מבעלת בשביל חסידי הקלויז לסעודת „מלוה מלכה״ בכל מוצאי שבת קדש, ובכן עולה הוא למעלה למעלה וכבר הוא גם גבאי ואמרכל כמאז ומקדם, אין מחסור דבר.

אם השיב את מנורות הכסף ואת עצי החיים והציץ והיד והכתר ויתר כלי הקדש? אל תתחכם הרבה, ידידי הקורא, ואל תרבה בשאלות; בודאי עוסק הוא בצרכי צבורו באמונה. ומובן מאליו כי גם מאטילי הצנועה הושבה על כנה בכבוד גדול ותבחר שנית לגבאית בהחברה יולדות פה אחד כראוי. — אלמלי היה השמש החגר חי, כי עתה בלי ספק לא דחוהו גם אותו ממקומו וישב לחזור על הפתחים עם הקב שלו, בפנקסו ובקפסתו כמלפנים, אבל האמלל הזה נשאר בלי מזון ומחיה בהתדלדל החברה אז ביום המעשה, ובין כך וכך מת לו ברעב ונפטר לו מן העולם

בעירום ובחסר כל ולא זכה לראות בהתיסד החברה שנית ובשוב גברתו שנית לגדולתה. „חבל על דאבדין! נאנחה מאטילי טובת הלב, אדם צנוע ויהודי כשר היה המנוח עליו השלום, אף על פי שבמחילת כבודו... ה׳ לא יחשוב עון לו... כדאמרי אינשי: דלות מביאה לידי פסלות... אך עכשיו שמת תהי מיתתו כפרתו... ברוך דין האמת!“.

ר׳ יוסקא הינדה׳ס וחלומו.

יום קר ולח בשילהי דסיתווא, שלג וכפור, רוח סערה וגשם טורד יחדו. הבריאה כלה עטופה ענן וערפל וחשכת מים, לא יראו שמים ממעל ולא תראה יבשה מתחת, כאלו נהפכו סדרי בראשית, כאלו נקרע המסך המבדיל בין מים עליונים לתחתונים, וישראל אשר בנבזא שמחים ובדין הם שמחים: אדר נכנס היום ודין מפורש הוא כי משנכנס אדר מרבין בשמחה, ואך אחד משלומי אמוני ישראל בעיר, איש שלא טעם טעם חטא ועון, שלא עבר מימיו על מנהג קל ובפרט על דין מפורש בשלחן ערוך חלילה, הוא לבדו יושב עצב ושומם ופניו קודרים כפני הבריאה ביום סגריר זה— ר׳ יוסקא הינדה׳ס, בו התגרה השטן היום ויגרה מדון בינו ובין אשתו ויתקוטטו ויריבו, ואחרית הקטטה והמריבה היתה כי ברחה „הארורה״ מן החדר ותעזב את בעלה על היונק המוטל בעריסה, צועק ומילל וגועה בבכי, ועל שתי הילדות הקטנות הזוחלות על הרצפה ומתלכלכות ומתגוללות בין אוזים כפותים אשר הבית מלא מהם,— ובהקלויז אשר הוא מתפלל שם ירועע וירונן, אוכלים ושותים ושמחים בסעודת ראש חדש, אשר כרו לכבוד היום. והוא, ר׳ יוסקא הינדה׳ס, ראש וראשון בכל סעודה של מצוה, רעב עתה וצמא, יושב בדד כאבל ומניע את העריסה ברגלו ועיפה ולית דמשגח ביה.— ואם יתכן הדבר הזה? — איכה לא נפקד מקומו בהקלויז ולא שאל איש איהו? — אלמלי זכר איש אותו ויבא לראות מה היה לו כי עתה ידע מה לעשות,

ואלמלי היתה עתה אשתו ברשותו, ויקרענה כדג בלי שום ספק, אעפ״י שהיא גדולה ממנו בקומה ובכח ואעפ״י שנות הוא תמיד לרצות. — כי לא ברחה אשתו על מנה שלא לחזור חלילה, זאת ידע ר׳ יוסקא נאמנה; הן מוכרחת היא לשאת את האוזים אל השוחט, כי על כן כפתה אותם בידיה וגם על כן לא האכילה אותם מן הבוקר כדי שלא תארע ח״ו תקלה בשחיטתם. — שוב תשוב, בלי שום ספק, אבל למתי? — בין כה וכה וכבר יברכו בהקלויז ברכת המזון והוא לא יהנה מהסעודה אפילו באצבע קטנה. — רבונו של עולם! — ואיזה שעה עתה ביום? — על פי השערה ואומדנא עוד היום גדול, ובחוץ כבר אתא ליל ובחדרו חשך ואפלה, אין זאת כי אם לא ישמשו המאורות היום והעולם חוזר לתהו ובהו. — והאוזים מתנפלים הנה והנה, מתלבטים, מכים בכנפיהם ובחרטומם, מתנגשים ומתגוששים, מנסים לשוא לנתק את מוסרותימו וצועקים צעקה נוראה, והילדות צועקות ומיללות, והיונק צועק ובוכה בלי הפוגות, ואימה חשכה נפלה גם על ר׳ יוסקא האמלל ויצעק גם הוא צעקה גדולה ומרה, ומפחד פתאם הסתתרה בינתו ויקפץ ממקומו וינסה לנוס החוצה, אבל האיש רפה כח, מהני קצירי ומריעי, ומעצב ורגז ורב עבודה אשר עבד היום בהניעו את הילד בערשו, עיף הוא ויגע ולא יוכל לעמוד על רגליו, ויפל ויכרע תחתיו ויבך בכי גדול, עד אשר לא היה בו כח לבכות עוד וירדם ויישן. — הוא ישן והחדר מתמלא אורה ועושר ויקר והוא מתרחב ומתנשא לעיניו עד כי רחב וגבה מאד ונעשה לטרקלין גדול ומלא כל שכיות החמדה בהקלויז של הצדיק מסאדיגורא לגדל וליפי. — האוזים העומדים לשחיטה ישנם בחדר בבתחלה והוא, ר׳ יוסקא הינדה׳ס, רואה אותם בעיניו לפניו, וגם את הילדות בנותיו המטונפות וגם את היונק אשר הניע זה עתה בעריסתו על אפו ועל חמתו, אבל פנים חדשות לכל אלה: — הני קאקי חיורי, נעלים ופוזמקאות עתה ברגליהם, לבושים טליתות קטנות ועל ראשיהם ירמלקאות של סאטיט מגוהצות, והמה מטיילים בגרון נטוי, מעלים עשן מקני

מקטרות ארוכים אשר בחרטומיהם ומספרים מעשיות מצדיקי עולם בהתלהבות גדולה ובשמחה רבה.– הילדות, בנותיו הקטנות, כבר בגרו וכבר השיאן לשני אברכים מופלגים מבני היכלא של רבו השווינאוויצי בעצמו, והנה עומדות עתה רעולות במטפחתן על שלחן המערכת בקצה הטרקלין, קולפות ביצים ובצלים ומחתכות דגים מלוחים, צנון וחזרת וקשואים ושאר מידי דאכילה, בעוד אשר בעליהן ממולן מוזגים יי״ש בבקבוקים גדולים.– הילד לא יצעק עוד ולא יבכה, משתעשע הוא על רב שלום ונחת בחיק אמו, כי שבה „הארורה״ ותקנחהו ותינקהו, והוא, הילד, הולך הלוך וגדול לעיניו מרגע לרגע, ויהי לתנוק של בית רבו, ויהי לבחור יפה, ויהי לבר מצוה, ויהי לחתן, ויהי לאברך, לבעל כלה ולהסיד מופלג, ויהי אוז בין האַווזים, מטייל בחברתם ומיסב עמם לסעודה על שלחנות ערוכים מְלאים כל טוב, כל מעדני מלכים. והסעודה גדולה שבעתים מסעודתו של שלמה בשעתו, והמשתה גדול שבעים ושבעה מהמשתה שעשה אחשורוש לכל שריו ועבדיו יחדו, המרק והבשר והדייסא והפשטידא כלם של שומן, מיני הלפתות כלם של דבש, היי״ש כלו אש בוערה, וכל מיני היינות של נופת צופים ממש, והרבה, הרבה מאד, בלי שעור ובלי ערך, עד שאין הפה יכול לדבר.– ו„הארורה״ שלו משרתת את הקרואים בידים חרוצות והיא התהפכה כלה ותהי לאחרת מכל וכל, מטרנותא ממש מכף רגלה ועד קדקדה, נתייפתה הינדה השחורה ופניה מפיקות אהבה ורצון ומאירות כשמש וכירח להבדיל.– לבושה היא כרבלתא וזיגא שיראי דמטו לה עד ברעה, והעיר של זהב אשר על צוארה גדולה כנבזא כלה, והנזמים אשר באזניה מגיעים עד טבורה, והטבעות והצעדות והצמידים על ידיה כלם אודם פטדה וברקת וכו׳ וכו׳ – .

והוא? – ר׳ יוסקא הינדה׳ס בעצמו? – לתמהונו הגדול לא הכיר עד עתה ולא ידע כלל כי הוא לימין רבו הוא יושב, לימין השווינאוויצי בכבודו ובעצמו, היושב על כסא רם ונשא לבוש בגדי משי לבנים כשלג, מנעליו אשר ברגליו ועד

הזופיצא ועד האבנט ועד המצנפת אשר בראשו, וירא ר'
יוסקא ויחרד וילפת, והוא טרם הספיק להבליג על חרדת
נפשו, והצדיק סמך את שתי ידיו עליו, והידים האלה כבדות
כובד אבן ונטל החול וגם תכבדנה מרגע לרגע עד כי כרע
תחתן ולא יכול גם להניע יד ורגל, לשאוף רוח ולהוציא
מלה מפיו. – הוא שוכב כאבן שאין לה הופכין וכאלו כפאו
עליו הר כגיגית, רואה ושומע ולא יהגה בגרונו, רעב וצמא
ואחוז בולמוס אליבא דריק״א, והקרואים אוכלים ושותים,
חוטפים בחרטומיהם ובולעים בחפזון ובבהלה, ואחרי השמידם
את כל הכבודה אשר לפניהם לבלי השאיר גם כוס יין גם
כזית לחם לברכת המזון, ותקם החבורה כלה ותצא במחולות,
וירקדו ויפזזו ויכרכרו, וישירו ויזמרו וירננו, ויתופפו על דוד
וקלחת, ויחצצרו במשפך ובקנה של וישט, ויריעו וישריקו
בכל עז, ותבקע הארץ לקולם ויבקעו השמים ממעל וה ש
נאוויצי קרא בבהלה גדולה: „נפתחו שערי השמים,
יוסקא, מהרה ושאל לך דבר וינתן לך.״ – ויתחזק
האמלל ויחגר שארית כחו וצעקה התפרצה מקרב לבו:
„הארורה שלי ימח שמה וזכ.״... אך עוד שאלתו בין פתחי
פיו, והשמים נסגרו והחזון כלו כעשן כלה, והוא הרגיש
כאב אנוש בירכו השמאלית ותנועה חזקה בכל יצורי גוו
ופתאם התנודד ועיניו נפקחו וייקץ והנה... „הארורה״ שלו,
הינדה שחזרה לשחרוריתה מכף רגלה ועד ראשה, עומדת
לפניו, בועטת בו וקוראת בקול נורא: „רוצח! אוי, מה
אתם אומרים לרוצח אשר כזה? אשתו הדוויה והסחופה רצה
בקור וקרח בכל חוצות העיר לבעבור אוז להשתכר בו פרוטה
והילדים צועקים ובוכים בבית והוא שוכב לו כמלך ויישן
שנה של צהרים וגם בשנתו יחרף את אשתו ויקללנה! –
עמוד גזלן ומרצח, עמוד על רגליך והביאה כרגע את האווזים
אחרי לבית השחיטה ואחר אחשב עמך למען תדע!״

* *

לשבת של פרשת זכור עלה ר' יוסקא שוינאוויצה זיספר את חלומו לרבו באימה וביראה וברתת ובמורא, ולא יכל הצדיק להתאפק ויצחק מאד ויאמר: „ולי אתה מספר, שוטה שבעולם, כלום לא ראתני שם ולא ראיתיך?" – ויפן אל הסידיו העומדים עליו ויאמר: „הראיתם מימיכם שוטה מופלג, ביש גדא וטמיא מזלא אשר כזה? הטפש הזה זכה פעם אחת בחייו וזמנו אותו לסעודת ראש חדש בגן עדן ולא טעם ממנה אפילו כעדשה וכשעורה, ולא עוד אלא שבשעת רחמים ועת רצון נטרפה דעתו ושאל שלא כהוגן ולא עלה בידו ולא כלום. אלמלי חכים היה – אבל אלמלי חכים היה כי עתה לא היה שוטה כאשר הוא. הוא אשר אמר הצדיק מראפשיטין ע"ה: „אם אראה את הכסיל אפילו כשמוליכים אותו בתפים ובמחולות לגן עדן אחוי ליה תאנה דמתקריא פינא ואקרא אחריו בפה מלא: אעפי"כ טפש אתה ותו לא מידי:" –

ר׳ חיימיל ואשתו בכלכלתם ובתקנתם.

אחרי שהבריח האברך ר׳ חיימיל הגבאי את נכסיו בשלום, הבריח את עצמו גם כן וגם את זוגתו מרת מאטילי הבריח עמו, ושניהם הבריחו עמם גם את בניהם ואת בנותיהם בנהוג. – בליל מוצאי שבת קדש לסדר „וישת מן היין וישכר" רקד ר׳ חיימיל בפעם האחרונה בחברת רעיו היראים והשלמים ויפזז ויכרכר בכל עז בסעודתא דדוד מלכא, ויהי בוקר יום ראשון פרשת „לך לך מארצך", ושריד לא היה לבית ר׳ חיימיל בתהובהניץ עירו עוד.

המקוה כלה כמרקחה והקלויז כלה כים נגרש. חסידים ואנשי מעשה, טובלי שחרית ומשכימי קום לתפלת ותיקין, רצים מבהלים ודחופים מהכא להתם ומהתם להכא, להודע ולהודיע, לשמוע ולהשמיע ולחקור ולדרוש חיש דבר השמועה הנוראה הזאת, והנה אמת נכון הדבר, ר׳ חיימיל ברח!

— האם דבר קטן הוא? ר׳ חיימיל ומאטילי זוגתו ברחו! להיכן ברחו הנאהבים והנעימים האלה?

— להיכן? – נענה חסיד אחד בא בימים בכבד ראש, להיכן בורח כל העולם כלו – בודאי לאמריקא ברחו.

— לא מסתברא מלתא, נענה חסיד נכבד אחר, וכי אדם פשוט הוא ר׳ חיימיל, איזה איש מגושם חלילה, כי יברח לאמריקה, מדינה שכלה טרפה כנר של חלב וכדבר אחר רחמנא ליצלן; לפי עניות דעתי לארץ ישראל ברח, לצפת או לחברון, כראוי לאדם כשר וירא שמים כמהו.

— כן, קיים אברך ארוך אחר, חסיד נחפז ומבוהל

ישר ותמים ודבר לא היה לו בעולמו כי אם את התפלה אשר התפלל בקר וערב בבית הכנסת, את לחם הדגן עם מרק הגריסין אשר אכל לשובע ואת התהלים והמעמדות אשר קרא כל היום ואת החצות אשר ערך בכל לילה.— על דברת מלמדי ר' איציק ע"ה, הפקיד האיש סך הגון בידי חנה מינדל השלחנית וידו תמצא לחיות בו ברוח ולא בצמצום, אבל צרכיו מעטים היו מאד וגם קמץ בכל דבר הנוגע לגופו, בעוד אשר ידו פתוחה תמיד לתת פרוטה לעני ולהשתתף בכל מעשה צדקה כאחד מבעלי הבתים החשובים בעיר, אומרים אמור, כי מעת בואו נמצאו דינרי זהב ואדרכמונים בקופסת „מתן בסתר" בבית הכנסת אשר הוא מתפלל,— דבר אשר לא נשמע בגריליב עירנו לפניו.— יש אשר התקלסו בו חברי התלמידים בני גילי, הפכו את כבעו, גנבו את חגורתו כדי להקניטו, או החליפו את ספר התהלים אשר לו — בסדר הגדה לפסח או קינות לתשעה באב, למען הביאו במבוכה ולהרעימו ולהכעיסו, אך הוא לא התקצף ולא כעס מעודו, אדרבה צחק עמהם, אם עלה בידם להונותו כדבעי, כאלו שמח על משובתם, כאלו חפץ בעצמו לעשות נחת רוח להנערים העוסקים בתורה, אשר הוא לא זכה לה בעונותינו הרבים.

ואולם אם לא נטר שנאה להנחרים בו ויאהב גם את הטונים אותו בכל עת מצוא, כי בלבו הטוב לא היה מקום לכעס וקצף ואף כי לנקם ושלם, בכל זאת, אותי אשר לא התגריתי בו מעודי ואריב בהמתקלסים בו, בשחרי אותם מוסר כי לא יהדרו פני זקן כתורה וכמצוה, אותי אהב מכל חברי על ישרי ותום דרכי ומובטח היה בי שאזכה להיות „למדן", זכיה גדולה אשר לא ידע גדולה ממנה בתבל כלה. גם אנכי אהבתי את הזקן התמים בכל לבי, כל הימים אשר למדתי בחדרו של ר' איציק מורי ע"ה משנת העשתי עשרה עד שנת השלש עשרה לימי חיי. אחרי כן הייתי גולה למקום תורה לעיר בראדי, ואחר שם ארבע שנים בישיבת הקלויז, מתעתד להיות רב בישראל, אשר לא נעשיתי בעונותי,

הרבים, ומובן מאליו, כי כל אותן השנים לא שמעתי על אדות הזקן דבר ואשכחהו. בשובי בשלום אל בית אבי בחור כארזים ומלא ברכת ה׳, כל חמדת ישראל, ש״ם ופוסקים עם צאצאיהם וצפיעותיהם כאחד העלוים המופלגים אנשי השם, וישמחו בי כל לומדי עירי ובפרט רבי ומורי לפנים ר׳ איציק ע״ה, וכטוב לבו עליו על תלמידו האהוב אשר בו יתפאר, צחק ואמר לי: „אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, חדא, פשוט, כדאיתא באבות בהדיא, כי לכך נוצרת, ואידך, כי בודאי רק ברכת הדיוט ואמירת תהלים שלו עמדה לך: ר׳ הירש השמיחאווי התפלל בכל יום שתצלח בלמודך ועלתה לך, ועל כל פנים עליך לבא לראותו ולקים אגב אורחא גם מצות בקור חולים, כי חולה הוא, שוכב על ערש דוי ולא יצא מפתח חדרו החוצה זה שנה ומחצה״.

ואנכי אמנם לא התמהמתי הרבה ואבקר את הזקן השוכב למעצבה בחדרו הצר, בדד ועזוב באין קרוב וגואל בערער בערבה.

לא אגזם אם אומר, כי הזקן שמח עלי שמחה גדולה כשמחת האב על בנו יחידו כי אבד ממנו בילדותו והוא שב אליו בתפארת בחורים מלא כל חמדה ויקר, אחרי כי לא פלל לראותו עוד.

— השם יתברך יודע כי אשיב את נפשי, גמגם בלשונו בכבדות ולמקוטעין באחזו את ימיני בשתי ידיו הרועדות, הש״י יודע כי אשיב את נפשי בראותי פניך. ר׳ איציק ספר לי כי ל״ב ג׳ מן הישיבה, כי „למדן״ גדול אתה — אנכי אמרתי תמיד כי למדן גדול תהיה — אשריך שזכית ללמוד את התורה הקדושה! אשרי אביך ואמך שזכה אותם הש״י בבן נעים כמוך, הש״י יזכה אותם להכניסך לחפה ברוב שמחה ונחת! — אנכי לא זכיתי להכנים את בתי לחפה, נאנח הזקן מרה, אלמלי היתה לי הזכיה מאת הש״י, והיה לי חתן למדן כיום — בודאי גרמו עונותי הרבים וה׳ הצדיק, יהי שמו הגדול והקדוש מבורך! — קרא הזקן במר נפשו ועיניו הטרוטות זלגו דמעות אשר נקרשו בין קמטי פניו והוא גם לא נסה למחותן,

כי לא הרגיש ולא ידע, באבוד חושיו בו כמעט.

למראה הזקן הגוע לעיני לא יכלתי גם אנכי להתאפק וגם עיני החלו לדמוע, אך הוא התבונן בי רגע ויתנן קולו ויאמר:

„לא, לא, אל נא תבכה בן יקיר! אינני חסר דבר, ר׳ איציק הבטיחני לומר קדיש על קברי, אחר מאה ועשרים שנה, וקדיש יתום שכרתי לי מחחברה״. וכדי לפכח צערי התחזק וישאלני בפנים צוחקות: „ואיפה למדת תורה כל אותן השנים, הגד נא לי בן יקיר?״.

— בישיבת המגיד בעיר בראדי, השיבותיו, ואך השמעתי את דברי אלה על שפתי הרגשתי בימיני האחווה בידי הזקן כי נזדעזעו כל יצורי גוו, ואתבונן בו והנה הוא מביט אלי בעינים מפיקות פחד וזועה, על פניו צלמות והוא חרד כלו כעלה נדף.— האך מקרה הוא? ואם לדברי האחרונים אשר דברתי, לזכר שם העיר בראדי, התרגש האמלל רגש נמרץ כזה?

ברגע הזה בא ר׳ איציק החדרה. ומה שלומך ר׳ הירש? — שאל בצחוק רצון כדרכו — הן תשמח ר׳ הירש בידידך מאז אשר אהבת, הלא? — אך מה זאת, הוסיף בראותו את פני הזקן אשר שונו פתאם לרוע, מה אתה חסר ר׳ הירש?

הזקן החריש ולא ענה, אך שפתותיו נעו כאלו יחפוץ לדבר ולא יוכל, נשימתו קצרה ומבעד לכסותו נראה חזהו הרזה כי ירום וישפל בחפזה וכל עין תחזה בו כי מלחמה לו בקרב נפשו פנימה.

פתאם חגר ששרית כחו ויתחזק וישב על המטה ופניו אדמו כמעט ויאמר:

„ר׳ איציק, לדבר שקר הלא עברה גדולה היא?״

כן בלי ספק: ענה ר׳ איציק — הלא מקרא מלא הוא— „מדבר שקר תרחק״.

— ואנכי טפלתי שקר ואדבר כזב — קרא הזקן באנחות תמרורים ויטפח על לבו באגרופו הגדול — לא משמיחאוּ

אנבי כי אם מכפר מכאוביץ הסמוך לבראדי, ולא הירש שמי כי אם אברם בן נחום.

המלים התפרצו מפיו בבהלה גדולה, וכאלו גלל אבן כבדה מעל לבו וימלט נפשו ממשא לעיפה שאף רוח ויאמר:

„יהי שמו הגדול מבורך, כי גלותי מעלי חטאת כחש וכזב טרם אלך לעולם אמת, ואתה, הוסיף בנשקו ידי למו פיו, אתה עשית עמדי את החסד הזה ולא ידעת. בהזכירך את שם העיר בראדי, פחד פתאם קראני ורעדה, ואימה גדולה נפלה עלי, וקול קורא בקרב לבי: „רשע, תן תודה!" ועתה אתודה באזניכם רבותי אולי יסלח לי הש"י בזכותכם".

ובכבד פה ולשון נלעגה, בקול נחבא בבכי ושעול וגניחות מלב, ספר הזקן את מקרי חייו, את מאורעותיו בימים האחרונים במכאוביץ כפר מולדתו, שוד ושבר, עמל ואון, אשר חשב בתמתו לחטאת נפשו, פשע ועון.

כאבותיו לפניו היה גם הוא חוכר בית המשקה בכפר מכאוביץ ויסחר גם בעצי יער גם ביבול הארץ, וגם נחלת שדה היה לו וברכת ה' חלתה בכל משלח ידו וכל אשר עשה הוא מצליח. בהיותו כבן ששים מתה עליו אשתו הראשונה אשר לא ילדה לו, ויקח לו אשה בת טובים, אלמנת אדם חשוב וקרובת המגיד מבראדי, ותלד לו בת לעת זקנתו, ואָשרו הגיע עד מרום קצו. אפס כי אשתו, בעירונית רכה וענוגה, קשתה עליה ישיבת כפר ותדבר אליו יום יום: מה טוב ומה נעים שבת היהודי עם יהודי אחיהו יחדו בעיר ואם בישראל כבראדי עיר מולדתה, אשר לא יחסר כל בה לזכות לשני שלחנות, עולם הזה ועולם הבא, דבר שאי אפשר לדר בכפר בין בני עם הארץ, גם אם יעשיר איש וגם אם ישר דרך ושומר מצוה הוא כמוהו, ובפרט מעת אשר גדלה בתם יחידתם, אשר אז לא נתנה עוד מנוח לו. הודות לאל כי הון ועושר בביתו וידיו רב לו לחיות בעיר כאחד מן הנגידים, ולמה זה יענו את נפשם בדד ונלמוד בכפר ובתם יחידתם לא תראה בעיניה כי אם בהמות שדי, עבדים ושפחות עושי כל נבלה ואכרים סבואים בבית המשקה אשר להם? והוא אמנם

נעתר לדבריה הטובים והנכוחים ויגזור אומר לעשות את חפצה, אך עודנו עושה כה וכה לגמור את עסקיו ולקבוץ את הונו המפוזר במסחרו וממשלת ידיו, והנה שואת פתאם באתהו ותסערהו ממקומו ותסע כעץ טובו ואשרו עם כל תקותיו בחיים יחדו. תרבות אנשים רעים וחטאים, אשר שכחו מוראה של מלכות, ריקים ופוחזים מחלאת עם הארץ, התגודדו ויתנפלו על היהודים היושבים בערי השדה והכפרים הרחוקים ממצב הצבא, ויבוזו את יגיעם וישוסו את נחלתם, ובכפר מכאוביץ עשו בחמה שפוכה ובית הזקן כלו היה למשסה למו, כי בזזו רכושו וקנינו ושרפו ובוססו כל אשר לו, לא השאירו שריד. עשיר ומאשר שכב האיש בערב ובבקר היה לאמלל באמללים, חרש הנשבר שאין לו תקנה עוד. בליל עברות אחד אבד את אשתו האהובה, כי אחזה השבץ מפחד פתאם ותמת בעניה; אבד כל הונו ורכושו, עמל כל שנות חייו, אך רע ומר מכל אלה, גם בתו יחידתו אבדה ולא ידע מקומה איה. — בחרף נפשו הצילה מיד להבה בהשרף ביתו בידי שודדיו וישאנה ויניחנה בסתר סכת גן מרחוק לבדה, כי נבהל למהר אל אשתו הגועת על ערמת עפר תחת כפת הרקיע, ובצאת נפשה כי מתה וישב לקחת את בתו ממקום זה החביאה, והנה סכת הגן ריקה ורק מרחוק שמע את קול צעקתה המרה וגם את כנף כסותה ראה מתנועעת ברוח, בזרועות איש רוכב על סוס דוהר ממהר לרוץ ארח, אבל כרגע נעלם במורד ההר ולא נראה עוד. וברגע הזה אבדו עשתנות הזקן ויפול ויכרע תחתיו ולא ידע מכל הנעשה עמו דבר.

שבועות וירחים התהפך האמלל על משכבו בחליו בבית החולים בעיר בראדי, ובקומו ויודע כי אסונו גדול מכל אשר דמה והותו תהום רבה; שמע כי בתו יחידתו נמלטה לבית אחת הגבירות והיא חמלה עליה ותאספנה אל ביתה ברחמים רבים, ומאהבתה אותה שלחתה לבית נזירות לחנכה ושם גם המירה את דתה כנהוג. הוא אמנם ידע ויצעק ויוכיח כי באכזריות רצח נגזלה הילדה וכי רק על אפה ועל

חמתה וכאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש עשו עתה מה שעשו, אבל מי יאבה ומי ישמע לו? שערי בתי־הנזירות סגורים ומסוגרים, לית דין ולית דיין אשר יפתחם*), ואשר בלעו לא יפלטו עוד.

האמלל נוכח אפוא כי שוא כל עמלו, וחרפה שברה לבו לשבת גלמוד בבשתו וכלמתו ועניו בעיר אשר ידעה אותו בשלותו ואשרו וכבודו, ובכן אסף את שארית הונו הנשאר לו בידי אחרים וילך למקום שאינם מכירים אותו, לגריליב זאת עירנו, וגם שנה את שמו למען לא יזכר עוד ולא יפקד ממיודעיו ומכיריו לפנים ולא יודע מקומו איהו.

„חטאתי עויתי פשעתי! — צעק הזקן מנהמת לבו — אלמלי שמעתי לקול אשתי הצדיקת ועזבתי את מקום הרשע בעוד עת, כי עתה לא רצחתי את נפשה ואת נפש בתי ולא הייתי בכל רע כיום הזה. אנכי הסבותי בהנפשות היקרות האלה וגם פה טפלתי עון על עוני, כי קראתי לי שם חדש בשקר ובכזב, אוי לי ואוי לנפשי! העתירו בעדי רבותי, אולי יסלח לי הש״י בזכות תורתכם, כי אנכי עם הארץ ובור ומלא עון ואשמה, והוא יתברך מלא רחמים, מלך מוחל וסולח, אויה לי!"

נחל דמעות פרץ מעיני הזקן ויבך בכי גדול ויקל לו מעט, ור׳ איציק מורי ע״ה דבר על לבו וינחמנו, וגם אנכי נחמתיו כאשר יכלתי, והבטחתיו למלאות בקשתו, לשלוח להמגיד מבראדי מאה כסף מעזבונו, לחלק בין עניי עירו בעד הזכרת נשמתו עת פקדת כל אדם יפקד עליו, ובעוד ימים אחדים גוע הזקן וימת שבע ימים ושבע עמל ותלאה, אבל בנפש מלאה תקוה טובה לחסדי ה׳ ורחמיו על כל מעשיו, ברוך הוא וברוך שמו!

* *
*

מורי ר׳ איציק ע״ה התפלל קדיש על קבר הזקן כאשר

---

*) על דברת מיניסטר ידוע משנות המאה הנ״ל.

הבטיחהו, וגם אנכי קימתי את דברי המת, ואשלח את מאת הכסף כאשר צויתי, ואכתוב לרבי המגיד מבראדי את כל הקורות, למען דעת כי מת הזקן מות ישרים וינוח בשלום על משכבו בקברו אשר כרה לו בעיר גריליב. ברוב ימים הכל נשכח, גם מורי ר' איציק ע"ה שבק חיים לכל חי. גם רבי המגיד ז"ל נפטר והלך לעולמו, ואנכי הייתי לסוחר טרוד בעסקי משא ומתן ואהי גם לקצת סופר עברי טרוד בכתיבת ספורים, להלאות בם את הקורא הנכבד, כאשר בספורי זה. רגשות נעורי שונו מכל וכל וזכרונות ימים מקדם חלפו ויפנו מקום למקרי יום ביומו, לעונג ונגע, שמחה ועצב, גורל רב אדם וחבלו בארץ, ובכן גם את הזקן לא זכרתי ולא עלה על לבי עוד. והנה נזכרתי בו פתאם באחד הימים, ביום שמת בו לפני שנים עשרים. אנכי יושב בחדר עבודתי בבית מסחרי, ומשרתת בית מגורי באה לקרוא לי הביתה, כי איש ואשה מחכים לי שמה, „והמה אורחים נכבדים מאד, כי לבושי מחלצות המה וגם מרכבתם עומדת על פתח הבית", באתי אל ביתי ואשתי כבר קבלה את פני האורחים בחדר משכיתי. האיש גבה קומה וטוב תאר כבן ארבעים שנה והאשה צעירה ממנו שנים אחדות והיא יפת מראה מאד, נתתי להם שלום וקראתי לפניהם בשמי והם השיבו לי שלום.

— בנימין אברדן, מנוי-יארק — אמר האיש — וזאת מיסטרס שרה אשתי אשר ידעת אדוני, ואם לא פנים אל פנים.

השתוממתי למשמע אזני והאיש הוסיף ויאמר:

— כאמריקני אשר העת כזהב תיקר בעיניו, אומר לך בקצרה אדוני כי אשתי היא שרה בת ר' אברם בן נחום מכפר מכאוביץ. במסירת נפשה נמלטה מבית הנזירות ותברח לאמעריקא. שם לקחתיה לי לאשה כדת משה וישראל. אחרי עמל רב הצליח לי להודע מקום מגורי אביה האמלל באחרית ימיו. על פי מכתבך אדוני אשר כתבת להמגיד מבראדי לפני עשרים שנה.

— גדולים מעשה אלהינו! — קראתי בשמחת לבבי.

— כן הוא אדוני-קים האיש שמה וטוב לב גם הוא—

אך אצבע אלהים ועינינו רואות! והנה זה בואנו מחצר מסלות הברזל ותהי ראשית דרכנו אליך ארוני, לראותך ולהודות לך על חסדך אשר עשית עם אבינו המת ועמנו בניו החיים. מפה הננו נוסעים אל שדה הקברות להתפלל על קבר אבינו האמלל, ומשם נשוב אל חצר מסלת הברזל מבלי התמהמה אף רגע אם עוד דבר גם בפיך — פנה אל אשתו בצחוק חן — דברי גם את דבריך ונסעה.

והמיסטרס היפה קמה מכסאה ותושט ידה לי בטוב טעם ותביע לי תודה רבה מקרב לבה, וטרם נפרדו האורחים מאתי, נתנו על ידי שטר בן חמשת אלפים דאלאר, נדבת „קרן קימת" על שם הזקן ר' אברם בן נחום מכפר מכאוביץ, למזכרת נצח!

מקריניצא.

צ י ו ר.

א.

אחרי עמל אין קץ, אחרי תלאות אין מספר, אחרי הרפתקאות ויסורים ונסיונות ובזיונות ונסיעות והוצאות רבות וגדולות מנשוא, עלה בידי הגבירה האלמנה מרת אננא ק ר א ך למצוא חתן לבתה הנאורה מרת פ ו י ל י נ א תחיה, חתן כלבבה, חתן על פי המדה הנהוגה בין בנות ישראל הנאורות, חתן אשר לא תבוש בו בפני אלהים ואדם, אשר תתפאר בו ותתגאה בו לעיני רעותיה הרואות וכלות. — בשנה העברה ובקריניצא היה הדבר, בעמק שלום ובנוה עונג אשר לרגלי הקארפאטים יזל מעין הישועה אשר בקצה יערו הנחמד, באחד מימי הקיץ דאשתקד ראו האם והבת בפעם הראשונה את האדון יוליוס פ ו מ פ, אברך גבה קומה ודל בשר, קרח, בעל פנים רזים וקמוטים ממראה ירקרק כהה ובעל חוטם ארוך וחד אשר שפם דק וצהוב ישתרע מתחתיו לשני עבריו והוא מתפתל כלפי מעלה ומתרסק בשתי קצותיו על פי המדה החדשה שבחדשות, והאיש כלו הוא כבן ארבעים שקפצה עליו זקנה וגם שיבה זרקה בו בלי עת, כנהוג הרבה בין הרווקים בני העליה הדרים בכרכים ועוסקים הרבה בישובו של עולם.— אחד מבני עירן, מכרן ומיודען הציג אותו לפניהן ויקרא לפניהן בשמו: ד״ר יוליוס פומפ, סגנו ואיש סודו של

האדבוקאט פתלתולוביטץ בווראטנא ויקרא גם בשמותן לפניו כמשפט, ואחרי קידות והשתחויות משני הצדדים כאחד, תיכף ומיד רחוקים נעשו קרובים, כנהוג בין אורחי קיץ בנאות שדה ומקומות הרחצה, ולא עברו ימים מעטים ו„הילדים" בלכתם ובשבתם לא נפרדו; על כל דרך ומסלה, על הספסלים בין השדרות, בבתי משתה ומרזח, על נדות נהר ופלג, על כל שכיות החמדה ותחת כל עץ רענן, בין סבכי יער וחרש מצל לא זזה יד מר יוליוס פומפ מידי פוילינא המאשרה ואמה רואה ושמחה.

ויהי היום ויעלו שניהם על ראש גבעה גבוהה מאד ואננא לא חפצה או לא יכלה לטפס אחריהם ותשב ותחכה להם לרגלי ההר, בחברת מכיריה ומיודעיה אשר פגרו גם המה לעלות אחריהם ואשר בתוכם הייתי גם אני... „אך לאט נא לבתי אהובי הדוקטור", הזהירה האם בשחוק רצון, „ההר תלול ונשפה והמסלה העולה לראשו לא סלולה, שימו עיניכם על דרככם, פן תכשלו ונפלתם". „ומה?" שחקה פוילינא, „אם נפול נקומה!" — „גם אל תיראי לבתך ואל תדאגי לה, גברתי", ענה מר פומפ, בהניפו את כבעו מרחוק תנופה, „אנכי מגן לה, על כפים אשאנה ולא תגוף באבן רגלה על דרך לא סלולה." מובן מאליו, כי פוילינא השפילה עיניה לדברי חלקות אלה ותמהר גם להתאדם ולהכלם כמעט על צד היותר טוב, ופני אמה אורו ותשמור הדבר בלבה.

לעת עתה הכל נעשה יפה, אמרתי גם אנכי בלבי, האברך בוער כמו אש, הנערה תמס כמו דונג בחומו והאם נמוגה מתענוג למראה כל אלה. עכשיו בודאי אין הדבר תלוי אלא בממון, וממון הלא יש לה להגבירה קראך כפי הנראה די והותר, ובכן האל הטוב יאמר לדבק טוב, מצא אשה מצא טוב, מזל טוב! — וכן היה, היום נטה לערוב ו„הילדים" שבו אלינו מן ההר והנה המה פוסעים פסיעות קטנות ומתלחשים חרש והם מלאים זיו ומפיקים נוגה, וכל עין רואה כי קרן עור פניהם מאשר תמלא נפשם, מאשר יהגה רוחם ומאשר יפעם לבבם — מאהבה רבה — וממחרת

היום ההוא וישראל כלו אשר בקריניצא ידע, כי העלמת פולינא קראך נתארסה להאברך הד"ר יוליוס פומפ והחתונה תהיה למזל טוב ולשעה מוצלחת בסתיו הבא לקראתנו לשלום אי"ה. והנה „מזל טוב" מכל עבר וכל פנה בכל פה וכל לשון, באהבה ורצון ותבה יתרה כנימוסו של עולם. והאמות והבנות שגם חן צריכות לאותו דבר מדיינות וטוענות זו עם זו על דבר הזוג והנדן והמחותנים והכל בפנים של יראת שמים ולשם האמת והצדק בלי שמץ קנאה ותחרות ח"ו, כמובן מאליו.

— עלה בידה! השליכה חכה והשליכה, וסוף סוף העלתה לויתן בה, יגעתי ומצאתי תאמין.

— פישש פישש, לויתן זה דג רקק הוא, שמעתי אומרים שהחתן איננו לא ד"ר ולא כלום, ומה האושר הגדול הזה?

— ופולינא קראך כלה מה היא, אומרת אחרת, נערה יהודיה פשיטא בת חמש ועשרים שנה על המעט.

— אבל גם בת עשרים וחמשה אלף כסף, הלא?

— לו היו לה אותם האלפים אשר יחסרו לה לחמשה ועשרים אלף, כי עתה היה לה כפלים מאשר לה — עשרה של האלמנה קראך מוטל בספק גדול, ואומרים אמור כי המדובר גם ד"ר איננו עוד? — האמנם כן הוא? הלא כבן חמשים ומעלה הוא בלי עין הרע, ומתי יהיה זה לאדבוקאט?

— עוד היום גדול, לאחר מאה ועשרים שנה אי"ה.

— ולעת עתה מה הוא? לעת עתה? דומה שלעת עתה בעל חוב הוא ותו לא. מזכירו של אדבוקאט נודע ומפורסם בווראטנא הוא, וסוף סוף יהיה גם הוא לאדבוקאט אף על פי שיתמהמה ואננא שלנו בודאי יש לה להודות לה' הסדו על השידוך הזה מאד מאד. בתה לא צעירה עוד לימים, ולא יפה ולא עשירה ולא משכילה ביותר, ומשפחתה גם היא לא רמה הרבה בישראל וזכתה לחתן אשר כזה בדמים מועטים ומה לה עוד?

— ואני אומרת כי עוד לא נכנסה הכלה לחופה והלואי

שתכנס בשלום, החליטה מטרונא כבודה בת עירה ורעותה הטובה של המחותנת דנן ואם לשתי בנות ראויות לנשואין, באנחה; אננא קראך פסקה לחתנה ממון הרבה יותר מאשר תשיג ידה בלי ספק, ובהגיע זמן הסילוק ו„מזומנים״ אין, יאמר החתן אם העיקר חסר מה לי ולצרה זאת, והמקח בטל חלילה, הלואי שתהי נבואתי בדאית.

— דומה שכך הוא, נאנחה רעיה טובה אחרת, אבל בדאמרי אינשי: השור אינו יכול והאדם אינו רשאי לדבר, שמא ישמעו בני אדם שאינם מהוגנים ויקלקלו את השידוך ח״ו והוא עון פלילי, אל תפתח פה לשטן.

אבל כפי הנראה פתחו פה לשטן בעונותינו הרבים.

ב.

גם בקיץ של השנה הזאת שאנחנו עומדים בה באתי קרי־ניצא לגור בה כאשר בכל שנה ושנה. פגשתי את האלמנה קראך ונזכרתי כי לא שלחה לי כרטיס־קריאה לחתונת בתה, למרות התהלכנו יחדיו כאחים וכרעים בשנה העברה.

— וכי כך עושים לבני לויה? — שאלתיה ברוגז מדומה, חסת על מרקא בת חמשה הלר ולא נשאת את ראש מכירך ומיודעך בין הקרואים, לא טוב הדבר אשר עשית, גברתי, ואולם קבלי את ברכתי בזה, אף כי כבר עבר זמנה. ידעתי כי עוד בחדש חשון העבר היתה החתונה למז״ט.

פני האשה אדמו ויחורו חליפות והיא נבוכה ותגמגם בלי חמדה: באיזו חתונה אתה מדבר, אדוני?

תוהא ומשתומם הבטתי בפני האשה — האם אינך הגבירה קראך, ואם לא נשאה פולינא בתך להד״ר פומפ בסתו העבר?

— אנכי היא ולא אחרת, אמרה האשה אשר התאוששה בין כה, בשחוק אנוס, אבל ד״ר פומפ לא היה ולא נברא, וממילא מובן כי לא נשאה לו בתי תה״ל.

השתוממתי שבעתים מבתחלה. הלנסותני בחדות את אומרת, גברתי? האיש הזה היה ונברא וגם לא שד הוא ולא גולם, כי אם בשר ודם כמוני, ואת בעצמך יעדת לו את בתך פה בקריניצא בקיץ העבר, ולא עוד אלא שבתחלת חשון זה הייתי בווראטנא אצל הד״ר פתלתולאוויטץ ואשאל למזכירו ואמר לי, כי הלך לזרעשאו לישא את אשתו ואיכה זה תאמרי כי לא היו דברים מעולם, לא מניה ולא מקצתיה?

— פשוט מאד, אדוני, השיבה האשה, יעדתי את בתי להד״ר פומפ, ואולם האיש הזה אשר תאמר לא היה ד״ר ולא יהיה, כי הדיוט הוא, סופר בשלום שלשים כסף לחדש, ואם לריק ופוחז אשר כזה אתן את בתי הטובה ואת הוני את כל אשר לי? וכל זה בשביל שהוא קורא לעצמו דוקטור גאותו רבה עד שמי רום וכוכביהם? כל חלי וכל מכה, ידידי מר פומפ; לדוקטורים שכמותך לא נבראה פולינא קראך וחמשים אלף כסף במזומנים! כדברים האלה השמעתי את הבחור היפה באר היטב, ומה עשה אותו הנבל? הלך לו אצל חברתי הטובה קיילא העבה.

— סלח נא, גברתי, האין זאת אותה המטרונא השחורה הגבוהה והרחבה קלארא זאק, אם שתי הבונרות אשר היו בזה בקיץ העבר?

— היא היא, והיא חטפה את המציאה הכשרה הזאת בשתי ידיה ויהי להתן לה, כלומר, בעל לאחת משתי בנותיה הכלות והוא הדבר אשר הגידו לך בווראטנא כי הלך פומפ לישא את ז. תו בזרעשאו. בתי מצרה נחלצה ותבא אחרת תחתיה. קיילא העבה תחשוב בלבבה כי „נצחה את התוגר" בקחתה את חתן בתי במרמה, עד מהרה תוכח ותדע כי התוגר נצח אותה והוא לקח את בתה במרמה, ואולם המה ישוו זה בזה, הלך זרזיר אצל עורב משום שהוא מינו.

שמעתי ונוכחתי, כי צרת לבבה ומרת נפשה מדברות מתוך גרונה של האם העלובה הזאת ואתן לדבריה צדק, כדי לפכח צערה ולנחמה מינונה. פוילינא, אמרתי לה, אינגה

„מחורה של בבל״ שנותנים אותה ליהיה מי שיהיה בלא כסף ובלא מחיר; ובפרט לרווק שעברו רוב שנותיו והוא משים עצמו דוקטור, ואינו ולא כלום, אל תדאגי, גברתי, נערה כבתך תמצא לה בעל אשר ישוה בה.

— כלום אני דואגת? — אמרה האשה כמקפדת על פגיעה בכבודה מצדי; בתי מתארחת כעת בבית אחותי בקראָקוי ושם כל אצילי ישראל הצעירים מתנפלים לרגליה ונמוגים לחנה ויפיה וטוב טעמה ואלמלי אך חפצתי כבר היתה לאשה לאדבוקאט או לרופא או לבאַנקיר ככל אוות נפשה, אבל אנכי בוחרת הרבה מאד, ואולי גם לא צדקתי בהיותי זהירה יותר מדאי.

עצרתי בשחוק ואתאפק ואומר בכובד ראש: לא כי צדקת, גברתי, אך בחור אך בחון, כמה שנאמר: „דאַרום פריפע ווער זיך עוויג בינדעט״. צדקת, גברתי, מאד מאד.

— כך, אמרה האשה בגאוה, אבל לאו כל אדם קרא את „הגלאָקע״ לשילר, וקיילא העבה בודאי לא...

ג.

אחרי שעה קלה פגשתי גם אותה המאושרה, אשר זכתה לצוד במרמה את הד״ר המשונה שאיננו ד״ר כל עיקר, היא קלארא זאק, והיא קיילא העבה השחורה והיא אותה המטרונא בעצמה אשר נבאה לפולינא זה שנה כי עוד לא נכנסה לחופה ונבואתה נתקימה בעוה״ר, למרות תפלתה אשר התפללה אז כי לא תבוא נבואתה זאת ולא תהי, — הנה היא צועדת קוממיות ומבטת לרגעים בבתה ההולכת לשמאלה בגאוה כאומרת: הביטו כל באי עולם וראו כי אך בת אחת לי עוד להשיא, כי את הבכירה כבר שלחתי החוצה ונתתיה לאיש.— ואחרי כי נודעתי גם לה בקיץ העבר שאלתי בשלומה מפני הנימוס ואף היא השיבה שלום לי בסבר פנים יפות. קרֶיניצא.

זאת, אמרה בשפתי חן, הבא הנה אך פעם אחת היא מושכתו אחריה בעבותות לא אדע אכנם ואי אפשר לו לאדם להשתמט ממנה ולבלתי שוב אליה שנה שנה. בשנה העברה הייתי בזה עם שתי בנותי.

— עיקר שכחתי, נכנסתי לתוך דבריה, „מזל טוב", בתך הבכירה נשאה לאיש, שמעתי, אבל מי הוא המאושר הזה? לא מצאתני גברתי ראוי והגון לכבדני בכרטיס־קריאה, ובכן לא ידעתי.

— צדקת מאד, אדוני, מהרה האשה להצטדק, ואולם האדם טרוד כל כך ובפתאם היה הדבר, כדאמרי אינשי „בא וראה ונצח" — אבל אדמה כי ידע אדוני את חתני בעל בתי, הד"ר יוליוס פומפ הוא.

— הד"ר יוליוס פומפ? — קראתי והעמדתי פנים של בתמיה; הפלא ופלא! גם חתנה של בת אשה אחת ממכרותי יוליוס פומפ שמו, רק כי האיש יוליוס פומפ זה לאו דוקטור הוא — הבטתי בפני האשה אשר לנגדי והנה חפו ונתכרכמו ואנכי בחפצי ליסרה מעט בשבט פי על הנבלה אשר עשתה לעשוק את החרה אשר הפכה בה רעותה, לגזול את חתנה ממנה, התאפקתי ואהי כלא מתבונן ואוסף ואומר: בבתה של אננא קראך אנכי מדבר ואם לא אשגה האשה קראך גם בת עירך וחברתך הטובה היא גברתי, הלא?

— כן, כלומר, לא, גמגמה האשה בשפה רפה, הנה קראך בת עיר זרעשאו היא ואולם חברתי, לא, אדרבה אויבתי בנפש היא ועל לא חמס בכפי.

— אי אפשר.

האשה החרישה רגע כנמלכת בלבה אם לדבר אם להדול ותתאושש ותאמר: המעשה כך הוא, אדוני. אותו יוליוס פומפ אשר תחשוב כי חתנה של חנה קראך הוא, הוא בעצמו חתני בעל בתי הוא. חנה אמנם התברכה בלבבה כי יקח את בתה לאשה, אבל בקשתיך אדוני מאד, ישראל בלו מקטנם ועד גדולם אך דוקטורים ודוקא דוקטורים יבקשו לבנותיהם ואם לא אולת היא ורעה רבה?

— כנגד עצמך את מדברת, גברתי? ומה המריצך לעשות כדבר הזה אשר רעה רבה היא בעיניך?

— בקשתיך, אדוני, מאד, אמרה האשה ותתמתח מלא קומתה ותשא את ראשה בגאוה, כנגד חנה קראך אני מדברת. אנכי לגמרי שאני, בתי היא יפת תואר ומשכלת, מדברת צרפתית ומנגנת על הפסנתר, וכסף שלוחיה אשר הבטחתי סלקתי עד פרוטה אחרונה תה״ל. חנה קראך, בתה אך נערה פשוטה, אף לא יפה ולא צעירה עוד לימים, מרחוב היהודים, ומה לה אצל ד״ר? אלמלי עשירה את, יאות, לעיני הכל מותר והכל שרי. לפלוני בת מנולת ויצפנה זהב ויכשירה לאדבוקאט לאשה, לפלוני בת בעלת חטוטרה וישוה את גבה בצרורי שטרי מלך ויכשירה לרופא חולים כנהוג — עכשיו שאינך עשירה, מה את חפצה מבתך? עשרים וחמשה אלף כסף הבטיחה המתעשרת הזאת להד״ר פומפ באולתה, וכאשר לא מצאה ידה די מלאות אחרי הכטחתה, ויברכנה הד״ר בשלום וילך לו, ומה פשעי ומה חטאתי אני כי לקח את בתי לאשה? עתה היא האשה קראך יורקת גפרית וזפת בוערה, ותאמר לשרפנו כלנו חיים ובאין לאל ידה היא משליכה עלינו שקוצים בכל עת מצוא, אנכי כך וכך, ובתי כך וכך ותתני איננו ד״ר כי אם כזה וכזה הוא, דבר שלא היה מעולם וגם לא חלם להיות — בי אדוני, אולתה וגאותה העטו עליה בושה ועלינו יזועף לבה ותחרף את שמנו באזני כל עובר, הנה היא גם עתה בזה ובלי ספק תשמח גם את נפשך, אדוני, במחמאות פיה, ע״כ קדמתי לספר לך דבר אמת למען תדע שורש דבר נמצא בו.

— אודך גבירתי, כי הזהרתני ותמנעיני מהיות חושד בכשרים, עניתי וגם אמנם נזכרתי עתה כי עוד בשנה העברה שמעתיך מתנבאת לפולינא רעה וגם התפללת אז ביושר לבבך, בי לא תתקיים נבואתך ותכנס לחופה בשלום, התפללת בעד חברתך ואת נענית תחלה.

ברגע זה באה גם האשה הצעירה פומפ לקראתנו

וכמובן הפסקנו את שיחתנו על אדותיה ואנכי מהרתי לברכה
בברכת מז"ט לנצחונה הגדול ביום חתונתה ושמחת לבה וגם
היא השיבה תודה לי בפנים שוחקות, אבל בהתבוננני בפניה
בבלי משים ואדמה לקרוא בהם באר היטב: הלואי ונצחה
פוילינא ונכנסה היא לחופה ואנכי לא נעניתי ולא נשאתי
וטוב לי אז מעתה!...

אספת הקהל בק"ק אבדורא הקטנה.

אחרי שנעשה נס להתלמיד בארים שורהבר בן ר' שמעון הטבח וסוף סוף יצא בשלום מהגימנזיום ותעודת בגרות בידו, ישב שבע שנים בבתי קאפה ובבתי משתה ובבתים אחרים עוד ולפעמים גם בהאוניברסיטיט, ועמד על המבחן ויצא בפחי נפש. — אח"כ ישב שנית שבע שנים בבתי קאפה ובבתי משתה ובבתים אחרים — ולפעמים גם על הספר ושוב נעשה לו נס וקבל תאר דוקטור, — אח"כ ישב עוד איזו שנים בבתי קאפה ובבתי משתה ובשאר הבתים כבראשונה, ואחרי ככלות כל הקצין, למד בעל כרחו ויתרגל גם מעט בעבודה ושוב עמד בנסיון ונעשה אדבוקאט בזכות שנותיו, כי בין כה וכה כבר הגיע לשנות בינה, ותחס עליו עין הבוחנים ויתנהגו עמו במדת הרחמים, — וכיון שנעשה אדבוקאט לא פסקו שדכנים לדפוק על דלתותיו עד שנשא אשה, בת מלוה ברבית שצחקה לו שעה ולא נתפס למלכות, ויוחל מספר שנים עוד עד שמת חותנו ויירש הון רב ועצום, והנה הוא עתה גברא דכולא ביה, חכם גבור ועשיר, חכם, כפשוטו: אדבוקאט, ומה בעית עוד? — גבור, גם כן כפשוטו: אדם גדול בענקים, כאביו ר' שמעון הטבח ע"ה, — ועשיר, כפשוטו וכמדרשו: בתים גדולים והון עתק ואשה נאה וכלים נאים וכו' וכו', ולמי אפוא כל חמדת ישראל בק"ק אבדורא הקטנה אם לא להדוקטור שורהבר שלנו? — בכל דבר של צבור הוא הראש והראשון, ראש הקהל כמובן מאליו, דבר בסוד זקני העיר והפלך, יועץ בלשכת המסחר ודורשת המעשה,

פרזידנט בהבאנק לטובת הכלל ועוד ועוד ועוד, כל משרה של כבוד בקהל, הנגידים ובעלי הבתים מביאים לו אל ביתו בהכיעה גדולה ובבטול ישותם ממש, והוא מקבל מידם בסבר פנים יפות ובחנופה, או בפנים של זעם ובגערה, כפי שמזלם גורם באותה שעה, ובין כך ובין כך הם יוצאים מלפניו שמחים וטובי לב, על החסד שהוא עושה עמם לצאת ולבא לפניהם.— ולא הנגידים ובעלי הבתים לבד נשבעים לדגלו ונכנעים לפניו ונשמעים לו, כי גם החסידים השונים למיניהם בק״ק אבדורא הקטנה, המה אנשי בריתו הנאמנים לו בכל עת מצוא, כי מרוצה הוא לצדיקיהם ורוחם נוחה הימנו מאד.— אמת הדבר, כי בעל תאוה גדול הוא ועובר על כל עברות שבתורה ר״ל. אבל הלא על כן אדבוקאט הוא וקרוב לרשות, וסוף סוף הלא מקיל הוא רק לעצמו ולביתו ולא לאחרים. אדרבה, בנוגע לאחרים הוא מחמיר הרבה כאחד המהדרין מן המהדרין ומסכים תמיד שיהרגו אפילו על ערקתא דמסאני ועל ביצה שנולדה ביום טוב ואפילו על פחות ממנהג ותיקין. ולא עוד אלא שמתנגד הוא גם לבית הספר של הבארון הירש וגם לשאר בתי הספר שהשנוררים עזי הפנים שבעיר שולחים שמה את בניהם ואת בנותיהם לעשותם כלם למלומדים דוקא, כלם חכמים, כלם נבונים וכלם יודעים שבעים לשון, עד שסוף סוף אפילו נושא סבל וסרסור וקורא „האנדיל!״ לא ימצא בישראל עוד, ומה יאמרו הגוים? — וגם לציונים הוא מתנגד גדול מטעם זה בעצמו וממעמים מספיקים אחרים עוד, כאחד היראים והחרדים ממש, ובכן אעפ״י שחטא וחוטא ממחזיקי הדת הוא ואש״י הקהל שהוא פרנסו.—

ואולם יש מאן דפליג.—

יש מאן דאמר: לא הוא, אדם מישראל שהוא גוי גמור בפני עצמו ואינו יודע בטיב היהדות כל עיקר, איש כזה איננו ראוי והגון להיות פרנס של צבור בעיר ואם בישראל בק״ק אבדורא הקטנה, ואפילו הוא אדבוקאט ועשיר, ואפילו הוא מחמיר גדול במצות בשביל אחרים, אפילו הוא

מתנגד לבתי ספר ולחובבי ציון, ואפילו הוא הדוקטור שור־הבר בעצמו, — ואותו מאן דאמר אינו: לא נגיד ונגיר, לא למדן או חסיד, ואפילו סוחר או מוזג או חנוני בעלמא איננו, הנהו רק בעל־מלאכה פשוט, חייט מטליא, אבל אחרי שמלאכתו, מלאכת ההטלאה, דרושה מאד בק״ק אבדורא הקטנה ורבים צריכים לו, איננו תלוי בדעת אחרים, ובכן אינו נושא פנים לשום אדם, לא בבית ולא בחוץ, לא בבית התפלה ולא בבית המשקה ואף לא בחדר הקהל, והיום נאספו קרואי העדה להתיעץ על דבר ההוצאות וההכנסות, לערוך „בודזיט שנתי״ כאשר פקד עליהם הדוקטור שורהבר העומד בראשם, ויבא קהל גדול לשמוע את החדשה הזאת, ויבא גם החייט יעקילי קרח עם אנשי בריתו להתיצב בתוכם. —

קרואי העדה כבר יושבים על השלחן המכוסה במפה ירוקה בחדר הקהל, הבאים לראות ולשמוע כבר עומדים צפופים בהחדר המלא, מתענגים במהתלות ובדברי חדודים ובינתים גם בדקירה במתט, בצביטת אחורים וצרימת אזן בלי ראות, קול צחוק וקול גערה עם קול ענות סתם ומהומה רבה כנהוג, והנה פתאם השלך הס, הדוקטור שורהבר בא. —

ההמון התנגש, ויפנה מקום לו ויי־כר שלום וישב ראש ויקשקש בפעמון: „הישיבה החלה רבותי

הדוקטור נתן צו להמזכיר ויקרא את ..... פרוטוקול מהישיבה הקודמת, ואחר כי לא היה פוצה פה ומצפצף נגדו כמובן, אשרוהו ויקיימוהו כדקא חזי ויעברו אל סדר היום.

— רבותי, פתח היושב ראש, סדר היום אשר לפנינו בזה הוא רק דבר אחד בלבד, אבל גדול ונכבד הוא מאד ושקול כנגד דברים הרבה, כי הוא היסוד והבסים ועמודי התוך שהקהל קיים עליו, הבודזיט הוא. — ואולם מה זה בודזיט, רבותי?

הרבותים החרישו לו דברו ויעקילי קרח פנה אל

רעיו ויצחק ויאמר: „הביטו וראו, קרואינו הנגידים אינם יודעים בודזיט מה הוא, מן השמים ירחמו!"

— בודזיט הוא חשבון הוצאה והכנסה להבא, ביאר הדוקטור בנחת ובנעימות, הערכה אומדית מסכום ההוצאות וההכנסות הקרובות לודאי אשר יוציא ואשר יכנים הקהל בשנה הבע"ל, נערכה ומסודרה על פי חשבון ההוצאה וההכנסה דאשתקד.

— והשתא אתי שפיר בעזה"י, קרא חתיים בלעג.

— זה הוא בודזיט, רבותי, אשר לא ידעתם אמנם גם אתם גם אבותיכם, הוסיף הדוקטור בגאוה, אבל מהיום והלאה תלמדו לדעת מה הוא ומה טיבו, כי בלעדו לא אוכל לעמוד בראשכם ולעשות קטנה או גדולה.

— וי, וי! — צוח יעקילי בהעוית פנים משונה והעומדים סביבו לא יכלו להתאפק ויצחקו בפה מלא.

— מי זה מפריע שם את הישיבה? — קרא הדוקטור, בפנתו אל המון הנאספים בחמה מגולה.

— אין דבר, ענה יעקילי בקול בכיה, ירא אנכי פן יניח האדון הדוקטור את כסא כבודו ויחזור העולם לתהו ובהו, ואני בוכה.

— הוציאו את המנוול הזה! - צעק הדוקטור בקול מושל, ומשרת הקהל מהר ויהס את הצועקים ואת הכועסים, את החיים ואת אנשי בריתו ואת מריביו יחד, בדברי רצוי ופיוס ובנזיפה וגערה, ותשב המנוחה למקומה והמזכיר קרא את הבודזיט מהגליון אשר לפניו, מתחלה ההוצאות אחת לאחת כנהוג, ועל כל פרט ופרט הרכינו הקרואים ראשם ממעלה למטה לאות הסכמה, ג"כ כנהוג בכל תפוצות ישראל, - שכר הרב כך וכך, שכר הדיינים, שכר השוחטים, שכר המשגיחים על השוחטים, שכר המשגיחים על הכשרות בבית המטבחים, בבתי האיטליז והאופים והמקוה, שכר החזן וסגנו ושכר שאר משמשי גבוה כך וכך — „צרכי בית החולים עשרת אלפים כסף", קרא המזכיר קריאה חטופה, וכבר הניעו הקרואים בראשם ממעלה למטה כדבעי למהוי, והנה קול יעקילי המתעורר ממקומו קול רם: „הקיצו! הקיצו! הקיצו! —"

– מה זה היה להמטליא המשוגע הזה שוב! – קרא הדוקטור משתומם.

– אין דבר, מהר יעקילי לענות, אך דומה שקרואי העדה הנ־־דים ישנים ובחלומם המה מרבינים ראשם לעשרת אלפים כסף צרכי בית החולים שהבליע האדון המזכיר בנעימה, ואני מבקש לעוררם.

– דרך ארץ, עז ומחוצף פנים! – קרא אחד הקרואים בכעס גדול.

– במחילת כבודכם ר׳ נטל, ענה החייט בענות לצון, אינני מעיז פנים חלילה נגד נותני לחמי ומימי, אבל הגידו נא בעצמכם, מורי ורבותי, האם בהקיץ אתם שומעים ומודים כי צרכי „ההקדש״ שלנו עולים להון רב ועצום כזה?

– צדקו דבריו הפעם! – קראו עתה אחדים מן הנאספים בתלונה.

– הראם את החשבון! – צוה הדוקטור את המזכיר בחמת אפו, הראה להאנשים האלה את חשבון בית החולים

– ההקדש, הגיה החייט, והמזכיר קרא בכובד ראש מן הפנקס אשר לפניו: „הרופא דוקטור עזמות אלף ושתי מאות כסף, רפואות מבית המרקחת אלף וחמש מאות, חתולים ומוך ג״כ מבית המרקחת שלש מאות...״

– דיינו! – קרא החייט בקול גדול ולא נתן את המזכיר לכלות את קריאתו, חולי ההקדש שלכם נטבעים שם בחלאה ובזוהמה ומתים ברעב ובצמא ובחוסר כל והרופא עזמות בן אבי אמו של אדוננו היושב ראש לוקח אלף ושתי מאות כסף ומלעיט את החולים בעלוקות, בסמים ובשקויים ובתחבושות המעשירים את הרוקח, – אבל הדבר לא יפלא כלל אחרי שהרופא רוק ולהרוקחת אשה צעירה, הלא על כן הוא משמש גם במוך במחיר שלש מאות כסף. –

צחוק גדול פרץ בחדר האספה עד כי גם המסבין על השלחן הירוק לא יכלו להתאפק, ואלמלא מהרו והוציאו את מטפחותיהם וינקו את אפם בזריזות יתרה כדי לכסות את פניהם הצוחקות למרות חפצם ולהבליע את קול שחקם בשאון

תומכיהם, מי יודע מה עלתה להם ח"ו.— והדוקטור שורהבר נתן עיניו בהמון הנאספים, עינים מורות איבה וזעם, כאלו אמר לעשותם גל של עצמות על מרים וזדונם, וייראו האנשים ויעמידו פנים של משמעת, ויגערו בהחייט וגם טפחו לו על מצנפתו באי־רצון מעושה ואותות הנאה וחבה מסתרת, ויכלא הצחוק והמהומה וישב המזכיר לקרוא את הבודזיט והקרואים שבו להרבין בראשם.—

והקריאה עברה עתה בשלום, באין שטן ופגע רע עוד, ההוצאות וההכנסות לכל פרטיהן עם הסך הכולל שלהן בדיוק גדול עד איסר ופנדיון; עוד הפעם הרכנה ארוכה בראש מצד קרואי העדה והכל שריר וקים, לכאורה – אבל בעוה"ר אין הדבר כן.—

הדוקטור שורהבר לקח עתה את גליון הבודזיט מידי המזכיר ויתבונן בו רגעים אחדים בכובד ראש ויאמר: „דיפיצים רב לנו אפוא, כארבעת אלף כסף, ומה נעשה באלה, אדוני הקרואים?" —

האדונים הקרואים הביטו איש בפני רעהו כמשתוממים ויחרישו, מבלי דעת אם לשמוח או להתעצב על אותו מין המציאה הכשרה שמצא הדוקטור הפעם וקרא לו איזה שם שלא שמעו ולא ידעו מה הוא.

— כפי שאני רואה לא הבינותם היטב מוצא דבר הבודזיט, אדוני הנכבדים, הוסיף הדוקטור בשאט נפש, הבה ואבינכם. ההוצאה עולה לסך ששה עשר אלף כסף, ההכנסה לסך שנים עשר אלף בקירוב, יחסרו לנו אפוא כארבעת אלף, וחסרון כזה נקרא דיפיציט אצל בני אדם שהם מן הישוב.— התבינו כעת

— ושוב אתי שפירי – קפץ יעקילי וקרא, אשריכם ישראל, גם בודזיט לכם גם דיפיציט ואכלתם ושבעתם וטוב לכם כל הימים ואת החסרון הלא ימלא האדון הפריזידנט מכיסו.

— הלא צויתי כי ישליכו את המטליא המזוהם הזה

החוצה, התקצף הדוקטור, הוציאוהו! — ואולם איש מהנאספים לא נגע ביעקילי לרעה והדוקטור הוסיף:

למלאות את החסר רק שני דרכים לפנינו. האחד הוא להעלות את מס־השנה למשנה ונשלם לקופת הקהל כפלים מאשר שלמנו שנה בשנה.—

הקרואים הניעו בראשם, אך לא ממעלה למטה לאות הסכמה, כי אם מימין לשמאל ומשמאל לימין ובתפזון נמרץ, לאות מיאון ודאי וגמור.—

והדרך השני הוא להעלות את מכס השחיטה ואת דמי המרחץ והמקוה עד כדי מחצה או שליש לכל הפחות.— עוצו אפוא ודברו, אדוני הנכבדים, איזה הדרך הנכון בעיניכם ונבחרה בו.— ה׳ חלפן ידבר.

— רבותי, ענה ר׳ מאָניש חלפן, נגיד ירא חטא המלוה מעותיו רק על צד התר עסקא, להעלות את מס השנה למשנה הוא דבר שאי אפשר כלל בצוק העתים הללו שהעסקים מעטים ורעים והדינר אינו מצוי אפילו אצל האמידים ומכש״כ אצל הבינונים בעוה״ר.

— „רחמנות!״ — קרא החייט.

— אבל גם לאידך גיסא, הוסיף ר׳ מאָניש בענות צדק, להעלות את דמי השחיטה והמקוה, לענין זה צריך ישוב הדעת וזהירות גדולה, כי הדבר נוגע לכל היהדות כלה כידוע— ועל כן דעתי נוחה שקודם כל דבר נחוץ לתקן עכ״פ שני דברים גדולים ונכבדים: לאסור שחיטת־חוץ על כל בני העיר ולגזור על טבילת־מצוה שלא במקוה של קהל שהיא אסורה בעירנו אסור חמור. כי יש לחוש מאד שמא מחמת התיקרות השחיטה והמקוה, יביאו בשר מחוץ לעיר, והצריכות טבילה — במחילות כבודכם — תלכנה אל הנהרות והאגמים, ובפרט בימות החמה, ורבה המכשלה ח״ו, סכנת אכילת טרפות ועון כרת ר״ל, וזהי דעתי הקלושה.

— ודעת כל מי שיראת ה׳ נוגעת בלבו! — הוסיף אחד המרכינים ראשם, ברגש קדש.

— ובכן תסכימו רבותי להעלות את דמי השחיטה

והמקוה? — שאל היושב ראש בפנים מסבירות, כי גם דעתי מסכמת להצעה זאת.

— בתנאי שהתנה ר׳ מאָניש, כן! — ענו הקרואים.

— ובתנאי מפורש שימנה הקהל משגיחים נאמנים שלא יפרצו הני אינשי דלא מעלו גדר בגלוי או בסתר ויכשילו את הרבים ח״ו. — הוסיף ר׳ מאָניש.

— ומי המה הני אינשי דלא מעלי? — ר׳ מאָניש! — קרא אחד מהמון העם הנאספים.

ר׳ מאָניש משך את שתי כתפותיו למעלה ויאנח ויחרש ותחתיו ענה היושב ראש בשאט נפש: „שאלו את יעקיל המטליא, הלא רעכם הוא וכמוכם כמוהו.״

— כן האדון הדוקטור דובר, ענה החייט,, אנכי אנדכם מי המה האנשים החטאים האלה אשר עליהם כיון ר׳ מאָניש שלנו, שיהיה לאוי״ט, הלא המה אותם הקבצנים הרעבתנים עזי הפנים, כגון אנא והדומים לי, הזוללים בשר וסובאים יין ותאותם מרוצה וצריכים שמירה שלא יכשילו את הרבים — אבל המזכים את הרבים, המה הגדולים הנשמרים לנפשם, הנזהרים בשהיטת חוץ ושוחט להם בביתם, ואשר נשיהם ובנותיהם לא תטבולנה בודאי בנהרות ואגמים ח״ו, כי פרושות הנה ואינן צריכות טבילה לעולם, כגון — — — לא על האדון היושב ראש וביתו כונתי חלילה —

פני הדוקטור שורהבר חורו מכעס ויקפץ ממקומו ויקרא: „בנדיט! אם לא תשליך את הנבל הזה חוצה, כי עתה בפעם האחרונה שמשת בקהל היום!״ —

ובנדיט משרת הקהל מהר ויפנה לו דרך בין ההמון וידחף את החייט בתגרת ידו אחורנית, אך הוא התאמץ בכל כחו להתחזק על מקומו ובני בריתו עזרו על ידו, בעוד אשר אחרים עמדו לימין המשרת, ותהי מלחמה כבדה וצעקה גדולה ונוראה, קול ענות גבורה וחלושה, קול מחרף ומגדף, קול קשקוש פעמונו של היושב ראש בכל עז עם קול צלצול מכות לחי בינתים, קול גדול ולא יסף,— אבל בתוך המהומה והמבוכה והמבוסה עמדו קרואי העדה על המנין ויאשרו את

הבודזיט ויקיימו את העלאת דמי השחיטה והמקוה, על פי הצעת שורהבר נר״ו, ועל פי התנאים שהתנה ר׳ מאָניש נר״ו, פה אחד כדבעי למהוי, ויעקילי קרח וכת דיליה, בעלי המלאכה הנרגנים ושאר הקבצנים עזי הפנים שבקהלה, לא הפיקו זממם כנהוג, ולא עוד אלא שר׳ מאָניש הציע עתה בהשאי לתקן תקון גדול עוד: לגזור חתיכא דאסורא על מלאכתו של יעקילי המטליא עד שיהיה לו הכשר מהביד״צ ונאמן ומשגיח כנהוג, כי „מדי דהציף כולי האי יש לחוש לתפירתו משום שעטנז ר״ל״,— והדוקטור שורהבר הסכים לתקון זה גם מצדו, אך להצעה הזאת התנגדו רוב הקרואים, לא משום שהחייט עז הפנים איננו ראוי לכך אלא משום שמלאכתו מלאכת ההטלאה נחוצה הרבה לכל בני העיר, ואין גוזרין גזרה על הצבור שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה כידוע, ובכן נמנו על עצת ר׳ מאָניש זאת ובטלות. „אבל מי שיראת ה׳ נוגעת בלבו בודאי יחמיר על עצמו וד״ל.״

— כן, כן! — החליט הדוקטור שורהבר בלעג חודר והתמרמרות גלויה ובקול מושל ומצוה, כמדומה לי כי את השנוררים אתם יראים ולאלהים אתם מחניפים,— אבל רב לכם הפעם, הישיבה כלתה! —

תלמוד תורה.

בזאבלאטשי, פרבר העיר ווראטנא, בין אהלי דלים, מעוני אביוני אדם, עגלונים, נושאי סבל, שואבי מים וסתם עניים מרודים, עומד בית עצים, ארוך ורחב מהבתים אשר סביבו, אבל ישן מהם ונכון מהם ורעוע מהם. בית התלמוד תורה הוא בווראטנא, העיר המרובה באוכלוסי ישראל (כן ירבו כן יעצמו), ואשר יש בה הרבה בתי כנסיות לתפלה בנוים לתלפיות לכל מיני יהודיה, ובתי קלוב הרבה מהודרים בכל נאר לצחוק ולמחול, גם כן לכל מיני יהודיה, יוסף ה׳ על כל אלה אלף פעמים ככה, ואך אוהל נוטה לנפול אחד בסמטא נשכחה מני רגל, בית ספר אחד לכל קהלת יעקב בווראטנא העיר הגדולה, לתורה צוה לנו משה.—

לפני הבית יצחקו ילדים חורי פנים, לבושי קרעים ויחפי רגל, ומבעד לחלונות הקטנים וטבועים לארץ, ישמע קול צעירי הצאן־קדשים, ילדי בני עניי ישראל, לומדי תורת ה׳ התמימה לפני רבם ומורם, אלה בשים לב וחשק נמרץ ואלה בלאות ובלי חמדה.

—„אל החומש הבט!“—קרא המלמד, יהודי ארוך ורזה, רפה כח וגונח בלבו,— אל החומש הבט שקץ, קרא בזעם רוגזו בהניפו את רצועתו אל מול פני ילד דל המראה ורך הנפש, יכך אלהים בסנורים וחדלת מהבט החוצה ומספור את זכוכיות החלון, שקץ!

„אמי מביאה אוכל“, ענה הילד החרד בקוצר רוח ובשלחו את ידו לקחת חלת לחם קטנה מרוחה בדבש אשר הושיטה לו אשה עניה בעד החלון הפתוח.

— לאט לו להנער, חננה האשה קולה, מהבוקר לא בא אוכל לתוך פיו וירעב; יאכל וילמוד בחשק ויוכל, אכול בני מחמד עיני.

הילד אכל את פתו לתיאבון בכל פה עד כי שפו עצמותיו ונראו מבעד ללסתותיו הרזות בלעסו, וילדים הרבה אשר בגילו הביטו בו בעיני קנאה ויבלעו את הרוק אשר עלה בפיהם, באנחה הרישית.

—מהרה אכול ואל תשעשע עד הערב בחלתך, קרא המלמד בהתבוננו רגע בפני תלמידיו הרעבים אשר כמעט אהום בולמוס באכול רעם הפעם את חלת הדבש לעיניהם. וזאת ביילא, הוסיף בפנים זעומות, אם תאבי להאכיל את קדישך מעדנים, הלעיטהו נא בביתך ואל תביאם החדרה להדאיב נפש יתר הילדים, ועתה לכי לך ואל תפריענו מלמודנו.

—מעדנים, שנתה האשה בצחוק מכאיב לב, מעדנים כאלה יהיו למלא בטנם של כל שונאי ישראל הארורים, רבונו של עולם! — חלת לחם בשתי פרוטות ודבש בפרוטה לארוחת הצהרים בשעה השלישית והילד התענה מהבוקר, אויה לי, אלמנה עניה כמוני.

— אלמנותך ועניותך לך להוי, ענה המלמד בקוצר רוח, הרפי ממני ולכי לך אמרתי.

האשה נאנחה מרה והמלמד הוסיף כמדבר לנפשו בקול נחבא בחמה מסתרת: לכל דבר יש לכסף מוצא, אך לשלם שכר למוד חצי השקל לחדש בכסף ־ין — ואם ימות מלמד התלמוד תורה ברעב מה איכפת להם.

— כל שונאי ישראל ימותו ברעב ור׳ מאיר נתן מאה ועשרים שנה יחיה בזכות הספרים הקדושים שהוא לומד כל היום, רבונו של עולם, אמרה האשה בשפתי חלקות וצחוק הן, ואנכי כה אזכה לגדל את בני זה לתורה, כי אשלם לר׳ מאיר נתן את כל דמי החדש עד פרוטה אחרונה, אם אך אשתכר כל מאומה, אבל בצוק העתים הללו...

— כ״וּם לדין אני תובעך, פתיהו נער בה המלמד בצחוק לעג בבלי תת אותה לכלות את דבריה, אך פושקת שפתים

זאת לא תרף היום ממני, הוסיף, ובקומו בכבדות ממקומו לסגור את החלון בפניה — והנה פנים חדשות נראו פתאום לפני הבית בחוץ, ארבעה אנשים הולכים אט ומשוחחים יחד בצחוק על שפתיהם ועיניהם פונות אל ה„תלמוד תורה" שאנחנו עסוקים בו הפעם. אחד מן הארבעה, איש יפה בעל פנים צוהלים ומפיקים בינת נבונים, עטוי תאלאט משי רחב השולים, משענת בעלת כפתור כסף בידו ועל ראשו מגבעת שער יקרה, הוא הרב החדש, מרא דאתריה; השני, איש מדה בעל בטן ובעל צורה, לבוש חצי אשכנזית וחצי פולנית יהודית, הוא הגביר ר׳ יונה כפתור, אחד מראשי הקהל העוסק בצרכי צבור בירושה מאבותיו עליהם השלום; השלישי הוא הד"ר פיפיות, מליץ נודע לשם ולתהלה בכל ערכאות ארצו וגם מחוצה לה, צעיר לימים אשר לא תאר ולא הדר לו, אבל פניו השחרחרים והרזים מפיקים חן טוב, כל יצוריהם יחדו יביעו אומר, עיניו לנוכח יביטו, ויחוו מזמה וגאון ואמץ לב, וכלו ככסף חי, השקט לא יוכל מרות כביר אשר תפעמהו,— גם הוא אחד מראשי קהלו, עוסק בצרכי צבור לתיאבון בכל עת מצוא; הרביעי הוא איש גבה קומה וטוב רואי, לבוש מלבוש נכרי וזקנו מגולח, אבל פניו פני ישראל גמור וכלו אומר יהודי בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, והוא הסוחר לפידות, בעל בית חרשת מעשה וסופר עברי בא בימים, אשר עבד את עבודת השכלת שנות השבעים ברעם ורעש וברוח בער עפ"י שיטת מאשרי ישראל אז. הנה גם הוא אחד מראשי קהל עדתו מנעוריו ועד היום הזה, אבל רוח אחרת אתו היום, בנוגע להשכלת עמו ועתידותם מאשר היה לפנים, כי מקרי השנים האחרונות טפחו על פני דעותיו ותקותיו בנעוריו ויפקחו את עיניו לראות אחרת מאשר ראה, ועל כן גם ידבר אחרת מאשר דבר אז, ועל כן יש אשר גם יתנוהו להפכפך בדעותיו, לזקן שיבייש את בחרותו, כי לא יבינו דבר לאשרו ויוציאו משפט מעקל.

— אבל הביטו וראו, צחק הד"ר פיפיות, הרבי מצחק עם אשה בחלון חדרו, בנוהג שבעולם מלמד ומלמדת יריבו

ויקללו כי יפגשו – לא אשתו זאת אפוא כי אם אהובתו היא, האין זאת? ומה משפטכם אתם אדוני, האמנם יאמן פתגם הצרפתי cherchez la femme גם בין מלמדי התלמוד תורה בזאבלאטשי? – אבל הבה ונחקורה ונדרשה תיכף ומיד ונדעה, הוסיף הד״ר מבלי הוחיל למענה על שאלתו רגע, ובדברו רמז באצבעו אל האשה: „בואי נא הנה אשה כבודה, דברי ואל תפחדי, מה מעשיך על חלון החדר הזה?"

– חלת להם הבאתי לבני הילד, אדוני רב החסד והחנינה, ענתה האשה החרדה.

– הטיבות לעשות, אמר הד״ר, והילד אכל, תהלה לאל, וישבע, טוב הדבר מאד, אך אחרי כן?

– „אחרי כן?" – שנתה העניה משתוממת.

– שכחת אפוא, הוסיף הד״ר, הבה ואעזור על ידך מעט אולי תזכורי... אחרי כן הרבית שיחה עם הרבי, הלא אין בכך כלום, אך הגם תגידי לנו מה עסקך עם הרבי?

– „ר' מאיר נתן" – החלה האשה ופניה הירוקים אדמו כמעט מבושת ותדום.

– אל נא תבושי, אשה טובה, נסה הד״ר להרגיעה בנחת דבריו, ר' מאיר נתן הוא הרבי בלי ספק, דברי נא בתי, מה מעשיך עם ר' מאיר נתן זה?

האשה הורידה לארץ ראשה כי נכלמה ולא יכלה דבר דבר, גם שלשה ראשי הקהל החרישו ולא ענו כי לא ידעו בעצמם אם עת לצחוק או לכעוס היא. והד״ר פנה אליהם ויאמר: להכריח את האשה הזאת כי תגלה סודה לא נוכל, אבל ננסה נא דבר אל הרבי, בואו אדוני אל הבית פנימה, — אך בין כה וכה התאוששה הנעלבה ותאמר: „לר' מאיר נתן... אכן חייבת אני להיהודי הכשר הזה דמי חדש מראשית השנה עוד, איננו נוגש אותי חט ושלום, ורק ברצותי להצטדק לפניו גער בי ויסגר את החלון לפני, ואנכי כה אזכה לחיי עולם הבא כי אך אשתכר כל מאומה ואשלם את דמי החדש עד פרוטה אחרונה, אדוני רב החסד והחנינה".

האדון רב החסד ותהינה צחק בכל פה ויפן אל רעיו ויאמר: לעת עתה שמענו על כל פנים כי הרבי נוטל שכרו גם מאבות תלמידיו העניים, הגם בדין הוא נוטל, אדוני?

— לעת עתה רק שמענו כי פוסקין לו ולא נותנים, ענה מר לפידות גם הוא בצחוק, אבל לו גם נתנו לו ויקח, לא יגדל עונו מנשוא, בשלשה כסף לשבוע לא יחיה איש וביתו כיום ולו רק מלמד הוא.

— לא שלשה כסף יתנו לו כי אם ארבעה, ענה הגביר ר' יונה כפתור ברעמו פנים, ובשבוע שחל בו יום טוב, כסף משנה יקח, ואמנם גם שלשה לא ישוה הטפש הזה.

— אם כדבריך כן הוא, ר' יונה, כי עתה חטא לא נוכל כפרו נחטא לבני עניים אלה כי נתן להם מורה אשר כזה, התפלא לפידות, הן הוא אשר אמרתי, נקחה לנו מלמדים הגונים ונשלם שכרם אשר יחיו בו, ויעשו מלאכתם באמונה.

— והכסף מאין ימצא? קרא ר' יונה ברגש, כאיש אשר יעמוד על נפשו לבל יעשקוהו זדים ולא יחמסו הונו, „תלמוד תורה" זה כבר עולה הוא לנו באשר הוא בדמים יקרים, מלמדים, רישי דוכנא, נרות ופחם, מלבוש ונעל.

— „pardon", שסעהו הד"ר בלעג, מלבוש ונעל לאו דוקא, מר כפתור ידידי, הילדים כלם יחפי רגל המה ולבלואי סחבות לא יאמר מלבוש ולא יעלה בדמים יקרים הדבריך — הן אין בכך כלום, מר כפתור נוהג לגזם קצת בדבר שיש בו דררא דממונא כידוע — אבל סוף סוף לא הכסות היא העיקר בבית ספר כי אם הלמוד, ובדבר הזה הן המשפט אך להרב-היודע אדוני הרב את הרבי הזה? על דברת מר כפתור איננו שוה גם פרוטה, האמנם כן הוא?

— תמול בואי הנה אדוני, ואנכי טרם אדע את האיש ואת שיחו, כי אערוך את ערכו ואשפוט שפוט, ענה הרב בשפה רצון, אומרים כי אדם כשר הוא ומלמד רגיל, ואולם בנוגע לדעתו וכשרונו, ואם ילמד את תלמידיו כדבעי, הלא בשביל כך באנו אדוני, הנה נבחנה ונדעה.

וארבעה האנשים נטורי קרתא באו אל החדר ויבהל

המלמד ויחרד וילפת: רבונא דעלמא כולא! הרב וראשי הקהל בכבודם ובעצמם! — ומה חפץ הגדולים האלה? — אך טרם הספיק עוד המלמד לחשוב מחשבתו זאת עד תמה וטרם גם הספיק לקום מפני הכבוד ולעמוד על רגליו, כי פתאם היה הדבר ולא ידע נפשו, והרב פנה אליו בסבר פנים יפות: „אין דבר, ר' מאיר נתן, הרגיעו בלשון זכה, לנסות דבר אל תלמידיך באנו הפעם, לדעת עד כמה כחם גדול בתורתנו הקדושה; הלא בפרשת השבוע אתם עסוקים, טוב אפוא, הוסיף בפנותו אל אחד הילדים היושבים על הספר, הבה ופסוק לי פסוקך הפעם, באיזה פסוק אתה עומד בני?"

— „מה טבו אהליך יעקב, משכנתיך ישראל", ענה הנער הנשאל.

— סמן טוב! אמר הרב בצחוק חן והנער הביט בפני מלמדו אשר הניע אליו בראשו להרהיב עז בנפשו כי ידבר ולא יבוש, ויבאר את הפסוק בשפת יהודית זרגונית ועל פי פירוש רש"י עם כל הצאצאים והצפיעות לכל פרטיהם ודקדוקיהם.

פני הרב הפיקו נחת ויפן אל הנער השני ואך השמיע הרב על שפתיו ראש מלין: כאהלים נטיו, ויחלט הנער ממנו ויקרא את כל הפסוק עד תמו ויתרגמו גם זרגנית על פי מדרש אגדה באר היטב, — והרב רמז אל עוד נערים אחדים, ויפסקו כלם את פסוקיהם יחד כהראשונים, והמלמד ענה לקולם אך כה וכה לעזור על ידם אם שגו הפעם בקריאה או בתרגום, מקצר רוח, מיראתם את הפנים החדשות אשר נראו אליהם פתאם, או גם מבלתי יכולת.

— אבל הלזה יאמר למוד? שאל הד"ר את מר לפידות חרש לבלי הפריע את הרב במעשהו, הלא אין סדר למשנתם ולשונם נעלגה, כלם כאחד נכנסים איש לדברי חברו והרבי נכנס לדברי כלם יחד בצעקות וגגיחות ושיעול בינתים, וראו נא אדוני, פני הרב יענו בו כי יתענג למשמע אזניו וגם התלמידים גם מוריהם יפיקו רצון בהכבירם מלין אין תבונה בם ודרשות ומעשיות אין קץ. האמנם כל המעשיות האלה

תורת משה המה, אדוני לפידות? — בהחומש אשר בביתי ובאמונת ישראל אשר למדתי בבית הספר אין זכר מכל אלה, והאם תורת הרבי הזה תורה אחרת היא? אבל שמעו נא שמוע! הוסיף בצחוק, נער בן עשר יספר זה עתה להרב כי איזה בלעם יעץ לאיזה בלק לאמר: אלהיהם של ישראל שונא זמה הוא, עמוד והכשילם בעריות. — נא, גם זו לטובה!

— ומר לפידות יאמר כי נוסיף עוד מלמדים וגם נעלה את שכרם למען חכמתם זאת הגדולה, לעג ר׳ יונה כפתור בהחליקו את בטנו בגאות נחת כאומר: שישו בני מעי כי נתכונתי לדעת הגדול, אדרבא, אם כסף תועפות למר לפידות, ישלם מכיסו וימנה לו מלמדים מגהגים וגונחים כנפשו שבעו.

— ומה, אדוני לפידות, שאל הד״ר — העוד דעתך גם עתה כי אמנם נחוץ לנו תלמוד אשר כזה מאד?

— מאד ומאד ובלי כל תפונה, ענה לפידות, הנערים קוראים עברית כתקונה ומתרגמים כהלכה ורובם גם מבינים היטב מה שידברו וניבם ישמח אזן שומע, ואם זארגון ידברו מה בכך, הלא שפת אמם היא, עם חלב שדיה יחד באה אל קרבם ורק על ידה יביאו לב חכמה, כי רק על ידה יבינו מה שילמדו עברית, ועדות ה׳ הנאמנה ומחכימת פתי תבוא כמים בקרבם וכשמן בעצמותם. — טרם יקום אפוא דור אחר אשר שפת הארץ תהי גם שפת מולדתו ואמו, הנה רק הזארגון היא השפה בה ילמדו לדעת תורה ויצלח להם, כאשר נראה אמנם עין בעין כי בארצנו פה רק מחדרים תצא גם תורה גם השכלה, כל חכמת ישראל. — אבל אמרת אדוני הד״ר, כי אין סדר ללמודם וכי יטפלו דרשות ומעשיות אשר אין זכר למו באמונת ישראל על תורת ה׳, וגם נפשך היפה מצאה אבן נגף במלין אשר לא יכונו על שפת נערים בני עשר בבית ספרם, על כל זאת אענך אדוני הד״ר לעת מצוא ואקוה כי תפיק תשובתי רצון מאתך וידעת כי צדקי בי, כי עתה...

— טוב הדבר — נחכה אפוא, הפסיקו הד״ר, אך הנה הנ...

מניחים את ספריהם הקטנים מיד ויקחו להם ספרים אחרים תחתם ארוכים ורחבים, האם לא „תלמוד" הוא?

— „גמרא", הגיה ר' יונה כפתור בגאוה.

— כן, „תלמוד" בכבודו ובעצמו, צחק לפידות, ועל זה תתפלא אדוני הד"ר?

— אבל האם לרבנים ומורי הוראה בישראל יהיו הנערים העניים האלה כי ילמדו תלמוד? — הוסיף הד"ר להתפלא.

— רבנים ומורי הוראה, שנה ר' יונה כפתור בלעג הלואי שלא יהיו גנבים.

— אמן! ענה לפידות אחריו בכבד ראש מדומה, או מלוים ברבית, אוכלים שאר אחיהם, מלסתמים את הבריות ומחללים שם שמים, ואולם לדאבון נפשנו יש אשר גם לא קרו ולא שנו וגם העניות אינה מנולתם, והמה עושים את כל הנבלות האלה ויצליחו. — אך יהי איך שיהיה, לימוד התלמוד בודאי לא ירע ולא ישחית גם להתלמידים אשר לא יהיו רבנים ומורי הוראה, ואף גם זאת מי זה לידנו יתקע כי באמנה לא יזכה האחד או השני מהם להיות רב או דיין ומו"צ בישראל? — לעת עתה אין בארצנו בתי ספר אחרים לרבנים ולמורים בעוה"ר.

ובין כה וכה והנערים מתנועעים על ספריהם, מתגרדים כמשפטם וקוראים את „שעורם", אלה בפרק שנים אוחזין בטלית ואלה בפרק שור שנגח את הפרה, הרב שואל והמה עונים והמלמד מאיים עליהם ממקומו להעירם ולעוררם כי ישימו לב לאשר ידברו וישיבו כהלכה, והד"ר פיפיות מביט ומקשיב משתאה ומשתומם, כי אך תנועות זרות ומשונות הוא רואה ושפת לא ידע ישמע. — אודה ולא אבוש, אמר הד"ר בקצר רוח, בער אנכי ולא אדע במה המה עסוקים ועל מה המה נדונים, זולתי כי מתגרדים ומתחככים המה ומשמיעים יחד קול ענות ומלין לא יבינן כל חי.

— סלח נא בטובך, אדוני הד"ר, הרגיעו לפידות בפנים צוחקות וטוב טעם, יש אמנם אשר יבינם — אנכי למשל, ואלף כיוצא בי, כל יוצאי החדרים, ולו למדת גם אתה

בחדר כמוני, וידעת יותר ממני את משאם ומתנם בזה, כי אמנם אנשי מלאכתך המה הפעם ובדיני ממונות ודיני מזיק וניזק המה עסוקים. — ואולם אשר יתחככו הילדים העניים האלה, הוסיף בצחוק מר, לא באשמת ה„תלמוד" יתחככו ולא באשמת מלמדם, כי אם באשמתנו אנו בעצמנו; אם לא ילבשו הילדים צואים ויכסו סמרטוטים, ואם לא ישבו צפופים בחדר צר בתוך האפר כל היום יחדו, יחדלו מהתגרד ומהתחכך, אבל בעונותינו הרבים „אין לכסף מוצא", יאמר ר' יונה שלנו.

— יישר כחך, ר' מאיר נתן, אמר עתה הרב בקומו ממקומו, ובפנותו אל אנשי חברתו הוסיף: נהניתי לראות כי התלמידים רובם רואים ברכה בלמודם אם מעט ואם הרבה, אות הוא כי גם המלמד עושה מלאכתו באמונה וכשרון, אבל עבודתו רבה מכפי כחו ועל כן גם לא תצלח הרבה, כמובן. — לאו מלתא זומרתא היא, אדוני, כחמשים ילדים, בלי עין הרע, ורק מלמד אחד, לו גם כח אבנים כחו נבול יבול, ואף כי גבר חלש מהני קצירי ומריעי, כלוא כל היום בחדר צר, אשר לא יכלכל את הבאים בו.

— שמע מינה תלת, ענה לפידות, כי הנערים טובי שכל ומלמדם נאמן רוח ומבין דבר, אבל עבודתו רבה וגם לחמו לנפשו יחסר, על כן רפה אונים הוא ופעלו לא ירצה— כי רבים המה הנערים והמה שונים בשנותיהם וגם בכשרונם, ובכל אופן מלמד אחד לא ימצא לכלם, — וכי בית עתיק יומין זה, למרות כבוד זקנתו החופף עליו, רק אהל דל הוא, וצר וקטן מהכיל חמשים בני עניים רעבים שמהם תצא תורה, זו כללא דמלתא ואידך זיל גמור — או האין זאת, אדוני?

הרב הניע בראשו ממעלה למטה: „כן ר' לפידות דובר"!

ר' יונה כפתור עקם שפתו וחוטמו יחד ויניע בראשו לשמאל ולימין: „לא מניה ולא מקצתיה!" והד"ר העביר את ימינו על חלקת מצחו ויפשל את בלוריתו לאחוריה כמעט ויצחק ויאמר: „גם כלכם צדקתם, אדוני; כי הרבי הנכבד עובד עבודתו באמונה אך כחו צר מםלאות תעודתו, כי הנערים

רבים והוא באחד, כדברי הרב, הלא נראה כלנו ונודה — כי אהל קדד זה אולי ראוי לדיר כבשים אך לא לבית ספר, וכי הילדים הרעבים והיחפים אמנם צפופים בו כצאן ברפת, כדברי ר' לפידות, גם זאת נראה עין בעין — וכי כסף אָין, כאשר יאמר ר' כפתור בכל עת ובכל שעה, גם הדבר הזה היות יוכל.— ואולם אנכי לעצמי אפונה אם „תלמוד תורה" נחוץ לנו כל עיקר,— הלא תודו לי ארוני, כי מנקודת מבטי אני, צדקתי גם אנכי, ועל כל פנים עון תפונתי לא תגדל מנשוא. היות יוכל כי אשגה, היות יוכל אדוני, אבל אנכי כאמון על ברכי השכלה אירופית, אחשוב למשפט כי אדם מישראל איננו שונה גם הוא משאר כל אדם בנונע לאמונתו ותורת אלהיו, וכשם שיספיק לכל עם ועם לדעת את עקרי דתו ואת מנהגיה אשר ילמוד בבית ספרו, יספיק לו גם להיהודי לדעת את עקרי תורת אלהיו הכתובים על ספרי החנוך לבתי הספר העשוים לדבר. אדם מישראל נמול הוא לשמונה, בא לבית הכנסת ואומר קדיש, משלם קאריפקא ומס העדה ונותן צדקה כל היום, ושנוא לכל אדם — ובכן יהודי גמור הוא לכל פרטיו ודקדוקיו ומה לו עוד? אבל לא פה המקום להתוכח בדברים גדולים כאלה, והסניגור מר לפידות לא כלה עוד את סניגוריתו ויכלה לעת מצוא כאשר הבטיחנו, בואו אפוא אדוני ונחשיך את דברינו גם אנחנו לעת מצוא, והאספה אודות הדבר הגדול הזה תהי... מתי, מר כפתור? — ביום הראשון בשבוע הבא? טוב הדבר, אבוא גם אנכי, כי סוף סוף קהל שיש לו שבעה שוחטים ראשונים ושבעה שוחטים שניים ושבעה משגיחים בבית המטבחים ושבעה נאמנים בבתי האיטלז ושבעה דיינים מומחים ושבעה בלתי מומחים ושבעים ושבע מאות ושבעים ושבעה סתם מקבלים שכר בטלה — והיה להקהל הזה גם שבעה מ ל מ ד י ם, ומה איכפת לו, הלא בין כך ובין כך קופתו ריקה ואין בה, יאמר מר כפתור — בואו ונלכה אדוני, היה שלום אדוני הרבי!

הרב ולפידות צחקו לדברי הד"ר הנאמרים ברות לצון

והתול חן טוב, ור׳ יונה כפתור ענה בגאוה כדרכו: צחקו לכם אדוני, אבל אלמלא אני, כבר אכלו השנוררים הללו אותנו ואת כל אשר לנו, את בית המרחץ, את בית החולים, את הקריפקא ואת בית הקברות ואת כל אשר בו לכסף מוצא, את הכל אכלו ולא השאירו שריד — אך אנכי מסורת בידי מאבותי ואבות אבותי, עליהם השלום, איך להתנהג בצרכי צבור, תהלה לאל! אבי זכרונו לברכה היה אומר: „הכנס הרבה והוצא מעט, זו כל התורה כלה״.— ואולם בנוגע להשוחטים, יסלח נא לי אדוני הד״ר, לא רבים המה כאשר יאמר, הבהמות...

— הבהמות בעירנו רבים הם מהשוחטים אלף פעמים ככה, החליט הד״ר בצחוק גדול, ובפרט הבהמות הגסות, זאת ידעתי מני אז,— אבל נניח עתה את השוחטים הרבים ואת הבהמות הרבות, יניחו המה על משכבם בשלום ואנחנו נקח לנו הפעם ענין אחר תחתם, את הבאקסרם, למשל, או את הד״ר לועגר או את מאקס נארדוי, או את אפריקא הצפונית או את „מחנים״.— ומה נשמע אדוני על אודות הילזנר כיום?

בשבוע הראשון הבא לא היתה האספה, שבוע שחל בו תשעה באב היה ואין מערבין פורעניות בפורעניות.— בשבוע השני לא היתה האספה, שבוע שחל בו שבת נחמו היה והרבה מטובי העיר נסעו לרבניהם, לשווינאוויץ, ולכזיב ולשאר „היהודים הטובים״. בשבוע השלישי לא היתה האספה, שבוע שחלו בו נשואי נכדתו של ר׳ יונה כפתור היה, ראש הקהל טרוד ומי ישב בראש? – בשבוע הרביעי לא היתה האספה, שבוע שחל בו ראש חדש אלול היה, ומשנכנס אלול תוקעין בשופר ומרבין בתשובה ותפלה, בני ישראל טרודים בצרכי נפש ובצרכי גוף, סליחות וכפרות ולביבות, סוכה ודגים ולפת, כל הימים הנוראים שאומרים בהם „לדוד ה׳ אורי וישעי״, ומובן מאליו שאין מתאספים בהם — וכיון שנדחתה האספה עד לאחר הימים האלה, נדחתה עוד

לשבועות אחדים, עד ימי חנוכה הבע״ל. — אמנם הדבר כי הרב טרוד קצת בהימים האלה בהלכות אישות ובשאלות איסור והיתר, כי הימים ימי החתונות וימי האווזים, הרבה בתולות נשאות והרבה קידושין נסדרים והרבה רח״ש נוטל והרבה מחטין בקרקבן והרבה נקבים בושט והרבה ניצוצין של שומין נתזין לתוך קדירות של חלב — אבל הדבר נתן למר לפידות דוחק ובכן קרא ר׳ יונה כפתור עצרה והרב וטובי העיר כתמם באו והנם יושבים מסביב להשלחן הירוק איש לא נעדר.

— רבותי! פתח ר׳ יונה כפתור אחרי הקישו באצבעו על הפעמון אשר לפניו, הענין הראשון בסדר היום אשר לפנינו בזה, הוא ענין רע אשר נתן מר לפידות לנו לענות בו, שאלת התלמוד תורה. כאשר תדעו אדוני נוסדה החברה תלמוד תורה לפני שנים הרבה על דמי חדש שמשלמים בעלי הבתים, ועל איזה הכנסות קטנות הבאות לפרקים. אב אבי הגביר ז״ל, יהודי כשר אליבא דכולי עלמא, עמד יותר משלשים שנה בראשה, וכל אותן השנים לא חסרה קופת החברה, אדרבא, הותירה מדי שנה בשנה אם מעט ואם הרבה, כי הוא ז״ל ידע לצמצם בהוצאה כידוע — וגם הבאים אחריו הלכו תה״ל בעקבותיו, ובכן החברה כמנהגה נוהגת באין פוצה פה ומצפצף והקהל וכיסו נקי, כנהוג בכל תפוצות ישראל.

— „בכל תפוצות ישראל״ לאו דוקא! הפסיקו מר לפידות.

— לו יהי כדבריך, מר לפידות, הוסיף ר׳ יונה, אבל בקהלתנו כך הדבר נוהג משנים קדמוניות, ואנכי אמנם לא אדע מה זה היה פתאום למר לפידות כי יתגולל ויתנפל עלינו לשנות פני ה„תלמוד תורה״, להגדילו ולהרחיבו ולהעשירו והכל על חשבון הקהל, כאלו היתה קופת הקהל מעין שאינו פוסק, אבל, כדאמרי אינשי: הבור ריק ואין בו...

— איזה בור? בורו של קהל? קרא מר לפידות נתים מרחוק

ואף גם זאת, הוסיף ר׳ יונה, החברה עומדת ברשות עצמה ומתנהגת בידי הגבאים על פי תקיה המאשרים מן הרשות ואין לקהל רשות להתערב בה כל עיקר, ומה לנו ולצרה זאת להתעבר על ריב לא לנו ולאסור מלחמה את הגבאים — כדאמרי אינשי: עושה חדשות בעל מלחמות — כי יעצתי, יפנה לו מר לפידות אל הגבאים, אם מעט להם להנערים מלמד אחד, ואם קטן הבית מהכילם כאשר יאמר, להם המשפט ועליהם החובה לעשות את המוטל עליהם, קהל לא ידע אשר יכניסו ולא לקה׳ל לדעת אשר יוציאו, כדאמרי אינשי: לא מדבשך ולא מקריבשך — ר׳ יונה צחק בכל פה על הדודו זה ויוסף ויאמר: ואולם כמובן, דעתי זאת דעת יחיד היא שאינה מכרעת, השאלה היא לפניכם בזה רבותי, שימו לבכם אליה, עוצו ודברו, כדאמרי אינשי...

ר׳ יונה, כנראה, לא מצא את הפתגם המבוקש ויאלץ להפסיק את דברו, והד״ר פיפיות, אשר הכרת פניו ענתה בו כי כבר קצרה רוחו ללהג היושב בראש, התאושש עתה ויגער, ובהעבירו את עשר אצבעותיו בין תלתלי שערו ממול פניו לאחורי ראשו כמנהגו, ענה ויאמר: אל נא תיגע אדוני מר כפתור לזכור את אשר שכחת, כי באמנה אחת היא לנו הפעם מה דאמרי אינשי, בודאי ייטיבו אשר יאמרו — אבל הרשוני נא ואחוה דעי גם אנכי.— עם הרב הנכבד ועם שנים מחברינו הנכבדים אשר בזה, מר לפידות והיושב בראש, נתכבדתי גם אנכי לבקר את לול תרנגולים זה הנקרא „תלמוד תורה״. הרב הנכבד בחן את הרבי ואת התלמידים לעינינו ויפיקו מאתו רצון על דברתו, ואנכי לא אכחד כי אנכי לעצמי לא שבעתי נחת הרבה, לא מהם ולא מבית הספר הזה כלו.— אדוני! „לול תרנגולים״ כאשר אמרתי, צר ואפל ונמוך ומלא אויר מחניק נפש, בתוכו כלואים יותר מחמשים ילדים מוזהמים אשר לא רחצו מצואתם מיום גיחם מרחם, ובראשם רבי חולה, גונח מלבו, אשר גם טפת דם אין בפניו הירוקים מרוב עבודה וחסר כל! — המלמד ימלא את תעודתו, יאמר הרב הנכבד, והתלמידים טובי שכל

וזואים ברכה בלמודם יאמר, היות יוכל אדוני, אבל סלחו לי אדוני אם אומר, כי התעודה אשר ימלא המלמד הזה רעה היא מאד, והברכה אשר רואים הילדים האמללים האלה בלמודם, אך קללה ולא ברכה היא בעיני. — שוו נא לנגדכם אדוני, ילדים בני שבע עד בני שלש עשרה, ערומים ויחפים ורעבים יושבים ועוסקים במעשיות והגדות, בעניני אישות, אנות וזמה, ובדיני ממונות, מודה במקצת וכופר הכל ושור שנגח את הפרה וכאלה, וכל זאת בקולות וצעקות ובשפה נשחתת ובאין סדרים, ומה תקות אמללים אלה אם באמנה יצלחו בלמודם זה? הבלי שוא והזיה, עגבים ונבלה וערמה ומהומה ומבוכה ותו לא — ואם בכל אלה יחיו ויאשרו על אדמות? אפונה מאד אדוני. — מר לפידות הבטיחני אמנם להבינני בינה על דבר תפונתי זאת, אך הוא טרם מלא אחרי הבטחתו, כי לא היתה עד עתה עת מצוא, — אין בכך כלום, ואולם יהי אשר יהי, השאלה אשר לפנינו בזה היא על כל פנים, אם להניח את בית ה„תלמוד תורה״ כאשר הוא עם עניו וזהמתו ועם כל מגרעותיו יחדו ביד החברה וגבאיה הנכבדים, המרעיבים נפש מלמד חולה וגוע ומעבידים אותו בפרך, ואשר ימיטו און על צעירי דלים להשחיתם מנפש עד בשר בחרפת רעב ואי־דעת — ואם להעמיד את התלמוד תורה תחת פקודת הקהל ומשמעתו כשאר עניני צבור וצרכיהם, ועל השאלה הזאת אענה אדוני ואומר **בלא שפתי חנף: זרו את החברה הלאה, אותה ואת נביאיה ושמשיה יחד, חברה כזאת שנות חשך ואפלה מקורה ומן הגיטו מוצאה, להות אמללים באדם אשר לא יוכלו נקיון.** — והנה דעתי הפרטית על ה„תלמוד תורה״ **בעצמו**, אדוני, כבר חויתי באזני הרב ובאזני איזו מהבירי הנכבדים אשר בזה; לדעתי אנכי, דיה להם גם ליהודינו בתי הספר הכוללים ומורי עיקרי דת משה וישראל אשר בהם. אך היות יוכל כי אשגה במשפטי זה, היות יוכל אדוני, ואולם באמנה כן הוא, אם שונים הם היהודים מכל עם ולשון, — לטובה או לרעה אחת היא לי, —

ואם באמנה בתי ספר מיוחדים להגדות ומעשיות ומודח במקצת וכופר הכל נחוצים להם, אם הדבר כן הוא אדוני, כי עתה בתי ספר אלה עם מלמדיהם וכל הנלוה להם צרכי צבור המה בלי כל ספק ותפונה, ורק על הקהל החובה ורק לו המשפט לדאוג להם ולכל מחסוריהם ככל אשר לאל ידו, כי על כל פנים אינו מן הדין כי יגרע גורל בית ספר לילדי עניים וגורל מלמדיו ומוריו, מגורל בית מטבחים ואיטלז לשור או כשב או עז והמון שוחטיו ונאמניו, אשר ידאג להם הקהל בידו המלאה והפתוחה והרחבה, כי יהיה הכל כדת וכהלכה ולא יחסר דבר.— הוא אשר חפצתי להגידכם אדוני ותו לא מידי.

— בעיקר הענין המבוקש אין לי אמנם להוסיף על חברי הד״ר הנכבד, ענה עתה מר לפידות, הן הוא אשר אמרתי, החברה כונתה רצויה בלי ספק אבל מעשיה אינם רצוים, כי צר כחה ודעתה קצרה ע״כ פעלה מאפע ובכן על הקהל לתקן המעות, למנות את חסרון התלמוד תורה כראוי וכנחוץ לעדה גדולה ונכבדה בישראל. ואולם על הראוי והנחוץ בעצמו מה הוא, על עצם הדבר הזה הנני נשפט את הד״ר הנכבד אשר לא מחשבותיו מהשבותי הפעם.— הד״ר הנכבד נתקל באבני נגף הרבה הנמצאות בהתלמוד תורה לפי דעתו: שפה נשחתה, אי סדרים, הגדות טפלות ולמודים בלתי נאותים לנערים רכים בשנים, ואשר אין זכר למו בספרי דת ישראל הנודעים לו להד״ר הנכבד מגירסא דינקותא בבתי הספר לעם הארץ.— בנוגע להשפה כבר מלתי אמורה להד״ר הנכבד כי הזארגון שלנו היא השפה האחת שהתורה נקנית בה בארצנו כל עוד שהשפה הזאת, שהיא לעת עתה בפי שלש מאות רבוא אדם, לא תחדל מהיות שפת אמם של לומדי תורה ומלמדיה, מבטן ומלידה.— כי אין סדרים בבית ספרנו או בלול התרנגולים, כאשר יכנהו הד״ר בצדק, הוא דבר המובן מאליו; מלמד אחד, חלש ריאה וחזה, חלל רעב וחסר כל ועבודת פרך, והוא יעצור בחמשים נערים אמונים על משפחות עוני ואי־דעת באהלי אביונים מאדם

ללמדם מקרא משנה וגמרא, ויעצור גם כח ללמדם משטר וסדר? — ואולי גם מחקר והגיון וטוב טעם? — אי־סדרים זה אך חטאת הקהל היא אפוא, כי התרפה במלאכתו עד עתה, ובכן אך עליו לכפר את חטאתו זאת היום והוא אמנם אשר חפצתי ואשר יחפוץ גם הד״ר הנכבד. — הגעתי בזה להלמודים בעצמם והנני מוכרח הפעם להגיד לאדוני הד״ר הנכבד, כי פה יפרד משפטי ממשפטו הוא מן הקצה אל הקצה. דעתי היא כי הלמודים האלה כאשר המה נוהגים בהחדרים הפרועים לשמצה ונתונים למשל ולשנינה בידי מנדינו ומתקנינו, הלמודים האלה דוקא בכל כלליהם ופרטיהם לא רק כי לא בלתי נאותים המה כדבר חד״ר הנכבד כי אם מועילים המה הרבה ומוכרחים מאד לדעת חכמת ישראל ומוסרו הטוב, והם המה גופי תורה וספרותה. — הד״ר הנכבד יאמר כי אין זכר לההגדות והלמודים האלה בספרי הדת אשר למד בילדותו בבתי הספר. כן הוא, אין זכר להם בם, והוא אמנם חסרון לא יוכל להמנות, כי על כן גם לא יועילו הספרים האלה ולא יצליחו. — או הואל נא אדוני הד״ר וקרא לי בשמות את אלה מגדולי התורה אשר שאבו דעת תורתם מספרי דת אלה אשר בבתי הספר אם ידעת.

— „לא ידעתי גם אחד זולתי״, ענה הד״ר בצחוק.

— וגם אמנם אין גם אחד, ענה לפידות בצחוק גם הוא, כי כל חכמי התורה וכל גדולי השכלת ישראל שבכל דור ודור רק בהחדרים שמעו לקח, ואותם הלמודים דוקא אשר תדמה כי לא להועיל המה, ואותם המעשיות וההגדות בעצמם אשר דברי תפל ונבול פה המה בעיניך אדוני, המה לא הניאו את לבבם ולא השחיתו דרכם. אדרבא, מצוינים הם גדולי ישראל בכל מקום ובכל זמן בכל חכמת בינה, ברוח כביר ובטהרת המדות; וכל ישראל כלו באי החדרים לא גרוע הוא עכ״פ משאר כל בני אדם וחוה באי בתי הספר. — ושאל נא את פי הסופרים הגדולים אנשי השם שבכל עם ועם אשר לא יאפילו בטליתם על כל עון ואשמה ופשע, כי אם יספרו לנו דברים כהויתם בלי שפתי חנף, וידעת את יצר

לב האדם הרע מ נ ע ו ר י ו, כי משחתו בו ביום הולדו, ואם יתרון לישראל בצניעות ובטהרת משפחה, דבר שאפילו אויבינו בנפש יודו בו למרות רוחם, אות הוא שעכ״פ יצרנו לא גדול מיצרם של אחרים אעפ״י שאנחנו שמענו בהחדר דברים שאזן הד״ר הנכבד סולדת בם, כי הדברים האלה אמנם לא יעירו ולא יעוררו כל הרהור רע וכל מחשבה רעה בלב שומעיהם הצעירים, כאשר לא יעירו למודי אמונה ודת שאלות וספקות פילוסופיות בלבבם. — אדמה כי ספורי תורתנו, כספורי תורת כל עם ועם, יוכיחו כי כדברי כן הוא ומשפטי צדק. — וכמה גדולים דברי חכם אחד מחכמי זמננו „כי רק הנער המתחנך לקרא בתורה עפ״י פירוש רש״י הנוסד על מדרשי חז״ל הוא לבדו יחדור לעומק רוחה הפנימי ותוכן הפיוטי של תורתנו וירגיש את רוח החן והנועם השפוך על ספורי כה״ק וערכם הנעלה״. — ואולם שמע נא אדוני הד״ר והתפלא, עצם ההגדות אשר שמעת מפי הנערים על דבר עצת בלעם ובנות מואב, עצם ההגדות האלה לכל פרטיהם, יספר לנו הפילוסוף הפלאטוני ידידיה האלכסנדרוני וגם סופר דברי הימים הקדמון יוזפוס פלאוויוס הנודע. כבירי ימים המה אפוא ההגדות האלה מכל הגדות עמי אירופא יחד, כי ימי שנותיהם אלפים שנה כמעט, ואם באגדות־עם, עתיקי ימים כאלה נבוש ועליהם פנינו יחורו? — ואולם חד״ר הנכבד יאמר עוד, כי לדעתו הוא די לו ליהודי לדעת את עקרי תורת אלהיו הכתובים על ספרי החנוך לבתי ספר הכוללים, ואף כי לא נסה להעמים עלינו את דעתו זאת ביד חזקה, גלא גם לחבבה עלינו בלשונו הרכה ומשברת גרם לעת מצוא, ואנכי כמובן חלילה לי לריב אתו על דעותיו הפרטיות אם לא כמחשבותי המה — בכל זאת אחשוב כי הענין הנכבד בעצמו יחובבני לדבר גם בזה דבר כאשר עם לבבי, פן ישמעו השותים בצמא את דברי הד״ר הנכבד ויפסקו הלכה כמותו.

עקרי דת אלהיו הכתובים על ספרי החנוך של בתי הספר הכוללים לא יספיקו להיהודי, כאשר יחשוב הד״ר

לדעת את עקרי דתם יספיק אמנם לבני אמונות אחרות, כהניהם יודעי תורה ומצוה הואנים לנפשותם מיום גיחם מרחם עד שוכבם לעפרם, והמה, עם הארץ, לא נצטוו על למוד תורה ואין להם צורך בו כל עיקר. לא כן ישראל, תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב כלו, והתורה הזאת ולאומיותו אחת היא, הפתגם הנודע: „אורייתא וקוב״ה וישראל חד הוא״ אמת הוא לאמתו אעפ״י שהמקובלים אמרוהו — כל עוד שישראל קים בעולם לא תפיג תורת אלהיו בקרבו, וכל עוד שלא תפיג תורה ישראל חי וקים —

— ובכן כלנו אלה אשר לא למדנו תורה לא לישראל אנחנו היות יוכל, קרא הד״ר בצחוק, אבל צר לי כי האנ־ציסטימים אחרת יחשובו והמה לא כן יאמרו.

— מובן מאליו, כי אנכי אך על כלל ישראל ולא על הפרט אשים דברתי, הוסיף לפידות, ישראל ותורתו, ישראל כלו חלק אלהי עולם, נצח נצחים הוא, וכשם שמוכרח כלל בני אדם בארץ לעסוק בישובו של עולם ואיננו בן חורין להפטר ממנו, ככה מוכרח כלל ישראל לעסוק בתורה, חיי רוחו ונפשו מעולם ועד עולם ואיננו בן חורין להבטל ממנה. והפורשים את עצמם מן הכלל חוטאים בנפשותם כי פורשים הם מן החיים.— וזה סוד כל תולדות ישראל מאז היותו, וזה סוד קִיומו עד אחרית הימים כל ימי השמים על הארץ.—

— היות יוכל, אבל מנין לך כי כן הוא? — קרא הד״ר בינתים.

— מן התולדה ומן הנסיון, ענה לפידות. בעלות ישראל מבבל במלכות ארתחשסתא מלך פרס, לא היה המצביא את בני יהודה ובנימין המתנדבים לשוב אל ארץ אחוזתם גבור חיל בצבא מלחמה, כי אם „סופר מהיר בתורת משה אשר נתן ה׳ אלהי ישראל״. הוא עזרא אשר הכין לבבו לדרוש את תורת ה׳ לעשות וללמד בישראל חוק ומשפט,— כי נאץ ה׳ עמו וינלם לארצות אויב על הפרם את בריתו בעזבם תורתו וישכחוה, ובהתנדב עם לשוב אל אלהיהם ואל ארצם

וירא עזרא ראשית לו להשכילם את דברי התורה הזאת מפרש ושום שכל, כי ידע המלמד הגדול הזה אשר באין תורה לא יכון עם זה וגם תשובתו אל ארצו מאפע, ובתורה יבנה בית ישראל ויתכונן גם בשבתו על אדמתו וגם בצאתו אל ארצות אחרות ויגוע בין עמים רבים לעת תמוט רגלו.— ובאמנה! אחרי מאות בשנים, חליפות וצבא לעבדות ולחירות, לשלום ולמלחמה, למנוחת שלום ולפגעים רעים ונאמנים מבית ומחוץ, וישראל נפל שדוד ויכחד עָצמו בידי רומא פטיש כל הארץ, ארץ רותה מדמו, חרבה והושמה ולא נשאר אבן על אבן במקדש ה׳ כוננו ידיו, גם שרידיו בארץ אויב נרדפו באף ובחמה בידי עריצי גוים אשר אמרו בלענוהו, נשמד עם בזוי ושפל זה מתחת שמי ה׳ וגם שמו לא יזכר בין החיים עוד, והנה איש נצל ממהפכה אשר הפך ה׳ ביום חרון אפו, נמלט אל אחד המקומות הנשכחים מני רגל, והאיש גם הוא לא גבור מלחמה הוא, אין מגן ורומח בידו ואין חרב מצמדת על מתניו, כי מלמד הוא ורק ספר קטן, ספר התורה הזאת, בזרועו, והמלמד הזה, הקטן משמונים תלמידיו של הלל, ר׳ יוחנן בן זכאי שמו, הוא הושיע את עמו בבית „תלמוד תורה״ אשר כוננו ידיו ביבנה עיר מקלטו יתר הרבה מאד מכל גבוריו במלחמותיהם הגדולות, כי ביבנה, בבית התלמוד תורה, צץ ופרח ישראל ויהי לגפן אדרת וישלח פארותיו עד לקצוי ארץ וימים רחוקים.— מיבנה גלתה תורה אחרי חרבן ביתר לארץ הגליל וירדה גם לבבל, עם תלמידי ר׳ עקיבא בן יוסף, והנה גם שמה לרגלי התלמוד תורה אשר יסדו ר׳ שמעון בן גמליאל באושא ור׳ נחמיה ורב בנהרדעא ובמתא מחסיא, התנער ישראל מעפר ויתעורר לחיים חדשים חיי רוח ונפש שנות מאות רבות. מבבל יצאה תורה ודבר ה׳ לספרד ולרוב ארצות אירופא הגדולות וגם לארצות אפריקא, לטונים ולמצרים ואגפיה, ובכל המקומות אשר יסדו בתי מדרשות לתלמוד תורה, ישראל עושה חיל, וירבו ויעצמו ויגדלו גם בכל חכמה לתהלה ולתפארת עד היום הזה.— אם נשכחה תורה מישראל באחת מארצות נדודיו מאיזו סבה

שתהי, אם מרוב טובה ונחת ואם מרוב עוני וצער, אם באשמת משנאיו ומנדיו ואם באשמת מרחמיו ומתקניו, ותהי עת צרה ליעקב, כי מעט מעט נטמעו בניו בגוים, ורבים אשר באו מים עד נפשם ויכרתו מקרב עמם.— הוא אשר אמרתי: ישראל ואלהיו ותורתו אחד הוא, עדים המה דברי ימים מדור דור ומעשים בכל יום בכל ארצות פזורינו הקרובות והרחוקות, לא יכחישם אדם בארץ, וידעתי כי גם הד״ר הנכבד לא יאמר להכזיבם.

— השם ישמרנו! קרא הד״ר, ובכן?

— ובכן אשנה ואשלש, כלה לפידות את דבריו, על הקהל החובה ליסד בית ספר לתלמוד תורה כראוי וכנכון ועל פי צורך עדה גדולה ונכבדה כמונו היום, וכל שעה וכל רגע אשר נתמהמה, נחטא חטאת לא נוכל כפרה לה׳ ותורתו ולישראל כלו, כי בגד בוגדים הוא ללאומיותנו, רבותי, אבוד עצמנו לדעת הוא! —

בדבר לפידות את דבריו האחרונים, התלחשו אחדים מקרואי העדה מן החסידים חרש, ואחרי כלותו ענה הגדול שבהם, ר׳ זכריה חלפן, עשיר גדול ויודע תורה, איש טעם ונשוא פנים והוא גם גבאי ראשון בהחברה תלמוד תורה, ויאמר: אם כי צדקו יחדיו דברי מר לפידות על דבר קדושת התורה, נצחיותה ואלהותה, ועל החובה להגדיל תורה ולהאדירה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, כי היא כל המדת ישראל, היא נפשו ונשמתו, היא חיינו ואורך ימינו מקצה הארץ ועד קצה הארץ, ואם כי נסכים בודאי בכל לב כי נחוץ מאד להרחיב את בית התלמוד תורה שלנו, למנות בו מלמדים הגונים ולקצוב להם שכר הגון אשר יחיו בו ברוחה ולא בצמצום, וגם לדאוג לצרכי גופם של התלמידים העניים להלבישם ולהנעילם וכאלה, בכל זאת לא נוכל להסכים לעצתו ולעצת הד״ר פיפיות לקחת את פקודת התלמוד תורה מידי החברה ולמסרה כלה ביד הקהל. חלילה לי אדוני מפגוע בכבוד כל אדם ובפרט בכבוד אחינו אשר לבבם שלם עם ישראל והמה דורשים טובתו ומתימרים בכבודו תמיד.

בחברינו אלה הנאורים אשר בזה, אבל אדוני, הקהל הוא רק מספר אנשים יחידים, נבחרים מדי שלש בשלש שנים מכל מפלגות אנשי העדה, ומי זה לידינו יתקע כי לא יבחרו הפעם אנשים אשר לא נוכל להפקיד את הת״ת בידם! — לא כן הגבאים, המה רק על ידי חברי החברה ומקרבם יבחרו, והמה בודאי לא ימעלו מעל לעשות דבר שלא כדת חלילה.— על כן אדוני, דעתי ודעת חברי היא כי לא נשיג גבול ראשונים והחברה תשאר כשהיא, רק הקהל מצדו יקצוב סך מסוים לשנה בשנה די החזקת התלמוד תורה להגדילו להרחיבו כדבעי, ואנחנו מצדנו נסכים למנות בו גם מורה...

— „ודוקא גוי!״—קרא אחד מן הקרואים החסידים בינתים.

— כן, קים ר׳ זכריה, מורה נוצרי מבין יודע ללמד חשוב חשבון וקרוא נכתוב בשפת הארץ והכל על מקומו יבא בשלום.

— „כן!״ ענו חבריו החסידים פה אחד.

— לא! ענה לפידות, הפשרה הזאת שהציע לפני מר חלפן לא תישר בעיני מכל וכל.— לתת את כספו בידי החברה והגבאים יעשו בו כרצונם, לא יוכל הקהל. ואת המורה אשר אמר, ודוקא גוי, כאשר הגיה ר׳ העשיל חברנו, אותו נמחול לו במחילה גמורה ומוחלטת מעתה ועד עולם.— מר חלפן ירא פן ברבות הימים יבחר „קהל״ שאינו הגון ויהפוך את הת״ת למינות ח״ו, ומה יועיל גם בתקנתו הוא, אשאלהו, „קהל״ שאינו הגון זה אשר יראה בחזון ואשר ייירא במורך לבבו הלא ימנע מהחברה טובו, יחשוך ולא יתן את הסך אשר יאמר כי נקצוב לה והחברה תכלה מאליה.— נהפוך הוא, אדוני מר חלפן, אם באמנה יבא הפעם אשר יגרת, אם יבחר קהל שאינו הגון כאשר תירא, כי אז תקנתך זאת אשר תאמר קלקלה היא בודאי ובלי שום ספק; אם הת״ת של העדה כלה הוא וקנינה, מוכרח הוא הקהל, יהי איזה שיהי, למלאות חובתו לו על פי חפץ העדה, כשם שמוכרח הוא להחזיק לה שוחטים ודיינים ולדאוג לשאר צרכי דתה הכללים, ע״פ דעתה וחפצה, באשר היא עדה משלומי אמוני

ישראל, ולו גם למרות דעתם וחפצם של איזה יחידים מראשי הקהל בעצמם, לא כן בהיות הת״ת רשות חברה פרטית וקנינה, אם יהיה עם לבב ראש הקהל דבר בליעל לאמר: אין לנו חלק בתלמוד תורה, תדאג לה החברה לעצמה, יקפץ הקהל ידו ממנה, וכשל עוזר ונפל עזור ומי יקימנו? — אקוה כי מר חלפן יבין לרעי ויתן לדברי צדק. — הואילו אפוא אדוני ואל תסרבו לעצת אמת, תנו אומר, והקהל הוא יכונן בית נאמן לתלמוד תורה אשר לא נבוש בו ולא עליו פנינו יחורו, כי יפיק רצון מאלהים ואדם יחד, ואך ורק לתלמוד תורה, ללמודי קודש ולא ללמודי חול, כדעת מר חלפן חברנו הנכבד, „ודברת בם, שלא תערב בהם דברים אחרים״ אמרו החכמים...

— כן הוא, קים הרב, מובא בילקוט ואתחנן סימן תתמ״ב.

— אקוה, כי גם אויבי ומשנאי לא יחשדוני בהסידות יתרה ח״ו, הוסיף לפידות בצחוק קל. הכל יודעים כי היו ימים אשר אך להשכלת חוץ הטפתי לעמי ביד רמה, ואולם לא כהימים אז ימינו אלה היום: אז המו חוצות כל ערי ארצנו ורחובותיהן מקול התורה אשר נשמע מהמון בתי מדרשות ומהמון ה„חדרים״ ומרוב הבתים בכל מושבות ישראל, וגם לא אחד בעיר ולא שנים במשפחה ידעו כתוב אדריסא על נכון, אז הטפתי לעמי לכתב וללשון המדינה, למלאכת מעשה ולידיעות נחוצות לאדם מן הישוב; לא כן עתה, נשתנו העתים ונשתנו פני הדברים מכל וכל, בתי הספר לכל חכמה ומדע ולחרשת כל מעשה מלאים ילדי ישראל עד אפס מקום, ולעומתם מתרוקנים בתי המדרש ומתרוקנים החדרים, והתורה הולכת ומתמעטת מיום ליום בקרבנו, עתה שוא לנו הטיף למשאת נפשנו לפנים: להשכלה כללית, ללמודי חול תדאג הרשות והתיסדות הבאראן הירש ע״ה, אשר בתי ספריהם פתוחים לרוחה ולא ישיבו פני איש. ואנחנו נדאג ללמודי קודש, לתורת ה׳ התמימה וספרותה הגדולה והרחבה, למען אלה מאתנו המתימרים בכבודה ומתנדבים לשקוד על דלתותיה

באהבתם אותה. ואך אז נצליח את דרכנו ואז נשכיל, כי אלה כמו אלה יעלו בידינו לעזר ולהועיל ולכבוד ולתפארת,

קרואי החסידים התנגשו ונדברו יחדיו בשאון ורגש והמולה רבה והכרת פניהם ותנועותיהם בכל רמ״ח אבריהם ענתה בם כי לא ימצאו נחת בדברי לפידות, אך כפי הנראה לא מצאו גם מענה, ויגזרו אומר לבלי התוכח עמו, כי אם להתנגד לו פשוט בלי נתינת טעם עוד. כי אחרי הניעם את ראשיהם ואת ידיהם ואת כל גום משמאל לימין ומימין לשמאל שבו ויניעום פתאם ממעלה למטה לאות הסכמה ועצה אחת ובא כחם ר׳ זכריה חלפן עמד על רגליו ויאמר: אנחנו לא נסכים להצעת מר לפידות למסור את הת״ת ביד הקהל, אין אנחנו יכולים.

— „מדוע?״ קרא הד״ר רתת.

— „כי אין אנחנו יכולים״, ענו החסידים פה אחד במשכם את כתפותם למעלה.

— non Possumus! ענה הד״ר בצחוק לעג, פתגם מקובל הוא מפי חסידי אומות העולם איש מפי איש עד קלימינס השביעי עליו השלום ולמעלה בקודש כידוע... אך אנכי אל הרב הנכבד אשים דברתי: „ילמדנו רבנו הצעת מר לפידות זו שאנו עסוקים בה מה דינה? כשרה או פסולה היא על פי דת משה וישראל?״ — הרב בא במבוכה כמעט אבל התאושש וידרוש במעלת התורה בכלל, וידבר דברי טעם גם בשבת הקהל גם בשבת החברה ויזכה שטרא לגבי דבי תרי בסברא לכאן וסברא לכאן ובראיות מוכרחות מכל מקצעות שבתורה כנהוג, — ואחרי ככלות הכל יעץ גם הוא עצת שלום, מעין פשרה להפיס דעתם של שני הצדדים. אכן אין בהצעת מר לפידות דבר אשר לא כדת חלילה, אמר בפנים מסבירות, ואמנם גם ר׳ זכריה וחבריו בודאי כונתם רצויה, יראים המה להוציא את התלמוד תורה מידם פן יבואו ימים ויעשו בו דבר ולא רוחם, ואנחנו חלילה לנו לחשוב יראתם זאת לעון למו, — ואולם הן כלנו היום בתקנתו של הת״ת אנחנו חפצים ואם הקהל יכונן כיום בית לשם ה׳,

ואך ורק לתורתו הקדושה לבדה, כאשר יאמר מר לפידות לא אפונה כי יעמידו את הבית הזה תחת השגחתם של מביני דבר, יודעי תורה ויראי ה׳, חוק עולם ולא יעבור...

— כן, קרא לפידות בינתים, ותחת השגחתו הפרטית של הרב זמתא בכל עת, כמובן מאליו —

— ובכן, סיים הרב בכובד ראש ושחוק רצון יחדיו, דעתי נוטה כי הצעתו של מר לפידות כשרה אפילו למהדרין מן המהדרין, כי ימלא הקהל הנכבד את חובתו ביד חרוצים ואמונת אומן, כראוי למפעל גדול וקדוש אשר כזה, ואנכי אודה את ה׳ בכל לבב כי אכבד גם אני להיות חבר לעושי טוב, להגדיל תורה ולהאדירה, כפי מעט כחי ודעתי, ובודאי גם הבאים אחרי גדולים וטובים ממני, ישגיחו תמיד בעינא פקיחא כי ישאר הת״ת על טהרת הקודש לדור דור, לאות ולמופת לשלומי אמוני ישראל.—

החסידים התנגשו ויועצו שנית ועוד הפעם עמד ר׳ זכריה חלפן על רגליו ויאמר: „ואנחנו בכל זאת לא נסכים להצעת מר לפידות, כי סוף סוף יבולע להחברה בעבורה והוא דבר אשר לא יתכן״.

— יסלח נא אדוני מר חלפן, ענה הד״ר בסגנונו של ר׳ זכריה ובצחוק התול על שפתיו, ואנחנו בכל זאת לא נוכל להסכים כי ישאר הת״ת באשפתו ובנוולו כאשר הוא, כי סוף סוף יבולע לכל ישראל בעבורו והדבר הזה בודאי לא יתכן.— וגולם, הוסיף בדברים נמרצים, אנחנו לא נאבה גם לא נוכל לבטל את החברה.. החברה טובה היא, תאמרו, היות יוכל, החזיקו בה אפוא בנפשכם אדוני, אך אם תבטל מאליה כאשר תיראו, אות הוא כי אין צורך בה, ומה לנו ולה?— אין לנו דין ודבר עמה ותו לא.— יואל נא היושב בראש ויביא הפעם את הענין הזה לידי גמר כי אמנם כבר הארכנו בו יותר מדי.

אבל הענין לא בא לידי גמר, כי בין כה וכה הגיע זמן מנחה. החסידים מצאו תואנה לחבוש את ספדקותיהם ולנוס

מן המערכה להמלט על נפשם להקלויז, וגם אחדים מיתר הקרואים הפוסחים על שתי הסעיפים, כי יראים המה פן בהוסד התלמוד תורה על חשבון העדה ייקרו את הקאריפקא ויעלו את המס,— נשמטו אחד אחד ולא שבו ואחרי כי נכנסו למנין ונמצא חסר, בטלה הישיבה וכל עמלם של הרב ושל הד"ר פיפיות ושל מר לפידות עלה גם הפעם בתהו, לשמחת לב הגביר ר' יונה כפתור, אשר על אפו ועל חמתו היתה לו עצת מר לפידות מראש ועד סוף.

בהאספה הבאה, אשר תהי אי"ה לכשיעלה רצון מאת הגביר ר' יונה החם על ממונם של ישראל ויושב בראש בירושה מאבותיו עליהם השלום, ישובו בלי ספק לעסוק בשאלת הת"ת בכל עז, אך לעת עתה הלול של תרנגולים עודנו עומד על מכונו ברחוב הזאבלאטשע כלפנים. המון ילדים ערומים ויחפים ורעבים כלואים בו כל היום כלפנים ור' מאיר נתן מלמד תורה, לוקח דמי חודש מאבות תלמידיו, פרוטות פרוטות מאביונים ואביונות באדם, גונח מלבו וגוע בעניו מיום ליום, הכל כאשר לכל כאשר היה לפנים, וה בא ב רואים ושמחים.— אומרים אמור, כי כך יהי הדבר נוהג עד ביאת הגואל במהרה בימינו. הלואי שישקרו!

על יד חלון ביתי.

א.

כלוא אני בביתי ולא אצא החוצה כי חולה אני חלי טורד אשר יאסרני אל ערש־דוי, ואך ביום ישועה כי תרפה מחלתי ידה ממני כמעט, ארד ממטתי לשבת על כסאי, או להתהלך בחדרי על משענתי הנה והנה. בשעה שאני כותב את הדברים האלה, שעת רחמים ועת רצון היא, ואני יושב על חלוני הפונה אל רחוב גן־הרובים, מתבונן על המון העוברים והשבים מכירי ומיודעי, אנשי מעשה אצים ורצים וטילים הולכים מעדנות עקב בצד אגודל. עיני רואות את תנועות יצוריהם, שבתם וקומם בין שדרות האילנות, על הספסלים לצדי הרחוב. ויש אשר ישאני רוחי גם אל תוך הגן פנימה ויראני את מעשיהם ואת הליכותיהם גם שמה; ויש אשר ישמיע לאזני גם את שיחתם איש את רעהו ואשה את רעותה, בשפה רכה ובפה חנף, בידידות גלויה וקנאה מסתרת, בסבר פנים יפות ולב מלא איבה ותחרות, בצחוק ולצון וקלות ראש, ומעט גם בשפת אמת ותמת תמימים.— וכל אלה ינשוני את עצבי החולים ואת מכאוביהם לרגעים, בתתם לי ענין לענות בו, להעלות זכרונות ימים עברו, להשתעשע במראה עיני בשרי ולהתענג גם על מראה עיני רוחי ועל משמע אזני בדמיוני.

והיום ראשון בשבת, שבו בנות ישראל יוצאות לשוח בבגדי חמודות ובעדי עדיים של זהב ופנינים וכל אבן

יקרה, כדי להראות להעמים והשרים את כבוד עשרן ורב טובן, ולמען דעת כל גויי הארץ כי לנו תבל ומלואה וכל כסף וזהב שבעולם אך בידינו אנו, וישמחו ויגילו גם המה, ויכבדו שמנו וינטלונו וינשאונו. באהבתם אותנו כימי עולם וכהיום הזה.— הבה ונראה.

I.

הנה שם אשה גדולה ורחבה, מבנות בנותיהן של פרות־הבשן אשר בהר־שמרון, תלך הלוך וטפוף בגאוה וגאון ושמלת המשי אשר עליה תרעש כלבנון ותתן קולה ותקרא: הביטו וראו! תנו עיניכם ביופי, תנו עיניכם בבשר תאוה, בפנים מלאים וצהלים, בסנטר כפול ומשולש, בשדי־תרומות ובהר־נשפה קדמה וימה; תנו עיניכם בעשר ויקר, בטבעות ובנזמים, בשרשרות ובאצעדות ובצמידים; ועל כל אלה תנו עיניכם בהדר הטבע ופלאי פלאיו, בגן־ביתן על המגבעה הגבוהה והרחבה, בו שושן וחבצלת בין ענבים ותאנים, בו נוצות בנות יענה בין כל ירק דשא ועשב, ובו צפרי זהב יקננו אשר סנפיר להן וקשקשת כמו לדגה אשר במים.— והעוברים והשבים אמנם יביטו ויראו, יתנו עיניהם בכל הכבודה הזאת, לקנאה ותחרות, לחשק וחמדה, לאיבה ושנאה ולעג ולצון וקלסה, איש ואשה כפי יצר מחשבות לבבם ותכונת נפשם בקרבם, וגם אנכי נותן את עיני בה וצחוק קל יחלוף בלי משים על שפתי. ידעתי את הנפש הזאת, אשתו השניה של ר' נחום סרק היא, וגם אמנם בדין היא צועדת קוממיות ובדין היא לובשת גאוה וגאון, כי אשת־חיל היא, וחכמתה רבה כגודל גוה וכעבי גבה וירכה, וגם ברכה והצלחה הביאה בית אישה בבואה.

ר' נחום סרק חנוני היה בראשונה, סוחר בסחורות צמר ומשי ושאר מיני מטוה, יהודי פשוט כדקאמרי אינשי, בלי חכמות והמצאות כלל. שלש פעמים בשנה עלה לווינא ויקח

סחורה בהקפה וישלם בזמנו, ויהי לבטות גדול ופשט את הרגל כנהוג, ויתפשר את נושיו לשליש ולרביע ולמשהו כנהוג, ויהי לסוחר גדול מאשר היה בתחלה. הכל כאשר לכל כאורח כל ארעא, ואולם עד שלא הספיק לקרוא שמיטה ולהבריה את נכסיו שנית, גם כן כנהוג, מתה עליו אשתו הראשונה ר"ל, ור' נחום בא במבוכה גדולה, כי לא ידע אם נשואי אשה קודמין או פשיטת־הרגל קודמת. ובצר לו הלך ונמלך את הצדיק משווינגאוויין, אעפ"י שלא היה חסיד כלל, והצדיק גזר אומר שקודם כל יקח אשה, מכמה וכמה טעמים, ודוקא בתולה, ג"כ מכמה וכמה טעמים. — אז נוכח ר' נחום כמה גדולה אמונת צדיקים, וימהר ויקח למזל טוב ובשעה מוצלחת בתולה בת אשה אלמנה בעלת בית־משתה יין בשכונתו, בוגרת גדולה ובריאת בשר, גרינה בת דאבע חיה, שהיו לצני הדור קורין לה גומר בת דבלים, היא האשה הכבודה אשר לפנינו בזה.

כאשר באה גרינה בית אישה ותרא ראשית לה לעשותו לאדם בצלמה ובדמותה, ותבינהו בינה כי היא לא נבראה להיות חנונית כשאר נשות החנונים החשוכים, וגם הוא בעצמו רב לו שבת בעמק־הבכא, לבלות ימיו בחנותו ולעבוד עבודת־פרך למען העשיר את הסוחרים שם בווינא הרחוקה. — לא כן, ידידי, הכה אותם פעם אחת מכה רבה ולא תשנה להם, חזק ואמץ אך הפעם ויצאת ברכוש גדול וחדלת מהיות סוחר עוד, ומה יעשה אדם לך? — ור' נחום ראה כי עצתה טובה ויעש כדבר אשתו, וגם עלה בידו בכל תוקף. אמת הדבר כי הכנים את עצמו לידי סכנות גדולות, רגלו האחת כבר עמדה בבית־האסורים וכאין שפכו אשוריו ונפל שמה מלא קומתו לבלי קום עוד, אבל זכות אשתו עמדה לו בשעת דחקו תה"ל. אותם בני־אדם הטובים שיש בידם לגמול חסד לחיבים, המה נכנסו עם בעל אשת־חיל זאת לפנים משורת הדין בשביל טוב טעמה ונדבת לבה — ובכן יצאו נושיו בפחי־נפש והוא יצא שלם ובלי כל אסון ונגע.

ומן העת ההיא רואים עין בעין כי ברכה מצויה בתוך

ביתו, וכל אשר לו ירבה, אעפ״י שהוא בעצמו אינו עוסק במו״מ כל עיקר, וכל עסקו רק קוביא וקלפים כל היום כלו; כי זכות אשתו בתקפה עומדת לו בכל עת ומלאכתו נעשית על ידי אחרים, על ידי סוחרים גדולים ומופלגים אשר ישתתפו עמה מעת לעת בעסקים רבים ונכבדים, בהלואות גדולות, בקבלנות של רשות וכאלה, להנאתם ולטובתם כי אשת חיל היא שרות הבריות החשובות נוחה הימנה, ותדע לעמוד לפני גדולים ולהתהדר לפני מי שצריך בכל עת מצוא. יש אמנם מאן דאמר כי לפעמים יקדרו פני ר׳ נחום ועיניו תשתכנה מרוב הטובה אשר תשפיע עליו אשתו בגלוי ובסתר, אבל מה להם לרוב בני־האדם ולמאן דאמר? — החכמים אומרים: „אשה יפה — אשרי בעלה.״ והרואים את הנגידה מרת גרינה סרק עם כל הכבודה אשר עליה, כשהיא מטיילת בשבת ויו״ט של עמי־הארץ, ואת הנגיד ר׳ נחום סרק כשהוא יושב ונהנה מעולם־הזה בלי כל עבודת מעשה אומרים פה אחד: הלכה כחכמים.

II.

לכאורה שתי אחיות הנה, בכירה וצעירה, שתי בנות חוה אלה הלבושות על פי המודה החדשה שבחדשות, ההולכות שם שלובי זרוע ומספרות חרש אשה את רעותה. ואולם לא כן הדבר, אם ובת הנה. — האם כוחלת ופוקסת ומכסה פניה שרק, להתיפות ולהראות צעירת ימים כדי שילמדו הרואים קל וחומר בעצמם: אם אמה של הנערה צעירה לימים כל כך כך הנערה עצמה לא כל שכן. — אבל למרות מדה ראשונה זאת שהתורה נדרשת בה, קל וחומר זה שהרואים לומדים זה ימים ושנים, לא עלה עוד בידי העלובה הזאת למצוא את הדבר אשר אליו היא נושאת את נפשה. שדרות הגן אומרות: לא בנו הוא, חוצות ורחובות: אין עמנו, נשפי חשק ובתי מרזח: לא ידענו מקומו, וגם מקומות

הרחצה מידי קיץ בקיץ לא לעזור ולא להועיל, אין חתן לבתה וכל עמלה ויגיעה אך הבל וריק יעזרו.— יש אמנם שדכנים בישראל, אלה אנשי אמת שונאי בצע היושבים ומזווגים זווגים כדי שיכלו הנשמות שבגוף בהיתר ולא באיסור כידוע, אבל האנשים הצדיקים האלה גם המה אך לשוא יעמולו, חתנים יש אתם, חתנים מכל המינים שבעולם, שופטים ושוטרים ורופאים וסניגורים ושולחנים וקבלנים וסתם „גבירים אדירים" וכלם מוכנים ומזומנים לישא את בת ר' פייבל ינשוף כדת משה וישראל, אך כלם גם כסף ישאלו, וכסף, בעוה"ר לר' פייבל ינשוף אין... ר' פייבל ינשוף הוא קצת משולח ומורשה לסוהרי חוץ, יסובב עיר כל היום למכור סחורות של אחרים ושכרו אמנם יספיק לו לפרנסת ביתו ברוח ולא בצמצום. אלמלא התנהגה אשתו בגדולות ובנפלאות ממנו, אלמלא חנכה את בתה כבת רוזנים, ללמדה צרפתית ואנגלית, שירה וזמרה, נגן על הפסנתר וכל מיני מחולות, אלמלא כל אלה כי אז כבר מצא לה איש כערכו וגם שלוחים מצאה ידו לתת לה,— עתה ידו ריקה ועצה אין, הלמודים הרבים עלו לו בדמים יקרים והמה אך להותה יועילו, לעטותה גאוה וגאון ולמלא נפשה חפץ מרום מנגדה, ע"כ נפשו מרה לו, יאנח לרגעים ויאמר נואש.— לא כן אשתו, אשת חיל להתגאה על כל סביבה ואמיצת לב להתעשר באין כל, היא לא תפון ולא תתיאש, אדרבה, בשעת הדחק, בעת צר לה, זה דרכה לבטוח בהש"י ורחמיו המרובים.— פלוני מכירה קנה לו בית גדול לשבתו והיא גם אהל צר לא רכשה לה בכל חכמתה, אך בטחונה חזק באלהי ישעה, כי בית מכירה זה ישרף עליו באש והיה מעי מפלה,— פלונית מדעתה הטובה השיאה את בתה לאיש נכבד והיא — נכון לבה בטוח באלהים חיים, אל רחום וחנון, כי הזווג לא יעלה יפה ובת פלונית זאת תשוב לבית אמה במצור ובמצוק במהרה בימינו,— וזאת רעותה הנאמנה קנה לה אישה נטיפות ושרות ורעלות, ולה אין כל בעוה"ר, אבל תבטח ולא תפון כי עוד מעט וה' ישלח עזרו מקודש וינקש נושה לכל היקרוה

האלה ורעותה הטובה עם אישה יחדו יגועו ברעב ויתמו בעוני ובחוסר כל ועיניה רואות בעזה״י. — בטחונה החזק בה׳ יעודדנה אפוא וינחמנה מעצבה ורגזה בכל עת ופגע אשר יקרה את אחרים ואף כי בנוגע לעצמה ולבשרה, לבתה המהללה, הטובה והמעוננה. - אין בכך כלום, הש״י יזמין לה את זווגה בעתו ובזמנו, תבטח ולא תפחד, והנה היא הולכת עתה את בתה המהללה הטובה והיפה והמעוננה, בכח בטחונה זה, אל גן הרובים, מי יודע, אולי זה היום עשה ה׳, ואולי סוף סוף זה המקום לצוד ציד ולהביא, — מי יודע! —

III.

בדין היה שה׳ אדולף מררי, הוא האיש בעל משקפי הזהב על חוטמו הקצר העובר זה עתה לפני על חלוני, מביט נכחו בגאות עבד כי ימלוך ומשוחח נעימות בקול גדול עם אשתו הקטנה והכמושה המתנוססת בביעור פניה ובהמחלצות היקרות אשר עליה ועם שתי בנותיו הירוקות, הילדות דקות הבשר ורעות המראה אשר לצדו, — בדין היה שה׳ אדולף מררי זה יירש את אדוניו חלק כחלק עם בני אדוניו אחריו כמה שנאמר: עבד משכיל ימשל בבין מביש ובתוך אחים יחלק נחלה, אבל ה׳ אדולף מררי עשה לפנים משורת הדין בחכמתו ויירש את כל הון אדוניו, את ביתו ואת מסחרו ואת כל אשר לו, ויהי הוא לאיש עשיר, בעל הון רב ובעל בית מסחר גדול ונכבד, והבנים יצאו נקי מנכסי אביהם, והנם דלים ורשים, בטלים ומבוטלים ובזוים באדם כהיום הזה.

ואשר אספר הפעם אמת לאמתה היא, לא אוסיף על הקורות ולא אגרע מהם, דברים כהויתן אספר, כאשר קרו ויאתיו לעיני כל באי שער עירי, לעיני השמש. —

נער בן שבע עשרה או שמונה עשרה שנה היה אברם חשקוטניצי, הוא אדולף מררי שלנו היום, בצאתו

מבית מגורי אבותיו העניים בשקוטניץ, כפר נשכח מני רגל בין הרי הקארפאטים, ויבא עירה ב... למצוא בה חית ידו.— והנער נבער מכל דעת וגם כל מלאכה לא למד וכל עבודת מעשה לא ידע, ויהי לסגן ריש־דוכנא בבית מלמד דרדקי, פקודה לא גבוהה מאד לע״ע, להלביש ולהנעיל את הילדים באי החדר, להביא להם ארוחתם בצהרים ולהשיבם אל בית אבותיהם בערב כנהוג.— אבל בחדר המלמד למד אברם בין כה וכה מאליו קרוא עברית והבין במקרא, וככלות לו עבודת יום יום בחדרו, שמע לקח בבית הספר של הבאראן הירש, הפתוח מדי ערב בערב למשרתי החנוניות, לנערי בעלי מלאכה ולכל החפצים לשמוע בלמודים, וירכש לו ראשית הידיעות הנחוצות לכל איש, קרוא וכתוב, חשוב חשבון ודבר נכונה בשפת הארץ, ועל כל אלה: היות אדם בבואו ובצאתו ובכל אשר הוא עושה ולא פרא למוד חדר כשהיה, ולאט לאט גם היה לאדם לכל פרטיו ודקדוקיו, האריך את מכנסיו על בתי רגליו, נתן צוארון מגוהץ על פי כתנתו, הפשיל את פאות ראשו לאחורי אזניו, אף גדל בלורית וידבר חלקות להמשרתות והמבשלות בבתי אדוניו, אשר כריש־דוכנא יצא ויבא בהם בכל יום, — וככה הלך מחיל אל חיל עד כי נתן גם קאפילוש בראשו וירכב משקפים על אפו וירהב עז בנפשו לשאת עין ולנסות דבר גם לבנות אדוניו אשר לא בהו בו ולא הכלימו אותו לעת מצוא.—

ויהי היום וחדשות לא שערו נשמעו בב.... ויעשו את העיר כמרקחה. ר׳ נטל ברבור, בעל בית חשוב ממשפחה מיוחסת, איש אמיד וקרובו ומקורבו של ר׳ שמעון ויזתא הסוחר הגדול ונכבד בעיר, ר׳ נטל זה נתן את בתו לאברם ריש־דוכנא ולא עוד אלא שהשתדל אצל קרובו הגביר ויקח את חתנו אל בית מסחרו ויפקידהו על אסמיו וממגרותיו לפקיד נגיד ומצוה.— והדבר היה לפתע פתאם, הרב ובית דינו המתיקו סוד, עדים נחקרו בלחש והחתונה נעשתה בחשאי חשאי ובבהלה וחפזון, כי חלתה הכלה ולא יכלו להתמהמה וגם משתה לא עשו להם.— יש אומרים כי גזרת הצדיק

משוויניאוויץ היתה בכל אלה ובודאי כך צריך להיות, יש אומרים כי אבי אביו של ר׳ נטל נראה לו בחלומו וגזר עליו שיעשה מה שיעשה, ויש נותנים טעם אחר לכל המאורע; יהי איך שיהיה, אברם ריש־דוכנא השקוטניצי היה לפקיד על אוצר סחורותיו של הגביר הגדול ר׳ שמעון ויזתא, לחתנו של הנגיד ר׳ נטל ברבור ובעוד ירחים אחדים היה גם לאב לשתי בנות בנות קימא, כי אשתו החולה ילדה למקוטעין תאומים למז״ט, ותרפא. — לא עברו שנים אחדות והכל נשכח, אברם השקוטניצי אדולף מררי שמו, ומזלו הולך הלוך ואור מיום ליום. אין גדול בבית אדוניו ממנו וכל אנשי ביתו יאהבוהו ויכבדוהו אף כי שלשת בני אדוניו, בחורי חמד שכבר בגרו, אשר כרתו ברית עמו באהבתם אותו מאביהם ואמם גם יחד. — הרוקים האלה חפצו חיים — ולא חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, כי אם חיים שיש בהם שחוק ושעשועים, רעים להתרועע, עלמות חן ושאר תענוגות בני אדם, חיים שעולים להם לבני עשירים בדמים יקרים, וכסף אין, כי אביהם איש קשה שממונו חביב עליו, חושך מיושר ומודד לאשתו ולבניו את צרכי נפשם במדה זעומה מאד, ואולם איש בריתם ואוהבם הנאמן ידו פתוחה להלות תמיד, המה יתנו לו אך שטרות כתובים על ניר שוה פרוטה והוא לא ישאל ולא ינסה ויתן כסף ולא יחשך. — אמת הדבר כי המה מצדם יעצמו עין מראות את מוצא הכסף אשר לו, אמת הדבר כי המה גם יכתבו לו אלף תחת מנה ואלפים תחת טובת הנאה בעלמא, אך מה איכפת להו ומדוע יקופח שכר מטיבם ואיש חסדם? — אביהם גביר עצום, לא יורש במעט הכסף אשר יתן אדולף אל כליו מעת לעת, והמה יקחו נשים יהיו גם כן לגבירים עצומים, ושטרות כאלה בינם ובין אוהבם מה המה?? וכך היה הדבר נוהג מספר שנים ובין כה וכה הבן הבכור נשא עלמה עשירה ויפזר את כסף שלוחיה עד כי אבד ואיננו בנהוג, — משנהו אהב נערה בת חשוכים ויקח אותה לאשה בעזרת רעו ומטיבו בלי נדוניא ובלי מהר ומתן, למרות מצות אביו לבלתי עשה את הדבר

הרע הזה,— הצעיר מוציא שנתו בתור עובד עבודת מתנת בצבא המלך וחותם שטרות אין סוף,— ור׳ שמעון ויזתא בעצמו לא התישב הרבה בדעתו ונפטר והלך לו לעולמו.— כנשר יטוש על אכל וכעיט יורד על הפגרים, ככה נפלו שלשת האחים על הכסף המזומן ויחטפו איש חלקו, כי צריכים היו כלם לאותו דבר מאד, ואולם את יתר הנחלה הגדולה, נכסים דניידי עם נכסים דלא ניידי השאירו כאשר היו, ואת בית המסחר הסבו על שם שלשתם ואדולף מררי עמד בראשו לנהלו בתבונות כפיו ובאמונתו הרבה על כל סביביו.— ואדולף מררי נהל את בית המסחר ביד רמה ויעש בו כאדם העושה בתוך שלו, לשמחת לבב היורשים אשר התענגו על כל טוב בכסף ירושתם ולא ידעו אתו דבר, עד אשר ראה ויוכח כי תם הכסף המזומן, כי כלתה פרוטה מן הכים, ויוצא פתאם את כלי זעמו ויחרידם, וימטר עליהם את שטרותיו ויהמם, ועד שלא הספיקו לדעת מה הגיע אליהם, וינקש לכל ירושת אביהם, לא נשאר להם בלתי אם גויתם אשר לא יצלח לכל מלאכה.—

יורשי הגביר ר׳ שמעון ויזתא חיים כיום מן האויר. מכלים עתם בבתי הקאפע, רואים בצחוק הקוביא והקלפים אשר יצחקו אחרים כל היום, מקטרים פאפירוסים של נדבה וישתכרו לפעמים גם פרוטה בהשתדלות רעיהם מלפנים, ואברם ריש דוכנא השקוטניצי עשיר נשוא פנים, בעל בתים גדולים וטובים אשר לא בנה ובעל מסחר גדול ונכבד אשר לא כוננו ידיו, והוא רואה באבדן בני אדוניו חללי חסדיו המרובים אשר מידם לו כל הכבוד הזה, ולא יחרף לבבו ולא ייסרוהו כליותיו, אדרבה, ישתבח בעיר כי כן עשה וישחר אחרים מוסר ללכת בדרך ישרים: „ר׳ שמעון ויזתא ע״ה הלך בדרך טובים ויברכהו ה׳ בהון ועושר וכבוד, ובניו אחריו תמו מנו אורח ויצל אלהים את נחלת אביהם ויתן לי.״—

משל למה הדבר דומה, לאחד שזמנו חברו אל המשתה והאכילו והשתהו כמה מיני מאכל וכמה מיני משקה, מה עשה

אותו האורח, לאחר שאכל ושתה גנב כף של כסף מן הטבלא והלך לו. כיון שבא אל ביתו אמרה לו אשתו: ריקא כף של כסף זה מה טיבו? – אמר לה לא ריקא אנא אלא כך היה מעשה: פלוני חברי זמן אותי אל המשתה שהוציא עליו ממון הרבה ולא אמרתי לו ולא כלום אלא אכלתי ושתיתי וברכתי והרהרתי בלבי: רבוש"ע בית המקדש חרב וזה יושב ועושה מרזיחין.– ומה עשה הקב"ה? נתן לי כף של כסף זה בשכר.–

IV.

ואשה קטנת קומה אבל יפת תאר ויפת מראה מאד עוברת לפני. לפניה מינקת בריאת בשר תסיע עגלת צב קטנה ויונק ישן מוטל בה ואחריה שני שרי צבא צעירים לימים, נדברים חרש וצוחקים לרגעים. וגם היא תצחק למרות הפצה ופניה יחורו ויאדמו חליפות,— והאשה בת יהודי כשר היא ואשת יהודי כשר, אברך מופלג מחסידי הקלויז, וגם היא בעצמה אשה כשרה ואין לנו רשות להרהר אחריה חלילה, כי מה תעשה להם לאלה שרי הצבא אם באשורה תאחז רגלם ולא יסורו מאחריה ימין ושמאל?? לתגר בם מלחמה אי אפשר, המה אנשי חיל ואיש חרבו על ירכו והיא אשה קטנה ורפת כח,— לנוס מפניהם אינו מן הנמוס, ובפרט אחרי שאחד מהם הוא מכירה ומיודעה מנעוריה בית אביה, ואף גם זאת, מי יודע אם לא ירדפו אחריה כי תנוס ואם לא ישיגוה ותהי לבז?— באשרה כי לא רחוק הוא גן הרובים, במצור ובמצוק אשר יציקו לה החטאים האלה בנפשותם, תחיש האשה העלובה פעמיה אליו, שמה תשלח את מינקתה מפניה לשעשע את היונק בין השיחים והיא תמהר למצוא מפלט לה בפנה מסתרה בקצה הגן, במקום נשכח מני רגל ולא תשרנו עין עובר למען תנצל מיד רודפיה כח, אבל במה גדולים מעשי שטן בעוה"ר! -- שני שרי הצבא הרעים

והחטאים יגלו מקום מחבואה, יחפשו וימצאוה בין המצרים.—
לא פשעה ולא חטאתה, בלי שום ספק.—

ב.

יום מעונן היום, רוח קר ישב מצפון ועוד מעט יחולל גשם, על כן מעטים היוצאים והבאים ברחוב גן הרובים, וההולכים והשבים איש מחסה ממטר בידו והמה מחישים פעמיהם ומביטים שמימה לרגעים לדעת אם לא כבר החל הגשם לרדת על הארץ.

ואנכי נשקף בעד חלוני סר וזעף, כי לבבי היום כים נגרש ועורקי לא ישכבון, ואך בקושי התיר לי רופאי לעזוב את מטתי ולשבת שעה או שעותים על כסאי במקום זה הסכנתי, אולי ישקטו עצבי למראה עיני כמעט, אבל התבל עוטה ענן וערפל כלה, ואשר אני רואה בחוץ לא יפזר גם רגע את עבי העננים אשר בקרבי, לא ישכיחני גם רגע את עצבי ורגזי, את עניי ואת עמלי.—

והידות על לוח השעון אשר לפני זוחלות בעצלתים, והרגעים יאריכו והיו לירחי עמל בעיני. אהה אלהים אלי!— כמה קצרות שנות טובה ורצון בעיני איש יאשר בארץ, וכמה ארוכים רגעי עוני ועצב לגבר זה כבן תרצה ותפקדנו לבקרים בפקדת תוכחת מגולה מאהבה מסתרת!— ואולם האמנם יש אשר תחת השמש?— כי יעשיר איש, כי ירבה כבוד ביתו, כי אשתו כגפן פוריה ובניו שתולי זית, כי עם אדם לא יגגע וגם רוח נכון בקרבו, תם ובריא אולם בגו ונפש יחדו;— אם לב רגש בקרבו והוא יחוש טובו, והוא יודע כי הפלה ה׳ אותו או כי יד המקרה תשנהו לטוב, האם לא יחרד לבבו לרגעים מחמת אל זועם בכל יום או מתגרת יד המקרה אשר לא ידע רחם?— עשרו כעוף יתעופף וכבודו לעפר ישכינו, גפנו הפוריה תאכלנה התולעת ושתולי זיתיו מארץ ישרשו, גוו צפוי אלי כל פגע, אל כל הלי

ומדוה כחתף יארובו, וגם בנפשו לא יאמין, לתמתו וצדקתו יחרד לרגעים, כי מי זה לידו יתקע כי עד יגוע לא תסור תמתו ממנו וצדקת נפשו כי לעד היא עומדת? — לעת זקנת שלמה נשים הטו את לבבו, אסא המלך הצדיק לבית דוד ביהודה זקנתו ביישה את בחרותו, ויוחנן שמש בכהונה גדולה שמונים שנה ונעשה צדוקי.— אין טוב לו לאדם כי אם אשר יאכל וישתה, ישא אשה ויוליד בנים ולא יחוש ולא ירגיש ולא יחשוב מחשבות ולא ידע נפשו,— אבל אז כבהמות שדי לא יחוש גם טובו, ואשרו מה הוא, וחייו מה המה אם לא ידעם? — הדעת היא המות ולאי־דעת לא יאמר חיים ואתה היושבי בשמים תשחק גם לשניהם, תלעג ליצורי כפיך, למסת צדיק ורשע, חכם וכסיל יחדו! — ואם לא הצחוק הוא אשר תענה את עבדך את איוב מן הסערה? — זה עני צועק בעצם מכאוביו, ידבר משפטים אתך: „הודיעני על מה תריבני, הטוב לך כי תעשק כי תמאס יגיע כפיך, כי תהפך לאכזר לי בעצם ידך תשטמני? ארץ אל תכסי דמי ואל יהי מקום לזעקתי״.— ואתה תשמע השמים וענית והוכחת כי לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד ואיוב לא בדעת ידבר, יען לא זרוע כאל לו ולא בקול כמוהו ירעם.—— הה, אבין לרעך אלופי ומיודעי מארץ עוץ, אדע את נפשך וגם אראה את הצחוק המר, את צחוק היאוש אשר על שפתיך בענותך את האל הגדול הגבור והנורא אשר שמך למפגע לו: „הן קלותי ומה אשיבך, ידעתי כי כל תוכל ולא יבצר ממך מזמה על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר.———״ ואולם אנכי לא אריב עם אל ואת שדי לא אוכיח, מענה אחד בפי הטבע שלוחו של מקום, מורשה ובא כחו מאז ומעולם, על כל שאלות בני תמותה ורכות שפתיהם יחד: מלא שעל עפר לסתום פיהם לנצח נצחים, ומענה רך זה נכון אף לי גם בלעדי אשאל, ולמה זה הבל אשאל ואנסה ואתקצף ואריב במלכי ואלהי? — יושב בשמים ישחק — הבה אשחק גם אנכי יציר כפיו, תולעת זוחלת על עפר ארץ, כל עוד יש לאל ידי, כל עוד

לא יסכר גם פי במלא שעל עפר, ואם נט בצחוק יכאב לבי בקרבי, מה בכך, אם לא עכשיו אימתי, היום קצר ולא הרבה אשחק בחיי הבלי עוד.—

I.

עבי העננים כבר יריקו מימיהם, מטר סוחף נתך ארצה ורגל כבר כלתה מן הרחוב. אחדים מן היוצאים והבאים בלי מחסה החישו מפלט למו אל שערי הבתים, יחכו עד כי ישכו המים וילכו לדרכם, וגם באיתון הבית הגדול ממול חלון ביתי פליטים כאלה עומדים ומחכים.—

נערה בריאה, בעלת שער אדמדם־צהוב ובעלת פנים עגולים ולבנים אבל נקדים בהרות ששזפתם השמש, עומדת בפתח האיתון. עין בעין נראה כי אָמה עבריה היא, מבשלת בבית אחת ה„נגידות״. צרור כסף קטן בידה ובזרועה סל של נצרים ובו ירקות ופרי עץ ומיני תרגומא לארוחת הצהרים וגם קנקן חרש מעשה ידי יוצר, ולצדה עומד איש מאנשי הצבא — הכרת פניו תענה בו כי גם הוא משלנו הוא — צעיר לימים וטוב תאר, בעל שני כוכבים לבנים, תפורים על צוארונו האדום, אות כי שר עשרה הוא בחיל המלך.

שר העשרה העלה את עשן הפאפירוסה אשר בפיו בגאוה ויצהל פניו אל שכנתו אשר תסב עיניה מנגדו ותקמט מצחה, כלומר: אין לי עסק עמך, לא ידעתיך, אך הוא לא יכנע מפני תשובה נמרצה זאת בלי אומר ודברים וישלח ידו אל סלה ויצחק ויאמר: תפוחים, אגסים ואפרסקים, כל פרי מגדים,— הן תרשיני יפתי ולקחתי לי אחד מפרי עץ הדר אלה לזכרון? —

הנערה לא תכהה בו והוא מוציא תפוח גדול מן הסל, מתבונן בו ובהנערה חליפות ואומר: תאוה הוא לעינים,

עגול ויפה כפניך יפתי,— שמי בערל קנאק, ושמך יפתי מה הוא ?

—מה לי לשמך ומה לך לשמי, משיבה הנערה בתלונה,— שמי הוא לוירא, ותו לא.

—לוירא? – יצחק שר העשרה, שם יפה מאד מאד, וביהודית לאה, כשם אחותי, האין זאת יונתי הטובה? — ומה שם בעלת הבית אשר לך יפתי?

—מה לך ולכל אלה? — אומרת הנערה בכעס מדומה,— שם בעלת ביתי יוהאנא גרין ותו לא.

—ואיזה בית מגורי אדוניך? – יונתי יפתי.

—הרף ממני הפעם, מה לך לבית מגורי? — ברחוב מיצ־קיוויטץ הוא מספר שמונה, ומה בכך?

—אבל בעלת ביתך יוהאנא גרין ברחוב מיצקיוויטץ מספר שמונה, בעלת בית טובה היא לך, הלא?

—טובה מאד, צוחקת הנערה, אם תישן לא ישמע קולה.

—טוב דברת, יפתי, צוחק גם שר העשרה, טוב מאד, אם תישן לא ישמע קולה, ועת תצא לשוח ועת תבקר בבית רעותיה גם אז לא תשמיעך את הוד קולה ושלום לך עד שובה, הלא? – אך הגם לא תשב גבירתך בביתה כל היום כלו חלילה?

—לא, בשעה החמשית אחרי הצהרים תצא לה בכל יום ותאחר עד השעה השביעית, ואם יום בהיר וחם וצח הוא, תצא גם המינקת עם הילדים לשוח.

—התראי, יפתי, עונה איש החיל שמח, גם אנכי חפשי לנפשי הנני בשתי שעות אלה.— ואת הזה כבר הנך בבית גבירתך זאת?

—זה שנים ארבע, אומרת הנערה בגאוה, משכרתי ששים כסף לזמן, ואשר אשתכר מן הצד ימצא לי ללבוש וכסות ונעלים לרגלי,— ובדברה תניף שמלתה כמעט להראות את הנעלים היפים אשר ברגליה ותקשקש בלי משים בצרור

הכסף אשר בידה,— כארבע מאות כסף מוומן כבר יש לי תחלה לאל ובעוד שנה...

—אבל זאת רגלך כך היא קטנה, כך היא יפה עד..., עד... עד לנשקו! — מפסיקה איש החיל בעליצת נפשו ובזאת רגלך יפתי...

פני הנערה מתאדמים כמעט ומפיקים נחת רוח חרישית.— מה לך ולרגלי? — הרף ממני, הניחה לי ותו לא.

—התראי יפתי, מוסיף איש החיל בחננו קולו, סנדלר אנכי, ולא סנדלר פשוט, כי אם סנדלר מוסמך כרבעי למהוי תה״ל, ובכן אבין ואדע רגל יפה מה היא שוה, ואת יונתי לבבתני בזאת רגלך הנעימה ולא אדע נפשי.— כן הוא יפתי, סנדלר אני ואבי גם הוא סנדלר, איש אמיד ובעל בית הגון בעיר גריליב בעז״ה, ואני אך ירחים אחדים עוד לי לעבוד בצבא, ובשובי חפשי לביתי בשלום אפתח לי בית מלאכה לעצמי, והיתה ראשית מלאכתי נעלים לרגליך היפות אשר לא ראית כמוהם מאז היית לנערת חן עד היום הזה.

הנערה מבטת עתה בעיני ידידות אל פני הדובר בה ומגחכת ניחוך של רצון: אכן ידעת להצמיד חנף לרגלי.

—מה נעמת ומה חכמת, עונה שר העשרה וירהב עז בנפשו לשום ידו תחת סנטרה, להניפה כמעט ולהסתכל בפניה בעינים חודרות קרב ולב,— ואולם חי נפשי כי גם מראך נאוה, כי יפה את כ... כ...

אלמלי היה בערל קנאק בעל מקרא, או בעל עגלה לפחות, בודאי היה מדמה את שאהבה נפשו לאהלי קדר או לסוסתי ברכבי פרעה, ואלמלי היה בעל פיוט, או בעל תפלה לפחות, בודאי היה מדמה יפיה לגודל גדלים בארבע קצוות מראה כהן,— עכשיו שהוא בעל מלחמה, שר עשרה בצבא המלך וסנדלר מוסמך כרבעי, הוא מגמגם הרבה בלשונו כ... כ... כ... עד שמוצא את הדמיון הנאות: יפה את רעיתי כבת מלך בנעלי זהב מעולפים ספירים,— ואנכי אך עיני ראתך ואמר לי לעצמי: הוא זווגך בערל, הנערה הזאת ולא אחרת תהי לאשה לך,— אבל העיקר הוא כי

אַתְּ תחפוצי גם בי, כי תאהביני גם אַתְּ אותי מעט יפתי.

הנערה מרכנת ראשה וצוחקת בטבעתה אשר על אצבעה ושר העשרה משפיל קולו ואומר: או האם כבר תתן לך וזאת טבעתו לוירא?

—והטבעת אשר על אצבעך? — שואלת הנערה גם היא בקול נמוך, נבוכה ונכלמה משאלת פיה זאת.

—הביטי וראי, עונה שר העשרה בהסירו את טבעתו מעל ידו ויתנה לה, קראי את החרות עליה פתוחי חותם בפנים: „מנחת מזכרת לבערל אחיה מאת אחותו לאה", מאת אחותי הטובה היא אשר שמה כשמך ביהודית, לאה.

—קרא אפוא גם אתה, אומרת הנערה בהסירה אף היא את הטבעת מעל ידה ונתנה לו, „מנחת מזכרת לאחותו לוירא מאת אחיה בערנארד", מאת אחי הטוב היא אשר שמו כשמך ביהודית, בערל.

—ואם לא אצבע אלהים הוא?! — קורא שר העשרה בפנים צהלים ובשמחה רבה בתתו את טבעת הנערה באצבעו ובתת גם היא את טבעתו באצבעה כבלי משים — — — והנה קול נדברים חרש, קול דממה דקה, קול משק נשיקות, קול חתן וקול כלה, ואנכי רואה ושומע ושוחק שחוק נחת ומברך וקורא: „המגיד מראשית אחרית הוא יתן שם טוב ושארית לאלה דברי התנאים והברית שנִדברו והותנו בין הני תרי הצדדים העומדים בביתי למולי", וברגע זה תמה הנערה את סלה בשלי וקנקן החרש אשר בו נופל לארץ, הפך נשבר וינפץ לרסיסים. — מזל טוב!

II.

תלמידי האוניבירסיטט בברלין עשו הפעם צחוק גדול לבני עירם: באחד הלילות עמדו והסירו את השלטים מן

הבתים ומן החנויות והחליפו אותם אלה באלה. אותם של בתי טבחים בשל לשכות אדבוקאטים, של מוכרי עטרן וזפת ונפט בשל בתי מרקחת, של נשים מילדות בשל בתי גזירות, של סניגורים ופרקליטים ורופאים ומטיפים בשל בתי חרשים ואלמים ובשל סנדלרים ומצחקים בבמה וכו' וכו', וצחוק כעין זה עשה גם המקרה ליהודי ב... בקראו שמות להרבה מהם בהפך מן הראוי לאיש ואיש. — הקברן — חיים שמו והרופא — ד"ר עזמות, הגביר צר העין ורע הלב שמו ר' טובים, אשתו הארורה — ברכה שמה, ובתם הננסית העקומה — תמר, שני הצדיקים אשר להם, שומרי נשף אופל וחשך, שם האחד ר' מאיר ושם השני ר' שרגא, והמשכיל האחד אשר בעיר דוקא ר' זנביאל יואליק שמו ור' זנביאל יואלק זה עובר לפני זה עתה.—

הוא איש כבן ששים שנה, נשען על משענתו ופוסע פסיעות קטנות, כי רגליו עבות, כרשו נפוחה וכלו איש כבד מאד. הוא בלה כל ימיו בישיבה וירכש לו את כל הטובה הזאת עם שם משכיל וסופר ועם מכת טחורים ושאר מיני פורעניות, מורה הוא לנערי בני ישראל מנעוריו ועד היום הזה.— לפנים, בימי נעוריו, הצליח האיש במאד מאד: דבריו נדפסו ב„המבשר" ו„העברי" וב„המגיד" הליקי בימיהם ושמעו הלך בכל הארץ. לא נשרף בית מרחץ בכל גבול ישראל והוא לא בכה את השרפה, לא מת גביר בכל מקום שהוא והוא לא הספידו, לא ברחה נערה עבריה מבית אביה, לא נתגרשה אשה בעל כרחה ולא ילדה אחרת ששה בכרם אחת והוא לא הוריע צערו ברבים בהוי ואוי ואבוי ובכל מיני משל ומליצה, „ללמד בני יהודה קסת ולרומם שפת קדש" — וגם עתה, בימי זקנתו, הוא עוסק הרבה בספרות. כותב על כל תקלה וכל קטטה ועל כל צרה שלא תבא, אבל הרבה מעות יש לו ואין לו שולחני להרצותן; אין כיום כתבי עת הגונים בישראל כי יתן להם את „מאמריו" להדפיסם וטוב לו לקרוא ולשוב לקרוא אותם באזני עצמו לעתות הפנאי, ובאזני מכיריו ומיודעיו אשר ידע כי יבינו לרעו ויתנו כבוד

לשמו, וגם בלכתו עתה אם תחת מחסה ממטר ישן ומדולדל אשר בימינו, לא יעצרנו הגשם, כי לא יוכל להתאפק, והוא מכים לרגעים וקורא במחברת כתובה אשר בשמאלו וכמדומה לי שמן הכתב־יד הזה בעצמו קרא גם באזני ביום אשר נגע בי בפעם האחרונה.— מעת אשר נפתחו בתי הספר מוסדות הבאראן הירש ונתקפחה פרנסתו כמעט, כותב הוא הרבה על דבר כלכלת עניי ארצנו ותקנתם, וימצא בחכמתו כי בתי הספר לא לעזור ולא להועיל המה. אותיות מחכימות, יאמר, ומספרים כמאה עדים יעידו ויגידו כי רבה ההשכלה בין בני ישראל פי שלשה מאשר בין בני עם הארץ, אך מה תועיל השכלה אם אין קמח, אם אין להם לאכול ואין מקום להשתכר פרוטה?— רק עצה אחת יש להושיע את העניים תשועת עולמים: להמציא להם את האמצעים אשר על ידם יתקנו המה בעצמם את מצבם הרע, והדבר הזה נקל מאד וקרוב אלינו לעשותו, אם אך לא נתפס מרובה ונסתפק במעט לעת עתה. חכמים ראשונים אמרו כי נחוץ לכונן בתי מלאכה וחרושת מעשה לתת בהם עבודה לעניי ארצנו הרבים, אבל דבר זה דבר שאי אפשר הוא מכמה וכמה פנים וביותר משום שענינו לא הסכינו בעבודה וכחם צר, ומשום שגם יחסר לנו הכסף הרב לכונן בתי עבודה גדולה כחפצם.— כי יעצתי, יאמר ר׳ זנביאל יואליק מלה במלה, ילמדו קודם כל דבר את ידיהם לעבודה ב י ת י ת קלה, מעשה דברים קטנים ומביאים שכר הרבה, כמו מעשה מחטין, שעוני כים, עטים של מיני מתכות וכאלה, דברים שהחומר שלהם מחירו מעט והסחורה העשויה ממנו מחירה רב מאד, ובפרט מעשה כלי בית של עץ, כי העץ בארצנו בזול גדול עד שמשיקים בו את התנורים כידוע.— גם ירגילו אותם במלאכת נקיבת מרגליות ששכרה הרבה מאד, כדאיתא בהדיא בגמרא, ובהשחזת אבנים טובות שכמה וכמה גדולי ישראל עסקו בה מאז ומקדם, ופנינים ואבנים טובות הן יש בהן צורך רב לבנות ישראל בארצנו ולמה זה נביאן מאמסטירדאם ומאנטוורפין ומשאר כרכי הים בהיות לאל ידנו

לעשותן בעצמנו כתקונן? – אחרי כן ייסדו בתי באנק להלות לעני בשעת דחקו ככל הצריך לו, בלי נשך ותרבית, אחרי כן יכוננו בתי מרכולת כוללים אשר ימצאו בהם העניים את כל צרכי ביתם בזול גדול, אחרי כן יגדילו וירחיבו את חברת „הכנסת כלה", למען יוכלו לתת נדן הגון לבנות העניים ולהשיאן לאנשים הגונים בעתן, אחרי כן יתקננו את בתי החולים, ולא תהיינה עוד ארבע מטות בחדר אחד, כי אם מטה מטה בחדר חדר לבדה. אחרי כן יבטלו את הקריפקא (הטאקסע) ואכלו העניים וישבעו בשר בזול, אחרי כן יבטלו כל מיני מסים שסוף סוף גם העניים משתתפים בם, כמו דמי מקוה, דמי אתרוג ודמי מגילה וכו' וכו', – או אז יושעו העניים מעצמם ומעט מעט תתם העניות מן הארץ ואביונים עוד אינם. – יש אשר ישאלו, יאמר עוד ר' זנביאל יואליק בספרו, ולכל התקונים האלה מאין נקח כסף לנו? – אבל שאלה זאת שאלת הבל היא בודאי. צא וחשוב, ליטרא ברזל בכמה הוא, ליטרא נחשת קלל בכמה, וככר עץ מיער כמה הוא מחירו, – וכמה הוא מחיר המחטין והשעונים והכלים אשר יעשו מהם? – הלא אלף פעמים, ולכל הפחות מאה פעמים ככה, וכל הרוח הגדול הזה ישאר בקרבנו תחת אשר ה ה לפנים לזרים, ואם לא יהיה לנו כעפר זהב, וכסף כאבנים על פני חוץ? – אין הדבר חסר אלא חפץ ורצון וכשרון מעשה ושאלת העניים תפתר מאליה על צד היותר טוב. – „ומה אתה אדוני אומר להצעתי זאת? – שאלני הפעם ר' זנביאל יואליק, אחרי כלותו לקרוא לפני דברים אלה וכאלה מספרו, – אלמלא מקרא שכתוב „יהללך זר ולא פיך", הייתי אומר בעצמי כי כונתי אל האמת תה"ל, הלא?" – ואנכי מהרתי ואתן את ידי לו ואמר: „א ל ה א מ ת ל א מ ת ה, ב ל י ש ו ם ס פ ק, ח ב י ב י." וישמח האיש שמחה גדולה על חכמתו הרבה ועל עצתו הנפלאה, אבל כשאני לעצמי אדמה כי עצתו הטובה הזאת לא מקורית היא כלל והיא רק מ ע י ן ע צ ת ו ש ל ח כ ם מ ד י נ י ו ח ו ב ב ג ד ו ל א ש ר י ע ץ ל כ ל ל י ש ר א ל כ ל ו, – ולא עוד אלא שכבר

קדמם גם שניהם יוסל גאַפ, אביון גדול במגרש זאבלאטש בעירי. — יוסל גאַפ זה השיא את בתו לאביון שכמותו וישמח מאד ויפזז ויכרכר כל הלילה כלו: „מעתה אין לי לדאוג עוד להזוג כלל, אמר, קודם כל דבר נשאו למז״ט, אחרי כן יעשו להם משא ומתן וירויחו ממון, אחרי כן ילדו בנים ובנות, אחרי כן יעשירו עשר רב, אחרי כן ישיאו את בניהם ואת בנותיהם בעשר ובכבוד גדול ויראו גם שלשים גם רבעים, אחרי כן ישבו להם בשלום ובשלוה ובהשקט ובבטח, זקן וזקנה מה צריכים הם עוד.״ —

.III

אודך אלהי חסדי! — אנכי מתבונן בשר העשרה וארוסתו ואשיחה באלופי ורעי ר׳ זנביאל יאוליק ועצתו הטובה, ופני רקיע יטהרו ויכלא גשם, ושמש מרפא תשלח קרני אורה, ותחדורנה גם אל לבי האנוש לעודדנו רגע בתקוה ואחרית, וגם החזון אשר בחוץ ישעשע נפשי מעט וישמחני כיום מיגוני. —

שתים נשים באות ועוברות בהרחוב ממולי. האחת היא מטרונא, כבת חמשים שנה ומעלה, קומתה הגבוהה והישרה, חטב פניה החורות ותויהן, עיניה הגדולות והשחורות וידיה הקטנות והלבנות אותות לא ינכרו כי יפת תאר ויפת מראה היתה בימי נעוריה, ורק מבטה ושחקה הנעים המרחף על שפתותיה יענו בה כי אשת חן טובת טעם ונדיבת לב היא, כאשר יעידו ויגידו עדיה וחליתה, פארה החבוש לראשה, נזמי אבן היקרה אשר באזניה וחרוזי המרגליות הגדולות על צוארה, כי אשה עשירה היא, נגידה מבנות הדור הישן לכל פרטיה ודקדוקיה, — וגם אמנם כן הוא, היא שרה׳לי אלמנת הגביר ר׳ נתן בר״ל, אשר נפטר בשם טוב זה שש או שבע שנים והניח הון ועשר רב לאלמנתו זאת ולבניו אחריו. ואולם האשה ההולכת אתה, כלתה אשת בנה הצעיר, שונה

היא ממנה מכל וכל וכל, בקומתה, בתוארה, בצביונה ובקלסתר פניה ואף כי בכסותה ושלמתה.— היא אשה קטנה ורזה, שחרחורת ובעלת פנים נזעמים, צעירה היא לימים, אך אין כאן לא עדנת נוער, לא חן ויופי ולא חמדת עלומים, אבל כחל ושרק ופירכוס ובגדי חמודות על פי המודה האחרונה, וגאוה וגאון עד למעלה ראש,— כי בת עיר גדולה היא. לבובית, וגם פורטת על הפסנתר ושמה קלארא.—

עין בעין נראה כי לא הרבה תנעם לה לקלארא חברת חמותה בחוץ. חמותה תביע אמריה לה אין אונס ובסבר פנים יפות וחפץ לב, והיא תענה בשפה רפה ובלי חמדה באלו כפאה שד, ובדברה תעיף עיניה לכל רוח אם לא יראנה חלילה אחד מבני העליה ממכיריה ומיודעיה ולא ישמע בדברה יהודית עם יהודיה פשוטה ברשות הרבים לבשתה וכלמתה, אף כי שרהלי לא תשא קולה עד כי ישמע לאזני העוברים, כי דברה בלט ובנחת כראוי לאשה כבודה וטובת טעם כמוה.— יש אשר אחד העוברים יתן עינו בכלה וחמותה זאת, וקלארא אשר תתברך בלבבה כי אליה כל עין נטויה תמהר להעב פניה ולהסתירן בסתר מחסה משמש אשר בידה, כי נכלמה היא ובושה בשת גנב כי ימצא, — ומה עביד קוב"ה? למלאות סאת כעסה והותה שולח הוא עליה רעיה טובה ונאמנה, פטפטנית, פזזית וטרחנית גדולה, אשר לא תוכל למלט נפשה ולהחלץ מפניה, כי בת אחות חותנתה היא ואשה עשירה, שיינדשי יואליקס, אחת הנשים החשובות בעיר.— ושיינדשי ספק חשוכה ספק נאורה; פאה נכרית כשרה על ראשה, היינו פאה של חוטי משי עשויים כעין שער, מלאכת מחשבת לסמות עיני רואים, לרמות עיני הבריות, למען יאמינו כי שער ממש המה, אבל על הפאה הכשרה מגבעה רחבה רבת הנוצה והפרחים שיש בה משום „בחקותיהם", על פניה מסוה מעשה רשת שאין רוח יראי שמים נוח ממנה וסרת כסותה העודף מתחתה הוא בוודאי שלא ברצון חכמים!— גם מדברה הוא ערבוביה של חשכה ואורה, ישן וחדש יחדו; עיקר לשונה הוא יהודית

זארגונית, אך לפעמים תתאמץ לדבר גם פולנית, ואז תגביה קולה מאד, למען ישמעו וידעו כי אשה משכלת היא אף על פי שפאה נכרית של חוטי משי בראשה.

—צפרא טבא דודה יקרה, צפרא טבא קלאריטשקו לבתי! —קוראה שיינדשי ברוח עלז בהושיטה שתי ידיה יחד לשרהלי ולקלארא זו אחר זו, — לאן אתן הולכות יקירותי בטיט ורפש זה? — אנכי הולכת, אינני יודעת בעצמי אנה, — שוינה נא לנגדכן, נשארתי בלי מבשלת ובלי אָמה משרתת כאשר אתן רואות אותי לפניכן בזה, לגמרי בלי כל אָמה ובלי מבשלת.— ומה אַת אומרת לזה? - תסב את דבריה פולנית לקלארא, אתמול היה יום כביסה בביתי, ותרובנה המבשלת והאמה ותכינה זו את זו, ובין כה וכה הקדיחו המרק והצלי על האח ולא אכלנו בצהרים, והכתנות וכל כלי הלבן נסחבו לארץ ויגואלו והכביסה כלה עלתה בתהו, וכיון שקצפתי וגערתי בם, לא התישבו הרבה והלכו להן, והננו בלי אָמה ובלי מבשלת ובלא כלום.

—לא היה לך לקצוף ולגעור בםן- אומרת קלארא בלענ מר, — אך אל נא תשמיע כה במקום קולך, כי מה תועיל לך צעקתך פה ברחוב העיר, התדמי כי תשמענה המבשלת והאמה ותשובנה?

—מאה ועשרים שנה תחיי, ומה אַת אומרת לזה דודה יקרה? — תפנה שיינדשי בדברה גונית לשרהלי המבטת בה בצחוק חן, — לא היה לי לקצוף ולגעור בם תאמר קלארא, כמעט תתפקע מררתי למשמע אזני, — השקצות הללו מקדיחות את לחם הצהרים כלו ומלכלכות ומשחיתות את הלבנים, ולא תקצר רוחי ואחריש להן! —— פולנית לקלארא: „אולי תדעי אַת לבתי איפה אמצא את חנה ניטל הסרסורית?" — זארגונית לשרהלי: „מן הבוקר הנני רצה בגשם מטר לבקש את הסרסורית ולא אמצאנה, אלמלי מצאתיה והנחתי בה כעת את כל רוחי המר כאשר אך יכלת שאת."

—אל נא שיינדשי בקצפך, אומרת שרהלי בנחת, הנה

ניטל מה היא כי תלינו עליה? הידוע תדע היא כי ברחו הנערות מביתך ויעזבוך?

--ומה את אומרת לדברי דודתי היקרה? — מתחננת שיינדשי פולנית לקלארא,— חנה גיטל מה היא כי אלין עליה,— במטו מינך קלאריטשקו, כמה את נותנת שכר סרסורית למשל? — בודאי רק שקל אחד לאמה ושנים למבשלה כנהוג, ואנכי נותנת לחנה גיטל שקלים שלשה וארבעה, ומתנות, אל נא תשאליני כמה, והיא את הרעות שבמבשלות היא מביאה דוקא אלי. אוי, הכל תלוי במזל ואני אין לי מזל לחנה גיטל זאת.

—ומדוע תרוצי מן הבוקר לבקשה? — אומרת קלארא, זמה תועיל לך עמדתך פה בחוץ? — לכי לביתך ושלחי אחרי סרסורית אחרת, אם אין לך מזל לחנה גיטל ויהי לך מזל לחנה ביילה.

—כלן שוות, מחלטת שיינדשי כמתיאשת, ואם לא צדקתי במשפטי? תוסיף זארגונית בפנותה אל שרהלי, כחנה גיטל כחנה ביילא צרה אחת היא, הצד השוה שבהן: מרמה ואונאה ושקר וכזב ועושק ומרוצה וחלקות ותנף ותו לא.

—ובכל אלה אין די לך עוד? — אומרת קלארא וצוחקת.

—אתן צוחקות, מתרעבת שיינדשי זארגונית, ואנכי באשר אתן רואות בזה לא אדע מה לעשות. אין לנו דבר לאכול בצהרים, אין סדרים בביתי וגם המטות אינן מוצעות עוד.— „אמנם הנקל לך לצחק קלאראן" — מסיימת שיינדשי בקול עצב פולנית.

—נו. נו, מנחמתה שרהלי בשפתי רצון,— ללחם הצהרים אל ידאג לבך, אם לא נכון לך בביתך ואכלתם על שלחני היום ולא יחסר לכם דבר בעז"ה, ובדבר הצעת המטות והסדרים בחדריך, נסי נא שיינדשי ועבוד את העבודה הזאת בעצמך היום, לא ירע לך חלילה ולא ישחית לך כי תסכיני במלאכה קלה כזאת בשעת הדחק, אנכי ערב בדבר, וסוף סוף גם אמתך גם המבשלת תשלמנה אתך ותש ב ה.

—שיינדשי, שם! — קוראת קלארא בנופפה ידה אל קצה שוק הירקות אשר בצד הרחוב לימינו, — הנה חנה גיטל, מהרי אחריה והדבקתה.

—כן! — קוראת שיינדשי ותרץ אחרי הסרסורית אל שוק הירקות, וקלארא שואפת רוח ואומרת: נא, ברוך שפטרנו מחברתה של אשת כסילות זאת, אך נמהר נא חמותי ונלכה פן תשוב אלינו להלאותנו בתאניה ואניה עוד ובניב שפתיה פתיות ואולת כהקיר ביר מימיה בלי הפוגות, — השם ישמרנו מאַוז אשר כזה!

—לא קלארא, תורנה חמותה בשפתי חן, שיינדשי איננה אשת כסילות, כלל וכלל לא, אבל זה חסרונה כי תדבר הרבה ותעשה מעט, ובהיותה מדברת שפות שתים, יהודית ופולנית בבת אחת, מובן מאליו כי תרב אמרים ותכבד על שומעיה מנשוא — וזאת חטאתה שנית, כי בין כל הלמודים הנכבדים אשר למדוה בבית הוריה, רקוד ונגון, לבוש בגדי חמדות, עדות עדי והתיפות וכאלה, לא למדוה גם איזה דברים קלים והמה רבי ערך ונחוצים לבעלת בית מאד מאד: להיות צופיה הליכות ביתה, להשכיל אל משרתיה ולהתהלך אתם בטוב טעם, ועל כל אלה לבלי אכול לחם עצלות תמיד כי אם לעזור גם על יד המבשלת והאָמה מעט לעת במלאכתן אשר הנה עושות, בנפש חפצה ובידים חרוצות. — התראי בתי, אלמלי למדה שיינדשי דברים קלים אלה ותסכן בם, כי עתה לא ברחו הנערות מביתה ולא קרה לה כל האסון הנורא הזה, להשאר בלי לחם צהרים, בלי מטה מוצעת ובחדרים שלא כבדו מאתמול, בעלת בית הגונה עושה כל המלאכות האלה כשהשעה צריכה לכך בעצמה ולא יגרע מכבודה כל מאומה, או האין זאת קלארא חייתי? — שרהלי שוחקת שחוק חן ושכל טוב כדרכה וקלארא מורידה עיניה, משרבבת חוטמה ומקמטת מצחה, בלי ספק עולה עתה על לבה אותו משל הדיוט: „החמר מכה על השק ומתכוין אל החמור והחמות מוכיחה את בתה ומתכונת אל כלתה.“ —

ג.

שילהי ניסן היום, האביב אחר לבא הפעם. אנכי אמרתי בחפזי אך יזעף ויקצף על תבל משחתה בה ולא יוסיף יבא אלינו עוד, אבל סוף סוף התפיים ובא, ובכל יקר תפארת גדולתו. אילנות מלבלבים, צפרים מצפצפות, צפרדעים מקרקרות, דשא ועשב, פרחי הוד, רוח צח משיב נפש. הבריאה כלה כעולה מן הרחצה עדויה בכל עדיה ובכל חליתה וכל אשר אך רוח חיים באפיו ישמח ויגל ואומר שירה.– האביב, האביב האח הנה הנו! — ואך מה זאת?– כמדומה לי כי רטפש בשרי מנוער, כי אשוב לימי עלומי, כי רוח מליצי קדם יפעמני, כי רוח משוררי „הכוכבי יצחק" סוער בקרבי, כי אנשא על אברת הסוס בעל הכנפים, ואעוף ואתהלך על חוג השמים, וכנורי יֵעור וינגן מאליו, והשיר באזני משורר בכל כליו,

על: פרחים, שושנים	וצפרים שרות
ועצים רעננים	בגנים ויערות,
ונהר ופלג	והרי בשמים
וחסיל וילק	וצפורת כרמים,
ורוֶעה ורוָעה	ואמנון ותמר
ופרם ודיה	ואריה ונמר,
ואילת ועופר	ויונה הומיה
ואשכול הכופר	ושדי יפה־פיה,
ודודים ואהבים	ונשיקות שפתים
וירח וכוכבים	עֵדים בשמים. —

אויה; אמת נכון הדבר! — רוח משורר לבובי נכנס בי, ואם לא רוחו של שפערלינג בעצמו הוא המדבר מתוך גרוני ר"ל? — „הוית דפקיק, דפקיק הוית." — „לול שפן, אניגרון, אנדירדפין." — „שברירי, ברירי, רירי, ירי, רי". — באשרי!—

רוח תזזית חלף ויצא ורוח לי ואיתסי והנני שב ורואה עולם ברור, עולם כמנהגו, אבל עולם כהויתו, העולם הזה עם טובותיו המדומות ועם מכאוביו הנאמנים ועם המון מתחכמיו המתהוללים באליליו ועם המון אויליו אשר ישבעו ממרוריו ויתרפקו עליו באהבה מבלי דעת על מה זה ולמה, ואשר בקרלם תחד גם כבודי.—

I.

הנה איש צעיר לימים מתהלך אט בין שדרות האלונים עם אשתו הצעירה לימים כמוהו, והאיש גבה קומה ודל בשר, פניו רזים ושקועים ועל לחייו החורות שתי בהרות אדומות כמראה פרח שושן, מבעבע הוא וגונח מלבו ומוחה פיו לרגעים מכיחו וניעו אשר הוא מוציא בלי הפוגות, — והאשה בריאה וטובת מראה אבל עצבה ונוגה וכלה אומרת עוני וחוסר כל.—

—כמדומה לי מנדילי שהאויר קר עוד ולח קצת, אומרת האשה, חוששני פן ירע לך ח"ו.

—לא, אומר האיש בקול נחר, אין זה שיעול, רק קצת גירוי אחוש בגרוני ותו לא.

—בודאי אין זה שיעול, אומרת האשה ופניה קודרים ומתקמטים למרות חפצה, כי ברגע זה מבעבע בעלה מחזקה ורוקק אל תוך מטפחתו ומביט בה בסתר ומחביאה,— כלל וכלל לא, אך אף על פי כן, וגם אנכי יראה פן אתקרר בזה בשמלתי הקלה אשר עלי.

—אם כן נשובה הביתה, אומר האיש, אך נשבה נא פה עוד רגעים אחדים ואנוח מעט, כמדומה לי כי עיף אנכי קצת.— אָאָה! — מה רע היות כלוא שבועות וירחים בחדר צר, ומה טוב ונעים שבת פה בין האילנות, רוח חיים אני שואף אל קרבי, אָאָה! —

—אויה, נאנחה האשה, לו חפץ ה' לחנותנו ויכלא

לשבת שבועות ארבעה וחמשה בכפר, בנאות דשא, וטוב לך ושבת לבריאותך.

—לו חפץ ה׳ בנו ונתן לנו פרנסה ברוח ולא בצמצום, ושב לנו ושבתי לאיתני גם פה בעיר, נאנח מנדילי גם הוא,— אך מאי נפקא מינה, לאו כל אדם זוכה לשני שלחנות, והש״י ישלח עזרתו מקדש.— הידעת אסתר׳ל את אשר אמר לך, אדמה כי תשובי את אל הילדים הביתה ואנכי אשאר בזה כחצי השעה עוד.

—הדודה חיקה מפקחת על הילדים, אומרת האשה, ואת זיסילי הינקתי טרם לכתי והיא ישנה בערוסתה, אין בכך, אשב אתך בזה ושבנו שנינו יחדו.

—ומלאכתך? — אומר מנדילי ומתאנח מרה, הש״י יודע ועד כי נשבר לבי בקרבי בראותי אותך עובדת עבודת פרך כל היום ותופרת גם עד חצות לילה להשתכר את חצי השקל והיה לנו לחם לאכול, אבל מה לעשות? — אם לא תשתכרי גם את חלילה — הוא מתחנק בגרונו ומכעכע ומדבר יחדו — אם לא תשתכרי את מעט הכסף, והילדים, אל תפתח פה לשטן,— אנכי נבר לא יצלח למלאכה בעוה״ר.

—אין לי לעת עתה לתפור כל מאומה, אומרת האשה בהתאמצה לעצור בעד דמעות עיניה,— אולי ימצא לי מחר דבר מה.

—בודאי ימציא הש״י לך, מנחמה האיש בלב נכון בטוח, ואם לא בשבילי, הלא בשבילך ובשביל הילדים אשר חנן אותנו ברחמיו המרובים,— ואולם קר לך אסתר׳ל, בואי, הוא טוסיף בחננו קולו ובקומו מן הספסל בכבדות, מתמתח ומעוה פניו כאלו יתפקקו כל חוליותיו שבשדרה, בואי ונשובה הביתה והש״י יוסיף לשלוח עזרתו מקדש לנו, הן חיים וחסד הוא עושה עמנו מאז ועד עתה ועינינו רואות, הלא?

מנדילי זה הוא מכה חלי כבד מנעוריו, לקוי הריאה ושה : לבלי הרפא, ולאסונו והותו הכניסו אביו — עני הגון בן טובים — לחפה בהיותו בן שמונה עשרה שנה בדין, ויתן לו נערה בריאה ויפה לאשה והנה היא מתענה

עמו זת שלש שנים תמימות, שנות צרה ועמל ויגון ותלאה,— האמללה העלובה הכירה אמנם וידעה את אסונה הנורא בעוד עת, בעוד אשר לא נקשרה עוד באישה זה הגוע מנוער קשר אשר נשמת רוח חיים באפיו — ותבך ותתחנן לו להתירנה מכבלי עוני למענה ולמענו, והוא גם הוא, כבר אוריין הולך תמים וישר לב, אולי גם לא מנע מחפצה ויתירנה בגט פטורין, אבל הרבי לא צוה, „הזווג הוא מן השמים, אמר הצדיק, והש״י ישלח עזרתו מקודש״ - והש״י אמנם שלח עזרתו מקדש, מנדילי כעכע וגנח וירק דם והוליד אגב אורחא שלש בנות בדמותו ובצלמו וגם ברעל מחלתו בקרבן, שלש בריות אמללות כמספר שנות מגורי אבותיו יחדו, למרות מצות הרופאים אשר אסרו על החולה דירת אשתו משום סכנת נפשות.— הבטחת הצדיק נתקימה אפוא תה״ל, מנדילי חי ומוליד כאמור, ואם גם חי הוא חיי מכאובים וכעס, ואם גם רואה הוא באבדן מולדתו ולא יוכל להושיע, ואם גם מתפרנס הוא בצער ובדוחק אך ממעשה ידי אשתו אשר המיט עליה רעה לא ידע שחרה, [illegible] גם לחם צר לנפשו ונפש ביתו יתחסר לפעמים — מה נפקה מינה, יאמר מינדילי, לא כל אדם זוכה לשני שלחנות, „והש״י ישלח עזרתו מקדש״, יאמר הצדיק.—

ואם לא שחוק מכאיב לב הוא? — האמלל הזה משא על נפשו, מעמס על אשת חיקו ואסון נורא לדור דורים אחריו, בן מות זה מאריך נפשו, מחניף בחלקות להש״י ומחזיק בהייו הרעים והמרים ומתרפק עליהם בשארית כחו ואונו, והמה אויביו ומעניו מיום דעתו אותם,— ויירא וחרד ומתעמל להתחמק מידי המות האוחז בעקבו, והמות הזה אך הוא רופאו לבדו, הוא מרחמו האחד, אוהבו הנאמן מושיעו וגואלו מכל צרותיו.— ואם לא הצחוק הוא, צחוק אכזרי נורא, אשר תצחק יד נעלמה בלב אנוש כואב, בן אדם תולעה? — וצדק משמים נשקף ובטוב העולם [illegible]דון! —

.II

בהסמטא הצרה אשר בין רחוב משכני לרחוב מסלת הברזל, נשען על גדר חצרו של אחד הבתים הישנים, עומד שלחן רעוע ועליו מעשה אופה, כברות לחם דגן וחטים, חלות מצות ורקיקי שמן, וגם מיני מגדנות שונים, תפוחים כבושים, שזופים ישנים וקטניות שלוקות וכאלה, ועל סחורתה, על ספסל קטן ונמוך, יושבת התגרית, יהודיה נוגה לבושה סמרטוטים, מתקנת עקבו הקרוע של פוזמק ישן ומצפה בכליון עינים לקונה כי יבא.— ואולם קונה טרם יבא, כי אם איש אשר כפי הנראה לא לרצון הוא לה הרבה להאשה העניה הזאת, אישה הוא,— והאיש גוץ ועב ובעל כתפים רחבות ומוצקות, בעל עינים קטנות ואמוצות, בעל חוטם קטן המתעלם כמעט בין לחיים מלאות ואדומות־כהות משני עבריו ושפתים עבות מתחתיו, ובעל ידים גסות ומזוהמות ושחורות מדבק וזפת וטיט חוצות.— מין זקן לו להאיש הזה בנוסח משונה וזר, מורט למחצה ולשליש ולרביע מימין ומשמאל ובתוך, ועין בעין נראה כי חלו בו ידי אדם בעל כרחו ושלא בטובתו.— גם לבושו הוא על פי נוסחא משונה מאד: בגד קצר עליו המגיע לו עד המפשעה והוא מהודק רק למטה לעמת הבטן בכפתור אחד ובדוחק גדול, כי צר הוא מכפי עבי גבו ולא יוכל להרכס ממעלה והוא פתוח. מבעד לבגדו זה תראה כתנתו הצבועה נקודות שחורות ואדומות. ו„הארבע כנפות" אשר ציציותיה מתחבאות עד חצין במכנסיו הקצרים אשר עליו ומציצות מבין הסדק אשר לפניו.— המכנסים בעצמם יפעה להם כמראה הזפת וטלואים על מקום הברכים טלאי ע"ג טלאי וקציהם מלמטה תחובים בשני בתי רגליו הגבוהים כמנהג פולין, ואולם הכובע אשר בראשו הוא כמנהג אשכנז ממש, צילינדר מקשה ומגוהץ לכבוד ולתפארת, ורק מכומש קצת ומקומט וגם אינו הולמו כראוי, כי צר הוא מעט מכפי מדת ראשו העב, ובכן הוא עומד עליו בנס ונוטה הצדה כמגדל פיזא אשר באיטליא, והאיש

בלו הוא בעריל בעל שבעה השמות, בעל הכנויים השונים כפי שהזמן גורם וכפי שהשעה צריכה לכך.- סתם שמו בין מכיריו ויודעיו בני אומנותו הוא: בעריל הקצר, בימים שעל פי מקרת הוא עוסק במלאכתו הוא נקרא בפי הנותנים לו נעלים לתקנם: בעריל הסנדלר, בימי רעש ומהומה, כמו בשמחת תורה בשעת ההקפות או ביום השוק כשהאספסוף קורא למהלומות בשעת חירום ר"ל, והיה שמו: בעריל הגבור, בימים שצעירי ישראל נקראים לעמוד על המבחן אם ראויים המה לעבוד בצבא הוא קורא את עצמו: בעריל הסרסור, ואם מסרבים לו אז בעלי הדבר והיה לבעריל המוסר,- בימי הבחירות להקהל ולהתחברות או לבית מועצת העיר, המדינה או הממלכה, הוא בעריל השקץ, ובכל עת ובכל זמן ובכל שעה: בעריל השכור, והיום הוא לעת עתה רק מבושם קצת ומנושא מאד, הולך ובא בקומה זקופה וציגארה ווירגינית בפיו.-

—בריינא, ששים הילליר תני לי, דובר הוא אל אשתו בגאות נגיד ומצוה,- לאספה אני הולך ולמעט כסף אני צריך.

—אין לי — עונה האשה מבלי א"יר תגרע עינה מהפוזמק אשר בידה.

—כך?— אומר האיש בצחוק לעג, אין לך? – לא תמכרי מסחורתך כל מאומה ורק להראות פניך היפים לעוברים תשבי בזה מן הבוקר?— הנני אומר לך בריינא תני לי את ששים ההילליר פן אתקצף ורע לך.

—כבר רע לי ומר ולא תוכל להרע לי יותר מאשר הרעות, אומרת האשה ומתאנחת מרה,- לאספה הוא הולך ולכסף הוא צריך, לתתו ביין שרף ולשתות לשכרה, אויה לי!

—מנוולת אשר כזאת!- צועק בעריל בחמה שפוכה,— היא תלמדני לשתות או להדול, ללכת אל האספה או לשבת על הסדין, הנשמע עוד כזאת? — בלמי פיך מבושה, בלמי פיך אני אומר לך, או דברי דבר עוד והכיתי את כל אשר בזה חרם וארמסנו לעפר.

—הכה והחרם ורמוס, עונה האשה,- אחת היא לי,

הלואי ורמסת לעפר גם אותי גם את הילדים והרגתנו כלה פעם אחת וטוב לנו אז מעתה.

—אך תשתגעי בריינא, אומר האיש בהשפילו קולו מעט כי נבוך הוא רגע ממענה פני אשתו המתיאשת,— כי שאלתי ממך פרוטות אחדות ואהרגך הרוג וגם את הילדים? — ומה זה עשיתי להילדים רעה?

—אם אך אב להם כמוך דיינו, אוי ואבוי להם, — נאנחה האשה מרה.

—כך? — אומר בעריל בגאוה. אלמלא היית בהמה גסה ואלמלי ידעת לקרות את התעודה אשר הביא נחום מבית הספר היום, כי עתה אחרת דברת. „טוב", „טוב" ו„טוב מאד", מראשה ועד סופה, ובשביל מה? — בשביל שהוא בני; המורים מיסודו של הבארון הירש יודעים מי אני ולא יתנו לבני תעודה שלא לפי כבודי.— בעריל הסנדלר אני תה"ל, ורק בעיני מנוולת כמוך הנני אין ואפס ולא כלום.

—לא, כי גזלן מיער אתה ורע ממנו עוד, כי גם על אשתך האמללה לא תחום עינך ותאמר לגזול ממנה את הפרוטה האחרונה ולתתה ביין שרף בעת אשר הילדים הערומים והיחפים רעבים ללחם ואין.

—המעט לחם בזה? — שותק בעריל שחוק פרוע,— תני להם ויאכלו.

—כבר אכלתם גם שארי מעל עצמותי, מתיפחת האשה,— ומעט הלחם הזה האם שלי הוא? — אויה, אם יקח לו האופה את שלו היום וגוענו גם אנכי גם הילדים מחר ברעב.— הבט נא וראה את בנך זה אשר תתפאר בו, תוסיף בהראותה באצבעה על נער פרא לבוש קרעים הרץ זה עתה ובא אל מקום עמדתה, „בעריל סנדלר תה"ל" אתה תאמר, וקדישך הולך יחף ורגליו בצקות, ואתה לאספות אתה צריך ולא יחסר לך דבר בלעדן, אוי לך ואוי לשנותיך ואוי ואבוי לי ולימי עלומי אשר קצרת, גזלן ומרצח!

—אמי, ראי! — קורא הנער בהראותו על גליון ניר פתוח אשר בידו,— „ראשונה" לי? הנהגה, שקידה, פולנית,

כתיבה, חשבון, טוב, טוב, טוב, מאד, ותני לי רקיק שמן ואגוזים ושתי אגורות כאשר אמרת לי.

– הא לך בני מחמדי, אומרת האשה בתתה לו את רקיק השמן כאשר שאל ובשימה גם אגוזים אחדים בצלחת בגדו הקרוע, – ואת שתי האגורות אשר הבטחתיך אתן לך מחר אי״ה, היום אין כסף לי, בני מחמדי.

הכרת פני העניה תענה בה כי חפצה היא בכל לבה לתת את שתי האגורות לבנה זה אשר זכה לקבל „ראשונה״ בבית ספרו היום, אבל יראה היא להוציא את צרור כספה מכים בגדה בעוד אישה לנגדה. ואולם גם בעריל הסנדלר חכם ויבין אלה, על כן הוא שוחק שחוק נקם ומשיא את הנער בה: לא, נחום, כי היום תתן לך, יש לה רב ואך תת לא תאבה, אל תרף ממנה נחום.

– תני לי עתה, מפציר הנער באמה בהחזיקו בסינורה.

– לא, בן יקיר, מחר אתן לך, אומרת האשה בלטשה עיניה המפיקות כעס ושאט נפש יחדו לאישה, כן, נחומטשי, מחר, וגם נעלים אקנה לך.

– לא אחפץ, מתעבר הנער ומתקצף, – אין חפץ לי בנעלים, שתי אגורות תני לי.

– היטבת לדבר נחום, קורא בעריל שבע נחת, – היא נעלים תעשה לו, ואיה אביהו? – נעלים אעשה לך אנכי או הבארון הירש לימי החורף אי״ה, ואמך היפה תפח רוחה עתה תתן את ההון הרב הזה, שתי האגורות, אשר אתה נושה בה, כסף כעפר לה בכים סינורה, חפש ותמצא נחום.

ונחום בן מקשיב מתגבר כארי לעשות רצון אביו בידים חרוצות, אך טרם הצליח לו להפיק מזמת לבו, לחדור אל כיסי אמו כמצוה, ואמו מתנערת ממנו ומתאמצת להשליכו מפניה בחזקת ידה, והנה הוא נופל על הארץ אחורנית והוא מתלבט ומתעוה וצועק ומילל בקול קורע אזן כאלו נשברו כל עצמותיו ולא יוכל לקום ממקומו עוד. –

– הרגת את הילד והוא מת! – צועק גם בעריל בקול

גדול, וברגע וקהל גדול הולכי בטל נאספים אל מקום המחזה, אנשים ונשים ונערים שובבים מסביב, מהומה ומבוכה ומבוסה, אלה צועקים כי יחישו להביא רופא, אלה יקראו למים, אלה כי יקראו לשוטרים ויבואו, ובריינא האמללה גוהרת ארצה ומתמודדת על בן יקירה, בוכיה ומיללת ומתיפחת, נושקת לו ומבטיחתו כל חללי דעלמא ונותנת לידו מלא חפנה מעות נחשת וכסף יחדו, וראה זה פלא! — אך באות האגורות לידי הנער, וישקט וינוח ושב ורפא לו והוא קם על רגליו ושוחק, ואמו רואה ונותנת תודה להש״י כי לא קרהו רעה, בחסדו הגדול וברחמיו המרובים, — אך לשמחת בעריל הסנדלר אין קץ וקצב, הוא לוקח את בנו בזרועותיו ומרכיבו על כתפיו וקורא בקול ענות גבורה: „הביטו וראו בני מחמדי זה וזאת תעודתו מבית הספר, „ראשונה״, טוב, טוב, וטוב מאד, מראשה ועד סופה! — וכמה הוא חכם, וכמה הוא ערום וכמה השכיל הפעם לעשות לאמו היפה הזאת ויוכל. — גם במעלליו יתנכר נער, ואם לא דוקטור ואדבוקאט יהיה בישראל?!

— או פרי הדר כאביו, או רמאי ונוכל, או גנב פשוט, — חושב אנכי בלבבי — ואולי גם זה וגם זה וכל אלה יחד. —